

**ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ.
Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΟΠΩΣ ΑΥΤΕΣ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ
ΑΠΟ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ - ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΜΑΡΙΑ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

**ΚΕΡΚΥΡΑ
2013**

**ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΜΑΡΙΑ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ.
Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΟΠΩΣ ΑΥΤΕΣ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ
ΑΠΟ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ – ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΜΑΡΙΑ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Λένια Σέργη, Ομότιμος Καθηγήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Αναστασία Σιώψη, Καθηγήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Αντώνης Λιοναράκης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

2.1	Μουσική Παιδεία: Θεωρητικό πλαίσιο	104
	i) Το Φιλοσοφικό πλαίσιο της Μουσικής Εκπαίδευσης	106
	ii) Η Μουσική Αγωγή ως διδακτικό μέσο	119
	iii) Μουσική Εκπαίδευση και Σχολικό Περιβάλλον	122
2.2	Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση	126
	2.2.1 Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί για τη Μουσική Εκπαίδευση	127
	2.2.1.1 Η Αμερικανική Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (The National Association For Music Education, USA)	130
	2.2.1.2 Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)	133
	2.2.1.3 Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής (International Music Council)	141
	2.2.1.4 Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education)	144
	2.2.1.5 Διεθνής Ομοσπονδία Νέων Μουσικών (Jeunesses Musicales International)	152
	2.2.1.6 Διεθνής Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία (European Music School Union)	153
	2.2.1.7 Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων (European Association of Conservatoires)	158
	2.2.1.8 Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία (European Association for Music in Schools)	165
	2.2.1.9 Culture Action Europe: Η πολιτική πλατφόρμα για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό	166
	2.2.1.10 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (European Music Council)	167
	2.2.2 Τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Νομικό Πλαίσιο μέσα από Συνθήκες, Διακηρύξεις και Αποφάσεις	169
	2.2.3 Προγραμματικές Δράσεις και Επιχειρησιακά Προγράμματα για τη Μουσική Εκπαίδευση	194
	2.2.4 Σύνοψη των θέσεων των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη Μουσική Εκπαίδευση	228

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Εισαγωγή	231
3.1 Η πολιτιστική διαμόρφωση της Μουσικής Εκπαίδευσης για το Δημοτικό Σχολείο στην Ελλάδα μέσα από την ιστορική αναδρομή της	232
3.2 Η πολιτιστική συμβολή των επίσημων φορέων στη Μουσική Εκπαίδευση	249
3.2.1 Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στη διαμόρφωση πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση	251
3.2.2 Ο ρόλος των Σχολικών Συμβούλων σε θέματα πολιτιστικής και Μουσικής Εκπαίδευσης	253
3.2.3 Η συμβολή των Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και των Σχολικών Δραστηριοτήτων στη Μουσική Εκπαίδευση	254
3.2.4 Ο ρόλος και η συμμετοχή των Ανώτατων και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στην Πολιτιστική και Μουσική Εκπαίδευση	257
3.2.5 Τα Μουσικά Σχολεία ως θεσμός πολιτισμού στην Μουσική Εκπαίδευση	262
3.2.6 Ο ρόλος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στην ενίσχυση προγραμματικών δράσεων για τη Μουσική Εκπαίδευση	263
3.2.7 Ερευνητικά Κέντρα, πολιτιστική πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση	266
3.2.8 Ο ρόλος των Μουσείων και των Πολιτιστικών Οργανισμών στη Μουσική Εκπαίδευση μέσα από προγραμματικές δράσεις	270
3.3 Θεσμοθετημένη αξιοποίηση προγραμματικών δράσεων για την Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση	282
3.4 Η συμβολή των Σχολικών Εγχειριδίων Μουσικής στη διαμόρφωση κουλτούρας για τη Μουσική Εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο	290
3.5 Ο ρόλος των Επιστημονικών Ενώσεων και η συμβολή τους στην Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση	310

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εισαγωγή	313
4.1 . Μεθοδολογική προσέγγιση εμπειρικής έρευνας	313
4.1.1 Επιλογή δείγματος	314

4.1.2	Συλλογή των δεδομένων	314
4.1.2.1	Μέσο συλλογής των δεδομένων: Το Ερωτηματολόγιο	315
4.1.2.2	Διαμόρφωση και δομή ερωτηματολογίου	315
4.1.3	Επεξεργασία των δεδομένων	320
4.2	Αποτελέσματα της Έρευνας	321
4.2.1	Στατιστική Ανάλυση των δεδομένων	321
4.2.2	Ενότητα Α: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος	322
4.2.3	Ενότητα Β: Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική	327
4.2.4	Ενότητα Γ: Πολιτισμός και Προγράμματα	340
4.2.5	Ενότητα Δ: Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση	356
4.2.6	Ενότητα Ε: Πολιτιστική Πολιτική και Εκπαιδευτικοί	367

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

5.1	Συμπεράσματα	383
5.2	Προτάσεις	415

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	419
-----------------	-------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	421
---------------------	-------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	480
--------------------	-------	-----

Συντομογραφίες	487
----------------------	-----

Πίνακες	489
---------------	-----

Σχήματα	491
---------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την παρούσα έρευνα επιχειρείται να διερευνηθούν οι σύγχρονες τάσεις της Πολιτιστικής Πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση όπως αυτές διαμορφώνονται από αποφάσεις Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών καθώς και την αποτελεσματική εφαρμογή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα αυτή διερευνώνται οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τη θέση και την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στη Μουσική Εκπαίδευση, το οποίο προσδιορίζεται ως μάθημα κλειδί για την ανάδειξη του Πολιτισμού στο σχολικό χώρο. Συγκεκριμένα επιδιώκεται να μελετηθούν:

- Οι επιδράσεις των διεθνών αποφάσεων για την πολιτιστική πολιτική με έμφαση στη Μουσική Εκπαίδευση,
- Οι προγραμματικές δράσεις έτσι όπως διαμορφώθηκαν και υλοποιήθηκαν για τη Μουσική Εκπαίδευση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα,
- Οι απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στη Μουσική Εκπαίδευση.

Στο *πρώτο κεφάλαιο* της εργασίας πραγματοποιείται βιβλιογραφική ανασκόπηση και μελέτη για την Πολιτιστική Πολιτική. Αρχικά, επιχειρείται ο διαχρονικός προσδιορισμός της εννοιολογικής ερμηνείας του Πολιτισμού. Η νοηματική διαφοροποίηση που υφίσταται στο πέρασμα των χρόνων η συγκεκριμένη έννοια συνδέεται αλλά και είναι επακόλουθο πολλών αλλαγών που έχουν πραγματοποιηθεί σε διάφορα επίπεδα.

Μέσα από τη διαχρονική εξέλιξή τους, οι έννοιες του πολιτισμού, της κουλτούρας και της τέχνης αλλά και η δυναμική μορφή με την οποία εμφανίζονται στο σύγχρονο γίνεσθαι, φανερώνουν την ανάγκη εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής την οποία και εξετάζουμε ως έννοια, αναλύοντας τις αρχές της. Ως άσκηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στο διεθνές χώρο εκλαμβάνονται οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες Διεθνών Οργανισμών, οι οποίοι διαμορφώνουν τις δικές τους πολιτικές στο πλαίσιο της σύγχρονης πολιτιστικής και εκπαιδευτικής σκηνής. Στο πλαίσιο των δράσεων των Διεθνών Οργανισμών για την άσκηση πολιτιστικής πολιτικής εξετάζουμε τη συμβολή του ετήσιου θεσμού του Ευρωπαϊκού Έτους και της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Ατζέντας καθώς και των επιδράσεών τους στο χώρο της Μουσικής Εκπαίδευσης. Περιγράφεται, επίσης, το πλαίσιο δράσης της Ελληνικής Πολιτιστικής Πολιτικής έτσι όπως υπαγορεύεται από τους θεσμοθετημένους φορείς. Στη συνέχεια, γίνεται μια προσπάθεια προσδιορισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά και της

ευρωπαϊκής διάστασής της ως ειδικότερο πεδίο εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής και η οποία ερμηνεύεται σε Πολιτιστική Εκπαίδευση. Το κεφάλαιο κλείνει με την παρουσίαση της συνοπτικής εφαρμογής της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης τόσο στον ελληνικό όσο και στο διεθνή χώρο.

Στο *δεύτερο κεφάλαιο* παρουσιάζεται μια ιστορική ανασκόπηση των φιλοσοφικών θέσεων για τη Μουσική Εκπαίδευση αλλά και η σημασία τους σχετικά με την λειτουργία της. Προσδιορίζεται το πλαίσιο της Μουσικής Παιδείας ως έκφανση της Πολιτιστικής Πολιτικής στο διεθνή χώρο και διερευνάται ο ρόλος της ως χώρος εφαρμογής της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης. Γίνεται επίσης μια ιστορική αναδρομή της πορείας των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη Μουσική Εκπαίδευση καθώς και της συμβολής τους στην εξελικτική διαδρομή της Μουσικής Εκπαίδευσης στο πλαίσιο της διεθνούς Πολιτιστικής Πολιτικής. Στη συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται οι τάσεις που καταγράφονται στο διεθνές και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον μέσα από Συνθήκες, Διακηρύξεις και Αποφάσεις, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν τα εκπαιδευτικά συστήματα και κατ' επέκταση τον Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση. Τέλος, παρουσιάζονται χρονολογικά οι κατηγορίες των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση εφαρμόζοντας τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών όπως αυτές διαμορφώνονται μέχρι σήμερα.

Στο *τρίτο κεφάλαιο* επιχειρείται η μελέτη της σχέσης της Πολιτιστικής Πολιτικής με τη Μουσική Εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο. Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο γίνεται μια ανασκόπηση της ιστορικής διαδρομής της Μουσικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα με χρονολογική σειρά παραθέτοντας βιβλιογραφικές και νομοθετικές πληροφορίες για το πλαίσιο λειτουργίας της. Επίσης, διερευνάται η συμβολή των επίσημων φορέων της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της Πολιτιστικής Πολιτικής για την ελληνική Μουσική Εκπαίδευση και προσδιορίζεται ο ρόλος των Ερευνητικών Κέντρων, των Μουσείων και των Πολιτιστικών Οργανισμών για τη Μουσική Εκπαίδευση μέσα από προγραμματικές δράσεις. Παρατίθενται πληροφορίες για τη θεσμοθετημένη αξιοποίηση προγραμματικών δράσεων για την ελληνική Μουσική Εκπαίδευση και διερευνάται η συμβολή των σχολικών εγχειριδίων στη διαμόρφωση κουλτούρας για την ελληνική Μουσική Εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο. Το κεφαλαίο ολοκληρώνεται με τη συμβολή των ελληνικών επιστημονικών ενώσεων στη διαμόρφωση της πολιτιστικής διάστασης της Μουσικής Εκπαίδευσης.

Στο *τέταρτο κεφάλαιο* παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ποσοτική έρευνα. Παρουσιάζονται διεξοδικά οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου καθώς προσδιορίζονται οι μεταβλητές που αξιοποιήθηκαν μέσα από ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο.

Στο *πέμπτο κεφάλαιο* παρατίθενται τα συμπεράσματα όπως διαμορφώνονται μέσα από τη βιβλιογραφική και ποσοτική έρευνα και γίνονται προτάσεις για τη βελτίωση δράσεων και καλών πρακτικών στον άξονα «Πολιτισμός και Εκπαίδευση» καθώς και προτάσεις για περαιτέρω έρευνες.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα της διδακτορικής διατριβής, Ομότιμος Καθηγήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, κα **Λένια Σέργη** για την την σπουδαία ευκαιρία ζωής αλλά και τη βαθιά μύηση στο χώρο της Μουσικής Παιδαγωγικής. Με βαθιά φιλοσοφημένη σκέψη και εξαιρετική επιστημονική και παιδαγωγική εμπειρία, κατά τη διάρκεια των χρόνων της διατριβής μετέφερε της γνώσεις της, μοιράστηκε τις σκέψεις της και με έκανε κοινωνό στο παγκόσμιο όραμα για την πορεία της Μουσικής Εκπαίδευσης.

Αναμφισβήτητα, θα πρέπει να υπογραμμίσω το σημαντικό ρόλο των μελών της Τριμελούς Επιτροπής σχετικά με τα κίνητρο για την εκπόνηση αλλά και την επιμέλεια της διατριβής κα **Αναστασία Σιώψη** συνοδοιπόρο σε ζητήματα πολιτισμού και μουσικής και τον κο **Αντώνη Λιοναράκη**, στον οποίο οφείλω την μύησή μου σε ζητήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αλλά και την έμπνευση για την εκπαίδευση στις μάχιμες στιγμές που ζήσαμε από κοινού τα τελευταία χρόνια. Αποτελεί επίσης πολύτιμη η αρωγή της κας **Μαρίας Κουτσούμπα** και της κας **Σμαράγδας Χρυσοστόμου**, οι οποίες συνέβαλλαν ακούραστα στην επιστημονική επιμέλεια της διατριβής ως μέλη της Επταμελούς Επιτροπής.

Ευχαριστίες οφείλω να αποδώσω στους εκλεκτούς φίλους και συνεργάτες Δρ. Παναγιώτη Καμπύλη, Δρ. Γιάννη Γκίσο και Δρ. Παναγιώτη Μουσταίρα, οι οποίοι στήριξαν κάθε ερευνητική προσπάθεια μου κατά τη διάρκεια της διατριβής με πολύτιμες συμβουλές και πληροφορίες.

Τέλος, ευχαριστώ τα μέλη της οικογένειάς μου για αυτό το ταξίδι που έστω και αργά το κάναμε μαζί κατά τη διάρκεια της ανατροφής των μικρών μου παιδιών καθώς και τον πατέρα μου Γεώργιο Αργυρίου στον οποίο αφιερώνεται η διατριβή ως ελάχιστος φόρος τιμής.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διατύπωση του προβλήματος

Κάθε οργανωμένη κοινωνία, έχοντας το δικό της αξιακό κώδικα, σημασιοδοτεί έννοιες ανάλογα με την εκάστοτε κοινωνική πραγματικότητα. Ο ιδιαίτερος αυτός τρόπος σχεδιασμού, χειρισμού καθώς και το σύνολο των ενεργειών καλείται «πολιτική». Όταν όμως κάνουμε λόγο για την «Πολιτιστική Πολιτική» αναφερόμαστε σε ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων, που συνδυάζονται σ' ένα πρόγραμμα για να επιταχύνουν την γνώση, ενίσχυση και διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας για μια δεδομένη χρονική περίοδο (Κόνσολα, 1998: 15). Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε πως η Πολιτιστική Πολιτική αφορά ένα σύνολο μακροπρόθεσμων σκοπών που προγραμματίζονται, σχεδιάζονται και υλοποιούνται από κυβερνήσεις κρατών, διεθνείς οργανισμούς, ιδιωτικούς φορείς και μη κυβερνητικές ή επιστημονικές οργανώσεις.

Η ιδιαιτερότητα της Πολιτιστικής Πολιτικής σε συνάρτηση με τους υπόλοιπους τομείς της κρατικής πολιτικής, συνίσταται στο ότι με τη συνδρομή της δε υπάρχουν μόνο οικονομικά οφέλη, αλλά συνεπικουρείται η κοινωνική συνοχή, βελτιώνεται η εκπαίδευση καθώς και η ενίσχυση του αισθήματος του «ανήκειν» σε μια ιστορική κοινότητα. Θα πρέπει κατά συνέπεια ο Πολιτισμός (κουλτούρα) να αποτελεί βασικό μέλημα της πολιτείας, τόσο βασικό όσο και η εκπαίδευση η οποία αποτελεί και τη βάση της. Ειδικά η Μουσική Εκπαίδευση καθώς συμβάλλει αποφασιστικά στην αναβάθμιση του πολιτισμού, της πνευματικής δηλαδή καλλιέργειας, θα πρέπει να καταλαμβάνει τη θέση που της αξίζει, έτσι ώστε να μην θεωρείται πλέον ως πολυτέλεια που αφορά μόνο τους λίγους καθώς οδηγεί στην άνοδο της ποιότητας της ζωής του κάθε ατόμου. Αναμφισβήτητα λοιπόν, η διαμόρφωση της Πολιτιστικής Πολιτικής οριοθετεί το πρόβλημα του σχεδιασμού της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης και κατ' επέκταση της Μουσικής Εκπαίδευσης, ως μέσου επίτευξης ευρύτερων επιδιώξεων, καθώς προσλαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις ανάλογα με τον χαρακτήρα των διαφόρων κοινωνιών, τον πολιτικό προσανατολισμό των κρατών, το επίπεδο ανάπτυξής τους αλλά και τις προτεραιότητες που θέτουν.

Ο Πολιτισμός και η πολιτική του φαίνεται πως επηρεάζουν την ανθρώπινη δράση σχηματίζοντας μια δεξαμενή ή μια εργαλειοθήκη συνηθειών, δεξιοτήτων και τρόπων ζωής μέσω των οποίων οι άνθρωποι κατασκευάζουν «στρατηγικές δράσης» (Swidler, 1986). Ως

εκ τούτου, τίθεται σαφώς και με μεγαλύτερη ένταση από ποτέ το ζήτημα του πολιτισμικού καθορισμού της εκπαίδευσης καθώς, αναμφίβολα, όπως υποστηρίζει και ο Bruner (1996), κάθε μαθητής είναι φορέας ενός πολιτισμικού συμβολικού κεφαλαίου το οποίο αναπαριστά αλλά και εμπλουτίζει την αλληλεπίδρασή του με τους άλλους στο σχολικό χώρο, αξιοποιώντας όλη την πολιτιστική παράδοση του κοινού παρελθόντος. Έτσι, η Πολιτιστική Εκπαίδευση έρχεται να καλλιεργήσει και να επαυξήσει τις αντιληπτικές και γνωστικές δυνατότητες των μαθητών αξιοποιώντας την αυτενέργεια, τον αναστοχασμό και τη συνεργασία σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές δραστηριότητες. Η διερεύνηση της εκπαίδευσης και της σχολικής μάθησης μέσα στο εκάστοτε δεδομένο πολιτισμικό πλαίσιο διαμορφώνει μια πολιτισμική άποψη για την εκπαίδευση.

Οι παραδοχές αυτές, ενδεχομένως, αποτελούν και τους λόγους που η θεωρία του Πολιτισμού προσεγγίζει την εκπαίδευση με έναν πολύ διαφορετικό τρόπο καθώς, αφενός μεν, αντιμετωπίζει τον Πολιτισμό ως ένα αξιακό σύστημα και, αφετέρου, εξετάζει πώς οι απαιτήσεις ενός πολιτισμικού συστήματος επηρεάζουν εκείνους που είναι υποχρεωμένοι να ενεργούν. Με βάση όσα αναφέρθηκαν, ακόμα και η παραδοσιακή παιδαγωγική της σχολικής πρακτικής επαναπροσδιορίζεται και αναδιαμορφώνεται καθώς η θεωρία του Πολιτισμού προσεγγίζει την εκπαίδευση με έναν διαφορετικό τρόπο προβάλλοντας το αξίωμα ότι αποτελεί μέρος του.

Πρόσφατες έρευνες στην Αγγλία και στην Β. Αμερική αναδεικνύουν την στενή σχέση της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης και του ενδιαφέροντος από μικρή ηλικία για τις τέχνες με τη συμμετοχή σε δράσεις υποστηρίζοντας τον κεντρικό ρόλο της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στην κατανόηση και απόλαυση της τέχνης καθώς την αναδεικνύουν ως τον ισχυρότερο παράγοντα προσέλευσης και ενεργής συμμετοχής του ανθρώπου στον πολιτισμό, ξεπερνώντας άλλους βασικούς παράγοντες, όπως η οικονομική κατάσταση, η κοινωνική τάξη ή το φύλο (Scottish Arts Council, 2001· Freese, 2005).

Στην Ελλάδα, η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) επέφερε άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην Πολιτιστική Εκπαίδευσή της, καθώς η Ε.Ε αντιμετωπίζοντας θετικά προτάσεις από τον ελληνικό πολιτιστικό και εκπαιδευτικό χώρο (ειδικά όταν εκείνες συνδυάζονταν με σύγχρονες πρακτικές διαχείρισης, οργάνωσης και μεθοδολογίας), ενίσχυσε μέσα από προγραμματικές δράσεις τη Μουσική Εκπαίδευση αξιοποιώντας ειδικότητες – επαγγελματίες, δίνοντας έμφαση στην ευελιξία και την κινητικότητα, ιδιαίτερα όταν τα παράγωγα που προέκυψαν φαίνεται πως είχαν πολλαπλασιαστικά οφέλη τόσο για τον πολιτισμό όσο και για την ίδια τη Μουσική Εκπαίδευση (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ).

Οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί, ιδιαίτερα από το 1990 και μετά, έχουν επιδράσει καταλυτικά και όχι πάντα ευεργετικά στα ζητήματα της εκπαίδευσης, επηρεάζοντας τον σχεδιασμό του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας (με τη σημερινή ονομασία του αναφέρεται ως «Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α») ενσωματώνοντας τις δράσεις του «Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, ΥΠ.ΠΟ»), επιφέροντας αλλαγές και στο τοπίο της Μουσικής Παιδαγωγικής στο σχολικό περιβάλλον. Κεφαλαιώδους σημασίας θεωρείται η αξιοποίηση κονδυλίων μέσα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) για τη συγγραφή διδακτικών εκπαιδευτικών πακέτων και υποστηρικτικού υλικού για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, το σύγχρονο ολοήμερο σχολείο, η εκ νέου διαμόρφωση του πλαισίου αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, ο γενικότερος επανασχεδιασμός των θεωρητικών και πρακτικών ζητημάτων άσκησης Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των δημόσιων επιμορφωτικών οργανισμών καθώς και ζητήματα σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων μείζονος επιμόρφωσης.

Η εκπαιδευτική πολιτική που ασκείται στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια και επιχειρείται από το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας αποκρυσταλλώνεται στα ΕΠΕΑΕΚ από το 1994 έως το 2013, συνδέοντας τους κοινοτικούς πόρους με το μανάτζμεντ, τα τεχνικά δελτία, διάφορα μέτρα, ενέργειες, παραδοτέα, πακέτα εργασίας, πλάνα εργασίας, τεχνικές για τη βιωσιμότητα των προγραμμάτων κ.ά. Ολόκληρος ο διοικητικός μηχανισμός του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι βιώνει διαρκείς μεταβάσεις και αναδιοργανώσεις των υποδομών, συστημάτων και δράσεων του που υπαγορεύονται στο μεγαλύτερο βαθμό τους από τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε διεθνές πολιτικό επίπεδο. Οι μεταβάσεις αυτές επηρεάζουν κάθε πτυχή των δραστηριοτήτων του και αφορούν από τις υποδομές μέχρι το ίδιο το προσωπικό, τους διδάσκοντες, τους επιτελείς και φυσικά τα ίδια τα παιδιά, τους μαθητές.

Η Μουσική Εκπαίδευση δεν μένει ανεπηρέαστη από τη συνθήκη αυτή, τουναντίον, έχει να αντιμετωπίσει πολλά ζητήματα. Ως ένα μάθημα «αμιγώς» πολιτισμικό, μπορεί να βρίσκει την Ευρωπαϊκή Ένωση κοινών σε πολλές εκφάνσεις των προγραμματικών δράσεων Πολιτισμού αλλά από την άλλη βιώνει τη μονομερή αντιμετώπιση ως μία επιμέρους Πολιτιστική Πολιτική με πεδίο εφαρμογής μια ολόκληρη χώρα. Παρόλα ταύτα αποτελεί μέρος της ευρύτερης εθνικής Πολιτιστικής Πολιτικής καθώς αφορά συγκεκριμένο τομέα, διέπεται από συγκεκριμένη φιλοσοφία και αρχές και εκφράζει τις σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις των Διεθνών και των Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη Μουσική ως «πολιτική Πολιτισμού», η οποία δεν μπορεί να ασκείται με τρόπο αποσπασματικό.

Και αυτό γιατί, σύμφωνα με την αρχή της πολιτιστικής δημοκρατίας, θα πρέπει η αναγκαιότητα για ενεργή συμμετοχή του ευρωπαϊκού πληθυσμού στην άσκηση του Πολιτισμού μέσα από αξίες που δίνουν σκοπό στην ύπαρξη και τις πράξεις της ανθρωπότητας να επιβεβαιώνεται συνεχώς (Preamble to the European Declaration on Cultural Objectives, Βερολίνο 25/5/1984). Αυτός είναι και ο λόγος όπου η Πολιτιστική Πολιτική δεν μπορεί να περιορίζεται αποκλειστικά στη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη και την προώθηση των τεχνών αλλά χρειάζεται μια πρόσθετη διάσταση που να ενισχύει την αξία του πνεύματος και του δικαιώματος της πολιτιστικής έκφρασης (Τελική δήλωση, Πρώτη Σύνοδος Υπουργών Πολιτισμού, Όσλο 1976). Συνισταμένη των παραπάνω αποτελεί η πολιτιστική ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης, η οποία συνίσταται στην παροχή των προϋποθέσεων που προσφέρουν ευκαιρίες σε όλους, χωρίς διάκριση, προκειμένου να αποκτήσει πολιτιστική διάσταση η ζωή τους («Ο ρόλος των πολιτιστικών στόχων στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη», Έγγραφο Εργασίας, Σύνοδος Υπουργών Πολιτισμού, Λουξεμβούργο 1981).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις εκπαιδευτικές ιδεολογίες αλλά και την κουλτούρα των εκπαιδευτικών ως παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές Πολιτισμού εντός του σχολικού χώρου καθώς στηρίζουν το πρόγραμμα σπουδών, οριοθετούν τους στόχους και το περιεχόμενο του μαθήματος της μουσικής, καθορίζοντας το σύνολο των αξιών στο οποίο θα πρέπει να προσανατολίζεται η Μουσική Εκπαίδευση. Υπό αυτή την έννοια, οι εκπαιδευτικοί είναι εκείνοι όπου διαμορφώνουν καθοριστικά την Εκπαιδευτική Πολιτική και πρακτική καθώς η εκπαίδευση εμπεριέχει τις απόψεις τους, όχι ως προτιμήσεις, αλλά ως συνειδητές αξιακές επιλογές που προσδιορίζουν την επαγγελματική πυξίδα τους (Eisner, 1992· Ross, 2000· Forari, 2007:135). Ποιοι όμως είναι οι παράγοντες που καθορίζουν την Μουσική Εκπαιδευτική Πολιτική και διαμορφώνουν τον πολιτισμικό καθορισμό της Μουσικής Εκπαίδευσης; Πρώτον, η επίσημη διεθνής πολιτική των κρατών, η οποία ερμηνεύεται από τις αποφάσεις των θεσμοθετημένων φορέων της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης και ενσωματώνεται στην επίσημη παιδαγωγική της Μουσικής στα προγράμματα σπουδών. Δεύτερον, οι ερμηνείες που δίνονται από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με την εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής αλλά και η ενεργός πρόσληψη της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης από τους μαθητές.

Σκοπός και σημασία της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τις επιδράσεις της Πολιτιστικής Πολιτικής μέσα από τις αποφάσεις και τις τάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών στην ελληνική Μουσική Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε το πώς η ελληνική Μουσική Εκπαίδευση επηρεάστηκε θεσμικά και πως επηρεάστηκε στην πράξη. Με την έννοια της πράξης στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εννοούνται οι απόψεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που καλούνται να υλοποιήσουν αυτές τις πολιτικές. Για το σκοπό αυτό, καταρχήν, μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση δημιουργήθηκε ένα θεωρητικό πλαίσιο για ζητήματα Πολιτιστικής Πολιτικής με την παράθεση και ανάλυση Συνθηκών/Διακηρύξεων, Αποφάσεων και προγραμματικών δράσεων. Συγκεκριμένα:

- συλλέχθηκαν πληροφορίες για τις τάσεις της Πολιτιστικής Πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση όπως προκύπτουν από τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για θέματα Πολιτισμού και Μουσικής Εκπαίδευσης,
- παρουσιάστηκαν οι Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί-Φορείς, οι οποίοι προσλαμβάνουν τη μορφή συλλογικών οργάνων αντιμετώπισης κοινών προβλημάτων και επιδίωξης κοινών μέσων επίλυσής τους τόσο για τη Μουσική Εκπαίδευση όσο και για τον ίδιο τον Πολιτισμό και
- παρατέθηκαν οι αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών σε θέματα Πολιτισμού, Πολιτιστικής Πολιτικής και ειδικότερα Μουσικής Εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, αναλύθηκε το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για τη Μουσική Εκπαίδευση με σκοπό να διερευνηθεί ο βαθμός που αυτό επηρεάστηκε από τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών και τις τάσεις που αναπτύσσονται μέχρι πρόσφατα. Η ερευνητική διαδικασία ολοκληρώθηκε με μια περιγραφική-εμπειρική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου η οποία στόχευε στο να διερευνήσει:

α) τον βαθμό αντίληψης και γνώσης των εκπαιδευτικών για τον Πολιτισμό και την Πολιτιστική Πολιτική,

β) τις γνώσεις των εκπαιδευτικών για θέματα που αφορούν στην εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής για την Ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση μέσα από προγράμματα,

γ) τον βαθμό αντίληψης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής από τους εκπαιδευτικούς,

δ) τον βαθμό εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής στο μάθημα της Μουσικής όπως προκύπτει από την επίσημη Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική,

ε) τον βαθμό συμμετοχής των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό.

Το ενδιαφέρον για την έρευνα προέκυψε από τη μελέτη των αποφάσεων των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών μέσα από την καταγραφή της πορείας που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση για θέματα Πολιτισμού και Εκπαίδευσης έχοντας ως σκοπό να βοηθήσει στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για το ρόλο της Μουσικής Εκπαίδευσης στο υπάρχον ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αξιολογώντας τη σημερινή πραγματικότητα με βάση τις απόψεις των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Σχετικά με το πολυδιάστατο ζήτημα των επιδράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση των κρατών-μελών της, η Μουσική Εκπαίδευση ως κατεξοχήν πολιτισμικό διδακτικό αντικείμενο εμπεριέχει όλες τις εκφάνσεις των προγραμματικών δράσεων Πολιτισμού όπως την πολυπολιτισμικότητα και τη διαπολιτισμικότητα, τον διάλογο διαφορετικών κουλτούρων, τη δημιουργικότητα, την καινοτομία μέσα από τις νέες τεχνολογίες και τη γλωσσική διαλεκτικότητα, αναζητώντας τον χώρο που της ανήκει προκειμένου να αναπτύξει την πολιτική της. Ως εκ τούτου, η απουσία σχετικής έρευνας για τη θέση και την εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής στη Μουσική Εκπαίδευση αποτέλεσε έναν επιπλέον λόγο για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας εκτιμάται ότι θα συμβάλουν:

α) στην καταγραφή της πορείας που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Διεθνείς Οργανισμοί για θέματα Πολιτισμού και Μουσικής Εκπαίδευσης,

β) στη διαμόρφωση μιας σαφούς και επιστημονικά τεκμηριωμένης άποψης για την εφαρμογή ή μη των κοινοτικών οδηγιών σε θέματα Μουσικής Εκπαίδευσης στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

γ) στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για το ρόλο της Μουσικής Εκπαίδευσης στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα, αξιολογώντας την υπάρχουσα κατάσταση,

δ) στην ανάδειξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος το οποίο προσδιορίζόμενο από πρόσωπα, εκπαιδευτικά συστήματα αλλά και φορείς, αναζητά μια νέα εκπαιδευτική πολιτιστική φυσιογνωμία στο χώρο της Μουσικής Εκπαίδευσης.

ε) στις προτάσεις για την ενεργοποίηση των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής και την αλλαγή κουλτούρας τους σχετικά με την εφαρμογή πολιτιστικής πολιτικής στη Μουσική Εκπαίδευση.

Ερευνητικά ερωτήματα - Υποθέσεις

Καθώς δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα σχετική έρευνα για τη θέση και την εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα με έμφαση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ο τομέας αυτός παραμένει αδιερεύνητος. Με βάση τη συγκεκριμένη παραδοχή, η αναγκαιότητα έρευνας σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής υπογραμμίζει τη σημαντικότητα εκπόνησης της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας. Μέσα από αυτό το σκεπτικό διαμορφώνονται τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- ✓ Πως η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική για τη μουσική επηρεάστηκε θεσμικά από τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών;
- ✓ Πως αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί της Μουσικής Αγωγής τους όρους και τις έννοιες αναφορικά με τον Πολιτισμό και την Πολιτιστική Πολιτική;
- ✓ Ποια είναι η θέση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση σε θεσμικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο αντίληψης από τη μεριά των εκπαιδευτικών;
- ✓ Πως προσδιορίζεται η σχέση της Πολιτιστικής Πολιτικής με τη Μουσική Εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς;
- ✓ Ποιες εκπαιδευτικές καινοτομίες-προγραμματικές δράσεις θεωρούνται αξιοποιήσιμες και εφαρμόσιμες αναφορικά με την Πολιτιστική Πολιτική στο πλαίσιο του μαθήματος της Μουσικής;
- ✓ Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τα προγράμματα για τη Μουσική Εκπαίδευση; Πως ενισχύεται η πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της Μουσικής;
- ✓ Πόσο σημαντική θεωρούν οι εκπαιδευτικοί την επιμόρφωση ως παράγοντα διαμόρφωσης των πολιτισμικών κανόνων και των αντιλήψεων τους σε σχέση με την εκπαιδευτική τους πρακτική;

- ✓ Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τον ρόλο των θεσμικών οργάνων και την εμπλοκή τους στην υλοποίηση προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση;
- ✓ Κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης πρέπει να αποτελεί βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής;

Οριοθετήσεις της μελέτης

Η ποικιλία των πηγών που χρησιμοποιήθηκε δείχνει και τη δυσκολία που αντιμετωπίζει ένας ερευνητής κατά τη συλλογή στοιχείων για θέματα Πολιτιστικής Εκπαίδευσης λόγω της έλλειψης εξειδικευμένων εκδόσεων ιδιαίτερα όταν πρόκειται για θέματα με αναφορές στη Μουσική Εκπαίδευση. Στο μεγαλύτερο μέρος της μελέτης, η άντληση πληροφοριών σχετικά με τις διεθνείς πολιτικές για τον Πολιτισμό, την Εκπαίδευση και το νομικό τους πλαίσιο πραγματοποιήθηκε από τις επίσημες διαδικτυακές πηγές για την ευρωπαϊκή νομοθεσία, κείμενα αναφοράς διεθνών και ευρωπαϊκών φορέων καθώς και από νομικές εκδόσεις. Τέλος, η έρευνα εστιάζει στην πρωτοβάθμια Μουσική Εκπαίδευση χωρίς να καλύπτει το εύρος των άλλων βαθμίδων σπουδών παρά μόνο όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εισαγωγή

Η Τέχνη ως συνεκτικός κρίκος ενώνει ανθρώπους και κοινωνικές ομάδες μέσα από κοινές εκφράσεις και συμβολισμούς, συνδέει τους πολιτισμούς διαχρονικά και απελευθερώνει δημιουργικά την ενέργεια του παιδιού προωθώντας αρμονικά και συνολικά την πνευματική του ανάπτυξη αλλά και βοηθώντας να αντιληφθεί μέσα από μια περιεκτική και πολυδιάστατη προσέγγιση το πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον του.

Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για την Πολιτιστική Πολιτική το 1982, ότι ένας από τους γενικούς στόχους της εκπαίδευσης είναι η κατανόηση της έννοιας του Πολιτισμού ως συνόλου των υλικών, κοινωνικών και πνευματικών εκδηλώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας που συνιστούν την ιδιαιτερότητα μιας κοινωνικής ομάδας (Πασχαλίδης, 2002: 229-230), ο ρόλος της Πολιτιστικής Πολιτικής θα μελετηθεί, αφενός, ως συντελεστής διαμόρφωσης πολιτικών για τον Πολιτισμό εκ μέρους του επίσημου κράτους και, αφετέρου, ως θετικός καταλύτης διαχείρισης του Πολιτισμού ιδιαίτερα για τους παιδαγωγικούς σκοπούς της Μουσικής Εκπαίδευσης.

Ακριβώς επειδή τις τελευταίες δύο δεκαετίες η Πολιτιστική Πολιτική έχει βρεθεί στο επίκεντρο συζητήσεων και αποφάσεων καθώς αναδεικνύεται σε αποτελεσματικό εργαλείο άσκησης πολιτικής για κυβερνήσεις και Διεθνείς Οργανισμούς, ο προβληματισμός που γεννιέται σχετίζεται με την αναγκαιότητα εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής ως προνομιακό πεδίο άσκησης πολιτικής και για την εκπαίδευση καθώς καλείται να υπηρετήσει έναν ευρύτερο κοινωνικό οραματισμό.

Σχετικά με τον συγκεκριμένο προβληματισμό, στο παρόν κεφάλαιο, θα γίνει μια προσπάθεια προσδιορισμού της σημασίας και του ρόλου της Πολιτιστικής Πολιτικής στο διεθνή και ελληνικό χώρο έτσι όπως προσδιορίζεται μέσα από τις θέσεις αλλά και τη δράση των επίσημων φορέων άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής και των Διεθνών Οργανισμών. Στη συνέχεια, θα επιχειρηθεί η οριοθέτηση του πλαισίου της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης ως έκφραση και πεδίο εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής στην εκπαίδευση.

1.1 Πολιτισμός και Εκπαίδευση

ι) Πολιτισμός: Έννοιες και Διαχρονικές Αντιλήψεις

Ο πολιτισμός είναι ένα πολύπλοκο σύστημα που έχει σχέση με τις αξίες, την ηθική, τις στάσεις, τις επιθυμίες, την αισθητική και τις απόψεις γύρω από την ίδια τη ζωή. Είναι ο ιδιαίτερος εκείνος τρόπος με τον οποίο ένας λαός ή μια συγκεκριμένη κοινωνία αντιλαμβάνεται τον εαυτό της. Για αυτό και η όλη διαδικασία της δημιουργίας της ικανότητας του σύγχρονου ανθρώπου να παράγει και να χρησιμοποιεί πολιτισμό, το πιο χαρακτηριστικό διανοητικό του γνώρισμα διέπεται από ποσοτική αλλαγή αλλά και ποιοτική διαφορά. Ότι αποτελεί «υλικό» του πολιτισμού και προτού επηρεαστεί από τις καθαρά πολιτισμικές δυνάμεις, προϋπήρξε ως «κοινωνικός εγκέφαλος». Η εξέλιξη αυτού που τελικά αποτέλεσε το ανθρώπινο νευρικό σύστημα διαμορφώθηκε από κοινωνικές δυνάμεις (Geertz, 2003).

Ο πολιτισμός έχει ανθρωπολογική διάσταση. Σύμφωνα με τον κλασικό πλέον ορισμό του πολιτισμού, τον οποίο διατύπωσε ο Tylor (1871) και χρονολογείται από τις απαρχές της ανθρωπολογικής επιστήμης, θεωρείται χαρακτηριστικό του γνώρισμα το γεγονός ότι είναι επίκτητος, δηλαδή αποτέλεσμα μάθησης. Ο Tylor εισήγαγε την άποψη ότι ο πολιτισμός αποτελεί έκφραση της ζωής του ανθρώπου και περίπλοκο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, την πίστη, την τέχνη, τον νόμο, τα ήθη και τα έθιμα αλλά και οποιεσδήποτε ικανότητες και συνήθειες αποκτά ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας. Διαχώρισε έτσι την έννοια του πολιτισμού από αυτήν της λεγόμενης «υψηλής κουλτούρας» διευκρινίζοντας παράλληλα ότι ο πολιτισμός δεν σχετίζεται με τη βιολογική κληρονομικότητα αλλά διαμορφώνεται σταδιακά από τους κοινωνικούς όρους που τον προσδιορίζουν. Η ανθρωπολογική οπτική του πολιτισμού και των γνωστικών διαδικασιών θεμελιώθηκε και ενισχύθηκε με την κοινωνικο-ιστορική προσέγγιση του Vygotsky, σύμφωνα με την οποία η γνωστική ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα συγκεκριμένων δραστηριοτήτων σε, επίσης, συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Ο Kluckhohn (1949: 17-44) ορίζει διαδοχικά τον πολιτισμό ως: 1) «τον συνολικό τρόπο ζωής ενός λαού», 2) «την κοινωνική κληρονομιά που αποκτά το άτομο από την ομάδα του», 3) «έναν τρόπο του σκέπτεσθαι, αισθάνεσθαι και πιστεύειν», 4) «ένα αφαιρετικό σχήμα με βάση τη συμπεριφορά», 5) τη θεωρία που διαμορφώνει ο ανθρωπολόγος για τον τρόπο που συμπεριφέρεται μια ομάδα ανθρώπων, 6) «δεξαμενή συσσωρευμένης γνώσης», 7) «σύνολο τυποποιημένων προσανατολισμών για την

αντιμετώπιση προβλημάτων», 8) «μαθημένη συμπεριφορά», 9) μηχανισμό για την κανονιστική ρύθμιση της συμπεριφοράς, 10) «σύνολο τεχνικών για την προσαρμογή τόσο στο εξωτερικό περιβάλλον όσο και στους άλλους ανθρώπους, 11) «ίζημα της ιστορίας». Ενισχύοντας τις θέσεις του Kluckhohn, ο υποστηρικτής της γνωστικής ανθρωπολογίας Ward Goodenough θεωρεί ότι ο πολιτισμός συνίσταται στις ψυχολογικές δομές με τις οποίες τα άτομα ή οι ομάδες ατόμων κατευθύνουν τη συμπεριφορά τους (Geertz, 2003). Ως εκ τούτου, η κατανόηση του πολιτισμού ενός λαού αποκαλύπτει την κανονικότητά που τον χαρακτηρίζει, χωρίς να άρει την ιδιαιτερότητά του.

Αναμφισβήτητα ο όρος πολιτισμός έχει χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως αποτελώντας θέμα συνήθειας, πολιτικής και προτίμησης. Η κοινωνική γενεαλογία του όρου αναδεικνύει την εξαιρετική πολυσημία και τις ποικίλες εκδοχές του. Η επιχειρηματολογία σχετικά με την ανάγκη του να οριστεί ως «το μεμαθημένο πρότυπο της σημασίας των σημάτων και των σημείων» (Parsons, 1959: 612-711), αποτελεί μέρος της άποψης για την ανθρώπινη εξέλιξη και τη δυνατότητα πρόσβασης στα συμβολικά συστήματα προκειμένου το ανθρώπινο νευρικό σύστημα να οικοδομήσει το δικό του αυτόνομο και συνεχιζόμενο πρότυπο δραστηριότητας.

Ο παραπάνω προσδιορισμός της έννοιας του πολιτισμού αναδεικνύει το γεγονός ότι αποτελεί ένα διατεταγμένο σύστημα σημασιών και συμβόλων βάσει του οποίου συντελείται η κοινωνική αλληλεπίδραση καθώς περιλαμβάνει το πλαίσιο των πεποιθήσεων, των εκφραστικών συμβόλων και των αξιών με όρους των οποίων τα άτομα ορίζουν τον κόσμο τους, εκφράζουν τα συναισθήματά τους και εκφέρουν τις κρίσεις τους. Για αυτό ο πολιτισμός αποτελεί τη σημασιολογική μήτρα δια της οποίας οι άνθρωποι ερμηνεύουν την εμπειρία τους και καθοδηγούν τη δράση τους (Geertz, 2003).

Απόρροια της προσπάθειας προσδιορισμού της έννοιας του πολιτισμού αποτελεί η πολιτισμική ερμηνεία, η οποία διέπεται από μια σειρά χαρακτηριστικών όπως: α) το ότι η προσέγγιση του πολιτισμού μας βοηθάει να αποκτήσουμε πρόσβαση στον εννοιολογικό κόσμο στον οποίο ζουν τα υποκείμενα και β) ότι επιτακτικό καθήκον της θεωρίας είναι να παράσχει ένα λεξιλόγιο το οποίο μπορεί να εκφράσει αυτό το ρόλο του πολιτισμού στην ανθρώπινη ζωή (Geertz, 2003). Επομένως, η ανάλυση του πολιτισμού συνίσταται στην αναζήτηση των συμβόλων, των παρατηρήσιμων τρόπων σκέψης και των φορέων της αντίληψης, του συναισθήματος και της κατανόησης.

Σύμφωνα με τους Bloom και Robertson (2001:17-18), η μελέτη του πολιτισμού έχει δύο διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση αφορά στη μελέτη και την περιγραφή του πολιτισμού μιας ομάδας ανθρώπων με βάση τις εθνογραφικές και κοινωνιογλωσσικές περιγραφές των

ερευνητών. Η δεύτερη διάσταση της μελέτης του πολιτισμού αφορά στη φύση του ίδιου του πολιτισμού: πώς μεταβιβάζεται, πώς επηρεάζεται ο τρόπος σκέψης, τα συναισθήματα, οι πεποιθήσεις των ανθρώπων, η χρήση της γλώσσας. Ειδικότερα, οι Robertson και Willet (2001) υποστηρίζουν ότι ο πολιτισμός και η γλώσσα, μέσω της οποίας αυτός δομείται, είναι πολύ σημαντικά θέματα καθώς ο τρόπος με τον οποίο κατανοεί κανείς τόσο τον πολιτισμό όσο και τη γλώσσα μορφοποιεί κάθε πλευρά της εθνογραφικής πράξης.

Ο όρος πολιτισμός αναφέρεται περισσότερο σε ένα δεδομένο και παγιωμένο μόρφωμα παρά στην ανάλυσή του και τις πρακτικές που παράγονται από αυτό και ταυτόχρονα το μετασχηματίζουν (Μπουμπάρης, 2006). Ως συνώνυμο της έννοιας της υψηλής κουλτούρας δεν χάνει την αίγλη του, αφού ακόμη και όταν εντάσσεται στην καθημερινότητα (π.χ. επισκέψεις σχολείων σε μουσεία, εκπαιδευτικά πολιτιστικά προγράμματα κ.ά.) ανακαλεί τη δυνατότητα υπέρβασης του χρόνου και του χώρου της καθημερινής πρακτικής ζωής.

Καθώς η πολιτισμική σκέψη δεν αναπτύσσεται σε ιστορικό και κοινωνικό κενό, συνιστά ένα διακριτό και ταυτόχρονα ανοικτό επιστημονικό πεδίο που συνδέεται και δανείζεται στοιχεία από τους κλάδους των ευρύτερων κοινωνικών επιστημών. Διαμορφώνεται με διαφορετικούς όρους σε κάθε ιστορική περίοδο. Ο πολιτισμός με τον συγγενή του όρο κουλτούρα (culture) βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγχρονης σκέψης, αντανακλώντας μέσα από τις διαφορετικές σημασίες που τους έχουν κατά καιρούς αποδοθεί και τις διαφορετικές χρήσεις στις οποίες έχουν αξιοποιηθεί, πολλές από τις καίριες ιδέες, συνθήκες, εμπειρίες και συγκρούσεις που προσδιόρισαν τη φυσιολογία και την εξέλιξη της σύγχρονης εποχής. Ασφαλώς η απόδοση του όρου κουλτούρα αποτελεί κομβικό πρόβλημα καθώς ο όρος μας εμπλέκει, αφενός, με την πολυπλοκότητα του αντικειμένου της πολιτισμικής θεωρίας, καθώς πρόκειται για πρακτική νοηματοδότησης και διαμόρφωσης ταυτότητας και, αφετέρου, εξαιτίας του ότι οι κοινωνικές χρήσεις του όρου δεν συμπίπτουν απαραίτητα με τις επιστημονικές εννοιολογήσεις. Επιπρόσθετα, οι όροι πολιτισμός και κουλτούρα συχνά επικαλύπτονται ή αλληλεπικαλύπτονται ανάλογα με τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα (Μπουμπάρης, 2006). Η γερμανική έννοια της κουλτούρας (Kultur) εντάσσεται στο πλαίσιο της διανοητικής εργασίας εξισώνοντάς την με τον πολιτισμό και την ηθική πρόοδο τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο καθώς βρίσκεται παντού και δεν περιορίζεται μόνο στις καλές τέχνες (Smith, 2006).

Η συζήτηση για τα νοηματικά περιεχόμενα των εννοιών κουλτούρα και πολιτισμός αποκτούν ιδιαιτερότητες στην ελληνική πραγματικότητα καθώς παρατηρείται απουσία συστηματικών και αναγνωρισμένων πολιτισμικών μελετών αναφοράς για κοινωνικές,

γλωσσολογικές και επιστημονικές χρήσεις των όρων στη νεότερη ελληνική ιστορία. Η χρήση των όρων γίνεται κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, αφού πρώτα οι επιστήμονες προσδιορίσουν το νοηματικό περιεχόμενο και τα συμφοραζόμενα των όρων. Έτσι, η χρησιμότητα της έννοιας της κουλτούρας μας βοηθά να κατανοήσουμε τις πρακτικές και τα προϊόντα της ανθρώπινης παρουσίας καθώς αποτελεί το ρευστό περιβάλλον μέσα στο οποίο δοκιμάζονται και αναδύονται οι τρόποι αντίληψης, οι πρακτικές και τα έργα της σύγχρονης ζωής. Η έννοια της κουλτούρας δεν είναι στατική. Ενσωματώνει μια διαρκώς μεταβαλλόμενη ποικιλία ετερόκλιτων στοιχείων. Η νέα σύλληψη της κουλτούρας, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως πολιτική, προσεγγίζει τον όρο ως κοινωνικό πεδίο παραγωγής νοήματος, τονίζοντας ότι πρόκειται για ένα πεδίο ριζικά ετερογενές, εξαιτίας της μεγάλης ποικιλίας των κοινωνικών εμπειριών, ρόλων και σχέσεων που συνθέτουν την κοινωνική ζωή. Μέσα σε αυτό το ετερογενές πεδίο που είναι άμεσα συνυφασμένο με τις ποικίλες μορφές και σχέσεις εξουσίας, διαμορφώνονται αλλά και διεκδικούνται καθημερινά ατομικές και συλλογικές ταυτότητες, διαφορετικές πολιτισμικές πρακτικές, ποικίλες καλλιτεχνικές τεχνολογίες και δημιουργίες (Πασχαλίδης, 1999).

Σύμφωνα με την πολιτισμική θεωρία (culture theory), το επίθετο cultural αποδίδεται ως «πολιτισμικός/η/ή/ό» όταν αναφέρεται στις διαδράσεις των ανθρώπων, φορέων, αξιών και πρακτικών που ενεργοποιούνται, ηθελημένα ή αθέλητα, κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης δραστηριότητας, ενώ, αποδίδεται ως «πολιτιστικός/ή/ό» όταν αναφερόμαστε στα διαμορφωμένα κανάλια, φορείς, αξίες κ.τ.λ που παρουσιάζουν αυτή τη δραστηριότητα ως έτοιμο προϊόν (Elias, 1996· Μπακαλάκη, 1997· Grossberg, 1998· Bourdieu, 2002· Παπαγεωργίου, 2005). Όπως αναφέρει ο Μπαμπινιώτης (1998: 1458), στη σύγχρονη γλωσσική επικοινωνία πολλές φορές παρουσιάζεται η ανάγκη αναφοράς στη λεπτή διαφορά που χωρίζει τον πολιτισμό ως πνευματικό μέγεθος, ως εθνική ιδιοπροσωπία, ως αφηρημένη έννοια από τον πολιτισμό ως σύνολο εκφάνσεων και δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στο να ικανοποιήσουν πνευματικές ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις, να προσφέρουν τον πολιτισμό ως πράξη. Όλες αυτές τις διεργασίες και διαδικασίες παραγωγής σκέψης, τις διαφορετικές θεωρητικές παραδόσεις που υπογραμμίζουν τον βαθύτατα πρακτικό, κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα της επιστημονικής σκέψης έρχεται να αναδείξει η πολιτισμική θεωρία.

Οι Γκαντζιάς και Καμάρας (2000: 70) αναφέρουν ότι η έννοια του πολιτισμού είναι σύνθετη, πολυσυλλεκτική, πολυδιάστατη και αρκετά ελαστική ως προς τον ακριβή προσδιορισμό της στον 21ο αιώνα, καθώς καλύπτει όλο το φάσμα της πνευματικής, διανοητικής και πρακτικής εργασίας, η οποία διαμορφώνεται, αναπτύσσεται και εξελίσσεται διαχρονικά με την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων. Στις αρχές του 21ου αιώνα, η

κυριαρχία της ψηφιακής τεχνολογίας συνθέτει τις νέες δυναμικές συνιστώσες, οι οποίες και θα προωθήσουν τον πολιτισμό, την πληροφορία και τη γνώση στην ψηφιακή τους μορφή (Γκαντζιάς, 2002: 1).

ii) Πολιτισμός και ανθρώπινη ανάπτυξη

Για τον Bruner (1996), ο πολιτισμός καλύπτει το ανθρωπογενές μέρος του περιβάλλοντος, αποτελεί δηλαδή ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο σημασιών και νοημάτων, τα οποία ενσωματώνονται σε σύμβολα, εμπειρίες, και πράξεις. Ως θεωρητικός της εκπαίδευσης, υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός διαμορφώνει τη νόηση και τη σκέψη, τις αντιλήψεις για τον εαυτό μας, τα πρότυπα ταυτότητας και δράσης μέσω των οποίων ο καθένας κατασκευάζει μια εκδοχή του εαυτού του. Ο Bruner (1996: 20) επιμένει ότι «η αλληλεπίδραση διδασκαλίας και μάθησης είναι αμοιβαία ενεργητική και δυναμική διαδικασία, όπου ο μαθητής πρωταγωνιστεί και ο δάσκαλος εμπνυχώνει και καθοδηγεί. Η μάθηση είναι μια πορεία ανακαλυπτική και προκύπτει με ενίσχυση, αλληλοβοήθεια και συνεργασία καθώς αποτελεί παράγωγο συμμετοχής σε μια συλλογικότητα, μια κοινωνία, έναν πολιτισμό».

Σύμφωνα με την Swidler (1986), ο πολιτισμός επηρεάζει τη δράση μας όχι παρέχοντας τις αξίες προς τις οποίες η δράση προσανατολίζεται αλλά σχηματίζοντας μια δεξαμενή ή μια εργαλειοθήκη συνηθειών, δεξιοτήτων και τρόπων ζωής μέσω των οποίων οι άνθρωποι κατασκευάζουν «στρατηγικές δράσης». Αξιοποιώντας τις απόψεις της Swidler ο Bruner θέτει για πρώτη φορά το ζήτημα του πολιτισμικού καθορισμού της εκπαίδευσης καθώς θεωρεί ότι κάθε μαθητής είναι φορέας ενός πολιτισμικού συμβολικού κεφαλαίου το οποίο αναπαριστά αλλά και εμπλουτίζει την αλληλεπίδρασή του με τους άλλους στο σχολείο, αξιοποιώντας όλη την πολιτιστική παράδοση του κοινού παρελθόντος. Κάτι τέτοιο καλλιεργεί και επαυξάνει τις αντιληπτικές και γνωστικές δυνατότητες των μαθητών αξιοποιώντας την αυτενέργεια, τον αναστοχασμό τη συνεργασία σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές δραστηριότητες. Για τη διαμόρφωση μιας πολιτισμικής άποψης για την εκπαίδευση δεν απαιτείται πολιτισμική σύγκριση αλλά διερεύνηση της εκπαίδευσης και της σχολικής μάθησης μέσα στο εκάστοτε δεδομένο πολιτισμικό πλαίσιο. Ίσως οι παραπάνω παραδοχές να είναι και οι λόγοι που η θεωρία του πολιτισμού προσεγγίζει την εκπαίδευση με έναν πολύ διαφορετικό τρόπο καθώς, σε μακροεπίπεδο, αντιμετωπίζει τον πολιτισμό ως ένα σύστημα αξιών και, σε μικροεπίπεδο, εξετάζει πώς οι απαιτήσεις ενός πολιτισμικού συστήματος επηρεάζουν εκείνους που είναι υποχρεωμένοι να ενεργούν στο πλαίσιο του Bruner. Για τον Bruner, η θεωρία του πολιτισμού επικεντρώνεται αποκλειστικά στον τρόπο με τον οποίο τα ανθρώπινα όντα ζουν μέσα σε πολιτισμικές κοινότητες, δημιουργούν και

μετασηματίζουν τα νοήματα. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ακόμα και η παραδοσιακή παιδαγωγική της σχολικής πρακτικής επαναπροσδιορίζεται και αναδιαμορφώνεται. Η θεωρία του πολιτισμού προσεγγίζει την εκπαίδευση με έναν διαφορετικό τρόπο καθώς προβάλλει το αξίωμα ότι αποτελεί μέρος του (Bruner, 1996).

Καθώς ο τρόπος με τον οποίο το άτομο αποκτά ή «μαθαίνει» την πολιτισμική γνώση αποτελεί επίκαιρο ζήτημα, ο ρόλος του κινήτρου και των συναισθημάτων στις νοητικές διαδικασίες αποκτούν καθοριστική σημασία. Σύμφωνα με τον Bloch (1991), η ανθρωπολογική θεωρία έχει δώσει υπερβολική σημασία στη γλώσσα, χωρίς να υπολογίσει ότι μεγάλο μέρος της πολιτισμικής γνώσης δεν έχει γλωσσική μορφή. Για αυτό και η πολιτισμική εκπαίδευση δεν μπορεί να απεικονιστεί ως μονολιθική οντότητα αλλά ως διαφοροποιημένη πραγματικότητα αποτελούμενη από σύνθετες αλληλεπιδράσεις και αναπαραστάσεις. Η σχολή «πολιτισμός και προσωπικότητα» βοήθησε στην ανάπτυξη της εκπαιδευτικής ανθρωπολογίας με έμφαση στις συγκριτικές μελέτες και την εννοιολόγηση της εκπαίδευσης ως πολιτισμικής μεταβίβασης και πρόσκτησης. Η εκπαίδευση στο σχολείο αποτελεί μόνο μια έκφραση αυτής της μεταβίβασης (Ogbu, 1994).

Στο πλαίσιο της αισθητικής εκπαίδευσης ο πολιτισμός και οι γνωστικές δραστηριότητες συλλαμβάνονται ως «πραγματικότητες» που αλληλοεπηρεάζονται, τονίζοντας το διαμεσολαβητικό ρόλο της γλώσσας και υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι μόνο έτσι η μάθηση αποκτά μεγάλη δυναμικότητα. Η μάθηση και η διδασκαλία γίνονται πιο παραγωγικές προσφέροντας στους εκπαιδευτικούς την ευκαιρία να αναπτύξουν την παιδαγωγική τους πρακτική. Συμπεριλαμβάνοντας στις διδακτικές τους μεθόδους ερευνητικές δραστηριότητες, οι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν πως μπορούν να προσαρμόσουν στο αναλυτικό πρόγραμμα τη γνώση που οι ίδιοι έχουν παράγει και να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο που να ευνοεί τη μάθηση. Έτσι η μάθηση δεν περιορίζεται σε δεξιότητες αλλά συμπεριλαμβάνει την αυτογνωσία αποσκοπώντας σε υψηλό στάδιο ηθικής ανάπτυξης με όρους συλλογικότητας. Ως εκ τούτου, η αισθητική εκπαίδευση μπορεί να θεωρηθεί ως το σύνολο των καλών πρακτικών, μέσα από τις οποίες τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τον εαυτό τους και τον κόσμο στον οποίο ζουν.

1.2 Πολιτιστική Πολιτική

Η πολιτιστική πολιτική αφορά στην επίτευξη αποτελεσμάτων που σχετίζονται με την αντίληψη του πολιτισμού ως διαδικασίας, η οποία είναι γραμμική και συνδεδεμένη με ένα σύνολο σαφώς διατυπωμένων πολιτικών και κυβερνητικών στόχων (Stevenson, 2004: 125). Η σαφήνεια, η επιτευξιμότητα, η δυνατότητα μέτρησης των αποτελεσμάτων, ο χρονικός

προδιορισμός και η ρεαλιστική διατύπωση των στόχων θεωρούνται εκ των ων ουκ άνευ. Ορισμένοι υποστηρίζουν μάλιστα ότι μια πολιτιστική πολιτική προκειμένου να στεφθεί με επιτυχία, θα πρέπει να διαμορφώνει σαφή αντίληψη περί πολιτισμού. Με άλλα λόγια, στο πλαίσιο μιας πολιτιστικής πολιτικής, ο πολιτισμός πρέπει σίγουρα να σημαίνει κάτι, αλλά δεν πρέπει να σημαίνει τα πάντα (Miles & Paddison, 2005: 837).

Κύριος σκοπός της πολιτιστικής πολιτικής όλων σχεδόν των κρατών, είναι η άνοδος της πολιτιστικής στάθμης των κοινωνικών με την πνευματική και καλλιτεχνική καλλιέργεια των πολιτών, την αφομοίωση των πολιτιστικών κατακτήσεων από όλους τους ανθρώπους αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής (Κόνσολα, 2006). Η αποσαφήνιση του όρου της πολιτιστικής πολιτικής καθώς και διάρθρωση των δομών του πολιτισμού αλλά και των φορέων που χαράσσουν και ασκούν πολιτιστική πολιτική ιδιαίτερα σε θέματα εκπαίδευσης θα μας απασχολήσουν στη συγκεκριμένη ενότητα.

Η συστηματική παρέμβαση του κράτους για την υποστήριξη του πολιτιστικού τομέα και την ευρεία διάδοση των πολιτιστικών αγαθών αποτελεί φαινόμενο του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα. Μέχρι τότε κυριαρχούσε η αντίληψη ότι η ενασχόληση με τις τέχνες ήταν κυρίως προνόμιο των εύπορων και μορφωμένων τάξεων (Κόνσολα, 2006: 20). Παρόλα ταύτα, η αλλαγή στις καθιερωμένες αντιλήψεις για τη σημασία των πολιτιστικών δραστηριοτήτων σημειώνεται μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η αρχή γίνεται το 1946 με την ίδρυση της *Εκπαιδευτικής, Επιστημονικής και Πολιτιστικής Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών* (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) που αναλαμβάνει, εκτός των άλλων, να μεριμνήσει για θέματα πολιτισμού. Ακολουθεί η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948, όπου σε ειδικό άρθρο τονίζεται για πρώτη φορά ότι «ο καθένας δικαιούται να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας, αν απολαμβάνει τις τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και τα αγαθά της αποτελέσματα». Το 1949 ιδρύεται το *Συμβούλιο της Ευρώπης* που περιλαμβάνει στους τομείς δράσης του και εκείνο του πολιτισμού (Κόνσολα, 2006: 21).

Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες εμφανίζεται σποραδικά στην αρχή, ο όρος πολιτιστική ανάπτυξη. Γρήγορα ωστόσο διαπιστώθηκε ότι οι στρατηγικές ανάπτυξης επέβαλαν την επανεξέταση της έννοιάς της. Οι κυβερνήσεις των χωρών άρχισαν να συνειδητοποιούν την ανάγκη μιας ολοκληρωμένης και πολυδιάστατης ανάπτυξης αξιοποιώντας τον προβληματισμό για το πώς μπορεί η πολιτιστική διάσταση να ενσωματωθεί σε αναπτυξιακά σχέδια και προγράμματα με τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιηθούν οι πιθανότητες επιτυχίας τους (Κόνσολα, 2006).

Το θέμα πολιτιστική πολιτική, στις διάφορες πλευρές και διαστάσεις του άρχισε να αντιμετωπίζεται συστηματικά πάνω σε διεθνή κλίμακα το 1970 στη «Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις θεσμικές, διοικητικές και οικονομικές πλευρές της πολιτιστικής πολιτικής» που οργανώθηκε από την UNESCO, γνωστή ως *Διάσκεψη της Βενετίας*. Το δικαίωμα στην κουλτούρα τονίστηκε για πρώτη φορά ως θεμελιώδες δικαίωμα κάθε πολίτη και ως εκ τούτου οι κρατικές αρχές όφειλαν να παράσχουν στους πολίτες τα μέσα για την άσκηση αυτού του δικαιώματος. Στην έκθεση της «Διακυβερνητικής Διάσκεψης για θέματα πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη» που οργανώθηκε από την UNESCO στο Ελσίνκι (1972), αναφέρεται ότι η κουλτούρα, υπό την ευρεία έννοιά της έχει καταστεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής καθώς αυξάνει την επίδραση σε αυτή αλλά και την ικανότητά της να επιταχύνει τη γενική πρόοδο της ανθρωπότητας. Στο ίδιο κείμενο υπογραμμίζεται η αλληλεξάρτηση της κουλτούρας με την παιδεία, το πολιτιστικό περιεχόμενο της παιδείας και η ανάγκη ενιαίας προσέγγισης των πολιτιστικών και εκπαιδευτικών θεμάτων στο πλαίσιο της δια βίου εκπαίδευσης. Ακολουθούν και άλλα περιφερειακά συνέδρια από την UNESCO αλλά και από το Συμβούλιο της Ευρώπης με αποκορύφωμα τη δεύτερη «Παγκόσμια Διάσκεψη για θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής» που οργανώθηκε από την UNESCO το 1982 (όπ. αναφ. στο Σέργη, 2007: 225-226).

Η σταδιακή διερεύνηση της έννοιας της κουλτούρας είχε ως επακόλουθο την παράλληλη διαφοροποίηση της έννοιας της πολιτιστικής πολιτικής. Στην προσπάθεια προσδιορισμού του όρου συνέβαλλαν καθοριστικά: α) το άρθρο 27 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων βάσει του οποίου ο καθένας έχει το δικαίωμα να μετέχει ελεύθερα στην πολιτική ζωή της κοινότητας, να απολαμβάνει τις τέχνες και να μοιράζεται τις τεχνολογικές επιτεύξεις και τα ευεργετήματά τους, β) η Διάσκεψη της Βενετίας όπου υιοθέτησε την άποψη της συμμετοχής του ανθρώπου στην πολιτιστική κληρονομιά και τις πολιτιστικές δραστηριότητες της κοινότητας και γ) η Διακήρυξη της Πολιτιστικής Πολιτικής του Μεξικού όπου έθεσε τη βάση αλλά και τον πρώτο στόχο μιας τέτοιας πολιτικής αποσκοπώντας στον εκδημοκρατισμό της κουλτούρας και ταυτόχρονα στην πολιτιστική δημοκρατία.

Ειδικότερα, σχετικά με τον όρο της πολιτιστικής πολιτικής θα παραθέσουμε αρχικά τον ορισμό του Girard (1983:171) ο οποίος ισχύει για κάθε πολιτική που αφορά οποιονδήποτε τομέα: «πολιτική είναι ένα σύστημα τελικών σκοπών, πρακτικών στόχων και μέσων, που επιδιώκονται από μια ομάδα και εφαρμόζονται από μια αρχή». Ο Fabrizio (1981) αναφέρει ότι η πολιτιστική πολιτική «αποτελείται από συγκλίνουσες συλλογικές πράξεις που

στοχεύουν στην επίτευξη ορισμένων σκοπών με τον προγραμματισμό της χρήσης ορισμένων πόρων (Fabrizio, 1981: 383).

Κατά την Μπιτσάνη (2001: 70), ως πολιτιστική πολιτική «ορίζεται το συνολικό πλαίσιο σκοπών, προγραμμάτων και μέτρων που λαμβάνονται από τις Εθνικές Κυβερνήσεις όσον αφορά τον πολιτιστικό τομέα. Η Πολιτιστική Πολιτική είναι η διοίκηση των θεσμών και η διαχείριση του πολιτισμού που αφορά α) τη διασφάλιση της δυνατότητας να παρουσιαστεί στο κοινό συγκεκριμένη καλλιτεχνική και πολιτιστική δραστηριότητα και β) τη δημιουργία υποδομής και των προϋποθέσεων για καλλιτεχνικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και παιδαγωγικούς στόχους του πολιτισμού».

Σύμφωνα με την Κόνσολα (1998:15), παραθέτουμε ένα περιεκτικό ορισμό, ίσως πιο απλό, που ενδεχομένως διευκολύνει περισσότερο την άσκηση και εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στην πρακτική της διάσταση: «Πολιτιστική Πολιτική είναι ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν τη γνώση, ενίσχυση και διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας για μια δεδομένη χρονική περίοδο».

Ασφαλώς ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται ο ορισμός που έχει δώσει η ίδια η UNESCO (UNESCO, 1969: 8), όπου τονίζεται ότι η πολιτιστική πολιτική, στη γενική έννοια του όρου, είναι σύνολο κοινωνικών πρακτικών, συνειδητών και διακριβωμένων, παρεμβάσεων ή μη που έχουν στόχο την ικανοποίηση κάποιων πολιτιστικών αναγκών με την υπέρτατη δυνατή χρήση όλων των υλικών και ανθρώπινων πόρων που μια κοινωνία διαθέτει σε μια ορισμένη στιγμή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ορισμός έτσι όπως διατυπώνεται σε Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe, 1997: 33) ορίζοντας ως πολιτιστική πολιτική το πλαίσιο που περιλαμβάνει τα μέτρα που παίρνει το κράτος σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για τον πολιτιστικό τομέα. Η πολιτική αυτού του είδους απαιτεί τον σαφή καθορισμό των σκοπών και των απαραίτητων μηχανισμών για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγησή της (Κόνσολα, 2006).

Όταν η πολιτιστική πολιτική έχει πεδίο εφαρμογής μια χώρα, τότε προσδιορίζεται ως εθνική πολιτιστική πολιτική. Σύμφωνα με τον Μικρούτσικο (1994), «εθνική πολιτική σ' έναν τομέα πολιτισμού σημαίνει διαμόρφωση μιας γενικής κατεύθυνσης σ' ένα συγκεκριμένο τομέα. Σύνταξη μιας φιλοσοφίας και μιας σειράς αρχών. Έτσι για να υπάρξουν δράσεις πέρα από μέτρα ευκαιριακά ή από ενέργειες που παρατίθεται η μια στην άλλη και μάλιστα με τρόπο αποσπασματικό» (εφ. *Το Βήμα* της 12/6/1994). Η εθνική πολιτιστική πολιτική είναι η πολιτιστική πολιτική που έχει ως πεδίο εφαρμογής της μια ολόκληρη χώρα και σχεδόν

πάντοτε έχει ως στόχους: α) την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ταυτότητας, β) την ενίσχυση της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας, γ) τη συμμετοχή στην απόλαυση και τη δημιουργία των πολιτιστικών αγαθών. Υπάρχουν, όμως, επιμέρους πολιτιστικές πολιτικές που μπορεί να έχουν έναν μόνο από τους στόχους αυτούς και όχι και τους τρεις συγχρόνως, π.χ. η εικαστική πολιτική που έχει ως στόχο την προώθηση και τη διάδοση της εικαστικής σύγχρονης ή παρελθούσης δημιουργίας (Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002).

Η πολιτιστική πολιτική, σύμφωνα με τη Ζορμπά (1997), ασκείται από το κράτος μέσα σε ένα πλαίσιο συνομιλιών και συσχετισμών και όχι σε ένα κοινωνικό κενό από μια απρόσωπη εξουσία. Από τη μια πλευρά, η πολιτική ηγεσία και η δημόσια διοίκηση είναι οι παράγοντες που διαμορφώνουν και ασκούν καταρχήν αυτή την πολιτική. Από την άλλη πλευρά, βρίσκονται οι δημιουργοί, οι κοινωνικοί συνομιλητές δηλ. οι πολιτιστικοί φορείς και σύλλογοι, οι συνδικαλιστές, οι διανοούμενοι, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η αγορά. Ως εκ τούτου, το κράτος δημιουργεί τις δομές, στο πλαίσιο των οποίων αναπτύσσεται δράση και δημιουργικότητα.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο συλλογισμός των Morin και Naïr (1998), οι οποίοι επικροτούν ως νέα ιδέα μιας πολιτικής πολιτισμού τη δημόσια εξουσία, η οποία δημιουργεί δομές ώστε η καλή θέληση όσων δεν καταφέρνουν να εκφραστούν να μπορέσουν να αξιοποιηθούν πλήρως. Σύμφωνα με τους ίδιους, η πολιτική πολιτισμού είναι μια αποστολή ιστορικής αναγκαιότητας και ευρύτητας καθώς θα πρέπει να αναπτυχθεί με ορίζοντα δεκαετίας και πέρα από αυτόν.

Η πολιτιστική πολιτική αναφέρεται σε μια συλλογική και συντονισμένη δράση που περιλαμβάνει ενέργειες για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, όπως η προστασία και διάδοση πολιτιστικών στοιχείων, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ταυτότητας και η αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτιστική ζωή, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα μέσα, θεσμικά, οργανωτικά, οικονομικά, μέσα πολιτιστικής υποδομής και διάδοσης πολιτιστικών αγαθών. Βάσει μιας διαφορετικής προσέγγισης, «μια πολιτική είναι πολιτιστική, όχι λόγω των στόχων που θέτει, αλλά επειδή δίνει προτεραιότητα στη δημιουργική και πολιτισμένη πλευρά της ανθρώπινης ζωής» (Ιωαννίδης, 2002: 78).

Η πολιτιστική πολιτική αποτελεί δομικό άξονα μιας πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης και λειτουργεί υπό τη μορφή μέσου επίτευξης προστιθέμενης αξίας σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο. Βασική ωστόσο προϋπόθεση αποτελεί η σύνδεση με δραστηριότητες και η δημιουργία προγραμμάτων που προωθούν την καλλιέργεια και την πολιτιστική παιδεία (Καλογήρου & κ.ά., 2006).

Καθώς ο πολιτισμός δεν αποτελεί ένα από τα πολλά κεφάλαια των πολιτικών προτεραιοτήτων μιας κυβερνητικής πολιτικής, αλλά εκφράζει την ιδιοστασία ενός έθνους, συνδέεται με την παραγωγή ιδεολογιών και νοοτροπιών, τη συλλογική συνείδηση του και, ενδεχομένως, αποτελεί την πιο επικίνδυνη εκδοχή της πολιτικής (Βενιζέλος, 1999), φαίνεται ότι «αξιοποιείται» ως εργαλείο για την αναβάθμιση και ανανέωση της πολιτιστικής εικόνας κάθε κράτους. Γιατί οτιδήποτε γίνεται στο πεδίο αυτό συνδέεται, από την ίδια τη φύση του πράγματος, με την αισθητική, τις νοοτροπίες και τα στερεότυπα, την αυτοσυνειδησία της κοινωνίας: την πολυμορφία και τις αντοχές της, τη σχέση της με την Ιστορία και τις ποικίλες χρήσεις της, τη σχέση της με τους «άλλους» (Βενιζέλος, 1998).

Παρόλα ταύτα, οι έννοιες παιδεία και πολιτισμός ήταν και είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Η έννοια του πολιτισμού στο εκπαιδευτικό σύστημα συνεπάγεται την αναζήτηση της ευχαρίστησης μέσω της μάθησης, μία παιδαγωγική προσέγγιση βασισόμενη στην εκμετάλλευση της φυσικής περιέργειας των παιδιών καθώς και μία προσπάθεια βελτίωσης της επικοινωνίας σε όλα τα επίπεδα. Τα καλλιτεχνικά μαθήματα δεν είναι προνόμιο των ιδιαίτερα ταλαντούχων ατόμων αλλά μπορούν να θεωρηθούν ως μέσο έκφρασης μιας βαθύτερης ανάγκης σχέσεων και ανταλλαγής ιδεών μεταξύ των ανθρώπων.

Σύμφωνα με τον Βενιζέλο (1999: 21), ο όρος πολιτιστική πολιτική βασίζεται στους άξονες της διαχρονίας και της συνέργειας και εξειδικεύεται σε μια σειρά από πολιτικές όπως: τη μουσειακή πολιτική, την πολιτική των εκθέσεων, την πολιτική προβολής επιλεγμένων αρχαιολογικών χώρων, τις πρωτοβουλίες για την προώθηση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, την εξοικείωση του παιδιού με τον πολιτισμό μέσα από δραστηριότητες που ξεπερνούν τις συμβάσεις και τα στερεότυπα του αναλυτικού σχολικού προγράμματος και, τέλος, την εξωτερική πολιτιστική πολιτική (Σύννοδοι Υπουργών Πολιτισμού, Συμμετοχές σε Διασκέψεις/Πολιτιστικά Δίκτυα, κ.ά.).

Ο ίδιος σημειώνει ότι στο πλαίσιο της διυπουργικής συνεργασίας του ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού και του Υπουργείου Παιδείας, αλλά και σύμφωνα με τις συζητήσεις που διεξάγονται διεθνώς, επικρατεί ο φόβος για την ταύτιση των δραστηριοτήτων της οργάνωσης του πολιτισμού και την πολιτικής πολιτισμού. Σύμφωνα με τις απόψεις αυτές, η ένταξη της πολιτιστικής εξοικείωσης στις δομές του αναλυτικού σχολικού προγράμματος κινδυνεύει να καταστήσει απεχθές για το παιδί αυτό που λέγεται πολιτισμός και τέχνη, καθώς η αυστηρή διάρθρωση της σχολικής τάξης, όπου η εξουσία του δασκάλου είναι εμφανής σε σχέση με τη θέση του μαθητή, δεν αποτελεί πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθεί αυτή η εξοικείωση με τον πολιτισμό.

Αναμφισβήτητα, η κρατική παρέμβαση στον πολιτιστικό χώρο δεν σηματοδοτεί πάντα την ομαλή λειτουργία των διαδικασιών και των φορέων. Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από έντονες ανακατατάξεις σε επίπεδο πολιτικής, πολιτισμικής, οικονομικής και κοινωνικής πρακτικής. Το πολιτικό πεδίο βρίσκεται υπό συνεχή αναθεώρηση των κανόνων λειτουργίας του αλλά και των αρχών του, διαμορφώνοντας εκ νέου τη συμμετοχή των πολιτών στις πολιτισμικές διαδικασίες.

Οι πολιτιστικές πτυχές, παρόλο που λαμβάνονταν υπόψη στις άλλες ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είχαν αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης πολιτικής. Μετά τη θέση σε ισχύ της συνθήκης του Μάαστριχ την 1η Νοεμβρίου 1993, η Ευρωπαϊκή Ένωση διεξάγει πολιτιστικές ενέργειες με στόχο να συμβάλλει στην «ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών» (άρθρο 3 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Έτσι, το άρθρο 151 της Συνθήκης εξουσιοδοτεί την Ευρωπαϊκή Ένωση να χρησιμοποιεί για την υποστήριξη των πολιτιστικών πρωτοβουλιών μέσα, όπως το πρόγραμμα Πολιτισμός 2000. Παρατηρούμε επίσης ότι οι εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται να εγγράφουν τάσεις για ενιαία ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική. Οι τελευταίες εξελίξεις δρομολογήθηκαν με τις σχετικά πρόσφατες αποφάσεις στη Λισαβόνα, στην Μπολόνια, στην Πράγα, στην Στοκχόλμη. Με αυτές τις αποφάσεις αναζητούνται στόχοι και δείκτες για τη διαμόρφωση ενιαίας πολιτικής. Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (άρθρα 149 και 150) με σαφή διατύπωση δηλώνεται για μια ακόμη φορά ότι η αρμοδιότητα της Κοινότητας εξαντλείται σε πολιτική υποστήριξης και συμπλήρωσης της δράσης των κρατών-μελών, σεβόμενη την πλήρη αρμοδιότητά τους για το περιεχόμενο και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων (Μαυρογιώργος, 2003: 349).

Η αναγνώριση από τις Διεθνείς Οργανώσεις (Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, UNESCO) της αποκλειστικής αρμοδιότητας του εθνικού κράτους για τη διαμόρφωση και την άσκηση της εθνικής του εκπαιδευτικής και πολιτιστικής πολιτικής, είχε ως αποτέλεσμα η συμμετοχή ενός κράτους στη λήψη των αποφάσεων ενός Διεθνούς Οργανισμού να μην συνεπάγεται αυτόματα και την μεταφορά τους στο εσωτερικό του δίκαιο και τις πρακτικές (Τσαούσης, 2007). Εσωτερικές συνθήκες μπορεί να δυσχεραίνουν την άμεση εφαρμογή τους και να μην επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους πολιτική, η οποία αφορά την οργάνωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος παιδείας τους. Επιπρόσθετα, ο Καταστατικός Χάρτης (Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1972, άρθρο 2) των δύο από τους βασικότερους Διεθνείς Οργανισμούς που δραστηριοποιούνται σε θέματα εκπαίδευσης και πολιτισμού – UNESCO και Ευρωπαϊκή Ένωση – δεν νομιμοποιούνται να επιβάλλουν στις χώρες μέλη μια συγκεκριμένη

εκπαιδευτική πολιτική καθώς με σκοπό της διαφύλαξης της ανεξαρτησίας, της ακεραιότητας και της καρποφορίας ποικιλίας των πολιτισμών και των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών μελών του Οργανισμού, δεν επιτρέπεται η παρέμβαση σε θέματα που εμπίπτουν στην εσωτερική αρμοδιότητα των κρατών-μελών.

Παράλληλα με τη δράση των Διεθνών Οργανισμών και πέρα από το στενό πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, φορείς της άτυπης εκπαίδευσης φαίνεται πως διεκδικούν δυναμικά τη θέση τους στη σφαίρα επιρροής και διαμόρφωσης της πολιτιστικής πολιτικής. Πυρήνας αυτών είναι η διοργάνωση και προσφορά δραστηριοτήτων εντός και εκτός του επίσημου χώρου της τυπικής εκπαίδευσης, καθώς απευθύνονται σε άτομα όλων των ηλικιών και των κοινωνικών ομάδων, είτε πρόκειται για ήδη συμμετέχοντες στον πολιτισμό, είτε για άτομα χωρίς προϋπάρχουσα καλλιτεχνική γνώση και εμπειρία (Scottish Arts Council, 2001). Κεντρικός εκπαιδευτικός στόχος στους συγκεκριμένους φορείς είναι η ελεύθερη πρόσβαση στην τέχνη μέσω της κατανόησης, εκτίμησης και απόλαυσης του είδους τέχνης και του δημιουργικού έργου των καλλιτεχνών. Έμφαση δίνεται σε διαδραστικές προσεγγίσεις που ενθαρρύνουν όχι απλώς την άμεση επαφή του ατόμου με το έργο τέχνης, αλλά κυρίως την ενεργή συμμετοχή του στη δημιουργική διαδικασία, επί της βάσεως ότι η έμπρακτη ενασχόληση με τον κόσμο των τεχνών συμβάλλει στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του σύγχρονου ανθρώπου (Rogers, 1998) και σταδιακά οδηγεί στην αποδοχή και ενσωμάτωση πολιτιστικών πρακτικών στην καθημερινότητά του. Η επίτευξη του στόχου αυτού μεταφράζεται σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, ενώ δικαιώνει εν μέρει τον λόγο ύπαρξης των πολιτιστικών οργανισμών υποστηρίζοντας την επιβίωσή τους στο παρόν και στο μέλλον. Αντίθετα με τους χρονικούς, υλικούς και διδακτικούς περιορισμούς που αναπόφευκτα επηρεάζουν το περιεχόμενο των σχολικών μαθημάτων, η καλλιτεχνική εκπαίδευση στους πολιτιστικούς οργανισμούς μπορεί να είναι πιο διευρυμένη και ευέλικτη, και μέσω της αξιοποίησης του καλλιτεχνικού δυναμικού και της υποδομής των οργανισμών, να λάβει εξαιρετικά πρωτότυπες μορφές (Κουρή, 2007).

Για αυτό θεωρείται σημαντικό να εξετάσουμε τις αρχές που διέπουν την πολιτιστική πολιτική με σκοπό τη συνειδητοποίηση των προϋποθέσεων και των μέσων που επιτρέπουν και ενθαρρύνουν τη δημιουργική έκφραση όλων των ατόμων και όλων των κοινωνικών ομάδων διασφαλίζοντας την απόλυτη ελευθερία της.

1.2.1 Αρχές της Πολιτιστικής Πολιτικής

Στην υποενότητα αυτή παρουσιάζουμε με συντομία τις κεντρικές ιδεολογικές αρχές της διαχείρισης του πολιτισμού και οι οποίες διατρέχουν τα πολιτιστικά προγράμματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, της UNESCO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι συγκεκριμένες συλλογικές δομές, λειτουργώντας σε διευρωπαϊκό επίπεδο, παρουσιάζουν σημεία σύγκλισης με κοινό πεδίο δράσης. Ιδιαίτερα η UNESCO εντάσσεται στο πλαίσιο λειτουργίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, το οποίο είναι κατεξοχήν πολιτικό όργανο και λειτουργεί σε αυτόνομη βάση με αποκλειστικούς τομείς δραστηριότητας την επιστήμη, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό.

Στην τελική έκθεση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για τις πολιτιστικές πολιτικές για την ανάπτυξη της UNESCO (Στοκχόλμη, 1998) τέθηκαν πέντε στόχοι πολιτικής, τους οποίους καλούνταν να υιοθετήσουν τα κράτη-μέλη: α) να καταστεί η πολιτιστική πολιτική ένα από τα καίρια στοιχεία της αναπτυξιακής πολιτικής, β) να προωθηθεί η δημιουργικότητα και η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, γ) να ενδυναμωθούν οι πολιτικές και οι πρακτικές εκείνες που θα συμβάλλουν στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, υλικής και άυλης, κινητής και ακίνητης και να προωθηθούν οι πολιτιστικές βιομηχανίες, δ) να προωθηθούν η πολιτιστική και γλωσσική ποικιλότητα στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας και ε) να διατεθούν περισσότεροι ανθρώπινοι και οικονομικοί πόροι για την πολιτιστική ανάπτυξη.

Πιο συγκεκριμένα, οι κύριοι σκοποί της Πολιτιστικής Πολιτικής για τη συντήρηση, προώθηση και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών είναι: α) η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ταυτότητας, β) η ενίσχυση της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας, γ) η ανάπτυξη όρων λαϊκής συμμετοχής όσον αφορά τόσο την απόλαυση όσο και τη δημιουργία των πολιτιστικών αγαθών, δ) η προώθηση της πολιτιστικής επικοινωνίας με ξένες χώρες, όπως και η βελτίωση της πολιτιστικής εικόνας της χώρας στο εξωτερικό (Κόνσολα, 1990: 25).

Όμως, οι δύο βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται η Πολιτιστική Πολιτική των κρατών σε ευρύτατη κλίμακα είναι ο *εκδημοκρατισμός της κουλτούρας* και η *πολιτιστική Δημοκρατία*. Όπως διαπιστώνει ο Σέργης (1984/5), σύμφωνα με την αρχή του εκδημοκρατισμού της κουλτούρας, «τα έργα της εθνικής και παγκόσμιας κληρονομιάς αλλά και τα επιτεύγματα της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας πρέπει να γίνονται προσιτά σε όσο δυνατόν περισσότερους πολίτες καθώς επιδιώκεται η ενεργή και κριτική συμμετοχή τους μέσω της εκπαίδευσης και της δημιουργικής τους δραστηριοποίησης» (όπ. αναφ. στο

Σέργη, 2007: 227). Από την άλλη, η αρχή της πολιτιστικής δημοκρατίας επιβεβαιώνει την αναγκαιότητα για ενεργή συμμετοχή του ευρωπαϊκού πληθυσμού στην πολλαπλότητά του, στην άσκηση ενός πολιτισμού ο οποίος να συνοψίζει τις αξίες που δίνουν σκοπό στην ύπαρξη και στις πράξεις της ανθρωπότητας (Αθανασοπούλου, 2002). Η αρχή αυτή στηρίζεται στην ποικιλία της κουλτούρας και στη δημιουργικότητα καθώς η πολιτιστική δραστηριότητα δεν αποτελεί προνόμιο μιας παραδοσιακής ελίτ αλλά απευθύνεται στο σύνολο. Στην τελική δήλωση της Πρώτης Συνόδου Υπουργών Πολιτισμού (Όσλο, 1976), ειπώθηκε ότι: «Η πολιτιστική πολιτική δεν μπορεί πλέον να περιοριστεί αποκλειστικά στη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη, την προώθηση και τον εκδημοκρατισμό των τεχνών. Χρειάζεται τώρα μια πρόσθετη διάσταση, η οποία να αναγνωρίζει τον πλουραλισμό των κοινωνιών μας, να ενισχύει τον σεβασμό της ατομικής αξιοπρέπειας, της αξίας του πνεύματος και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και των πολιτιστικών τους εκφράσεων» (Αθανασοπούλου, 2002: 141). Επιπρόσθετα, οι κοινές αρχές της διακρατικής συνεργασίας στον τομέα του πολιτισμού ενισχύονται από την *πολιτιστική ανάπτυξη και συνοχή, την κοινή ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, την ευρωπαϊκή πολιτιστική ταυτότητα και τη Διεθνή Πολιτιστική Συνεργασία*.

Ο Σέργης (1984) σημειώνει ότι από το 1970 τονίστηκε στη Διάσκεψη της Βενετίας ότι η Πολιτιστική Πολιτική αποτελεί αδιαχώριστο μέρος της συνολικής *πολιτιστικής ανάπτυξης* ενισχύοντας τις ανθρώπινες αξίες. Επίσης, στη Διακήρυξη του Μεξικού (1982), υποστηρίχθηκε «η ικανοποίηση των πνευματικών και πολιτιστικών φιλοδοξιών του ανθρώπου με στόχο τον εξανθρωπισμό της ανάπτυξης αλλά και της ευθύνης του ατόμου στην κοινωνία» (όπ. αναφ. στο Σέργη, 2007: 229). Σαφώς, η αναγνώριση της πολιτιστικής διάστασης κατά τον πολιτικό σχεδιασμό επιβεβαιώνει την κρατική παρέμβαση στον τομέα του πολιτισμού. Για αυτό τον λόγο, οι υπουργοί Πολιτισμού του Συμβουλίου της Ευρώπης θεώρησαν αναγκαίο ότι θα πρέπει να υπάρξει σαφής διαχωρισμός μεταξύ του «πολιτισμού» και της «πολιτιστικής ανάπτυξης». Σχετικά με τον πρώτο, κάθε παρέμβαση από την πλευρά των κρατικών αρχών πρέπει να απορριφθεί και αναφορικά με το δεύτερο, θα πρέπει να δημιουργηθούν όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που να προσφέρουν ίσες ευκαιρίες σε όλους, χωρίς διάκριση, προκειμένου να αποκτήσει πολιτιστική διάσταση η ζωή τους. Η πολιτιστική πολιτική έχει ευρύ αντίκτυπο στο κοινωνικό πεδίο καθώς μέσα από ένα πλέγμα οικονομικών, κοινωνικών και γεωγραφικών παραμέτρων μετουσιώνεται σε προϊόν διευρωπαϊκής συνεργασίας.

Αναμφισβήτητα, η *κοινή ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά* υποδηλώνει την αποδοχή από τα ευρωπαϊκά κράτη ενός κοινώς διαχειριζόμενου συστήματος αξιών διαμορφώνοντας

σε πολλές περιπτώσεις διευρωπαϊκές προγραμματικές δράσεις. Όπως υποστηρίζει η Αθανασοπούλου (2002: 142), «η αναφορά στην έννοια *ευρωπαϊκή κληρονομιά* συνδέει δύο φαινομενικά διαφορετικές απόψεις: την πίστη στην ενότητα και την κοινή βάση των ευρωπαϊκών πολιτισμών αλλά και την πίστη στη διαφορετικότητά τους». Αυτή τη θέση υιοθετεί το Συμβούλιο της Ευρώπης υπερθεματίζοντας για μια κοινή βάση ευρωπαϊκής ενότητας με παράλληλη διαφοροποίηση του πολιτιστικού επιπέδου κάθε χώρας. Σήμερα, η έννοια διευρύνεται συνεχώς έτσι που να περιλαμβάνει πιο πρόσφατα δημιουργήματα όπως άυλες εκφάνσεις: ήθη, έθιμα, γλώσσες, διάλεκτοι, μουσικές δημιουργίες, τέχνες, λογοτεχνικά έργα προσλαμβάνοντας αυξανόμενη σημασία (όπ. αναφ. στο Σέργη, 2007). Στην επώνυμη δημιουργία προστίθεται και η ανώνυμη, ως μέρος της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σύμφυτη με την έννοια της κοινής ευρωπαϊκής κληρονομιάς είναι η ιδέα μιας *κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας*. Ωστόσο, η συγκεκριμένη ιδέα μπορεί να θεμελιωθεί μόνο στη βάση της αποδοχής του πλουραλισμού που χαρακτηρίζει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Στη Διακήρυξη της Πολιτιστικής Πολιτικής του Μεξικού (αρθ. 1, 1982), αναφέρεται ότι η Πολιτιστική Πολιτική θα πρέπει να προστατεύει, τονώνει και εμπλουτίζει την ταυτότητα κάθε λαού καθιερώνοντας τον απόλυτο σεβασμό στις πολιτιστικές μειονότητες. Για αυτό και η πολιτιστική ταυτότητα αναγνωρίζεται ως μια δυναμική αρχή ατομικότητας, δημιουργικότητας και αυτοδιάθεσης με την οποία ο λαός εκφράζει τη συνέχειά του στο διηνεκές (όπ. αναφ. στο Σέργη, 2007).

Σύμφωνα με τον Σέργη, οι αρχές που προαναφέρθηκαν περιλαμβάνονται στη σχετική Διακήρυξη της UNESCO (1966) δίνοντας έμφαση στη *διεθνή πολιτιστική συνεργασία* και ενθαρρύνοντας την πολιτισμική ποικιλία. Οι προαναφερθείσες αρχές συνιστούν συγκεκριμένους άξονες γύρω από τους οποίους διαρθρώνεται η Πολιτιστική Πολιτική, προκειμένου να ενισχυθούν νευραλγικά κομμάτια του πολιτισμού. Ο εντοπισμός και ο προσδιορισμός του επιθυμητού σκοπού – στόχου, η κατάλληλη και επαρκής διαβάθμισή του, ανάλογα με τη σημαντικότητα και την αναγκαιότητά του, ενισχύουν τη δράση της Πολιτιστικής Πολιτικής και οδηγούν μακροπρόθεσμα στο προσδοκώμενο αποτέλεσμα (Καραμανάκου, 2010: 16). Οι παράγοντες που επιδρούν μακροπρόθεσμα στον καθορισμό και τη σύσταση των σκοπών είναι ιστορικού, οικονομικού, κοινωνικοπολιτικού και διεθνούς περιεχομένου, καθώς η συνθετότητά τους επιδρά στη διαμόρφωση της εκάστοτε πολιτικής που επιλέγεται να εφαρμοστεί (Κόνσολα, 2003).

Πέραν των ιδιαιτεροτήτων, κάποιοι στόχοι θεωρούνται χαρακτηριστικότεροι και απαντώνται συχνότερα σε επίσημα έγγραφα. Ως τέτοιους θα αναφέρουμε τους εξής:

- Προστασία και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

- Ενίσχυση της καλλιτεχνικής και της πνευματικής δημιουργίας
- Διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτισμική ζωή
- Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς
- Διαπολιτισμική μάθηση/εκπαίδευση.

Ειδικότερα, είναι σημαντικό να προωθείται η συνεργασία στον τομέα της έρευνας και της επιμόρφωσης και να προάγεται η ισότητα πρόσβασης και η παροχή ευκαιριών σε όλους, καθώς ο πολιτισμός αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας της γνώσης. Η πρόσβαση του νεανικού κοινού αξιοποιώντας τις αρχές της Πολιτιστικής Πολιτικής σε πρωτοβουλίες και προγράμματα ενισχύει με αυτόν τον τρόπο την αφύπνιση σε πολιτιστικά θέματα, ενώ μέσω των ψηφιακών τεχνολογιών παρέχεται διαρκής και απεριόριστη πρόσβαση σε ακόμα περισσότερα πολιτιστικά αγαθά.

Όπως για την έννοια του πολιτισμού, έτσι και για αυτή των πολιτιστικών αγαθών, έχουν διατυπωθεί ποικίλοι ορισμοί, με πολυσύνθετο περιεχόμενο. Συνεπώς, ο ορισμός των πολιτιστικών αγαθών στο ευρύ πλαίσιο της πολιτιστικής πολιτικής δεν απαντάται ενιαίος, ούτε στις συστάσεις και συμβάσεις που έχουν συναφθεί ανάμεσα στα κράτη, ούτε και στις εσωτερικές νομοθεσίες των κρατών (Μπιτσάνη, 2002: 36). Τα πολιτιστικά αγαθά είναι συνυφασμένα με το προϊόν ή τα προϊόντα της ανθρώπινης δράσης, ενώ η έννοιά τους ενσωματώνει τη γλώσσα, τις παραδόσεις, τα συστήματα αξιών, τα ήθη και τα έθιμα, τη μουσική, το χορό κ.ά. Γενικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα πολιτιστικά αγαθά είναι τα κινητά ή ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική ζωή (μνημεία, χειρόγραφα βιβλία, παραδόσεις, συστήματα αξιών, ήθη, έθιμα, μουσική, χορός κ.τλ.), δηλαδή, όλα τα αγαθά που παράγει η ανθρώπινη δραστηριότητα (Κόνσολα, 1982). Αυτό που τα διαφοροποιεί από τα άλλα αγαθά έγκειται στο ότι θεωρούνται από τους ανθρώπους ως σύμβολα κάποιου στοιχείου (έθνους, κοινότητας, παράδοσης, ιδέας, θρησκείας κ.τλ.). Για παράδειγμα, ένα αγαθό έχει πολιτιστική αξία, όταν αποτελεί πηγή έμπνευσης ή σύμβολο διάκρισης (Klamer, 2002: 56).

Τα πολιτιστικά αγαθά αναφέρονται στον πνευματικό πολιτισμό και συγκεκριμένα στους τομείς των τεχνών, των εκδηλώσεων, των επιστημών και του λαϊκού πολιτισμού. Η πολιτιστική δημιουργία προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξη ποικίλων παραγόντων: πρώτα από όλα του δημιουργού, δηλαδή του παραγωγού των πολιτιστικών αγαθών, αλλά και της κατάλληλης υποδομής και του θεσμικού πλαισίου, της αναγκαίας οικονομικής βάσης, της εξειδικευμένης γνώσης, του υψηλού πολιτιστικού επιπέδου, της ελευθερίας άσκησης της πολιτιστικής δημιουργίας κ.τλ. Για αυτό και η πολιτιστική δημιουργικότητα αναπτύσσεται

σε ορισμένες περιφέρειες και σε ορισμένη χρονική περίοδο, όταν υφίστανται συνθήκες δυναμικής συνεύρεσης των παραγόντων που προαναφέρθηκαν. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η πολιτιστική δημιουργία συμβάλλει στη μεγιστοποίηση του πολιτιστικού κεφαλαίου μιας χώρας και ενδυναμώνει την πολιτιστική ταυτότητα μιας κοινωνίας, στοιχεία που συνάδουν με τις πολιτιστικές επιδιώξεις των σύγχρονων κρατών Ταυτόχρονα, παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην καλλιέργεια και στην πνευματική ανάπτυξη των μελών της κοινωνίας (Μπιτσάνη, 2002: 40).

Από τα κύρια μέσα πολιτιστικής πολιτικής για την προώθηση και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών σχετικών με τη μουσική και τον πολιτισμό, θα εστιάσουμε στην πολιτιστική δράση ως μέσο αξιοποίησης των πολιτιστικών προτύπων. Η αλληλεξάρτηση των οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης, επιβάλλει την ισόρροπη συμμετοχή των δύο αυτών πόλων, δηλαδή του οικονομικού και του πολιτιστικού, προκειμένου να επιτευχθεί ο σχεδιασμός ολοκληρωμένης πολιτικής εκ μέρους των διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών. Στην επόμενη ενότητα, θα μελετήσουμε συνοπτικά τη δραστηριοποίηση των διεθνών οργανισμών με συντονισμένες προσπάθειες εκ μέρους διεθνών διακυβερνητικών οργάνων για τη συλλογική διαχείριση των πολιτιστικών θεμάτων.

1.2.2 Πολιτιστική Πολιτική και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί

Στο σύγχρονο περιβάλλον, ο ρόλος του πολιτισμού επαναπροσδιορίζεται στη θεωρία των διεθνών σχέσεων και αναβαθμίζεται στην άσκηση της πολιτιστικής πολιτικής. Έτσι, οι χώρες που έχουν θεσμοθετήσει τον πολιτισμό ως έναν από τους βασικότερους πυλώνες της εξωτερικής πολιτικής τους, αναζητούν νέους τρόπους και μεθόδους αξιοποίησης των πολιτισμικών τους στοιχείων. Μέσα από αυτή τη διαδικασία επιδιώκουν να αναδείξουν τον πολιτισμό ως κύριο μέσο επικοινωνίας με άλλες χώρες για τη βελτίωση της εικόνας τους σε διεθνές επίπεδο και βασικό εργαλείο προσέγγισης με άλλους λαούς για τη δημιουργία συνθηκών αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης (Κόρδος, 2011: 28). Στη συγκεκριμένη ενότητα, γίνεται αναφορά σε θεσμοθετημένους Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς οι οποίοι με τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες τους διαμορφώνουν πολιτικές στο πλαίσιο της σύγχρονης Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Συγκεκριμένα, η *Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας* αναφέρει πέντε ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και οργανισμούς, υπό τη στενή έννοια του όρου, όπου διαμορφώνουν τις πολιτικές για τον Πολιτισμό και ειδικότερα την Εκπαίδευση:

1. Την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*
 - Τομέας «Πολιτισμός»
 - Τομέας «Προγράμματα MEDIA»
2. Το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*
 - Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας
3. Το *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*
 - Παιδεία, Νεολαία, Πολιτισμός και Αθλητισμός
4. Την *Επιτροπή των Περιφερειών*
 - Επιτροπή *Εκπαίδευση, νεολαία, πολιτισμός και έρευνα* (Education, Youth, Culture and Research, EDUC)
5. Τους *Οργανισμούς της ΕΕ*
 - Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, EACEA)

Τρεις εξ αυτών είναι επιφορτισμένοι με τη διαμόρφωση πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων για θέματα Πολιτισμού και Εκπαίδευσης. Πρόκειται για την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο* και το *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Οι εξουσίες που απονέμονται στα θεσμικά όργανα της Ε.Ε πηγάζουν από τις ιδρυτικές Συνθήκες, οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων από τα κράτη-μέλη και επικυρώθηκαν από έκαστο εξ αυτών.

Από τους Οργανισμούς που εδρεύουν και δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη, ο πολιτικά σημαντικότερος είναι η *Ευρωπαϊκή Ένωση* (Ε.Ε), γιατί είναι ο μόνος που έχει αρμοδιότητες και όργανα εφαρμογής και επιβολής πολιτικής μέσα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Στα θεσμοθετημένα όργανά της συγκαταλέγεται η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, η οποία προασπίζει τα συμφέροντα της Ε.Ε ως συνόλου και αποτελείται από 27 επιτρόπους όσα και τα κράτη μέλη. Υποβάλλει νομοσχέδια στο *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο* και το *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* και μεριμνά για την ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας της Ε.Ε από τα κράτη-μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει το δικαίωμα της πρωτοβουλίας, μπορεί δηλαδή να προτείνει νομοσχέδια στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ. Με βάση τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, η Ε.Ε νομοθετεί μόνον εφόσον η ανάληψη δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο

έχει καλύτερα αποτελέσματα από ό,τι σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Μετά τη θέσπιση ενός νόμου της Ε.Ε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μεριμνά για την ορθή εφαρμογή του από όλα τα κράτη-μέλη της Ένωσης.

Οι εξελίξεις της Πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού δημιούργησαν αρχικά την αναγκαιότητα σύστασης της «Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό» (European Agenda for Culture). Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων αλλά και των νέων μεθόδων άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, προέκυψε το 2007 μια νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό στην οποία αναγνωρίζεται ότι ο πολιτισμός αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της Ε.Ε, δηλαδή της ευημερίας, της αλληλεγγύης και της ασφάλειας, ενώ παράλληλα εξασφαλίζει ισχυρότερη παρουσία σε διεθνές επίπεδο. Σε αυτή τη βάση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει τη διαμόρφωση της συνεργασίας των οργάνων της Ε.Ε με τα κράτη-μέλη βάσει της «ανοιχτής μεθόδου συντονισμού» μέσω της οποίας ορίζονται κοινοί στόχοι διαμορφώνοντας εκ νέου εθνικοπολιτιστικές πολιτικές. Οι τομείς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Πολιτισμός» και «Προγράμματα MEDIA» συνθέτουν το σύγχρονο τοπίο της Πολιτιστικής Πολιτικής 2014-2020, το οποίο διατηρεί τα βασικά χαρακτηριστικά σημαντικών τμημάτων του ισχύοντος προγράμματος για τον Πολιτισμό (Culture, MEDIA MEDIA Mundus και CCIs – Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες), προσυπογράφοντας ότι το μέλλον των χρηματοδοτικών προγραμμάτων της Ε.Ε από το 2014 και μετά θα αποτελέσει την επόμενη σημαντική πρόκληση για την πολιτική της στον τομέα του πολιτισμού.

Σημαντικές θεωρούνται επίσης η συμβολή και οι θέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (25η Οκτωβρίου 2005, P6_TA(2005)0397) σύμφωνα με τις οποίες «η ενεργός πολιτιστική πολιτική αποσκοπεί στη διατήρηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ποικιλομορφίας και στην προώθηση των κοινών πολιτιστικών στοιχείων και της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της εξωτερικής εικόνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την κοινή θέση του Συμβουλίου ενόψει της έγκρισης της απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του προγράμματος Πολιτισμός (2007-2013) (6235/3/2006 – C6-0269/2006 – 2004/0150(COD): 2-4). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θεωρώντας ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πρέπει να βασίζεται σε πολιτιστικές αρχές και ότι η Ε.Ε θα πρέπει να περιλαμβάνει μια νομική βάση για την Πολιτισμική Πολιτική, αποφάσισε να συστήσει μετά το 1979 την *Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας* η οποία είναι αρμόδια για πολιτιστικά θέματα όπως:

1. τα πολιτιστικά θέματα της Ε.Ε και ειδικότερα: α) τη βελτίωση της γνώσης και διάδοσης του πολιτισμού, β) την προστασία και προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής ποικιλομορφίας, γ) τη διατήρηση και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τις πολιτιστικές ανταλλαγές και την καλλιτεχνική δημιουργία,
2. την εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε συμπεριλαμβανομένου του τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη, την προώθηση του συστήματος των ευρωπαϊκών σχολείων και την δια βίου εκπαίδευση,
3. την οπτικοακουστική πολιτική και τις πολιτιστικές και εκπαιδευτικές πτυχές της κοινωνίας της πληροφόρησης,
4. την πολιτική για τους νέους και την ανάπτυξη πολιτικής αθλητισμού και ψυχαγωγίας,
5. την πολιτική πληροφόρησης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης,
6. τη συνεργασία με τρίτες χώρες στους τομείς του πολιτισμού και της εκπαίδευσης και τις σχέσεις με τις αρμόδιες διεθνείς οργανώσεις και θεσμικά όργανα.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρεσβεύει ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πρέπει να βασίζεται σε πολιτιστικές αρχές και είναι ο κατεξοχήν φορέας που αποφάσισε να συστήσει την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό* ως αρμόδια για τα πολιτιστικά θέματα μετά τις πρώτες άμεσες εκλογές του το 1979. Επί σειρά ετών, το Κοινοβούλιο ήταν της άποψης ότι η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα έπρεπε να περιλαμβάνει μια νομική βάση για την Πολιτισμική Πολιτική. Με την έγκριση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, δεν εκπληρώθηκε μόνο αυτή του η επιθυμία, αλλά απέκτησε ταυτόχρονα αρμοδιότητα συναπόφασης με το Συμβούλιο. Το Κοινοβούλιο ζήτησε και στο πλαίσιο των συζητήσεων για το νέο πρόγραμμα «Πολιτισμός» και για την ευρωπαϊκή πολιτιστική ατζέντα να ληφθεί περισσότερο υπόψη η προστασία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ασχολήθηκε επίσης επανειλημμένα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των επιχειρήσεων στον κλάδο του πολιτισμού.

Με τη σειρά του και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει συστήσει το *Συμβούλιο Παιδείας, Νέας Γενιάς και Πολιτισμού* (Education, Youth, Culture and Sport, EJC) το οποίο απαρτίζεται από τους Υπουργούς Παιδείας, Πολιτισμού, Νέας Γενιάς και Επικοινωνίας. Καθήκον του είναι να συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, στην εφαρμογή πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης και στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών-μελών, προβάλλοντας συνάμα την κοινή πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και σεβόμενο πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών-μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας

και της επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά και την οργάνωση του εν γένει εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική τους πολυμορφία στις εθνικές και περιφερειακές της διαστάσεις.

Ανάλογα και με τους προαναφερθέντες οργανισμούς, η *Επιτροπή των Περιφερειών* με την αρμόδια Επιτροπή για την «Εκπαίδευση, τη Νεολαία, τον Πολιτισμό και την Έρευνα» (EDUC), έχει σημαντικές αρμοδιότητες για τις πολιτικές και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τη νεολαία και τον αθλητισμό. Επίσης, είναι βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη περιφερειακών στρατηγικών έρευνας και καινοτομίας, καθώς και στην αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών προς όφελος της κοινωνίας. Η συγκεκριμένη Επιτροπή έχει συστήσει φόρουμ για τους εκπροσώπους των τοπικών και περιφερειακών αρχών, οι οποίοι μπορούν να παρέχουν τη συμβολή τους σε άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και την ανταλλαγή ορθών πρακτικών στους τομείς αυτούς.

Επιπρόσθετα, ο *Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού* (EACEA), ο οποίος συστάθηκε την 1η Ιανουαρίου 2006 από την Ε.Ε, είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση ορισμένων τμημάτων των κοινοτικών προγραμμάτων της Ε.Ε στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και των οπτικοακουστικών μέσων (Ευρωπαϊκός κανονισμός, αριθ. 58/2003 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 2002· Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 21.4.2009). Ο συγκεκριμένος Οργανισμός εστιάζει στη διαχείριση ορισμένων κεντρικών πυλών κοινοτικών προγραμμάτων στους τομείς της εκπαίδευσης, των οπτικοακουστικών θεμάτων και του πολιτισμού που αφορούν στην υλοποίηση σχεδίων τεχνικού χαρακτήρα και τα οποία δεν συνεπάγονται την έκδοση απόφασης πολιτικής φύσης, καθώς απαιτούν υψηλό επίπεδο τεχνικής και χρηματοοικονομικής εμπειρογνομosύνης σε όλη τη διάρκεια εφαρμογής του εκάστοτε σχεδίου (MEDIA II, Σωκράτης 2000-2006, Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2007-2013, Νεολαία σε Δράση 2007-2013).

Τέλος, σε διεθνές επίπεδο, η UNESCO λειτουργεί ως παγκόσμιο κέντρο ανταλλαγής πληροφοριών και διάδοσης προγραμμάτων με τα οποία και υποστηρίζει τα κράτη-μέλη στις δικές τους αναγκαίες θεσμοθετήσεις σε κοινούς τομείς δράσης. Τούτο επιτυγχάνεται με τις εθνικές επιτροπές του κάθε κράτους που συνδέονται με τα κεντρικά γραφεία (Γραμματεία) στο Παρίσι. Οι Εθνικές Επιτροπές αποτελούν έτσι, ως περιφερειακά γραφεία, τους συνδέσμους μεταξύ των χωρών μελών και του Οργανισμού υποβοηθώντας τον μέσα σε διετή προγράμματα εργασίας. Οι Εθνικές Επιτροπές, ως εθνικοί φορείς συνεργασίας, απαρτίζονται από διανοούμενους, ακαδημαϊκούς και επιστήμονες που συμβάλουν στην εκπόνηση, εξέλιξη

και υλοποίηση των προγραμμάτων του Οργανισμού, καθώς και στη διάδοση του έργου του Οργανισμού στις χώρες τους με διαλέξεις, δημοσιεύσεις, εκθέσεις κ.τλ, ενώ ταυτόχρονα διαδραματίζουν συμβουλευτικό ρόλο στις Κυβερνήσεις των χωρών τους επί θεμάτων που ανάγονται στον Οργανισμό. Από τα 188 κράτη μέλη και τα 6 συνδεδεμένα μέλη τα 192 έχουν δημιουργήσει Εθνικές Επιτροπές UNESCO. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και η Ελληνική Εθνική Επιτροπή UNESCO που δημιουργήθηκε το 1991.

Συγκεκριμένα, η UNESCO ορίζει την Πολιτιστική Πολιτική ως ένα σύνολο κοινωνικών πρακτικών, συνειδητών και διακριβωμένων, παρεμβάσεων ή μη παρεμβάσεων, με στόχο την ικανοποίηση κάποιων πολιτιστικών αναγκών με την υπέρτατη δυνατή χρήση όλων των υλικών και ανθρώπινων πόρων που μια δεδομένη κοινωνία διαθέτει σε μια ορισμένη χρονική στιγμή. Η πολιτική αυτή πρέπει να καθορίζει κάποια κριτήρια της πολιτιστικής ανάπτυξης και να συνδέει τον πολιτισμό με τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη (Marks, 1977/78΄ Ψαρρού, 2010). Σύμφωνα δε με έναν περιεκτικότερο ορισμό, πρόκειται για ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν τη γνώση, την ενίσχυση και τη διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας για μια δεδομένη χρονική περίοδο (Σκιά-Πανοπούλου, 1998΄ Ψαρρού, 2010).

Στο πλαίσιο που αναφέρθηκε για την Πολιτιστική Πολιτική, η UNESCO συνεργάζεται και με διάφορους μη κυβερνητικούς εταίρους που ανήκουν στη διεθνή και επιστημονική κοινότητα, καθώς και στην κοινωνία των πολιτών, προκειμένου να τους ενεργοποιήσει και να τους επηρεάσει. Τα όργανα θέσπισης προτύπων που αφορούν ή σχετίζονται με την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, μπορούν να διαιρεθούν σε δύο κατηγορίες: (α) στις συμβάσεις και τις συμφωνίες, οι οποίες απαιτούν επικύρωση από τα κράτη-μέλη και εμπεριέχονται στη σειρά συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών και (β) στις συστάσεις και τις ανακοινώσεις που υιοθετούνται από τη Γενική Συνδιάσκεψη της UNESCO. Όπως και όλοι οι άλλοι οργανισμοί του Συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, η UNESCO και τα κράτη-μέλη της δεσμεύονται από τις συμβάσεις και τις συμφωνίες που υιοθετούνται από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO, 1998: 270).

1.2.2.1 Η συμβολή του Ευρωπαϊκού Έτους στην άσκηση Πολιτιστικής Πολιτικής

Σημαντικός για την άσκηση Πολιτιστικής Πολιτικής θεωρείται ο ετήσιος θεσμός του «Ευρωπαϊκού Έτους», ο οποίος καθιερώθηκε από την Ε.Ε και το Συμβούλιο της Ευρώπης με στόχο την ευαισθητοποίηση σε θέματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών

της, πραγματοποιώντας εκδηλώσεις και δραστηριότητες ενημέρωσης στα κράτη-μέλη και στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Η πρωτοβουλία για την καθιέρωση ευρωπαϊκών ετών ξεκίνησε το 1983 με κύριο στόχο την ενημέρωση των πολιτών και την αφύπνιση των εθνικών κυβερνήσεων σε διάφορα θέματα κοινωνικού χαρακτήρα. Δεδομένης της σοβαρότητας της θεματικής που επιλέγεται η Ε.Ε, στο πλαίσιο τους έτους, ενώνει τις δυνάμεις της για τη δημιουργία μιας ανοικτής μεθόδου συντονισμού και την ανάπτυξη αντίστοιχων πολιτικών.

Στους γενικούς στόχους του Ευρωπαϊκού Έτους ως θεσμού άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής περιλαμβάνεται η μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού σε ένα συγκεκριμένο θέμα, η παροχή πληροφοριών σχετικά με τις ορθές πρακτικές και η ενθάρρυνση του διαλόγου σε θέματα άσκησης πολιτικής καθώς και της έρευνας για το βασικό θέμα. Δικαίωμα συμμετοχής έχουν και κράτη που δεν είναι μέλη της Ε.Ε. Κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε. ορίζει έναν εθνικό εκτελεστικό φορέα, ο οποίος μεριμνά για την αποτελεσματική συμμετοχή του κράτους στο Ευρωπαϊκό Έτος και καταρτίζει το εθνικό πρόγραμμα δράσης. Το πεδίο δράσης για την υλοποίηση του έτους και την επίτευξη των στόχων ποικίλει σε δραστηριότητες, από συναντήσεις μέχρι και έκδοση ενημερωτικού υλικού σε εθνικό μέχρι κοινοτικό επίπεδο. Οι εκδηλώσεις που προβλέπονται στο πλαίσιο ενός Ευρωπαϊκού Έτους περιλαμβάνουν συνέδρια, εκδηλώσεις σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, ενημερωτικές εκστρατείες για τη διάδοση των βασικών μηνυμάτων του Έτους, παραδείγματα ορθών πρακτικών, έρευνες και μελέτες για την μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού καθώς και για την προώθηση του συγκεκριμένου θέματος.

Συγκεκριμένα, Ευρωπαϊκά Έτη είχαν κομβική σημασία για τη Μουσική Εκπαίδευση με αποτέλεσμα την εξακτίωση μιας σειράς δράσεων από υποστηρικτικούς φορείς που προέρχονταν τόσο από το χώρο της επίσημης πολιτικής, της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης όσο και από διάφορους καλλιτεχνικούς χώρους:

✓ *Ευρωπαϊκό έτος Μουσικής (1985)*

Στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στη Συνέλευση της 28 Ιανουαρίου 1985 (22η Συνεδρίαση, έγγρ. 5327, Έκθεση της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας), το συγκεκριμένο έτος ορίστηκε ως «Ευρωπαϊκό Έτος Μουσικής» (Σύσταση 1001 (1985)). Το θεματικό έτος παρουσιάστηκε ως κοινή δραστηριότητα του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των είκοσι τριών εθνικών επιτροπών που συστάθηκαν σε όλες τις χώρες μέλη της Ευρώπης. Συμμετείχαν επίσης και τρίτες χώρες ενθαρρύνοντας τη διεύρυνση της

ευρωπαϊκής πολιτιστικής συνεργασίας με παράλληλο στόχο να μην αποκλειστούν και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες από τις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής.

Το Ευρωπαϊκό Έτος Μουσικής αφιερώθηκε στην αναγνώριση της συμβολής των Bach, Handel και Scarlatti στην ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά όπως, επίσης, και πολλών συνθετών, ερμηνευτών, μαέστρων και άλλων μουσικών τόσο του παρελθόντος όσο και του παρόντος, οι οποίοι απαρτίζουν την ευρωπαϊκή μουσική παράδοση. Βασικός στόχος του θεματικού έτους ήταν η ανάδειξη της μουσικής καθώς και όλων των μορφών της ως μέρους της καλλιτεχνικής κληρονομιάς της Ευρώπης, όπως επίσης και γέφυρας των γλωσσικών και πολιτικών εμποδίων, μια και η μουσική αποτελεί μία από τις πλέον θεμελιώδεις πολιτιστικές αξίες του ατόμου.

Παράλληλα, αναδείχθηκαν διάφορα προβλήματα σχετικά με την εμπορευματοποίηση της μουσικής και τις σοβαρές δυσκολίες που σχετίζονται με τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας, ελπίζοντας ότι το Ευρωπαϊκό Έτος Μουσικής θα δώσει την ευκαιρία για επιπρόσθετη ευρωπαϊκή συνεργασία προς αυτή την κατεύθυνση. Οι κυριότεροι στόχοι του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής συνοψίζονται στους εξής:

- προώθηση όλων των ειδών της μουσικής καθώς και γνωριμία με όλες τις χρονικές περιόδους της,
- διεύρυνση της πρόσβασης του κοινού και ενεργός συμμετοχή των νέων και ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες σε μουσικές δραστηριότητες,
- προσφορά ευκαιριών σε νέους συνθέτες και ερμηνευτές,
- διαμόρφωση ανάλογου κοινωνικού πλαισίου για μουσικούς,
- ενίσχυση της μουσικής εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- προστασία, βελτίωση και εμπλουτισμός της κοινής μουσικής κληρονομιάς.

Το Ευρωπαϊκό Έτος Μουσικής διανθίστηκε με πολλές ανταλλαγές καλλιτεχνικών σχημάτων, αλλά και συναυλίες συμβάλλοντας στην εκτίμηση της ευρωπαϊκής ενότητας και δίνοντας παράλληλα έμφαση στην ευρωπαϊκή πολιτιστική συνεργασία. Τις συγκεκριμένες εκδηλώσεις ενίσχυσαν με τη συμμετοχή, το ενδιαφέρον και τη χορηγία τους ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης, τοπικές αρχές, καθώς και ιδιωτικοί αλλά και δημόσιοι φορείς, συμπεριλαμβανομένων και διαφόρων ιδρυμάτων. Επισημάνθηκε, επίσης, η αναγκαιότητα της αξιολόγησης του αντίκτυπου του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής μετά το 1985, με σκοπό τη διατήρηση του ενδιαφέροντος του ευρέως κοινού για τη μουσική.

Βασικό πολιτικό κείμενο για τις συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν αλλά και τις θέσεις που διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής από την

Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτέλεσε η Σύσταση 929, παράγραφος 16γ για μια «Μουσική Εκπαίδευση για Όλους» το 1981 (Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 929 (1981) [1] on music education for all). Το συγκεκριμένο κείμενο αποτέλεσε τον βασικό άξονα πάνω στον οποίο συζητήθηκε η πρόοδος της Μουσικής Εκπαίδευσης για την υλοποίηση της παρούσας σύστασης. Συγκεκριμένα, στις 8 Οκτωβρίου 1981 η Συνέλευση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου:

1. Έλαβε υπόψη της την έκθεση της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας για τη «Μουσική Εκπαίδευση για όλους» (A. 4760, Report of the Committee on Culture and Education).
2. Υποστήριξε ότι η μουσική, σε όλες τις μορφές της, αποτελεί σημαντικό μέσο της ανθρώπινης έκφρασης καθώς είναι αποδεκτό μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης.
3. Θεώρησε αναγκαία την ενθάρρυνση της ανάπτυξης αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς ενισχύοντας τη σύγχρονη μουσική δημιουργικότητα. Επίσης, θεώρησε απαραίτητο, κάθε άτομο να είναι σε θέση να αναπτύξει τόσο μια κριτική εκτίμηση απέναντι στη μουσική όσο και, όπου είναι δυνατόν, να βελτιώσει την ικανότητα της μουσικής του αυτό-έκφρασης είτε τραγουδώντας είτε παίζοντας ένα μουσικό όργανο ή συνδέοντάς την με μια άλλη σχετική πολιτιστική δραστηριότητα, όπως ο χορός.
4. Υπογράμμισε ότι η Μουσική Εκπαίδευση, εκτός από την παροχή ειδικής κατάρτισης για προικισμένα παιδιά, θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι αποτελεί συνεχές μέρος της γενικής εκπαίδευσης σε όλες τις χώρες.
5. Θεώρησε ότι είναι απολύτως σημαντική η σημασία της Μουσικής Εκπαίδευσης και η πειθαρχία της μουσικής εξάσκησης για την ανάπτυξη της συνολικής προσωπικότητας του ατόμου καθώς και για την πολιτιστική συμπεριφορά του.
6. Πρέσβευσε ότι η μουσική συνεισφέρει στη διάθρωση της εκπαίδευσης ακόμα και ως εξωσχολική δραστηριότητα με θετική κοινωνική αξία.
7. Ανακοίνωσε αποτελέσματα ερευνών τα οποία δείχνουν ότι η μουσική επιδρά θετικά στην επίδοση των μαθητών και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος.
8. Υποστήριξε ότι η παρουσία της μουσικής στη σύγχρονη κοινωνία, ιδίως μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, υπογραμμίζει την αναγκαιότητα της ετοιμότητας των νέων ώστε να είναι σε θέση να διακρίνουν την ποιοτική μουσική μέσα στο συνεχή καταγισμό ακουσμάτων.

9. Καλωσόρισε τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για όλες τις μορφές της μουσικής καθώς και το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη μουσική τις τελευταίες δύο δεκαετίες από νέους μαθητές και ενήλικες, οι οποίοι εκπαιδεύονται είτε στο τραγούδι είτε στην εκτέλεση μουσικών οργάνων.
10. Έλαβε υπόψη το ψήφισμα 624 (Council of Europe, Resolution 624, 1976) για τη δημοκρατική ανανέωση των τεχνών του θεάματος, και η σύσταση 781 (Council of Europe, Recommendation 781, 1976) του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με ενέργειες της Ευρώπης για το μέλλον των τεχνών του θεάματος.
11. Χαιρέτισε την αναγνώριση της σημασίας της Μουσικής Εκπαίδευσης ως μέρος της κυβερνητικής πολιτικής που παρουσιάζεται από τους Ευρωπαίους Υπουργούς και οι οποίοι έχουν ευθύνη για τις Πολιτιστικές Υποθέσεις, στο ψήφισμα αρ.1 του ου Συνεδρίου τους (Cultural Affairs in Resolution No. 1, 3rd Conference, Luxembourg, 1981).
12. Εξέφρασε την ανησυχία για τη χαμηλή προτεραιότητα που δίνεται στη Μουσική Εκπαίδευση σε πολλές χώρες μέλη, όπως, επίσης, και η πιθανότητα περικοπών των κρατικών δαπανών για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Μουσική Εκπαίδευση.
13. Επέδειξε προσοχή στον τεράστιο κύκλο εργασιών της μουσικής βιομηχανίας εκφράζοντας την ελπίδα ότι κάποια από τα πραγματοποιούμενα κέρδη θα μπορούσαν να ανακατανεμηθούν για την υποστήριξη της εκπαίδευσης των μουσικών και τη βελτίωση της δημόσιας εκτίμησης της μουσικής.
14. Εξέφρασε την πεποίθηση ότι ο αριθμός των μουσικών σχολείων σε κάποιες χώρες μέλη θεωρείται ανεπαρκής για την κάλυψη των αναγκών εξειδικευμένου προσωπικού καθηγητών Μουσικής στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
15. Υπογράμμισε την έλλειψη καταρτισμένου προσωπικού για τη διδασκαλία της Μουσικής, ως αποτέλεσμα της ανεπαρκούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών που οφείλεται σε ξεπερασμένες τεχνικές καθώς και την έλλειψη κινήτρων για επαγγελματική ενασχόληση με τη μουσική εκπαίδευση.

Τέλος, η Επιτροπή των Υπουργών πρότεινε:

- a. να προετοιμάσει μια σύσταση για τη «Μουσική Εκπαίδευση για Όλους» καλώντας τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών να εξασφαλίσουν:

- ότι οι γονείς γνωρίζουν τη σημασία της μουσικής ερμηνείας των ήχων για τα παιδιά από τη γέννησή τους και ότι θα δίνονται κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον ρόλο τους στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης αντίληψης,
- ότι η Μουσική Εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχεται σε συνεχή βάση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, από το νηπιαγωγείο μέχρι το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,
- ότι θα υπάρχουν επαρκή μουσικά σχολεία (με ομοιόμορφη κατανομή σε όλη την κάθε χώρα με σκοπό να ληφθεί κρατική μέριμνα για τα παιδιά με ειδικό ενδιαφέρον ή ταλέντο στη μουσική και τα οποία μπορούν να τα προετοιμάσουν για τις απολυτήριες μουσικές εξετάσεις),
- ότι τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι εγκαταστάσεις σε τέτοια εξειδικευμένα σχολεία θα είναι σε θέση να βοηθήσουν τη Μουσική Εκπαίδευση στα γενικά σχολεία,
- ότι λαμβάνεται υπόψη η μέριμνα για τη Μουσική Εκπαίδευση των ενηλίκων, είτε μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είτε με απογευματινά μαθήματα, είτε αξιοποιώντας κέντρα εκπαίδευσης ενηλίκων,
- ότι θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Μουσικής, και ειδικότερα:
 - στην εκπαίδευση της προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη μουσική διδασκαλία,
 - στην πρόβλεψη για την κατάρτιση ειδικευμένων ικανών καθηγητών Μουσικής για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την εκπαίδευση ενηλίκων,
 - στην ενδοϋπηρεσιακή μουσική επιμόρφωση για εκπαιδευτικούς Μουσικής με έμφαση στην επιμόρφωση και άλλων ειδικοτήτων,
 - στην αποτελεσματική διατήρηση της επαφής μεταξύ των εκπαιδευτικών (τόσο της γενικής εκπαίδευσης όσο και των μουσικών σχολείων), των πανεπιστημίων ή των ερευνητικών ιδρυμάτων, έτσι ώστε η Μουσική Εκπαίδευση να αντανακλά συνεχώς τόσο την εμπειρία της μουσικής διδασκαλίας όσο και τις νέες μουσικές εξελίξεις.
 - ότι το καθεστώς των εκπαιδευτικών στα μουσικά σχολεία και οι όροι εργασιακής απασχόλησης τους αναγνωρίζονται ως ισοδύναμα με εκείνα των εκπαιδευτικών μουσικής στα γενικά σχολεία,
 - ότι θα επιτευχθεί κοινή συμφωνία σχετικά με την ισοδύναμη αναγνώριση των πτυχίων και των διπλωμάτων μουσικής σε όλη την Ευρώπη,

- ότι θα αξιοποιηθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και κάθε τεχνολογική εξέλιξη προς όφελος της Μουσικής Εκπαίδευσης,
- ότι η ενθάρρυνση που δίνεται στην σύνθεση της σύγχρονης μουσικής δεν απαιτεί υψηλά πρότυπα εκτέλεσης ή αντίληψης της μουσικής και μπορεί να αξιοποιηθεί και από αυτούς που μαθαίνουν μουσική,
- ότι θα παρέχεται στήριξη σε ερασιτεχνικές παραστάσεις (ιδίως με ορχήστρες νέων, μαθητών στα Μουσικά Σχολεία, χορωδιών, κ.λπ.), καθώς επίσης και σε επαγγελματικά καλλιτεχνικά σχήματα ή σε νέους ανθρώπους σε όλες τις χώρες,
- ότι οι καινοτομίες και τα πιλοτικά σχέδια για τη μουσική θα πρέπει να εισαχθούν στην εκπαίδευση και να ενθαρρύνονται σε όλα τα επίπεδα.

β. να ζητήσει από το Συμβούλιο Πολιτιστικής Συνεργασίας (Council for Cultural Co-operation) να εξετάσει, στο πλαίσιο των μελλοντικών εργασιών της για τις βιομηχανίες πολιτισμού, τη δυνατότητα ανακατανομής των κερδών από τη μουσική βιομηχανία για εκπαιδευτικούς σκοπούς,

γ. να γίνει εκτενής αναφορά της προόδου που έχει σημειωθεί προς την κατεύθυνση της εφαρμογής της παρούσας σύστασης «Μουσική Εκπαίδευση για Όλους», στη Συνέλευση που θα πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής το 1985.

Με βάση τις παραπάνω θέσεις, η Επιτροπή των Υπουργών συνέστησε:

- να υιοθετηθούν οι βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής ως κατευθυντήριες γραμμές για συνεχή δράση στον τομέα της μουσικής στα κράτη-μέλη στο Συμβούλιο της Ευρώπης αλλά και τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες,
- να δημιουργηθεί το πολιτικό πλαίσιο ανάληψης δράσης για τη μουσική, υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής, από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών.

✓ *Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008)*

Η διεύρυνση της Ε.Ε είχε ως αποτέλεσμα τη αυξημένη κινητικότητα των πολιτών παρουσιάζοντας έντονη πολιτιστική πολυμορφία. Επιπρόσθετα, όροι όπως «διαπολιτισμική εκπαίδευση, επικοινωνία και κατανόηση», παρόλο που αποτελούσαν θέματα της διεθνούς συνεργασίας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αξιοποιήθηκαν ως έννοιες μέσα από φράσεις όπως «διάλογος των πολιτισμών» και «διαπολιτισμικός διάλογος» και μόλις πρόσφατα άρχισαν να εμφανίζονται στην πολιτική ατζέντα των διεθνών οργανισμών (UNESCO, Declaration on the Culture of Peace, 1999-2000· United Nations Year of Dialogue Among Civilizations, 2001· Conference of European Ministers responsible for

Cultural Affairs, Faro/Portugal, 27-28 October 2005' United Nations, Alliance of Civilizations initiative, 2005-2006).

Τα παραπάνω αποτέλεσαν τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους στηρίχτηκε η Ε.Ε για την ανάπτυξη εργαλείων σχετικά με την προώθηση του Πολιτισμού. Σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης σε ζητήματα πολιτισμικής πολυμορφίας με γνώμονα τον πολίτη αλλά και ενίσχυσης του πολιτιστικού τομέα, η Ε.Ε πρότεινε το 2008 να κηρυχθεί «Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου» (Απόφαση αριθ. 1983/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου, 2008). Με αυτόν τον τρόπο, η Ε.Ε έδωσε την ευκαιρία να διατυπωθούν και να προβληθούν οι βέλτιστες πρακτικές και διαδικασίες διαπολιτισμικού διαλόγου, με στόχο την κατάρτιση βιώσιμης στρατηγικής και μετά το 2008.

Καθώς ο διαπολιτισμικός διάλογος αποτελεί ένα από τα βασικότερα μέσα ειρήνης και αποτροπής συγκρούσεων, ως τέτοιο, συγκαταλέγεται στους κύριους στόχους σχετικών ενεργειών. Ειδικότερα, στην Ανακοίνωση σχετικά με μια «Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό σε έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης» (Βρυξέλες, 2007), η πολιτιστική πολυμορφία και ο διαπολιτισμικός διάλογος αποτελούν στόχους για τον Πολιτισμό. Συγκεκριμένα, στην ανακοίνωση αναφέρεται ότι:

Δεδομένου ότι ζούμε σε όλο και πιο πολυπολιτισμικές κοινωνίες, πρέπει να προάγουμε τον διαπολιτισμικό διάλογο και τις διαπολιτιστικές ικανότητες. Τα στοιχεία αυτά αποκτούν επίσης ουσιαστική σημασία στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας, με σκοπό την τόνωση της απασχολησιμότητας, της προσαρμοστικότητας και της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των εργαζομένων στον πολιτιστικό τομέα, καθώς και της κινητικότητας των έργων τέχνης. Καθώς οι πολίτες είναι εκείνοι που ωφελούνται κυρίως από την ανάπτυξη της πολιτιστικής πολυμορφίας, πρέπει να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους στον πολιτισμό και στα πολιτιστικά έργα [COM (2007) 242:10].

Εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει αποδεκτός ορισμός για το «Διαπολιτισμικό Διάλογο», ο όρος αποτελεί μια προσαρμογή από άλλους όρους, οι οποίες παραμένουν επίκαιρες, όπως η πολυπολιτισμικότητα, η κοινωνική συνοχή και η αφομοίωση. Η καλύτερη διατύπωση αυτή τη στιγμή είναι ίσως η ορολογία που χρησιμοποιείται από το Συμβούλιο της Ευρώπης στη Λευκή Βίβλο για το Διαπολιτισμικό Διάλογο, η οποία αναφέρει ότι:

Ο Διαπολιτισμικός Διάλογος είναι κατανοητός ως μία ανοιχτή και με σεβασμό ανταλλαγή απόψεων μεταξύ ατόμων και ομάδων με διαφορετική εθνική, πολιτισμική, θρησκευτική κληρονομιά και γλωσσικό υπόβαθρο (Council of Europe, White Paper on Intercultural Dialogue, 2007).

Ο συγκεκριμένος ορισμός θεωρήθηκε αρκετά ευρύς ώστε να καλύψει σχεδόν όλα τα είδη των ανταλλαγών μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και των ατόμων χωρίς να κάνει διακρίσεις. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου στόχευσε στην αύξηση της προβολής, της αποτελεσματικότητας και της συνοχής του συνόλου των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και ενεργειών που συμβάλλουν στον διαπολιτισμικό διάλογο. Οι γενικοί στόχοι του Έτους εστίασαν:

- στην προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου,
- στην προβολή των ευκαιριών που προσφέρει ο διαπολιτισμικός διάλογος σε μία διαφοροποιημένη κοινωνία,
- στην ευαισθητοποίηση ως προς την αξία της ενεργούς ιδιότητας του πολίτη,
- στην έμφαση στη συνεισφορά που προσφέρει η πολυμορφία στην κληρονομιά των χωρών της Ε.Ε.

Το Έτος χαρακτηρίστηκε από ένα μικρό αριθμό σημαντικών δράσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και από την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια εθνική δράση ανά χώρα. Η προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου συμπεριέλαβε τα παρακάτω:

- νέες εθνικές πολιτικές και δομές μέσα από τη διαμόρφωση:
 - Εθνικής εκστρατείας: Κάθε χώρα μέλος οργάνωσε και προώθησε δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του θεματικού έτους.
 - Εθνικής στρατηγικής: Κάθε χώρα μέλος ανέπτυξε μια εθνική σε στενή συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών.
 - Εθνικής δράσης: Σε κάθε χώρα μέλος, η Ε.Ε. χρηματοδότησε μια δράση που προτάθηκε. Οι δράσεις επιλέχτηκαν με βάση την ισχυρή ευρωπαϊκή τους διάσταση, τη συμμετοχή ή την προσέγγιση όσο το δυνατόν περισσότερων ατόμων.
- πολιτική συμφωνία σε επίπεδο ΕΕ,
- την ανακοίνωση της Επιτροπής το 2008 με θέμα την πολυγλωσσία, η οποία στοχεύει στο να μετατραπεί η γλωσσική πολυμορφία σε πλεονέκτημα,
- την πρόσβαση στον πολιτισμό μέσω της ψηφιοποίησης (για αυτό και το 2008 ξεκίνησε η Europeana μέσω ενός προτεινόμενου σήματος ευρωπαϊκής κληρονομιάς),
- ένα πρόγραμμα «Συνεργατών» που στόχευσε στην κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών. Η ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών θεωρήθηκε απαραίτητη για την ανάδειξη καλών πρακτικών και τον εντοπισμό αναγκών στο διαπολιτισμικό

διάλογο. Γνωστοί φορείς/οργανώσεις ως πρεσβευτές, ανέλαβαν το ρόλο της ενημέρωσης της κοινής γνώμης ως προς τη σημασία και τα οφέλη του διαπολιτισμικού διαλόγου αξιοποιώντας μια μοναδική ευκαιρία δικτύωσης.

Με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιήθηκαν οι παρακάτω δράσεις:

- χρήση πλατφόρμας ως εργαλείου παρουσίασης του προφίλ, των στόχων και των δραστηριοτήτων των φορέων/οργανισμών,
- σύνδεση με οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη, γνώση των δραστηριοτήτων τους και στοιχεία επαφών για αναζήτηση νέων Συνεργατών,
- ανταλλαγή καλών πρακτικών, εμπειριών και γνώσεων με αντίστοιχους οργανισμούς,
- newsletters για τις δράσεις της εκστρατείας και ειδικές εκδηλώσεις.

Ως συνέχεια του Έτους, συστάθηκε στην Επιτροπή και τις χώρες της Ε.Ε να αναλάβουν δράση, ώστε:

- να συνεχίσουν να στηρίζουν το δομημένο διάλογο με την κοινωνία των πολιτών,
- να οικοδομήσουν στη βάση των αποτελεσμάτων του Έτους, ακόμη και για μελλοντικά Ευρωπαϊκά Έτη,
- να ερευνήσουν περαιτέρω τον αντίκτυπο του διαπολιτισμικού διαλόγου, ειδικά στα σχολεία,
- να συνεχίσουν τη δουλειά που ξεκίνησε στον εκπαιδευτικό τομέα,
- να προάγουν τη μεταφορά διδαγμάτων από το Έτος,
- να εγκαταστήσουν πλαίσιο παρακολούθησης και αναφοράς σχετικά με την πρόοδο που συντελέστηκε στο διαπολιτισμικό διάλογο,
- να ενισχύσουν τη θέση του διαπολιτισμικού διαλόγου στα προγράμματα της ΕΕ,
- να συνεργαστούν περαιτέρω με σχετικές διεθνείς οργανώσεις,
- να βελτιώσουν τη συμμετοχή των υπο-εκπροσωπημένων τομέων, όπως των λιγότερο ευνοημένων ομάδων.

✓ *Ευρωπαϊκό έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας (2009)*

Το θεματικό έτος στηρίχτηκε στα αποτελέσματα του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008) και στο πρόγραμμα «Πολιτισμός 2007-2013» με σκοπό την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας και της ικανότητας καινοτομίας σε ένα πολιτισμικά ποικιλόμορφο περιβάλλον (Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for life long learning, 2006` Council Resolution on new skills for new jobs,

2007' Broad-based innovation strategy for the EU' European policy cooperation in Education and Training' European agenda for culture in a globalizing world, 2007).

Η ανακήρυξη του συγκεκριμένου έτους ως θεματικό για τη δημιουργικότητα και την καινοτομία είχε ως σκοπό την προώθηση των ικανοτήτων δημιουργικότητας και καινοτομίας ως βασικών ικανοτήτων για όλους χάρη στη Δια Βίου Εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς η πρόκληση δημιουργίας περιβάλλοντος φιλικού προς όλες τις μορφές καλλιτεχνικές, πολιτιστικές, κοινωνικές ή τεχνολογικές, αλλά και η προώθηση της πρακτικής χρησιμοποίησης των γνώσεων και των ιδεών αποτέλεσε επιτακτικό ζητούμενο της πολιτικής της ΕΕ. Βάσει των παραπάνω, η Επιτροπή όρισε το 2009 ως «Ευρωπαϊκό Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας» μέσω της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, έτσι ώστε να ευαισθητοποιήσει το ευρύ κοινό, να προαγάγει τις σχετικές πολιτικές συζητήσεις στα κράτη μέλη και να τονώσει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και τις διαπολιτιστικές ικανότητες.

Οι ειδικοί στόχοι του Ευρωπαϊκού Έτους Δημιουργικότητας και Καινοτομίας με αναφορά στην εκπαίδευση αλλά και τον πολιτισμό, εμπεριείχαν τη δημιουργία περιβάλλοντος ευνοϊκού για την καινοτομία, τη δήλωση της σημασίας της πολιτιστικής πολυμορφίας, την προώθηση της δημιουργικότητας και της πρωτοβουλίας από νεαρή ηλικία, μέσω της επίσημης εκπαίδευσης όσο και μέσω ανεπίσημων και άτυπων δραστηριοτήτων για νέους, την προώθηση της απόκτησης βασικών ικανοτήτων σε κοινωνικά και επαγγελματικά πλαίσια, αλλά και την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας σε ιδιωτικούς και δημόσιους οργανισμούς. Η Επιτροπή έδωσε έμφαση στην ενθάρρυνση της δημιουργίας και της καινοτομίας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς θεωρούνται απαραίτητα για την καλή λειτουργία του τριγώνου της γνώσης (εκπαίδευση-έρευνα-καινοτομία). Επιπλέον, το Έτος στόχευσε σε βαθύτερους προβληματισμούς σχετικά με τις μεθόδους εκπαίδευσης και αξιολόγησης των εκπαιδευτικών κερτημένων.

Οι άξονες δράσης πάνω στους οποίους βασίστηκε το θεματικό έτος, απαίτησαν μια νέα αντίληψη της δημόσιας πολιτικής καθώς τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και οι εθνικές κυβερνήσεις πρέπει να γίνουν κοινωνοί αλλαγών με τους κοινωνικούς εταίρους και τα κινήματα της βάσης και συνοψίζονται σχετικά με την εκπαίδευση και τον πολιτισμό ως εξής:

- Επένδυση στη γνώση, με εστίαση σε επενδύσεις στην έρευνα και τη γνώση καθώς και σύνδεση με τη δημιουργία θεσμικών πλαισίων που υποστηρίζουν τη μάθηση κατά τον επαγγελματικό βίο.

- Επαναπροσδιορισμός της εκπαίδευσης, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους σπουδαστές, έτσι ώστε η εκπαίδευση να προετοιμάζει τους πολίτες για την κοινωνία της μάθησης.
- Πολιτιστική στήριξη, μέσω εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων και μηχανισμών, έτσι ώστε να διατηρηθεί η πολιτισμική πολυμορφία, η ανεξαρτησία και ο διαπολιτισμικός διάλογος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποίησε μια σειρά από εμβληματικές δράσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προσπαθώντας να διερευνήσει και να εντοπίσει παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των έργων που έχουν λάβει χρηματοδότηση μέσω διαφόρων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως: το πρόγραμμα «Σωκράτης» (Comenius, Erasmus, Grundtvig, κλπ.), το πρόγραμμα «Leonardo da Vinci», το πρόγραμμα «Νεολαία», «Πολιτισμός», «Citizenship», κ.ά. Τα παράγωγα και οι δράσεις των προγραμμάτων που αφορούσαν τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση οργανώθηκαν παράλληλα, ως πηγή έμπνευσης και για άλλα έργα που αναπτύχθηκαν στο μέλλον.

1.2.2.2 Η συμβολή της *Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Ατζέντας* σε θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής

Η Ε.Ε προωθεί πολιτιστικές πτυχές σε όλο το έργο της με το να περιλαμβάνει την πολιτιστική διάσταση σε άλλες πολιτικές της, ιδίως τις διεθνείς σχέσεις, την περιφερειακή ανάπτυξη, την εκπαίδευση και την απασχόληση, με το να προωθεί άμεσα πολιτιστικές δραστηριότητες μέσω των διαφόρων προγραμμάτων υποστήριξης όλων των πολιτικών τομέων καθώς και με το να διασφαλίζει την πολιτιστική πολυμορφία σε όλες τις ρυθμιστικές και οικονομικές αποφάσεις και προτάσεις. Λαμβάνοντας υπόψη τις κατά καιρούς αποφάσεις για τις Ευρωπαϊκές Ατζέντες, θα εξετάσουμε την ανάπτυξη και τη συμβολή τους καθώς και τη διαμόρφωση συγκεκριμένης πολιτιστικής πολιτικής έτσι όπως παρουσιάζεται από τους θεσμοθετημένους φορείς.

(i) *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό 2007* (European Agenda for Culture, 2007)

Τον Μάιο του 2007 η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε την πλέον κομβική ανακοίνωση για τον Πολιτισμό με τίτλο «Μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον Πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης» [COM (2007) 242]. Στη σχετική ανακοίνωση αναφέρεται ότι «ο πολιτισμός καθώς έχει ανθρωπολογική διάσταση, αποτελεί τη βάση ενός συμβολικού κόσμου σημασιών, δοξασιών, αξιών και παραδόσεων που εκφράζονται μέσω της γλώσσας,

της τέχνης, της θρησκείας και του μύθου. Ο πολιτισμός, ως τέτοιος, διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στην πρόοδο του ανθρώπου και στον περίπλοκο ιστό των ταυτοτήτων και των συνηθειών των ατόμων και των κοινοτήτων». Στην παρούσα ανακοίνωση η μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στη σημασία που έχουν οι διάφορες πτυχές του πολιτισμού στην κατάρτιση στρατηγικών τόσο στην Ε.Ε όσο και με τρίτες χώρες. Κατά συνέπεια, ο πολιτισμός αποτελεί και θα εξακολουθήσει να αποτελεί πρωτίστως αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Στο ψήφισμα του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου 2007 σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό (European Agenda for Culture), το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εγκρίνει τους εξής τρεις στρατηγικούς στόχους που περιλαμβάνονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής προκειμένου να διαμορφωθεί η κοινή Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό:

- Πολιτισμική πολυμορφία και διαπολιτισμικός διάλογος που δίνει έμφαση στην κινητικότητα των καλλιτεχνών και των εργαζομένων του πολιτιστικού τομέα, καθώς και τη διακίνηση κάθε μορφής καλλιτεχνικής παραγωγής, αλλά και την ενίσχυση των διαπολιτισμικών ικανοτήτων και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Στο πλαίσιο της πρώτης σειράς στόχων, η Ε.Ε. και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη όφειλαν να συνεργάζονται για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η πολιτιστική πολυμορφία της Ε.Ε. αποτελεί αντικείμενο κατανόησης, σεβασμού και προώθησης. Όφειλαν, για παράδειγμα, να επιδιώξουν την ενίσχυση της διασυνοριακής κινητικότητας των καλλιτεχνών και των εργαζομένων στον τομέα του πολιτισμού καθώς και τη διασυνοριακή διάδοση των καλλιτεχνικών έργων.

- Ενδυνάμωση της δημιουργικότητας στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση, προωθώντας τη δημιουργικότητα στην εκπαίδευση, ενισχύοντας τις οργανωτικές ικανότητες του πολιτιστικού τομέα και αναπτύσσοντας συμπράξεις μεταξύ του τομέα του πολιτισμού και άλλων τομέων (τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, έρευνα, τουρισμός, συμπράξεις μεταξύ κοινωνικών εταίρων κ.τλ.). Η δεύτερη σειρά στόχων επικεντρώνεται στην προώθηση του πολιτισμού ως καταλύτη για τη δημιουργικότητα, στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας καθώς και της στρατηγικής «ΕΕ 2020» που την διαδέχτηκε.

- Ανάδειξη του πολιτισμού ως νευραλγικού στοιχείου των διεθνών σχέσεων, με σκοπό την προαγωγή του πολιτικού διαλόγου στον τομέα του πολιτισμού και την προώθηση των πολιτιστικών ανταλλαγών, τη βελτίωση της πρόσβασης στις παγκόσμιες αγορές

πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών και τη συνεκτίμηση του τοπικού πολιτισμού σε όλα τα έργα της Ε.Ε. Η προώθηση του πολιτισμού ως στοιχείου ζωτικής σημασίας στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων της Ένωσης αποτελεί την τρίτη δέσμη στόχων. Η Ε.Ε., ως συμβαλλόμενο μέρος της σύμβασης της UNESCO για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων, δεσμεύεται για την ανάπτυξη ενός νέου και πιο ενεργού πολιτιστικού ρόλου για την Ευρώπη στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεών της καθώς και για την ενσωμάτωση της πολιτιστικής διάστασης ως νευραλγικού στοιχείου στις συναλλαγές της Ευρώπης με χώρες και περιφέρειες εταίρους.

Στους ειδικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό 2007, αναφέρεται ότι η «προώθηση και η ενίσχυση των διαπολιτιστικών ικανοτήτων και του διαπολιτισμικού διαλόγου, επιτυγχάνεται ιδίως με την ανάπτυξη της πολιτιστικής γνώσης και έκφρασης, των κοινωνικών ικανοτήτων αλλά και των ικανοτήτων που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη που αποτελούν μέρος των βασικών ικανοτήτων διά βίου μάθησης οι οποίες καθορίστηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο το 2006» [Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης (2006/962/EK)] (EE L 394 της 30.12.2006: 10).

Με βάση τα παραπάνω, η Ε.Ε ακολουθεί συγκεκριμένη προσέγγιση που έγκειται στη στήριξη ειδικών πολιτιστικών ενεργειών και εκδηλώσεων καθώς ο πολιτισμός είναι από μόνος του «πόρος» με την πλήρη σημασία του όρου και η πρόσβαση στον πολιτισμό πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των αναπτυξιακών πολιτικών. Η συγκεκριμένη τοποθέτηση αποτελεί και τον βασικό άξονα μιας «Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό». Στο πλαίσιο των ημερήσιων διατάξεων, ο πολιτιστικός τομέας έχει διαρθρωμένο διάλογο με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσα από διάφορες πλατφόρμες για συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων για διαφορετικούς άξονες του Πολιτισμού. Η Ατζέντα απηχεί απόψεις που ισχυροποιούν τη θέση του Πολιτισμού σε σχετικά ευρωπαϊκά προγράμματα και πολιτικές της Ε.Ε. καθώς ενισχύουν την προώθηση της τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής, ιδίως μέσω της ανάπτυξης συγκρίσιμων στατιστικών ποιότητας για τον πολιτισμό σε όλη την Ε.Ε.

Ως εκ τούτου, η δράση σε επίπεδο Ε.Ε. πρέπει να περιλαμβάνει την αρχή της επικουρικότητας σεβόμενη την πολυμορφία των κρατών-μελών, προωθώντας τις ανταλλαγές, το διάλογο και την αμοιβαία κατανόηση. Βάσει εκτεταμένων διαβουλεύσεων, η ανακοίνωση για «Μια Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης» [COM (2007) 242], διερευνά τη σχέση μεταξύ του πολιτισμού και της Ευρώπης σε έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης και προτείνει στόχους για μια νέα πολιτιστική

Ατζέντα της Ε.Ε. Για αυτό το λόγο, η Επιτροπή επιδιώκει να δημιουργήσει νέες συμπράξεις αναπτύσσοντας νέες μεθόδους συνεργασίας μεταξύ των εν λόγω φορέων.

Επιπλέον, η θέση για την ταχεία ισχύ της σύμβασης της UNESCO για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, Paris, 20 October 2005) αποδεικνύει το νέο ρόλο της πολιτιστικής πολυμορφίας σε διεθνές επίπεδο: η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη, ως συμβαλλόμενα μέρη, έχουν δεσμευθεί να εδραιώσουν έναν νέο πολιτιστικό πυλώνα παγκόσμιας διακυβέρνησης και βιώσιμης ανάπτυξης, κυρίως με την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας.

Ανάμεσα στους ειδικούς στόχους της ανακοίνωσης συγκαταλέγεται η προώθηση της δημιουργικότητας στην εκπαίδευση με τη συμμετοχή του πολιτιστικού τομέα και με στόχο, αφενός, την αξιοποίηση του δυναμικού του πολιτισμού ως σαφούς συμβολής/μέσου για τη διά βίου μάθηση και, αφετέρου, την προαγωγή του πολιτισμού και των τεχνών στην άτυπη και τυπική εκπαίδευση. Στην ίδια ανακοίνωση, ο πολιτισμός θεωρείται νευραλγικό στοιχείο των διεθνών σχέσεων για αυτό και η Ε.Ε. θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλα τα κοινοτικά προγράμματα και σχέδια συνεργασίας λαμβάνουν πλήρως υπόψη, κατά τον σχεδιασμό και την εκτέλεσή τους, τον τοπικό πολιτισμό και διευρύνουν την πρόσβαση των ανθρώπων στον πολιτισμό και στα μέσα πολιτιστικής έκφρασης, συμπεριλαμβανομένων των διαπροσωπικών επαφών. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η εκπαίδευση, καθώς και το αίτημα για ενσωμάτωση του πολιτισμού στα προγράμματα σπουδών σε όλα τα επίπεδα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η επίτευξη των παραπάνω στόχων προϋποθέτει την καλύτερη κατανόηση της συμβολής του πολιτιστικού τομέα στην Ατζέντα της Λισαβόνας προκειμένου να διευκολυνθεί η τεκμηριωμένη πολιτική.

(ii) *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό 2010* (The European Agenda for Culture, 2010)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η «Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό 2010» η οποία εστιάζει σε θέματα συνέργειας στην εκπαίδευση και ειδικότερα στην καλλιτεχνική (European Agenda for Culture: Working Group on developing synergies with education, especially arts education, 2010). Για να μπορέσει να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη Ατζέντα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Υπουργών Πολιτισμού αποφάσισε να συστήσει το Μάιο του 2008 πέντε εξειδικευμένες ομάδες. Μία από αυτές τις ομάδες συστάθηκε με σκοπό το σχεδιασμό και την ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, ειδικά μέσα από την εκπαίδευση των τεχνών. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν τον Ιούνιο του 2010.

Η ενίσχυση των συνεργειών μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού εκλαμβάνεται, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ως το κλειδί της ενσωμάτωσης της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Οι συνέργειες ανάμεσα στα δύο πεδία είναι πολλαπλές, με ποικίλες προσεγγίσεις και μεθοδολογίες, έχουν διαφορετικό περιεχόμενο και απευθύνονται σε συγκεκριμένους στόχους καθώς παράλληλα αλληλοσυμπληρώνονται και αμοιβαία εμπλουτίζονται. Στο σημείο που η διδασκαλία στοχεύει ρητά στη βελτίωση των ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων σε διδακτικά αντικείμενα που δεν έχουν σχέση με την τέχνη ή εισάγει τους μαθητές στην πολιτιστική γνώση και στις καλλιτεχνικές πρακτικές, ελλοχεύει πάντα η πρόθεση να εμπνευστούν τα παιδιά, οι έφηβοι ακόμα και οι ενήλικες από καλλιτεχνικές προσεγγίσεις και ευφάνταστους τρόπους έκφρασης και ενόρασης του κόσμου.

Η ανάπτυξη της κριτικής απέναντι στην τέχνη αλλά και η αισθητική απόλαυση αποτελούν μέρος μόνο της εμπειρίας που μπορεί να έχει κάποιος καθώς έρχεται σε επαφή με την καλλιτεχνική εκπαίδευση (European Agenda for Culture, 2010: 3). Ως εκ τούτου, η Εκπαίδευση του Πολιτισμού και των Τεχνών οργανώνεται σε θεματικές τριών συμπληρωματικών και παράλληλα ανεξάρτητων προσεγγίσεων:

- Απευθείας σύνδεση με έργα τέχνης (μέσα από παραστάσεις, κονσέρτα, εκθέσεις, κ.ά.), με σύγχρονα αριστουργήματα που ανήκουν στην εκπαιδευτική κληρονομιά.
- Αναλυτική και διανοητική προσέγγιση των έργων τέχνης (όπως μελέτη της ιστορίας της τέχνης, σύνδεση των έργων τέχνης με διαφορετικά πεδία γνώσης) και οι οποίες προσδίδουν πολιτιστική διάσταση στην εκπαίδευση.
- Εισαγωγή σε καλλιτεχνικές πρακτικές με επαρκή περιεχόμενα.

Η εφαρμογή των συγκεκριμένων προσεγγίσεων μεταξύ εκπαίδευσης και πολιτισμού εξαρτάται από την ενίσχυση της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εκπαίδευσης στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση, επίσημη και ανεπίσημη, όπως, επίσης, και από την αναγνώριση του δικαιώματος της Δια Βίου Εκπαίδευσης στην Πολιτιστική Εκπαίδευση.

Στην «Έκθεση για την Εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό» το 2010 (The European Agenda for Culture – progress towards shared goals, 2010), τα σημεία στα οποία δίνεται βαρύτητα για την σχέση της εκπαίδευσης με τον πολιτισμό είναι:

1. Οι «Βασικές ικανότητες για έναν κόσμο που αλλάζει» [The 2006 Recommendation on key competences for lifelong learning, COM (2009) 640 final]. Όσον αφορά την πολιτισμική συνείδηση και έκφραση, επισημαίνεται ότι, παρόλο που ο πολιτισμός και τις τέχνες αποτελούν συχνά μέρος του σχολικού προγράμματος, στα περισσότερα

κράτη-μέλη παρουσιάζεται η διαμόρφωση της πολιτιστικής συνείδησης να μην αποτελεί επί της ουσίας σημαντική εθνική στρατηγική προτεραιότητα. Η δυνατότητα των τεχνών να παρέχουν μεθοδολογία για συνέργεια και με άλλους τομείς του προγράμματος σπουδών, με το να συμβάλλουν στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη, θα πρέπει να αξιοποιηθεί καλύτερα. Κάτι τέτοιο έχει συνέπειες τόσο στην αρχική όσο και στη συνεχή εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, η οποία θα μπορούσε να ενσωματώσει ανάλογες μεθόδους ως δάνειο από τις τέχνες στη διδακτική μεθοδολογία όλων των διδακτικών αντικειμένων (The European Agenda for Culture – progress towards shared goals, 2010: 14).

2. Η ενίσχυση της δημιουργικότητας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και η προώθηση της πολιτιστικής ευαισθητοποίησης ως βασική ικανότητα του ευρωπαϊού πολίτη εφόσον αποτελεί έναν από τους τέσσερις στόχους του νέου στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης [The new strategic Framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'), 2009/C 119/02].
3. Η μέτρηση της δημιουργικότητας, η οποία θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη στην ανά περίοδο παρακολούθηση της προόδου των επιτευγμάτων των μαθητών, στη συγκριτική μελέτη ευρωπαϊκών χωρών, στην αξιολόγηση αλλά και σε θέματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο τα εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να ενισχύσουν τη δημιουργικότητα στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης.
4. Η έρευνα για την «Καλλιτεχνική και Πολιτιστική Εκπαίδευση στα σχολεία της Ευρώπης» την οποία δημοσίευσε το Δίκτυο Ευρυδική, υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι η καλλιτεχνική εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν όχι μόνο τις δεξιότητες που σχετίζονται με τη δημιουργικότητα αλλά και τις διαφορετικές προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες και στάσεις τους (EACEA P9 Eurydice, 2009c). Ωστόσο, για να αποδώσει καρπούς η συμβολή των τεχνών στην εκπαίδευση πρέπει να ξεπεραστούν προβλήματα, όπως είναι το αναλογικά χαμηλό επίπεδο του διδακτικού χρόνου, ιδιαίτερα στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και ειδικά προβλήματα που σχετίζονται με την αξιολόγηση. Η δημιουργία συμπράξεων μεταξύ χώρων της τέχνης και των σχολείων φαίνεται ότι είναι ένας ενδεδειγμένος τρόπος για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και γενικότερα την προώθηση της Εκπαίδευσης των Τεχνών στα σχολεία.

Οι συστάσεις που καθορίστηκαν σχετικά με την τέχνη και την πολιτιστική εκπαίδευση για την Ελλάδα ειδικότερα περιέλαβαν (EACEA P9 Eurydice, 2009c: 91): τη δημιουργία Εργαστηρίων για τις τέχνες σε κάθε σχολείο, τη δημιουργία ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με καλλιτεχνικές δράσεις (Μουσική, Θεατρικό παιχνίδι, Εικαστικά, Χορό) αλλά, και, την επέκταση και περαιτέρω ανάπτυξη των Καλλιτεχνικών Σχολείων. Επιπλέον, η διανομή νέου διδακτικού υλικού το 2000, φιλοδοξώντας να κάνει τη μάθηση όσο γίνεται πιο διαδραστική για κάθε διδακτικό αντικείμενο των τεχνών είχε ως σκοπό να συμβάλλει στην αναθεώρηση των προτύπων αξιολόγησης (The European Agenda for Culture – progress towards shared goals, 2010: 14).

5. Προγραμματικές δράσεις σύνδεσης της εκπαίδευσης και του πολιτισμού (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»). Η ενίσχυση της δημιουργικότητας και η υποστήριξη του διαπολιτισμικού διαλόγου βρίσκονται μεταξύ των ειδικών στόχων του προγράμματος, καθώς αποτελούν ταυτόχρονα και τις θεματικές των ευρωπαϊκών ετών 2008 και 2009.
6. Η ενίσχυση της διδασκαλίας γλωσσών, μέσω της ανάπτυξης καινοτόμων μεθόδων μουσικής διδασκαλίας (The European Agenda for Culture – progress towards shared goals, 2010: 15-16) καθώς η γλώσσα αποτελεί το μέσο άμεσης έκφρασης του πολιτισμού ενός ατόμου, αλλά και το βασικό εργαλείο για την κατανόηση του πολιτισμού άλλων ανθρώπων. Ως εκ τούτου, οι πολιτικές της Ε.Ε. επικεντρώνονται στη διατήρηση και την προώθηση αυτής της γλωσσικής πολυμορφίας με την προώθηση της εκμάθησης γλωσσών. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε μια έκθεση για την πολυγλωσσία από ομάδα καλλιτεχνών, διανοουμένων και προσωπικοτήτων της πολιτιστικής πολιτικής εξηγώντας τι πρέπει να γίνει για να μετατραπεί η γλωσσική πολυμορφία σε περιουσιακό στοιχείο που να επιτρέπει στους πολίτες να συμμετέχουν σε διάλογο με ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικά πολιτιστικά υπόβαθρα (Commission of the European Communities. High Level Group on Multilingualism. Final Report, 2007).

Ανακεφαλαιώνοντας, οι συστάσεις που παρουσιάζονται συνοπτικά στον **Πίνακα 1** στοχεύουν στην εφαρμογή των θέσεων που προαναφέρθηκαν και εμπεριέχονται στην *Ευρωπαϊκή Ατζέντα του 2010 για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό*:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Συστάσεις για τη Συνέργεια του Πολιτισμού και της Εκπαίδευσης
 (Πηγή European Agenda for Culture, 2010:8, μτφρ. Μ. Αργυρίου)

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
Σύσταση 1	Προώθηση της υπερ-επιστημονικότητας (transdisciplinarity)
Σύσταση 2	Προώθηση και ενίσχυση της εκπαιδευτικής κληρονομιάς μέσα από μια ευρύτερη φιλοσοφική θεώρηση
Σύσταση 3	Μελέτη και προώθηση νέων στρατηγικών και υπηρεσιών σε κάθε χώρα, με σκοπό την πρόσβαση των μέσων ενημέρωσης σε πολιτιστικά και εκπαιδευτικά πεδία
Σύσταση 4	Προώθηση πρωτοβουλιών σχετικά με τον μιντιακό αλφαριθμητισμό (media literacy)
Σύσταση 5	Διατήρηση και ενίσχυση της δημιουργικής χρήσης των μέσων ενημέρωσης
Σύσταση 6	Επισήμανση, προώθηση και αξιολόγηση του δημιουργικού ταλέντου σε παιδιά και εφήβους που εμπλέκονται σε ανάλογες δραστηριότητες
Σύσταση 7	Προσανατολισμός όλων των εκπαιδευτικών φορέων – εταιρών και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στους κοινούς πολιτιστικούς σκοπούς
Σύσταση 8	Ενσωμάτωση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων και των πολιτιστικών οργανισμών σε μακροχρόνια στρατηγική πολιτιστικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της καθοδήγησης και της αξιολόγησης τους
Σύσταση 9	Υποστήριξη της ανταλλαγής της πληροφορίας και της γνώσης μεταξύ των μελών κρατών σχετικά με την εκπαίδευση και τον πολιτισμό αξιοποιώντας τα ευρωπαϊκά δίκτυα, τα γλωσσάρια και τις διαδικτυακές πύλες
Σύσταση 10	Προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα σε σχολεία και πολιτιστικούς οργανισμούς διαφόρων κρατών σε ολόκληρη την Ευρώπη
Σύσταση 11	Επένδυση σε ποιοτικές συμπράξεις μέσα από διαδικτυακές ομάδες και αξιοποίηση των δεξιοτήτων τους
Σύσταση 12	Επαρκής υποστήριξη και επαγγελματική ανάπτυξη στην ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και άλλων επαγγελματιών που έχουν συνάφεια με τον πολιτισμό
Σύσταση 13	Αναβάθμιση του επιπέδου με χρηματοδότηση της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και όραμα για τις ευεργετικές επιδράσεις της στους νέους και στην ευρύτερη κοινωνία
Σύσταση 14	Προσθήκη προγραμμάτων αξιολόγησης στις εθνικές πολιτικές
Σύσταση 15	Υποστήριξη των εκπαιδευτικών και των επαγγελματιών που έχουν συνάφεια με τον πολιτισμό μέσα από αξιολογικές διαδικασίες, με σκοπό την ενίσχυσή τους με εργαλεία

(iii) *Η Ατζέντα της Σεούλ για τις Τέχνες στην Εκπαίδευση*, UNESCO (2010)

Οι εργασίες για την Ατζέντα της Σεούλ ξεκίνησαν το 2009 από τη Διεθνή Συμβουλευτική Επιτροπή (International Advisory Committee, IAC) στην έδρα της UNESCO και κορυφώθηκαν στο 2ο Παγκόσμιο Συνέδριο για τις Τέχνες στην Εκπαίδευση στη Σεούλ της Κορέας (2nd UNESCO World Conference on Arts Education), με έμφαση στις εργασίες και την πρόοδο που έχει σημειωθεί από την UNESCO στον τομέα της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια των ετών. Κορυφαίοι εμπειρογνώμονες από όλο τον κόσμο αντάλλαξαν πολύτιμες απόψεις και εμπειρίες με κοινό όραμα τις τέχνες στην εκπαίδευση, τονίζοντας το σημαντικό ρόλο τους εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος και υποστηρίζοντας ταυτόχρονα την περαιτέρω σημασία της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης για τη διεθνή κοινότητα. Για την επιτροπή της UNESCO, η Ατζέντα της Σεούλ αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την ανανέωση της δέσμευσης για την καλλιτεχνική εκπαίδευση σε όλο τον κόσμο, ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Το συγκεκριμένο συνέδριο διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης με το να συμπεριλάβει κυρίως τις κοινωνικο-πολιτιστικές διαστάσεις της εκπαίδευσης των τεχνών, αγκαλιάζοντας με αυτόν τον τρόπο την ποικιλομορφία των περιβαλλόντων μάθησης και ενισχύοντας το ρόλο της εκπαίδευσης στην τέχνη μέσω της κοινωνικής συνοχής και της πολιτιστικής πολυμορφίας. Ενίσχυσε υποστηρικτικά τον «Οδικό Χάρτη για την Καλλιτεχνική Εκπαίδευση» (UNESCO Road Map for Arts Education, 1st World Conference, Lisbon, Portugal, 2006), ο οποίος προσέφερε ένα σημαντικό θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο το οποίο παρείχε καθοδήγηση για την προώθηση της ποιοτικής ανάπτυξης της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης.

Η διαμόρφωση της Ατζέντας της Σεούλ και των στόχων που τέθηκαν για την Ανάπτυξη της Εκπαίδευσης Τεχνών (Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education, 2010), συνοψίζονται στα εξής:

- *Άξονας 1ος*: Θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι η εκπαίδευση των τεχνών είναι προσβάσιμη ως δομικό συστατικό μιας υψηλής ποιότητας ανανέωσης της εκπαίδευσης. Για αυτό είναι απαραίτητο:

1α) Να εκλαμβάνεται η εκπαίδευση των τεχνών ως θεμέλιο της ισορροπημένης, δημιουργικής, συναισθηματικής, κοινωνικής και διανοητικής ανάπτυξης του παιδιού, του νέου ανθρώπου και των δια βίου μαθητών,

1β) Να ενισχύεται ο εποικοδομητικός μετασχηματισμός των εκπαιδευτικών συστημάτων και δομών μέσα από τη συγκεκριμένη εκπαίδευση,

1γ) Να καθιερωθούν συστήματα Δια Βίου Εκπαίδευσης με στόχο την διαγενεακή μάθηση σχετικά με την εκπαίδευση των τεχνών,

1δ) Να οικοδομηθούν ικανότητες για τη λήψη αποφάσεων και τον σχεδιασμό πολιτικών για την εκπαίδευση των τεχνών.

- *Άξονας 2ος:* Θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι δραστηριότητες και τα προγράμματα που αφορούν στην εκπαίδευση των τεχνών είναι υψηλής ποιότητας στην σύλληψη και διάχυσή τους. Έτσι θα πρέπει:

2α) Να τίθενται υψηλοί στόχοι για την εκπαίδευση των τεχνών οι οποίοι θα πρέπει να έχουν συμφωνηθεί και θα ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες, στις υποδομές και στο πολιτιστικό πλαίσιο από το οποίο διέπεται κάθε περιοχή,

2β) Να διασφαλίζεται η βιώσιμη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, των καλλιτεχνών και των κοινοτήτων σχετικά με την εκπαίδευση των τεχνών,

2γ) Να ενισχύεται η ανταλλαγή μεταξύ έρευνας και πρακτικής,

2δ) Να αναπτύσσεται συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και καλλιτεχνών στα σχολεία αλλά και έξω από αυτά με προγράμματα,

2ε) Να αναπτύσσεται η συνεργασία για την εκπαίδευση στις τέχνες μεταξύ ενδιαφερομένων και φορέων,

- *Άξονας 3ος:* Θα πρέπει να εφαρμοστούν οι αρχές και οι πρακτικές της Εκπαίδευσης των Τεχνών με σκοπό τη συνεισφορά τους στις κοινωνικές και πολιτιστικές προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Ως εκ τούτου:

3α) Να εφαρμοστεί η εκπαίδευση των τεχνών, για να ενισχυθούν η κοινωνική δημιουργικότητα και η καινοτομία,

3β) Να αναγνωριστούν και να αναπτυχθούν οι κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις της εκπαίδευσης των τεχνών ως παράγοντες καλής διαβίωσης,

3γ) Να υποστηριχτεί ο ρόλος της συγκεκριμένης εκπαίδευσης στην προώθηση της κοινωνικής υπευθυνότητας και συνοχής, της πολυπολιτισμικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου,

3δ) Να ενισχυθεί η ανταπόκριση στις παγκόσμιες προκλήσεις, από την ειρήνη στη σταθερότητα, μέσω της εκπαίδευσης των τεχνών.

Συμπερασματικά, η Ατζέντα της Σεούλ, αντικατοπτρίζει την πεποίθηση ότι η καλλιτεχνική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στο να διαδραματιστεί ο εποικοδομητικός μετασχηματισμός των εκπαιδευτικών συστημάτων τα οποία αγωνίζονται να καλύψουν τις ανάγκες των μαθητών σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο που χαρακτηρίζεται από αξιόλογη πρόοδο στην τεχνολογία αλλά και δυσεπίλυτα κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα. Τα θέματα που δίνει έμφαση είναι, μεταξύ άλλων, η ειρήνη, η πολιτιστική πολυμορφία και η διαπολιτισμική κατανόηση καθώς και η ανάγκη υιοθέτησης ενός δημιουργικού και ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού στο πλαίσιο της μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Σε αυτό το σημείο ο ρόλος των τεχνών θεωρείται κομβικός για την επίλυση των κοινωνικών και των πολιτιστικών προκλήσεων στον 21ο αιώνα.

(iv) *Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Νεολαία και τη Μουσική*, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (2010)

Η Ομάδα Εργασίας Νέων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Μουσικής κατέληξε στον επαναπροσδιορισμό των θέσεων της Ε.Ε για τον Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση, συντάσσοντας το 2010 την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Νεολαία και τη Μουσική (European Agenda for Youth and Music, 2010), στοχεύοντας να προσελκύσει μεγαλύτερη προσοχή σε ζητήματα που επηρεάζουν άμεσα τις ζωές των νέων ανθρώπων στο χώρο της μουσικής.

Βάσει της συγκεκριμένης Ατζέντας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής θεωρεί ότι οι γνώσεις και οι ικανότητες των νεαρών πληθυσμών προσφέρουν μια πιο δημιουργική, καινοτόμο και ανοιχτή προσέγγιση για τη χάραξη πολιτικής, ενώ η συμμετοχή των νέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων συμβάλει στην καλύτερη ποιότητα της δημοκρατίας, του ενεργού πολίτη και της μελλοντικής πολιτικής της Ευρώπης. Αναγνωρίζει τις υφιστάμενες πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με τους «νέους» και τον «πολιτισμό» και πιστεύει ότι η Μουσική και ο Πολιτισμός διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη μιας ειρηνικής και ολοκληρωμένης Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Νεολαία και τη Μουσική επιδιώκει να υπογραμμίσει:

- την προστιθέμενη αξία του πολιτισμού και της μουσικής σε όλες τις πτυχές της ζωής,
- την αξία της τέχνης και των καλλιτεχνών στη σύγχρονη κοινωνία,
- την αξία της μουσικής, ως έναν από τους ισχυρότερους δεσμούς του πολιτισμού μας,
- την προώθηση, ανάπτυξη και στήριξη των πρωτοβουλιών των νέων σε πολιτιστικές αλλά και σε λήψεις αποφάσεων για τη ζωή της ευρωπαϊκής κοινότητας,

- το ρόλο της νεολαίας και της μουσικής για μια ολοκληρωμένη Ευρώπη
- την ευρύτερη πολιτιστική ποικιλομορφία
- τον δομημένο διάλογο για τη μουσική σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Νεολαία και τη Μουσική ενθαρρύνει με αυτόν τον τρόπο τους φορείς λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα να επανεξετάσουν τόσο τις θέσεις τους όσο και τα θέματα που αφορούν ιδιαίτερα τον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης για ένα πιο βιώσιμο και ελπιδοφόρο μέλλον της μουσικής στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα, η εκπαίδευση θεωρείται πρωταρχικής σημασίας για τους νέους, δεδομένου ότι εξασφαλίζει την προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη αλλά και διευκολύνει την ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία, αυξάνοντας έτσι τις ευκαιρίες για την απασχόληση. Η Μουσική Εκπαίδευση ιδιαίτερα, ενισχύει την αυτό-έκφραση και τη δημιουργικότητα, ενώ η ενεργή ενασχόληση με τη μουσική βελτιώνει τη συγκέντρωση αναπτύσσοντας κοινωνικές δεξιότητες. Η τυπική Μουσική Εκπαίδευση στα σχολεία θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της ευρύτερης παιδείας, βοηθώντας τους μαθητές να αναπτύξουν τα μουσικά ταλέντα τους, να τελειοποιήσουν τις επιδόσεις τους αλλά και να αναπτύξουν τις προσωπικές και επαγγελματικές ικανότητές τους. Ως εκ τούτου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής και η Ομάδα Εργασίας Νέων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Μουσικής θεωρούν απαραίτητο να αναπτυχθεί ένα περιβάλλον όπου:

- ✓ Η σχέση μεταξύ των διαφόρων μορφών της μουσικής εκπαίδευσης (τυπικής, άτυπης, μη τυπικής) θα πρέπει να είναι εξασφαλισμένη,
- ✓ Η Μουσική Εκπαίδευση θα πρέπει να πάρει μια πιο ολοκληρωμένη θέση στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της σχολικής εκπαίδευσης,
- ✓ Τα εκπαιδευτικά προγράμματα μουσικής θα πρέπει να χρησιμεύσουν ως πλατφόρμα για την οικοδόμηση ικανοτήτων, την ελεύθερη έκφραση αλλά και την αισθητική απόλαυση με την οποία απεικονίζονται διάφορα μουσικά στυλ αλλά και εμπειρίες, και,
- ✓ Μια κοινωνία για να έχει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της Δια Βίου Μάθησης, όπου κάθε μορφή γνώσης και εκπαίδευσης εκτιμάται, θα πρέπει να δίνει τις ευκαιρίες για ανάληψη ευθυνών στους ίδιους τους νέους με σκοπό να βρουν τις δικές τους μουσικές εκπαιδευτικές διαδρομές.
- ✓ Η κινητικότητα, τέλος, αποτελεί βασικό στοιχείο για την εκπαιδευτική και επαγγελματική ζωή των ατόμων που εμπλέκονται στον τομέα της μουσικής. Κάτι τέτοιο θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό καθώς με τη κινητικότητα παρέχεται

έμπνευση μέσω της έκθεσης σε διαφορετικές πολιτιστικές παραδόσεις, προωθείται ο διαπολιτισμικός διάλογος και ενισχύεται η πολιτιστική ποικιλομορφία.

(ν) *Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό: Πρόγραμμα Εργασιών για τον Πολιτισμό 2011-2014* (European Agenda For Culture. Work plan For Culture 2011-2014)

Οι δραστηριότητες της Ατζέντας επικεντρώνονται σε έξι προτεραιότητες: πολιτιστική πολυμορφία και διαπολιτισμικό διάλογο, επιχειρήσεις πολιτιστικής και δημιουργικής παραγωγής, δεξιότητες και κινητικότητα, πολιτιστική κληρονομιά, πολιτισμός στις εξωτερικές σχέσεις και στατιστικές στον τομέα του πολιτισμού. Σχετικά με την πρώτη προτεραιότητα «Πολιτιστική ποικιλομορφία, διαπολιτισμικός διάλογος και πολιτισμός με ευκολία πρόσβασης και άνευ διακρίσεων», στο διάστημα 2011-2014 προσδιορίζονται πολιτικές και εγχειρίδια ορθών πρακτικών για τα δημόσια καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ιδρύματα, με σκοπό την υποστήριξη της πρόσβασης - συμμετοχής στον πολιτισμό, ιδίως των ευάλωτων ομάδων και της πολιτιστικής πολυμορφίας - διαπολιτισμικού διαλόγου, τονίζοντας τη διαπολιτιστική διάσταση της κληρονομιάς και ενθαρρύνοντας την παιδεία στον τομέα των τεχνών. Το εγχειρίδιο ορθών πρακτικών το οποίο θα συσταθεί αφορά τις εθνικές και τις ευρωπαϊκές αρχές στον τομέα του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, σχετικά με την ανάπτυξη της βασικής ικανότητας «πολιτισμική συνείδηση και έκφραση». Έμφαση και στήριξη παρέχεται, επίσης, σε πόλεις χωρίς πολιτισμικούς αποκλεισμούς, προσδιορίζοντας τις ορθές πρακτικές, καθώς και στην πολυγλωσσία [Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κρατών μελών των συνεργομένων στο πλαίσιο του Συμβουλίου, σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014 (Επίσημη Εφημερίδα C 325 της 2.12.2010)].

Ανακεφαλαιώνοντας και όσον αφορά την προώθηση του πολιτισμού, διαπιστώνουμε ότι η διαμόρφωση Ατζέντας για τον Πολιτισμό ενισχύει την προώθηση καλύτερης χρήσης της συνέργειας μεταξύ πολιτισμού και εκπαίδευσης, ιδιαίτερα με την ενθάρρυνση της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και της δραστήριας συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες με στόχο την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της καινοτομίας.

1.2.3 Ελληνική Πολιτιστική Πολιτική και φορείς άσκησης της

Η συμβατική απαρχή της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής οριοθετείται γύρω στο 1938 με την υπογραφή της πρώτης Διμερούς Μορφωτικής Σύμβασης με τη Γαλλία. Η Ελλάδα περιλαμβάνεται μεταξύ των είκοσι ιδρυτικών κρατών μελών που υπέγραψαν το 1946 τον

Καταστατικό Χάρτη της UNESCO ο οποίος υιοθετήθηκε κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του Λονδίνου, το Νοέμβριο του έτους 1945 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Νοεμβρίου 1946. Το 1951 ιδρύεται το πρώτο και το μόνο μέχρι σήμερα ελληνικό ερευνητικό κέντρο, το *Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών* στη Βενετία. Κομβικό γεγονός θεωρείται η θεσμοθέτηση του Υπουργείου Πολιτισμού το 1972 (ΠΔ192/1977), με αρμόδια υπηρεσία για τα διεθνή πολιτιστικά θέματα, τη Διεύθυνση Μορφωτικών Σχέσεων (Κωστάκης, 2004).

Από τότε η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση και την υλοποίηση του Προγράμματος της UNESCO έχοντας διατελέσει τέσσερις φορές μέλος του Εκτελεστικού Συμβουλίου της, καθώς και μέλος της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς την εξαετία 1997-2003. Σημαντική θεωρείται και η ίδρυση του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού με στόχο την προβολή του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό. Η Ελλάδα υποστηρίζει, ιδιαίτερα, τις προσπάθειες της UNESCO στον τομέα του πολιτισμού, για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω και της εφαρμογής των σχετικών Συμβάσεων που έχει επικυρώσει για την ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου και για την προστασία και προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών. Ιδιαίτερα η ελληνική εξωτερική Πολιτιστική Πολιτική αρχίζει να γίνεται συνειδητή ως ξεχωριστός τομέας πολιτικής πολύ όψιμα, τη δεκαετία του 1990 με ανάλογες υπηρεσίες και δραστηριότητες.

Με την επίσημη ένταξη της χώρα μας στην Ε.Ο.Κ. την 1η Ιανουαρίου του 1981, οι εθνικές πολιτικές διαμορφώνονται υπό το βάρος νέων συσχετισμών δυνάμεων για να εξυπηρετήσουν ευρύτερους κατά πολύ σκοπούς. Η πρώτη περίοδος της συμμετοχής της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1981-1985) χαρακτηρίζεται από έντονη αμφισβήτηση ορισμένων σοβαρών πτυχών της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η οποία και αντανακλάται σε κάποιο βαθμό στις διαδικασίες προσαρμογής της εθνικής πολιτικής για τον πολιτισμό στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Στην περίοδο που ακολουθεί (1985-1995), η πολιτική που προβάλλει η Ελλάδα στην Ε.Ε. χαρακτηρίζεται βαθμιαία από εντονότερες φιλο-ενοποιητικές θέσεις. Το κλίμα αυτό επηρεάζει σαφώς και την Πολιτιστική Πολιτική της χώρας.

Η τρίτη περίοδος που εγκαινιάζεται το 1996, φέρνει στο προσκήνιο το αίτημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την εμβάθυνση της ενοποίησης σε όλους τους τομείς με άξονα μάλιστα το ομοσπονδιακό μοντέλο. Το άρθρο 13 άλλωστε του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. ορίζει ότι «η τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες». Το άρθρο 22 ορίζει ότι «η Ένωση σέβεται την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική

πολυμορφία». Σύμφωνα με τη Συνθήκη, η ΕΕ συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών, σεβόμενη την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους και προβάλλοντας την κοινή πολιτιστική κληρονομιά.

Το μοντέλο της εθνικής πολιτιστικής πολιτικής που εφαρμόζεται σήμερα – τουλάχιστον προ οικονομικής κρίσης και μνημονίου - χαρακτηρίζεται ως μικτό καθώς αποτελείται τόσο από κεντρικά όργανα (Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α) που παρεμβαίνουν θέτοντας προτεραιότητες κυρίως στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς, όσο και από περιφερειακούς και τοπικούς οργανισμούς, που επιφορτίζονται με την ανάπτυξη και υλοποίηση επιμέρους προγραμμάτων. Οι κύριοι επιδιωκόμενοι σκοποί στον τομέα του πολιτισμού περιλαμβάνουν:

- την ίση πρόσβαση και συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή
- την προώθηση της ταυτότητας του ελληνικού πολιτισμού
- την προώθηση της ποικιλομορφίας και της διαφορετικότητας και
- την υποστήριξη της δημιουργικότητας.

Προτεραιότητες για την ελληνική Πολιτιστική Πολιτική θεωρούνται:

- η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς
- η ενθάρρυνση του διαπολιτισμικού διαλόγου και της διακρατικής συνεργασίας στον τομέα του πολιτισμού
- ο εξορθολογισμός της χρηματοδότησης και η καταγραφή της πολιτιστικής δραστηριότητας
- ο εκσυγχρονισμός και ο πολλαπλασιασμός των υποδομών για τη σύγχρονη τέχνη
- η προώθηση της ίσης πρόσβασης και συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή και η υποστήριξη της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Η υποχρέωση του κράτους για την υποστήριξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς πηγάζει από το Ελληνικό Σύνταγμα (άρθρα 16 και 24). Στην ιστορία της χώρα μας, το ζήτημα της Πολιτιστικής Πολιτικής έρχεται στο προσκήνιο το Σεπτέμβριο του 1971, οπότε και ιδρύεται το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, το οποίο θέτει υπό την εποπτεία του ένα σύνολο δραστηριοτήτων που μέχρι τότε ανέπτυσαν άλλοι φορείς. Την περίοδο αυτή μάλιστα παρατηρείται διεθνώς μια τάση ίδρυσης διακριτών φορέων για τη διαχείριση των πολιτιστικών υποθέσεων, καθώς αναθεωρείται η σημασία και ο ρόλος του πολιτισμού στα πλαίσια της αναπτυξιακής διαδικασίας (Κόνσολα, 2000: 75). Η ίδρυση του Υπουργείου, σε μια περίοδο που η δημοκρατία έχει καταλυθεί, εγείρει πολλά ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα του φορέα αυτού να προάγει ουσιαστικά τον πολιτισμό, καθώς το δεδομένο πολιτικό πλαίσιο

προσπαθούσε να φιμώσει τους δημιουργούς, με λογοκρισία του έργου τους, απαγορεύσεις στην κυκλοφορία βιβλίων και δίσκων και το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων, με συλλήψεις αλλά και εξορίσεις των αντιφρονούντων. Θεωρείται μάλιστα ότι η οργάνωσή του δεν βασίστηκε σε γερά θεμέλια καθώς δεν δημιουργήθηκε εξ αρχής ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο που να παρουσιάζει συστηματικά τους σκοπούς και την οργανική και λειτουργική δομή του καθώς ένα συνονθύλευμα από νομικές διατάξεις αναφερόμενες σε θέματα πολιτιστικού τομέα, νόμοι με διάσπαρτες αρμοδιότητες κρατικών φορέων, συμβατικές δυνατότητες της στιγμής, πολυποίκιλες υπηρεσίες και μονάδες αποτέλεσαν το πλαίσιο οργάνωσης του συγκεκριμένου υπουργείου (Κόνσολα, 2000:76, 196).

Η μεταπολίτευση, πέραν των άλλων κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων που σηματοδοτεί, κατ' ουσία δίνει και το εναρκτήριο λάκτισμα για την Πολιτιστική Πολιτική της χώρας. Στο πεδίο του πολιτισμού πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες ζυμώσεις που αντικατοπτρίζουν και τη γενικότερη προσπάθεια της χώρας για κοινωνικοπολιτική ανασυγκρότηση. Η πρώτη προσπάθεια για να σχεδιαστεί εθνική πολιτική στη χώρα μας εμπεριέχεται στα πενταετή προγράμματα κατά την περίοδο 1978-82 με την κατάρτιση του Προγράμματος «Πολιτιστικής Ανάπτυξης» καθώς και με τα προγράμματα 1983-87 με τη δημιουργία ιδιαίτερου τμήματος για την Πολιτιστική Ανάπτυξη και την επιδίωξη της πολιτιστικής αποκέντρωσης. Μετά την μεταπολίτευση παρατηρείται μια τάση μεγαλύτερης προσφοράς πολιτιστικών υπηρεσιών από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία παρά τα φαινόμενα κακού σχεδιασμού και προχειρότητας στο συντονισμό, διευρύνθηκε συστηματικά (Κόνσολα, 1982: 46).

Ο γιγαντωμένος τριτογενής τομέας και η παραδοσιακά γραφειοκρατική οργάνωση των δημόσιων υπηρεσιών, συνθέτουν και το πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγεται η τότε πολιτιστική πολιτική. Οι κυριότερες προκλήσεις στο πεδίο της Πολιτιστικής Πολιτικής εκείνης της περιόδου αφορούν στη διαφύλαξη και ανάδειξη των αρχαιολογικών μνημείων της Αθήνας και των άλλων μεγάλων πόλεων που απειλούνταν από την ταχεία αστικοποίηση, την ανάγκη για υποστήριξη του αναπτυσσόμενου πολιτιστικού τομέα, για ενίσχυση της συμμετοχής στα πολιτιστικά δρώμενα, όχι μόνο της πρωτεύουσας αλλά και των άλλων πόλεων, και τη διεθνοποίηση των πολιτικών που επιβάλλονταν από τη συμμετοχή της χώρας στο Συμβούλιο της Ευρώπης και την είσοδο της στην Ε.Ο.Κ. το 1981 (Ψαρρού, 2010).

Το 1983 ξεκίνησε ο θεσμός των *Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων* (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ), που εντάχθηκε το 1997 στην «Επικράτεια Πολιτισμού» και θεσμοθετήθηκε το «Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων» (Ζορμπά, 2006· Κόνσολα, 1990· Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2003) το οποίο συνένωνε τα περιφερειακά κέντρα για τις παραστατικές και εικαστικές τέχνες. Στη

δεκαετία του 1980 κυριαρχούν τα αιτήματα της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών στον πολιτιστικό προγραμματισμό και την πολιτιστική εξέλιξη, της αξιοποίησης των λαϊκών παραδόσεων και της σύσφιξης των σχέσεων με τους λαούς της Μεσογείου και της Ευρώπης. Μετά το 1985, διαπιστώνεται στη χώρα μία παρατεταμένη οικονομική κρίση και ακολουθείται διετές πρόγραμμα λιτότητας. Υπό το βάρος των εξελίξεων αυτών, περιορίζονται αισθητά οι παροχές προς τους δήμους και τις κοινότητες που προορίζονται για πολιτιστικά προγράμματα. Οι παραπάνω δράσεις δίνουν τη σκυτάλη το 1997 στην Επικράτεια Πολιτισμού που βασιζόταν στη συνεργασία Υπουργείου και Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης με γεωγραφικά καταναμημένα θεματικά δίκτυα και ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων που υπάγονταν σε πολυετή προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού. Παράλληλα, διαφοροποιείται η αντίληψη περί πολιτιστικών δραστηριοτήτων καθώς θεωρούνται πλέον όχι μόνο πνευματική αλλά και οικονομική λειτουργία και αναγνωρίζεται η συμβολή του πολιτισμού στη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και στην αύξηση της απασχόλησης σε τομείς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτόν (Κόνσολα, 2000: 99).

Οι βασικές κατευθύνσεις της Πολιτιστικής Πολιτικής που εφαρμόζονται στη δεκαετία του 1990 ως σήμερα, εντοπίζονται κυρίως στα σχετικά κείμενα των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Β΄ και Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Στο Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1999), ο τομέας του Πολιτισμού ανήκει στην ίδια ενότητα με τον τομέα του Τουρισμού, ενώ στο Γ΄ (2000-2006), παρόλο που διατηρούνται οι γενικές γραμμές οι άξονες του Β΄, ο Πολιτισμός αυτονομείται και για πρώτη φορά αποκτά αυτοτελές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, το πρόγραμμα «Πολιτισμός» (Κόνσολα, 2006: 187-189). Η Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2001-2004, φέρνει στο προσκήνιο τον ελληνικό πολιτισμό σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Το 2003, με το νέο επιχειρησιακό πρόγραμμα για τον Πολιτισμό, δόθηκε έμφαση στην αναδιαμόρφωση του ρόλου των κεντρικών αρχών σε σχέση με το τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ενθαρρύνοντας κυρίως τη χορηγία προς τις τέχνες, την επέκταση των μέτρων για την οικονομική εκμετάλλευση των πολιτιστικών αγαθών και την εδραίωση της διεθνούς συνεργασίας για την επιστροφή των αρχαιοτήτων που εξήχθησαν παράνομα από τη χώρα. Η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 στην Αθήνα είχε ως φυσικό επακόλουθο τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών (ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, ανακαινίσεις πολιτιστικών χώρων, αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις στο κέντρο της πόλης), τον πολλαπλασιασμό και την αναβάθμιση των πολιτιστικών γεγονότων, θέτοντας τη χώρα στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Η πολιτική μεταβολή που έγινε το 2004 άλλαξε την ακολουθούμενη έως τότε στρατηγική παρέμβασης του κράτους στον πολιτιστικό

τομέα καθώς προσπάθησε να απεμπλακεί από την αποκλειστική στήριξη. Προωθήθηκε έτσι η συμμετοχή χορηγιών και άλλων ιδιωτικών φορέων στην χρηματοδότηση των πολιτιστικών έργων.

Στη νέα προγραμματική περίοδο 2007-2013, το *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς* (ΕΣΠΑ) περιλαμβάνει δράσεις που αποβλέπουν στην γενικότερη ανάδειξη και προβολή της ιστορικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας της χώρας μέσω της παροχής βελτιωμένων υποδομών, της εισαγωγής ψηφιακών τεχνολογιών αλλά και της χρήσης σύγχρονων επικοινωνιακών πρακτικών.

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής, οι κυριότεροι φορείς που ασχολούνται με θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής και δράσεων πολιτιστικής καλλιέργειας στην Ελλάδα παρουσιάζονται συνοπτικά. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι κατόπιν της συγχώνευσης του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (Υ.ΠΟ.Τ) με το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (Υ.Π.ΔΒ.Μ.Θ) σε Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού (Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α), οι συγκεκριμένες υπηρεσίες αναφορικά με το Υ.ΠΟ.Τ αναδιοργανώνονται. Για λόγους χρονολογικής συνέπειας, οι υπηρεσίες παρουσιάζονται με βάση το οργανόγραμμα του τ.Υ.ΠΟ.Τ. και αφορούν τη *Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού* περιλαμβάνει τη *Διεύθυνση Γραμμάτων*, τη *Διεύθυνση Θεάτρου και Χορού*, τη *Διεύθυνση Μουσικής*, τη *Διεύθυνση Εικαστικών Τεχνών*, τη *Διεύθυνση Κινηματογράφου και Οπτικοακουστικών Μέσων* καθώς και τη *Διεύθυνση Πολιτιστικών Δράσεων*.

Από τις προαναφερθείσες υπηρεσίες που ασκούν Πολιτιστική Πολιτική, η *Διεύθυνση Πολιτιστικών Δράσεων*, σύμφωνα με τις οδηγίες του νέου "Οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού", Προεδρικό Διάταγμα 191/13.06.2003 (ΦΕΚ 146/Α/13.06.2003), άρθρο 33, ενισχύει και προωθεί την πολιτιστική δραστηριότητα όλης της Ελληνικής Επικράτειας και πραγματοποιεί με τη συνεργασία ποικίλων φορέων. Τα αντικείμενα της αρμοδιότητας της αφορούν κυρίως τον προγραμματισμό, την υποστήριξη και το συντονισμό των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Οι *Πολιτιστικές Δράσεις* καλύπτουν πρωταρχικά την οικονομική ενίσχυση, την οργανωτική συνεργασία και κυρίως τον έλεγχο της παραγωγής εκδηλώσεων όλων των πολιτιστικών φορέων *Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης* (Ο.Τ.Α) και της *Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης* καθώς επίσης και όλων των πνευματικών και κοινωνικών ιδρυμάτων, πνευματικών κέντρων και σχετικών οργανισμών που εκπροσωπούν την πολιτιστική δημιουργία της περιφέρειας. Η *Διεύθυνση Πολιτιστικών Δράσεων* καλείται να διαδώσει την ελληνική πολιτιστική παράδοση ενισχύοντας διάφορες εκδηλώσεις με μόνιμο χαρακτήρα (φεστιβάλ, εκθέσεις, ετήσια συνέδρια κ.λπ.)

υποστηρίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο την πολιτιστική αποκέντρωση. Παράλληλα, το *Τμήμα Πολιτιστικών Κέντρων, Σωματείων και Ιδρυμάτων* συγκεντρώνει, παρακολουθεί και επιχορηγεί το μεγαλύτερο μέρος των συλλόγων, σωματείων, οργανισμών και εταιρειών, δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου με σκοπό τη μέριμνα της συνεχούς ενεργού πολιτιστικής τους παρουσίας. Η διάρθρωση της *Διεύθυνσης Πολιτιστικών Δράσεων* την ενεργοποιεί ως μοχλό συνεργασίας όλων των πολιτιστικών φορέων τόσο στον σύγχρονο πολιτισμό, όσο και στην πολιτιστική κληρονομιά καθώς αναπαράγει, τεκμηριώνει και συγκεντρώνει τη γενική παραγωγή του πολιτιστικού αγαθού και αποτελεί τη συμβατική και διαδικτυακή πύλη της δραστηριότητας του Υπουργείου.

Με υπεύθυνο συντονισμό το *Τμήμα Φεστιβάλ και Πολιτιστικών Εκδηλώσεων*, η Διεύθυνση εποπτεύει το *Δίκτυο Πολιτιστικής Διαχείρισης*, το οποίο αποτελεί θεσμό ανάπτυξης και συγκρότησης της παραγωγής όλων των πολιτιστικών φορέων της χώρας.

Επίσης, τα *Πολιτιστικά Δίκτυα* υπάγονται στο σχέδιο δράσης της *Επικράτειας Πολιτισμού*, της σύστασης δηλαδή ενός κοινού άξονα πολιτιστικής ενεργοποίησης της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και όλων των μεγάλων και μικρών πολιτιστικών οργανισμών και εταιριών. Σημαντική αρμοδιότητα της Διεύθυνσης, σε συνδυασμό με τα καθήκοντα του *Τμήματος Επικράτειας Πολιτισμού και του Πολιτιστικού Δικτύου*, είναι η δημιουργία, επίβλεψη και διαρκής ανανέωση ενός κεντρικού αρχείου, όπου καταχωρούνται όλες οι εκδηλώσεις, οι προγραμματικές συμβάσεις και οι δραστηριότητες των Διευθύνσεων που υπάγονται στη *Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού*. Το αρχείο αυτό λειτουργεί ως το βασικό κέντρο πληροφοριών και είναι προσβάσιμο για κάθε ενδιαφερόμενο σε θέματα πολιτισμού.

Στη *Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού* υπάγεται και η *Διεύθυνση Μουσικής* όπου στην αρμοδιότητά της υπάγονται με τη σειρά τους: το *Τμήμα Βυζαντινής Μουσικής*, *Τμήμα Έντεχνης Μουσικής και Λυρικής Τέχνης* και το *Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης*. Οι δραστηριότητες του συγκεκριμένου τμήματος αφορούν:

- στη μελέτη και στη λήψη μέτρων για την ενίσχυση, ανάπτυξη και διάδοση της έντεχνης μουσικής, της λυρικής τέχνης και της ελληνικής μουσικής δημιουργίας, στη δημιουργία αρχείου Ελλήνων δημιουργών, μουσικής βιβλιοθήκης και μουσικών εκδόσεων, στην εποπτεία, στον έλεγχο και στη μέριμνα για την ενίσχυση των μεγάλων μουσικών οργανισμών καθώς και στην ενίσχυση μουσικών πολιτιστικών εκδηλώσεων.

- στη μελέτη και στη μέριμνα για την ενίσχυση, ανάπτυξη και διάδοση της βυζαντινής, ιδίως της εκκλησιαστικής μουσικής, για τη δημιουργία αρχείου του σωζόμενου γραπτού και ηχητικού υλικού, καθώς και για την πραγματοποίηση, προώθηση και μέριμνα για την ενίσχυση σχετικών εκδόσεων, δισκογραφήσεων και πολιτιστικών εκδηλώσεων με θέματα από την μουσική παράδοση.
- στη μελέτη και στη μέριμνα για την εκπαίδευση στον τομέα της μουσικής για την επιμόρφωση και μετεκπαίδευση των σπουδαστών ή διακρινόμενων στον τομέα αυτό, η εποπτεία, παρακολούθηση, επιθεώρηση και η μέριμνα για την ενίσχυση των δημοτικών ή ιδιωτικών μουσικών εκπαιδευτηρίων.

Συμπερασματικά, η κρατική παρέμβαση και στον τομέα της μουσικής (έντεχνης και λυρικής τέχνης καθώς και της βυζαντινής μουσικής) αποβλέπει στην ενίσχυση και διάδοση της μουσικής δημιουργίας, στη μουσική καλλιέργεια του κοινού και στη μέριμνα για τη μουσική παιδεία. Τέλος, η κρατική παρέμβαση εκδηλώνεται με την εποπτεία και την επιχορήγηση κρατικών φορέων όπως η Εθνική Λυρική Σκηνή, των κρατικών ορχηστρών (Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, Κρατική Ορχήστρα Ελληνικής Μουσικής, Ορχήστρα των Χρωμάτων, Ορχήστρα Φίλων της Μουσικής, κ.ά.), την οργάνωση των συναυλιών, φεστιβάλ, επιχορηγήσεις δήμων, την εποπτεία και την επιχορήγηση του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Κομοτηνής, κ.ά. Η συγκεκριμένη διεύθυνση έχει και την εποπτεία της βασικής μουσικής εκπαίδευσης (Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, ιδιωτικά ωδεία και μουσικές σχολές), καθώς και της ενίσχυσης μουσικών συλλόγων και ιδρυμάτων.

Σημαντική, επίσης, θεωρείται η συμβολή της *Διεύθυνσης της Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, η οποία είναι αρμόδια για το συντονισμό και την εποπτεία των Τμημάτων όπως:

(α) Το *Τμήμα Διαπολιτισμικών Θεμάτων*, το οποίο είναι υπεύθυνο για την αποτύπωση, καταγραφή και τεκμηρίωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών διαφόρων κοινωνικών ομάδων, την εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων διαπολιτισμικού χαρακτήρα, την οργάνωση και ενίσχυση εκδηλώσεων και εκθέσεων, καθώς και τη συνεργασία με πολιτιστικούς και επιστημονικούς φορείς του εσωτερικού και του εξωτερικού,

(β) Το *Τμήμα Μουσείων Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, όπου στην αρμοδιότητά του υπάγονται θέματα που αφορούν: στην ενίσχυση, στην εποπτεία και στον έλεγχο των Μουσείων και των Συλλογών της Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε όλη την επικράτεια, στη χορήγηση έγκρισης για την ίδρυση Μουσείων Νεώτερου Πολιτισμού, στην οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων και

στην έκδοση εκπαιδευτικού υλικού και άλλων σχετικών εντύπων, στον έλεγχο και στην εποπτεία του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, του Μουσείου Ελληνικών Μουσικών Οργάνων Φ. Ανωγειανάκη, του Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης, στη συνεργασία για τον σχεδιασμό διακρατικών μορφωτικών προγραμμάτων, κ.ά.

(γ) Το *Τμήμα Παραδοσιακού και Σύγχρονου Λαϊκού Πολιτισμού*, όπου στην αρμοδιότητά του υπάγονται η αποτύπωση, καταγραφή και τεκμηρίωση των άυλων πολιτιστικών αγαθών του νεώτερου πολιτισμού με τη χρήση κάθε πρόσφορου μέσου, η ενίσχυση της έρευνας και των εκδόσεων σχετικά με τον παραδοσιακό και σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό, καθώς και η συγκρότηση εξειδικευμένων αρχείων, η ενίσχυση, ο έλεγχος και η εποπτεία των φορέων που ασχολούνται με τη δημοτική και παραδοσιακή μουσική και τη λαϊκή παράδοση στο χορό, η οργάνωση εκδηλώσεων και η προβολή του παραδοσιακού και του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού με κάθε πρόσφορο μέσο και, τέλος, η συνεργασία στο σχεδιασμό διακρατικών μορφωτικών προγραμμάτων.

(δ) Το *Τμήμα Τεκμηρίωσης και Προστασίας Κινητών Πολιτιστικών Αγαθών*, όπου στην αρμοδιότητά του οποίου υπάγονται η προστασία, η καταγραφή και η αρχειοθέτηση των υλικών μαρτυριών που έχουν ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία.

Επίσης, σημαντικός για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση θεωρείται και ο θεσμός των *Εκπαιδευτικών Πολιτιστικών Δικτύων*, ο οποίος αποτέλεσε μια συνεργασία του Υ.ΠΟ.Τ και του Υπουργείου Παιδείας πριν από το 2003, φέρνοντας σε επαφή κυρίως σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στόχος των δραστηριοτήτων ήταν η ανάπλαση της εικόνας του Οικείου, ως ζωντανής κοιτίδας του πολιτισμού και της πνευματικής παράδοσης με τη δημιουργική ενεργή συμμετοχή των παιδιών στο ελληνικό πολιτιστικό παρόν και παρελθόν.

Καθώς το πολιτιστικό πεδίο αναγνωρίζεται διεθνώς ως ένα από τα πλέον πρόσφορα για την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, στην ελληνική Πολιτιστική Πολιτική εντάσσονται και οι *Ψηφιακές Δράσεις* με επιδιωκόμενο στόχο την απρόσκοπτη, διατηρήσιμη και αξιόπιστη ψηφιακή πρόσβαση στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά. Ειδικότερα, οι ψηφιακές δράσεις στοχεύουν στη διάσωση του Εθνικού πολιτιστικού αποθέματος μέσω της ψηφιοποίησής του, στην ευρύτερη προβολή των προϊόντων του ελληνικού πολιτισμού μέσω του διαδικτύου, στη δυνατότητα πρόσβασης όλων των Ελλήνων πολιτών στην πολιτισμική πληροφορία και γνώση που έχει παραχθεί σε διάφορες ιστορικές περιόδους και στην αξιοποίηση της πληροφορίας και της γνώσης αυτής για την ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού σε όλο τον κόσμο. Ειδικά τον τελευταίο χρόνο, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με την επιλογή των *Ψηφιακών Βιβλιοθηκών* ως κεντρικής

πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσο και σε διεθνές, οι ενέργειες συντονισμού της δημιουργίας, διαχείρισης και πρόσβασης στο πολιτιστικό απόθεμα πολλαπλασιάστηκαν και οδήγησαν στον καθορισμό ενός νέου Ευρωπαϊκού Δυναμικού Σχεδίου Δράσης.

Τέλος, η *Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων*, έχοντας συναρμοδιότητα με το Υπουργείο Εξωτερικών για την κατάρτιση και την εκτέλεση των μορφωτικών συμβάσεων με τις ξένες χώρες, ασκεί πολιτική για τις σχέσεις με τους διεθνείς οργανισμούς (κυρίως την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης), τα ξένα πολιτιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα, για την ενίσχυση των ελληνικών πολιτιστικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό, αλλά και των εδρών Ελληνικών Σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια. Ειδικότερα, η *Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης* ασχολείται κυρίως με την ελληνική συμμετοχή στα πολιτιστικά προγράμματα της Ε.Ε.

Εκτός από τις υπηρεσίες και τα τμήματα τα οποία πλέον συγκεντρώνονται εξ ολοκλήρου στο Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α και είναι αρμόδια για την άσκηση πολιτιστικής πολιτικής, υπάρχουν και άλλα τμήματα τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα για τις εθνικές πολιτιστικές επαφές και συνεργασίες όπως η *Διεύθυνση Μορφωτικών & Πολιτιστικών Υποθέσεων* του Υπουργείου Εξωτερικών, η οποία διαχειρίζεται διεθνείς μορφωτικές σχέσεις καθώς και τις υποτροφίες, και στην οποία υπάγεται η Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO.

Όσα προαναφέρθηκαν αφορούν τρεις κυρίως Διευθύνσεις υπουργείων που ασκούν πολιτιστική πολιτική: τη *Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων* του τ.Υ.ΠΟ.Τ, τη *Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων* του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α καθώς και την *Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων* του Υπουργείου Εξωτερικών, η οποία ασκεί συνήθως συντονισμό.

Οι φορείς των οποίων οι αρμοδιότητές σχετίζονται επιπλέον με την άσκηση Πολιτιστικής Πολιτικής είναι αρκετοί όπως Τμήματα της Ανώτατης Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης όπως η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ) αλλά και τα Τμήματα Μουσικών Σπουδών (Τ.Μ.Σ), καθώς και ο πολιτιστικός τομέας των βιβλιοθηκών και των ιστορικών αρχείων τα οποία ανήκουν στο σημερινό Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α. Επιπλέον, σε επίπεδο Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης λειτουργούσαν μέχρι πρότινος οι Οργανισμοί Πολιτισμού με πληθώρα προσφοράς πολιτιστικών υπηρεσιών όπως τα Δημοτικά Ωδεία, οι Φιλαρμονικές και οι Δημοτικές Ορχήστρες, τα Μουσικά, Εικαστικά και Χορευτικά Εργαστήρια, οι Δημοτικές Πινακοθήκες, τα Πολιτιστικά Κέντρα, οι *Δημοτικές Επιχειρήσεις Πολιτιστικής Ανάπτυξης* (Δ.Ε.Π.Α). Η λειτουργία αρκετών εξ αυτών έχει πλέον ανασταλεί λόγω των μνημονιακών περιορισμών και της ανύπαρκτης κρατικής χρηματοδότησης.

Πρωταρχικό ρόλο, επίσης, στην πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική σε τοπικό επίπεδο διαδραματίζουν οι πολιτιστικές / επιστημονικές οργανώσεις και ενώσεις συλλογικής δράσης. Στις δραστηριότητές τους περιλαμβάνονται η οργάνωση συνεδρίων και μουσικών

εκδηλώσεων, η λειτουργία καλλιτεχνικών εργαστηρίων, η έκδοση περιοδικών, βιβλίων, κ.ά (Κόνσολα, 2006: 208-209). Επίσης, στην Πολιτιστική Πολιτική είναι σημαντική και η παρουσία των ιδιωτικών πολιτιστικών ιδρυμάτων που αναπτύσσουν ποικίλη πολιτιστική δράση καθώς και οι πολιτιστικές βιομηχανίες οι οποίες δραστηριοποιούνται στη μαζική παραγωγή και ευρεία διάθεση πολιτιστικών προϊόντων.

1.2.4 Το σύγχρονο πλαίσιο της Πολιτιστικής Πολιτικής

Μετά τη δεκαετία του '90, ο προσανατολισμός διαφοροποιείται αισθητά καθώς αποδεικνύεται και ερευνητικά ότι οι επενδύσεις στον πολιτισμό αναζωογονούν το χαρακτήρα αλλά και την οικονομία ενός τόπου (Ward, 2002: 7). Οι στρατηγικές τοπικής οικονομικής ανάπτυξης αναγνωρίζουν με άλλα λόγια τις πολιτιστικές βιομηχανίες ως νευραλγικό τομέα για την ανάπτυξη των αστικών και περιφερειακών οικονομιών (Miles και Paddison, 2005: 836). Προκύπτει επίσης ότι ένα δυναμικό και διευρυμένο μοντέλο Πολιτιστικής Πολιτικής μπορεί να ανταποκριθεί τόσο σε ανθρωπιστικούς στόχους όπως είναι η συγκρότηση της ταυτότητας μιας κοινότητας, η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, ο εορτασμός και η κοινωνική συνοχή όσο και σε τεχνοκρατικούς (οικονομική ανάπτυξη, κέρδος, βιομηχανικές στρατηγικές, ανάπτυξη των υποδομών, προγράμματα εκπαίδευσης, τουριστική βιομηχανία, αστικός σχεδιασμός κ.ά.) (Bennett & Mercer, 1998).

Επιπρόσθετα, η δημιουργία της ευρωπαϊκής ψηφιακής βιβλιοθήκης Europeana, κοινού σημείου πολύγλωσσης πρόσβασης στο ψηφιακό πολιτιστικό υλικό ολόκληρης της Ευρώπης (με βιβλία, εφημερίδες, φωτογραφίες, κινηματογραφικά, οπτικοακουστικά, μουσικά έργα, αρχαιολογικά έγγραφα, μουσειακά έργα, αρχιτεκτονική και αρχαιολογική κληρονομιά κ.λπ.), αποτελεί μία θαυμάσια ευκαιρία για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των κρατών μελών καθώς και για την αύξηση της πρόσβασης σε αυτήν και τη βελτίωση της γνώσης της (Συμπεράσματα του Συμβουλίου, της 10ης Μαΐου 2010, για την ευρωπαϊκή ψηφιακή βιβλιοθήκη *Europeana*: τα επόμενα βήματα, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 137 της 27/05/2010 σ. 0019 – 0021). Η Επιτροπή προτίθεται να υποστηρίξει δραστηριότητες που θα συνεχίσουν να έχουν περισσότερο πολιτιστικό και επιστημονικό περιεχόμενο το οποίο διατίθεται διαδικτυακά, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει την επόμενη φάση ανάπτυξης της κεντρικής υπηρεσίας της Europeana ως πύλη πρόσβασης σε αυτό το περιεχόμενο. Η Reding, Επίτροπος της Ε.Ε. και αρμόδια για την κοινωνία της πληροφορίας και τα ΜΜΕ υποστηρίζει ότι:

Με την Europeana οι πολιτιστικοί φορείς αποκτούν νόημα για τη “γενιά του Web 2.0” – μια γενιά με προσδοκίες για τη δυνατότητα να διαβάζει κείμενα, να παρακολουθεί βίντεο, να ακούει ήχους και να κοιτάζει εικόνες στον ίδιο χώρο και χρόνο. Προσφέροντας στους νέους μια πλήρη πολυμεσική εμπειρία, θα ενισχύσει τους δεσμούς τους με την πολιτιστική κληρονομιά και τον σύγχρονο πολιτισμό της Ευρώπης (<http://www.europeana.com/portal/>).

Επιπλέον, με έμφαση στις τέχνες, η Ε.Ε. επιδιώκει την ενθάρρυνση της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής δημιουργίας, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και την ανάπτυξη των πολιτιστικών ανταλλαγών και πολιτιστικών δικτύων ευρωπαϊκής διάστασης σε όλους τους καλλιτεχνικούς τομείς. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει ορισμένες συμβολικές ενέργειες, από τις οποίες οι γνωστότερες είναι η *Ορχήστρα Νέων* και η *Ορχήστρα Μπαρόκ* της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.3 Εκπαιδευτική Πολιτική και Ευρωπαϊκή Διάσταση της Εκπαίδευσης

Η εκπαιδευτική πολιτική ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ως εκ τούτου, η έρευνα και η μελέτη της εκπαιδευτικής πολιτικής δεν ξεκινάει από τις ίδιες θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Οι περισσότεροι όταν χρησιμοποιούν τη λέξη εκπαίδευση, εννοούν τη σχολική εκπαίδευση. Η εξίσωση όμως αυτή αμφισβητείται έντονα από τις εθνογραφικές και κοινωνιογλωσσικές μελέτες καθώς εκπαιδευτικοί ανθρωπολόγοι ορίζουν την εκπαίδευση ως: «μια υπολογισμένη παρέμβαση στη μαθησιακή διαδικασία» (Spindler & Spindler, 1987: 3). Ο συγκεκριμένος ορισμός θεωρείται σημαντικός καθώς εντοπίζει την εκπαίδευση σε πολλούς χώρους μέσα και έξω από το σχολείο και τονίζει την πολιτισμική μετάδοση, τη μετάδοση της πολιτισμικής γνώσης από τη μια γενιά στην άλλη. Αρκετές μελέτες (Ηλιού, 1984· Παπαδάκης, 2003) δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε θέματα λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύστημα. Έτσι, η εκπαιδευτική πολιτική, σύμφωνα με αυτή την αντίληψη επιδιώκει να εντάξει το εκπαιδευτικό σύστημα στην αποτελεσματικότερη λειτουργία του συνολικού κοινωνικού συστήματος

Με την έννοια Εκπαιδευτική Πολιτική θα προσδιορίσουμε ένα πλαίσιο λειτουργίας, μια σειρά από κανόνες κοινά αποδεκτούς, οι οποίοι καθορίζουν και σκιαγραφούν τους ρόλους και τις ευθύνες όλων των πλευρών που συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στον τομέα της εκπαίδευσης, ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία και την αποτελεσματικότητά τους. Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει να οργανώνεται και να σχεδιάζεται μέσα από τη

συνεργασία ειδικών, επιστημονικών υπευθύνων, εκπαιδευτών, τεχνικών αλλά και άλλων ειδικοτήτων, όπου αυτό απαιτείται (Gellman-Danley & Fetzner, 1998). Για να κατανοήσουμε την Εκπαιδευτική Πολιτική, μπορούμε να ξεκινήσουμε από την παραδοχή ότι η εκπαίδευση συνιστά θεσμό δημοσίου συμφέροντος καθώς αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής που έχει ταυτόχρονα και ιδεολογική σημασία (Μαυρογιώργος, 1999a).

Η Εκπαιδευτική Πολιτική αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα της συνολικής πολιτικής και αφορά στο σύνολο των ενεργειών της πολιτείας και ειδικότερα των φορέων που έχουν την ευθύνη λήψης των σχετικών αποφάσεων για την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών της κοινωνίας. Οι ενέργειες αυτές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα, από την υιοθέτηση αρχών και κανόνων, την επιλογή σκοπών, τον σχεδιασμό και τον προγραμματισμό δομών και δράσεων μέχρι και την εξειδίκευση συγκεκριμένων στόχων, μεθόδων και μέσων υλοποίησης και τον έλεγχο της λειτουργίας του συστήματος (Κατσαρός, 2008: 57).

Η Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική δεν θα μπορούσε να προσεγγιστεί, να αναλυθεί και να κατανοηθεί όπως η Εκπαιδευτική Πολιτική ενός ιστορικά, κοινωνικοπολιτικά και πολιτισμικά συγκροτημένου εθνικού κράτους. Η Ε.Ε. συνιστά μια ιδιαίτερη περίπτωση ενός σύνθετου, πολύπλοκου και διαρκώς εξελισσόμενου υπερεθνικού σχηματισμού αντανακλώντας διαδικασίες, περιεχόμενα πρωτοβουλιών και δράσεων σύμφωνα με τις ισχύουσες συνθήκες. Έχουμε λοιπόν να περιγράψουμε μια Εκπαιδευτική Πολιτική η οποία α) δεν εξελίχθηκε και δεν εξελίσσεται με τη μορφή της σταδιακής υλοποίησης μιας αρχικής κοινωνικής και παιδαγωγικής ιδέας και η οποία β) λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας ενωτικής διαδικασίας με κύρια χαρακτηριστικά τις αλληπάλληλες αντιφάσεις, συγκρούσεις και συναινέσεις (Γκόβαρης & Ρουσσάκης, 2008: 11).

Η Εκπαιδευτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας διακρίνεται σε ειδική και γενική, και σε τυπική και άτυπη. Η γενική Εκπαιδευτική Πολιτική αφορά στο εκπαιδευτικό έργο και στις υπηρεσίες στο σύνολό τους, ενώ η ειδική Εκπαιδευτική Πολιτική αφορά ιδιαίτερες κατηγορίες πληθυσμού ή ενέργειες που αναφέρονται σε ειδικά θέματα. Στην ειδική Εκπαιδευτική Πολιτική εντάσσεται και η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Τυπική είναι η Εκπαιδευτική Πολιτική της Ε.Ε που επιδιώκει σαφείς στόχους και η Εκπαιδευτική Πολιτική που εφαρμόζεται μέσω των επίσημων εκπαιδευτικών φορέων κάθε χώρας μέλους. Από την άλλη πλευρά η άτυπη Εκπαιδευτική Πολιτική αφορά στην παροχή υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης που δεν οδηγούν σε επίσημους τίτλους (Τσαούσης,

1996). Κομβικά σημεία αναφοράς στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής θεωρούνται η *Συνθήκη του Μάαστριχτ* και η *Στρατηγική της Λισσαβόνας*.

Συγκεκριμένη νομική βάση για τις δράσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στους τομείς της παιδείας (και της επαγγελματικής κατάρτισης) έθεσε η *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση* που υπογράφηκε το 1992 (ή άλλως η *Συνθήκη του Μάαστριχτ*) με την ένταξη τόσο της τεχνικής όσο και της γενικής εκπαίδευσης στο θεσμικό και εννοιολογικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής ιδέας (Υπουργείο Εξωτερικών, 1994:119). Μέσα σε όλο αυτό το ιστορικό πλαίσιο εξελίσσονται και οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο χώρο της εκπαίδευσης. Για πρώτη φορά το Συμβούλιο Υπουργών Παιδείας συνέρχεται επίσημα στις 16 Νοεμβρίου 1971 εκδίδοντας ψήφισμα για την ανάγκη καθιέρωσης συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης (Τσιομίδης, 2000: 9).

Παράλληλα, στο ψήφισμα των Υπουργών Παιδείας της 9.2.1976 για πρώτη φορά αναφέρεται επίσημα ο όρος *ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης* και σηματοδοτούνται μια σειρά από αλλαγές στην παιδεία οι οποίες θα συμβάλλουν έτσι ώστε οι μαθητές, στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης, να συνειδητοποιήσουν την πραγματικότητα της Ευρώπης αποκτώντας γνώση και αντίληψη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Κακαβούλης, 1993: 37). Η έννοια της ευρωπαϊκής διάστασης αποκτά ευρύτερη σημασία και λειτουργεί ως προοπτική της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ολοκλήρωσης. Η έννοια αυτή γίνεται περισσότερο κατανοητή όταν στη συνέχεια η Κοινότητα θέτει συγκεκριμένους στόχους και λαμβάνει ειδικά μέτρα για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης. Με το ψήφισμα της 24.5.1988 του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι Υπουργοί Παιδείας αποφασίζουν να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση.

Ένα χρόνο μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, το 1993, η Επιτροπή εκδίδει την Πράσινη Βίβλο για την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης, η οποία καθορίζει με σαφήνεια τους στόχους της (European Commission, 1993). Η συγκεκριμένη Βίβλος δίνει έμφαση στη βελτίωση των γλωσσικών ικανοτήτων, στην εξοικείωση με διαφορετικό πολιτιστικό περιβάλλον, στη συγκρότηση μιας ευρωπαϊκής ιθαγένειας βασισμένης σε κοινές αξίες αλληλεγγύης, δημοκρατίας, ισότητας ευκαιριών και αμοιβαίου σεβασμού, στο σεβασμό της εθνικής ταυτότητας και των πολιτιστικών και εθνικών διαφορών, στην αρχή της ανεκτικότητας, στο σεβασμό της ετερότητας, στην ιδέα του ευρωπαίου πολίτη, στην κινητικότητα και την κοινωνικοποίηση μέσω των ανταλλαγών (Τσιομίδης, 2000: 13-14).

Γενικά η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση προβάλλεται ως μια νέα πολιτική που έχει σκοπό, αφενός, να καλλιεργήσει μέσω του σχολείου στα παιδιά και στους νέους την ευρωπαϊκή συνείδηση προωθώντας έτσι, με τη δημιουργία του ευρωπαίου πολίτη, την ευρωπαϊκή

ολοκλήρωση και, αφετέρου, να διαφυλάξει την πολυμορφία του ευρωπαϊκού χώρου με την ενίσχυση της εθνικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας.

1.4 Πολιτιστική Εκπαίδευση

Όσον αφορά τη σχέση της Εκπαίδευσης με τον Πολιτισμό, η Ζορμπά (2006) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι διατρέχει ουσιαστικά με ρητό ή άρρητο τρόπο ολόκληρο το αξιακό εκπαιδευτικό πλέγμα και εισχωρεί βαθιά μέσα στα κύτταρα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δομώντας και αναδομώντας το σύνολο των αντιλήψεων, στάσεων και ταυτοτήτων της εκπαιδευτικής κοινότητας. Η καλλιτεχνική παιδεία είναι ένα μέρος αυτής της ζύμωσης, η οποία συντελείται σε μεγάλη κλίμακα μέσω αυτού που ο Bourdieu (1983) χαρακτηρίζει ως μεταβίβαση πολιτισμικού κεφαλαίου και το οποίο έρχεται να προστεθεί στο κληρονομημένο από την οικογένεια πολιτισμικό κεφάλαιο. Αυτή η τόσο σύνθετη σχέση, η οποία αναπτύσσεται στο κοινό έδαφος εκπαίδευσης και πολιτισμού οφείλει να αντιμετωπιστεί με τη δέουσα πολιτική σοβαρότητα, προκειμένου να μην εγκλωβίζει δυνάμεις αλλά να απελευθερώνει.

Ο προσανατολισμός της πολιτιστικής εκπαίδευσης προσδιορίζεται από ένα ιδιαίτερο πλαίσιο αρχών όπως η ελεύθερη διακίνηση ιδεών, η υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο σεβασμός της πολιτισμικής παράδοσης και της ταυτότητας κάθε λαού, η εξασφάλιση της ελευθερίας, συνθέτουν τη φυσιολογία ενός μοντέλου εκπαίδευσης που αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου καθώς και την ενίσχυση του σεβασμού στους διαφορετικούς πολιτισμούς (Αργυρίου, 2008d). Έτσι, ο πολυδιάστατος στόχος της πολιτιστικής εκπαίδευσης με ειδικά διαμορφωμένες δράσεις φαντάζει ξεκάθαρος καθώς δημιουργεί προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης μέσα από την ενεργητική συμμετοχή των εμπλεκόμενων μαθητών και εκπαιδευτικών, συμβάλλει στην καλλιέργεια της αντίληψης ότι ο πολιτισμός με τις διάφορες μορφές του δεν είναι αποκλεισμένος από την καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, αντίθετα είναι μέρος της μαθησιακής διεργασίας, ενδυναμώνει τη στοχαστική διάθεση και οδηγεί στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας. Ο εμπλεκόμενος σε εκπαιδευτικές δράσεις πολιτισμού αξιοποιεί πρακτικές που καλλιεργούν την αποτελεσματική σκέψη η οποία απαιτεί την ενσωμάτωση ποικίλων τεχνικών καλλιέργειας του στοχασμού στα ήδη υπάρχοντα διδακτικά αντικείμενα όπως για παράδειγμα της μουσικής και των εικαστικών. Σε αυτό το σημείο, οι τέχνες έρχονται να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο, καθώς, όπως θα φανεί αποτελούν ένα δυναμικό εργαλείο στοχασμού προσδιορίζοντας τη δημιουργική και κριτική σκέψη (Μέγα, 2011a:21).

Οι τέχνες ενεργοποιούν την πολλαπλή νοημοσύνη καθώς απαιτούν χρήση ποικίλων συμβολικών συστημάτων αξιοποιώντας δικά τους εκφραστικά χαρακτηριστικά αποδίδοντας συναισθήματα ή εμπειρίες, ερμηνεύονται ποικιλότροπα από τον παρατηρητή, διεγείρουν την προσοχή από αισθητική άποψη, αλλά και καλύπτουν ένα ευρύ υποσύνολο νοημάτων (Gardner, 1990:10). Την ίδια αντίληψη για τη λειτουργία των τεχνών σε εκπαιδευτικό πλαίσιο έχει και ο Perkins όπου υποστηρίζει ότι οι τέχνες στην εκπαίδευση λειτουργούν ως άγκυρα για τις αισθήσεις (Perkins, 1994:83) ενισχύοντας την αισθητική ευαισθητοποίηση του αποδέκτη και την πολιτιστική ενεργοποίηση του μαθητή. Στο σημείο αυτό ο Fowler (1996) υποστηρίζει ότι η επαφή με τα έργα τέχνης:

Εντάσσει στον χώρο και τον χρόνο τις σκέψεις, προάγοντας την πολιτισμική κουλτούρα, ενώ ταυτόχρονα οριοθετεί το πολιτισμικό και ιστορικό μας πλαίσιο και παράλληλα αναγνωρίζει την ώσμωση των πολιτισμών. Έτσι, η τέχνη που ανήκει σε προηγούμενες εποχές, αν αποκωδικοποιηθεί από τον αποδέκτη της, μας δίνει την αίσθηση του πολιτισμού στον οποίο φιλοτεχνήθηκε (Fowler, 1996:55).

Η πολιτιστική εκπαίδευση έρχεται για να διευρύνει τη κουλτούρα στην εκπαίδευση και να εξελίξει την πολιτισμική συνείδηση. Συγκεκριμένα στην έρευνα που πραγματοποίησε το Eurydice (EACEA, 2009) για την πολιτιστική εκπαίδευση στην Ευρώπη σημειώνεται ότι:

Ο πολιτισμός στην εκπαίδευση ορίστηκε ως ένα σύνολο κοινών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς που χαρακτηρίζει τις διάφορες κοινωνικές ομάδες και κοινότητες, και συνήθως συμπεριλαμβάνει τη διαβίβαση των εθνικών, περιφερειακών ή τοπικών ταυτοτήτων και / ή την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης (EACEA, Arts and Cultural Education at School in Europe, 2009:12).

Με βάση τα παραπάνω, ο εκπαιδευόμενος μέσω αυτής είναι σε θέση να ερμηνεύσει πολλαπλά στοιχεία του πολιτισμού, να αντιληφθεί τα ιστορικά και πολιτικά δεδομένα και να εξοικειωθεί αισθητικά με τα έργα τέχνης κάθε μορφής. Σημαντικοί μελετητές όπως ο Eisner (2002:35-42) και ο Efland (2002:133, 169) υπεραμύνονται της αξίας των τεχνών συνδέοντας την παρατήρησή τους με τη γνωστική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου θεωρούν αναγκαία την ύπαρξη των τεχνών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο αναγνωρίζοντας τη συμβολή τους στη διεργασία του στοχασμού καθώς ενεργοποιείται η φαντασία και η ευελιξία της σκέψης, αναπτύσσεται η αισθητική σε ό,τι αφορά την αρμονία, τη συμμετρία και την ισορροπία, ενισχύεται η ερμηνευτική γνώση συνδιάζοντας πληροφορίες και από άλλους γνωστικούς τομείς, ενισχύεται η δύναμη του νου για δημιουργία νέων ιδεών (Μέγα, 2011:39).

Στην έκθεση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης της UNESCO για θέματα πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι (1972) αναφέρεται ότι, ανεξάρτητα από πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δομές των ευρωπαϊκών χωρών, η κουλτούρα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινής ζωής και δραστηριότητας. Στο άρθρο 24 τονίζεται, επίσης, η αλληλεξάρτηση κουλτούρας και παιδείας καθώς και η ανάγκη ενιαίας προσέγγισης πολιτικο-εκπαιδευτικών θεμάτων μέσα στο πλαίσιο της Δια Βίου Εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών οργανισμών, θα πρέπει να βασίζονται στις ίδιες αρχές, προετοιμάζοντας τα παιδιά και αποσκοπώντας σε ένα είδος παγκόσμιας κατανόησης που θα ενισχύει την ικανότητα επιλογών τους στο μέλλον.

Ειδικότερα, για τον χώρο της εκπαίδευσης σε σχέση με τον πολιτισμό, η Ε.Ε μέσω του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της *Επιτροπής για τον Πολιτισμό, την Επιστήμη και την Εκπαίδευση* (Committee on Culture, Science and Education), στο άρθρο 11989 της 9 Ιουλίου 2009, υποστηρίζει ότι:

Η Πολιτιστική Εκπαίδευση (Cultural Education), η οποία εστιάζει στην εκμάθηση και την πρακτική των Τεχνών αλλά και στην αξιοποίησή τους για παιδαγωγικούς σκοπούς, θα πρέπει να εκληφθεί ως μέσο προώθησης πολιτιστικών και κοινωνικών σκοπών σε πλαίσιο αμοιβαίου σεβασμού, κατανόησης και ανεκτικότητας της διαφορετικότητας, της ομαδικής εργασίας και άλλων κοινωνικών δεξιοτήτων όπως η δημιουργικότητα και η καινοτομία. Η πολιτιστική και καλλιτεχνική ιδιότητα της εκπαίδευσης θα πρέπει να γίνει ουσιαστικό κομμάτι της επίσημης σχολικής εκπαίδευσης. Οι χώρες μέλη θα πρέπει να διευκολύνουν την πρόσβαση στην πολιτιστική εκπαίδευση για όλες στις κατηγορίες των νέων ανθρώπων, από άτομα με ειδικές ανάγκες και μετανάστες έως άτομα με υποβαθμισμένο πολιτιστικό επίπεδο όπου υποχρεώνονται στη δημιουργία παράλληλων κοινωνιών ή ακόμα απειλούνται και από πολιτισμική ισοπέδωση. Θα πρέπει οι χώρες μέλη να εξασφαλίσουν ότι κάθε άτομο μπορεί να καλύψει τις εκπαιδευτικές του ανάγκες με ειδικά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς καθώς και να εξασφαλίσει την πρόσβαση στον πολιτισμό και τις Τέχνες (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, 2009:1).

Αναμφισβήτητα ο όρος πολιτιστική εκπαίδευση συμπεριλαμβάνει διαφορετικές ιδεολογικές παραμέτρους, προσανατολισμούς και οριοθετήσεις σε μια προσπάθεια ανεύρεσης πεδίου για κοινή διευκρίνιση του όρου. Ο όρος σαφώς εμπεριέχει επιμέρους όρους όπως την αισθητική εκπαίδευση, την καλλιτεχνική εκπαίδευση, την εκπαίδευση για την πολιτιστική κληρονομιά, τη δημιουργική εκπαίδευση, την εκπαίδευση για τον πολιτισμό και την πολιτιστική διαμεσολάβηση αλλά και άλλους συνώνυμους. Αδιαμφισβήτητα,

πρόκειται για ένα περίπλοκο ζήτημα καθώς το κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι ευρύ και με πολλές εκφάνσεις.

Στα αναλυτικά προγράμματα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης πολλών χωρών, όπως στην Ισπανία, ο όρος είτε δεν υφίσταται ή, όπως στην Πορτογαλία, ο όρος συγγέεται με την καλλιτεχνική εκπαίδευση. Στη Σουηδία, η πολιτιστική εκπαίδευση αποτελεί τμήμα της βασικής εκπαίδευσης, ενώ στη Γερμανία, ο όρος, σε έναν βαθμό, ενοποιείται με τη γενική εκπαίδευση. Σύμφωνα με την έρευνα της Bamford (2006) για λογαριασμό της UNESCO πάνω από το 90% των χωρών της Ευρώπης περιλαμβάνουν τη μουσική και το σχέδιο στην εκπαίδευση των τεχνών ενώ τα εικαστικά (Painting and craft) εντάσσονται επίσης στην εκπαίδευση των τεχνών σύμφωνα με το 80%. Ο χορός, το δράμα και η γλυπτική συμπεριλαμβάνονται σε ένα ποσοστό χωρών πάνω από 70% (Wimmer, 2006:24). Επιπρόσθετα, σε αναπτυσσόμενες οικονομικά χώρες, καινούργια πεδία προστίθενται στην εκπαίδευση των τεχνών όπως η φωτογραφία, οι σπουδές επικοινωνίας, η ψηφιακή τέχνη, το σχέδιο και ο κινηματογράφος. Ασφαλώς, είναι απαραίτητο να γίνει μια ιεράρχηση όπως το ότι η μουσική και τα εικαστικά (ζωγραφική και σχέδιο) θα πρέπει να θεωρούνται ως τα επικρατέστερα της λίστας των Τεχνών και κατόπιν να ακολουθούν οι άλλες μορφές Τέχνης καθώς πολλά εκπαιδευτικά συστήματα τις απομονώνουν από το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Κουτσούμπα, 2002:17-24· Wimmer, 2006:25).

Ως εκ τούτου, η Διεθνής πραγματικότητα για την Πολιτιστική Εκπαίδευση υπαγορεύει την αποσαφήνιση συγκεκριμένων εννοιών που εστιάζουν:

- Στην *Εκπαίδευση «στις Τέχνες»* και στην *Εκπαίδευση «μέσω των Τεχνών»*, καθώς ορίζουν ένα ευρύτερο πεδίο εφαρμογής της πολιτιστικής εκπαίδευσης ενώ πολλές φορές συγκλίνουν από κοινού. Κάτι τέτοιο συμβαίνει γιατί σύμφωνα με την Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, ο σκοπός της εκπαίδευσης είναι η πλήρης ανάπτυξη της προσωπικότητας, των ταλέντων καθώς και των φυσικών και πνευματικών ικανοτήτων κάθε παιδιού ανεξαρτήτως.

- Στην πολιτιστική εκπαίδευση (cultural education), όπου σύμφωνα με την Bamford (2006) ερμηνεύεται ως η αξιοποίηση δομημένων καλλιτεχνικών πρακτικών ως παιδαγωγικά εργαλεία για όλα τα διδακτικά αντικείμενα στη σχολική εκπαίδευση. Η πολιτιστική εκπαίδευση προϋποθέτει άνοιγμα της κοινωνίας με τη χρήση όλων των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών μέσων, ανοικτών σε κάθε μορφή γνώσης και δημιουργικής διαδικασίας. Το συγκεκριμένο πεδίο έχει διανοητικές, συναισθηματικές και κοινωνικές προεκτάσεις καθώς προϋποθέτει την ανοικτότητα και τη συνέργεια, εστιάζει στις ανάγκες

των μαθητών, είναι ανοικτό επίσης σε καινοτομίες και οριοθετείται μέσω προγραμματισμού. Σε αυτό το πλαίσιο η Αυστριακή υπουργός Παιδείας C.Schmied περιγράφει την πολιτιστική εκπαίδευση ως «το βασικό μοτίβο της σύγχρονης ανάπτυξης του εκπαιδευτικού συστήματος καθώς αποτελεί μια δυναμική διαδικασία η οποία εμπλέκει γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικούς, τη διοίκηση της εκπαίδευσης, αλλά και καλλιτέχνες, παιδαγωγούς για διάφορες μορφές των τεχνών, την κοινωνία, όπως επίσης και φορείς από το χώρο της πολιτικής, της βιομηχανίας και της δημόσιας διοίκησης» (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, 2009:5-11).

- Στην *Αισθητική Εκπαίδευση* (Aesthetic education - education in the arts), όπου διακρίνεται από μια συγκεκριμένη αλληλεπίδραση της νόησης και του συναισθήματος. Στα πρακτικά της Συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, γίνεται αναφορά στο ότι πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να διαχειριστούν τη συναισθηματική νοημοσύνη τους, κινδυνεύουν από ελλειμματική αντίληψη, αλλά και από δυσκολία να πάρουν αποφάσεις ή να συνεργαστούν με άλλους στη καθημερινή τους ζωή. Σε αυτό το σημείο η αισθητική εκπαίδευση οδηγεί στο κέντρο της πολιτιστικής παιδείας καθώς προσφέρει τη γνωστική προσέγγιση που είναι απαραίτητη αλλά παράλληλα και την εμπειρία μέσω της Τέχνης και του Πολιτισμού (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, 2009:8).

1.4.1 Εφαρμογή της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης στο Διεθνή χώρο

Η παράμετρος του πολιτισμού έχει ενταχθεί σε πολλούς τομείς πολιτικής όπως η εκπαίδευση και η επιστημονική έρευνα. Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Φορείς όπως η *UNESCO*, το *Συμβούλιο της Ευρώπης*, το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, η *Επιτροπή για τον Πολιτισμό, την Επιστήμη και την Εκπαίδευση* έχουν δείξει αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις Τέχνες τα τελευταία χρόνια αξιοποιώντας σχετικές έρευνες (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2009a, 2009b, 2009c· KEA European Affairs, 2009).

Η δραστηριότητα της Ε.Ε στον τομέα του Πολιτισμού και της Εκπαίδευσης συμπληρώνει την πολιτιστική πολιτική για την εκπαίδευση των κρατών μελών σε διάφορους τομείς. Σε αυτούς ανήκουν για παράδειγμα η συνεργασία των πολιτιστικών και εκπαιδευτικών θεσμών διαφόρων χωρών ή η κινητικότητα των ατόμων που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού, της εκπαίδευσης αλλά και των εκθέσεων. Καθώς η Ε.Ε είναι ένα οικοδόμημα που εξελίσσεται συνεχώς, ως οικονομικός και κοινωνικοπολιτικός σχηματισμός, δεν αφήνει ανεπηρέαστα τα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών μελών. Από

τη στιγμή που η παιδεία και η κατάρτιση εντάχθηκαν επίσημα στη δράση της Κοινότητας με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η κοινοτική εκπαιδευτική πολιτική υλοποιείται στο πλαίσιο της αρχής της επικουρικότητας με δράσεις ενθάρρυνσης, με Λευκές Βίβλους που εφαρμόζονται με τα κοινοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, με δηλώσεις και ψηφίσματα ή ακόμα και με συστάσεις, με την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού ή μέσω της ενισχυμένης συνεργασίας.

Στο πλαίσιο των εργασιών και των αρμοδιοτήτων της Ε.Ε, υπεύθυνη για το σχεδιασμό της πολιτιστικής εκπαίδευσης θεωρείται η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή Για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό*, η οποία λαμβάνοντας υπόψη της τις αποφάσεις και τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σχεδιάζει τη γενική πολιτική της Ε.Ε, αξιολογεί τις προόδους που σημειώνονται στις Συνόδους Κορυφής, αλλά και τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Για ζητήματα διαχείρισης χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση υπεύθυνη θεωρείται - όπως ήδη έχουμε εξετάσει - η ΕΑΚΕΑ η οποία βρίσκεται σε πλήρη δραστηριοποίηση στους χώρους αυτούς υπό την εποπτεία τριών Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: της *Εκπαίδευσης και του Πολιτισμού* (Education and Culture, DG EAC), της *Επικοινωνίας* (Communication (DG COMM) και της *Europe Aid Ανάπτυξης και Συνεργασίας* (Europe Aid Development and Cooperation, DG DEVCO).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το 1995, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ξεκινά ένα μεγάλο πρόγραμμα εστιάζοντας στον Πολιτισμό, τη Δημιουργικότητα και τη Νεολαία (Culture, Creativity and the Young, 1995). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αφορούσε τη θέση των τεχνών στο σχολείο, τη συμμετοχή επαγγελματιών από τον χώρο του πολιτισμού και καλλιτεχνών στη σχολική κοινότητα και τις επιπλέον πολιτιστικές δραστηριότητες στο σχολικό πρόγραμμα. Ως αποτέλεσμα του προγράμματος προέκυψε σχετική έρευνα (NACCCE 1999) και διεθνής διάλογος. Το 1999, ο Γενικός Διευθυντής της UNESCO προσκάλεσε κάθε ενδιαφερόμενο σε πολιτικό επίπεδο, να αγκαλιάσει τις Τέχνες και την πολιτιστική εκπαίδευση δίνοντας τη θέση που τους αξίζουν στη σχολική εκπαίδευση (UNESCO, 1999) προσδιορίζοντας ότι η διαχρονική πορεία των Ευρωπαϊκών και Διεθνών Οργανισμών αποδεικνύει μέσω των αποφάσεων και των θέσεων τους, το διαρκές ενδιαφέρον για τη διαμόρφωση και τον επαναπροσδιορισμό των τάσεων για την πολιτιστική εκπαίδευση και κατ'επέκταση διαμορφώνει πολιτιστική πολιτική για την εκπαίδευση. Συγκεκριμένα:

Το 2005, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο φιλοξενεί τη διοργάνωση της *Συνθήκης Πλαισίου* για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο εστιάζει στην ανάγκη διαφύλαξης των

πολιτιστικών πηγών, στην προώθηση της πολιτιστικής ταυτότητας και την ενδυνάμωση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Το άρθρο 13 του *Πλαισίου* αναγνώρισε τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην διδασκαλία των Τεχνών στην εκπαίδευση, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα της διαθεματικής σύνδεσης της στη σχολική μελέτη. Την ίδια περίοδο, αξιόλογη θεωρείται η δράση του δικτύου EUROCITIES (www.eurocities.org) όπου δημιούργησε ανάλογη πλατφόρμα γνώσεων και πληροφοριών από τριάντα χώρες της Ευρώπης, με σκοπό την ανταλλαγή καλών πρακτικών, ερευνών και ανάπτυξης κοινοτήτων πρακτικής, προγραμμάτων, ομάδων εργασίας και δρώμενων τα οποία συνδεέουν άμεσα την εκπαίδευση με τον πολιτισμό. Έκτοτε, αρκετές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν στο περιεχόμενο της Ε.Ε για την πολιτιστική εκπαίδευση.

Το 2006, κατά τη διάρκεια της αυστριακής προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Austrian Presidency of the EU, 2006), πραγματοποιήθηκε Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Η Προώθηση της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης στην Ευρώπη» αξιοποιώντας ένα κοινό γλωσσάρι με εννοιοδοτήσεις του όρου της πολιτιστικής εκπαίδευσης καθώς και άλλων σχετικών όρων (<http://www.cultuurnetwerk.nl/glossary/>).

Τον Μάιο του 2007, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξε διαύλους επικοινωνίας για την *Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Ατζέντα* σε ένα κόσμο παγκοσμιοποίησης (European Commission, 2007). Η συζήτηση αυτή ενισχύθηκε από ανάλογη ανάλυση που προέκυψε το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου ενθαρρύνοντας την πολιτιστική εκπαίδευση και την ενεργή της συνέργεια σε πολιτιστικές δραστηριότητες (Council of the European Union, 2007a). Τη συγκεκριμένη ανάλυση ακολούθησε ένα *Σχέδιο Εργασίας για τον Πολιτισμό 2008-2010* (Council of the European Union, 2008) ενώ η ανάλυση εισήγαγε μια ανοικτή καινούργια μέθοδο στον τομέα του πολιτισμού με σκοπό τη διαμόρφωση συνεργειών και δεξιοτήτων μεταξύ εκπαίδευσης και πολιτισμού.

Το 2008, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δημοσίευσε τη Λευκή Βίβλο για τον Διεθνή Διαπολιτισμικό Διάλογο (Council of Europe, 2008), όπου έδωσε έμφαση στη διαχείριση της πολιτιστικής πολυμορφίας. Η Βίβλος αναγνώρισε ως εκπαιδευτικούς οργανισμούς και χώρους πολιτισμού (ανάμεσά τους μουσεία, χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς) και μελέτησε πολλές αρχές σχετικές με τις Τέχνες που αφορούσαν το ηλικιακό επίπεδο μέχρι την ηλικία των 16 ετών. Μερικά από τα κράτη μέλη εστίασαν στη μελέτη της εμπλοκής των μαθητών στις τέχνες μέχρι την ηλικία των 14 ετών, ως εναλλακτικές απόψεις για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι έρευνες έδειξαν ότι η σχετική νομοθεσία, αναφορικά με την προσοχή που δείχνουν τα κράτη μέλη και το πλαίσιο που θέτουν για την ενεργοποίηση της πολιτιστικής εκπαίδευσης, διέπεται από χαμηλά επίπεδα αξιολόγησης και πρότυπα

(Bamford 2006· Taggart κ.ά 2004). Επίσης, υπογράμμισαν ότι από τη στιγμή που επίσημα υιοθετείται κάποια μορφή εκπαιδευτικής πολιτιστικής πολιτικής μέχρι το σημείο που εφαρμόζεται στα σχολεία, δεν προκύπτει ένα ισορροπημένο και ανοικτό αναλυτικό πρόγραμμα (Robinson, 1999· Sharp & Le Métais, 2000· Taggart κ.ά, 2004). Η έλλειψη του χρόνου, των χώρων και των πηγών απεδείχθησαν ως οι βασικές παράγοντες αναστολής της επιτυχίας της εκπαίδευσης των τεχνών (Bamford, 2006).

Τον Μάρτιο του 2009, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα για τα καλλιτεχνικά μαθήματα περιλαμβάνοντας ως θέσεις του τα εξής:

- η καλλιτεχνική εκπαίδευση θα πρέπει να είναι υποχρεωτική σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης,
- η καλλιτεχνική διδασκαλία θα πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες αξιοποιώντας τη σύγχρονη βιβλιογραφία και τις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας, και,
- η διδασκαλία της ιστορίας της Τέχνης θα πρέπει να εμπλέκει τις συναντήσεις με καλλιτέχνες και τις επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους.

Για να επιτευχθεί μεγαλύτερη πρόοδος, μέσω του ψηφίσματος αναζητήθηκε εποπτεία και συντονισμός της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης των επιπτώσεων της καλλιτεχνικής διδασκαλίας σχετικά με τις ικανότητες των μαθητών.

Στη συνέχεια, η *Επιτροπή για τον Πολιτισμό, την Επιστήμη και την Εκπαίδευση* στη Συνεδρίαση της 9ης Ιουλίου 2009 υπογράμμισε ότι οι χώρες μέλη θα πρέπει να εγγυηθούν την ελευθερία και την ποικιλία της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής έκφρασης σύμφωνα με το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι πολιτιστικοί φορείς θα πρέπει να σχεδιάζουν και να εκπροσωπούν μια ποικιλία σχεδίων και προγραμμάτων που θα εγγυώνται την ενεργή προσέγγιση στην πολιτιστική ποικιλομορφία και έκφραση (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, 2009:2). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα πορίσματα της Συνεδρίασης, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να συνδιοργανώνουν διεθνή προγράμματα στην πολιτιστική εκπαίδευση ανά περιοχές, αξιοποιώντας τις πολιτικές προοπτικές. Από την άλλη, οι κυβερνητικοί φορείς θα πρέπει να παρέχουν κίνητρα και χρηματοδότηση, να διευκολύνουν την κινητικότητα των συμμετεχόντων σε ανάλογα προγράμματα, να αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ζητήματα πολιτιστικής εκπαίδευσης, να ενδυναμώνουν διακρατικές συμφωνίες και να εγγυώνται την υλοποίηση των διακρατικών ευρωπαϊκών συμφωνιών. Για τους σκοπούς

αυτούς η *Επιτροπή για τον Πολιτισμό, την Επιστήμη και την Εκπαίδευση* κάλεσε τους υπουργούς παιδείας των χωρών μελών (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, 2009:3):

- να στηρίζουν την έρευνα ώστε να εστιάζουν σε εθνικές στρατηγικές για την πολιτιστική πολιτική στην εκπαίδευση τόσο στην τυπική όσο και στην άτυπη καθώς και στη Δια Βίου,
- να διαμορφώσουν πολιτιστική εκπαίδευση μέσα από άρτια εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς μέντορες για την επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών,
- να διευκολύνουν την πρόσβαση στους νέους ανθρώπους με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο,
- να προσφέρουν πλατφόρμες διαλόγου και γνώσης για ανθρώπους όλων των ηλικιών με σκοπό την προώθηση της συνοχής και της ολοκλήρωσης μέσα από την πολιτιστική εκπαίδευση,
- να προάγουν το σεβασμό στην ποικιλότητα των πολιτισμών με βάση το κοινό πολιτισμικό παρελθόν που συνδέει την ευρωπαϊκή ιστορία και όχι μόνο,
- να αναγνωρίσουν τον Πολιτισμό και τις Τέχνες ως ένα ανοικτό σύστημα και ενεργή κατάκτηση του ανθρώπινου είδους σχετικά με τη διδασκαλία για την πολιτιστική κληρονομιά,
- να υποστηρίξουν - σε εθνικό επίπεδο - την ανάπτυξη της αξιολόγησης για την πολιτιστική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια ανάλογων προγραμμάτων αναφορικά με τα αποτελέσματα και τις εφαρμογές τους στο χώρο της εκπαίδευσης (Programme for international student assessment, PISA),
- να προωθήσουν, σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, προγράμματα αξιοποιώντας την συμβολή του Χάρτη για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση της UNESCO και να τα παρουσιάσουν στο επικείμενο Παγκόσμιο Συνέδριο της Σεούλ το 2010.

Στην ίδια συνεδρίαση (Report of Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly), η Επιτροπή επικαλείται τον *Οδικό Χάρτη για τις Τέχνες και την Εκπαίδευση* (The UNESCO Road Map for Arts Education, First World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century, Lisbon, 6-9 March 2006), αξιοποιώντας ως άρθρα αναφοράς για τις εκπαιδευτικές πρακτικές σε σχέση με τον πολιτισμό τη Σύσταση 1104 /1989 για τον χορό (Recommendation 1104 (1989) on dance) και τη Σύσταση 929 /1981 για τη «Μουσική Εκπαίδευση για Όλους» (Recommendation 929 (1981) on music education for all). Σκοπός του συγκεκριμένου χάρτη ήταν η δημιουργία

ενός κοινού κειμένου όπου θα συνηγορούσε σε ζητήματα σχεδιασμού πολιτικών και στρατηγικών για την ισχυροποίηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση σε εθνικό επίπεδο. Ο *Οδικός Χάρτης για τις Τέχνες στην Εκπαίδευση* στόχευσε στο να προσφέρει υποστήριξη για την ισχυροποίηση της διδασκαλίας των Τεχνών στην Εκπαίδευση.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, προέκυψε η διαμόρφωση μιας συμμαχίας μεταξύ τριών διεθνών φορέων: της *Διεθνούς Ένωσης για την Εκπαίδευση μέσω των Τεχνών* (International Society for Education through Art, INSEA), της *Διεθνούς Ένωσης για την Μουσική Εκπαίδευση* (International Society for Music Education, ISME) και της *Διεθνούς Ένωσης για το Θέατρο και το Δράμα στην Εκπαίδευση* (International Drama/Theatre and Education Association, IDEA). Στο κοινό κείμενο των Διεθνών Ενώσεων (UNESCO World Congress Of Arts In Education, Joint Declaration, 2006) αναφέρεται ότι η UNESCO μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο αναγνωρίζει τον μοναδικό ρόλο που διαδραματίζουν οι Τέχνες στην εκπαίδευση ενισχύοντας τη δημιουργία κουλτούρας, παγκόσμιας κατανόησης, κοινωνικής συνοχής και σταθεροποιητικής ανάπτυξης. Κοινή πεποίθηση των Διεθνών Ενώσεων αποτελεί το γεγονός ότι οι μεταβιομηχανικές κοινωνίες χρειάζονται περισσότερο από ποτέ πολίτες με ευέλικτες ικανότητες και επικοινωνιακές δεξιότητες υπεράνω κάθε κουλτούρας. Καθώς η *Συμμαχία για τις Τέχνες* (Arts Alliance), αντλεί δύναμη από αφοσιωμένους και ένθερμους εκπαιδευτικούς, καλλιτέχνες, ερευνητές, υποτρόφους, συμβούλους επίσημων φορέων της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης κ.ά., απευθύνεται παράλληλα σε κυβερνήσεις, εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά και οργανισμούς. Λαμβάνοντας υπόψη τη διαμορφωμένη σύγχρονη πραγματικότητα, οι συγκεκριμένες Διεθνείς Ενώσεις υιοθέτησαν ως θέσεις τους τα εξής:

- Δημιουργία αποτελεσματικών διόδων για διεθνή επικοινωνία και ανταλλαγή παιδαγωγικών αρχών και πηγών,
- Δημιουργία εθνικών τοπικών και διεθνών forums με τοποθετήσεις και ανταλλαγή επιχειρηματολογίας για τη διάχυση καινοτόμων εκπαιδευτικών θεωριών και πρακτικών,
- Σύσταση εννοιολογικών και επαγγελματικών δομών για τη διατήρηση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (ιδιαίτερα στον αναπτυσσόμενο κόσμο) οι οποίες απειλούνται από την παγκοσμιοποίηση,
- Ανάπτυξη μοντέλων διαπολιτισμικής ανάλυσης που ερευνούν την παράδοση και τα νέα μέσα επικοινωνίας με ανταλλαγές παιδαγωγικών μεθόδων,

- Έρευνα μέσα από την παιδαγωγική θεώρηση για προσωπικό και κοινωνικό μετασχηματισμό,
- Κριτική διερεύνηση των εκπαιδευτικών, κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών επιδράσεων των τεχνών.

Σύμφωνα με τις κοινές θέσεις τους και οι τρεις Διεθνείς Ενώσεις εστίασαν σε κυβερνητικές συνεργασίες με σκοπό την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων στον χώρο της εκπαίδευσης συνεισφέροντας επιστημονικά ώστε να τονώσουν την έρευνα και τη μελέτη καθώς και να ενισχύσουν το σχεδιασμό πολιτικών ενεργοποιώντας ιδιαίτερα τους νέους.

Στη συνέχεια, στην κοινοβουλευτική συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου του 2009, υποστηρίχτηκε ότι η διεθνής πολιτιστική εκπαίδευση θα πρέπει να είναι υποχρεωτική στο σχολείο. Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε ως θέσεις του τα παρακάτω:

Η Τέχνη διαμορφώνει εκ νέου την επίσημη εκπαίδευση επί της ουσίας, σύμφωνα με τη συνεδρίαση. Και αυτό συμβαίνει γιατί τα πολιτιστικά και καλλιτεχνικά συστατικά της εκπαίδευσης θα πρέπει να γίνουν βασικό κομμάτι της επίσημης εκπαίδευσης σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα. Ακολουθώντας τις προτάσεις της Christine Muttonen (Austria, SOC), η Κοινοβουλευτική Συνεδρίαση κάλεσε μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για να στηρίξουν την έρευνα και να καθιερώσουν εθνικές στρατηγικές για την πολιτιστική εκπαίδευση στο σχολείο ως μέρος της επίσημης εκπαιδευτική πολιτικής και της Δια Βίου Μάθησης. Για αυτούς τους λόγους, η Πολιτιστική Εκπαίδευση θα πρέπει να είναι υποχρεωτική στο σχολείο και να υποστηρίζεται από εκπαιδευτικούς και καλλιτέχνες με αναβαθμισμένα προσόντα (Assembly debate on 29 September 2009 (30th Sitting)).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι παραπάνω θέσεις προϋποθέτουν τη συνεργασία καθώς και τη συμμετοχή διεθνών συμβουλίων για την εκπαίδευση όπως το *International Student Assessment (PISA)* του *Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD)* και της *International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*, των οποίων σκοπός είναι να εξερευνήσουν κάθε παιδαγωγικό και ιδεολογικό πεδίο που εμπεριέχει τα στοιχεία της πολιτικής ενσυναίσθησης, των δημιουργικών δεξιοτήτων και της πολιτιστικής εκπαίδευσης.

Ως αποτέλεσμα των συγκεκριμένων δράσεων, στις 10 Απριλίου του 2010, ανακοινώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η υπογραφή κοινού ψηφίσματος για τις

«Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές και Εκπαιδευτικές πολιτικές» οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται στα Εθνικά Κοινοβούλια κάθε κράτους μέλους (Parliamentary Assembly, Doc. 12228/28 April 2010). Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Κοινοβουλευτική Συνέλευση υποστήριξε ότι μετά από πενήντα χρόνια επιτυχημένης συνεργασίας σε ζητήματα πολιτισμού και εκπαίδευσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα πρέπει να προχωρήσει περισσότερο καθώς η εκπαίδευση θεωρείται το κλειδί της κοινής κατανόησης των ευρωπαϊών εταίρων. Το συγκεκριμένο ψήφισμα θεωρείται μείζονος σημασίας στα πεδία του πολιτισμού και της εκπαίδευσης όπου σύμφωνα με τα άρθρα 5 και 6 της Συνθήκης των Ηνωμένων Εθνών για την «Προστασία και την Προώθηση της Πολιτιστικής Ποικιλομορφίας και Έκφρασης» (United Nations Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, Παρίσι, 20 Οκτωβρίου 2005) θεωρείται πλέον βασικός άξονας όλων των υπό διαμόρφωση πολιτιστικών αρχών των κρατών. Οι θέσεις αυτές ισχυροποιούνται στο άρθρο 10 με την προώθηση και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικών με τη δημιουργικότητα και την ανάπτυξη ικανοτήτων σε τομείς πολιτισμού.

Επιπρόσθετες όμως πρωτοβουλίες στον τομέα της πολιτιστικής εκπαίδευσης αναπτύχθηκαν και από φορείς όπως: το *Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης* (European Centre For The Development of The Vocational Training, Cedefop) το οποίο συνεργάζεται στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις κυβερνήσεις των κρατών μελών παρέχοντας πληροφορίες για τις τελευταίες εξελίξεις σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση καθώς και το *Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο* (EUI) στη Φλωρεντία, το οποίο ιδρύθηκε το 1976 με σκοπό να συμβάλει στην ανάπτυξη της πολιτιστικής και επιστημονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (<http://www.eui.eu/>).

Ιδιαίτερα για τη μουσική εκπαίδευση, σημαντική δράση ανέπτυξε η *Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων* (Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen, AEC), όπου μέσα από μελέτες και σχετικές έρευνες συγκέντρωσε στοιχεία σχετικά με τα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης για την επαγγελματική μουσική διδασκαλία στη γενική δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση. Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώθηκαν μέσα από την υλοποίηση δύο ευρωπαϊκών προγραμμάτων: του προγράμματος *Polifonia* και του προγράμματος *Mundus Musicalis*, στα οποία θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Η δράση των Διεθνών Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών για τις Τέχνες και την Εκπαίδευση (European Non-Governmental Organisations, NGOs) θεωρείται εξίσου κομβική

για την πολιτιστική εκπαίδευση καθώς εστιάζει στο γεγονός ότι η εκπαίδευση και ο πολιτισμός είναι δημόσια αγαθά. Καθώς οι δημόσιοι οργανισμοί παραδοσιακά θεωρούνται ως οι εκπρόσωποι της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής, απευθύνονται στους οργανισμούς αυτού του είδους, τόσο για τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξη και την εφαρμογή των προγραμμάτων εκπαίδευσης όσο και για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των χρηματοδοτούμενων ευρωπαϊκών. Αυτό συνέβη εξαιτίας της αλλαγής του πολιτικού σκηνικού στην Ευρώπη καθώς οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί κέρδισαν έδαφος με δράσεις και πρωτοβουλίες σε θέματα εκπαίδευσης και πολιτισμού παίζοντας σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτιστικής πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο κατάφεραν να κερδίσουν σημαντική θέση στη λήψη αποφάσεων για τις δημόσιες πολιτικές (Wimmer, 2006:21-22).

Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται χαρακτηριστικά οργανισμοί και δίκτυα όπως: η *ELIA* (European League of Institutes of the Arts), η οποία αντιπροσωπεύει τριακόσια πενήντα ανώτατα ιδρύματα Τεχνών σε επαγγελματικό επίπεδο (ήδη από το 2000 η ELIA έχει προσυπογράψει το *Μανιφέστο για την Εκπαίδευση των Τεχνών στην Ευρώπη* (βλ.http://www.elia-artschools.org/elia/manifesto_eng.htm) με σκοπό την επαναξιολόγηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση μετά τη συνθήκη της Μπολόνια (1999) για τη σύσταση ενός κοινού πεδίου για την Ανώτατη Εκπαίδευση), η EAS (European Association for music in Schools), η οποία δραστηριοποιείται μέσα από ένα δίκτυο πολύπλευρων πρωτοβουλιών συνδεδεμένων με τη μουσική εκπαίδευση μέσα και έξω από την Ευρώπη, το ευρωπαϊκό δίκτυο EFAH (European Foundation of Arts and Heritage, www.efah.org), το ευρωπαϊκό δίκτυο ENCATC (European Network of Cultural Administration Training Centres, www.encatc.org), όπου κυρίως εκπροσωπεί πολιτιστικά ιδρύματα στην Ευρώπη (η συμβολή του συγκεκριμένου θεωρείται καθοριστική σε θέματα κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών και την εφαρμογή τους), καθώς και το ευρωπαϊκό δίκτυο για τη Μουσική Εκπαίδευση MeNET (The European Network for Communication and Knowledge Management of Music Education).

1.4.2 Εφαρμογή της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης στον Ελληνικό χώρο

Στον ελληνικό χώρο, η εκπαιδευτική πολιτιστική πολιτική βρίσκει κυρίως εφαρμογή στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α, των Μουσείων, των Θεάτρων, της Λυρικής Σκηνής, επιχορηγούμενων ή κρατικών ορχηστρών, εικαστικών εργαστηρίων, παιδικών θεατρικών σκηνών, κ.ά αλλά και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του *Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής* (ΙΕΠ). Ειδικά σε ότι έχει να κάνει με δράσεις εκπαίδευσης και πολιτισμού, θα πρέπει να επισημάνουμε τη σημαντικότητα του σχεδιασμού των Αναλυτικών

Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) για την υποχρεωτική εκπαίδευση σχετικά με την αισθητική αγωγή σε μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της σχέσης και της συνέργειας των Τεχνών με την Εκπαίδευση στην οποία θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Οι δράσεις που αφορούν τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση έχουν τις ρίζες τους στον Οργανισμό του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών τη δεκαετία του 1970 (Π.Δ841/1977, ΦΕΚ320 Α, 17.10.1977) το οποίο το 1985 (Ν.1558/1985) μετονομάστηκε σε Υπουργείο Πολιτισμού, αρμόδιο για την χάραξη πολιτιστικής πολιτικής, για την θέσπιση πολιτιστικών ιδρυμάτων και την κατανομή κονδυλίων (Γερμένη, 2009). Ειδικότερα, για ζητήματα πολιτιστικής εκπαίδευσης η δράση του προσδιορίζεται από:

- *την πολιτιστική διάσταση της εκπαίδευσης των μουσείων.*

Ο συνολικός σχεδιασμός και η υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τον Πολιτισμό, ανήκουν στην ευθύνη της *Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού* και της *Διεύθυνσης Πολιτιστικών Εκδηλώσεων* του τέως Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού. Η παιδαγωγική λειτουργία των Μουσείων ενισχύεται από τις δράσεις του International Council of Museum (ICOM) και τα *Εκπαιδευτικά Πολιτιστικά Δίκτυα*. Οι ενέργειες διαχείρισης των μουσειακών ιδρυμάτων, έχουν ως στόχο την προώθηση του εκπαιδευτικού τους ρόλου και διαφέρουν από αυτές που απευθύνονται σε ένα παθητικό μουσείο, που απλά λειτουργεί σαν χώρος παράθεσης εκθεμάτων (Γάκη, 2009:25). Κάθε μουσείο χαρακτηρίζεται από τον αυτόνομο και διακριτικό του χαρακτήρα, ο οποίος επιδρά στην προσφορά που κάνει στους χρήστες και στις προσανατολισμένες προσεγγίσεις που προσφέρει στο κοινό του, μέσω του μεγάλου εύρους δυνατοτήτων που διαθέτει. Η διαφορετικότητα κάθε τέτοιου τύπου μουσειακού ιδρύματος έγκειται κυρίως στην ποικιλία των συλλογών του, όπου εκεί στηρίζονται και οι περισσότερες ερευνητικές του εργασίες και μελέτες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα μουσείων με παράδοση σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι: το Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας – Θράκης, το Λύκειο των Ελληνίδων, το Μουσείο Ακρόπολη, το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων Φοίβου Ανωγειανάκη - Κέντρο Εθνομουσικολογίας, το Μουσείο Μπενάκη κ.ά (Αργυρίου & Κουτσούμπα, 2007a:1587-1593).

- *την πολιτιστική διάσταση της εκπαίδευσης μέσα από τη συνεργασία με εποπτευόμενους φορείς και πολιτιστικούς οργανισμούς.*

Η εκπαιδευτική πολιτιστική πολιτική αφορά, επίσης, τα ιδιωτικά και δημοτικά ωδεία, τις δραματικές σχολές, τα θεατρικά εργαστήρια ελευθέρων σπουδών, τις πιστοποιημένες σχολές

χορού, τους πολιτιστικούς οργανισμούς των δήμων. Για την πολιτιστική και εκπαιδευτική τους δράση διακρίνονται μεταξύ άλλων: το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, η Ορχήστρα Λυρικής Σκηνής, η Καμεράτα - Ορχήστρα των Φίλων της Μουσικής, η Ορχήστρα των Χρωμάτων, η Όπερα Θεσσαλονίκης, ο Μουσικός & Εκπαιδευτικός Οργανισμός Ελλάδος, η Εθνική Λυρική Σκηνή, ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης, η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, κ.ά.

➤ *τη συνεργασία με τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.*

Η εκπαιδευτική πολιτιστική πολιτική έτσι όπως σκιαγραφείται από το τ.Υ.ΠΟ.Τ και ενσωματώνεται πλέον στο Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α, ενθαρρύνει και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα για τη δημιουργία συγκεκριμένων προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και ενισχύει δραστηριότητες επαγγελματικής κατάρτισης με χαρακτήρα εξειδίκευσης ιδιαίτερα για η διαχείριση πολιτιστικών φορέων. Η διαμόρφωση της πολιτικής πολιτισμού επηρεάζεται και από τις διατμηματικές συνεργασίες Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων αλλά και ερευνητικών προγραμμάτων, ομάδων εργασίας και επιτροπών του τ.Υ.ΠΟ.Τ.

➤ *την εφαρμογή Προγραμμάτων Πολιτισμού με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση.*

Εντός του πεδίου εφαρμογής αυτής της πολιτικής, αναπτύχθηκαν πολιτιστικές και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που συγχρηματοδοτήθηκαν από το Β΄ και Γ΄ κοινοτικό πλαίσιο υποστήριξης και υλοποιήθηκαν σε συνεργασία με τις τοπικές αυτοδιοικήσεις (Γερμένη, 2009). Το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός» υλοποιήθηκε στο πλαίσιο των συγκεκριμένων χρηματοδοτήσεων για να υποστηρίξει αισθητικά την αγωγή του παιδιού χωρίς να διασπά τις δομές και τις προδιαγραφές του αναλυτικού προγράμματος αλλά με περιορισμένη εφαρμογή σε σχολικές μονάδες που συμμετείχαν πιλοτικά. Η εφαρμογή του προγράμματος αποτέλεσε τη μεγαλύτερη σε έκταση διάχυση πολιτιστικών εκπαιδευτικών δράσεων στις σχολικές κοινότητες καθώς επιχειρήθηκε η προβολή και η ανάδειξη της πολιτισμικής διάστασης της εκπαίδευσης,

➤ *το σχεδιασμό και την υλοποίηση διυπουργικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο των Εκπαιδευτικών Πολιτιστικών Δικτύων.*

Στόχος των δραστηριοτήτων αποτέλεσε η ανάπλαση της εικόνας του Μουσείου, ως ζωντανής κοιτίδας του πολιτισμού και λίκνου της πνευματικής παράδοσης και η δημιουργική ενεργή συμμετοχή των παιδιών στο ελληνικό πολιτιστικό παρόν και παρελθόν. Μέσα από

ένα σύνολο προτεινόμενων δραστηριοτήτων, με σαφές πλαίσιο και προσδιορισμένους στόχους, τα παιδιά καλούνται ενεργά να ανακαλύψουν, με ενεργό συμμετοχή (έρευνα, συλλογή υλικού, καταγραφή, μελέτη και παρουσίαση της όλης προσπάθειας), τις παραμέτρους των επιμέρους προτεινόμενων θεματικών ενοτήτων.

➤ *τη συνεργασία και εκπόνηση προγραμμάτων μέσα στα σχολεία.*

Όλα τα προγράμματα που αφορούν στην πολιτιστική εκπαίδευση διατρέχονται από τις βασικές αρχές της στοχοθεσίας της πολιτιστικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, η αρχή της ίσης πρόσβασης και της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή, προβάλλεται στο ελληνικό σύνταγμα και εκδηλώνεται, αφενός, με τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα σχολεία, και, αφετέρου με την ελεύθερη πρόσβαση σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους ώστε να αναπτυχθεί μια θετική στάση των νέων προς την κατεύθυνση του πολιτισμού και των τεχνών. Επιπρόσθετα, η αρχή της προώθησης της ταυτότητας είναι κυρίαρχη στα εκπαιδευτικά πολιτιστικά προγράμματα, όπως προκύπτει από την έμφαση που δίνεται στη διαχρονική ενότητα της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και από τις απόψεις που εκφράζονται σε έγγραφα και σε δημόσιες συζητήσεις σχετικά με τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα του ελληνικού πολιτισμού (Koutsouba, 1997· Αργυρίου & Κουτσούμπα, 2007b:64-78). Τέλος, η αρχή για την προώθηση της πολυμορφίας προωθείται μέσα από την καλλιτεχνική ελευθερία καθώς και μέσα από μια σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την ενθάρρυνση της πολιτιστικής έκφρασης και συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή ομάδων όπως είναι οι Ρομ, οι οικονομικοί μετανάστες κ.τ.λ.

Οι φορείς που ασκούν πολιτική στο χώρο της εκπαίδευσης και του πολιτισμού είναι αρκετά συγκεκριμένοι. Ειδικά στο Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α ή με τη συνεργασία του, έχουν δημιουργηθεί τμήματα για το σχεδιασμό, την προώθηση και την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στην υποχρεωτική εκπαίδευση σχετικά με τον πολιτισμό όπως:

- *Ενιαίος Διοικητικός Τομέας Θεμάτων Σπουδών, Επιμόρφωσης και Καινοτομιών, Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων.*

Θεωρείται ως ο υπεύθυνος φορέας και για τη διαμόρφωση και την εφαρμογή της πολιτιστικής εκπαίδευσης στον οποίο υπάγεται το *Τμήμα Δ΄ Αισθητικής Αγωγής*. Τα πολιτιστικά προγράμματα ως *Σχολικές Δραστηριότητες* στοχεύουν στην διεύρυνση των γνώσεων και την καλλιέργεια της αισθητικής μέσα από την έρευνα, την μελέτη και την ενασχόληση με θέματα σχετικά με την Τέχνη και τον Πολιτισμό. Το εκπαιδευτικό

πρόγραμμα ως προαιρετική δραστηριότητα εκπαιδευτικών και μαθητών διαφοροποιείται από τη συμβατική διδασκαλία καθώς δεν αποτελεί τυπικό μάθημα και διακρίνεται ως προς τον θεματικό - περιορισμένο χαρακτήρα του γνωστικού αντικειμένου, ως προς την ομαδοσυνεργατική μέθοδο εργασίας και ως προς τη δομή, καθότι περιλαμβάνει μελέτη πεδίου και εργαστήρια θεματικών δραστηριοτήτων.

Στο πλαίσιο του Νόμου 3028/2002, ο οποίος προβλέπει τόσο την πλήρη προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και την γνωριμία του συνόλου των παραδόσεων – ελληνικών και μη – σε όλη την ελληνική επικράτεια, υλοποιούνται προγράμματα τα οποία εντάσσονται στο πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής των σχολικών δραστηριοτήτων για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση. Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων μπορούν να υλοποιηθούν στο πλαίσιο οποιουδήποτε προγράμματος εγκεκριμένης συνεργασίας του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α και με άλλους κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς, δημόσιους οργανισμούς, φορείς τοπικής ή νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) καθώς επίσης και στο πλαίσιο υλοποίησης πρότυπων προγραμμάτων ή διεθνών συνεργασιών (Εγκύκλιος Γ7/47587/16-5-2003). Το Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α για να στηρίξει το έργο των εκπαιδευτικών στο σχολείο, έχει θεσμοθετήσει την θέση του *Υπευθύνου Πολιτιστικών Θεμάτων* σε κάθε τοπική Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

- *Η Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τμήμα Β' Προγραμμάτων.*

Αποτελεί την Εθνική Αρχή των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης (Lifelong Learning Programme: *Comenius, Leonardo da Vinci, Δίκτυο Ευρυδίκη*) και Erasmus Mundus, και έχει την ευθύνη του συντονισμού, της παρακολούθησης και της αξιολόγησης αυτών, μέσω του τμήματος Β' της Διεύθυνσης Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δράσεις εστιάζουν στην εποπτεία, καθοδήγηση και στήριξη των αρμόδιων οργανωτικών δομών ως προς την εκτέλεση ευρωπαϊκών προγραμμάτων στον τομέα της εκπαίδευσης σε εθνικό επίπεδο και σε κάθε άλλο θέμα που αφορά ευρωπαϊκά προγράμματα στον τομέα της εκπαίδευσης.

- *Η Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων.*

και ιδιαίτερα η *Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Τμήμα Γ' «Ευρυδίκη» (Eurydice) όπου φιλοξενείται το *Δίκτυο Ευρυδίκη*, το οποίο προσφέρει πληροφόρηση και ανάλυση για τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα και τις πολιτικές. Το δίκτυο συντονίζει και διευθύνει ο *Ειδικός Οργανισμός για την Εκπαίδευση, τα Οπτικοακουστικά Μέσα και τον Πολιτισμό* στις

Βρυξέλλες, στην οποία βρίσκεται και η ευρωπαϊκή μονάδα. Στις σημαντικές τρέχουσες μεταρρυθμίσεις και πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο (EURYDICE, Συνοπτική Παρουσίαση των Εκπαιδευτικών Συστημάτων στην Ευρώπη και Τρέχουσες Μεταρρυθμίσεις, 2010:12), ιδιαίτερα στο σχέδιο για τα ολοήμερα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, εμπεριέχεται η αύξηση των ωρών που αφορούν τον πολιτισμό και ειδικά τη λογοτεχνία.

Σύμφωνα με τις εξαγγελίες του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α, η νέα Πολιτική που εφαρμόζεται τα τελευταία δύο χρόνια, εντάσσεται στον ευρύτερο ανασχεδιασμό του αναπτυξιακού μοντέλου της Ελλάδας με αποστολή να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στο προφίλ γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Στο πλαίσιο αυτό, η *Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης* οργάνωσε και λειτουργεί το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό - ΟΔΥΣΣΕΑΣ». Η υλοποίηση του Έργου έχει ανατεθεί στο *Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων* (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.) που υπάγεται στη *Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης* (Γ.Γ.Δ.Β.Μ). Το Έργο εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Δημόσιο.

Στους φορείς που μέχρι πρότινος ήταν εξουσιοδοτημένοι για την άσκηση πολιτιστικής εκπαίδευσης συγκαταλεγόταν και το *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο* (Π.Ι) το οποίο αποτέλεσε τον παλαιότερο ερευνητικό και συμβουλευτικό φορέα σε ζητήματα παιδείας και πολιτισμού συμβάλλοντας ουσιαστικά στη χάραξη της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής και για τη μουσική εκπαίδευση. Οι δράσεις του ενσωματώνονται στο νεοσύστατο *Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής* (Ι.Ε.Π) (Ν3966 / ΦΕΚ Α΄ 118/24-05-2011), το οποίο θεωρείται πλέον επιτελικός επιστημονικός φορέας και υποστηρίζεται από το Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.

Σκοπός του Ι.Ε.Π. είναι η επιστημονική έρευνα και μελέτη των παραπάνω θεμάτων καθώς και η διαρκής επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του σχεδιασμού και της εφαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής στα θέματα αυτά. Στο Ι.Ε.Π εντάσσονται και άλλοι φορείς όπως το *Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών* (Ι.Κ.Υ) το οποίο εμπεριέχει στις δράσεις του προγράμματα σχετικά με τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση.

1.4.3 Το σύγχρονο πλαίσιο της Πολιτιστικής Εκπαίδευσης

Αφού εξετάσαμε πώς οι διεθνείς και οι ελληνικοί φορείς εφαρμόζουν την πολιτιστική εκπαίδευση διαπιστώνουμε ότι οι σύγχρονες ευρωπαϊκές δομές αναγνωρίζοντας το κενό που υπάρχει σε προηγούμενες πολιτικές πολιτισμού και υπό το πρίσμα των κοινωνικών αναγκών, άρχισαν να δίνουν κίνητρα σε όλες τις επιμέρους κοινωνίες, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη διαφορετικών τρόπων πολιτιστικής έκφρασης. Η ιδεολογική πλατφόρμα της

διαπολιτισμικότητας, η πλουραλιστική θεώρηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και οι βέλτιστες πρακτικές, ενίσχυσαν θεσμικά την αναγνώριση μιας επίσημης ευρωπαϊκής πολιτικής σε θέματα πολιτιστικής εκπαίδευσης θέτοντας στο περιθώριο παρωχημένες αντιλήψεις και λογικές αφομοίωσης όπου με βάση τις σημερινές συνθήκες δε θα μπορούσαν να επαναληφθούν. Παράλληλα, οι διαμορφωμένες τάσεις για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό σκιαγράφησαν το προφίλ του ενεργού ευρωπαίου πολίτη στην Ευρώπη του 21ου αιώνα με βάση τις κοινωνικές ικανότητες και δεξιότητες οι οποίες σχετίζονται με την πολιτισμική συνείδηση και έκφραση.

Σε αυτό το σημείο, θεωρούμε ότι θα ήταν σκόπιμο να παραθέσουμε τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 20/12/2011 για τις πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες και τον ρόλο τους στην οικοδόμηση του διανοητικού κεφαλαίου της Ευρώπης, στα οποία αναδεικνύεται η επίσημη επιχειρηματολογία της Ε.Ε για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011/C 372/05).

Πάγια θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αποτελεί ότι στις πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες περιλαμβάνεται η βασική ικανότητα της πολιτισμικής ευαισθητοποίησης και έκφρασης. Η συγκεκριμένη βασική ικανότητα που θα πρέπει να προσδιορίζει στην Ευρώπη του 21ου αιώνα τον ευρωπαίο πολίτη, χαρακτηρίζεται από την εκτίμηση της σημασίας της δημιουργικής έκφρασης ιδεών, εμπειριών και συναισθημάτων σε ένα φάσμα μέσων μαζικής επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της μουσικής, του θεάτρου, της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών. Στη σύσταση 2006/962/ΕΚ σχετικά με τις βασικές ικανότητες της Δια Βίου Μάθησης προσδιορίζονται οι βασικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα. Επιπρόσθετα, συστατικό της βασικής ικανότητας αποτελούν και οι διαπολιτισμικές ικανότητες όπου εστιάζουν σε γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές οι οποίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για την επικοινωνία σε ξένες γλώσσες, κοινωνικές ικανότητες και δεξιότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη καθώς και την πολιτισμική συνείδηση και έκφραση (Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2008 για τις διαπολιτισμικές ικανότητες).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογραμμίζει ότι οι πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες υποστηρίζονται από διάφορα προγράμματα και πρωτοβουλίες στα κράτη μέλη, καθώς αυτά τα προγράμματα συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων πολλών πολιτικών. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο κείμενο της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 372/1 της 20.12.2011), οι πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες αποτελούν βάση για τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, η οποία με τη σειρά της προωθεί την έξυπνη,

βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ικανότητες αυτές μπορούν να συμβάλλουν:

- στην *οικοδόμηση του διανοητικού κεφαλαίου* που αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως νέα πηγή ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας στην Ευρώπη. Το διανοητικό κεφάλαιο μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο άυλων στοιχείων αποτελουμένων από ανθρώπους, επιχειρήσεις, κοινότητες, περιφέρειες και θεσμούς, τα οποία, εάν χρησιμοποιηθούν κατάλληλα, μπορεί να αποτελέσουν τη βάση της τρέχουσας και μελλοντικής ευημερίας της χώρας.
- στην *ενίσχυση της διατομεακής συνεργασίας*, όπου χρειάζεται να δημιουργηθεί ένα ευνοϊότερο πλαίσιο συνθηκών για την ανάπτυξη ολοένα και πιο αποτελεσματικών δημιουργικών συμπράξεων. Οι “Συμπράξεις Δημιουργίας” μεταξύ του πολιτιστικού τομέα και τομέων όπως της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, των επιχειρήσεων, της έρευνας ή του δημοσίου τομέα, επιτρέπουν τη μεταφορά δημιουργικών δεξιοτήτων του πολιτιστικού τομέα προς άλλους τομείς (Συμπεράσματα σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014),
- σε *καινοτομίες κάθε μορφής*, κυρίως στη μη τεχνολογική και την κοινωνική καινοτομία. Με αυτόν τον τρόπο αξιοποιείται η ευρηματικότητα που έχουν φιλανθρωπικές οργανώσεις, ενώσεις και κοινωνικοί επιχειρηματίες για να βρίσκουν νέους τρόπους κάλυψης εκείνων των κοινωνικών αναγκών που δεν ικανοποιούνται επαρκώς από την αγορά ή από τον δημόσιο τομέα για να επιτευχθεί η αλλαγή συμπεριφοράς που απαιτείται για την αντιμετώπιση των κυριότερων κοινωνικών προκλήσεων (Ανακοίνωση της Επιτροπής για την εμβληματική πρωτοβουλία «Ένωση καινοτομίας»),
- στην *εκπαίδευση, την κατάρτιση και την προετοιμασία για θέσεις εργασίας* συμπεριλαμβανομένων εκείνων που απαιτούν υψηλά προσόντα και κοινωνικές δεξιότητες, στην απασχολησιμότητα σε όλα τα σχετικά στάδια της ζωής και στην αποτελεσματική λειτουργία και ανάπτυξη επιχειρήσεων,
- σε *καλύτερες συνολικές εκπαιδευτικές επιδόσεις*, με τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και τη βελτίωση των προοπτικών κοινωνικής ένταξης, καθώς έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη δημιουργία κινήτρων και την κοινωνικοποίηση και επιτρέπουν στους μαθητές να ανακαλύψουν και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους

Ως εκ τούτου, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλεί τα μέλη του να ενισχύσουν τη συνειδητοποίηση και την αναγνώριση σχετικών δράσεων και να διαδώσουν τις βέλτιστες πρακτικές μεταξύ των φορέων χάραξης πολιτικής, των πολιτιστικών και

εκπαιδευτικών οντοτήτων, των επιχειρήσεων και μη κυβερνητικών οργανώσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, σχετικά με τον ρόλο που μπορεί να έχει η ανάπτυξη πολιτιστικών και δημιουργικών ικανοτήτων, ιδίως της βασικής ικανότητας της πολιτισμικής ευαισθητοποίησης και έκφρασης. Απαραίτητος συντελεστής μιας επιτυχημένης πολιτιστικής εκπαίδευσης για το 2011-2014 με στόχο να ενισχυθεί η ανάπτυξη πολιτιστικών και δημιουργικών ικανοτήτων αλλά και τα θετικά αποτελέσματά τους, θεωρείται η εφαρμογή των δράσεων αλλά και των προγραμμάτων της Ε.Ε. αξιοποιώντας:

- τη στήριξη δημιουργικών συμπράξεων που θα τονώνουν τις πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες,
- την υποστήριξη της κινητικότητας και της διασυνοριακής κατάρτισης (και της κατάρτισης για επιμορφωτές) όσον αφορά την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των τομέων του πολιτισμού και της εκπαίδευσης για καλλιτέχνες, δασκάλους, διοργανωτές δραστηριοτήτων για νέους, υπεύθυνους νεολαίας και εθελοντές,
- την ενημέρωση για έρευνα και σπουδές σχετικές με την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα του πολιτισμού που διεξάγονται στο πλαίσιο προγραμμάτων έρευνας και καινοτομίας της ΕΕ,
- την εφαρμογή της εμβληματικής πρωτοβουλίας «Ένωση Καινοτομίας», συμπεριλαμβανομένου του *Ευρωπαϊκού Φόρουμ Προορατικών Δραστηριοτήτων*, να λαμβάνει υπόψη τις πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες ως παράγοντα στις τρέχουσες κοινωνικές προκλήσεις, την ανάπτυξη του διανοητικού κεφαλαίου της Ευρώπης και την κοινωνική καινοτομία,
- τη συνεργασία με τα κράτη μέλη για να εξετάσει τρόπους βελτίωσης των υπαρχόντων δεικτών για την εκπαίδευση, αποδίδοντας ταυτόχρονα ιδιαίτερη προσοχή στους τομείς δημιουργικότητας, καινοτομίας και επιχειρηματικού πνεύματος.

Ασφαλώς τα παραπάνω μπορούν να υλοποιηθούν μόνο όταν θα ενισχυθούν πολιτιστικές υποδομές στην υλική και ψηφιακή τους διάσταση, αποτελώντας ουσιαστική βάση συμμετοχής και δραστηριοτήτων στον πολιτιστικό τομέα. Παραδείγματα αποτελούν οι αίθουσες τέχνης, τα μουσεία, τα θέατρα, τα πολιτιστικά κέντρα, οι βιβλιοθήκες, οι χώροι πολλαπλών δραστηριοτήτων καθώς και τα εικονικά τους ισοδύναμα στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, ιδίως παρέχοντας στους πολίτες τις δεξιότητες και τα προσόντα που χρειάζονται η ευρωπαϊκή οικονομία και η ευρωπαϊκή κοινωνία για να παραμείνουν ανταγωνιστικές και καινοτόμοι, αλλά και συμβάλλοντας στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και ένταξης. Ως εκ τούτου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα πρέπει να μεριμνά, με την υποστήριξη της Επιτροπής, ώστε να ρυθμίζονται δεόντως τα θέματα που αφορούν στα μέτρα πολιτικής και στις μεταρρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη συμβολή τους στην εκπλήρωση των ευρωπαϊκών στόχων και την ανταλλαγή βέλτιστων πολιτικών και πρακτικών (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011).

Τέλος, στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κρατών μελών των συνεργομένων στο πλαίσιο του Συμβουλίου, σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014 (2010/C 325/01), συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω:

- οι στόχοι που έχουν ανατεθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον πολιτιστικό τομέα (δυνάμει του άρθρου 67 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης),
- η *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό* και οι στρατηγικοί της στόχοι,
- η *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό* της 19ης Ιουλίου 2010 (έγγρ. 15448/10),
- η άποψη ότι ο πολιτισμός μπορεί να συμβάλει στην υλοποίηση της Ευρώπης 2020, μιας στρατηγικής για την απασχόληση και την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη (Πλαίσιο στρατηγικής για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, "Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020"),
- το πρόγραμμα εργασιών του Συμβουλίου υπέρ του πολιτισμού για το διάστημα 2008-2010 το οποίο αποτέλεσε, ένα σημαντικό νέο βήμα για την ανάπτυξη της πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών, επιτρέποντας να βελτιωθεί η συνοχή και η προβολή της ευρωπαϊκής δράσης στον τομέα αυτό, αναδεικνύοντας συγχρόνως τον εγκάρσιο ρόλο του πολιτισμού, και,
- τα αποτελέσματα των εργασιών που διεξήχθησαν στο πλαίσιο του προγράμματος εργασιών του Συμβουλίου υπέρ του πολιτισμού για το διάστημα 2008-2010, στα οποία εμπεριέχονται οι έξι προτεραιότητες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», με πρώτο στρατηγικό στόχο την προαγωγή της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου, και, δεύτερο, την προώθηση του πολιτισμού ως καταλύτη της δημιουργικότητας.

Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι οι εξελίξεις στον τομέα του πολιτισμού με τη διαμόρφωση και τη δημιουργία ανάλογων πολιτιστικών δράσεων επαναπροσδιορίζουν τη σημασία και το ρόλο των θεσμικών οργάνων σε θέματα που αφορούν την πολιτιστική δράση και τις προκλήσεις της πολιτιστικής συνεργασίας. Η δραστηριότητα της Ε.Ε συμπληρώνει την πολιτιστική πολιτική των κρατών μελών σε διάφορους τομείς (βελτίωση της γνώσης, διάδοση του πολιτισμού των ευρωπαϊκών λαών, μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές, καλλιτεχνική δημιουργία, κ.λπ) (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008:37). Η πολιτιστική εκπαίδευση και οι ευρύτερες δημιουργικές και διαπολιτισμικές δεξιότητες αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως αναγκαίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Από την άποψη αυτή, η πολιτιστική πολιτική δημιουργεί νέες συνέργειες μεταξύ πολιτισμού και εκπαίδευσης στο πλαίσιο των πολιτικών και των δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο πλαίσιο της παρουσίασης της πολιτιστικής πολιτικής για την εκπαίδευση διαπιστώνουμε ότι οι τάσεις, όπως καταγράφονται στον διεθνή και στο ευρωπαϊκό χώρο, αδιαμφισβήτητα επηρεάζουν και τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα καθώς συνοψίζονται στις εξής:

α) Στοχευόμενες δράσεις από τα Εθνικά Κοινοβούλια ως απόρροια της πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού αξιοποιώντας την κοινή νομική βάση με εξακτίωση εγκάρσιων δράσεων για τη μουσική εκπαίδευση.

β) Εφαρμογή εμβληματικών πρωτοβουλιών με σκοπό να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες ως παράγοντας των σύγχρονων κοινωνικών προκλήσεων, της κοινωνικής καινοτομίας και του διανοητικού κεφαλαίου της Ευρώπης καθώς αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως νέα πηγή ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας.

γ) Αναγνώριση του Πολιτισμού και των Τεχνών σε κάθε εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα ως ένα ανοικτό σύστημα και σύνδεσή του με τη διδασκαλία για την μουσική κληρονομιά. Με βάση τη συγκεκριμένη θέση, ενισχύεται ευρύτερα η πολιτιστική εκπαίδευση μέσω της μουσικής, δίνοντας τη θέση που της αξίζει στο σχολείο. Ως εκ τούτου, θεωρείται υποχρεωτική η μουσική εκπαίδευση σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης.

δ) Αξιοποίηση του Χάρτη της UNESCO καθώς και της διαμορφωμένης κατά καιρούς Ατζέντας για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση. Η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό θα πρέπει να γίνεται με βάση τους στρατηγικούς της στόχους με στόχο την ενίσχυση της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (Πλαίσιο στρατηγικής για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, "Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020").

ε) Υλοποίηση προγραμμάτων που στηρίζουν τη μουσική εκπαίδευση, ώστε να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που παρέχει η αγορά της Ε.Ε και οι ψηφιακές τεχνολογίες. Τα

προγράμματα προσφέρονται για την καλλιέργεια ανάπτυξης σχετικών σπουδών διευκολύνοντας την πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις, παρέχοντας βοήθεια μέσω ερευνητικών σχεδίων, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία με εταίρους εντός και εκτός Ε.Ε, όπως επίσης συμβάλλουν στην κοινωνική αναζωογόνηση περιοχών μεγαλύτερης πληθυσμιακής εμβέλειας διασφαλίζοντας παράλληλα την ενεργή συμμετοχή εκπαιδευτικών όσο και των πολιτιστικών φορέων σε μια ποικιλία σχεδίων που θα εγγυώνται την ενεργή προσέγγιση στην μουσική ποικιλομορφία και έκφραση. Η συνδιοργάνωση διεθνών προγραμμάτων από μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς ανά περιοχές, θεωρούνται απαραίτητες με σκοπό την αξιοποίηση των πολιτικών προοπτικών.

στ) Ανάπτυξη μοντέλων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που ερευνούν την μουσική παράδοση και τα νέα μέσα επικοινωνίας με ανταλλαγές παιδαγωγικών μεθόδων. Έτσι μόνο, η διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη της Ευρώπης ως πολυπολιτισμική κοινωνία με αλλαγή του ρόλου της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης ως αρωγού στην επικοινωνία και την κατανόηση των λαών αλλά και των ευπαθών ομάδων, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η μουσική εκπαίδευση θεωρείται σημαντικός παράγοντας για καλύτερες συνολικές εκπαιδευτικές επιδόσεις, με τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και τη βελτίωση των προοπτικών κοινωνικής ένταξης, καθώς έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη δημιουργία κινήτρων και την κοινωνικοποίηση επιτρέποντας στους μαθητές να ανακαλύψουν και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους.

ζ) Ενίσχυση της Δημιουργικότητας και της Καινοτομίας με την εισαγωγή μιας ανοικτής μεθόδου στον τομέα του πολιτισμού με σκοπό τη διαμόρφωση συνεργειών μεταξύ εκπαίδευσης και πολιτισμού αλλά και ανάπτυξης δεξιοτήτων για τους μαθητές. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρείται ο εμπλουτισμός της καλλιτεχνικής διδασκαλίας με πληροφορίες αξιοποιώντας τη σύγχρονη βιβλιογραφία και τις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας αλλά και η διδασκαλία της ιστορίας της τέχνης ενισχυμένη με συναντήσεις καλλιτεχνών και επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους. Η συγκεκριμένη θέση βρίσκει εφαρμογή μέσα από τη δημιουργία εθνικών τοπικών και διεθνών forums με τοποθετήσεις και ανταλλαγή επιχειρηματολογίας για τη διάχυση καινοτόμων εκπαιδευτικών θεωριών και πρακτικών. Επιπρόσθετα, κατανοείται η σημασία της επιρροής των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας για την διάχυση καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης σχετικά με τον πολιτισμό στην μουσική εκπαίδευση.

η) Διαμόρφωση πολιτιστικής επιμόρφωσης με συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση μέσα από άρθια εκπαιδευμένου εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς μέντορες με γνώμονα

τη δια βίου μάθηση μέσω της εργασίας. Οι συγκεκριμένες επιμορφώσεις θα πρέπει να υποστηρίζονται από αναλύσεις των αναγκαιοτήτων με σκοπό την πρόβλεψη για την ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης, από εκσυγχρονιστικά συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, από ανοικτές πλατφόρμες διαλόγου και γνώσης με σκοπό την προώθηση της συνοχής και της ολοκλήρωσης μέσα από τη Δια Βίου Μάθηση.

θ) Αξιολόγηση και συντονισμός της καλλιτεχνικής και παράλληλα της μουσικής εκπαίδευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης των επιπτώσεων της διδασκαλίας σχετικά με τις ικανότητες των μαθητών. Σε αυτό συμβάλλει με τη σειρά της, η στήριξη της έρευνας με σκοπό την εστίαση σε εθνικές στρατηγικές για την πολιτιστική πολιτική στην μουσική εκπαίδευση στην τυπική, στην άτυπη καθώς και στη Δια Βίου Μάθηση.

ι) Παροχή κινήτρων και σχετικής χρηματοδότησης από τους κυβερνητικούς φορείς ώστε να διευκολύνουν την κινητικότητα των συμμετεχόντων σε ανάλογα προγράμματα, να αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ζητήματα πολιτιστικής και ειδικότερα μουσικής εκπαίδευσης, να ενδυναμώνουν διακρατικές συμφωνίες και να εγγυώνται την υλοποίηση των διακρατικών ευρωπαϊκών συμφωνιών.

κ) Ενίσχυση της διατομεακής συνεργασίας, με ένα ευνοϊκότερο πλαίσιο συνθηκών για την ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών δημιουργικών συμπράξεων μεταξύ του πολιτιστικού τομέα και τομέων όπως της μουσικής εκπαίδευσης, της κατάρτισης, των επιχειρήσεων, της έρευνας ή του δημοσίου τομέα, όπου να επιτρέπουν τη μεταφορά δημιουργικών δεξιοτήτων του μουσικού τομέα προς άλλους τομείς. Ειδικότερα, η υποστήριξη της κινητικότητας και της διασυνοριακής κατάρτισης (καθώς και της κατάρτισης για επιμορφωτές) αφορά την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των τομέων του πολιτισμού και της μουσικής εκπαίδευσης για καλλιτέχνες, δασκάλους, διοργανωτές δραστηριοτήτων για νέους και εθελοντές. Με βάση τη διατομεακή συνεργασία δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες για θέσεις εργασίας σε διάφορα πεδία μουσικών σπουδών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που απαιτούν υψηλά προσόντα και κοινωνικές δεξιότητες. Ως εκ τούτου, η συνεργασία με τα κράτη μέλη σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης των υπάρχοντων δεικτών για την μουσική εκπαίδευση, αποδίδοντας ταυτόχρονα ιδιαίτερη προσοχή στους τομείς δημιουργικότητας, καινοτομίας και επιχειρηματικού πνεύματος, αλλά και η δημιουργία αποτελεσματικών διόδων για διεθνή επικοινωνία και ανταλλαγή παιδαγωγικών αρχών και πηγών, θεωρείται επιβεβλημένη.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε τη σχέση της πολιτιστικής πολιτικής και της μουσικής παιδείας προσδιορίζοντας το πλαίσιο εκείνο που περιλαμβάνει τις αξίες και τις θέσεις Διεθνών και Ευρωπαϊκών Φορέων - Οργανισμών και οι οποίες διαμορφώνουν εκ νέου τη μουσική εκπαίδευση. Κάθε μεταβολή ή προσθήκη στα δεδομένα της ευρύτερης πολιτιστικής πολιτικής επηρεάζει αντίστοιχα και τη μουσική εκπαίδευση επαναπροσδιορίζοντας σημαντικά τον πολιτιστικό καθορισμό της, διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο, το οποίο με τη σειρά του έχει ανάλογες απαιτήσεις. Γι' αυτό πολιτισμός και μουσική παιδεία αποτελούν δύο άρρηκτα δεμένες μεταξύ τους έννοιες καθώς βρίσκονται σε συνεχή διάλογο μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση ήταν πρωτίστως για τους αρχαίους Έλληνες κοινωνική και πολιτιστική κατασκευή (Legras, 2005:15) καθώς είχαν θέσει ενσυνείδητα την εκπαίδευση και την καλλιέργεια, τις οποίες αποκαλούσαν από κοινού *παιδεία*, ως προσδιοριστικά κριτήρια της ελληνικής ταυτότητας. Όταν λοιπόν πραγματοποιούνται αναφορές για την ιστορία της εκπαίδευσης στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, οδηγείται αυτόματα ο μελετητής στην καρδιά ενός πολιτισμού που είναι πραγματικά πολιτισμός παιδείας.

Η αγωγή και η παιδεία των νέων, αποτελούν πρωταρχικά ζητήματα της εκπαίδευσης, την πραγματοποίηση των οποίων επιδιώκουν τα ποικίλα συστήματα και οι παιδαγωγικές μέθοδοι που κατά καιρούς εφαρμόζονται στο σχολείο, επαγγελλόμενα την ψυχική, πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών (Γραμματάς, 2010:7). Στο πλαίσιο αυτό, η μουσική παιδεία στο εκπαιδευτικό περιβάλλον αποτελούσε και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των ΑΠΣ.

Καθώς ο πολιτισμός εκλαμβάνεται ως ολότητα η οποία επιμερίζεται σε τομείς και μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας, χωρίς να εμφανίζεται μεμονωμένα και περιστασιακά, αποσπασμένα από το σύνολο του εκπαιδευτικού και παιδαγωγικού σχεδιασμού στο σύγχρονο σχολείο, η μουσική εκπαίδευση επιχειρεί την υπέρβαση των συμβατικών και παραδοσιακών διδακτικών μεθόδων εμπεριέχοντας την πραγμάτωση της πολυπολιτισμικής αγωγής και παροχής διαπολιτισμικής παιδείας απαραίτητης για τις συνθήκες λειτουργίας του σχολείου του 21ου αιώνα. Σε αυτό έχουν συμβάλει οι κατά καιρούς φιλοσοφικές αναζητήσεις και θέσεις για τη μουσική παιδεία όπως, επίσης, και οι διαχρονικές δράσεις διεθνών φορέων για τη μουσική εκπαίδευση και τον πολιτισμό.

Απέναντι στη σχολιοποίηση της Μουσικής και την υποταγή της Τέχνης στη σκοπιμότητα της εκπαίδευσης, αναπτύσσεται ο προβληματισμός κατά πόσο θα μπορούσε να υπάρξει κάτι καινούργιο για να ειπωθεί, αν θα ήταν εφικτό να διαγραφεί μια νέα προοπτική η οποία θα κέρδιζε ολοένα και περισσότερο έδαφος στο χώρο της εκπαίδευσης

επικαλούμενη τις διεθνείς και ευρωπαϊκές θέσεις και αξιοποιώντας θεσμούς που έχουν συμβάλλει στις πολιτιστικές εξελίξεις.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια ιστορική ανασκόπηση των φιλοσοφικών θέσεων για τη μουσική εκπαίδευση ενώ προσδιορίζεται το πλαίσιο της μουσικής παιδείας ως έκφραση της πολιτιστικής πολιτικής στο διεθνή χώρο. Μέσα από την ιστορική αναδρομή της πορείας των Διεθνών και των Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη μουσική εκπαίδευση, προσδιορίζονται οι θέσεις τους και καταγράφονται οι τάσεις όπως εκείνες προκύπτουν από Συνθήκες, Διακηρύξεις και Αποφάσεις, επηρεάζοντας τη μουσική εκπαίδευση στο σύνολό της. Τέλος, παρουσιάζονται οι κατηγορίες των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για τη μουσική εκπαίδευση υλοποιώντας τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών όπως αυτές διαμορφώνονται μέχρι σήμερα.

2.1 Μουσική Παιδεία: Θεωρητικό πλαίσιο

Η μουσική, σε όλα τα στάδια της εξέλιξης της, υπήρξε δείκτης του πολιτισμικού χώρου του ανθρώπου – δημιουργού καθώς πολλαπλοί κοινωνικοί και πνευματικοί παράγοντες που συνυπάρχουν στην ίδια την ύπαρξή της αποτελούν ταυτόχρονα και τις εκάστοτε πολιτισμικές και κοινωνικές όψεις μιας κοινωνίας (Σέργη, 1994:15). Αποτελεί, επίσης, ειδοποιό στοιχείο του ανθρώπινου γένους, επειδή ακριβώς ο άνθρωπος έχει την εγγενή δυνατότητα να ανταποκρίνεται και να συμμετέχει στη μουσική του περιβάλλοντός του (Wilson, 1986). Τη συγκεκριμένη παραδοχή έρχονται να ενισχύσουν έρευνες στους τομείς της νευροφυσιολογίας και νευροψυχολογίας για την ύπαρξη μουσικής αντίληψης (musicalbrain) σε όλους τους ανθρώπους από τη γέννησή τους (Hodges, 2000).

Η μουσική αποτελεί μορφή αισθητικής αγωγής και καλλιτεχνικής έκφρασης και σύμφωνα με το αρχαίο ιδεώδες θεωρείται κατάλληλο μέσο για την εκπαίδευση του ανθρώπου. Η ικανοποίηση που προέρχεται από τη συναισθηματική και πνευματική ενασχόληση με τη μουσική υπογραμμίζουν την αισθητική της αξία. Τη σημασία της Μουσικής Παιδείας υπογραμμίζει ο Cady (1967) καθώς η δημιουργία μουσικής αποτελεί μορφή ανθρώπινης συμπεριφοράς που διέπεται από αξίες, βασίζεται σε ενέργειες αλλά και συγκεκριμένες μουσικές εμπειρίες (όπ.αναφ.στο Σέργη, 1994:89).

Ο Reimer (1970) υποστηρίζει ότι «η βαθύτερη αξία της μουσικής αγωγής, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αισθητικής αγωγής, έγκειται στον εμπλουτισμό της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής, με τον εμπλουτισμό της εσωτερικότητας τους ανθρώπου, που είναι το συναίσθημα» (όπ.αναφ.στο Σέργη, 1994:17). Σύμφωνα με τη Σέργη «η Μουσική Αγωγή έχει

ως έναν από τους βασικούς της στόχους την αγωγή του ανθρώπινου συναισθήματος μέσα από την ανάπτυξη της ανταπόκρισης στις αισθητικές ιδιότητες του ήχου» (Σέργη, 1994:17).

Σύμφωνα με τον Eisner (1996), η μελέτη της μουσικής αναπτύσσει τόσο τον αυτοέλεγχο και τη δημιουργικότητα, όσο την αναγνώριση αλλά και την επίλυση των προβλημάτων. Ως εκ τούτου, η μουσική διευκολύνει την επικοινωνία και διδάσκει στα άτομα πώς να οργανώνουν και να ελέγχουν τα συναισθήματα τους παρέχοντας ένα απίστευτο επικοινωνιακό πλούτο και μια εναλλακτική δυνατότητα να εξωτερικεύσει κανείς τον συναισθηματικό του κόσμο με αποτελεσματικότητα και ένταση απευθυνόμενος στον αντίστοιχο συναισθηματικό κόσμο του δέκτη του.

Η καλλιτεχνική έκφραση, αν και μορφή επικοινωνίας με περιορισμένη ακρίβεια διατύπωσης, παρέχει ένα απίστευτο επικοινωνιακό πλούτο και μια εναλλακτική δυνατότητα να εξωτερικεύσει κανείς τον συναισθηματικό του κόσμο με αποτελεσματικότητα και ένταση απευθυνόμενος στον αντίστοιχο συναισθηματικό κόσμο του δέκτη του. Ως εκ τούτου, η μουσική αποτελεί μια εναλλακτική μορφή επικοινωνίας κατανοώντας ότι αυτά που συνδέουν τους ανθρώπους είναι πολύ περισσότερα από τα ορθολογικά σχήματα που διέπουν μια συμβατική επικοινωνία.

Γι αυτό η Susan Langer (1942) υποστηρίζει ότι η Μουσική προσφέρει τη δύναμη για την εξωτερίκευση του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου συνεισφέροντας στην επικοινωνία καθώς ανακαλύπτει τη φύση των συναισθημάτων με μια λεπτομέρεια και αλήθεια που δεν μπορεί να προσεγγιστεί με τη γλώσσα. Για την Langer οι μορφές του ανθρώπινου συναισθήματος είναι πιο σύμφωνες με τις μουσικές φόρμες παρά με τις φόρμες της γλώσσας κι αυτό συμβαίνει γιατί η μουσική είναι σε θέση να ανακαλύψει τη φύση των συναισθημάτων με μια λεπτομέρεια και αλήθεια που δεν μπορεί να προσεγγιστεί με τη γλώσσα (όπ.αναφ.στο Σέργη, 1994:17).

Για πολλούς ερευνητές, μερικές από τις πολύπλευρες λειτουργίες της μουσικής, ιδιαίτερα στη ζωή των παιδιών, είναι ότι αποτελεί κεντρικό φυσιολογικό στοιχείο της καθημερινής ανθρώπινης ζωής όπου βοηθά την επικοινωνία και την έκφραση αλλά και αναπόσπαστο κομμάτι της κληρονομιάς κάθε λαούμέσα από μια ποικιλία μέσων (ήχων, χρωμάτων, κίνησης) και συμβολισμών (Meriam, 1964· Gardner, 1983· Chrysostomou, 1997· Campell, 2002· Χρυσοστόμου, 2005).

(i) Το Φιλοσοφικό πλαίσιο της Μουσικής Εκπαίδευσης

Η Μουσική ως ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί μέρος της κοινωνικής εμπειρίας κάθε ατόμου, καθώς εκείνο έρχεται σε επαφή με ποικίλα είδη μουσικής, μέσω μιας ποικιλίας τρόπων. Αυτή η επαφή είναι χαρακτηριστικό όλων των εξελιγμένων κοινωνιών από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η πορεία ανάπτυξης της Φιλοσοφίας της Μουσικής Εκπαίδευσης είχε πάντα ως σημεία αναφοράς διάφορα φιλοσοφικά ρεύματα που βοηθούσαν στη λειτουργία της, ως απόρροια ενός ευρύτερου φιλοσοφικού στοχασμού σχετικού με την κοινωνική και την εκπαιδευτική φιλοσοφία και όχι τόσο μιας αμιγούς φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση (Mark, 2002).

Η Jorgensen (2003) θεωρεί ότι η ανάλυση της μουσικότητας απεικονίζει τις τρεις αποστολές που οι φιλόσοφοι έχουν: να αποσαφηνίζουν ιδέες, να υποβάλλουν σε δοκιμασία κοινοτυπίες και να προτείνουν εφαρμογές στην πρακτική. Το να φιλοσοφεί κανείς είναι αναπόσπαστο μέρος του περιεχομένου της φιλοσοφίας και το πώς η ιδέα της μουσικότητας διασαφηνίζεται, υποβάλλεται σε δοκιμασία και εφαρμόζεται, αποτελεί και το μείζον αντικείμενο μελέτης και διαπραγμάτευσης της μουσικής εκπαίδευσης με καταλυτικό παράγοντα τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών.

Αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι, όπως ο Πυθαγόρας αλλά κυρίως ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης θεωρούσαν τη μουσική απαραίτητο στοιχείο για τη μόρφωση των παιδιών, καθώς πίστευαν ότι τόσο τα γενικά όσο και τα επί μέρους στοιχεία της μουσικής εμπεριέχουν «ήθος» (=χαρακτήρα). Θεωρούσαν ότι η μουσική έχει τη δύναμη να διαπλάθει τον χαρακτήρα του ανθρώπου - κυρίως των παιδιών - και να δημιουργεί διάφορες ψυχικές διαθέσεις (Παπαοικονόμου – Κυπουργού, 2003: 293-294).

Ο Πυθαγόρας υποστήριζε ότι η μουσική επιδρά θετικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανθρώπου αναγνωρίζοντάς της θεραπευτικές ιδιότητες. Η ιδιαίτερη σχέση μουσικής - ψυχής, οδήγησαν τον Πυθαγόρα και τη σχολή του να ερμηνεύσουν αυτή τη σχέση σύμφωνα με τη θεωρία τους καταλήγοντας στο ότι η μουσική χειραγωγεί την ψυχή. Καθώς όλος ο κόσμος είναι για τους πυθαγόρειους «αρμονία και αριθμός», έτσι και ο άνθρωπος είναι καθορισμένος σωματικά και ψυχικά από την αντίστοιχη αρμονία. Ως εκ τούτου, τόσο η σωματική όσο και η ψυχική του κατάσταση μπορούν να επηρεαστούν από την αρμονία των αριθμών με την προϋπόθεση να χρησιμοποιηθούν οι ανάλογοι «τρόποι» (=αρμονίες) και ενσυνείδητα να υπαχθεί η μουσική στους παράγοντες που ασκούν ηθική επίδραση (Neubecker, 1986:137). Τις θέσεις αυτές ασπάστηκαν όλοι οι μεταγενέστεροι αρχαίοι φιλόσοφοι, Πυθαγόρειοι και μη, και οι ίδιες εξακολουθούν να είναι αποδεκτές και

σήμερα από τη σύγχρονη επιστήμη (Temmerman, 1991· Stamou, 2002· Regelski, 2004). Οι θέσεις του Πυθαγόρα και της σχολής του επηρέασαν βαθύτατα σε θέματα για την παιδαγωγική αξία της μουσικής τους φιλοσόφους Πλάτωνα και Αριστοτέλη.

Οι θέσεις του Πλάτωνα για τη σημασία της μουσικής είναι διάσπαρτες στα έργα του *Πολιτεία* (Γ, 398B έως 400C, Δ, 424C, I,617B), *Νόμους* (B, 656D-E) και στον *Πρωταγόρα* (326A), όπου εστιάζουν στην επίδραση της μουσικής στη διάπλαση της ψυχής και του χαρακτήρα των νέων. Με κριτική διάθεση, ρίχνει φως στην εξέλιξη της μουσικής εκφράζοντας την πικρία του γιατί από μια αρχικά αυστηρή τάξη δημιουργήθηκε αναρχία και η μουσική αξιοποιήθηκε για την τέρψη του ακροατή και όχι για την σημαντικότερη λειτουργία της που είναι το να ασκεί επιρροή στα ήθη (Neubecker, 1986:141). Η έννοια του «είδους» (ή σχήματος) εντοπίζεται στη φιλοσοφία του Πλάτωνα ο οποίος υποστήριξε ότι το «είδος» ενός πράγματος περιλαμβάνει τις αντιλήψεις μας για το θέμα, καθώς και τις αισθητικές πτυχές που το ανθρώπινο μυαλό προσλαμβάνει. Ο Πλάτωνας σημειώνει ότι το «είδος» εμπεριέχει στοιχεία μίμησης.

Επιπρόσθετα, αλλά με λιγότερο αυστηρό τρόπο, και ο Αριστοτέλης (*Πολιτικά*, 8, 1339a) διακήρυττε την παιδαγωγική και ηθική σημασία της μουσικής, απαντώντας στο ερώτημα για ποιο λόγο θα έπρεπε να διδάσκεται, προβάλλοντας τέσσερις λόγους για τους οποίους θα έπρεπε να γίνεται κάτι τέτοιο: 1) για τέρψη και χαλάρωση, 2) για ηθική διαμόρφωση του χαρακτήρα, 3) για διανοητική και ηθική απόλαυση, και 4) για «κάθαρσιν» (απαλλαγή από τα πάθη). Από αυτούς τους τέσσερις λόγους, την τέρψη δεν τη θεωρεί τελικό σκοπό της μουσικής καθώς τόσο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα όσο και στη διανοητική και αισθητική απόλαυση, η μουσική επιδρά έχοντας η ίδια νόμους καθολικού κύρους, όπου τους καθιστά γνωστούς σε εκείνους που την σπουδάζουν καλλιεργώντας το νου και τον χαρακτήρα τους. Ιδιαίτερα μέσω της κάθαρσης, η ψυχή απαλλάσσεται από τα πάθη καθώς με σταθερό μέτρο και νόμους παρέχεται στην ψυχή η ευκαιρία να δεχθεί τις ευεργετικές διεργασίες των ψυχικών συγκινήσεων (Παπαοικονόμου – Κυπουργού, 2003). Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*Πολιτικά*, 8), η ηθική δύναμη της μουσικής για τέτοιου είδους ψυχικές επιδράσεις πρέπει να αξιοποιηθεί ως χρήσιμη για την αγωγή των νέων.

Την αντίληψη των αρχαίων για την παιδευτική σημασία της μουσικής διατυπώνει και ο Θεμιστοκλής (Πλουτάρχου, *Θεμιστοκλής* II, 3) καθώς εκφράζει τη λύπη του για την ελλιπή μόρφωση του αφού δεν είχε μάθει να παίζει καλά μουσική και ως εκ τούτου δεν ήταν «μουσικός ανήρ», δηλ, πραγματικά μορφωμένος άνθρωπος.

Αποκλειστικά αφιερωμένο στην αξία της μουσικής ήταν και το έργο του Διογένη Βαβυλώνιου το οποίο εξυμνεί την παιδευτική της ιδιότητα σχετικά με τις αρετές και τις

ικανότητες που αναπτύσσει στον άνθρωπο. Καθώς το *κινείν* δηλαδή η παρακίνηση σε ενέργειες συνιστά μια εξαιρετη ιδιότητά της μουσικής, στο έργο του Διογένη αναδεικνύεται και η αισθητική αξία της μέσα από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της (Neubecker, 1986:144).

Η φιλοσοφία ενθαρρύνει ερωτήσεις σχετικά με τη σημασία και την αξία διαφόρων εννοιών και φαινομένων. Οι παραδοσιακές αρχές της κλασσικής Δυτικής φιλοσοφίας απεικονίζουν αυτό το εύρος. Η λογική, η επιστημολογία, η ηθική, η μεταφυσική, και, μέχρι πρόσφατα, η αισθητική συντάσσονται στην προσπάθεια διευκρίνησης εγείροντας κάθε φορά νέες ερωτήσεις. Ως εκ τούτου, η φιλοσοφία για τη μουσική εκπαίδευση δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί από παραδοσιακές εκπαιδευτικές φιλοσοφίες και παιδαγωγικά ρεύματα του 19ου και 20ου αιώνα.

Τις απόψεις των αρχαίων φιλοσόφων για την ηθική αξία της μουσικής παιδείας ασπάστηκαν φιλόσοφοι όπως ο Rousseau (1893) (όπ.αναφ.στο McDonald και Simons, 1989:6), ο οποίος υποστήριξε ότι η μουσική συνεισφέρει στην ανάπτυξη επιθυμητών αισθητηριακών δεξιοτήτων και ηθικών αξιών. Όπως επισημαίνει η Σέργη (1994:28), τρεις από τις προτάσεις του Rousseau αποτελούν ακόμα και σήμερα βασικούς σκοπούς της μουσικής αγωγής και είναι: η ανάγκη για επαρκή μουσική εμπειρία προτού γίνουν οι προσπάθειες στη μουσική ανάγνωση, η αξία της σύνθεσης από τα ίδια τα παιδιά και η σημασία της ευχαρίστησης.

Λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρθηκαν, σημαντικές θεωρούνται οι επιδράσεις της φιλοσοφίας και θεωρίας του Dewey (1934) σχετικά με την Τέχνη ως βιωματική εμπειρία. Σύμφωνα με τον Dewey, η Τέχνη ενυπάρχει σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες καθώς, επίσης, τη βρίσκουμε να προσεγγίζει διαθεματικά, μέσω της μουσικής, όλα τα διδακτικά αντικείμενα των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών (McDermott,1981). Ο Dewey φαίνεται ότι συστηματικά επέμενε στο να υπάρχουν σαφείς φιλοσοφικές αναφορές στη θεωρία της μουσικής έννοιας. Σύμφωνα με τις απόψεις του, ο συγκεκριμένος συνδυασμός φιλοσοφίας και θεωρίας της μουσικής επιτρέπει σε αυτόν που επιθυμεί να στηρίξει μια φιλοσοφία για τη μουσική εκπαίδευση, να αναπτύξει παράλληλα συστηματικές θέσεις συμβατές όχι μόνο στην εκπαιδευτική φιλοσοφία αλλά και στην αισθητική (Leonhard, 1965:59).

Ο κυρίαρχος προσανατολισμός για ένα πρόγραμμα μουσικής εκπαίδευσης βασίστηκε σε ένα φιλοσοφικό σύστημα με συγκεκριμένα εργαλεία τα οποία αξιοποιήθηκαν ως αξίες, τον *Ινστρουμενταλισμό* (Instrumentalism) και επινοήθηκε από τον Dewey. Ο Ινστρουμενταλισμός υποστηρίζει πως το σημαντικότερο σε μια ιδέα ή πράγμα είναι η αξία τους σαν όργανο δράσης, και πως η αλήθεια μιας έννοιας βρίσκεται στην χρησιμότητά της.

Σχετικά και με την μουσική εκπαίδευση, ο ινστρουμενταλισμός βρίσκει εφαρμογή στα προγράμματα σπουδών για τη μουσική καθώς έχει σημαντικές συνέπειες για την ακολουθία στη μάθηση: οι πληροφορίες θα πρέπει να τίθενται στη διάθεση του μαθητή, όταν είναι σχετική με το σκοπό του και όχι πιο πριν. Παρόλο που η παραδοχή των παραπάνω βρήκε εφαρμογή σε προγράμματα σπουδών για τη μουσική εκπαίδευση για αρκετές δεκαετίες, η χρησιμότητα της αμφισβητήθηκε έντονα (Leonhard, 1965:59). Μεταγενέστερα, ο Βρετανός φιλόσοφος L.A.Reid (1986) υιοθέτησε τη θέση του Dewey σε θέματα αισθητικής εκπαίδευσης και αισθητικής γενικότερα κάνοντας λόγο για την απορροφημένη προσοχή κατά τη διαδικασία μάθησης. Ο Reid υπενθυμίζει στους δασκάλους ότι ο ρόλος τους είναι να διεγείρουν και να ενθαρρύνουν το βαθύ ενδιαφέρον των παιδιών σε οτιδήποτε κάνουν, ώστε να μπορούν να εκτιμήσουν εποικοδομητικά την εκπαιδευτική διαδικασία (η οποία συμπεριλαμβάνει την προσωπική τους μελέτη και κατανόηση) και όχι ως μέσον για μια καλλιτεχνική - μόνο - ολοκλήρωση. Η απόκτηση των δεξιοτήτων και της γνώσης σε όλους τους τομείς του αναλυτικού προγράμματος εκλαμβάνεται ως μια διαδικασία, στην οποία θα πρέπει να υπάρχει το ενδιαφέρον, η απορία και η αίσθηση της δέσμευσης.

Παρατηρούμε ότι τη δεκαετία του 1950 και του 1960, μέσα από τα έργα των C.Leonhard (1955/1965) και A.Schwardon (1966) υποστηρίχθηκε η αναγκαιότητα δημιουργίας της φιλοσοφίας του μουσικής εκπαίδευσης η οποία βασίστηκε σε αισθητικές θεωρίες. Αν και ο Leonhard ήταν εκείνος που χρησιμοποίησε τον όρο *αισθητική εκπαίδευση*, πολύ πριν από εκείνον, ο γερμανός φιλόσοφος του 18ου αιώνα F.Schiller (1793) είχε χρησιμοποιήσει τον συγκεκριμένο όρο τον οποίο ενστερνίστηκε και ο Dewey. Για τον Leonhard (1965), η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης αποτέλεσε ένα σύστημα βασικών αρχών που έθεσαν τη βάση για τη λειτουργία της μουσικής σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον (Mark, 1986· Leonhard, 1999). Σύμφωνα με τις απόψεις του, η φιλοσοφία υπηρετεί ως σημείο αναφοράς το σύνολο του εκπαιδευτικού μουσικού προγράμματος βοηθώντας τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν εις βάθος τι επιχειρούν κάθε φορά να διδάξουν, πως θα το επιτύχουν αλλά και πως θα πρέπει να ενεργήσουν. Το φιλοσοφικό πλαίσιο θεωρείται επιβεβλημένο και χρήσιμο για μια τόσο περίπλοκη εκπαίδευση όπως είναι η μουσική, γιατί τόσο η θεωρία όσο και η πράξη αλληλοσυμπληρώνονται. Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι όταν τα προβλήματα εγείρονται, ο εκπαιδευτικός καταφεύγει σε φιλοσοφικά θεμέλια για να βρει τις κατάλληλες λύσεις. Υιοθετώντας έτσι τα αίτια που του προσφέρονται μέσα από τη φιλοσοφία, ο εκπαιδευτικός συμπεριφέρεται ορθολογικά και όχι με γνώμονα μια αφελή παρόρμηση ή μια συνηθισμένη πρακτική. Θεωρία και πρακτική αποκτούν μια συμπαγή συνεπαγωγική σχέση καθώς η πρακτική ελέγχει την ορθότητα της θεωρίας

δοκιμάζοντάς την στην πράξη, ενώ η θεωρία αντίστοιχα επιβεβαιώνει την πρακτική (Leonhard, 1965:58).

Στη φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης σημαντικές επιρροές ασκήθηκαν και από τα φιλοσοφικά ρεύματα του *Ρεαλισμού* και του *Πραγματισμού* (Basic Concepts in Music Education, The Fifty-seventh Yearbook of the National Society for the Study of Education, 1958). Οι απόψεις και η συνεισφορά των Broudy και McMurray στην ανάπτυξη της φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση θεωρούνται θεμελιώδεις: του Broudy γιατί εκπροσωπεί τις παραδοσιακές φιλοσοφικές θέσεις του *Ρεαλισμού* και του McMurray γιατί αντιπροσωπεύει τις σύγχρονες - για την εποχή του - θέσεις του *Πραγματισμού* (1958).

Ο Broudy υποστηρίζει ότι η πλέον κατάλληλη μέθοδος για την ανάπτυξη ενός προγράμματος για τη μουσική γενική εκπαίδευση θυμίζει εκείνη της “γευσιγνωσίας”. Όπως αναπτύσσεται η υψηλή αισθητική της γεύσης, συνακόλουθα αναπτύσσονται οι μουσικές δεξιότητες, η μουσική γνώση και η ικανότητα διαχωρισμού της μουσικής ποιότητας. Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο, το πρόγραμμα μπορεί να γίνει επίσημο, συστηματικό και να συσταθεί με συγκεκριμένους σκοπούς ώστε οι θεωρητικές γνώσεις και οι δεξιότητες να μπορούν να διδάσκονται συστηματικά. Τότε μόνο θα μπορούμε να κάνουμε λόγο για μεθόδους μουσικής διδασκαλίας και επιπλέον για διαβαθμίσεις αυτής της γνώσης αλλά και των δεξιοτήτων του διδασκόμενου (στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται στον εκπαιδευτικό). Δεν απορρίπτεται ο πειραματισμός ούτε και οι σύγχρονες μέθοδοι, γι αυτό και τα παραπάνω προαπαιτούνται για τη μουσική γνώση και το εκλεπτυσμένο γούστο. Επιπλέον, θεωρεί σημαντικό το γεγονός ότι ο διδασκόμενος θα πρέπει να συνεχίζει με τη σειρά του τη μουσική παράδοση. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι όπως η ακρόαση ενός τραγουδιού του 12ου αιώνα βοηθά εκείνον που γράφει σύγχρονη μουσική, έτσι και η διατήρηση της συνέχειας στη διδακτική μεθοδολογία, βοηθά τον εκπαιδευτικό να κατανοήσει τις πρωτογενείς πηγές της μουσικής εκπαίδευσης (Leonhard, 1958:60-61).

Ο McMurray επισημαίνει την έλλειψη συναίνεσης ανάμεσα στους φιλοσόφους σχετικά με το ζήτημα της ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση. Επισημαίνει ότι η φιλοσοφική μέθοδος μπορεί να βοηθήσει στην βελτίωση της εξαγωγής συμπερασμάτων που προκύπτουν όμως από την εμπειρία. Ορίζει ότι ο *Πραγματισμός* αποτελεί μια θεωρία που αφορά στην ανθρώπινη δράση και καθοδηγείται από τη γνώση των συνεπειών, τον ορθολογικό έλεγχο αλλά και την ελεγχόμενη συμπεριφορά. Απορρίπτοντας την ιστρομενταλιστική προσέγγιση, συστήνει πρώτα οι εκπαιδευτικοί να εστιάσουν στους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης και στη συνέχεια να κατανοήσουν πώς η μουσική εκπαίδευση βρίσκει τη θέση της στο ευρύ σύνολο της εκπαίδευσης. Σε σχέση με

τη μουσική εκπαίδευση υποστηρίζει ότι ο σκοπός της αφορά στο να βοηθήσει τον καθένα να υιοθετήσει τους ήχους ως βασικό συστατικό της αισθητικής του σε έναν κόσμο εμπειριών. Επιπλέον, να αυξήσει την ικανότητα του ατόμου να ελέγχει τον αισθητικό του πλούτο μέσα από τη μουσική και να μεταμορφώσει την κοινή μουσική παράδοση σε κομμάτι της προσωπικής του κουλτούρας. Υποστηρίζει, ότι η δουλειά ενός εκπαιδευτικού μουσικής είναι να δείχνει στους μαθητές τι μπορούν να ανακαλύψουν στη μουσική καθώς τα εμπόδια που τους δημιουργούν προκαταλήψεις αποσυρθούν με την ανάπτυξη της ικανότητας να παρακολουθούν και να ακούν μέσω της μουσικής. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί έργο του δασκάλου της μουσικής να μάθει στους μαθητές πώς θα τους αρέσει η μουσική περισσότερο. Αν ένας μαθητής δεν είναι δεκτικός στο να μάθει να ακούει και να ανακαλύπτει ποιες δυνατότητες του προσφέρονται, τότε μόνον εκείνος θα έχει την ευθύνη της επιλογής αυτής. Ο McMurry κάνει λόγο και για την ένταξη της μουσικής εκτέλεσης στη γενική εκπαίδευση καθώς θεωρεί ότι η ενασχόληση των μαθητών με τα μουσικά όργανα βοηθά τον μαθητή α) να δει πώς «κάνει κάποιος μουσική», και, β) πώς η μουσική βιώνεται στην πραγματική της διάσταση (όπ.αναφ.στο Leonhard, 1958:61).

Η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης γνωστή ως «Η Μουσική Εκπαίδευση ως Αισθητική Εκπαίδευση (*Music education as Aesthetic Education*)», καθιερώθηκε τη δεκαετία του 1970 με την πρώτη έκδοση του βιβλίου του Bennet Reimer «*A Philosophy of Music Education*». Ο Reimer επηρεάστηκε από προγενέστερους αλλά βασίστηκε στο έργο του Dewey (1916) και της S.Langer (1942, 1967) αξιοποιώντας τόσο αντιλήψεις της εποχής του σχετικές με τις γνωστικές επιστήμες όσο και πολιτισμικές επιρροές που λάμβαναν χώρα στην μουσική εκπαιδευτική πρακτική. Η Langer και ο Reimer υποστήριζαν ότι η μουσική εκφράζει αυτό που δεν μπορεί να εκφράσει ο λόγος.

Για τον Reimer, η αισθητική εμπειρία δεν υπηρετεί κανένα χρηστικό σκοπό αλλά αποτελεί εμπειρία χάρη της εμπειρίας (Reimer, 1989:103). Η εμπειρία για τον Reimer προσδίδει βαθύτερη αξία στη μουσική εκπαίδευση καθώς εμπλουτίζει την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων με συναισθήματα. Ως εκ τούτου, η μουσική αποτελεί μορφή έκφρασης που ενσωματώνει τις καταστάσεις του ανθρώπινου συναισθήματος, γεγονός το οποίο οδηγεί στην αισθητική ανταπόκριση και στην ανάπτυξη της ευαισθησίας στις αισθητικές ποιότητες των πραγμάτων (Reimer, 1989:53). Το έργο του Reimer προσεγγίζει φιλοσοφικά τα ρεύματα του *Φορμαλισμού* (Formalism), του *Συσχετισμού* (Preferentialism) και του *Εξπρεσιονισμού* (Expressionism) για τη μουσική εκπαίδευση αποκρυσταλλώνοντας έτσι τις φιλοσοφικές θέσεις του. Ιδιαίτερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέσω του εγχειριδίου του «SilverBurdettMusic» (Crook, Reimer και Walker, 1974· 1985), παρουσιάζει τη φιλοσοφία

του μέσα από ένα ολοκληρωμένο αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο φέρνει σε επαφή τους μαθητές με επιλεγμένες μουσικές δημιουργίες του 18ου και 19ου αιώνα ώστε να ασκείται αλληλεπίδραση με μουσικά έργα, μέσω της ακρόασης και της ανάλυσης και όχι μέσω της αναπαραγωγής ή και της κατανάλωσης της μουσικής (Κοκκίδου, 2006α).

Στο έργο του Reimer, ο *Φορμαλισμός* δίνει έμφαση στο παράγωγο προϊόν (product) της μουσικής δημιουργίας υπογραμμίζοντας την αισθητική διάσταση της ανθρώπινης εμπειρίας (Σέργη, 2002:22). Η θέση αυτή είναι σύννομη με το φιλοσοφικό ρεύμα του φορμαλισμού καθώς ένα έργο τέχνης θεωρείται ως αυτόνομος οργανισμός αισθητικών στοιχείων (αποτελούμενο από φόρμες, χρώματα, γραμμές, ηχητικά σχήματα) και, επομένως, αυτό που έχει σημασία στην ανάλυσή του είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποτελούν τη «φόρμα» του, τη δομή του όπως η ισορροπία, το σχέδιο, η επανάληψη ή και η αντίθεση. Κατ' επέκταση και σε ένα μουσικό έργο, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αφορούν στα ρυθμικά σχήματα, στη δομή της μελωδίας, στην αρμονία, στη μουσική φόρμα. Η μουσική εμπειρία ως ακρόαση και αντίληψη θα πρέπει να είναι μια αυτοτελής εμπειρία χωρίς επιρροές του πραγματικού κόσμου ή οποιεσδήποτε προσωπικές ερμηνείες ή και πληροφορίες. Σκοπός των παραπάνω είναι η ανάλυση ενός μουσικού έργου ως «δοσμένο αντικείμενο» με σκοπό την αντίληψη και ανάλυση από τον δέκτη. Η Σέργη σημειώνει ότι «ο ρόλος της μουσικής είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας για την αισθητική ανάπτυξη του ατόμου που διαμορφώνεται με την απόκτηση αισθητικής ευαισθησίας μέσα από την αισθητική εμπειρία» (Σέργη, 2002:16).

Σύμφωνα με τη Σέργη, ένας εκπαιδευτικός που συνειδητά ή ασυνείδητα εφαρμόζει τις θέσεις του φορμαλισμού, επικεντρώνει τη διδασκαλία του στην ανάπτυξη της ικανότητας για παρατήρηση, ανάλυση και κριτική μουσική σκέψη. Αφιερώνει, ως εκ τούτου, αρκετό χρόνο στη θεωρία της μουσικής, στην ανάλυση και την ακρόαση αλλά και πιθανώς στη ρυθμική και μελωδική ορθογραφία αλλά και τις ασκήσεις για απλές μουσικές συνθέσεις. Ο φορμαλιστής – εκπαιδευτικός υιοθετεί αναλυτικά προγράμματα που επικεντρώνονται στην ιστορική προσέγγιση της διδασκαλίας της μουσικής όπως και στην αντίληψη αλλά και την ανάλυση των στοιχείων της. Αποφεύγονται, επίσης, οι κοινωνικο-πολιτισμικές αναφορές, οι συναισθηματικές ερμηνείες, οι αναφορές στις βιογραφίες των συνθετών αλλά και οποιαδήποτε προσωπική ή υποκειμενική μουσική δημιουργία ή ερμηνεία Σέργη (2002:18).

Εφαρμογή στο έργο του Reimer βρίσκει και η *θεωρία του Συσχετισμού* ή της *Αναφοράς*, η οποία συμπεριλαμβάνει μια ποικιλία θέσεων για τη σημαντικότητα της φύσης και της αξίας της μουσικής αγωγής. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο φιλοσοφικό ρεύμα, η τέχνη είναι ένα είδος γλώσσας και σε ένα έργο τέχνης οι ακροατές-θεατές προσπαθούν να

εντοπίσουν όλα τα στοιχεία που δίνει ο καλλιτέχνης δημιουργός και που θα τους βοηθήσουν να το αποκωδικοποιήσουν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία επιβεβαιώνεται η σημασία της συναισθηματικής δύναμης των δυνατοτήτων για προσωπική ερμηνεία των μηνυμάτων που πηγάζουν από ένα έργο τέχνης. Σύμφωνα με την Σέργη (2002:19), η προσέγγιση του εκπαιδευτικού που βασίζεται στη θεωρία της αναφοράς διακρίνεται μέσα από θεματικές ενότητες όπου προσηλώνονται τα μηνύματα των μουσικών έργων. Για τη μουσική ακρόαση και την ανάλυση, τα πιο δημοφιλή έργα που επιλέγονται στο μάθημα της μουσικής αγωγής είναι έργα που ανήκουν στην προγραμματική μουσική και προσανατολίζονται σε καθαρά μηνύματα.

Στο έργο του Reimer για τη φιλοσοφία της μουσικής αγωγής, θέση κατέχει και το φιλοσοφικό ρεύμα του *Εξπρεσιονισμού* όπου υποστηρίζει ότι η τέχνη είναι ένα μέσο έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων, γι αυτό η πρωτοτυπία και η αυθεντικότητα του αποτελούν βασικά στοιχεία στην αξιολόγηση του. Ο εκπαιδευτικός που υιοθετεί τον εξπρεσιονιστικό προσανατολισμό στις διδακτικές του μεθοδολογίες, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για εσωτερικές διεργασίες των μαθητών με τη μουσική με σκοπό την ευαισθητοποίηση τους απέναντι σε στοιχεία της μουσικής όπως: ήχους, μελωδία, αρμονία, μορφή. Επίσης, δίνεται έμφαση στις διάφορες μουσικές δραστηριότητες όπως η ενόργανη εκτέλεση, η σύνθεση, η κίνηση, ο αυτοσχεδιασμός, οι ενορχηστρώσεις αλλά και η παροχή κινήτρων μέσα από ποιήματα, ιστορίες, εικόνες. Ένα αναλυτικό πρόγραμμα που διέπεται από τη θεωρία του Εξπρεσιονισμού, περιέχει θέματα και διδακτικές προσεγγίσεις που βοηθούν το παιδί στην αυτοέκφραση μέσα από τη χρήση των στοιχείων της μουσικής (Σέργη, 2002:20).

Επίσης, η *θεωρία του Πλαισίου* προσδίδει στη μουσική αγωγή ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτισμική αξία και ως φιλοσοφική θέση φαίνεται ότι είναι επηρεασμένη από την εθνομουσικολογική έρευνα. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη, τα μουσικά παράγωγα προϊόντα και οι ιδιαίτερες εκφραστικές φόρμες τους υπάρχουν σε συγκεκριμένο «πλαίσιο» πολιτισμού, χρόνου και τόπου (Σέργη, 2002:22). Σύμφωνα με τη θεωρία του Πλαισίου για τον Heneghan (2001), κάθε φιλοσοφία πρέπει να εφαρμόζεται στο ιδιαίτερό της πλαίσιο και κάθε τέτοιο πλαίσιο θα πρέπει να αντανακλά δίνοντας ανατροφοδότηση πίσω στην Φιλοσοφία αποκαλύπτοντας τις δυνάμεις και τις αδυναμίες της όταν εφαρμόζεται στην πράξη.

Στο φιλοσοφικό πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης εντάσσεται και η σύγχρονη *θεωρία Μουσικής Μάθησης* του E.Gordon (1976) όπου υποστηρίζει ότι η μάθηση έχει δύο βασικές λειτουργίες: της *διάκρισης* και της *επαγωγής* θεωρώντας ότι ένα άτομο πρέπει να

είναι ικανό να διακρίνει προκειμένου να μπορεί να λειτουργήσει επαγωγικά. Η θεωρία έχει έντονες επιρροές από τις τοποθετήσεις του ψυχολόγου Gagne (1977) και προσαρμόστηκε από τον Gordon για τη μουσική. Η πρώτη λειτουργία της θεωρίας, η *διάκριση*, χωρίστηκε σε πέντε στάδια (ακουστικό / προφορικό – λεκτική σύνδεση – μερική σύνθεση – σύνδεση με τον συμβολισμό – τελική σύνθεση), οδηγώντας το άτομο να μαθαίνει πώς να συνδυάζει γνωστά μελωδικά και ρυθμικά σχήματα σε κατανοητά σύνολα για τη δημιουργία ενός πιο σύνθετου αισθήματος τονικότητας και μέτρου, σε συνδυασμό με τη μουσική φόρμα και το στυλ (Gagne, 1977, όπ.αναφ.στο Σέργη, 1995/2003). Η δεύτερη λειτουργία της θεωρίας, η *επαγωγή*, διακρίνεται από τρία μαθησιακά στάδια (της γενίκευσης, της δημιουργικότητας / αυτοσχεδιασμού και της θεωρητικής κατανόησης) κατά την οποία το άτομο αποκτά γνώση του περιεχομένου, εκτελεί τα μελωδικά και ρυθμικά σχήματα και, τέλος, αποκτά θεωρητική κατανόηση. Ο Gordon είναι επίσης γνωστός για το *Προφίλ Μουσικής Δεκτικότητας* (Gordon, 1965·1967) έχοντας επηρεάσει πολλούς μουσικοπαιδαγωγούς ως προς τη δημιουργία διδακτικού υλικού (Humphreys, 2002:46).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι φιλοσοφικές απόψεις του Reimer δίνουν τη σειρά τους στο κίνημα του Πραξιαλισμού του οποίου οι ένθερμοι υποστηρικτές αντιτίθενται στις απόψεις του Reimer. Σημαντικές δημοσιεύσεις (*The Quartely Journal of Music Teaching and Learning*, 1991· Roberts, 1991· Elliott, 1997· Koopman, 1998· Jorgensen, 1993· Barret, 2002) θέτουν υπό αμφισβήτηση τον απόλυτο εξπρεσιονισμό και την αισθητική άποψη για τη Φιλοσοφία σε μια αναζήτηση ευρύτερων τρόπων κατανόησης της μουσικής. Ο Alperson (1991), αμφισβητεί κριτικά τις βασικές αρχές της μουσικής εκπαίδευσης ως αισθητική εκπαίδευση καθώς τα παιδιά μετατρέπονται σε εμπειρογνώμονες που εκφέρουν άποψη για τη μουσική, αλλά δεν κάνουν μουσική, υποστηρίζοντας ότι μόνο η πραξιακή φιλοσοφία (praxial philosophy) μπορεί να ανταπεξέλθει στις ποικίλες σημασίες που μπορεί να έχει η μουσική για τις ανθρώπινες αξίες αλλά και την ίδια τη ζωή.

Ο Elliott (1995) όμως θεωρείται όμως ο θεμελιωτής της συγκεκριμένης θεωρίας για τη μουσική εκπαίδευση καθώς με τη δημοσίευση του βιβλίου του «*Music Matters – A new Philosophy of Music education*» υποστηρίζει ότι η πραξιακή μουσική εκπαίδευση αρχίζει μέσα από την τάξη. Ο ίδιος επρόκειτο να διαφωνήσει με την άποψη που ήθελε να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο ότι οι μαθητές είναι απαραίτητο να καταλαβαίνουν πέρα από οτιδήποτε άλλο την ουσία του αισθητικού περιεχομένου των μουσικών έργων (Plummeridge, 1998). Η *αναπάντεχη για τα χρονικά δεδομένα θέση* βρέθηκε αντιμετώπι με τις απόψεις που κυριαρχούσαν τότε για τη μουσική γνώση. Την περίοδο εκείνη, ο Elliot

άνοιξε το δρόμο για έναν διάλογο όπου πολλές θεωρίες και απόψεις αμφισβητήθηκαν και επανεξετάστηκαν. Η σημασία της πράξης στη μουσική εκπαίδευση, ως βασική ιδέα της φιλοσοφίας του αναθεώρησε βασικές μέχρι τότε ιδέες που αφορούσαν στην ευρύτερη φιλοσοφία για τη μουσική εκπαίδευση. Στη διατύπωση της συγκεκριμένης φιλοσοφικής βάσης για τη διδασκαλία της μουσικής επιφυλάσσει πρωτεύουσα σημασία στην πράξη, κυρίως μέσα από τη σύνθεση και τον μουσικό αυτοσχεδιασμό. Σύμφωνα με τον Elliott, η μουσική σκέψη βρίσκεται μέσα στη μουσική πράξη καθώς δεν υφίσταται ο δυαδικός διαχωρισμός τους (Χρυσοστόμου, 2005:97).

Δανειζόμενος τον όρο «πραξιακός» από τον Αριστοτέλη καθώς και το ότι ο Έλληνας φιλόσοφος στα *Πολιτικά* του (1340b20-33 και 1340a13-18) επιμένει στην «ενεργή ενασχόληση με τη μουσική δημιουργία», θεωρεί ότι η παραγωγική μουσική δημιουργία οδηγεί τους μαθητές στο να οδηγηθούν προοδευτικά στην απόλαυση, αναπτύσσοντας τη μουσικότητα τους. Για τον Elliott, η δημιουργία και η εκτέλεση της μουσικής είναι περισσότερο σημαντική από το να παράγεται - μέσω της εκπαίδευσης - ακροατήριο το οποίο απολαμβάνει και αναλύει τα έργα της μουσικής φιλολογίας. Και αυτό γιατί όπως υποστηρίζει: «η μουσική είναι κάτι που οι άνθρωποι παράγουν πράττοντας» (Elliott, 1995:39).

Κάτι τέτοιο, δεν ακυρώνει τις αντιλήψεις που είχε για τη μουσική ακρόαση καθώς δημιουργεί μοντέλο ακρόασης το οποίο περιλαμβάνει έξι διαστάσεις (εκτέλεση-ερμηνεία, μουσικός σχεδιασμός, παράγοντες/παραδόσεις της πρακτικής, έκφραση του συναισθήματος, μουσική απεικόνιση, πολιτισμικές - ιδεολογικές πληροφορίες) (Elliott, 1995). Η McCathy υπερθεματίζει σημειώνοντας ότι η πλέον σημαντική συμβολή της πραξιακής φιλοσοφίας έγκειται στο ότι προσεγγίζει τη μουσική ως μια καλλιτεχνική και κοινωνικοπολιτισμική πρακτική. Η μουσική δεν είναι ξεκομμένη από τις εκάστοτε κοινωνικές περιστάσεις αλλά βρίσκεται πλαισιωμένη από αυτές και εξαρτώμενη. Με αυτόν τον τρόπο ο Elliott θεσπίζει την κοινωνική φύση της ανθρώπινης ενσυναίσθησης (McCathy, 2000:4). Οι βασικές θέσεις της πραξιακής φιλοσοφίας συνοψίζονται λοιπόν, στο ότι η μουσική είναι μια ιδιαίτερη πρακτική που εμπλέκει εκείνον που ασχολείται σε εμπειρίες ροής, επηρεάζεται από το εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο και επιφέρει ηρεμία, αυτογνωσία, αυτοεκτίμηση και αυτοανάπτυξη.

Στο πλαίσιο της θεωρίας του Πραξιαλισμού και άλλοι όπως οι Paynter (1982) και Dennis (1966, 1975) θεώρησαν ότι είναι πιο σημαντικό τα παιδιά να φτιάχνουν τη δική τους μουσική παρά να ακούνε τη μουσική άλλων, εισάγοντας αλεατορικές αρχές και τεχνικές αλλά και απλή εικονογράφηση ώστε η εκτέλεση και η σύνθεση της μουσικής να μην

εξαρτάται τόσο πολύ από την υψηλά ανεπτυγμένη γνώση της μουσικής φιλολογίας. Στους υπέρμαχους του Πραξιαλισμού εντάσσεται και ο W.Bowman (1991, 1992, 2002), ο οποίος υποστήριξε την πλουραλιστική προσέγγιση στη Φιλοσοφία της Μουσικής Εκπαίδευσης, μέσα από μια εμπειριστατωμένη μελέτη των φιλοσοφικών θέσεων που είναι συνδεδεμένες με τη φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης (Bowman, 1998). Στις φιλοσοφικές του προσεγγίσεις, ενσωματώνει στοιχεία από τις θέσεις των Habermas (1986) και Gadamer (1983) και προασπίζει την μεταμοντέρνα τάση, θέτοντας τη διαδικασία στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Για τον Bowman, η μουσική εκπαίδευση θα πρέπει να βρίσκεται σε μία διαρκή αναζήτηση τρόπων και μεθόδων ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσει τους μαθητές να προβαίνουν σε οξυδερκείς επιλογές, ενισχύοντας τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές δράσεις (Bowman, 2003).

Στο κίνημα του Πραξιαλισμού συμμετείχαν και μουσικοπαιδαγωγοί όπως ο T.Regelski (1998· 1999· 2003) όπου αξιοποίησε και εκείνος έργα των αρχαίων ελλήνων φιλοσόφων - ιδιαίτερα του Αριστοτέλη - αλλά και φιλοσόφων του Διαφωτισμού όπως του Baumgarten και του Kant. Επίσης, στη φιλοσοφία του δεσπόζει η *Κριτική Θεωρία* (Regelski, 2002) καθώς και η *Κοινωνική Θεωρία* (Regelski, 2004). Ο Regelski έχοντας μελετήσει συστηματικά τις θετικές επιπτώσεις του Πραξιαλισμού στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων και την εκπαιδευτική πράξη παραθέτει τις δικές του προτάσεις επανασυνδέοντας τη μουσική εκπαίδευση με την κοινωνία (Regelski, 2006) δίνοντας νέες δυνατότητες πραξιακών προσεγγίσεων στη Μουσική Παιδαγωγική.

Πολύ σημαντικό προς την κατεύθυνση της πράξης για τη μουσική εκπαίδευση θεωρείται και το έργο του K.Swanwick (1979· 1988) όπου αξιοποιεί τρεις βασικούς άξονες για την κατανόηση της μουσικής από τους μαθητές: την εκτέλεση, τη σύνθεση και την ακρόαση. Πάνω στους συγκεκριμένους άξονες στηρίχτηκε η δημιουργία του εθνικού αναλυτικού προγράμματος της μουσικής καθώς η πράξη στην εκπαιδευτική διδασκαλία προέκυψε ως ανάγκη μέσα από την καθημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα και στη συνέχεια στηρίχθηκε και από τη φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης.

Τη δεκαετία του 1980, η *θεωρία των Μουσικών Προτιμήσεων* του A. LeBlanc ασχολείται μόνο με τις προτιμήσεις των ατόμων για διάφορα είδη μουσικής και αποτελεί ένα μοντέλο που εστιάζει σε πηγές διακύμανσης των μουσικών προτιμήσεων (LeBlanc, 1980). Το 1982 παρουσίασε μία «θεωρία αλληλεπίδρασης για τις μουσικές προτιμήσεις» (LeBlanc, 1982: 28). Το μοντέλο του LeBlanc βασίζεται σε εισερχόμενες πληροφορίες οι οποίες περιλαμβάνουν την ίδια τη μουσική και το πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκεται ο ακροατής, καθώς και τα χαρακτηριστικά του ακροατή. Οι σχετικές με το

πολιτισμικό περιβάλλον μεταβλητές, οι οποίες θεωρούνται ως εισερχόμενες πληροφορίες περιλαμβάνουν: α) την ομάδα των συνομήλικων, β) την οικογένεια, γ) τις εκπαιδευτικές αρχές και αρχές εξουσίας, και δ) τον συμπληρωματικό προγραμματισμό. Ο LeBlanc τοποθετεί τη μουσική ως μέσο ανάμεσα στις παραπάνω μεταβλητές καθώς υποθέτει ότι η συχνότητα, η ένταση, η διάρκεια και η κυματομορφή επηρεάζουν την προτίμηση του ακροατή ως φυσικές ποιότητες της μουσικής. Η έντονη φύση των επιρροών αυτών πάνω στη μουσική προτίμηση δημιουργεί τη θεωρία των αλληλεπιδράσεων (LeBlanc, 1982:32).

Στο σύγχρονο τοπίο της φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, εξέχουσα θέση έχει η E.Jorgensen η οποία με το βιβλίο της *Transforming Music Education* υπογραμμίζει το ρόλο της μουσικής στη μετάδοση της ιστορίας και του πολιτισμού αλλά και της δύναμης που έχει να μεταμορφώνει και να μεταμορφώνεται (Ανδρούτσος, 2009:17). Σύμφωνα με τη Jorgensen (2003:13), η μουσική και η εκπαίδευση αποτελούν ζωντανές διαδικασίες αλλαγής και προσαρμογής στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνίας και της κουλτούρας των οποίων αποτελούν μέρη. Η ίδια φαίνεται να απορρίπτει τη δυνατότητα ύπαρξης μιας μοναδικής παγκόσμιας φιλοσοφίας ή μεθόδου και να εγκαινιάζει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών μουσικής διδασκαλίας, επαναπροσδιορίζοντας τη μουσική εκπαίδευση με ότι παραδοσιακά περιέκλειε (Jorgensen, 1997· Humpheys, 1998).

Σημαντικές θεωρούνται και οι φιλοσοφικές απόψεις του Reimer όπου το 2003 στην τρίτη έκδοση του βιβλίου του «A Philosophy of Music Education – Advancing the Vision», προσπαθεί να αναπτύξει μια σύμπραξη με τον Πραξιαλισμό, μέσω της νέας φιλοσοφικής του θέσης με τίτλο Experience - based Philosophy of Music Education. Τόσο η δεύτερη ανανεωμένη έκδοση όσο και η τρίτη, επιχειρούν τον επαναπροσδιορισμό των θέσεών του, καθρεφτίζοντας τις διαχρονικές αλλαγές που έχει υποστεί το πλαίσιο των τοποθετήσεών του λαμβάνοντας υπόψη και τις απόψεις πολλών στοχαστών και ερευνητών. Παίρνοντας θέση για τον όρο «αισθητική» ως ευρύτερη έννοια η οποία περικλείει όλους τους παρελθόντες και παρόντες φιλοσοφικούς λόγους, προτείνει μια συνεργατική φιλοσοφική στάση για τη μουσική εκπαίδευση αναζητώντας επίμονα τη μουσική εμπειρία μέσα από μια ευχέρεια επιλογών. Εξελίσσει παράλληλα τις φιλοσοφικές θέσεις του Gardner για την ύπαρξη μουσικής νοημοσύνης, ωθώντας τους εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν όλες τις προσφερόμενες δυνατότητες ώστε τα παιδιά να βιώσουν με κάθε τρόπο τη μουσική (Reimer, 2003). Ειδικότερα για τα προγράμματα μουσικών σπουδών τόσο για τη γενική εκπαίδευση όσο και για εξειδικευμένα προγράμματα, ο Reimer θεωρεί ότι σκοπός της φιλοσοφίας είναι να προσφέρει ένα σύστημα αρχών ως οδηγό για τη δημιουργία και την εφαρμογή χρήσιμων

και μεστών σε νόημα μουσικοεκπαιδευτικών προγραμμάτων». Σύμφωνα με τις εκ νέου τοποθετήσεις του Reimer (2003:10-11):

- η αισθητική εκπαίδευση επιχειρεί τη σύζευξη θεωρίας και πράξης τόσο σε φιλοσοφικό όσο και σε χρηστικό επίπεδο,
- η αισθητική εκπαίδευση δεν αφορά μόνο μαθητές με ιδιαίτερες ικανότητες στη μουσική αλλά όλους,
- ένα αναλυτικό πρόγραμμα μουσικής θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει όλους τους πιθανούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν, σκέπτονται και μαθαίνουν για τη μουσική (εντός της ιστορίας, του πολιτισμικού πλαισίου) αλλά και σε σχέση με λειτουργίες και ζητήματα που σχετίζονται με τη φύση της μουσικής,
- η αισθητική εκπαίδευση θα πρέπει να καλλιεργήσει κάθε είδους αλληλεπίδραση με όλες τις πτυχές ενός μουσικού προγράμματος,
- κάθε είδους αλληλεπίδραση θα πρέπει να περιλαμβάνει την προοπτική της εμπειρίας προσδιοριζόμενη από τα ειδικά χαρακτηριστικά της μουσικής,
- στις μουσικές δυνατότητες θα πρέπει να ενσωματώνονται όλα τα μέσα (πολιτισμικά σύμβολα, πιστεύω, δηλώσεις, κ.ά) τα οποία μπορούν να προσδώσουν μουσικό νόημα και να είναι διαθέσιμα μέσω της μουσικής,
- η μουσική θα πρέπει να είναι σε θέση να διαμορφώνει την προσωπική και συλλογική εμπειρία δίνοντας σημαντική διάσταση στη διδασκαλία και τη μάθηση και κάνοντας όλους κοινωνούς του μουσικού πολιτισμού,
- η μουσική εντός του σχολικού χώρου, θα πρέπει να αντανακλά την πολυπολιτισμική πραγματικότητα και να ενσωματώνει διάφορες κουλτούρες, προσφέροντας τις ευκαιρίες για μουσική μάθηση και εμπειρία.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι αλλαγές που συντελούνται στους τομείς της Γενικής Παιδαγωγικής και της Αισθητικής Εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια και προκαλούνται - ιδιαίτερα από την εκ νέου διαμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών - επηρεάζουν και τον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής καθώς οι εκπαιδευτικοί της μουσικής καλούνται να διευρύνουν το πλαίσιο τόσο της φιλοσοφίας όσο και της διδασκαλίας τους, επιχειρώντας να ανοίξουν διαύλους επικοινωνίας με άλλες ειδικότητες και διδακτικά αντικείμενα. Στο σύνολό της, η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης αντανακλάται με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο τόσο στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων και στη δημιουργία του διδακτικού υλικού όσο και στο ανθρώπινο δυναμικό που εμπλέκεται με την εκπαίδευση: διδάσκοντες και μαθητές.

Ο εικοστός και ο εικοστός πρώτος αιώνας φαίνεται ότι σηματοδοτούν έναν αρκετά μεγάλο αριθμό σχετικών στοχασμών και προβληματισμών από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς της μουσικής καθώς η επιστημονική αρθρογραφία για τη φιλοσοφία της μουσικής ενισχύεται και από τις σύγχρονες επιστήμες όπως η επιστήμη της ψυχολογίας και της νευροψυχολογίας. Η ανάπτυξη της φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση πρέπει άλλωστε να περιλαμβάνει το χτίσιμο θεωριών που σχετίζονται με το νόημα και την αξία της μουσικής καθώς και τον ρόλο της στη ζωή του ανθρώπου (Walker, 1989).

Γι αυτό και σύμφωνα με τη Σέργη «οι τάσεις που παρατηρούνται, οι ιδέες που μεταβάλλονται ή και επανέρχονται και ακόμη οι φιλοσοφικές τοποθετήσεις που είτε προκύπτουν από την πράξη, είτε αποτελούν το θεωρητικό πλαίσιο για τη διαμόρφωση των πρακτικών διδασκαλίας, θα πρέπει να αποτελούν ένα ακόμη σημαντικό ερέθισμα για μια αποτελεσματικότερη Μουσική Αγωγή» (Σέργη, 2002:15).

(ii) *Η Μουσική Αγωγή ως διδακτικό μέσο*

Ο όρος μουσική αγωγή, με μια ευρύτερη έννοια, μπορεί να συμπεριλάβει τις επιδράσεις που συνειδητά ή ασυνείδητα ασκεί το κοινωνικό περιβάλλον στη μουσική ανάπτυξη του παιδιού. Με μια στενότερη, όμως, έννοια, αναφέρεται τόσο στη σκόπιμη, προγραμματισμένη και συνειδητή προσπάθεια, στο πλαίσιο της οργανωμένης αγωγής για την ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και της μουσικής αντίληψης του παιδιού όσο και για τη διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στη μουσική και τα μουσικά φαινόμενα (Μαγαλιού, 2007). Στη μουσική αγωγή του ατόμου, σύμφωνα με τη Σέργη (1994:19), βασικοί στόχοι της θα πρέπει να είναι:

- η συναισθηματική ανταπόκριση στον εσωτερικό – συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου (η οποία εξωτερικεύεται μέσα από την αλληλεπίδραση του ήχου και του συναισθήματος),
- η απόκτηση δεξιοτήτων μουσικής έκφρασης (μέσα από τη χρήση του σώματος, της φωνής και των μουσικών οργάνων),
- η αντίληψη των μουσικών εννοιών (μέσα από διαδικασίες ανακάλυψης και δημιουργίας),
- τα στοιχεία της μουσικής καθώς και οι συσχετισμοί και οι διαπλοκές τους.

Οι προαναφερόμενοι στόχοι συμπεριλαμβάνουν σαφώς τη δημιουργική έκφραση του παιδιού όπως, επίσης, και την ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στη μουσική. Για να επιτευχθεί η μουσική αγωγή είναι αναγκαία η ανάπτυξη διδακτικών στόχων και

παραστάσεων - που σχετίζονται με τους τρεις τομείς μάθησης - γνωσιολογικό, ψυχοκινητικό και συναισθηματικό τομέα (Bloom, 1956-1964) - και οι οποίοι θα πρέπει να περιστρέφονται γύρω από μουσικές έννοιες όπως: τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ήχου, τα στοιχεία της μουσικής (ρυθμός, μελωδία, αρμονία), το μορφολογία της μουσικής και το μουσικό στυλ (Σέργη, 1982:35). Συγκεκριμένα, οι γνωσιολογικοί στόχοι αφορούν την αντίληψη και την κατανόηση των εννοιών της μουσικής, οι ψυχοκινητικοί, σχετίζονται με τις διάφορες δεξιότητες που αποκτώνται μέσα από μουσικές δραστηριότητες (κίνηση, τραγούδι, εκτέλεση μουσικών οργάνων, δημιουργικές εργασίες, ακρόαση, μουσική ανάγνωση και γραφή), ενώ οι συναισθηματικοί στόχοι αφορούν στη στάση του παιδιού απέναντι στη μουσική (αξίες και τρόποι συμπεριφοράς που υιοθετούνται σε σχέση με τη μουσική).

Για τον Bruner (1960), η μεταφορά γνώσης αποτελεί κεντρικό ζήτημα της μαθησιακής θεωρίας. Γι αυτό και σημαντικές δεξιότητες σκέψης για την ανάλυση και την επίλυση προβλημάτων μεταφέρονται και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Η μουσική παιδεία καλλιεργεί σύμφωνα με τα παραπάνω τέτοιου είδους δεξιότητες μεταφέροντάς τις και στα άλλα γνωστικά αντικείμενα. Από την ανάλυση σχετικής βιβλιογραφίας (Tunks, 1992) διαπιστώνεται ότι η μεταφορά μάθησης μουσικών δεξιοτήτων σε γενικές δεξιότητες μπορεί να επιτευχθεί, μόνον όταν οι συγκεκριμένες μουσικές δραστηριότητες έχουν σχεδιαστεί με συγκεκριμένους παιδαγωγικούς στόχους. Στη θεωρία του Gardner (1985) για τις πολλαπλές νοημοσύνες, διαπιστώνεται ότι η συστηματική ενασχόληση με τη μουσική αναπτύσσει τη μουσική νοημοσύνη ως μια αυτόνομη νοημοσύνη αλληλεπιδρώντας και σε άλλες νοητικές ικανότητες του ανθρώπου (όπ. αναφ. στο Σέργη, 1995:56). Ως εκ τούτου, η μουσική αποτελεί τρόπο απόκτησης της γνώσης καθώς η ενασχόληση μαζί της απαιτεί νοητικές λειτουργίες όπως η σκέψη και η λογική (Χρυσοστόμου, 2005:87).

Οι δυνατότητες που προσφέρονται διαμέσου της μουσικής παιδείας για την καλλιέργεια πολύπλευρων καθημερινών δεξιοτήτων, αλλά και για την ενεργοποίηση ποικιλόμορφων συναισθηματικών αποχρώσεων οδήγησαν τη μουσική διδασκαλία σε μια περισσότερο πρακτική προσέγγιση (Καρτασίδου, 2004:17). Η πρακτική αντιμετώπιση της μουσικής διδασκαλίας, κατά την οποία οι μουσικές γνώσεις οικειοποιούνται μέσα από την εμπειρία και την αναζήτηση προσωπικού νοήματος στη διαδικασία της μάθησης, αποτέλεσε τη βασική ιδέα για τη δημιουργία των μουσικοπαιδαγωγικών μεθόδων (Χρονοπούλου, 2008).

Συγκεκριμένα, οι μουσικοπαιδαγωγικές και παιδαγωγικές αντιλήψεις (Nye & Nye όπ. αναφ. στο Σέργη, 1994: 26) διευρύνουν τη μουσική εκπαίδευση από την καλλιέργεια αποκλειστικά των μουσικών δεξιοτήτων υποστηρίζοντας ότι η αντίληψη και κατανόηση της

μουσικής είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού γνωστικών, ψυχοκινητικών και συναισθηματικών περιοχών μάθησης. Αναμφισβήτητα, οι εκπαιδευτικές ιδέες μελετητών και σημαντικών παιδαγωγών υποστήριξαν και εφάρμοσαν την παιδοκεντρική εκπαίδευση της οποίας κύριος στόχος ήταν η εστίαση στις ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και στις εμπειρίες του παιδιού σε κάθε στάδιο της ανάπτυξής του. Έθεσαν ως στόχο τη διαμόρφωση ενός κατάλληλου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος το οποίο θα παρότρυνε το παιδί να συμμετάσχει ενεργά σε εμπειρίες, ανεξάρτητα από τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες, βασιζόμενο ωστόσο, στο ρυθμό ανάπτυξης του (Σέρρη, 1995). Με άλλα λόγια, υποστήριξαν τη βιωματική εκπαίδευση κατά την οποία η απόκτηση της γνώσης θα προέκυπτε μέσα από την προσωπική συμβολή του παιδιού, τις εξερευνήσεις και τις εμπειρίες του (Shehan, 1986· Jakobi-Karna, 2007).

Καμιά απ' αυτές δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει αποκομμένη από τις άλλες και η συνλειτουργία τους συμβάλλει στη γενικότερη ολοκλήρωση του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό ο Dalcroze διακρίνει τον ρυθμό και την κίνηση ως τα συστατικά της μουσικής που επιφέρουν άμεση και ζωντανή ενεργοποίηση των αισθήσεων (Dalcroze, 1967). Η ανάδειξη αυτής της σχέσης της μουσικής και της κίνησης, σε αρκετές μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις, αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία πολλών μουσικών, ρυθμικών και μουσικοκινητικών παιχνιδιών, σε ένα σύστημα μουσικοκινητικής αγωγής.

Στη σύνδεση της κίνησης και της μουσικής αναφέρεται και ο Carl Orff, προσθέτοντας και το λόγο ως βασικό στοιχείο της μουσικής αγωγής. Συγκεκριμένα αναφέρει πως «η μουσική δεν είναι ποτέ μόνο μουσική, συνδέεται με το χορό και την ομιλία» (Orff, 1963:16). Αναφερόμενος στην ενστικτώδη σχέση του παιδιού με τη μουσική και την κίνηση ο Orff υποστηρίζει πως «...η μουσική εκπαίδευση πρέπει να αρχίζει από την προσχολική ηλικία όπου το παιδί, εντελώς ενστικτωδώς, κινείται, τραγουδά, παίζει και όλα αυτά γίνονται ταυτόχρονα και φυσιολογικά». Άλλωστε, σύμφωνα με τα στάδια της μουσικής ανάπτυξης του παιδιού, όπως αυτά προσδιορίζονται από σχετικές έρευνες, στην προσχολική ηλικία το νευρικό σύστημα έχει αναπτυχθεί τόσο ώστε να υποστηρίζεται η δυνατότητα συγχρονισμού της μουσικής και των σωματικών κινήσεων αρχικά με απλούς ρυθμούς και σταδιακά με πιο πολύπλοκα ρυθμικά μοτίβα (όπ. αναφ. στο Αντωνακάκης και Χιωτάκη, 2007:72).

Οι παιδαγωγικές θέσεις του Orff καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στο ευρύτερο πλαίσιο για τη μουσική εκπαίδευση σύμφωνα με τις οποίες βαθύτερος στόχος αποτελεί η αισθητική καλλιέργεια του ατόμου καθώς απευθύνονται στο 'όλον' του ανθρώπου: σώμα, ψυχή και πνεύμα (Regner, 1994· Ματέυ, 1986) με βασική επιδίωξη μίας ευρύτερης

κοινωνικής αγωγής, μιας γενικής εκπαίδευσης (Κατοχιανού, 2006). Μέσω της μουσικοκινητικής αγωγής ο Orff επιδιώκει την ολοκλήρωση της προσωπικότητας και τον εμπλουτισμό της ζωής του παιδιού αξιοποιώντας την ανάπτυξη της έμφυτης μουσικότητας του (Frazee, 1987:7). Η στοιχειακή μουσική για τον Orff σημαίνει να μπορεί κανείς να συμμετάσχει ολοκληρωτικά, με τη ψυχή, το σώμα και το πνεύμα του (Βαρελάς, 2002). Ο έντονος θαυμασμός του Orff για την αρχαία Ελλάδα γίνεται εμφανής από την αρχή προβάλλοντας το αδιαίρετο τρίπτυχο της μουσικής, της κίνησης και του λόγου, στοιχεία που για τους αρχαίους Έλληνες φιλόσοφους, Πλάτωνα και Αριστοτέλη, αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την αρμονική ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου ανθρώπου (Κυμινού-Πριντάκη, 1995· Stamou, 2002).

Με βάση τις παραπάνω θέσεις, η Καρτασίδου (2004:31), σημειώνει ότι η αλματώδης καλλιέργεια των μουσικών και ρυθμικών δεξιοτήτων είναι ιδιαίτερα σημαντική όταν η μουσική εμπειρία προσλαμβάνεται από το παιδί κατά την προσχολική ηλικία γιατί αποτελεί τον προθάλαμο για την μετέπειτα μουσική και κινητική του ανάπτυξη προσδιορίζοντας από πολύ νωρίς τις δυνατότητές του. Έρευνες των Simens και Gell (όπ. αναφ. στο Ανδρούτσος, 1995:147-148) αναδεικνύουν τη βελτίωση της κατανόησης των μουσικών εννοιών στα παιδιά που έχουν παρακολουθήσει προγράμματα μουσικοκινητικής αγωγής, ενώ ο Kiehn (2007:14) προσθέτει τη βελτίωση της ικανότητας αυτοσχεδιασμού και ρυθμικής κίνησης των μαθητών του νηπιαγωγείου ως συνέπεια της συμμετοχής τους σε μουσικοκινητικές δραστηριότητες.

(iii) *Μουσική Εκπαίδευση και Σχολικό Περιβάλλον*

Στο βιβλίο του «Η διδασκαλία της μουσικής με βάση τις αρχές Pestalozzi» που εκδόθηκε το 1810, ο Pestalozzi υπερθεματίζει ότι τα παιδιά μαθαίνουν διαμέσου της εμπειρίας και της αυτό-ανακάλυψης της μουσικής και τα οποία θα πρέπει να προηγούνται της θεωρίας. Ο Pestalozzi συνηγορούσε υπέρ του να προχωρούμε τα παιδιά σε καινούργια πράγματα, διδάσκοντάς τα να εξασκούνται, για παράδειγμα στους μουσικούς ήχους ή τη γλώσσα προτού εισαχθούν στα σύμβολα αυτών των ήχων. Με αυτό τον τρόπο η μουσική παιδεία μπορεί να γίνει κτήμα κάθε παιδιού ανεξάρτητα με το ταλέντο που ενδεχομένως μπορεί να έχει. Γι αυτό και η πρακτική εισαγωγή της μουσικής στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων του είχε σημαντική θέση (Μαγαλιού, 2007).

Ο Fowler (1976) υποστηρίζει ότι αυτό που δίνει μια νέα διάσταση στην εκπαίδευση των τεχνών είναι η αυξανόμενη συνεργασία πάνω σε θέματα αρχών της αισθητικής τους, καθώς «αποστάγματα» αυτής της αισθητικής διατρέχουν τα ακαδημαϊκά μαθήματα αλλά και

τον επαναπροσδιορισμό των τεχνών στο αναλυτικό πρόγραμμα. Οι Grafton και Jardine (1986:219), υποστηρίζουν ότι η ερμηνεία της Μουσικής Εκπαίδευσης εμπεριέχει πολιτισμικές παραδόσεις και ενσωματώνει διάφορες εκπαιδευτικές ιδεολογίες στο αναλυτικό πρόγραμμα. Για αυτούς τους λόγους, τονώνει και ενισχύει την ανάπτυξη της φαντασίας, καλλιεργεί τα συναισθήματα και αναπτύσσει τη διάνοια.

Ο Robinson (1999), ξεχωρίζει έξι τομείς στους οποίους η επαφή με την τέχνη συνεισφέρει στην εκπαίδευση των παιδιών όπως η ανάπτυξη της ανθρώπινης νοημοσύνης, η ανάπτυξη της ικανότητας για δημιουργική σκέψη και δράση, η καλλιέργεια του συναισθήματος και της ευαισθησίας, η διεύρυνση των αξιών, η κατανόηση των πολιτισμικών αλλαγών, η ανάπτυξη των αντιληπτικών δεξιοτήτων

Η Σέργη υποστηρίζει ότι «μια συγκεκριμένη φιλοσοφία μουσικής αγωγής είναι το συγκέρασμα των φιλοσοφικών τοποθετήσεων, των θεωριών, των μεθοδολογιών αλλά και των προσεγγίσεων που αφορούν τη μουσική αγωγή και γενικότερα την εκπαίδευση στις τέχνες» (Σέργη, 2002:17). Τα ερωτήματα που διαμορφώνονται με βάση τα παραπάνω αφορούν στο ρόλο της διδασκαλίας της μουσικής, στο περιεχόμενό της, στη δομή και τα στοιχεία που την αποτελούν, τη σχέση της και με άλλα θέματα του αναλυτικού προγράμματος αλλά και με το ευρύ κοινωνικό πλαίσιο. Ως εκ τούτου, το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων θα πρέπει να διέπεται από τις ίδιες αρχές καθώς αναμένεται να προετοιμάσει τους αυριανούς ενήλικες αποσκοπώντας στην ανάπτυξη μιας παγκόσμιας συνείδησης και κατανόησης. Επικυρώνοντας τον πολιτισμό κάθε μαθητή, ενισχύει παράλληλα την ικανότητα του παιδιού να επιλέγει, όταν χρειάζεται να λάβει προσωπικές αποφάσεις (Αργυρίου, 2010).

Στο πολυδιάστατο ζήτημα των επιδράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον πολιτισμό και την εκπαίδευση των κρατών μελών της, θα προσπαθήσουμε να εστιάσουμε στη μουσική εκπαίδευση. Με τον όρο *Μουσική Εκπαίδευση* εννοούμε την δημόσια (ή με δημόσιο χαρακτήρα) εκπαίδευση στο αντικείμενο της μουσικής. Οι διδακτικοί στόχοι της Μουσικής Εκπαίδευσης περιλαμβάνουν α) τους γνωσιολογικούς στόχους: αντίληψη και κατανόηση εννοιών που πηγάζουν από τη μουσική, β) τους ψυχοκινητικούς στόχους: διάφορες δεξιότητες που αποκτούνται μέσα από μουσικές δραστηριότητες και γ) τους συναισθηματικούς στόχους: στάσεις και αξίες του παιδιού απέναντι στη μουσική (Σέργη, 1994).

Η θέση που κατέχει η μουσική στο σχολείο αποτελεί βασικό κριτήριο αξιολόγησης της θέσης της στην ευρύτερη κοινωνία. Η θέση της στην κοινωνία, σύμφωνα με τον Blacking, είναι η ισχυρότερη ένδειξη για αυτό που οδηγείται καθώς αποτελεί μορφή

πολιτισμικής εκμάθησης διαμορφώνοντας προσωπικότητες και ήθη (Byron, 1995). Με βάση τα αποτελέσματα ερευνών και τις απόψεις ειδικών επιστημόνων για τη θέση της Μουσικής Αγωγής στην εκπαίδευση (Regner, 1988· Campell & Scott-Kassner, 1995· Σέργη, 1982, 1995), φαίνεται να παρουσιάζει εξαιρετική ελαστικότητα όταν συνδυάζεται με τα υπόλοιπα διδακτικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος αναπτύσσοντας εντονότερα το κίνητρο για μάθηση με το να ενισχύει τη δημιουργικότητα και την έκφραση.

Για τον Humphreys (2002), η μουσική εκπαιδευτική πράξη υπάρχει μέσα από μια ποικιλία μέσων, τα οποία συμπεριλαμβάνουν οικονομικά, πολιτικά, φιλοσοφικά και θεωρητικά μέσα. Η μουσική εκπαίδευση αποτελεί πρακτική που έχει επηρεαστεί από γεγονότα στις κουλτούρες μέσα στις οποίες έχει εμπεδωθεί και στα οποία συμπεριλαμβάνονται οι εφαρμογές νέων γενικών θεωριών της εκπαίδευσης και της μάθησης (Humphreys, 2002: 49). Ο Swanwick (1999a) πιστεύει ότι για να βελτιωθεί η πρακτική της μουσικής εκπαίδευσης θα πρέπει οι θεωρίες να εξεταστούν λεπτομερώς καθώς η θεωρία δεν είναι το αντίθετο της πρακτικής αλλά η βάση της.

Σύμφωνα με την Hoskyns (2002:52), η μουσική εκπαίδευση αποτελεί διαδικασία όπου κατά τη διάρκειά της κάποιος μπορεί να αποκτήσει γνώση και ενδιαφέρον για τη μουσική, να κατανοήσει τη λειτουργία και τη σημασία της αλλά και να αισθανθεί την αισθητική απόλαυση με διακριτούς τρόπους. Για την ίδια, η μουσική εκπαίδευση εκτελεί μια σειρά από διαφορετικές λειτουργίες όπως:

- εκπαιδεύει επαγγελματίες μουσικούς, δεξιότητες και συνθέτες,
- προσφέρει μουσικά και καλλιτεχνικά δρώμενα, όπου μπορεί να συμμετέχει ο καθένας δημιουργώντας και μαθαίνοντας μουσική,
- προσφέρει μια ευρεία γκάμα γνώσης, όπου μπορεί να μελετηθεί αλλά και να αναλυθεί τόσο από ανθρώπους που αγαπούν τη μουσική όσο και από μουσικολόγους,
- προσφέρει την αίσθηση της ταυτότητας και ενισχύει συγκεκριμένα συναισθήματα. Έτσι μπορεί να λειτουργήσει θετικά ή αρνητικά αλλά και ουδέτερα, χειραγωγώντας συναισθήματα και αισθήματα (όπως σε διαφημιστικές καμπάνιες),
- λειτουργεί θεραπευτικά ή και προς όφελος άλλων γνωστικών δεξιοτήτων (π.χ. γλωσσικών, κ.τλ).

Τέλος, εξαρτώμενη από το σχολικό σύστημα και την παράδοση που διέπει τα αναλυτικά προγράμματα στα οποία βασίζεται, αξιοποιείται τόσο για να εκπαιδεύσει το σύνολο των πολιτών όσο και επαγγελματίες μουσικούς (Hoskyns, 2002:60).

Η δυναμική της μουσικής στην εκπαίδευση διαφαίνεται και από τις δέκα λειτουργίες που τις προσδίδει ο ανθρωπολόγος Merriam (βλ.σχετ. στο Παπαζαρή, 1991:74) καθώς:

- εμπειρέχει τη συγκινησιακή έκφραση μέσα από μια διέξοδο συγκινήσεων και έκφραση ιδεών,
- προσφέρει αισθητική ευχαρίστηση προωθώντας τον τύπο της αισθητικής εμπειρίας, διασκεδάζει,
- αποτελεί μέσο επικοινωνίας όχι μόνο δια μέσου της γλώσσας αλλά μεταφέροντας και συγκινήσεις οι οποίες είναι κατανοητές από μια ειδική κοινωνία,
- συμβολίζει, καθώς στο περιεχόμενο των τραγουδιών μέσα από τις μορφωτικές έννοιες των ήχων κρύβει συμβολισμούς που σχετίζονται με την ανθρώπινη εμπειρία,
- εμπειρέχει τη φυσική αντίδραση καθώς η χρήση της μουσικής για το χορό συνοδεύει τις φυσικές δράσεις σε όλο τον κόσμο,
- συνεισφέρει στην συνέχεια και τη σταθερότητα του πολιτισμού καθώς η μουσική αποτελεί ολοκλήρωση της έκφρασης των αξιών και τρόπο με τον οποίο επιδεικνύεται το βάθος της ψυχολογικής μας κουλτούρας,
- συνεισφέρει στην ολοκλήρωση της κοινωνίας, φέρνοντας τους ανθρώπους πιο κοντά.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε για ποιους λόγους η μουσική παιδεία είναι ενσωματωμένη στην εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα νέα δεδομένα της εκπαίδευσης, η εναρμόνιση των σκοπών της με τη στοχοθεσία των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών αλλά και τους σκοπούς άλλων γνωστικών αντικειμένων της γενικής εκπαίδευσης υπογραμμίζουν τους ειδικούς στόχους της (κοινωνικούς – ηθικούς – τεχνικούς και αισθητικούς) στο πλαίσιο της καλλιτεχνικής αγωγής.

Ως εκ τούτου, οι στόχοι της καλλιτεχνικής αγωγής οι οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα και στόχοι της μουσικής αγωγής, δικαιώνουν την παρουσία των Τεχνών στη Γενική Εκπαίδευση καθώς αποτελούν αναντικατάστατο μέσο για την ανάπτυξη των βασικών λειτουργιών της σκέψης και της πράξης, αίροντας κάθε αμφιβολία, γιατί πρόκειται όχι μόνο για μια αγωγή για χάρη της τέχνης, αλλά για μια αγωγή δια μέσου της τέχνης.

2.2 Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση

Η πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία επηρεάζει αναμφισβήτητα και τη μουσική, διαμορφώνεται και εφαρμόζεται από τους θεσμοθετημένους φορείς στους τομείς της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης για τον πολιτισμό. Οι φορείς έχουν κυρίως συμβουλευτικές αρμοδιότητες. Όμως η συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και άλλων Διεθνών Οργανισμών που δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη (με μικτό χαρακτήρα, ευρωπαϊκό και ευρύτερα διεθνή) έχει, εκτός από συμβουλευτικό, πολιτικό και τεχνικό χαρακτήρα καθώς αφορά θέματα αμοιβαίας πληροφόρησης και αναζήτησης λύσεων σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση. Η συνεργασία αποκτά πολιτικές διαστάσεις καθώς όταν ένα μέτρο ή μια πράξη υιοθετείται από περισσότερους του ενός Οργανισμούς, η απόφαση ισχυροποιείται και αποτελεί σύγκλιση απόψεων σε ότι αφορά τη σημασία, το χαρακτήρα και τις επιπτώσεις της (Τσαούσης, 1996:3-14). Επίσης, σημαντική για τη διαμόρφωση και την άσκηση της πολιτιστικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών Οργανισμών και φορέων θεωρούνται δράσεις όπως:

- η απονομή βραβείων *Αριστείας* και στον τομέα της μουσικής, όπου στόχος τους είναι η προβολή της ποιότητας και της επιτυχίας των ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων καθώς τα βραβεία φέρνουν στο προσκήνιο καλλιτέχνες, μουσικές ομάδες και άλλα άτομα που εργάζονται στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και το έργο τους. Με τον τρόπο αυτόν εξαιρείται η πλούσια πολιτισμική πολυμορφία της Ευρώπης και η σημασία του διαπολιτισμικού διαλόγου και των διασυνοριακών πολιτιστικών δραστηριοτήτων εντός και εκτός Ευρώπης,
- η *διεθνική κινητικότητα καλλιτεχνών και επαγγελματιών του τομέα του πολιτισμού (Artists Mobility)* η οποία θεωρείται υψίστης σημασίας για την υλοποίηση ενός κοινού «ευρωπαϊκού πολιτισμικού χώρου», την προώθηση της πολιτισμικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Η σημασία της αυξήθηκε όταν κατέστη ένας εκ των τριών ειδικών στόχων του προγράμματος «Πολιτισμός» για την περίοδο 2007-2013, ως μέσο ανάπτυξης του κοινού πολιτισμικού χώρου των Ευρωπαίων και ενθάρρυνσης του ενεργού ρόλου τους ως πολιτών,
- η *συμβολή των Πολιτιστικών Προγραμμάτων και των Προγραμμάτων Δράσης (2007 - 2020)* γιατί μέσω των συγκεκριμένων χρηματοδοτήθηκαν και βρίσκονται σε εξέλιξη μακροχρόνια έργα για ειδικούς τομείς όπως η μουσική.

Παρατηρούμε, ότι όλη η προβληματική γύρω από την πολιτιστική δράση της Ε.Ε. επικεντρώνεται στην στοχοθεσία και σε μια εγρήγορση ώστε όχι μόνο να αποφευχθούν αστοχίες, αλλά να ενισχυθεί με τον πλέον ορθόδοξο τρόπο, ένας τομέας τόσο ευαίσθητος όσο ο πολιτισμός. Καταστατικά θα λέγαμε, ότι αυτό που πραγματικά προέχει είναι η «επικοινωνία» των πολιτισμών, με την έννοια των κουλτούρων. Το στίγμα δίνει η έμφαση στις διακρατικές συνεργασίες, που μπορούν να υπερβούν τα όρια της Ε.Ε., αλλά και η ενίσχυση της ανταλλαγής και της εδραίωσης των πολιτιστικών κεφαλαίων και των γνώσεων των λαών.

2.2.1 Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί για τη Μουσική Εκπαίδευση

Οι Διεθνείς Οργανισμοί θέτουν στόχους, διαμορφώνοντας ένα πλέγμα μέσων και διαδικασιών για την πραγματοποίηση τους και προωθούν συνεργασίες για την εφαρμογή τους. Ανάλογα με τον προσανατολισμό των κρατών μελών αντιμετωπίζουν τις νέες προκλήσεις διαμορφώνοντας με τις αποφάσεις και τις διακηρύξεις τους την ευρωπαϊκή πολιτιστική πορεία (Τσαούσης, 2007).

Η πρώτη και σημαντικότερη συμβολή των αποφάσεων και των θέσεων τους είναι η επισήμανση κοινών προβλημάτων. Η δεύτερη είναι η αναζήτηση μεθόδων ανάλυσης των προβλημάτων αυτών, ενώ ακολουθούν οι προτάσεις επίλυσης στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας του κάθε Οργανισμού όπως αυτή ορίζεται από τον Καταστατικό του Χάρη. Η ιδιαίτερη πολιτική των Διεθνών Οργανισμών έχει επομένως δύο κεντρικούς προσανατολισμούς: την πραγματοποίηση των σκοπών και στόχων που προβλέπονται από τον Καταστατικό τους Χάρτη και την εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής συναίνεσης των κρατών για την πραγματοποίηση των σκοπών αυτών.

Ο ρόλος των οργανισμών και φορέων για τη μουσική εκπαίδευση στη διεθνή σκηνή έχει σημαντικά μεταβληθεί. Δεν παραμένουν πια ένα απλό βήμα έκφρασης απόψεων, διαμόρφωσης συμμαχιών, αναζήτησης τρόπων και μορφών συμβιβασμού συμφερόντων και επιδιώξεων. Οι Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί τείνουν να προσλάβουν τη μορφή συλλογικών οργάνων αντιμετώπισης κοινών προβλημάτων και επιδίωξης κοινών μέσων επίλυσής τους. Σε ότι αφορά τον πολιτισμό και την μουσική εκπαίδευση, οι Διεθνείς και οι Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί και φορείς διαμορφώνουν μια αυτοτελή πολιτική, την οποία προσπαθούν να υιοθετήσουν τα μέλη τους.

Ιδιαίτερα, καθώς η Ευρώπη αντιπροσωπεύει έναν κοινό πολιτιστικό χώρο στον οποίο λαμβάνουν χώρα εκφράσεις κοινών χαρακτηριστικών και αξιών, ενώ παράλληλα

διασφαλίζεται η μουσική ποικιλομορφία, προβάλλεται η επιτακτική συνέχιση και ενίσχυση συγκεκριμένων πολιτικών μέσα από:

- τη διευκόλυνση της μουσικής συνεργασίας με την αύξηση της κινητικότητας καλλιτεχνών και των έργων τους.
- την ενθάρρυνση ανταλλαγών της μουσικής πληροφορίας, των γεγονότων – δρωμένων (events) και των εργαστηρίων (workshops) μέσα από τα ήδη υπάρχοντα πολιτιστικά δίκτυα (cultural networks).
- την προώθηση γεγονότων - δρωμένων, που φέρνουν τον μουσικό πολιτισμό και την ιστορία στο προσκήνιο.
- την εδραίωση του δικαιώματος κάθε πολίτη να διευκολύνεται η ελεύθερη και απρόσκοπτη πρόσβασή του στη μουσική εκπαίδευση και να αυξάνεται η δυνατότητα συμμετοχής του σε ότι την αφορά,
- την αύξηση της ενημέρωσης για μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα, τοποθετώντας τις καινοτόμες τεχνολογίες στην υπηρεσία ενημέρωσης και προσέγγισης ευρύτερων κοινών, αλλά την ανάπτυξη καινούργιων μέσων πολιτιστικής έκφρασης (cultural expression).
- την ανάδειξη νομοθετικών και κανονιστικών πλαισίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που οδηγούν σε δημιουργικές οδούς και προάγουν την διατήρηση της μουσικής κληρονομιάς σε όλη την Ευρώπη.

Στους Πίνακες 2.1 και 2.2 οριοθετούνται χρονολογικά οι Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1

Διεθνείς Οργανισμοί & Φορείς για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό

Διεθνείς Οργανισμοί & Φορείς	Έτος ίδρυσης	Έδρα	Ακρωνύμιο
Η Αμερικανική Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (The National Association For Music Education)	1907	Reston, Virginia, Αμερική	NAfME
Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)	1945	Βρυξέλλες	UNESCO
Διεθνής Ομοσπονδία Νέων Μουσικών (Jeunesses Musicales International)	1945	Βρυξέλλες	JMI

Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής (International Music Council)	1949	Παρίσι	IMC
Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education)	1953	Αυστραλία	ISME
Διεθνές Ερευνητικό Κέντρο για τα Μέσα Επικοινωνίας και την Πολιτιστική Ανάπτυξη (International Research Institute For Media, Communication and Cultural Development)	1969	Βιέννη	MEDIACULT

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2

Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί & Φορείς για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό

Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί & Φορείς	Έτος ίδρυσης	Έδρα	Ακρωνύμιο
Ευρωπαϊκή Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία (European Music School Union)	1973	Ουτρέχτη, Ολλανδία	EMU
Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία (European Association for Music in Schools)	1990	Leuven, Βέλγιο	EAS
Culture Action Europe	1992	Βρυξέλλες, Βέλγιο	cAe
Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (European Music Council)	2000	Βόννη, Γερμανία	EMC

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 2.1 και τον Πίνακα 2.2, θα παραθέσουμε τη φιλοσοφία που διέπει τις αρχές και το πλαίσιο δράσης των πιο σημαντικών Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών και φορέων που δραστηριοποιούνται για τη μουσική εκπαίδευση αναφορικά με την πολιτιστική πολιτική όπως: η *Αμερικανική Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση* (The National Association For Music Education, NAfME, USA), ο *Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών* (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO), το *Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής* (International Music Council, IMC), η *Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση* (International Society for Music Education, ISME), η *Διεθνής Ομοσπονδία Νέων Μουσικών* (Jeunesses Musicales International, JMI), η *Διεθνής Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία* (European Music School Union, EMU) αλλά και των Ευρωπαϊκών, όπως: η *Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων* (European Association of Conservatoires, AEC), η *Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία* (European Association for Music in Schools, EAS), η

Πολιτική Πλατφόρμα για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό (Culture Action Europe, CAE), και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (European Music Council, EMC).

2.2.1.1 Η Αμερικανική Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (The National Association For Music Education, NAFME, USA)

Από το 1907, η *Αμερικανική Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (NAFME)*, η οποία εδράζεται στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, εργάζεται για να διασφαλίσει την πρόσβαση κάθε μαθητή σε ένα σφαιρικό και υψηλής ποιότητας πρόγραμμα διδασκαλίας μουσικής το οποίο διδάσκεται από καθηγητές με υψηλά προσόντα. Αποτελεί τον παλαιότερο φορέα σε ζητήματα μουσικής εκπαίδευσης παγκοσμίως. Χάρη στις δραστηριότητες της NAFME και στην ενεργητικά διαχρονική της παρουσία στην εκπαίδευση, η μουσική εκπαίδευση καθιερώθηκε τόσο για την προώθηση και την καθοδήγηση της μουσικής μελέτης ως αναπόσπαστο μέρος του σχολικού προγράμματος, καθώς και για την ανάπτυξη των εθνικών προτύπων για την καλλιτεχνική εκπαίδευση στην Αμερική. Αποτελεί τη σημαντικότερη οργάνωση για τη μουσική εκπαίδευση μεταξύ των μεγαλύτερων διεθνών οργανισμών εκπαίδευσης των τεχνών στον κόσμο, η οποία έχει κλείσει πάνω από έναν αιώνα προσφοράς στη μουσική εκπαίδευση παγκοσμίως. Η NAFME εξυπηρετεί εκατομμύρια μαθητές σε εθνικό επίπεδο μέσω των δραστηριοτήτων της σε όλα τα επίπεδα διδασκαλίας, από την προσχολική ηλικία έως και την υποστήριξη μεταπτυχιακών φοιτητών.

Σκιαγραφώντας το πλαίσιο της πολιτιστικής εκπαίδευσης, η NAFME θεωρεί ότι η μουσική συνεισφέρει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς προσφέρεται ως μέσο έκφρασης και φαντασίας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέας γνώσης για τον πολιτισμό. Με βάση τα παραπάνω, η αποστολή της NAFME έγκειται στην προώθηση της μουσικής εκπαίδευσης με την ενθάρρυνση της μελέτης αλλά και της λήψης μουσικής από όλους. Το όραμα της NAFME εστιάζει στο ότι όλοι οι μαθητές θα πρέπει να λαμβάνουν μια ολοκληρωμένη, διαδοχική μουσική εκπαίδευση που να τους προετοιμάζει για τη δια βίου συμμετοχή τους στη μουσική. Οι στόχοι του οργανισμού για την προώθηση της μουσικής εκπαίδευσης, όπως διαμορφώθηκαν μέσα από τις δεκαετίες εστιάζουν στα εξής:

- Κάθε μαθητής κατά τη διάρκεια της σχολικής εκπαίδευσης πρέπει να μελετήσει τη μουσική ως μέρος του προγράμματος σπουδών.

- Όλα τα προγράμματα σχολικής μουσικής εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι ισορροπημένα, σφαιρικά και διαδοχικά, όπως ορίζονται από τα εθνικά πρότυπα για τη μουσική. Γι αυτό και θα πρέπει το μάθημα να εφοδιάζεται με όλα τα απαραίτητα μέσα που θα ενισχύσουν την ποιότητά του.

- Όλες οι κατευθύνσεις και οι οδηγίες για τη μουσική θα πρέπει να εποπτεύονται από καλά προετοιμασμένους επαγγελματίες εκπαιδευτικούς μουσικής, καθένας από τους οποίους θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στις όποιες απαιτήσεις.

- Οι εκπαιδευτικοί μουσικής θα πρέπει να υποστηρίζουν τη NAfME ως πρωταρχική ένωση για τη διασφάλιση της ευρείας εξέλιξης του μουσικού επαγγέλματος.

Ξεκίνησε ως μια μικρή συνέλευση μουσικών εποπτών το 1907, ενώ στη συνέχεια λόγω του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για την επαγγελματική οργάνωση των μουσικών στην εκπαίδευση συστάθηκε επίσημα το 1910 ως Εθνικό Συνέδριο Μουσικών Εποπτών (Music Supervisors National Conference, MSNC). Το 1934, το όνομα αλλάζει επίσημα από Εθνικό Συνέδριο Μουσικών Εποπτών (Music Supervisors National Conference, MSNC) σε Εθνικό Συνέδριο Εκπαιδευτικών Μουσικής (Music Educators National Conference, MENC), για να απεικονίσει με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματική σύνθεση των μελών του οργανισμού.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο οργανισμός άρχισε να συνεργάζεται με άλλους εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς για τη μουσική εκπαίδευση όπως την «Εθνική Ένωση Εκπαιδευτικών»(The Music Teachers National Association)και την «Εθνική Ένωση των Σχολών Μουσικής»(The National Association of Schools of Music), θέτοντας τις δράσεις του στην υπηρεσία του κοινού παγκόσμιου οράματος της «Μουσική Για Όλους» (“Music for All”) για τη δημιουργία προτύπων σε όλο τον κόσμο. Προκειμένου να αντιμετωπισθεί η εισροή όλο και περισσότερων νέων εκπαιδευτικών στον οργανισμό, οι όποιοι προέρχονταν από τα πανεπιστήμια καθώς και μεταπτυχιακών φοιτητών, οι οποίοι χρειάζονταν να δημοσιεύσουν τα αποτελέσματα των μελετών τους, ο οργανισμός προχώρησε στη δημιουργία ενός περιοδικού για την Έρευνα στη Μουσική Εκπαίδευση (Journal for Research in Music Education, 1952). Το 1954, η Εθνική Εκπαιδευτική Αρχή (National Education Association - NEA) μετέφερε την έδρα της στην Ουάσιγκτον, και κάλεσε και το MENC να ενταχθεί στο νέο τους κτίριο. Το 1968, το MENC ανέπτυξε το Σύγχρονο Μουσικό Πρόγραμμα (Contemporary Music Project) με ιδιωτική χρηματοδότηση για την έρευνα και την ανάπτυξη πρακτικών και μεθοδολογίας που θα εκσυγχρόνιζε τη μουσική εκπαίδευση στα δημόσια σχολεία.

Το 1970 θεωρήθηκε χρονιά ορόσημο για τη MENC καθώς η διαμάχη ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς μουσικής που προκλήθηκε από το βιβλίο ορόσημο του Bennett Reimer για τη Φιλοσοφία της Μουσικής Εκπαίδευσης και τον προσδιορισμό της ως αισθητική εκπαίδευση, προκάλεσε την εδραίωση του σκοπού για την αξία της μουσικής στα σχολεία.

Η θεωρία της Αισθητικής Εκπαίδευσης είχε συγκεκριμένο και πρακτικό αντίκτυπο για τη διδασκαλία της μουσικής, όπως και κανένα άλλο σύστημα. Οι εκπαιδευτικοί δίδασκαν μουσική για χάρη της μουσικής και εργάζονταν για να εξοικειώσουν τους μαθητές τους με διαφορετικά μουσικά στυλ. Η άποψη αυτή προκάλεσε πολλές συζητήσεις μεταξύ των μελών της MENC για το σκοπό της μουσικής εκπαίδευσης.

Ο αριθμός των μουσικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχε αρχίσει να μειώνεται στη δεκαετία του 1980. Οι προσπάθειες της MENC για ισχυροποίηση της μουσικής εκπαίδευσης, επανένωσης όλων των εκπαιδευτικών και κατευθύνσεων της μουσικής, οδήγησαν στην κατάθεση προτάσεων προς την πολιτεία με αποτέλεσμα την ενεργή συμμετοχή του οργανισμού στη σύσταση νομοθετικών τροποποιήσεων, επίσημων θέσεων και σχετικής ατζέντας. Η σύμπραξη της MENC με κορυφαίους εθνικούς φορείς (National Academy of Recording Arts and Sciences, International Music Products Association) οδήγησαν στη δημιουργία μίας Εθνικής Ομοσπονδίας για τη Μουσική Εκπαίδευση. Οι εργασίες επηρέασαν τα αναλυτικά προγράμματα σχετικά με την ένταξη της μουσικής ως βασικό μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών. Κάτι τέτοιο δημιούργησε νέες συνθήκες ανάπτυξης πρακτικών και μεθοδολογιών για τη διδασκαλία της μουσικής στα σχολεία αλλά και προκάλεσε την επαναδιατύπωση των θέσεων για το αναλυτικό πρόγραμμα της μουσικής και για το τι έπρεπε να συμπεριλαμβάνει στις αρχές του 1990.

Η συμμετοχή του οργανισμού στον καθορισμό των προτύπων εκπαίδευσης που είχε ξεκινήσει τη δεκαετία του 1920, έφτασε στο αποκορύφωμα της συνεχούς προσπάθειας με τη σύσταση των εθνικών προτύπων για την Εκπαίδευση των Τεχνών το 1994, δημιουργώντας, επιπροσθέτως, στρατηγικές για τη μουσική διδασκαλία με βάση τα ηλικιακά επίπεδα το 1998.

Η MENC εισήλθε στην νέα χιλιετία με τολμηρές στρατηγικές για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η μουσική εκπαίδευση, με σκοπό οι εκπαιδευτικοί μουσικής και τα στελέχη της εκπαίδευσης να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν με ανανεωμένη δύναμη τις προκλήσεις αυτές. Η συμμετοχή της σε εθνικά προγράμματα (National Anthem Project) τόνισε το σημαντικό ρόλο που παίζει η μουσική εκπαίδευση στη διαμόρφωση των νέων πολιτών μέσα από σημαντικές ιστορικές παραδόσεις, και προέτρεψε τα μέλη της κοινότητας να στηρίξουν την πρόσβαση στη μουσική για όλα τα παιδιά στη σχολική εκπαίδευση.

Μερικοί από τους τομείς που η οργάνωση έχει αναπτύξει θέσεις είναι: Κώδικας Δεοντολογίας της μουσικής (που δημοσιεύθηκε αρχικά το 1947, ενημερώθηκε το 1998), Προσχολική Εκπαίδευση (Ιούλιος 1991), Αξία και ποιότητα της Εκπαίδευσης μέσω Τεχνών

(Ιανουάριος 1999), Δημόσιο Σχολείο και μουσική κοινότητα, ομάδα Σχέσεις (Νοέμβριος 2003), Χρηματοδότηση και Μουσική Εκπαίδευση (Ιούνιος 2003), Εναλλακτικές Πιστοποίησης (Ιούνιος 2003), Μουσική Εκπαίδευση σε προγράμματα μετά το Σχολείο (Οκτώβριος 2005), Εξειδικευμένη διδασκαλία μουσικής (Φεβρουάριος 2007), Αξιολόγηση της Μουσικής Εκπαίδευσης (Οκτώβριος 2009), Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών (Οκτώβριος 2011).

2.2.1.2 Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO)

Η UNESCO ιδρύθηκε το 1945 με σκοπό τη δημιουργία και την ανάπτυξη προγραμμάτων που προωθούν τη διεθνή ειρήνη και την καλή θέληση. Ειδικότερα, όμως, στην ατζέντα της υπήρχε η έννοια της νοητικής ανάπτυξης του παιδιού με διεθνείς προδιαγραφές στο πλαίσιο της εθνικής του ταυτότητας. Γι αυτό τόσο οι Τέχνες όσο και η διδασκαλία τους (Arts Education) συγκαταλέγονται στους καταστατικούς σκοπούς της (Thoresby, 1947/48· UNESCO, 1953).

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της UNESCO για τη μουσική πραγματοποιήθηκαν από το 1949 σημαντικά και καινοτόμα για την εποχή προγράμματα για την προώθηση των Τεχνών στη Διδασκαλία για παιδιά και Ενήλικες τόσο για τον χώρο των σχολείων όσο και για τις ίδιες τις κοινότητες. Το 1951 οργανώθηκε στο Bristol και το πρώτο σεμινάριο για τη διδασκαλία των Οπτικοακουστικών Τεχνών στη Γενική Εκπαίδευση. Μέσα από Διεθνή Συνέδρια η UNESCO προωθεί τον σχεδιασμό και την ποιοτική ανάπτυξη των Τεχνών τόσο στη Γενική Εκπαίδευση όσο και στην Εκπαίδευση των ενηλίκων.

Με βάση το συγκεκριμένο σκεπτικό διοργανώνει το 1953 στη Βενετία ένα σημαντικό διεθνές συνέδριο για τη μουσική κοινότητα το «International Confederation of Popular Societies of Music and the Conference of Artists». Το συνέδριο όμως που θεωρείται κομβικό - ακόμα και εξαιτίας της ίδρυσης της Διεθνούς Κοινότητας για τη Μουσική (ISME) - είναι το Διεθνές Συνέδριο για τον Ρόλο και τη Θέση της Μουσικής στην Εκπαίδευση των Νέων και των Ενηλίκων (The International Conference on the Role and Place of Music in the Education of Youth and Adults) το οποίο πραγματοποιήθηκε από τις 29 Ιουνίου έως τις 9 Ιουλίου του 1953 στις Βρυξέλλες (Anon, 1955:10). Οι ανακοινώσεις του συνεδρίου οργανώθηκαν σε θεματικές όπου μέχρι και σήμερα αποτελούν βασικούς θεματικούς άξονες συνεδρίων για τη μουσική εκπαίδευση ως εξής: Μουσική και Αναλυτικά Προγράμματα από το Νηπιαγωγείο στην Ανώτατη Εκπαίδευση, στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση, Μουσική Εκπαίδευση και Κοινότητα, Μεθοδολογία και διδακτικές πρακτικές για τη

Μουσική Εκπαίδευση, Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών, Η συνεισφορά των μουσικών ειδικοτήτων στη Μουσική Εκπαίδευση.

Επίσης, καθοριστικό για τη μουσική εκπαίδευση θεωρήθηκε και το International Congress on the Professional Training of Musicians στο Bad Aussee (1953, Salzburg), το οποίο συνδιοργανώθηκε από την UNESCO και το Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής οδηγώντας στην ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού των Διευθυντών των Ευρωπαϊκών Ωδείων (International Organization of Directors of European Conservatories). Για τη Μουσική Εκπαίδευση κομβική θεωρείται και η έκδοση των πρακτικών Music in Education to 1955 (McCarthy, 2003:24) και η οποία εκδόθηκε από τη UNESCO όπου περιλαμβάνει μια σειρά από ψηφίσματα που απευθύνονται προς εκείνη, όπως:

- Η διεξαγωγή έρευνας ανάμεσα στα μέλη για το καθεστώς της μουσικής εκπαίδευσης παγκοσμίως,
- Η οργάνωση ανταλλαγών εκπαιδευτικών υλικών ειδικά για τη μουσική εκπαίδευση,
- Η ενίσχυση της σύνθεσης μουσικών έργων για νέες ορχήστρες αλλά και ερασιτέχνες,
- Η εξεύρεση τρόπων ανόδου του ποιοτικού δείκτη μουσικών έργων που παίζονται για το ευρύ κοινό από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης,
- Η οργάνωση συνεδρίων με έμφαση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών μουσικής.

Βασική επιδίωξη της UNESCO μέσα από τις ατζέντες της αποτέλεσε και η χρήση της τεχνολογίας στη μουσική εκπαίδευση. Για το λόγο αυτό η UNESCO ενίσχυσε οικονομικά τη *Διεθνή Κοινότητα για τη Μουσική* (ISME) ώστε να ετοιμάσει έναν κατάλογο με οπτικοακουστικό και εκπαιδευτικό υλικό για τη μουσική εκπαίδευση μέσα από επιλογές ειδικών δειγμάτων που αφορούσαν κυρίως ηχογραφήσεις. Η συγκέντρωση του υλικού αφορούσε επιπλέον βιβλία, περιοδικές και επαγγελματικές μουσικές εκδόσεις, προγραμματικές δράσεις και αναλυτικά προγράμματα. Η έκδοση ολοκληρώθηκε το 1959 ως μία κοινή παραγωγή της *Αμερικανικής Εθνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση* (MENC - The National Association for Music Education, USA) και της ISME με τον τίτλο «Technical Media in Music Education (1959)».

Επιπλέον, η συγκριτική μελέτη της μουσικής εκπαίδευσης παγκοσμίως αποτέλεσε προτεραιότητα της UNESCO. Μέσα από το διεθνές συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη το 1958, η UNESCO ανέθεσε εκ νέου στην ISME τη σύσταση μιας συλλογής η οποία θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνει αναφορές για το καθεστώς, την οργάνωση και τις μεθόδους της μουσικής εκπαίδευσης σε διαφορετικές χώρες. Το 1960 εκδόθηκε το έργο με τίτλο «The Present State of Music Education in the World» όπου περιελάμβανε όλα τα

παραπάνω μαζί με ανακοινώσεις του Διεθνούς Συνεδρίου της Κοπεγχάγης (McCarthy, 2003).

Σημαντική θέση της αποτέλεσε και η έμφαση στη Δια Βίου Εκπαίδευση η οποία εκφράστηκε μέσα από την εκπαιδευτική πολιτική της UNESCO για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1970, εστιάζοντας στη μουσική ως διάσταση της Δια Βίου Εκπαίδευσης (International Conference, Music as a dimension of Lifelong Education, Montreux, July 10-17, 1970).

Κατά τη δεκαετία του 1980, η έντονη παρουσία των μειονοτήτων μέσα από το μεταναστευτικό κύμα επιζητά την προσοχή της UNESCO, όπως αυτό εκδηλώνεται μέσα στην πολιτική της ατζέντα για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, επηρεάζοντας την εκπαιδευτική φιλοσοφία και τις πρακτικές. Η πολιτισμική και διαπολιτισμική εκπαίδευση ως κίνημα καταλαμβάνει όλο και περισσότερο έδαφος στα αναλυτικά προγράμματα και εκπαιδευτικά συστήματα σε μια προσπάθεια αρμονικής συνύπαρξης των διαφορετικών κουλτούρων, εθνοτήτων και θρησκειών. Η μουσική αναμφισβήτητα αντιμετωπιζόταν ανέκαθεν ως γνωστικό αντικείμενο που διευκόλυνε τέτοιου είδους διεργασίες και εκπαιδευτικές συνέργιες. Το όραμα της παγκόσμιας κοινότητας (“global village”) αντικατόπτριζε τις τάσεις της εποχής με τη βοήθεια της ενημέρωσης και της επικοινωνίας τηλεδικτύων όπου η πληροφορία έμοιαζε να φέρνει τα έθνη πιο κοντά εξαλείφοντας ακόμα και τα σύνορα. Η εξάπλωση των Νέων Τεχνολογιών προσέφερε άπειρες δυνατότητες επικοινωνίας και διαμόρφωσης ενός εκπαιδευτικού τοπίου με νέα δεδομένα. Σε αυτό το πλαίσιο, πολυεθνικές εταιρίες επέβαλλαν νέα ήθη στην αγορά με την προώθηση προϊόντων μέσα από διαδικασίες που δημιούργησαν το φόβο της εξαφάνισης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε κουλτούρας. Όλα τα παραπάνω, αποτυπώνονται σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα της UNESCO για τη συγκεκριμένη περίοδο (McCarthy, 2003:92).

Οι πρώτες προσπάθειες για τον προσδιορισμό του Πολιτισμού είχαν ήδη ξεκινήσει από το 1982 στο MondiaCultWorld Conference της UNESCO με θέμα «Mexico City Declaration on Cultural Policies», που πραγματοποιήθηκε στο Μεξικό το οποίο σύμφωνα με τον Bernier επανέλαβε ότι:

...με την ευρύτερη έννοιά, ο Πολιτισμός μπορεί να θεωρηθεί ως "το σύνολο των διακριτών πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας. Εκτός από την τέχνη και τη λογοτεχνία, περιλαμβάνει τον τρόπο ζωής, τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις ενός λαού. Αυτό το σύνολο των ιδιαιτεροτήτων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία ή κοινωνική ομάδα τις αποκαλούμε συνήθως πολιτιστική ταυτότητα. Ως εκ

τούτου, η ποικιλομορφία αναφέρεται στην ποικιλία των πολιτισμών ή των πολιτιστικών ταυτοτήτων. Η έννοια της πολιτιστικής πολυμορφίας, όπως αυτό της βιοποικιλότητας, προχωρά ακόμη περισσότερο, δεδομένου ότι εξετάζει την πολλαπλότητα των πολιτισμών από συστημική άποψη, σύμφωνα με την οποία κάθε κουλτούρα αναπτύσσεται και εξελίσσεται όταν έρχεται σε επαφή με άλλους πολιτισμούς (Bernier - Ministry of Culture and Communications, 2003).

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, η διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας προϋποθέτει τόσο τη διατήρηση όσο και την ανάπτυξη της υφιστάμενου πολιτισμού εξασφαλίζοντας παράλληλα το άνοιγμα και σε άλλους πολιτισμούς. Η προσεκτική ανάλυση δείχνει ότι ο ορισμός που δόθηκε από την UNESCO έχει δύο σκέλη καθώς πρωτίστως αναφέρεται στην Τέχνη και στη Λογοτεχνία, ως πολιτιστική έκφραση μιας κοινότητας ή ομάδας καθώς περιλαμβάνει την πολιτιστική δημιουργία σε όλες τις μορφές της, είτε από άτομα είτε από πολιτιστικές επιχειρήσεις. Δευτερευόντως, αναφέρεται στα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, σε συστήματα αξιών, στις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις από κοινωνιολογική και ανθρωπολογική σκοπιά (Development of an international convention on cultural diversity. UNESCO Executive Council, March 31 - April 16, 2003).

Μέχρι το 1983, η UNESCO μέσα από τις πολιτικές και τα προγράμματά της έδειξε να υπογραμμίζει την πολιτιστική ποικιλομορφία των εθνών αλλά και τον ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξή τους. Υποστηρίζοντας ενεργά τη δημιουργία περιφερειακών κέντρων μέσω της ISME (McCarthy, 2003:67) σε χώρες όπως το Τόκιο για την Ασία, την Αφρική, το Μπουένος Άιρες για την Λατινική Αμερική και τα Αραβικά Κράτη, ισχυροποίησε την επιρροή των κέντρων αυτών ως εξής:

- Με τον συντονισμό εθνικών προσπαθειών,
- Με τη συνεργασία για την από κοινού επίλυση των προβλημάτων,
- Με την καθιέρωση της μουσικής εκπαίδευσης ως αρχής της στο βασικό πρόγραμμα και την πολιτική της,
- Με την ανταλλαγή πληροφοριών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο,
- Με την ενίσχυση συμμετοχής σε προγράμματα Δια Βίου Μουσικής Εκπαίδευσης (Life Long Music Education) αλλά και της πρόσβασης στη μουσική εκπαίδευση για κάθε ηλικιακό επίπεδο.

Ιδιαίτερα, η δεκαετία 1988-1997 χαρακτηρίστηκε ως η δεκαετία της πολιτιστικής ανάπτυξης για την UNESCO εστιάζοντας σε τέσσερις βασικές αρχές για τη μουσική εκπαίδευση (McCarthy, 2003:96):

- Αναγνώριση της διάστασης που μπορεί να έχει η πολιτιστική ανάπτυξη,

- Επιβεβαίωση και ενίσχυση των πολιτιστικών ταυτοτήτων,
- Διεύρυνση της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή,
- Προώθηση της πολιτιστικής συνεργασίας.

Τις απόψεις αυτές απηχεί η Επιτροπή Delors στη *Διεθνή Επιτροπή της UNESCO για την Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα* (UNESCO International Commission on Education For the 21st Century) το 1995. Ήδη οι προσπάθειες είχαν ξεκινήσει από τον Νοέμβριο του 1991 όταν ο Federico Mayor ως Γενικός Διευθυντής ζήτησε από τον Jacques Delors να προεδρεύσει μιας Διεθνούς Επιτροπής που να εστιάζει στα προβλήματα της εκπαίδευσης στον 21ο αιώνα. Η *Διεθνή Επιτροπή της UNESCO για την Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα* ιδρύθηκε επίσημα στις αρχές του 1993 και χρηματοδοτήθηκε από την UNESCO. Ήταν σε θέση να αντλήσει πληροφορίες αλλά και τη διεθνή εμπειρία από έναν εντυπωσιακό όγκο πληροφοριών, όπως επίσης ήταν εντελώς ανεξάρτητη κατά την εκτέλεση των εργασιών της και την προετοιμασία των συστάσεών της (Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, UNESCO: 43).

Στη Διεθνή Επιτροπή έλαβαν μέρος διεθνείς οργανισμοί για την μουσική και τη μουσική εκπαίδευση όπως η *Διεθνή Κοινότητα Για τη Μουσική Εκπαίδευση* (ISME), η *Ομοσπονδία Νέων Μουσικών* (Fédération de Jeunesses Musicales), η *Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων* (European Union of Conservatoires), οι *Μουσικές Ακαδημίες* (Music Academies), η *Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση* (Musikhochschulen) και η *Ευρωπαϊκή Ένωση των Μουσικών Σχολείων* (European Union of Music Schools). Στα συμπεράσματα της η Επιτροπή συνηγόρησε ότι παρόλο που οι αρχές για τη μουσική εκπαίδευση είχαν υιοθετηθεί, δεν εφαρμόζονταν ευρέως σε πολλές χώρες. Για αυτό και θα έπρεπε να διευρυνθεί παγκοσμίως η θέση της UNESCO για το δικαίωμα της συμμετοχής όλων των παιδιών στις πρακτικές της μουσικής, ανεξάρτητα από τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, τη γεωγραφική τοποθεσία αλλά και από το εάν διαθέτουν κάποιο συγκεκριμένο μουσικό ταλέντο ή όχι (McCarthy, 2003:147). Θέσεις που επίσης υιοθετήθηκαν, αφορούν σε ζητήματα μουσικής κληρονομιάς καθώς και της διάχυσής της στην εκπαίδευση όπως και σε ζητήματα διαφύλαξης της πολιτιστικής ταυτότητας.

Το 1996 το *Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής* (IMC) και η *Διεθνή Κοινότητα Για τη Μουσική Εκπαίδευση* (ISME) εισηγήθηκαν στην UNESCO - μέσα από το Διεθνές Συνέδριο της ISME που πραγματοποιήθηκε στο Amsterdam – προτάσεις με σκοπό την άσκηση πιέσεων προς όλες τις χώρες ώστε να συμπεριληφθεί η μουσική σε όλα τα αναλυτικά

προγράμματα σπουδών καθώς και την ανάμειξη της μουσικής σε όλες τις δραστηριότητες της κοινωνίας (McCarthy, 2003:147).

Καταλυτική επιρροή στη μουσική εκπαίδευση έχει όμως - μέχρι και σήμερα - η Σύμβαση της UNESCO για την Πολιτιστική Ποικιλομορφία προκαλώντας τη διοργάνωση forums, συνεδρίων και έκδοσης κειμένων από τους περισσότερους φορείς που ασχολούνταν με τη μουσική εκπαίδευση. Οι υπουργοί πολιτισμού εισηγήθηκαν πόσο σημαντική ήταν για την UNESCO η ανάπτυξη μιας σύμβασης για την πολιτιστική ποικιλομορφία ως ένα δεσμευτικό μέσο που να καθορίζει τα δικαιώματα και τις ευθύνες όλων των χωρών, νομιμοποιώντας το δικαίωμά τους να διατηρήσουν ή να εφαρμόσουν τις εθνικές πολιτιστικές πολιτικές που υποστηρίζουν την παραγωγή και τη διάδοση του πολιτιστικού περιεχομένου κάθε κράτους. Τόνισαν επίσης την επείγουσα ανάγκη ανάληψης δράσης για την αντιμετώπιση των απειλών που δέχεται η πολιτιστική πολυμορφία.

Όπως υποστηρίζει ο Therens (1996), η βασική Ατζέντα του *Διεθνούς Μουσικού Συμβουλίου* (IMC) και της *Διεθνούς Κοινότητας Για τη Μουσική Εκπαίδευση* (ISME) στηρίχτηκε στη θεματολογία που ήδη είχε αναπτυχθεί από την UNESCO και ήταν: η πολιτιστική κληρονομιά, η εκπαίδευση, τα νέα μέσα επικοινωνίας και η διαπολιτισμική κοινωνία. Αξιοποιώντας τα παραπάνω καθώς και όλες τις συζητήσεις αλλά και τα επίσημα έγγραφα της UNESCO για την πολιτιστική ποικιλομορφία, το 1998 ο John Drummond έκανε εκτενή αναφορά στο έγγραφο της UNESCO «The Power of Culture – The Action Plan», εστιάζοντας σε δύο ειδικούς άξονες οι οποίοι ήταν σχετικοί με τη μουσική εκπαίδευση:

- τον αντίκτυπο της τεχνολογίας στην πολιτιστική ανάπτυξη, καθώς οι τρέχουσες τάσεις της τεχνολογικής σύγκλισης εγείρουν τις ανησυχίες της πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού με τον χώρο να περιορίζεται όλο και περισσότερο, και,
- την επιβίωση των πολιτιστικών παραδόσεων σε ένα κόσμο που συνεχώς αλλάζει (Drummond, 1998:4-5).

Επίσης, στο ίδιο έγγραφο της UNESCO, γίνονται εκτενείς αναφορές στο ρόλο της Πολιτιστικής Πολιτικής ως μίας από τις κύριες συνιστώσες της ενδογενούς και βιώσιμης αναπτυξιακής πολιτικής ενός κράτους και η οποία θα πρέπει να βρίσκεται σε πλήρη συντονισμό με την πολιτική και των άλλων κοινωνικών τομέων. Ο διάλογος μεταξύ των πολιτισμών θα πρέπει να αποτελεί θεμελιώδη στόχο της πολιτιστικής πολιτικής καθώς και όλων των οργανισμών που εμπλέκονται σε θέματα πολιτισμού τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ενθαρρύνοντας την αλληλεπίδραση και την αποτελεσματική συμμετοχή

στην πολιτιστική ζωή (Action Plan on Cultural Policies for Development adopted. Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development. Stockholm, Sweden, 2 April 1998).

Η Σύμβαση για την Πολιτιστική Ποικιλομορφία έδωσε την ώθηση αλλά και τη χρηματοδότηση για μια σειρά από διεθνή προγράμματα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση (Artists in Residence, Sharing the Music of the World, ANIME-Activating Networks in Music Education, *My Culture is...An Arts Educational Project*).

Μείζονος σημασίας θεωρούνται οι εργασίες και τα συμπεράσματα Παγκόσμιων Φόρουμ που διοργανώνει η UNESCO με σημαντικούς φορείς για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό όπως το Παγκόσμιο Forum της UNESCO που πραγματοποιήθηκε στο Ντακάρ το 2000 με τίτλο «Εκπαίδευση για Όλους». Το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση για Όλους» αφορούσε στη δέσμευση της Διεθνούς Κοινότητας να παρέχει ποιοτική βασική εκπαίδευση σε παιδιά, νέους και ενήλικες.

Στη διάρκεια του Παγκοσμίου Φόρουμ για την Εκπαίδευση στο Dakar της Σενεγάλης το οποίο διεξήχθη επίσης το 2000, 164 κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να αναλάβουν πρωτοβουλίες προς την επίτευξη των έξι στόχων του προγράμματος μέχρι το 2015. Το πλαίσιο δράσης του Dakar όρισε την UNESCO συντονιστή για την υλοποίηση των έξι στόχων του Προγράμματος, σε συνεργασία με τους τέσσερις συντελεστές του Φόρουμ (UNDP, UNFPA, UNICEF και τη Διεθνή Τράπεζα). Η δράση του Οργανισμού εστίασε σε πέντε βασικές περιοχές: πολιτικό διάλογο, παρακολούθηση, υπεράσπιση, κινητοποίηση για χρηματοδότηση και ανάπτυξη δεξιοτήτων. Από το Παγκόσμιο Φόρουμ Εκπαίδευσης του 2000, η UNESCO δημοσιεύει την ετήσια Παγκόσμια Έκθεση Προόδου του Προγράμματος EFA, η οποία εμπεριέχει την παροχή στοιχείων, στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών που ζητά η UNESCO ανά τακτά χρονικά διαστήματα, σχετικά με όλους τους τομείς της εκπαιδευτικής πολιτικής και του εκπαιδευτικού συστήματος των χωρών που συμμετέχουν, τη δωρεάν διανομή υλικού (βιβλία, μελέτες, εγχειρίδια, ψηφιακοί δίσκοι) που είναι ειδικά σχεδιασμένο για την προώθηση των στόχων του Προγράμματος αλλά και την προβολή του έργου και των δραστηριοτήτων των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού που σχετίζονται με την προώθηση και υλοποίηση των στόχων του Προγράμματος.

Επιπρόσθετα, στη 33η συνεδρία της UNESCO στο Παρίσι (3-5 Οκτωβρίου, 2005) αναδείχθηκαν οι στόχοι της Σύμβασης για την Προστασία και την Προώθηση της Ποικιλομορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης (Convention on the Protection and Promotion

of the Diversity of Cultural Expressions, Paris, 2005), όπου επηρεάζουν αναμφίβολα και τη μουσική εκπαίδευση καθώς θα πρέπει:

- να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις αλληλεπίδρασης των πολιτισμών με αμοιβαία οφέλη,
- να ενισχυθούν οι πολιτιστικές ανταλλαγές με σκοπό την ενθάρρυνση του διαλόγου μεταξύ των πολιτισμών,
- να αναδειχθούν οι πολιτιστικές αξίες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο,
- να ενισχυθούν οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την αναγνώριση της πραγματικής αξίας του πολιτισμού,
- να αναγνωρισθούν συγκεκριμένες πολιτιστικές δραστηριότητες ως υπηρεσίες που προσφέρουν νόημα και αξία στον πολιτισμό,
- να επιβεβαιωθεί το κυρίαρχο δικαίωμα των κρατών να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν τις πολιτικές και τα μέτρα που κρίνουν κατάλληλα για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης,
- να ενισχυθεί η διεθνής συνεργασία, με σκοπό την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης.

Αναμφισβήτητα, η συγκεκριμένη σύμβαση της UNESCO υπογραμμίζει με τον πιο έντονο τρόπο ότι η πολιτιστική πολυμορφία εκδηλώνεται όχι μόνο με βάση την ποικιλία των μορφών της μέσα από τις οποίες η πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας εκφράζεται, εμπλουτίζεται και διαβιβάζεται, αλλά, επίσης, μέσω των διαφόρων τρόπων καλλιτεχνικής δημιουργίας, παραγωγής, διάδοσης, διανομής και απόλαυσης, με οποιονδήποτε τρόπο και με οποιοδήποτε τεχνολογικό μέσο, γεγονός που βρίσκει εφαρμογή και στη μουσική εκπαίδευση. Ειδικότερα στο άρθρο 10 της Σύμβασης για την Εκπαίδευση και την Δημόσια Ευαισθητοποίηση αναφέρεται ότι οι συμβαλλόμενοι θα πρέπει: (α) να ενθαρρύνουν την προστασία και να αναπτύσσουν την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης, μέσω της εκπαίδευσης αλλά και της αυξημένης ευαισθητοποίησης του κοινού με προγράμματα και δράσεις, (β) να συνεργάζονται με άλλους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς για την επίτευξη του σκοπού αυτού, και, (γ) να ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα και την ικανότητα παραγωγής με την ενίσχυση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατάρτισης και ανταλλαγής υπαλλήλων στον τομέα των πολιτιστικών βιομηχανιών, χρησιμοποιώντας μέσα που δεν έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις παραδοσιακές μορφές της παραγωγής.

2.2.1.3 Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής (International Music Council, IMC)

Οι συνεχείς συζητήσεις μέσα από τα δίκτυα επικοινωνίας και τις θέσεις για την αξία της μουσικής έδωσαν με τη σειρά τους ισχυρά κίνητρα για τη δημιουργία του *Διεθνούς Συμβουλίου Μουσικής* (International Music Council, IMC) το οποίο συστάθηκε για να συνεισφέρει στην ανάπτυξη και στην ενδυνάμωση των φιλικών σχέσεων μεταξύ όλων των μουσικών κουλτούρων του κόσμου σε κλίμα αμοιβαίου σεβασμού, ισότητας και εκτίμησης (McCarthy, 2003).

Το IMC ιδρύθηκε στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 1949 από την UNESCO ως συμβουλευτικός φορέας σε μουσικά θέματα και θεωρείται ως ο μεγαλύτερος διεθνής οργανισμός για τον οποίο εργάζονται στον τομέα της μουσικής δίκτυα, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και μεμονωμένα άτομα. Η έδρα του βρίσκεται στην έδρα της UNESCO στο Παρίσι και λειτουργεί ως μια ανεξάρτητη διεθνής Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση (ΜΚΟ), διατηρώντας την επίσημη σχέση του με την UNESCO.

Το 1997, μετά από ενδελεχή επανεξέταση όλων των ΜΚΟ που διατηρούν σχέσεις με την UNESCO, η Εκτελεστική Επιτροπή της UNESCO έκρινε ότι το IMC πληροί τις προϋποθέσεις της επίσημης συνεργασίας μαζί της καθώς αποδεδειγμένα διέπεται από καθεστώς που ενεργοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή συμμετοχή, συσπειρώνοντας αρμόδιες επαγγελματικές ενώσεις με αποδεδειγμένη ικανότητα στον τομέα του πολιτισμού με ρεκόρ δράσης και συνεισφορά στο έργο της UNESCO. Η επίσημη συνεργασία μεταξύ των δύο φορέων ανανεώθηκε με την απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNESCO για το χρονικό διάστημα 2008 - 2013. Το νομικό και οικονομικό καθεστώς του IMC διέπεται από τη γαλλική νομοθεσία, λειτουργεί ανεξάρτητα από την UNESCO αλλά ταυτόχρονα παρέχεται σε αυτό υλική ενίσχυση και υποστήριξη από εκείνη.

Το IMC συνεργάζεται με τον Τομέα Πολιτισμού της UNESCO, ιδιαίτερα για θέματα πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης και δημιουργικών βιομηχανιών (Division of the Diversity of Cultural Expressions and Creative Industries) αλλά και το *Διεθνές Ερευνητικό Κέντρο για τα Μέσα Επικοινωνίας και την Πολιτιστική Ανάπτυξη* (International Research Institute For Media, Communication and Cultural Development - MEDIACULT Association). Το IMC συμμετέχει επίσης στις δραστηριότητες του Τομέα Πολιτισμού σχετικά με την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς σε ζητήματα που αφορούν στον διαπολιτισμικό διάλογο. Εμπλέκεται, επίσης, άμεσα σε πολλά από τα πρόγραμμα του Τομέα Πολιτισμού καθώς και πρωτοβουλίες της UNESCO στους τομείς του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της νεολαίας. Μερικά από τα προγράμματα που έχουν

ενδιαφέρον για τη μουσική κοινότητα είναι: Πολυμορφία της πολιτιστικής έκφρασης (Diversity of cultural expressions), Δημιουργικές Βιομηχανίες (Creative Industries), Παγκόσμια Συμμαχία για την Πολιτιστική Ποικιλομορφία (Global Alliance for Cultural Diversity), Καθεστώς των καλλιτεχνών (Status of the Artist) και Προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Safeguarding of the intangible cultural heritage).

Το IMC προωθεί την μουσική ποικιλομορφία, την πρόσβαση όλων στον πολιτισμό ενώνοντας τις οργανώσεις σε περίπου 150 χώρες σε όλο τον κόσμο για την οικοδόμηση της ειρήνης και της κατανόησης μεταξύ των λαών όλων των πολιτισμών αλλά και της μουσικής κληρονομιάς. Αποτελείται από 65 Εθνικά Συμβούλια Μουσικής, πάνω από 50 διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς για την μουσική, έναν μεγάλο αριθμό εθνικών και ειδικευμένων οργανισμών, καθώς και 35 βουλευτές επί τιμή που επιλέγονται ανάμεσα από επαγγελματίες, εκπαιδευτικούς, εκτελεστές και συνθέτες για την εξαιρετική προσφορά τους στον χώρο της μουσικής. Το IMC αντιπροσωπεύεται από ένα Περιφερειακό Συμβούλιο και συντονιστές σε καθεμία από τις ακόλουθες περιοχές: Αφρική, Αμερική και Ευρώπη. Η αποστολή τους είναι να συμβάλουν και να αναπτυχθούν περιφερειακά προγράμματα ώστε να υποστηριχθούν οι δραστηριότητες που είναι ειδικά προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μελών του IMC ανά περιοχή. Το IMC τάσσεται υπέρ της πρόσβασης στη μουσική και εργάζεται για την προώθηση των πέντε μουσικών δικαιωμάτων:

1. το δικαίωμα της ελεύθερης μουσικής έκφρασης για όλα τα παιδιά και τους ενήλικες,
2. το δικαίωμα στη μουσική γνώση και την απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων,
3. την πρόσβαση στη συμμετοχή, μουσική δημιουργία, πληροφορία και μουσική ακρόαση,
4. το δικαίωμα για όλους τους μουσικούς στην ανάπτυξη της τέχνης τους αλλά και στην επικοινωνία μέσω όλων των μέσων, με τις κατάλληλες υποδομές,
5. το δικαίωμα της αναγνώρισης και της αμοιβής της εργασίας των μουσικών.

Υποστηρίζοντας τα παραπάνω, το IMC συμβάλλει στην ανάπτυξη και ενίσχυση των φιλικών σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ όλων των μουσικών πολιτισμών του κόσμου στη βάση της απόλυτης ισότητας, του αμοιβαίου σεβασμού και της εκτίμησης. Κατά τα τελευταία εξήντα χρόνια, το IMC έχει αναπτυχθεί ως ένας εξειδικευμένος παγκόσμιος οργανισμός με φόρουμ ανταλλαγής απόψεων και προβληματισμών αλλά και ως ένα παρατηρητήριο στον τομέα της μουσικής. Ανάμεσα στις δραστηριότητές του συγκαταλέγονται οι επαφές με εθνικές κυβερνήσεις, θεσμούς και περιφέρειες. Λειτουργεί με

τα μέλη του και για αυτά, υποστηρίζοντας διεθνώς την ανάπτυξη της μουσικής και τον ρόλο της στο πλαίσιο της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Από την έναρξη ισχύος του μέχρι σήμερα, το IMC έχει εξελιχθεί σε ένα εξαιρετικά ισχυρό δίκτυο. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη γεωγραφική επέκτασή του και την ποικιλία των αρμοδιοτήτων των μελών του. Μέσω των μελών του, το IMC έχει άμεση πρόσβαση σε πάνω από 1000 οργανισμούς σε όλο τον κόσμο, δημιουργώντας ένα δίκτυο γνώσης και εμπειρίας, που αγγίζει κάθε πτυχή της μουσικής. Εκτός από τη συνεργασία με τα μέλη του και τους διεθνείς εταίρους σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, εκπονεί και διεθνή προγράμματα σε μια σειρά έργων της UNESCO αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες στους τομείς του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της νεολαίας.

Η αποστολή του IMC έγκειται στο να προσδίδει εξαιρετική αξία στην οικοδόμηση της γνώσης, δημιουργώντας ευκαιρίες δικτύωσης, υποστηρίζοντας και ενισχύοντας πρωτοβουλίες που βοηθούν στη διατήρηση της συμμετοχής των ανθρώπων στη μουσική και την πολιτιστική ζωή. Έτσι: παρακολουθεί τη διαθεσιμότητα της πρόσβασης στη μουσική για όλους, υποστηρίζει τις προσπάθειες για την εξασφάλιση αυτού του δικαιώματος, ενημερώνει ευρέως για τη μουσική και το δικαίωμα της συμμετοχής σε αυτή, καθώς και, υπερασπίζεται τα μουσικά δικαιώματα όταν και όπου χρειάζεται.

Το IMC θεωρείται, επίσης, υπεύθυνο για την ίδρυση της «Παγκόσμιας Ημέρας Μουσικής» (International Music Day). Η Διεθνής Ημέρα της Μουσικής ξεκίνησε ως θεσμός το 1975 από τον Λόρδο Yehudi Menuhin, ο οποίος διετέλεσε Πρόεδρος του IMC την περίοδο εκείνη, προκειμένου να ενθαρρύνει τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο της μουσικής. Η Διεθνής Ημέρα της Μουσικής θεωρήθηκε ότι μπορεί να αποτελέσει σημαντικό επίτευγμα μουσικών δραστηριοτήτων ως:

- μια εκδήλωση για την αυξανόμενη διάδοση και προώθηση της μουσικής τέχνης σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα,
- για την ενίσχυση των δεσμών της ειρήνης και της φιλίας μεταξύ των λαών μέσω της μουσικής εφαρμόζοντας τα ιδανικά της UNESCO για την εξέλιξη των πολιτισμών, την ανταλλαγή εμπειριών και την αμοιβαία εκτίμηση των αισθητικών αξιών των λαών, και,
- για την προώθηση των δραστηριοτήτων του IMC με διεθνείς οργανώσεις-μέλη του αλλά και τις εθνικές επιτροπές, καθώς και την πολιτική του.

Κατά συνέπεια, η Παγκόσμια Ημέρα της Μουσικής έχει ως στόχο να ενθαρρύνει την προώθηση της μουσικής τέχνης, μεταξύ όλων των πληθυσμών. Αποτελεί εφαρμογή των ιδανικών της UNESCO για την ειρήνη και της φιλία μεταξύ των λαών, την εξέλιξη των

πολιτισμών τους, την ανταλλαγή εμπειριών αλλά και την αμοιβαία εκτίμηση των αισθητικών αξιών τους, την προώθηση των δραστηριοτήτων του IMC, των Διεθνών Οργανισμών μελών της UNESCO και των Εθνικών Επιτροπών, καθώς και της ευρύτερης πολιτιστικής πολιτικής της.

Το IMC καλύπτει με τις θέσεις και τις δράσεις του όλο το φάσμα της μουσικής συμπεριλαμβανομένης και της μουσικής εκπαίδευσης. Μόλις λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του, δημιουργήθηκε ένας πιο εξειδικευμένος οργανισμός για τη μουσική εκπαίδευση όπως η *Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση* (International Society for Music Education, ISME). Η προοπτική που διαμορφώθηκε στα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του EMC ήταν η ενθάρρυνση του να συμπεριληφθούν όλες οι μορφές της μουσικής σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αλλά και να δημιουργηθούν οργανισμοί σε τομείς της μουσικής όπου μέχρι τότε δεν υπήρχαν. Ένα τέτοιος προσανατολισμός εκφράζεται μέσα από τη φιλοσοφία, την άσκηση της πολιτικής και τις δράσεις για τη μουσική εκπαίδευση από την ISME.

2.2.1.4 Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education, ISME)

Η ίδρυση της ISME χρονολογείται πριν από 60 χρόνια και πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του διεθνούς συνεδρίου το οποίο συνδιοργανώθηκε από την UNESCO και το Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής γνωστό ως «Διεθνές Συνέδριο για τον Ρόλο και τη Θέση της Μουσικής στην Εκπαίδευση των Νέων και των Ενηλίκων» (The International Conference on the Role and Place of Music in the Education of Youth and Adults, 29 Ιουνίου – 9 Ιουλίου, 1953, Brussels, Belgium) στις Βρυξέλλες το 1953.

Η ίδρυση της ISME ενσάρκωνε το όραμα των Charles Seeger και Vanett Lawler στις Βρυξέλλες, οι οποίοι διαμόρφωσαν το πλαίσιο για μια παγκόσμια κοινότητα που να αφορά στη μουσική εκπαίδευση. Η ISME αποτελεί ίσως τον πλέον σημαντικό οργανισμό για τη μουσική εκπαίδευση αφού για περισσότερο από εξήντα χρόνια αντικατοπτρίζει τις προσπάθειες των περισσότερων χωρών για τη χάραξη πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ISME, αρχικά, εκφράζει τις πολιτικές θέσεις παγκόσμιων οργανισμών όπως της UNESCO και του IMC. Αν και η σχέση της με τους συγκεκριμένους φορείς δείχνει να εξαλείφεται στα χρόνια που ακολουθούν, η ISME συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ευρύτερης ατζέντας για τη μουσική εκπαίδευση μέσα από τα συνέδρια της ανά διετία. Βασικός στόχος της ISME αποτελεί πάντα το δικαίωμα όλων στον πολιτισμό ανεξάρτητα από την εθνικότητα και το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο καθένας. Ο πλουραλισμός, η πολιτισμική πολυμορφία, τα δικαιώματα των μειονοτήτων, οι αρχές της

πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αλλά και των εθνολογικών σπουδών αντικατοπτρίζονται στις κοινωνικοπολιτικές θέσεις και την εκπαιδευτική πολιτική της ISME όπως κατά καιρούς διαμορφώθηκαν μέσα από μανιφέστα για τη μουσική εκπαίδευση (McCarthy, 2003).

Η ISME κατά τη διάρκεια όλων αυτών των δεκαετιών αναπτύχθηκε σε ένα ισχυρό οργανισμό που συμπεριλαμβάνει - ως μέλη - περισσότερες από 70 χώρες παγκοσμίως, εκπροσωπώντας αρμονικά τις διαφορετικές πολιτικές ιδεολογίες των μελών της για τη μουσική εκπαίδευση. Η φιλοσοφία της εστιάζει στην ανάπτυξη μιας μουσικής κοινότητας που να συμπεριλαμβάνει εκπαιδευτικούς μουσικής σε όλο τον κόσμο ενισχύοντας τον αμοιβαίο σεβασμό, τη στήριξη σημαντικών προσπαθειών στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης, τη συνεργασία αλλά και την κατανόηση των διαφορετικών μουσικών κουλτούρων, υποστηρίζοντας ιδιαίτερος τη μουσική εκπαίδευση σε όλα τα μέρη του κόσμου. Οι λόγοι που οδήγησαν στην ίδρυση της ISME ως έναν διεθνή οργανισμό πρεσβεύοντας την έννοια της παγκόσμιας εκπαιδευτικής μουσικής κοινότητας, συνδέονται με μια μακρά ιστορία πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών μεταβολών και τάσεων που επηρεάζουν αναμφίβολα τη μουσική εκπαίδευση. Η McCarthy (2003) φαίνεται να συμφωνεί με τον Friedman ο οποίος υποστηρίζει ότι:

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, τα παραδοσιακά σύνορα μεταξύ πολιτικής, κουλτούρας, τεχνολογίας, οικονομίας, εθνικής ασφάλειας και οικολογίας έχουν εξαφανιστεί. Για αυτό και συχνά δεν μπορεί να εξηγηθεί το ένα χωρίς αναφορά στο άλλο, όπως, επίσης, δεν είναι δυνατόν να αποσαφηνιστεί τον καθένα ξεχωριστά χωρίς αναφορά σε όλα (Friedman, 2000: 20).

Ειδικότερα κατά την περίοδο 1953 - 1963, η ISME προωθεί διεθνείς μουσικές παιδαγωγικές διδακτικές όπως του Zoltán Kodály, του Carl Orff και του Shinichi Suzuki μέσα από διεθνή συνέδρια και εργαστήρια, αξιοποιώντας τα σύγχρονα ρεύματα και μέσα της εποχής όπως η εκπαιδευτική τηλεόραση, η προγραμματική μουσική, η θεωρία για τη γνώση, η ανάπτυξη του παιδιού. Επιπλέον, συνδιοργανώνει με την UNESCO και το IMC συνέδρια, αναπτύσσει δίκτυα επικοινωνίας με τον Καναδά, την Αμερική, τη Λατινική Αμερική, την Ασία, εκδίδει βιβλία και πληροφοριακό υλικό για τη μουσική εκπαίδευση και συστήνει στις αρχές του 1960 τον Διεθνή Κατάλογο για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Directory for Music Education) συγκεντρώνοντας πληροφορίες από όλο τον κόσμο (McCarthy, 2003:26-27). Η πρώτη δεκαετία δράσης της ISME σηματοδοτήθηκε από τη στενή της συνεργασία με την UNESCO και το IMC μέσα από προγράμματα και διοργανώσεις

συνεδρίων και κατ'αυτόν τον τρόπο διαμορφώθηκε και η πολιτική της ατζέντα για τη μουσική εκπαίδευση. Για αυτό και η ISME θεωρήθηκε ως ο πιο σημαντικός μεταπολεμικός οργανισμός όπου συνένωσε οργανισμούς για τη μουσική εκπαίδευση από διαφορετικές ηπείρους κάτω από την ομπρέλα διεθνών οργανισμών, πρεσβεύοντας τα ιδανικά της δημοκρατίας, της συμφιλίωσης και της προώθησης της μουσικής εκπαίδευσης ανά την υφήλιο, με έμφαση στη γενική μουσική εκπαίδευση, στην επαγγελματική μουσική εκπαίδευση και στη μουσική εκπαίδευση της ευρύτερης κοινωνίας.

Η δεύτερη δεκαετία δράσης της ISME (1963-1973) σημαδεύτηκε από παγκόσμια πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα. Η δημοφιλής μουσική (popular music) διείσδυσε στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης επηρεάζοντας την πολιτισμική ανάπτυξη καθώς εκδηλώθηκε μέσα από μουσικά είδωλα, μαζικά φεστιβάλ και συναυλίες στην παγκόσμια μουσική σκηνή. Οι πολιτικές, κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές αποτυπώθηκαν στις συναντήσεις, τα συνέδρια, τα εργαστήρια και τις θέσεις σε ζητήματα φιλοσοφίας της μουσικής εκπαίδευση και εκπαιδευτικής μεθοδολογίας. Η δεκαετία σημαδεύτηκε από το 6ο Διεθνές Συνέδριο στη Βουδαπέστη το 1964 με θέμα «Η Μουσική του 20ου αιώνα και η Μουσική Εκπαίδευση» (Music of the Twentieth Century and Music Education, June 26 – July 3, 1964, Budapest, Hungary) όπου ο Zoltán Kodály αναγορεύτηκε ως επίτιμος πρόεδρος για την προσφορά του στη μουσική παιδαγωγική και τη σύνθεση (McCarthy:39). Στη συνέχεια, η συνεργασία της ISME με τις διάφορες χώρες αποτυπώθηκε στο 9ο Διεθνές Συνέδριο το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Μόσχα του 1970 με τον τίτλο «Ο Ρόλος της Μουσικής στις ζωές των Παιδιών και των Νέων» (The Role of Music in the Lives of Children and the Youth, Moscow, USSR, July 7-14, 1970). Χαρακτηριστική είναι η συνεργασία της ISME με το MENC την περίοδο αυτή αλλά και η σταδιακή απομάκρυνση της ISME από την επιτροπή της UNESCO και του IMC καθώς οι χρηματοδοτήσεις για προγραμματικές δράσεις ελαττώθηκαν οδηγώντας στην αυτονομία και αυτενέργεια της ISME ανά τον κόσμο.

Τέλος, για τη συγκεκριμένη δεκαετία, σημαντικές θεωρούνται οι συνεργασίες της ISME με οργανισμούς όπως το International Institute for Comparative Music Studies and Documentation (IICMSD), το οποίο ιδρύθηκε στο Βερολίνο το 1964 και το International Institute For Music, Dance and Theater in the Audio – Visual Media (MEDIACULT Association), το οποίο ιδρύθηκε στη Βιέννη το 1969, για ζητήματα πολιτιστικής πολιτικής και τεχνολογίας. Όλοι οι προαναφερθέντες οργανισμοί ασπάστηκαν κοινούς στόχους αλλά και δεσμεύτηκαν για την ενσωμάτωση της μουσικής διαφορετικών κουλτούρων στην

εκπαίδευση καθώς και για τη διαρκή σημασία που θα έπρεπε να δοθεί σε ζητήματα τεχνολογικής φύσης για τη μουσική εκπαίδευση (McCarthy:57).

Η ανάδειξη της πολιτιστικής ποικιλομορφίας εκδηλώθηκε κατά τη δεκαετία 1973-1983 μέσω της ίδρυσης της Επιτροπής για τις Πολιτικές της Μουσικής στον Πολιτισμό, στην Εκπαίδευση και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας (Commission for Music in Cultural, Educational and Mass Media Policies, 1976). Η αναγκαιότητα της σύστασης της συγκεκριμένης επιτροπής όπως υποστήριξε ο Blaukoph επιβαλλόταν καθώς:

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τη μουσική ζωή και όπου θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής από την ISME, όπως η θέση της μουσικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο των πολιτικών που καθορίζουν την πολιτιστική και εκπαιδευτική ανάπτυξη αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας. Οι προσπάθειες που ενισχύουν και διαχέουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς την πολιτική ανάπτυξη είναι και αυτοί που υπαγορεύονται από την UNESCO και τον *Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη* (Organization For Economic Co-operation and Development, OECD) (Blaukoph, K., Circular Letter, No 22, August 3, 1976:6).

Η επιτροπή συνεργάστηκε στενά με τον οργανισμό MEDIACULT, ο οποίος συνέβαλλε καθοριστικά στη χάραξη της πολιτιστικής ατζέντας για τη μουσική εκπαίδευση παρέχοντας πρόσβαση σε ερευνητές και ερευνητικά ινστιτούτα για τη μουσική εκπαίδευση σε όλες τις χώρες. Η πρόκληση που τέθηκε εξ αρχής, όπως προσδιορίστηκε από τον πρόεδρο της επιτροπής Grosso Destrieri (1982-1984), ήταν η σύγκλιση ανθρώπων που ήταν υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικών στους τομείς της μουσικής εκπαίδευσης, των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της σύγχρονης σύνθεσης και που φυσιολογικά ανήκουν σε διαφορετικά πεδία και σφαίρες επιρροής. Ως εκ τούτου, σκοπός της επιτροπής θα έπρεπε να είναι η συνεργασία και η παροχή χρήσιμων πληροφοριών από τις συγκεκριμένες ομάδες μουσικών ώστε να διερευνηθεί ο αντίκτυπος των εργασιών σε όλα τα μουσικά πεδία. Τα συμπεράσματα των εργασιών προωθούνταν στην UNESCO, στο IMC και την ISME. Το 1988, ο Byron Bay υπογράμμισε την αναγκαιότητα της χάραξης πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση στο πλαίσιο της πολιτικής για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας καθώς οι εκπαιδευτικοί μουσικής μπορούσαν να παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση μουσικής εκπαιδευτικής και πολιτιστικής πολιτικής (McCarthy:117-118).

Παράλληλη δράση και συνεργασία με την Επιτροπή για τις Πολιτικές της Μουσικής στον Πολιτισμό, στην Εκπαίδευση και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας ανέπτυξε αρχικά και η Επιτροπή για τη Μουσική στα Σχολεία και την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών (Music in Schools and Teacher Training, MISTEC), με κορυφαίο γεγονός το

κοινό τους σεμινάριο τον Ιούλιο του 1982 στη Μαδρίτη και το οποίο βασίστηκε στην επίδραση της ακουστικής των ΜΜΕ στη Μουσική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών (McCarthy, 2003:80).

Στο πλαίσιο αυτό κινήθηκαν οι συνεργασίες με χώρες του Τρίτου Κόσμου, με την UNESCO και το IMC ώστε να δημιουργηθούν εθνικοί πόλοι έλξης για την μουσική εκπαίδευση. επικαιροποιήθηκε, επίσης, η συνεργασία της ISME με το MENC για τη σύσταση κέντρου για τη μουσική εκπαίδευση στη Βόρεια Αμερική (ISME North America Newsletter (1983), No5, Spring). Σημαντική θεωρείται και η ανάμειξη της ISME σε σημαντικά προγράμματα με διεθνές ενδιαφέρον όπως το Diploma Coordination Project (Christov, όπ.αναφ.στο McCatthy, 2003:74) για την αναγνώριση των διπλωμάτων στον τομέα της μουσικής σε συνεργασία με το IMC αλλά και το International Exchange Scholarship Programme (IESP) για ενεργούς εκπαιδευτικούς μουσικής όπου αποσκοπούσε στη συνεργασία και την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών (Larchetowa, όπ.αναφ.στο McCatthy, 2003:74).

Τέλος, παρόλο που από τις αρχές του 1980 η ISME έπαψε να χρηματοδοτείται από την UNESCO συνέχισε να καθοδηγείται από τις αρχές της και να υποστηρίζει ενεργά τις πολιτικές της προσυπογράφοντας τις ατζέντες της για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση (McCatthy, 2003:89).

Η επόμενη δεκαετία 1983-1993 χαρακτηρίστηκε από έντονες διεργασίες για το προφίλ της ISME και τον χαρακτήρα των δραστηριοτήτων της. Αξιοσημείωτη θεωρείται όμως, τη συγκεκριμένη περίοδο, η συμμετοχή των εθνομουσικολόγων λόγω της έντονης συζήτησης και ενασχόλησης με τη πολυπολιτισμική εκπαίδευση, προσδίδοντας διαφορετική διάσταση στα συνέδρια και τις συναντήσεις της ISME.

Η έμφαση που δόθηκε στις Μουσικές του Κόσμου συνέβαλλε καθοριστικά στον τρόπο σκέψης των μουσικοπαιδαγωγών εστιάζοντας στη διδασκαλία των μουσικών αυτών στην εκπαίδευση, φέρνοντας στο προσκήνιο για άλλη μια φορά την αρχή της εθνομουσικολογίας περί αλλαγής της διανοητικής και πνευματικής ζωής της κοινωνίας (McCatthy, 2003:102). Ο εθνομουσικολόγος Bruno Nettl παρουσίασε το συνδυασμό των αρχών της εθνομουσικολογίας με τη διδασκαλία των Μουσικών του Κόσμου στο πάνελ των συζητήσεων του 19ου Παγκόσμιου Συνεδρίου της ISME στο Ελσίνκι της Φιλανδίας το 1990 (Music Education: Facing the Future. Proceedings of 19th World Conference of ISME, Helsinki, Finland, 1990). Οι Μουσικές του Κόσμου (Musics of the World) αποτέλεσαν κείμενο πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση το οποίο συστάθηκε μετά από συνεχείς συναντήσεις (Racine, Wisconsin, April, 1992· Oslo, Norway, September, 1993· Tampa,

Florida, July, 1994) του συμβουλίου της ISME. Το κείμενο προϋπόθετε τρεις εργασίες που θα έπρεπε να γίνουν: α) την ετοιμασία ενός τόμου που να περιλαμβάνει κείμενα για τη διδασκαλία της μουσικής εκπροσωπώντας διάφορες κουλτούρες με δείγματα από κάθε κράτος, β) την ετοιμασία ενός εγχειριδίου για εκπαιδευτικούς μουσικής για διαφορετικά επίπεδα και με διαφορετικά εκπαιδευτικά περιεχόμενα, και, γ) τη σύνταξη ενός κειμένου που να αφορά στη διδασκαλία της μουσικής για τις διαφορετικές μουσικές κουλτούρες (Policy on Musics of the World).

Το κείμενο αξιοποιήθηκε σε δύο προγράμματα που εκπονήθηκαν από την ISME για αυτόν το λόγο: 1) The Musics of the World Project: A Programme for Sharing the Treasures of the World's Musical Cultures. Phase 2: 1996-97 και 2) The Source Book Project. Επίσης, με βάση το συγκεκριμένο κείμενο συγγράφηκαν αργότερα δύο σημαντικά βιβλία για τις μουσικές κουλτούρες και τη διδασκαλία τους στο σχολείο το *Traditional Songs of Singing Cultures* των P.Campbell, Williamson και Perron, (1998) και το *Canciones de America Latina: De Origen a la Escuela* των P. Campbell και L.Frega (1998). Τέλος, το κείμενο για τις Μουσικές του Κόσμου, συμπεριλήφθηκε στη Διακήρυξη των Πεποιθήσεων της ISME το 1998.

Η σημαντικότητα του κειμένου των Μουσικών του Κόσμου όχι μόνο καθόρισε τη θεματολογία παγκόσμιων συνεδρίων (Tampa World Conference, Florida, USA, 1994· Amstrdam World Conference, 1996) αλλά επανέφερε τη βασική αρχή της διδασκαλίας της μουσικής ως παγκόσμιας γλώσσας αλλά και εργαλείου για τη διεθνή ειρήνη και κατανόηση. Η μουσική αντιμετωπίστηκε ως παγκόσμια γλώσσα για όλες τις γενιές, τις χρονικές περιόδους, τις κουλτούρες και τα έθνη.

Στον αντίποδα του κειμένου των Μουσικών του Κόσμου, όπου αξιοποιεί τη μουσική ως παγκόσμια γλώσσα, το κείμενο για την Πολιτική πάνω στις Μουσικές Κουλτούρες του Κόσμου (ISME Policy on Music of the World's Cultures) υπογράμμισε την αξία της «παγκόσμιας μουσικής» ως συνόλου που εμπεριέχει διακριτές μουσικές όπου η κάθε μια έχει το δικό της στυλ, ρεπερτόριο, πολιτικές αρχές και κοινωνικό περιεχόμενο. Το κείμενο κάνει λόγο για τη μουσική ως παγκόσμια πολιτισμική έννοια χωρίς κριτήρια και η οποία δεν χρειάζεται σημασιολογικούς προσδιορισμούς αλλά επεξηγήσεις που να την διέπουν ανάλογα με την εκάστοτε εθνική μουσική κουλτούρα (McCarthy, 2003:154-155).

Σημαντική θεωρείται, επίσης, η σύσταση της Επιτροπής για τη Μουσική Δραστηριότητα στην Κοινότητα (Community Music Activity). Η απξέντα της συγκεκριμένης επιτροπής επηρεάστηκε και από τις θέσεις του European Music School Union (EMU), με αποτέλεσμα να συμπεριληφθούν τα μουσικά σχολεία κάθε κοινότητας στα

πεδία ενδιαφέροντος της επιτροπής και στη θεματολογία των συνεδρίων. Καθοριστικής σημασίας θεωρήθηκε η θέση της Επιτροπής για τη Μουσική Δραστηριότητα στην Κοινότητα όπου υιοθέτησε τις απόψεις του Einer Solbu για τη Μουσική:

Η Μουσική αποτελεί βασικό μέσο της ανθρώπινης έκφρασης και της επικοινωνίας καθώς είναι ένας από τους παράγοντες που συστήνει την κοινωνική και πολιτιστική ταυτότητα. Η μουσική δραστηριότητα είναι από μόνη της εκπαιδευτική στο μέτρο που οδηγεί σε προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη αλλά και προσωπική συνειδητοποίηση (Solbu, E., 1984:77).

Οι τελευταίες δεκαετίες, από το 1993 έως και σήμερα, χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια των Διεθνών Οργανισμών να ανταπεξέλθουν σε παρόμοια προβλήματα όπως η επικοινωνία, οι περιορισμένες χρηματοδοτήσεις, η ανταπόκριση στις αυξανόμενες ανάγκες της μουσικής εκπαίδευσης, επιδιώκοντας παράλληλα να κρατήσουν τις παραδόσεις και τη μουσική κληρονομιά ενός κόσμου που συνέχεια μεταβάλλεται στο πλαίσιο των ραγδαίων τεχνολογικών προκλήσεων για τους τομείς της μουσικής και της μουσικής εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο των αλλαγών αυτών, η ISME επαναπροσδιόρισε τη θέση της στον παγκόσμιο χάρτη της μουσικής εκπαίδευσης μέσα από τη συμμετοχή της σε προγράμματα (Utrecht Project Office, 2001), την μεταφορά της έδρας της σε άλλη ήπειρο (Perth, Australia) από εκείνη της Ευρώπης (University of Reading, Ηνωμένο Βασίλειο και Utrecht Project Office, Ολλανδία), τη συνεργασία της με περισσότερες χώρες (όπως της Ελλάδας το 1998 από την *Ελληνική Ένωση Για τη Μουσική Εκπαίδευση*, EEME) αλλά και διεθνείς οργανισμούς όπως την *International Society For Education Through Arts (InSEA)* και τον *International Drama /Theater and Education Association (IDEA)*.

Συμπερασματικά, το όραμα που υπηρετεί η ISME μέχρι και σήμερα συνιστά ισχυρές δεσμεύσεις όπως:

- η ανάπτυξη και η διατήρηση μιας παγκόσμιας κοινότητας για τη μουσική εκπαίδευση, η οποία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό και υποστήριξη,
- η έμφαση στη διεθνή και διαπολιτισμική κατανόηση και συνεργασία, παρέχοντας πρόσβαση σε όλους με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και εξειδίκευσης για τη μουσική εκπαίδευση,
- η γαλούχηση και η προώθηση της εκπαίδευσης μέσα από τη μουσική σε όλα τα μέρη του κόσμου.

Οι παραπάνω δεσμεύσεις καθώς και το όραμα της ISME - όπως διαμορφώθηκαν μέσα από αλυσιδωτές συζητήσεις και συναντήσεις - οδήγησαν το 1994 στη σύνταξη της Διακήρυξης των Πεποιθήσεων για μια Παγκόσμια Προώθηση της Μουσικής Εκπαίδευσης

(Declaration of Beliefs for Worldwide Promotion of Music Education), το οποίο ολοκληρώθηκε ως τελικό με τον τίτλο Διακήρυξη των Πεποιθήσεων της ISME το 1998 (The ISME Declaration of Beliefs), ως εξής:

- η μουσική εκπαίδευση εμπεριέχει τόσο την εκπαίδευση στη μουσική όσο και την εκπαίδευση μέσα από τη μουσική,
- η μουσική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί δια βίου διαδικασία απευθυνόμενη σε κάθε ηλικιακό επίπεδο,
- όλοι θα πρέπει να αναπτύσσονται σε περιβάλλον που να παρέχει τη μουσική γνώση, να αναπτύσσει τις μουσικές δεξιότητες, να ενισχύει τη μουσική εκτίμηση ώστε να διαπλάθει τη φαντασία και το πνεύμα αλλά και να προκαλεί ευχαρίστηση και προσωπική ικανοποίηση,
- όλοι θα πρέπει να λαμβάνουν απόλυτα ποιοτική μουσική εκπαίδευση και να έχουν ίσες ευκαιρίες στη συνέχιση των μουσικών σπουδών. Η ποιότητα και η ποσότητα της μουσικής εκπαίδευσης δεν θα πρέπει να εκτιμάται με βάση γεωγραφικά και κοινωνικά κριτήρια ούτε με βάση τη φυλετική ή εθνική ταυτότητα, τον πλούτο ή το βιοτικό επίπεδο,
- οι αυξανόμενες προσπάθειες είναι απαραίτητες με σκοπό την κάλυψη των μουσικών αναγκών όλων τόσο ατόμων με ειδικές ανάγκες όσο και εκείνων με εξαιρετικές ικανότητες,
- όλοι θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις μουσικές ικανότητές τους στο έπακρο μέσα από την εκπαίδευση με σκοπό την ανταπόκριση στις προσωπικές τους ανάγκες,
- όλοι θα πρέπει να έχουν εκτεταμένες ευκαιρίες για ενεργή συμμετοχή ως ακροατές, εκτελεστές, συνθέτες και ως ενεργά συμμετέχοντες στον αυτοσχεδιασμό,
- όλοι θα πρέπει να μπορούν να μελετούν και να συμμετέχουν στη μουσική κουλτούρα των κρατών τους, ή άλλων κρατών,
- όλοι θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις μουσικές τους ικανότητες κατανοώντας το ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο των μουσικών με τις οποίες έρχονται σε επαφή, προβαίνοντας σε συσχετισμούς, ασκώντας εποικοδομητική κριτική για τη μουσική εκτέλεση, αναλύοντας τις διακρίσεις αλλά και κατανοώντας τις αισθητικές παραμέτρους σε σχέση με τη μουσική,
- η αξία των Μουσικών του Κόσμου είναι μοναδική, για αυτό αξίζει τον σεβασμό απέναντι σε κάθε κοινότητα που την εκπροσωπεί. Η μουσική ποικιλομορφία είναι

γεγονός το οποίο θα πρέπει να γιορτάζεται καθώς αποτελεί ευκαιρία για διαπολιτισμική κατανόηση, με σκοπό την αυξανόμενη πρόοδο της διεθνούς συνεργασίας, κατανόησης και ειρήνης.

Η συγκεκριμένη Διακήρυξη των Πεποιθήσεων της ISME αποτέλεσε εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών μουσικής καθώς όπως εξηγεί ο Solbu:

Η Μουσική βρίσκεται ήδη σε χαμηλή εκπαιδευτική εκτίμηση στις περισσότερες κοινωνίες σε διεθνές επίπεδο καθώς οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί μουσικής αντιμετωπίζονται ως «μειονότητες» ανάμεσα στους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Μέσα όμως από τη συνεχή αναφορά στο αντικείμενο της Μουσικής στην εκπαίδευση, η συγκεκριμένη «μειονότητα» των μουσικών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ισχυρής κοινότητας των εκπαιδευτικών (Solbu, όπ.αναφ. στο McCarthy, 2003:153).

Συμπερασματικά, τα τρία κείμενα των Μουσικών του Κόσμου (Musics of the World), της Πολιτικής πάνω στις Μουσικές Κουλτούρες του Κόσμου (ISME Policy on Music of the World's Cultures) και της Διακήρυξης των Πεποιθήσεων της ISME φαίνεται ότι προσδιορίζουν τη μουσική ως κοινωνικοπολιτιστικό φαινόμενο και καθορίζουν την πολιτική ατζέντα της μουσικής εκπαίδευσης της ISME για τον 21ο αιώνα βάση: των απειλών που δέχονται οι παραδοσιακές μουσικές των κόσμου, των εμπειριών από ξένες κουλτούρες, της αναφοράς της μουσικής αυτοχθονίας στην εκπαίδευση μέσα από διάφορες κουλτούρες, της μουσικής σύνθεσης από τα παιδιά αλλά και της λειτουργίας της μουσικής για τα παιδιά, του αναφαίρετου δικαιώματος όλων στη μουσική εκπαίδευση, της θέσης των εκπαιδευτικών της μουσικής στην σχολική κοινότητα και στην ευρύτερη κοινωνία καθώς και τη διάδραση της μουσικής ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς με την κοινότητα.

2.2.1.5 Διεθνής Ομοσπονδία Νέων Μουσικών (Jeunesses Musicales International, JMI)

Αποτελεί τη μεγαλύτερη μη κερδοσκοπική οργάνωση μουσικής για τη νεολαία και δημιουργήθηκε στις Βρυξέλλες το 1945 με σκοπό την ανάπτυξη της μουσικής από νέους πέρα των συνόρων ενός κράτους. Το 1997 έγινε ενεργό μέλος του IMC και από τότε ανανεώνει μέσω συμβάσεων τη συνεργασία μαζί του. Έχει αναπτύξει τέσσερις άξονες προτεραιότητας: 1. Τους Νέους Μουσικούς (Young Musicians), 2. Τα Νεανικά Κοινά (Young Audiences), 3. Τη Νεανική Ενίσχυση (Youth Empowerment), και, 4. τις Ορχήστρες Νέων και τα Νεανικά Σύνολα (Youth Orchestras & Ensembles). Περιλαμβάνει ένα παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνίας, συνεργασίας και οργάνωσης που παρέχει ευκαιρίες στους νέους ανθρώπους για να ασχοληθούν με τη μουσική. Το δίκτυο εμπλέκει πάνω από 5 εκατομμύρια νέους ηλικίας 13-30 ανά έτος με συγκεκριμένες δραστηριότητες που

αγκαλιάζουν όλες τις μορφές της μουσικής και συντονίζει τις διασυνοριακές ευκαιρίες για ανταλλαγή σε διεθνές επίπεδο.

Η JMI δίνει έμφαση στην ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων, στην κοινωνική ένταξη και συνοχή. Αξιοποιεί τη δύναμη της μουσικής για να γεφυρώσει κοινωνικές, γεωγραφικές, οικονομικές και φυλετικές διαφορές δημιουργώντας μια πλατφόρμα για το διαπολιτισμικό διάλογο. Μέσα από τα προγράμματα και τα μουσικά έργα παρέχει ευκαιρίες σε νέους ανθρώπους να διασχίσουν τα σύνορα και να αλληλεπιδράσουν σε όλο τον κόσμο με έμφαση στην πολιτιστική ποικιλομορφία και την ενδυνάμωση, τη δημιουργία κατανόησης των διαφορετικών μουσικών κουλτούρων αλλά και της αποδοχής μέσα από τη μουσική. Ειδικότερα:

- αναπτύσσει τη μουσική εκτίμηση μεταξύ των νέων,
- προωθεί τη συμμετοχή των νέων ενισχύοντας τις καλλιτεχνικές επιδόσεις τους στον τομέα του πολιτισμού,
- ενισχύει την καλλιτεχνική έκφραση γενικότερα,
- συμβάλει στην κατάρτιση των νέων καλλιτεχνών σε διάφορα μουσικά είδη εξασφαλίζοντας διακρατικές συνεργασίες
- δημιουργεί πλατφόρμα με διεθνείς δραστηριότητες των ομάδων μελών,
- διαδίδει την ιδέα και την αξία της μουσικής σε όλο τον κόσμο.

Οι στόχοι της JMI είναι εν μέρει παρόμοιοι με εκείνους του IMC όπως, επίσης, ενεργή είναι και η συνεργασία με την UNESCO. Αποτελεί ένα διεθνές δίκτυο για τους νέους, παίρνει μέρος σε πολιτιστικά προγράμματα και συνεργάζεται και με το τομέα του πολιτισμού της UNESCO, ο οποίος την εμπιστεύεται για μουσικές διοργανώσεις διεθνούς εμβέλειας.

2.2.1.6 Διεθνής Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία (European Music School Union, EMU)

Αποτελεί οργάνωση-ομπρέλα των εθνικών μουσικών σχολείων στην Ευρώπη και αφορά και τις χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Ιδρύθηκε το 1973 στο Saarbrücken της Γερμανίας. Η έδρα της βρίσκεται στην Ουτρέχτη της Ολλανδίας. Η EMU έχει την ιδιότητα του συμβούλου στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (ΕΚ), είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Μουσικής (EMC) και του IMC. Τα μέλη της EMU εργάζονται για το δημόσιο συμφέρον και, κατά κανόνα, λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση. Καθήκον τους είναι να εξασφαλίσουν πανεθνικά πρότυπα αναπτύσσοντας υποδομές για την εργασία των μελών

τους στα σχολεία, όπως: ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, οργανωτική βοήθεια και προγράμματα επιμόρφωσης.

Στο πλαίσιο των προσπαθειών τους εντάσσεται και το γεγονός ότι αρκετές χώρες έχουν θεσπίσει ειδική νομοθεσία που αφορά στα μουσικά σχολεία καθώς ένα μουσικό σχολείο στην Ευρώπη είναι ένα σαφώς καθορισμένο εκπαιδευτικό ινστιτούτο, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού συστήματος. Πολλά μουσικά σχολεία συνεργάζονται στενά και με σχολεία γενικής εκπαίδευσης. Τα μουσικά σχολεία στην Ευρώπη παρέχουν εξειδικευμένη μουσική παιδεία με σαφή προσανατολισμό στη μουσική δημιουργία. Αν και ο όρος «μουσικό σχολείο» είναι κοινός σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες, δεν υπάρχουν δεσμευτικές διεθνείς απαιτήσεις που ένα μουσικό σχολείο πρέπει να εκπληρώσει. Για να μπορεί ένα μουσικό σχολείο να αποτελεί μέλος της EMU θα πρέπει να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως: δημόσια διοίκηση και δημόσια χρηματοδότηση, πρότυπα ποιότητας σχετικά με τα προγράμματα σπουδών ως προς τη δομή, ευρύ φάσμα θεμάτων, ποιοτικά προσόντα του διδακτικού προσωπικού, δημόσιες εμφανίσεις κτλ.

Τα μουσικά σχολεία, ως ευρωπαϊκός εκπαιδευτικός θεσμός, αποτελούνται από παιδιά και νέους όπως, επίσης, είναι ανοικτά και σε ενήλικες που επιθυμούν να ασχοληθούν με τη μουσική. Τα Μουσικά σχολεία επιτρέπουν σε κάθε ενδιαφερόμενο να συμμετέχει στη μουσική δημιουργία μέχρι και την προετοιμασία για τις επαγγελματικές μουσικές σπουδές.

Ειδικότερα ο σκοπός και οι υποχρεώσεις της EMU αφορούν:

- στην προώθηση της μουσικής εκπαίδευσης και μουσικής πρακτικής,
- στη συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών για όλα τα θέματα που αφορούν τα μουσικά σχολεία,
- στην κινητικότητα μαθητών, εκπαιδευτικών, ορχηστρικών σχημάτων, χορωδιακών και μουσικών συνόλων,
- στην αύξηση του ενδιαφέροντος των αρμοδίων αρχών και του κοινού σχετικά με θέματα της μουσικής εκπαίδευσης,
- στη δημιουργία και την ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο ομοσπονδιών για τα μουσικά σχολεία,
- στη συνεχή επαφή με διεθνείς οργανισμούς όπως η UNESCO, το EMC κ.ά.

Οι δράσεις της EMU περιλαμβάνουν: αποφάσεις, μανιφέστο (Music Makes People), εκδόσεις (Στατιστικές μελέτες Μουσικών Σχολείων στην Ευρώπη), συναντήσεις με πολιτικούς ("The Future of Music Schools in European Policy", Madrid 2003· Malmo 2004·

Prato 2005), επιμορφωτικές συναντήσεις εκπαιδευτικών, φεστιβάλ (European Youth Music Festivals), Προγράμματα (Intercultural Music Education), έρευνες πάνω στο παιδαγωγικό περιεχόμενο των μουσικών σπουδών που προσφέρονται στα ωδεία, κ.ά.

Αξίζει να αναφερθούμε στο έγγραφο γνωστό ως η «Δήλωση της Βαϊμάρης» (Weimar Declaration), το οποίο απηχεί της απόψεις και την πολιτική ατζέντα της EUM για την πολιτιστική εκπαίδευση και τα Μουσικά Σχολεία. Συγκεκριμένα, στις 10 Οκτωβρίου του 1999 στην Βαϊμάρη, η οποία είχε ανακηρυχθεί Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 1999, η ακόλουθη δήλωση εγκρίθηκε ομόφωνα από τους αντιπροσώπους των Εθνικών Ενώσεων των Μουσικών Σχολείων, εμπεριέχοντας:

- *Τις απόψεις για την Πολιτιστική Πολιτική και την ισχυροποίησή της ως δικαίωμα, σε σχέση με τα Μουσικά Σχολεία.*

- Κατά τη Παγκόσμια Διάσκεψη για την Πολιτιστική Πολιτική στις 2 Απριλίου 1998 στη Στοκχόλμη, η UNESCO ενέκρινε ένα σχέδιο δράσης, στο επίκεντρο του οποίου βρίσκεται το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση, την τέχνη και τον πολιτισμό. Για πρώτη φορά, η ανάπτυξη της πολιτιστικής ταυτότητας συνδέθηκε και ενίσχυσε τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον, στο άρθρο 31 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού της 20 Νοεμβρίου, 1999, τα συμβαλλόμενα κράτη συμφώνησαν, μεταξύ άλλων, να σέβονται και να προάγουν το δικαίωμα του παιδιού στην πλήρη συμμετοχή του στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή, ενθαρρύνοντας την παροχή των κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για τη δημιουργική και καλλιτεχνική δραστηριότητα. Ως φορείς καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εκπαίδευσης, τα Μουσικά Σχολεία υλοποιούν στο έπακρο τις παραπάνω θέσεις της UNESCO.

- Η μουσική προωθεί την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Η ικανότητα να αισθανόμαστε τη μουσική και να την εκφράζουμε διευρύνει την ικανότητα ενός ατόμου να βιώσει τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του. Η αναπαραγωγή μουσικής ενθαρρύνει το άτομο να καταπιαστεί δημιουργικά και με οτιδήποτε. Παίζοντας μουσική καλλιεργείται η ικανότητα ενός ατόμου να επικοινωνήσει, όπως, επίσης, να εκπαιδεύει άλλα άτομα σε θέματα που έχουν να κάνουν με την κοινωνική συμπεριφορά. Το ιδανικό της μουσικής διδασκαλίας, έτσι όπως επιδιώκεται από τα Μουσικά Σχολεία, είναι προσανατολισμένο σε αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία.

- Το να παίζει κάποιος μουσική, συμβάλλει στην καλλιέργεια δεξιοτήτων όπως: η συγκέντρωση, η αντοχή, η δημιουργικότητα, οι δεξιότητες επικοινωνίας και έκφρασης, η σωστή κοινωνική συμπεριφορά, η ομαδική εργασία και οι οποίες ευεργετούν και άλλους

τομείς της ζωής. Η μουσική εκπαίδευση που προσφέρεται στα Μουσικά Σχολεία είναι σε θέση να επιτύχει αυτή την "προστιθέμενη αξία".

- Η ΕΕ και οι εθνικές κυβερνήσεις θα πρέπει να εφαρμόζουν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (Για τα δικαιώματα του παιδιού) και της UNESCO (Για τα δικαιώματα όλων των ατόμων στην εκπαίδευση, την τέχνη και τον πολιτισμό), να αναγνωρίζουν, αλλά και να διαμορφώνουν την πολιτική στο εκπαιδευτικό σύστημα, σημειώνοντας τη μεγάλη σημασία που έχει για το κοινωνικό σύνολο η πολιτιστική και η μουσική παιδεία.

Τα παραπάνω αποτελούν εχέγγυα της συμβολής των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική πολιτική ενός κράτους το οποίο είναι υποχρεωμένο να σχεδιάζει και να αναπτύσσει προς όφελος των πολιτών.

- *Τη θέση ότι τα Μουσικά σχολεία αποτελούν δομικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ταυτότητας.*

Αυτό που κρατά την Ευρώπη ενωμένη είναι η φύση της ως πολιτιστικός χώρος, η κοινή πολιτιστική της παράδοση. Αυτή η κοινή κουλτούρα παρέχει την αίσθηση του «ανήκειν» σε μια ομάδα η οποία υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα κάθε κράτους. Τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν δομικό υλικό της κοινής πολιτιστικής κουλτούρας. Η ευρωπαϊκή μουσική κουλτούρα έχει δημιουργήσει μια γλώσσα, εκείνη της μουσικής, η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή από όλους τους λαούς της Ευρώπης καθώς εμπεριέχει στοιχεία λαϊκής μουσικής, μουσικές παραδόσεις, σύγχρονα ρεύματα και με αυτόν τον τρόπο μεταβάλλεται σε μια πραγματικά διεθνή γλώσσα. Τα Μουσικά Σχολεία διδάσκουν τη διεθνή αυτή γλώσσα.

- *Την θέση ότι η Μουσική συνδέεται με όλες τις μορφές των Τεχνών.*

Τα Μουσικά Σχολεία είναι ανοιχτά στο μουσικό θέατρο, στο χορό / μπαλέτο, μιούζικαλ και πολλά άλλα είδη και σε αυτό το επίπεδο συνεργάζονται και με άλλους φορείς που παρέχουν πολιτιστική εκπαίδευση καθώς και με τα σχολεία που παρέχουν γενική εκπαίδευση. Σε ορισμένες χώρες, τα μουσικά σχολεία προσφέρουν επίσης μαθήματα σε όλες τις άλλες τέχνες. Όπως και άλλες μορφές πολιτισμού, η μουσική εξαρτάται από την παράδοση και από την καινοτομία, εμπλουτίζοντας τις νεότερες γενιές με την κατανόηση των παραπάνω. Ως εκ τούτου, καθώς η μουσική είναι κάτι ζωντανό, φροντίζει να διατηρεί την ποικιλομορφία του πολιτισμού μέσα από τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες.

- *Την θέση ότι τα Μουσικά σχολεία να συμβάλουν στην επίτευξη της ειρήνης και της διεθνούς κατανόησης.*

Η παγκοσμιοποίηση των πολιτικών, οικονομικών και επικοινωνιακών δομών δημιουργούν φόβους για η δημιουργία απομονωτισμού και αποκλεισμού σε εθνικό επίπεδο. Στον αντίποδα αυτών των φόβων, τα Μουσικά Σχολεία ενισχύουν τις διεθνείς σχέσεις αποτελώντας σημαντικούς φορείς για την πολιτική αδελφοποίηση πόλεων. Διευκολύνουν έτσι τις διασυνοριακές πολιτιστικές συναντήσεις ανάμεσα στους νέους και ανοίγουν νέους ορίζοντες κατανόησης και επικοινωνίας. Κάτι τέτοιο, αποτελεί ένδειξη της δύναμης της ενσωμάτωσης της πολιτιστικής εκπαίδευσης στην πολιτική, η οποία ασκείται σε μεγάλο βαθμό και από τα Μουσικά Σχολεία, ως μέσο το οποίο υπερβαίνει τα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα που υπάρχουν σήμερα. Ως εκ τούτου, τα Μουσικά Σχολεία θα πρέπει να ενισχύονται τόσο με εθνικούς πόρους όσο και με χρηματοδοτήσεις ευρωπαϊκού επιπέδου μέσω προγραμμάτων (π.χ. IMEE - Intercultural Music Education in Europe), συμβάλλοντας και με άλλους πολιτιστικούς φορείς στην προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής ευρύτερα.

- *Τη θέση ότι τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν μια Πανευρωπαϊκή Ιδέα.*

Τα Μουσικά σχολεία έχουν αναπτυχθεί σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και αποτελούν παράγωγα διαφορετικών μουσικών παραδόσεων και εκπαιδευτικών μουσικών συστημάτων, απηχώντας τη μουσική εκπαίδευση κάθε κράτους. Οι τάσεις όλων αυτών των παραδόσεων είναι ορατές στα αναλυτικά προγράμματα και στις δομές τους ισχυροποιώντας:

- Την παρουσίαση της μουσικής σε μεγάλες ομάδες του πληθυσμού,
 - Την ενδυνάμωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων να συμμετέχουν ενεργά στη μουσική,
 - Την ανακάλυψη και την τροφοδότηση των ταλαντούχων νεαρών ατόμων σε όλη την εκπαιδευτική διαδρομή τους μέχρι τις επαγγελματικές μουσικές σπουδές τους.
- *Την άποψη ότι τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν δημόσια ευθύνη.*
 - Κάθε άτομο που έχει κλίση στη μουσική θα πρέπει να έχει πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο. Για αυτό και δεν θα πρέπει να επιβαρύνονται υπέρογκα η μαθητές για τη συμμετοχή τους σε αυτό.
 - Το ενδιαφέρον για τη μουσική δεν θα πρέπει να γίνεται προϊόν εκμετάλλευσης από τις αγορές και τις πολιτιστικές βιομηχανίες.
 - Το κράτος θα πρέπει υπεύθυνα με πολιτική βούληση να αναλαμβάνει οικονομικές δεσμεύσεις απέναντι στο Μουσικό Σχολείο ώστε να μπορεί το εκπαιδευτικό έργο να ολοκληρώνεται και να διασφαλίζεται.

Ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναγνωρίζεται από αυτούς που είναι πολιτικά υπεύθυνοι, ότι τα μουσικά σχολεία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του βασικού πολιτιστικού αντίκτυπου σε κάθε πολίτη και για αυτό αποτελούν δημόσια δέσμευση και ευθύνη.

2.2.1.7 Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων (European Association of Conservatoires, AEC)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων (AEC) αποτελεί ένα ευρωπαϊκό πολιτιστικό και εκπαιδευτικό δίκτυο, το οποίο ιδρύθηκε το 1953 και εδράζεται από το 2000 στην Ουτρέχτη της Ολλανδίας. Εργάζεται για την προώθηση της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης και γενικότερα, των τεχνών και του πολιτισμού στη σύγχρονη κοινωνία. Αυτό το επιτυγχάνει μέσω της παροχής υποστήριξης, πληροφόρησης και εξειδικευμένων συμβουλών σε ιδρύματα που προσφέρουν ανώτατη μουσική εκπαίδευση, μέσα από συμπράξεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και λαμβάνοντας μέτρα για την ενίσχυση των προτύπων της Ανώτατης Μουσικής Εκπαίδευσης σε όλη την Ευρώπη.

Η AEC ασκεί ενεργητική πολιτική για την υλοποίηση προγραμματικών ευρωπαϊκών έργων στον τομέα της επαγγελματικής μουσικής κατάρτισης με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε ως συντονιστής φορέας είτε ως εταίρος. Με στόχο να εκπροσωπεί τα συμφέροντα της επαγγελματικής κατάρτισης στον τομέα της μουσικής, συμμετέχει με έγγραφα πολιτικής στην αντιμετώπιση σημαντικών ευρωπαϊκών εξελίξεων ή διαβουλεύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το λόγο αυτό θα παραθέσουμε συνοπτικά τις θέσεις που εκφράζει η AEC μέσα από τα πολιτικά της κείμενα για τη μουσική εκπαίδευση και τον πολιτισμό (Prchal, 2006) σχετικά με:

- *την επίδραση της Συνθήκης της Μπολόνια στην Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση και τα Ωδεία.*

Αντιμετωπίζοντας μια σειρά από ζητήματα για τους κύκλους σπουδών έτσι όπως προτείνονται στη Συνθήκη της Μπολόνια, η AEC υπογράμμισε το ζήτημα του καθεστώτος των Ωδείων στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το οποίο εγείρει σοβαρές ανησυχίες ειδικά από πολλές χώρες της Νότιας Ευρώπης. Οι συγκεκριμένες χώρες της Νότιας Ευρώπης εξέφρασαν την ανησυχία ότι συχνά δεν ήταν εφικτή η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και η εξέλιξη σε επίπεδο μεταπτυχιακού και διδακτορικού τίτλου σπουδών, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των σπουδαστών από την παρεχόμενη ποιότητα και αναγνώριση των σπουδών έτσι όπως προβλέπεται από τη Συνθήκη της Μπολόνια. Ήταν προφανές ότι με τη Συνθήκη της Μπολόνια ενδυναμώνονταν τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά η ευρεία αναγνώριση της επαγγελματικής καλλιτεχνικής μουσικής

εκπαίδευσης σε αυτό το επίπεδο δεν ήταν αποδεκτή από όλες τις χώρες της Ευρώπης, καθώς δεν υπήρχε ένα κοινό πλαίσιο αρχών για την αναγνώριση των ωδειακών σπουδών ως μέρος των σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση (General Assembly of the AEC, November 8th 1999). Γνωρίζοντας τις επιπτώσεις και τη σύγχυση που θα επέφερε η Συνθήκη της Μπολόνια σε αυτό το ζήτημα, έγιναν από την AEC οι παρακάτω προτάσεις από την ειδική ομάδα που συστάθηκε για αυτούς τους λόγους:

- Αναγνώριση του περιορισμένου χρόνου σπουδών που δίνεται με βάση τη Συνθήκη της Μπολόνια για τις εξειδικευμένες μουσικές σπουδές καθώς ο χρόνος σπουδών – όπως προβλέπεται στη Συνθήκη – είναι απολύτως περιορισμένος για τέτοιου είδους σπουδές.
- Ο όρος «απασχόληση» (employability) στο τέλος των σπουδών του πρώτου κύκλου, αποδεικνύεται προβληματικός για την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση.
- Προσδιορισμός σαφούς πλαισίου προπτυχιακού επιπέδου σπουδών για την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση.
- Προσδιορισμός και ανάπτυξη πλαισίου Μεταπτυχιακών και Διδακτορικών Σποδών σχετικά με την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση.
- Καθιέρωση πιστωτικών μονάδων (ECTS system) με σκοπό την κινητικότητα στην Ευρώπη.

Για την παραγωγή των συμπερασμάτων η AEC εκπόνησε ποιοτική και ποσοτική μελέτη των συστημάτων για τις μουσικές σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση αξιοποιώντας την εμπειρία τόσο των ευρωπαϊκών χωρών όσο και των Ηνωμένων Πολιτειών (The AEC Project “The Effects of the Bologna Declaration on Professional Music Training in Europe”). Οι διευκρινήσεις που δόθηκαν αξιοποίησαν, επίσης, τη μέθοδο του καθορισμού των μαθησιακών αποτελεσμάτων για τους δύο κύκλους σπουδών. Σύμφωνα με τα παραπάνω, κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα διατηρεί ένα σημαντικό βαθμό ευελιξίας και αυτονομίας για το πώς θα σχεδιάσει το πρόγραμμα σπουδών του και για ποιες ειδικότητες (π.χ. σύνθεση, παιδαγωγική κατεύθυνση, κ.ά), ανάλογα όμως με τον βαθμό δυσκολίας του επιπέδου σπουδών κάθε μουσικού τομέα και τα αποτελέσματα που έχει θέσει προς επίτευξη. Τα παράγωγα της μελέτης της AEC σε σχέση με τη Συνθήκη της Μπολόνια, παρουσιάστηκαν επισήμως τον Απρίλιο του 2004 ως εξής:

- Συνέργεια μεταξύ Παιδείας και Πολιτισμού: Προτάσεις για την Ευρωπαϊκή Επικοινωνία σε θέματα Πολιτισμού.

Κατά τη δημόσια διαβούλευση για την Ευρωπαϊκή Επικοινωνία σε θέματα Πολιτισμού ένα από τα θέματα στα οποία έγινε συχνότερη αναφορά ήταν το δυνητικό όφελος που προκύπτει από μια στενότερη συνέργεια μεταξύ παιδείας και πολιτισμού. Εξαιτίας του ότι το συγκεκριμένο θέμα αποτελεί μέρος της ατζέντας της Ε.Ε για την Παιδεία και το Πολιτισμό η ΑΕΚ καταθέτει συγκεκριμένες προτάσεις για αυτή τη συνέργεια αξιοποιώντας:

- «Συστάσεις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση για το ρόλο της μουσικής εκπαίδευσης και της κατάρτισης του νέου Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Προγράμματος 2004» (έγγραφο του EFMET Project).

Το έγγραφο, που συντάχθηκε από την ΑΕΚ για λογαριασμό της κοινοπραξίας των ευρωπαϊκών δικτύων στον τομέα της μουσικής, όχι μόνο συνοψίζει μερικά από τα κύρια επιχειρήματα για μια στενότερη συνέργεια μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, αλλά, δείχνει πώς αυτή η συνέργεια θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί λαμβάνοντας υπόψη τους πολύπλοκους κανόνες και κανονισμούς του ευρωπαϊκού προγράμματος για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό.

- Την οικονομική μελέτη για τον Πολιτισμό στην Ευρώπη όπου αναφέρει σαφώς τα οφέλη της «Εκπαίδευσης Των Τεχνών ως πρόκληση στο Κεφάλαιο».

Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη εστιάζει στα οφέλη της εκπαίδευσης μέσω των Τεχνών, η οποία εφοδιάζει τους μαθητές με βασικές δεξιότητες που μπορούν να μεταβιβαστούν σε άλλους τομείς οι οποίοι αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία στην γνώση για την οικονομία. Οι βασικές αυτές δεξιότητες περιλαμβάνουν το άνοιγμα σε μια ποικιλία στυλ και κουλτούρων, στην ομαδική εργασία, στη συγκέντρωση και τη φαντασία ('Study on the cultural economy in Europe' – study DG EAC 03/05 executed by the partnership KEA European Affairs, Media Group (Turku School of Economics) and MKW Wirtschaftsforschung GmbH, September 2006).

- Τη μελέτη του 2006 της ΕΕ για τις «Σχέσεις μεταξύ Εκπαίδευσης και Πολιτισμού», η οποία αναγνωρίζει ορισμένα ενδιαφέροντα παραδείγματα ορθής πρακτικής και προτείνει τρόπους για να προωθήσει το συγκεκριμένο ζήτημα.

Ωστόσο, παραλείπει μια πολύ σημαντική ευκαιρία σύνδεσης των πορισμάτων της μελέτης με τη στρατηγική της Λισαβόνας χωρίς να προσδιορίζει σημαντικές πρωτοβουλίες στον τομέα αυτό σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Study concerning an inventory of the best practices linking culture with education' – study DG EAC/59/03, Pôle Universitaire Européen de Lorraine, 2006).

- Τη «Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης», της 18ης Δεκεμβρίου 2006, στο πλαίσιο του Προγράμματος «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010».

Η συγκεκριμένη σύσταση αποτέλεσε μέρος της στρατηγικής της Λισαβόνας, σύμφωνα με την οποία η πολιτιστική έκφραση και η ευαισθητοποίηση αναφέρονται ως δύο από τις οκτώ βασικές ικανότητες όπου κάθε ευρωπαίος πολίτης πρέπει να διαθέτει για να είναι σε θέση να λειτουργήσει σε μια κοινωνία της γνώσης (Recommendation of the European Parliament and of The Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning' (2006/962/EC) - Official Journal of the European Union, 30 December 2006). Ως εκ τούτου, αναγνωρίζει ότι η συνέργεια μεταξύ της Εκπαίδευσης και του Πολιτισμού αποτελεί ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, ως εξής:

i) *Πολιτισμός στην Εκπαίδευση*: Ο ενεργός ρόλος του πολιτισμού στη γενική εκπαίδευση θεωρείται ως βασικός, διότι:

- βοηθά τους νέους να αναπτύξουν την συμμετοχή τους σε δράσεις πολιτισμού αλλά και να κατανοήσουν τη σημασία του πολιτισμού και των τεχνών για την καθημερινή τους ζωή,
- αναπτύσσει δημιουργικές, προσωπικές και διαπροσωπικές δεξιότητες που θεωρούνται απαραίτητα μεταβιβάσιμες δεξιότητες για κάθε σε μια κοινωνία της γνώσης, σύμφωνα με τη μελέτη «Η οικονομία του πολιτισμού στην Ευρώπη»,
- μπορεί να προσφέρει την κοινωνική συνοχή και διαπολιτισμική κατανόηση, η οποία είναι απαραίτητη στην Ευρώπη για την εδραίωση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου,
- συμβάλει στην επίτευξη της πολιτιστικής έκφρασης και της ενημέρωσης, όπως αναφέρεται στη σύσταση για τις βασικές ικανότητες,

ii) *Εκπαίδευση στον Πολιτισμό*: Η εκπαίδευση και η κατάρτιση στον τομέα του πολιτισμού γενικά και, ειδικότερα, στις Τέχνες αποτελεί μία άλλη οπτική γωνία του ζητήματος καθώς:

- ❖ η μελέτη για την «Οικονομία του πολιτισμού στην Ευρώπη», δείχνει τις τεράστιες δυνατότητες για την απασχόληση και την ανάπτυξη των δημιουργικών και πολιτιστικών βιομηχανιών στην οικονομία της Ε.Ε συνολικά. Προκειμένου η Ευρώπη να αξιοποιήσει τη θετική αυτή εξέλιξη και να διατηρήσει τον ηγετικό της

ρόλο στον κόσμο, οι υψηλού επιπέδου επαγγελματίες θα πρέπει να εκπαιδεύονται με υψηλού επιπέδου επαγγελματική κατάρτιση,

- ❖ για μια ισχυρή πολιτιστική συνιστώσα της γενικής εκπαίδευσης, καλά εκπαιδευμένοι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί θα πρέπει επίσης να εκπαιδεύονται με υψηλού επιπέδου επαγγελματική κατάρτιση,
- ❖ στην πρόσφατη έκθεση της Ε.Ε σχετικά με την «Αποδοτικότητα και ισότητα στην Ευρωπαϊκή τριτοβάθμια Εκπαίδευση» (Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament 'Efficiency and equity in European education and training systems' – COM(2006)481 final, Brussels 8 September 2006) δημοσιεύθηκε, στο πλαίσιο της ατζέντας για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση 2010, ένας μεγάλος αριθμός μαθητών που εγκαταλείπουν την ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα, τα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα μουσικής εκπαίδευσης διέπονται από χαμηλά ποσοστά διαρροής φοιτητών ως αποτέλεσμα των νέων συστημάτων αναζήτησης ταλέντων, αναπτύσσοντας παράλληλα ιδιαίτερους μηχανισμούς επιλογής αυτών καθώς και δημιουργικής διδασκαλίας, προσεγγίζοντας τη μάθηση ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε μαθητή,
- ❖ η ελκυστικότητα της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον κόσμο (ως ένας άλλος βασικός στόχος του Προγράμματος «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010» αλλά και ως ένας από τους κύριους στόχους του προγράμματος Erasmus Mundus) είναι ευρέως ανεπτυγμένη στον καλλιτεχνικό τομέα με φοιτητές που έρχονται από όλο τον κόσμο για τη μελέτη των ευρωπαϊκών μουσικών και καλλιτεχνικών σχολών.

Επιπλέον, η πολιτιστική διάσταση της εκπαίδευσης μπορεί να είναι σημαντική και με άλλους τρόπους: μια πρόσφατη μελέτη σχετικά με τις αντιλήψεις της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε χώρες του Τρίτου Κόσμου ορίζει σαφώς ότι η Ευρώπη αποτελεί προορισμό με τις πιο ενδιαφέρουσες παραδόσεις, με πλούσια ανεπτυγμένη πολιτιστική κληρονομιά εμπεριέχοντας τις πιο ελκυστικές τέχνες, αλλά και μουσική και πολιτιστική προσφορά (Study 'Perceptions of European Higher Education in Third Countries' – ERASMUS MUNDUS Project 2004 – 3924 / 001 – 001 MUNMUNA31, Academic Cooperation Association). Είναι, λοιπόν, προφανές ότι ο πολιτισμός και οι τέχνες μπορούν να διαδραματίσουν πρωταρχικό ρόλο στην προώθηση της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης στον κόσμο.

Ως εκ τούτου, η AEC προτείνει:

- αξιοποίηση των παραπάνω επιχειρημάτων για μια στενότερη συνέργεια μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού,
- εκτενέστερη μελέτη των θεμάτων με πιλοτικά προγράμματα, στο πλαίσιο του Έτους της ΕΕ για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό το 2009,
- αυξημένη προσοχή στη συνέργεια μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, αξιοποιώντας την κουλτούρα που δημιουργείται με τα νέα προγράμματα της Ε.Ε,
- αναφορά και αξιοποίηση καλών πρακτικών έτσι όπως έχουν αναδειχθεί μέσα από ευρωπαϊκά προγράμματα που έχουν εκπονηθεί για την μουσική εκπαίδευση και τον πολιτισμό (MUS-E, Mundus Musicalis, Polifonia, meNET, Arts –ELIA),
- την υποστήριξη του «Ευρωπαϊκού Έτους Δημιουργικότητας και Καινοτομίας 2009».

Τόσο η AEC όσο και η *European League of Institutes of the Arts* (ELIA) συνενώνουν την εμπειρία και τις δυνάμεις τους το 2009 για να ενισχύσουν και να προωθήσουν το «Ευρωπαϊκό Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας»:

- ✓ αναγνωρίζοντας τον ρόλο των Τεχνών ως σημαντικό παράγοντα για την καινοτομία στην κοινωνία και την οικονομία, ιδίως με τη στήριξη δραστηριοτήτων, έργων, οργανώσεων και δικτύων στον τομέα αυτό.
- ✓ σχεδιάζοντας μελλοντικά πολιτιστικά προγράμματα με έμφαση στην εκπαιδευτική διάσταση τους.
- ✓ διαμορφώνοντας μια μελλοντική ευρωπαϊκή κινητικότητα με την ενίσχυση όσων τελειώνουν τις σπουδές τους και ενδιαφέρονται για την αναβάθμιση της επαγγελματικής τους πρακτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο με εκπαιδευτικά οφέλη.
- ✓ δίνοντας προτεραιότητα στη συνέργεια μεταξύ της παιδείας και του πολιτισμού ως κεντρικό θέμα στο επόμενο Πολιτιστικό Φόρουμ το Σεπτέμβριο του 2009.
- ✓ δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για ερευνητικά προγράμματα, ώστε οι Τέχνες μέσω της δημιουργικότητας και της καινοτομίας να εξαπλωθούν.
- ✓ ενθαρρύνοντας τους εθνικούς εκπροσώπους των κρατών μελών στην Ομάδα Εργασίας για την Παιδεία & τον Πολιτισμό στο πλαίσιο της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού (AMΣ), με σκοπό να συζητήσουν και να εξασφαλίσουν δράσεις για στενότερη συνέργεια μεταξύ της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο του πολιτισμού και των Τεχνών σε διάφορα εκπαιδευτικά πλαίσια

(τυπική, μη τυπική και άτυπη) και επίπεδα (από την προσχολική μέχρι την τριτοβάθμια εκπαίδευση) όχι μόνο για την καλλιτεχνική εκπαίδευση αλλά και τη γενική.

➤ *την προώθηση του Διαπολιτισμικού Διαλόγου στην Ευρώπη.*

Η AEC πρότεινε συγκεκριμένους τύπους δράσεων για το 2011, επιδιώκοντας ένα μακροχρόνιο αποτέλεσμα πέρα από τις μεμονωμένες δράσεις που υπαγορεύονται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους για τον Διαπολιτισμικό Διάλογο όπως:

- Διαπολιτισμικό διάλογο μέσω της μουσικής και της πολιτιστικής παιδείας

Οι τέχνες έχουν μια μοναδική δυνατότητα να στηρίζουν τον διαπολιτισμικό διάλογο. Η μουσική ως μορφή μη-λεκτικής επικοινωνίας, μπορεί να φέρει τους ανθρώπους κοντά, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και δημιουργώντας στερεή βάση για διάλογο με κοινή αντίληψη. Οι δημιουργικές δυνάμεις της μουσικής και το υψηλό επίπεδο της προσβασιμότητας σε αυτήν μπορούν να την μετατρέψουν σε επικοινωνιακό εργαλείο, το οποίο θα μπορούσε να είναι πολύ πιο ισχυρό από ό,τι τα έγγραφα της πολιτικής, της ενημέρωσης και της επικοινωνίας, τα δημοσιεύσεις ή τις παρουσιάσεις. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τη μουσική και την καλλιτεχνική εκπαίδευση, βάση της οποίας θα μελετηθούν, δοκιμαστούν και εφαρμοστούν χρήσιμα εργαλεία και πρακτικές για τον διαπολιτισμικό διάλογο.

- Πρωτοβουλίες ενίσχυσης των ικανοτήτων για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου.

Ο διαπολιτισμικός διάλογος μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από τις ευρωπαϊκές ενώσεις, τα δίκτυα, τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, με άριστα παραδείγματα πρακτικών με βάση τις οποίες οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στο διαπολιτισμικό διάλογο με ανταλλαγές στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και κοινές δραστηριότητες νέων. Τα συστήματα Town twinning αποτελούν άλλο ένα παράδειγμα του πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι η επαφή με πολίτες διαφορετικών πόλεων. Αν και αποδεικνύεται ότι οι ανταλλαγές στον τομέα της εκπαίδευσης και της νεολαίας έχουν ήδη προχωρήσει αρκετά με την υποστήριξη ευρωπαϊκών προγραμμάτων, θεωρείται ότι είναι ζωτικής σημασίας να βελτιωθεί η επαγγελματική λειτουργία των ευρωπαϊκών οργανισμών ως προς αυτό το σημείο. Η διαδικασία ανάπτυξης των ικανοτήτων θα μπορούσε να αναπτυχθεί μέσω της διοργάνωσης συνεδρίων εκ μέρους των ευρωπαϊκών οργανώσεων σε διάφορους τομείς, κατά τα οποία εμπειρογνώμονες που ειδικεύονται στη δημιουργία,

ανάπτυξη και βιωσιμότητα των οργανισμών επιδιώκουν να μοιραστούν εμπειρίες με άλλους οργανισμούς για τα στάδια της ανάπτυξης τους. Εκτός από τα σεμινάρια κατάρτισης, πρακτικοί οδηγοί, ενημερωτικές ιστοσελίδες με παραδείγματα καλής πρακτικής ή και άλλοι τύποι δημοσιεύσεων θα μπορούσαν να βοηθήσουν τις οργανώσεις στην ανάπτυξή τους, δίνοντας προστιθέμενη αξία στα δίκτυα αναζήτησης πολιτών με ενεργή συμμετοχή στον διαπολιτισμικό διάλογο.

- Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον διαπολιτισμικό διάλογο

Σημαντική ευθύνη για το διαπολιτισμικό διάλογο έχουν τα κράτη μέλη της Ε.Ε καθώς βρίσκονται αντιμέτωποι σε εθνικό επίπεδο με την ευθύνη ανάληψης σχεδίου δράσης για τον διαπολιτισμικό διάλογο. Το εθνικό σχέδιο δράσης για τη δια βίου μάθηση, που αναπτύχθηκε πριν από μερικά χρόνια, αποδείχθηκε ότι είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών. Το ίδιο θα μπορούσε να προβλεφθεί για το διαπολιτισμικό διάλογο.

- τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των *Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων 2007-2013*.

Μέσα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα Erasmus, Erasmus Mundus, Πολιτισμός, Tempus, CONNECT, και Σωκράτης με εμβληματικό έργο την Πολυφωνία (<http://www.polifonia-tl.org/>) η ΑΕΚ έχει αναπτύξει διάφορα καινοτόμα εργαλεία για τη στήριξη της ευρωπαϊκής συνεργασίας και της κινητικότητας στον τομέα της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης. Τα εργαλεία όμως αυτά μπορούν να αξιοποιηθούν μόνο όταν η καινούργια γενιά των ευρωπαϊκών προγραμμάτων θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ατομική κινητικότητα, με ισχυρό μηχανισμό στήριξης αλλά και προώθηση της θεσμικής συνεργασίας, με ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων σπουδών ανάμεσα στα ιδρύματα, με μελέτη τόσο της σύγχρονης οργάνωσης όσο και ζητημάτων που χρήζουν μεταρρύθμισης.

2.2.1.8 Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία (European Association for Music in Schools, EAS)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία (EAS) ξεκίνησε το 1990 με το Ευρωπαϊκό Φόρουμ «Προοπτικές της Μουσικής Εκπαίδευσης σε μια νέα Ευρώπη» (Perspectives of Music Education in a new Europe). Το φόρουμ πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του 18ου Συνεδρίου του Γερμανικού Συλλόγου Μουσικών για τη Σχολική Εκπαίδευση (Verband Deutscher Schulmusiker) στο Lübeck, της Γερμανίας. Εφαπτήριο για την ίδρυση της EAS αποτέλεσε η νέα πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη, όπως

διαμορφώθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο από τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το «Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Μουσική στα Σχολεία», το οποίο εγκρίθηκε στο Lübeck, θεωρείται ως το αποφασιστικό έγγραφο της ίδρυσης της EAS, το οποίο αποτέλεσε τη βασική πολιτική της για σχεδόν 20 χρόνια. Το 2009 αντικαταστάθηκε από τη σημερινή Χάρτα της EAS. Η έδρα της EAS βρίσκεται στη Leuven του Βελγίου.

Η EAS συγκεντρώνει εκπαιδευτικούς μουσικής, καλλιτέχνες, ερευνητές και επιστήμονες λειτουργώντας ως πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών για τη μουσική εκπαίδευση στην Ευρώπη ενισχύοντας ταυτόχρονα την μεταξύ τους συνεργασία και συνέργια με αμοιβαία υποστήριξη. Η δραστηριότητα της EAS ενσωματώνει ένα πολύπλευρο δίκτυο μουσικών ενώσεων με πρωτοβουλίες και έργα που σχετίζονται με τη μουσική εκπαίδευση εντός αλλά και εκτός Ευρώπης. Στις δραστηριότητες της συγκαταλέγονται οι διοργανώσεις πολλών διεθνών συνεδρίων, οι συνεργασίες της με την ISME και την UNESCO, αλλά και η συμμετοχή της σε ευρωπαϊκά προγράμματα (Music Education Network, meNet). Από το 2005 καθιερώθηκε ο θεσμός των Εθνικών Συντονιστών, ο οποίος συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της EAS μέσα από επίσημες καταγραφές σχετικά με τα μουσικά εκπαιδευτικά συστήματα σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα, τη διδακτική των μουσικών γνώσεων και των δεξιοτήτων, την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και τη Δια Βίου Εκπαίδευση.

2.2.1.9 Culture Action Europe: Η πολιτική πλατφόρμα για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό (CAE)

Πρόκειται για έναν οργανισμό προάσπισης και προώθησης των τεχνών και του πολιτισμού ως δομικών στοιχείων του ευρύτερου σχεδιασμού της Ε.Ε ο οποίος ιδρύθηκε το 1992. Βασικός στόχος του οργανισμού είναι η επιρροή της ευρωπαϊκής πολιτικής για ποιοτική πρόσβαση όλο και περισσότερων χωρών στον Πολιτισμό. Παρέχονται εξατομικευμένες πληροφορίες και αναλύσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση για ζητήματα πολιτισμού καθώς και ένα ευρύ δίκτυο πολιτιστικών φορέων με σκοπό την ανταλλαγή και την επεξεργασία κοινών θέσεων, καθώς και την ανάπτυξη δράσεων υποστήριξης προς την ευρωπαϊκή χάραξη πολιτικής.

Αποστολή του οργανισμού αποτελεί η παροχή ενός κοινού χώρου σε πολιτιστικούς φορείς της Ε.Ε στον οποίο μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με την ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική, να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους και να οργανώσουν την πολιτική τους εκπροσώπηση με μακροπρόθεσμο στόχο την ενίσχυση του ρόλου των τεχνών και του πολιτισμού στην ανάπτυξη της Ευρώπης καθώς η πρόσβαση στις τέχνες και η συμμετοχή

στην πολιτιστική ζωή αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα κάθε πολίτη. Για το συγκεκριμένο οργανισμό είναι ισχυρή πεποίθηση ότι οι δημόσιες επενδύσεις στον πολιτισμό και τις τέχνες συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας βιώσιμης και πιο συνεκτικής Ευρώπης.

Η δομή του οργανισμού στηρίζεται σε ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο οργανώσεων που εδρεύει στις Βρυξέλλες και συγκεκριμένα στο BOZAR Centre for Fine Arts (<http://www.bozar.be/>). Το CAE αριθμεί σήμερα πάνω από 100 μέλη που αντιπροσωπεύουν 80,000 καλλιτέχνες με περισσότερες από 14 καλλιτεχνικές ειδικότητες όπως ορχήστρες, συγγραφικές ενώσεις, ερευνητικά ιδρύματα, εθνικά θέατρα σε διεθνή πολιτιστικά δίκτυα, ανεξάρτητους πολιτιστικούς φορείς, ωδεία, εικαστικές οργανώσεις, εθελοντικές πολιτιστικές οργανώσεις, κ.ά.

Το CAE έχει άμεση πρόσβαση σε φορείς λήψης αποφάσεων της Ε.Ε και αναγνωρίζεται ως ευρέως μια μοναδική πηγή πληροφοριών και εμπειρογνομών για την Ε.Ε σχετικά με την πολιτιστική πολιτική της. Λειτουργεί ως οργανισμός ομπρέλλα για φορείς στον τομέα του πολιτισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο δημοσιεύοντας ταυτόχρονα πολυάριθμες μελέτες και εκθέσεις, συμμετέχοντας σε σημαντικές κοινοβουλευτικές ακροάσεις και ομάδες συζήτησης, οι οποίες επηρεάζουν το σχεδιασμό και τη χρηματοδότηση προγραμμάτων για τον Πολιτισμό (Πρόγραμμα «Καλειδοσκόπιο», «Ραφαήλ», Πρόγραμμα «Πολιτισμός», «Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό»).

Ειδικότερα, για τις Τέχνες και την Εκπαίδευση το CAE πρεσβεύει ότι η καλλιτεχνική εκπαίδευση, ως διαδικασία αφύπνισης της συνείδησης απέναντι σε άλλους πολιτισμούς, μπορεί να αξιοποιηθεί ως ένα χρήσιμο εργαλείο συνεργασίας στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες και γι αυτό θα πρέπει να προστατευθεί και να ενδυναμωθεί όχι μόνο ως χώρος εκπαίδευσης για τους μελλοντικούς καλλιτέχνες, αλλά και ως χώρος διαπολιτισμικών αρμοδιοτήτων για όλους τους πολίτες. Η προσφορά του και στον τομέα της μουσικής θεωρείται σημαντική καθώς θεωρείται ως ένας από τους καθοριστικούς φορείς διαμόρφωσης πολιτιστικής πολιτικής και για τη μουσική εκπαίδευση έχοντας άμεση συνεργασία με το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής* (EMC).

2.2.1.10 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (European Music Council, EMC)

Μια περιφερειακή ομάδα του IMC, είναι και το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής* (EMC), το οποίο αποτελεί την οργάνωση-ομπρέλα για την μουσική ζωή στην Ευρώπη. Πρόκειται για μια πλατφόρμα η οποία συμπεριλαμβάνει τα Εθνικά Συμβούλια για τη μουσική αλλά και οργανισμούς που εμπλέκονται σε διάφορους τομείς της μουσικής από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Από την 1η Ιανουαρίου του 2000, η Γραμματεία του EMC εδρεύει στη Βόννη της

Γερμανίας, ενώ σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο, από τον Μάρτιο του 2003, το EMC θεωρείται ως ένας μη-κερδοσκοπικός οργανισμός.

Το EMC αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η μουσική και ο πολιτισμός στην πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη της Ευρώπης. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο ένα πλαίσιο δικαιωμάτων για τη μουσική όπως το σεβασμό απέναντι σε όλες τις μουσικές κουλτούρες, τις ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στη μουσική, τα επαγγελματικά δικαιώματα των μουσικών καθώς και την ελεύθερη πρόσβαση στη μουσική γνώση και δημιουργία.

Οι στόχοι και οι στρατηγικές του EMC διαμορφώθηκαν μέσα από τις συνεχείς ζυμώσεις των πολιτικών για τη μουσική, τις θέσεις που κατά καιρούς πρεσβεύουν διάφορα δίκτυα για τη μουσική σε ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και τις αναγκαιότητες που προκύπτουν από τις θέσεις ευθύνης που αναλαμβάνει το EMC δια της δράσης του. Συγκεκριμένα:

- έχει τη δύναμη και την τεχνογνωσία να υποστηρίζει την προώθηση της μουσικής πολυμορφίας και την ανάπτυξη εν γένει της μουσικής στην Ευρώπη,

- εξ ονόματος της ευρείας εκλογικής περιφέρειας του, είναι σε θέση να υποστηρίζει τις αλλαγές στην ευρωπαϊκή μουσική με συγκεκριμένες πολιτικές καθώς συνεργάζεται με την Ε.Ε, το Συμβούλιο της Ευρώπης, τις εθνικές κυβερνήσεις, την UNESCO αλλά και οργανισμούς που ασχολούνται με τη μουσική.

- παρέχει στρατηγικές πληροφορίες, με σκοπό να διευκολυνθεί η ανταλλαγή και μουσική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. Ενθαρρύνει, επίσης, την ανταλλαγή μουσικών εμπειρογνομόνων μεταξύ της Ευρώπης και χωρών του υπόλοιπου κόσμου λειτουργώντας ως κόμβος των ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών για τη μουσική.

Το EMC υπηρετεί τα μέλη του και μάχεται για την κοινωνική και πολιτική αξία της μουσικής πολυμορφίας της Ευρώπης, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη των ευρωπαϊκών κοινοτήτων που θέλουν να υπηρετήσουν τη μουσική. Μέσα από ποικίλες εκδηλώσεις προσδίδει προστιθέμενη αξία στη συμμετοχή των μελών οικοδομώντας τη μουσική γνώση, δημιουργώντας δυνατότητες δικτύωσης και συνέργειας μεταξύ των οργανισμών για τη μουσική, υποστηρίζοντας και ενισχύοντας έργα με σημαντική πολιτιστική αξία για τη μουσική ζωή των ευρωπαϊκών κοινοτήτων. Επιπρόσθετα, σε περιπτώσεις όπου η μουσική ακεραιότητα και το εμπορικό κέρδος βρίσκονται σε σύγκρουση, το EMC δίνει προτεραιότητα στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των

δημιουργών. Επίσης, υποστηρίζει σθεναρά τη συμμετοχή των νέων σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Περιλαμβάνει μέλη από 29 ευρωπαϊκές χώρες, τα οποία χωρίζονται σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες:

1. Τα Εθνικά Συμβούλια για τη μουσική (συμπεριλαμβανομένων των χωρών εκτός Ε.Ε, όπως η Σερβία, το Ισραήλ και το Αζερμπαϊτζάν), τα οποία αντιπροσωπεύουν τις περισσότερες οργανώσεις στον τομέα της μουσικής σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.
2. Τις Διεθνείς και τους Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς που ειδικεύονται σε έναν συγκεκριμένο τομέα της μουσικής και αντιπροσωπεύουν την υψηλή γνώση και εμπειρία στο συγκεκριμένο τομέα καθώς και τη διασύνδεση των εθνικών και τοπικών οργανώσεων στο συγκεκριμένο τομέα.
3. Τις Εθνικές Οργανώσεις για τη μουσική, που εξειδικεύονται σε ένα συγκεκριμένο τομέα της μουσικής και που αντιπροσωπεύουν την υψηλή γνώση και την εμπειρία στο συγκεκριμένο τομέα εξειδίκευσής τους, διατηρώντας ισχυρό δεσμό με τη χώρα ή την περιοχή όπου η συγκεκριμένη οργάνωση εδρεύει.

Τέλος, στις δράσεις του συμπεριλαμβάνει και την «Ομάδα Νέων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Μουσικής» η οποία αποτελείται από νέους μέχρι 30 ετών που συμμετέχουν ενεργά στη μουσική ζωή από όλη την Ευρώπη. Στόχος της είναι να ενισχύσει τη συμμετοχή των νέων σε οργανώσεις - μέλη του EMC αλλά και του τομέα της ευρωπαϊκής μουσικής στο σύνολό της, καθώς προσβλέπει στη συμμετοχή των νέων ως το κλειδί για την επιβίωση και την ανάπτυξη της μουσικής.

2.2.2 Τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Νομικό Πλαίσιο μέσα από Συνθήκες, Διακηρύξεις και Αποφάσεις

Οι τάσεις που καταγράφονται στο διεθνές και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον αδιαμφισβήτητα επηρεάζουν και τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα. Η παγκοσμιοποίηση συνεπικουρούμενη από την κοινωνία της γνώσης θεωρούνται οι βασικοί παράγοντες του κοινωνικού μετασχηματισμού και επιτάσσουν την αναπροσαρμογή των εκπαιδευτικών συστημάτων και της εκπαιδευτικής πολιτικής. Ειδικότερα στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου δεν υπάρχει ενιαίο εκπαιδευτικό σύστημα και η παιδεία σε πολλές χώρες είναι δημόσια, απαιτείται συστηματοποίηση και συντονισμός. Ήδη από το 1980 το δίκτυο πληροφόρησης *Ευριδίκη* για την εκπαίδευση στην Ευρώπη εμπεριέχει τις συγκρίσεις ιδεών και ορθών πρακτικών καθώς και τις ανταλλαγές απόψεων που ευνοούν την ευρωπαϊκή συνεργασία. Γι αυτό και οι

προβληματισμοί της Ε.Ε διατυπώνονται με τη μορφή ανακοινώσεων, υπομνημάτων, Πράσινων και Λευκών Βιβλίων.

Στα παραπάνω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μουσική εκπαίδευση δεν υπάρχει ως διακριτός φορέας καθώς η μουσική και η εκπαίδευση αποτελούν θεμελιώδεις αξίες της παιδείας και του πολιτισμού ευρύτερα. Οι αποφάσεις όμως που παίρνονται για την πολιτιστική πολιτική κάθε κράτους αλλά και οι επιρροές των εθνικών και διεθνών αναλυτικών μουσικών προγραμμάτων και παραδόσεων φαίνεται ότι επηρεάζουν το ευρύτερο πλαίσιο σχεδιασμού και λειτουργίας της μουσικής εκπαίδευσης με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κράτος. Και παρόλο που η έννοια της επικουρικότητας (όπου κάθε κράτος μέλος φέρει την πλήρη ευθύνη για την οργάνωση και το περιεχόμενο των συστημάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισής του) διατρέχει όλες τις πτυχές των εκπαιδευτικών συστημάτων κατά μήκος της ευρωπαϊκής ηπείρου, η σύσταση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για σχετική εναρμόνιση ποιοτικών κριτηρίων δεν φαίνεται να έχει διαπεράσει ως διαδικασία τα ζητήματα της μουσικής εκπαίδευσης και διδασκαλίας.

Η διαμόρφωση των κατά καιρούς Συνθηκών, Διακηρύξεων και Αποφάσεων, έδωσε στην Ε.Ε. συμπληρωματικές αρμοδιότητες για θέματα πολιτισμού διαμορφώνοντας εκ νέου τον ρόλο και τη θέση της μουσικής εκπαίδευσης. Για την κατανόηση του πεδίου δράσης όσο και για τα επιτεύγματα στο πεδίο της πολιτιστικής πολιτικής με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση, είναι αναγκαίο να εστιάσουμε σε κομβικά γεγονότα με χρονολογική σειρά από το 1990:

- Σύγκλιση της UNESCO (1990), στο Ζομιέν για την Εκπαίδευση για Όλους,
- Συνθήκη του Μάαστριχτ (1993) (ειδικά στα άρθρα 149 και 150 περιλαμβάνει αποφάσεις για την παιδεία και την επαγγελματική εκπαίδευση, παρέχοντας τη νομική θεμελίωση των ενδοενοσιακών, ενδοευρωπαϊκών και διεθνών εκπαιδευτικών προγραμμάτων),
- Συνθήκη του Άμστερνταμ (1999),
- Συνθήκη της Μπολόνια (1999),
- Συνθήκη της Λισσαβόνας (2000),
- Διακήρυξη της Κοπεγχάγης (2002),
- Δια Βίου Μάθηση,
- Στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Συγκεκριμένα:

(i) *Η Σύγκλιση της UNESCO - Εκπαίδευση για Όλους (Ζομιτιέν, 1990)*

Μέχρι το 1990, το ενδιαφέρον των Διεθνών Οργανισμών για την εκπαίδευση εκφραζόταν με προτεινόμενες Διακηρύξεις, Συμφωνίες, Συμβάσεις. Από την αρχή της δεκαετίας του 1990 και ενόψει της έναρξης του νέου αιώνα αναλαμβάνουν μαζί με την UNESCO, ενεργό και έντονη δράση στον τομέα της εκπαίδευσης με σαφή χαρακτήρα προώθησης αλληλέγγυας και ελεγχόμενης πολιτικής δέσμευσης των κρατών - μελών τους για την εφαρμογή ομόφωνων συλλογικών αποφάσεών τους. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν και την πολιτιστική εκπαίδευση.

Έτσι, το 1990 η UNESCO συγκαλεί στο Ζομιτιέν της Ταϊλάνδης την *Παγκόσμια Διάσκεψη για την Εκπαίδευση*, συνάντηση η οποία αποτελεί σταθμό για τη διεθνή εκπαιδευτική πολιτική καθώς επισημοποιήθηκε η προσοχή και στα πολιτιστικά περιβάλλοντα τα οποία καθορίζουν τις εκπαιδευτικές πολιτικές και πρακτικές. Οι εργασίες οδήγησαν σε προβλέψεις για το μέλλον της εκπαίδευσης και αναθεωρήσεις όπως, επίσης, και στη δημιουργία του Διεθνούς Συμβουλευτικού Forum του Προγράμματος «Εκπαίδευση για Όλους». Τα επόμενα χρόνια η εκπαιδευτική πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκφράστηκε με τρεις τρόπους:

- την προώθηση της πολιτιστικής της πορείας και ενότητας υπογραμμίζοντας την ενιαία πολιτιστική ταυτότητά της,
- την ενδυνάμωση της διεθνούς εκπαιδευτικής συνεργασίας με πολιτιστικά ισοσθενείς χώρες αλλά και με ευρωγενείς χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς κ.ά και, τέλος,
- την ενδυνάμωση με τους ιστορικούς δεσμούς των χωρών μελών της.

Τα προγράμματα διεθνούς εκπαιδευτικής συνεργασίας που προωθεί η Ε.Ε χαρακτηρίζονται από την εθνικά πολυμερή, από ευρωπαϊκής πλευράς, συμμετοχή των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Τσαούσης, 2007). Οι παραπάνω επιδιώξεις συνδυάστηκαν και με την Συνθήκη της Λισαβόνας του 2000 για τη δημιουργία μιας ενιαίας κοινωνίας γνώσης και έρευνας.

(ii) *Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (Maastricht, 1993)*

Η ευρεία διάδοση και ο εμπλουτισμός της πολιτιστικής παραγωγής καθώς και η συνειδητοποίηση από τους λαούς της Ευρώπης των κοινών πολιτιστικών αξιών και αναφορών που τους ενώνουν, οι θετικές συνέπειες, δηλαδή, που απορρέουν από μια ενοποιημένη εσωτερική αγορά δεν αποτέλεσαν εξ' αρχής μέριμνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

ή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Σ' όλη την πορεία της Ευρώπης, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν εκείνη που έθεσε τις βάσεις για των πολιτιστικών ενεργειών της Ε.Ε και οδήγησε στον σχεδιασμό αλλά και στην υλοποίηση των γνωστών προγραμμάτων για τον πολιτισμό, από τα οποία προήλθε σημαντικό όφελος και για τη μουσική εκπαίδευση. Και αυτό πραγματοποιείται καθώς η συνθήκη καθιερώνει κοινοτικές πολιτικές και στον τομέα «Νεολαία και Πολιτισμός».

Η συνθήκη για την Ε.Ε, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Με τη συνθήκη, η Κοινότητα προχώρησε σαφώς πέραν του αρχικού οικονομικού της στόχου. Επέτρεψε στην Ε.Ε, που μέχρι τότε ήταν ιστορικά προσανατολισμένη προς την οικονομία και το εμπόριο, να προβεί σε πολιτιστικές ενέργειες για τη διαφύλαξη, τη διάδοση και την ανάπτυξη του πολιτισμού στην Ευρώπη. Έλαβε υπόψη της συγκεκριμένα άρθρα με τις τροποποιήσεις τους, εκφράζοντας επίσημα τη βούληση για μια Ευρώπη των λαών με κοινή πολιτική πολιτισμού. Καθώς η συνθήκη της Ρώμης (1957) δεν περιείχε συγκεκριμένη παράγραφο για την πολιτική στον τομέα του πολιτισμού, η πολιτική στον τομέα του πολιτισμού απέκτησε τη δική της νομική βάση μόνο μετά την έγκριση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Μέχρι τότε η Κοινότητα παρείχε μικρές χρηματοδοτήσεις για πολιτιστικές δραστηριότητες μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, καθώς και μέσω ad hoc πρωτοβουλιών καθώς η δράση της επικεντρωνόταν στη λήψη μέτρων στους τομείς της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, των επιδοτήσεων προς τους καλλιτέχνες και την υποστήριξη καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Αξιοποιώντας, έτσι, τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (άρθρο 3) για κοινή πολιτιστική πολιτική και διατήρηση της ποικιλομορφίας των κρατών μελών, η Ε.Ε δηλώνει ότι αναγνωρίζει και σέβεται τον πλούτο της πολιτιστικής πολυμορφίας αλλά και μεριμνά για την προστασία και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς (άρθρο 167 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε (πρώην άρθρο 151 ΣΕΚ). Έτσι, η Ε.Ε για να δημιουργήσει ένα ευρωπαϊκό πολιτιστικό χώρο, καλείται να στηρίξει και να συμπληρώσει τις δραστηριότητες των κρατών μελών και, αν χρειαστεί, να στηρίξει τις δραστηριότητές τους. Ειδικότερα στις παραγράφους 1,2,3 και 4 του άρθρου 128 της συνθήκης (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 191 της 29ης Ιουλίου 1992) αναφέρεται στον Πολιτισμό ως εξής:

1. Η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά.

2. Η δράση της Κοινότητας αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών,
3. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.
4. Η Κοινότητα λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές όταν αναλαμβάνει δράση δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας συνθήκης.

Αναφορικά με τα παραπάνω, η Συνθήκη του Μάαστριχτ (άρθρο 126) δίνει στα κράτη τη δυνατότητα της εναρμόνισης του ευρωπαϊκού αναλυτικού σχολικού προγράμματος με τις ευρωπαϊκές αποφάσεις αλλά ταυτόχρονα αφήνει ανοικτή και την ευθύνη ανάληψης αποφάσεων για την εκπαίδευση κατά περίπτωση. Καθώς οι ανταλλαγές μαθητών και προσωπικού προσφέρονται ως δυνατότητες μέσα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα, η πλήρης ενοποίηση των σχολικών αναλυτικών προγραμμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι μάλλον απίθανο να συμβεί (Hoskyns, 2002).

Ο ρόλος της Ε.Ε, εντούτοις, περιορίζεται στο να ευνοεί τις ενέργειες συνεργασίας μεταξύ των πολιτιστικών παραγόντων των διαφόρων κρατών μελών ή να συμπληρώνει τις πρωτοβουλίες τους ώστε να συμβάλλει στην ανάπτυξη του πολιτισμού των κρατών μελών στο πλαίσιο του σεβασμού της εθνικής ή περιφερειακής τους ποικιλομορφίας, για την προβολή της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο πολιτισμός αναδεικνύεται σε διακριτό τομέα της ευρωπαϊκής δράσης και θεσπίζεται η υποχρέωση της Ε.Ε να συνεκτιμά τις πολιτιστικές πτυχές σε όλες τις πολιτικές της ακόμα και τις εκπαιδευτικές. Παράλληλα, τίθενται οι βάσεις για την προώθηση στρατηγικών, προγραμμάτων και δράσεων που άπτονται αποκλειστικά του πολιτισμού.

Για το σκοπό αυτό, η Ε.Ε χρησιμοποιεί μέσα για την υποστήριξη πολιτιστικών πρωτοβουλιών, όπως το πρόγραμμα «Πολιτισμός». Αποτέλεσε ένα ενιαίο μέσο προγραμματισμού και χρηματοδότησης για τις κοινοτικές ενέργειες στον τομέα του πολιτισμού. Σκοπό του είχε να συνεισφέρει στην αξιοποίηση ενός πολιτιστικού χώρου κοινού για όλους τους Ευρωπαίους, μέσω της προώθησης της συνεργασίας μεταξύ δημιουργών, πολιτιστικών παραγόντων και φορέων των κρατών - μελών. Το πρόγραμμα αυτό επιβεβαίωσε το ρόλο του πολιτισμού ως οικονομικού παράγοντα και παράγοντα κοινωνικής ένταξης και βίωσης της ιδιότητας του πολίτη. Από το συγκεκριμένο πρόγραμμα προέκυψαν χρηματοδοτήσεις για τη στήριξη προγραμμάτων για τη μουσική εκπαίδευση (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ: Εκπαίδευση και Πολιτισμός, χρηματοδοτήσεις σε πολιτιστικούς και

ερευνητικούς φορείς για τη μουσική εκπαίδευση). Με το Πρόγραμμα «Πολιτισμός» υπογραμμίστηκε η ανάγκη να υιοθετηθεί, σε κοινοτικό επίπεδο, μια συνεκτικότερη προσέγγιση όσον αφορά τον πολιτισμό καθώς και το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία αποτελεί βασική και καθοριστική έννοια στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον πολιτιστικό τομέα, αλλά και γενική προϋπόθεση για τις κοινοτικές δράσεις στον τομέα της πολιτιστικής εκπαίδευσης.

(iii) *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (Amsterdam, 1999)*

Στην Ευρώπη σημειώνεται μια αξιόλογη ανάπτυξη τόσο των παραδοσιακών όσο και των νέων πολιτισμικών ρευμάτων, τα οποία συνεργάζονται με φορείς της εκπαίδευσης, των τεχνών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στόχος είναι η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς του καθώς και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών των κρατών και η διατήρηση και διάδοσή τους εντός των ορίων της διευρυμένης Ευρώπης. Οι περιφερειακές πολιτικές της Ε.Ε καλούνται να στραφούν στην ενίσχυση των τοπικών-εθνικών πολιτισμικών δικτύων, διότι η σύγχρονη Ευρώπη είναι απαραίτητο να οικοδομηθεί πάνω στον άξονα της πολιτισμικής ποικιλομορφίας των κρατών- μελών της. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα θεωρήσει κάθε εταίρος ότι συμμετέχει ενεργά στην συγκρότηση μιας «ευρωπαϊκής κοινωνίας των εθνών», όπου μέσω της πολιτιστικής του ετερογένειας συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Για αυτούς τους λόγους η Συνθήκη του Άμστερνταμ, διαπραγματεύεται τη διεύρυνση των παραμέτρων της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της διαδικασίας είναι οι έντονες διεργασίες για την πολιτική ενοποίηση των ευρωπαϊκών κρατών. Πρόκειται για μια διαδικασία που στηρίζεται, από τη μία, στο δίπολο της υπερεθνικής ολοκλήρωσης και από την άλλη, στο σεβασμό της πολιτισμικής πολυμορφίας των κρατών- μελών. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (ως αποτέλεσμα τροποποιήσεων της Συνθήκης για την Ε.Ε, των ιδρυτικών Συνθηκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένων συναφών πράξεων) υπογράφηκε στο Άμστερνταμ στις 2 Οκτωβρίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 149 της Συνθήκης του Άμστερνταμ που αφορά την εκπαίδευση προβλέπει μεταξύ άλλων δράσεις με τους εξής στόχους (Αθανασούλα-Ρέππα, 1999β): ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της παιδείας, μέσω της εκμάθησης και της διάδοσης των γλωσσών των κρατών-μελών, κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών, συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, ενθάρρυνση της ανάπτυξης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η δράση της Κοινότητας θα πρέπει να προωθεί τη

συνεργασία και τη συνέργεια στη γνώση και τη διάδοση του πολιτισμού και της ιστορίας των κρατών μελών, στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας αλλά και την καλλιτεχνική δημιουργία συμπεριλαμβανομένου και του οπτικοακουστικού τομέα. Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών ευνοούνται οι συνεργασίες με το Συμβούλιο της Ευρώπης, τους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα αλλά και τις τρίτες χώρες.

(iv) *Η Συνθήκη της Μπολόνια (Bologna, 1999)*

Η Συνθήκη της Μπολόνια επέφερε σημαντικές αλλαγές στην ανώτατη εκπαίδευση της Ευρώπης, με στόχο την αύξηση της κινητικότητας μαθητών, καθηγητών και επαγγελματιών, την επίλυση εμποδίων για την αναγνώριση των προσόντων αλλά και τη διασφάλιση της διαφάνειας στην τριτοβάθμια ανώτατη εκπαίδευση. Η αποκαλούμενη «Διαδικασία ή Διακήρυξη της Μπολόνια», στην οποία συμμετείχαν περισσότερες από 45 χώρες, θέσπισε ένα πανευρωπαϊκό σύστημα τριών επιπέδων σπουδών που οδηγούν στην απόκτηση αντίστοιχων διπλωμάτων (πτυχίο, μεταπτυχιακό, διδακτορικό), στην καθιέρωση συστήματος διδακτικών μονάδων, στην ενθάρρυνση της κινητικότητας και την προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας. Ως εκ τούτου, η διακήρυξη της Μπολόνια της 19ης Ιουνίου 1999, που υπογράφηκε από 29 χώρες, σηματοδοτεί ένα σημείο καμπής στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επηρεάζοντας ασφαλώς και τον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης.

Εν συντομία, η Συνθήκη βασίστηκε σε έξι άξονες: 1) την υιοθέτηση ενός συστήματος εύκολα αναγνώσιμων και συγκρίσιμων διπλωμάτων, 2) την υιοθέτηση ενός συστήματος βασισμένου ουσιαστικά σε 2 κύκλους: προπτυχιακού και μεταπτυχιακού, 3) την καθιέρωση ενός συστήματος πιστωτικών μονάδων, 4) την προώθηση της κινητικότητας, 5) την προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στη διασφάλιση ποιότητας, και 6) την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αποτελεί προϊόν μιας σειράς συναντήσεων υπουργών οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για θέματα ανώτατης εκπαίδευσης μέχρι το 2010. Από το 1998 (Παρίσι (Sorbonne Joint Declaration, 1998) πραγματοποιήθηκαν έξι υπουργικές συνεδριάσεις σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και περιοχές της Ευρώπης.

Η Συνθήκη της Μπολόνια είχε σημαντικές επιπτώσεις και στην επαγγελματική μουσική ανώτατη εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η AEC μελέτησε τις επιπτώσεις της Συνθήκης από το 2001 μέσα από ευρωπαϊκά συνεργατικά προγράμματα, τα οποία έχουν τη μορφή *Δικτύων* και θα τα μελετήσουμε σε επόμενη ενότητα. Δημιούργησε σοβαρούς προβληματισμούς, ιδιαίτερα σε χώρες της Νοτίου Ευρώπης, για το καθεστώς των ωδείων στην εκπαίδευση και ειδικά το ρόλο που η τριτοβάθμια εκπαίδευση θα έπαιζε από εδώ και πέρα σχετικά με την

επάρκεια των καλλιτεχνικών σπουδών. Έτσι, πολλοί εξέφρασαν την ανησυχία ότι το νομικό πλαίσιο της Διακήρυξης δεν επέτρεπε στα ωδεία να παρέχουν αναγνωρισμένη καλλιτεχνική εκπαίδευση με ισότιμους τίτλους σπουδών παρά μόνο στον πρώτο κύκλο σπουδών παρόλο που το επίπεδο και η ποιότητα των σπουδών που προσέφεραν ήταν σε πολύ υψηλό επίπεδο (The AEC Project “The Effects of the Bologna Declaration on Professional Music Training in Europe” www.aecinfo.org/bologna.html).

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της AEC, οι αρχές της φαίνονταν να μην προωθούν ένα διευρυμένο Ευρωπαϊκό Σύστημα Ανώτατης Μουσικής Εκπαίδευσης μέσα από τους περιορισμούς που έθεταν δίνοντας την ευκαιρία μόνο σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα να παρέχουν αναγνωρισμένη καλλιτεχνική και μουσική εκπαίδευση (General Assembly, November 8th 1999, www.aecinfo.org/bologna.html). Αυτό ήταν κάτι που θα επηρέαζε σε βάθος την επαγγελματική καλλιτεχνική εκπαίδευση και οδήγησε στη διατύπωση των θέσεων των ιδρυμάτων μελών της AEC ως εξής:

- Αναγνώριση του δικαιώματος των ωδίων να συμμετέχουν στους πρώτους δύο κύκλους σπουδών, παρέχοντας ισότιμους κύκλους με τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά και , ανάλογα με την περίπτωση, παροχή τίτλου διδακτορικών σπουδών.

- Αναγνώριση της μη χρονικής επάρκειας ολοκλήρωσης των καλλιτεχνικών σπουδών έτσι όπως προσδιορίζεται από τη Διακήρυξη της Μπολόνια (καθώς η διάρκεια των σπουδών σε επίπεδο δεξιοτεχνίας οργάνου είναι πολυετής, όπως επίσης, και η ολοκλήρωση των σπουδών σε θεωρητικό επίπεδο).

- Αναγνώριση μοντέλων μελέτης μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών που θα λαμβάνουν υπόψη τους την πρακτική, σε σχέση με την επαγγελματική κατάρτιση της μουσικής.

Τα παραπάνω αποτέλεσαν και τα βασικά σημεία στα οποία προβληματίστηκαν τα περισσότερα ευρωπαϊκά ωδεία και συγκαταλέγονται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου προβληματισμού για τις επιπτώσεις της Διακήρυξης της Μπολόνια στην επαγγελματική καλλιτεχνική εκπαίδευση.

(ν) *Η Συνθήκη της Λισσαβόνας (2000)*

Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της στρατηγικής της Λισσαβόνας, να καταστεί δηλαδή η Ένωση η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων δήλωσαν στις 23 και 24 Μαρτίου 2000 ότι απαιτείται όχι μόνο μια ριζική μεταμόρφωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, αλλά και ένα πρόγραμμα-πρόκληση για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής πρόνοιας και των εκπαιδευτικών

συστημάτων (Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, 23 και 24 Μαρτίου 2000). Η στρατηγική της Λισσαβόνας χωρίζεται σε δύο φάσεις:

- *Φάση I (2000–2005)*, όπου επικεντρώνεται ανάμεσα σε άλλα που επηρεάζουν σαφώς τους τομείς της εκπαίδευσης και του πολιτισμού: στη στήριξη της γνώσης και της καινοτομίας στην Ευρώπη αλλά και στη μεταρρύθμιση της πολιτικής για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων και,
- *Φάση II (2005–2008)*, με σαφείς στόχους να ενισχυθεί η οικονομική ανάπτυξη και η απασχόληση καθώς η Ένωση θα πρέπει να καταβάλει μεγαλύτερες προσπάθειες κινητοποίησης του συνόλου των πόρων σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο με σκοπό τη βέλτιστη εκμετάλλευση των συνεργιών. Προωθούνται η γνώση και η καινοτομία ως παράγοντες ανάπτυξης και να καταστεί η Ευρώπη ελκυστικότερος τόπος επενδύσεων και εργασίας.

Η συνθήκη της Λισσαβόνας φαίνεται να ενισχύει τη σημασία του πολιτισμού με αναφορές στο προοίμιο της συνθήκης για την Ε.Ε σε σχέση και με την πολιτιστική και την ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Στους σκοπούς της Συνθήκης έχει συμπεριληφθεί ότι η Ένωση μεριμνά για τη διατήρηση του πλούτου της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας της και την προστασία και την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς (άρθρο 3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση). Ο ρόλος της Ένωσης στους τομείς αυτούς διευκρινίζεται ότι είναι ο εξής: «Η Ένωση έχει αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις για να υποστηρίξει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών» (άρθρο 6 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Μια νέα οριζόντια «κοινωνική ρήτρα» εξασφαλίζει ότι η Ένωση λαμβάνει μεταξύ άλλων υπόψη κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή της πολιτικής της το «υψηλό επίπεδο της γενικής και επαγγελματικής παιδείας» (άρθρο 9 της συνθήκης). Επιπροσθέτως πρέπει να υπογραμμιστεί ότι με την έναρξη ισχύος της συνθήκης ο χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων γίνεται νομικά δεσμευτικός (άρθρο 6 της Συνθήκης).

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας εισάγει μια σημαντική καινοτομία: οι αποφάσεις στο Συμβούλιο λαμβάνονται πλέον με ειδική πλειοψηφία και όχι ομόφωνα, όπως κατά το παρελθόν. Εντούτοις, δεδομένου ότι εξακολουθεί να μην είναι δυνατή η εναρμόνιση της νομοθεσίας στον τομέα του πολιτισμού, η ειδική πλειοψηφία ισχύει κυρίως για αποφάσεις που αφορούν τη μορφή και το πεδίο εφαρμογής των προγραμμάτων χρηματοδότησης.

Με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβόνας, η διαπολιτισμική διάσταση καθίσταται ακόμη σημαντικότερη. Στον συγκεκριμένο τομέα της πολιτιστικής πολιτικής,

πρωτοβουλίες όπως αυτή για τον πολιτισμό των Ρομά και το πρόγραμμα με τίτλο «Διαπολιτισμικές πόλεις» ή ο διάλογος με την «Πλατφόρμα για τη Διαπολιτισμική Ευρώπη» βρίσκονται στο επίκεντρο. Οι σχετικές αποφάσεις των θεσμοθετημένων οργάνων διαμόρφωσαν και τις ανάλογες τάσεις για αντίστοιχες προγραμματικές δράσεις που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη τις θετικές πτυχές καθώς και τις αδυναμίες που έγιναν ορατές με τη βοήθεια των πολιτιστικών προγραμμάτων «Καλειδοσκόπιο», «Αριάδνη», και «Ραφαήλ», η Επιτροπή, το 2000, αποφάσισε να τα αντικαταστήσει με ένα ενιαίο ολοκληρωμένο μέσο, το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000» ακολουθώντας μια συνολική και συνεκτική λογική, η οποία στόχευε στην ενίσχυση της πολιτιστικής συνεργασίας στην Ευρώπη. Το πρόγραμμα συμπλήρωνε άλλες κοινοτικές δράσεις καθώς και τις πολιτιστικές πολιτικές των κρατών μελών. Θεσπίστηκε για επτά έτη (2000-2006) και πριν από το συγκεκριμένο προηγήθηκαν πιλοτικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν το 1999 (Απόφαση Νο 508/2000/EC του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 14 Φεβρουαρίου 2000, Απόφαση Νο 626/2004/EC του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 31 Μαρτίου 2004). Το πρόγραμμα χορήγησε ενισχύσεις για σχέδια πολιτιστικής συνεργασίας σε όλους τους καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς τομείς.

(vi) *Η Διακήρυξη της Κοπεγχάγης (2002)*

Το 2002, οι υπουργοί παιδείας 31 ευρωπαϊκών χωρών υπέγραψαν τη *Διακήρυξη της Κοπεγχάγης* για την ενισχυμένη ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η δήλωση ζητεί την ανάληψη συγκεκριμένης δράσης για την επίτευξη μεγαλύτερης διαφάνειας, αμοιβαίας αναγνώρισης και τη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα αυτό. Μετά από αυτό, δρομολογήθηκε η αποκαλούμενη *Διαδικασία της Κοπεγχάγης* με στόχο την υλοποίηση της ενισχυμένης ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου να επιτευχθούν μεταξύ άλλων και οι στόχοι της Λισσαβόνας. Η Διάσκεψη της Κοπεγχάγης υιοθέτησε συγκεκριμένες προτεραιότητες για μια διευρυμένη συνεργασία στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης ως εξής:

- Ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, των δια-ιδρυματικών συνεργασιών και των διεθνικών πρωτοβουλιών
- Ενίσχυση της διαφάνειας, της πληροφόρησης και της καθοδήγησης,
- Αναγνώριση προσόντων και τίτλων,

- Πιστοποίηση ποιότητας στην ανταλλαγή προτύπων και μεθόδων, κοινών κριτηρίων και αρχών, προσοχής στις μαθησιακές και επιμορφωτικές ανάγκες δασκάλων και εκπαιδευτών όλων των μορφών.

Οι διαδικασίες της Μπολόνιας και της Κοπεγχάγης ακολουθούν το ίδιο οργανωτικό σχήμα με τη Σύμβαση της Λισσαβόνας το 1997, την UNESCO, το *Διεθνές Φόρουμ της Εκπαίδευσης για Όλους* και το Συμβούλιο της Ευρώπης για την αναγνώριση του τίτλου σπουδών. Διαμορφώνεται έτσι μια νέα πολιτική κοινοπραξία που λαμβάνει κοινές πολιτικές αποφάσεις και δεσμεύσεις. Ο βασικός στόχος των συγκεκριμένων διαδικασιών είναι διπλός καθώς, αφενός, επιδιώκει τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου όπου θα ακολουθούνται ενιαίες πολιτικές διευκολύνσεις σπουδών, απασχόλησης, κινητικότητας ερευνητών – φοιτητών – διδασκόντων, πιστοποίησης και αναγνώρισης τίτλων και, αφετέρου, ενισχύει την εξαγωγή διασυνοριακών εκπαιδευτικών υπηρεσιών επιδιώκοντας τη διατήρηση και προσέλκυση επιστημονικού επιπέδου υψηλής ποιότητας (Τσαούσης, 2007:310). Η Διαδικασία της Μπολόνιας, που αφορά την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, και της Κοπεγχάγης, που αφορά την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, υποστηρίζονται από το Κοινοτικό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010 – Διαφορετικά Συστήματα, κοινοί στόχοι» και κινούνται παράλληλα με αυτό. Σε επίπεδο πολιτικής, τόσο οι δύο Διαδικασίες όσο και το πρόγραμμα κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, την πραγμάτωση ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Δια Βίου Μάθησης. Η συνεπαγωγική σχέση των Συνθηκών και των σχετικών Διακηρύξεων δεν άφησαν ανεπηρέαστη τη μουσική εκπαίδευση και κατάρτιση.

(vii) *Η Δια Βίου Μάθηση ως τάση για την ανάπτυξη της μουσικής εκπαιδευτικής πολιτικής*

Όπως διαφαίνεται, οι Συνθήκες που διαμορφώνουν και μετασχηματίζουν την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική και πολιτιστική πολιτική, συμβάλλουν καταλυτικά στο σύστημα *Εκπαίδευση*. Το πέρασμα όμως στη *Δια Βίου Μάθηση* η οποία ενισχύει την ατομική μαθησιακή διαδρομή, συνιστά μια από τις πιο σημαντικές εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης οδηγώντας σε μεγάλες αναθεωρήσεις και μία εκ νέου διαμόρφωση των πολιτικών των επιμέρους κρατών (Τσαούσης, 2007:306).

Η Επιτροπή της Ε.Ε, αντιμετωπίζει την ιδέα της Δια Βίου Μάθησης ως μια έννοια η οποία συμπεριλαμβάνει «όλες τις σκόπιμες μαθησιακές δραστηριότητες, τυπικές ή άτυπες, που αναλαμβάνονται σε μια συνεχή βάση με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και της αποδοτικότητας» (European Commission, 1999). Ο συγκεκριμένος

ορισμός, αν και ιδιαίτερα γενικός και αφηρημένος, αφού πρέπει να συμπεριλάβει τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας, μεταθέτει την ευθύνη της μάθησης στο άτομο θεωρώντας πως η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί για το άτομο μέσο προσωπικής ολοκλήρωσης και συμμετοχής στην άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη και ταυτόχρονα μέσο επίτευξης οικονομικών στόχων.

Θα πρέπει, τέλος, να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στην Πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη Δια Βίου Μάθηση (Επίσημη Εφημερίδα L 394, 30.12.2006). Αυτή η σύσταση αποσκοπεί να καθιερώσει ένα εργαλείο αναφοράς για τον ορισμό των βασικών ικανοτήτων για τη Δια Βίου Εκπαίδευση και κατάρτιση και ορίζει ανάμεσα στις ικανότητες ως βασική την πολιτιστική γνώση και έκφραση.

Στο έγγραφο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου δίνεται ο σαφής ορισμός της πολιτιστικής γνώσης και έκφρασης ως «η εκτίμηση της σημασίας της δημιουργικής έκφρασης ιδεών, εμπειριών και συναισθημάτων σε ένα φάσμα μέσων μαζικής επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της μουσικής, του θεάτρου, της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών», ενώ ως βασικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα είναι «η επίγνωση της τοπικής, της εθνικής και της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και της θέσης τους στον κόσμο». Η πολιτιστική γνώση καλύπτει τη βασική γνώση σημαντικών πολιτιστικών έργων, συμπεριλαμβανομένου του λαϊκού σύγχρονου πολιτισμού καθώς είναι σημαντικό να κατανοείται η πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία στην Ευρώπη (και άλλες περιοχές του κόσμου), η ανάγκη διατήρησής της και η σημασία των αισθητικών παραγόντων στην καθημερινή ζωή. Οι δεξιότητες σχετίζονται τόσο με την εκτίμηση όσο και με την έκφραση: αυτοέκφραση μέσω της ποικιλίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας με τις εγγενείς ικανότητες των ατόμων και εκτίμηση και απόλαυση των έργων τέχνης και των παραστάσεων. Οι δεξιότητες περιλαμβάνουν επίσης την ικανότητα συσχετισμού των δημιουργικών και εκφραστικών απόψεων του ατόμου με τις γνώμες άλλων και προσδιορισμού και δημιουργίας κοινωνικών και οικονομικών ευκαιριών στην πολιτιστική δραστηριότητα.

Η πολιτιστική έκφραση θεωρείται για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως ικανότητα ουσιαστικής σημασίας για την ανάπτυξη δημιουργικών ικανοτήτων, που μπορούν να μεταφέρονται σε ποικίλες επαγγελματικές επαφές. Η βάση για τον σεβασμό και την ανοικτή συμπεριφορά απέναντι στην πολυμορφία της πολιτιστικής έκφρασης ενισχύουν την κατανόηση της κουλτούρας στην οποία ανήκει ο καθένας αλλά και την αίσθηση ταυτότητας. Η θετική συμπεριφορά καλύπτει επίσης τη δημιουργικότητα και την προθυμία καλλιέργειας

αισθητικής ικανότητας μέσω της καλλιτεχνικής αυτοέκφρασης αλλά και της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή.

Ο εγκάρσιος χαρακτήρας των βασικών ικανοτήτων τις καθιστά απαραίτητες για τη Δια Βίου Μάθηση καθώς προσφέρουν προστιθέμενη αξία στην απασχόληση και στην κοινωνική συνοχή, γεγονός το οποίο εξηγεί τη σημασία της δια βίου μάθησης όσον αφορά την προσαρμογή στις αλλαγές και στην ενσωμάτωση. Αποτελούν δε μέρος των στόχων του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010» το οποίο αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη κοινών ευρωπαϊκών σημείων αναφοράς και αρχών αξιοποιώντας ταυτόχρονα και το άρθρο 151 της συνθήκης της Λισσαβόνας. Σύμφωνα με αυτό, η Κοινότητα πρέπει να λαμβάνει υπόψη στις ενέργειές της τις πολιτιστικές πτυχές, στο πλαίσιο άλλων διατάξεων της συνθήκης, για να σέβεται και να προωθεί την ποικιλομορφία των πολιτισμών της. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη συνέργεια μεταξύ πολιτισμού, εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνεται ο διαπολιτισμικός διάλογος.

Από το 2009, ιδιαίτερα στην Ελλάδα η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί βασικό άξονα της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής γύρω από την οποία περιστρέφεται η άσκηση της σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης, ως αποτέλεσμα της πολιτικής ατζέντας των υπερεθνικών οργανισμών.

Στο νομικό αυτό πλαίσιο, για τη μουσική εκπαίδευση ισχύει ότι ακριβώς ισχύει για όλα τα διδακτικά αντικείμενα και τις μορφές εκπαίδευσης, καθώς η απαίτηση για αυξημένη αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα καθιστά τις παραδοσιακές πολιτικές επιμόρφωσης ξεπερασμένες. Έτσι, η παιδαγωγική, η ψυχολογία και οι τεχνικές αρχηγικών ικανοτήτων, έχουν γίνει μέρος και πακέτο μιας εκπαίδευσης των διδασκόντων, η οποία πλέον δεν περιορίζεται στα ακαδημαϊκά θέματα, όπως συνηθιζόταν πριν από δυο και τρεις δεκαετίες (UNESCO 1998:20). Αποτέλεσμα της συγκεκριμένης θέσης της UNESCO είναι η ξεκάθαρη ανάγκη για ανανέωσή τους. Πλέον, η συγκρότηση και η υλοποίηση της όποιας επιμορφωτικής πολιτικής ενθαρρύνεται σαφώς από ένα κλίμα που διαμορφώνεται από τους εξής παράγοντες: α) την εξάπλωση της ιδέας της Δια Βίου Εκπαίδευσης που νομιμοποιεί και ενθαρρύνει διαδικασίες επιμόρφωσης και β) την όλο και περισσότερο διογκούμενη τάση ταύτισης της ανόδου της ποιότητας της εκπαίδευσης με την άνοδο της κοινωνικής θέσης (status) του εκπαιδευτικού επαγγέλματος καθώς και την αύξηση και ανανέωση του γνωστικού του κεφαλαίου.

Για την ελληνική πραγματικότητα, οι νέες ορίζουσες της εκπαίδευσης ωθούν προς τη κατεύθυνση της έμφασης στην επιμορφωτική διάσταση της εκπαιδευτικής πολιτικής για τη Δια Βίου Μάθηση. Πρόκειται κυρίως για μια επιμορφωτική πολιτική που αποτυπώνεται στα

χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση «Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Ανάπτυξης (ΕΠΕΑΕΚ)» του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α και τα οποία αντανακλούν έναν έντονο προσανατολισμό προς την ευρωπαϊκή σύγκλιση. Μέσα από τα συγκεκριμένα χρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα - ιδιαίτερα την περίοδο 2007-2013 - σχεδιάζονται και υλοποιούνται δράσεις για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό με ποικίλα είδη επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν και σχετική παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για τους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής καθώς η παράλληλη εξάπλωση του λόγου για τη Δια Βίου Εκπαίδευση αποτελεί εξέλιξη καθόλου τυχαία συνδεόμενη. Η Δια Βίου Μάθηση 2007-2013 ενσωματώνει ένα *Εγκάρσιο Πρόγραμμα* για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, το οποίο καλύπτει δραστηριότητες που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση και εστιάζουν:

- στη συνεργασία και στην καινοτομία στον τομέα εκπαιδευτικής πολιτικής για τον Πολιτισμό στην Εκπαίδευση εμπεριέχοντας συγκεκριμένο πολιτιστικό πλαίσιο δραστηριοτήτων για τη μουσική εκπαίδευση,
- στην ανάπτυξη περιεχομένου, υπηρεσιών, παιδαγωγικών μεθόδων και πρακτικής με βάση τις ΤΠΕ με έμφαση στην καινοτομία,
- στη διάδοση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων που υποστηρίζονται στο πλαίσιο του προγράμματος ή προηγούμενων σχετικών προγραμμάτων καθώς και στην ανταλλαγή καλών πρακτικών στον τομέα της μουσικής παιδαγωγικής.

(viii) *Η συμβολή του Πολιτισμού στην εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2010»*

Η δεκαετής αναπτυξιακή στρατηγική της Ε.Ε "Ευρώπη 2020" στοχεύει στην αντιμετώπιση των ελλείψεων του αναπτυξιακού μοντέλου και στη δημιουργία των αναγκαίων συνθηκών για μια διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Η Ε.Ε έχει θέσει πέντε βασικούς στόχους που πρέπει να επιτύχει έως το τέλος της δεκαετίας. Ανάμεσα σε αυτούς τους στόχους συγκαταλέγονται η απασχόληση, η εκπαίδευση, η έρευνα και η καινοτομία.

Η υλοποίηση των στόχων της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις δομές και τις διαδικασίες διακυβέρνησης που έχει θέσει σε εφαρμογή η ΕΕ από το 2010 και περιλαμβάνει οδηγίες πολιτικής που παρέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο, ανάληψη μεταρρυθμιστικών δεσμεύσεων από τα κράτη μέλη και ειδικές συστάσεις ανά χώρα που καταρτίζει η Επιτροπή και εγκρίνονται σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο από τους ηγέτες των κρατών μελών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Οι

συστάσεις αυτές πρέπει στη συνέχεια να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση των εθνικών πολιτικών και προϋπολογισμών.

Σύμφωνα με τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με τη συμβολή του πολιτισμού στην εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»: «η συμβολή του πολιτισμού μπορεί να είναι σημαντική και πολυδιάστατη στα μέτρα που προτείνονται από τις κατευθυντήριες γραμμές και τις εμβληματικές πρωτοβουλίες της «Ευρώπης 2020» που αποσκοπεί να μετατρέψει την Ε.Ε σε μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 175/1, 15.6.2011).

Στο συγκεκριμένο κείμενο δίνεται έμφαση στη συμβολή του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη καθώς «οι καλλιτέχνες και ο πολιτιστικός τομέας εν γένει μπορούν να παίξουν κρίσιμο ρόλο στην αλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων όσον αφορά το περιβάλλον».

Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη καλούνται ειδικότερα σε θέματα Εκπαίδευσης και Πολιτισμού:

- να λάβουν υπόψη τον εγκάρσιο χαρακτήρα του πολιτισμού κατά τη διαμόρφωση σχετικών πολιτικών και εθνικών προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων όσον αφορά την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και να μοιραστούν βέλτιστες πρακτικές σε σχέση με εργαλεία και μεθοδολογίες για να μετρηθεί η συμβολή του πολιτισμού στους στόχους αυτούς,
- να ενισχύσουν τις συνέργειες και να προωθήσουν συμπράξεις μεταξύ εκπαίδευσης, πολιτισμού, ερευνητικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στην καλλιέργεια ταλέντων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για δημιουργικές δραστηριότητες,
- να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές ανάγκες και τις προτεραιότητες ως προς την ανάπτυξη ικανοτήτων των εξειδικευμένων ιδρυμάτων και των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται σε αποτελεσματικές κοινωνικοπολιτιστικές εργασίες,
- να διερευνήσουν πώς να ενισχύσουν την ισχυρή πολιτιστική συνιστώσα στη Δια Βίου Μάθηση προκειμένου να συμβάλουν στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, με σκοπό τη συμβολή στη χάραξη πολιτικής στον τομέα αυτό (Οι βασικές δεξιότητες ορίζονται στη σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες της Δια Βίου Μάθησης (Ε.Ε L 394, 30.12.2006:10).

(viii) *Η συμβολή των Συνθηκών και των αποφάσεων των Κοινοτικών Οργάνων στην Πολιτιστική Πολιτική με επιρροές στη Μουσική Εκπαίδευση*

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, συμπεραίνουμε ότι μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι Συνθήκες δεν φαίνεται να προβλέπουν ρητά πολιτιστική αρμοδιότητα υπέρ των κοινοτικών οργάνων. Το κοινοτικό κατεστημένο στον πολιτιστικό τομέα, έως και τη Συνθήκη του Μάαστριχ, συνδέεται με την πραγματοποίηση των κοινοτικών ελευθεριών, την εγκαθίδρυση ή τη λειτουργία της κοινής αγοράς αλλά και την ανάπτυξη πολιτικών σε συγκεκριμένους τομείς.

Από τη διαδικασία της ενοποίησης και την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ και μετέπειτα ΕΚ) φαίνεται να απουσιάζει ο πολιτισμός. Η μόνη εξαίρεση σημειώνεται στη διάταξη του άρθρου 36 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΣυνθΕΚ) στην οποία γίνεται αναφορά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην υιοθέτηση του άρθρου 128 της ΣυνθΕΚ, το οποίο εισάγει πλέον σαφώς τον πολιτισμό στη σφαίρα της κοινοτικής στοχοθεσίας. Μια πρώτη ώθηση όμως υπέρ της πολιτιστικής δράσης θα δοθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 1974 (Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη Διαφύλαξη της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς της 13.5.1974, ΕΕ C 62, 30.5.1974), για να ακολουθήσουν τρεις χρονικές περίοδοι οι οποίες διακρίνονται για την κοινοτική δράση στον πολιτιστικό τομέα (Παπαγιάννης, 1995:32-34).

Οι πρώτες προσπάθειες αναγνώρισης κοινοτικών αρμοδιοτήτων στην πολιτιστικό τομέα στηρίχθηκαν κυρίως στο προοίμιο της συνθήκης της Ρώμης στο οποίο γίνεται λόγος για οικονομική και κοινωνική πρόοδο των συμμετεχόντων κρατών μελών και στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των λαών. Η περίοδος αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως περίοδος αναζήτησης καθώς δειλά επιχειρείται η ενεργοποίηση των πολιτιστικών φορέων και των κοινοτικών οργάνων.

Η δεύτερη περίοδος μετά το 1982, χαρακτηρίζεται από συμπληρωματικές δράσεις σε σχέση με τις πολιτιστικές πολιτικές των κρατών μελών (δημιουργία της Ορχήστρας Νέων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, υποτροφίες, κ.ά) ενώ, επίσημα, συνέρχονται τα πρώτα «Συμβούλια για Πολιτιστικά Θέματα», γεγονός που υπογραμμίζει και την έναρξη της θεσμικής αναγνώρισης της πολιτιστικής δράσης στην κοινότητα (θα πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη από το 1987 λειτουργούσε και η *Επιτροπή Πολιτιστικών Συμβούλων* ως επίσημη ομάδα).

Η περίοδος 1988-1992 φαίνεται να αποδέχεται τη συζήτηση σχετικά με την αρμοδιότητα της κοινότητας στον πολιτιστικό τομέα να μην είναι σε θέση να καλύψει το όλο και εντονότερο αίτημα των Ευρωπαίων πολιτών τόσο για συμμετοχή στην πολιτιστική πολιτική όσο και στην ανάπτυξη νέων προϋποθέσεων ανταλλαγών και συνεργασίας (Παπαγιάννης, 1995:38). Ως εκ τούτου, το 1988 δημιουργείται η *Επιτροπή Πολιτιστικών Θεμάτων* (EE.C 197/1, 27.7.1988), η οποία αξιολογεί προτάσεις που αφορούν την πολιτιστική συνεργασία και παρακολουθεί την εφαρμογή δράσεων σε πέντε τομείς συγκαταλέγοντας ανάμεσά τους την πολιτιστική εκπαίδευση (Παπαγιάννης, 1995 97-98).

Παρά όλες τις προσπάθειες Διεθνών Οργανισμών όπως της UNESCO το κενό ανάληψης δράσης στον πολιτιστικό τομέα με σαφή νομική βάση ήρθε να το συμπληρώσει η Συνθήκη του Μάαστριχ, η οποία εισήγαγε στο άρθρο 128 την αρμοδιότητα της Κοινότητας στο πολιτιστικό τομέα, κάνοντας λόγο για «πολιτισμό» των κρατών μελών και «κοινή πολιτιστική κληρονομιά». Ο πολιτισμός, μετά τη θέσπιση του άρθρου, προσλαμβάνει πλέον χαρακτήρα θεσμοθετημένης κοινοτικής πολιτικής με συμπληρωματικές δράσεις σε μη οικονομικούς τομείς όπως η παιδεία και η υγεία αποβλέποντας στην υποστήριξη των εθνικών δράσεων και όχι στην πλήρη εναρμόνιση τους με αυτές.

Από το 1993 και μετά φαίνεται ότι διαμορφώνεται μια ξεκάθαρη πολιτιστική ατζέντα για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό με έμφαση στη Δια Βίου Εκπαίδευση και τις προγραμματικές δράσεις ακόμα και σε πιο εξειδικευμένους τομείς όπως η μουσική εκπαίδευση (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ).

Πιο συγκεκριμένα, από τον Μάιο του 2007 η Ε.Ε πρότεινε μια ολοκληρωμένη ατζέντα βασισμένη στο άρθρο 151, παρ. 4 της Συνθήκης της Ε.Ε που την υποχρεώνει να αναπτύξει Δράσεις για τον Πολιτισμό και την Κουλτούρα. Η ατζέντα αναφέρεται στην ανάγκη να διατηρηθεί και να αναπτυχθεί η Ευρωπαϊκή Πολιτισμική ποικιλία που θα πρέπει να θεωρείται βασικό συστατικό στοιχείο για την σύσφιξη και την ενδυνάμωση των δεσμών ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, η ανάπτυξη Πολιτισμικών Δράσεων στο πλαίσιο “Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση” του ΕΣΠΑ 2007-2013, θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική γιατί συσχετίστηκε με την ευρύτερη Στρατηγική της Λισσαβόνας που αφορά σε πολιτικές ανάπτυξης και απασχόλησης. Συνεπώς, οι διαφορετικές Πολιτισμικές Δράσεις αποτελούν βασικό τομέα ενός ολοκληρωμένου πλαισίου κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των χωρών-μελών της Ε.Ε που αφορά άμεσα και τους άλλους τομείς της κοινωνίας όπως είναι η Εκπαιδευτική και η Οικονομική Πολιτική, η Διακρατική Συνεργασία αλλά και οι πολιτικές Κοινωνικής Συνοχής και Ενσωμάτωσης.

Η σχέση μεταξύ - τυπικής μάθησης - Εκπαίδευσης και Πολιτισμού αποτελεί και το βασικό στοιχείο που διέπει τις Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την Παιδεία όπως φαίνεται και στο Εθνικό Πλαίσιο «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013», εστιάζοντας σε δράσεις στον τομέα της εκπαιδευτικής και πολιτισμικής επιμόρφωσης της νέας γενιάς όπως: μουσικές παρεμβάσεις και παρεμφερείς δραστηριότητες (οργάνωση φεστιβάλ ή και βοήθεια στην οργάνωση σχημάτων νεανικής ορχήστρας διαπολιτισμικής μουσικής καθώς επίσης και δράσεις που να αποσκοπούν στην γνωριμία των νέων με διάφορες μορφές και φόρμες μουσικής), Πανελλήνιους Μαθητικούς Καλλιτεχνικούς Αγώνες, Μαθητιάδες, Bienalle Νέων Δημιουργών κ.ά.

Βασικός προβληματισμός για την υλοποίηση δράσεων Παιδείας –Πολιτισμού παραμένει το πώς θα συσχετισθεί η Παιδεία (οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί) με τον Πολιτισμό (μηχανισμοί πολιτισμικού παράγωγου). Δηλαδή πώς μια σχετικά συμπαγής υποδομή όπως είναι αυτή της εκπαίδευσης θα προσεγγίσει τον πολυμορφικό και κατακερματισμένο περιβάλλον της παραγωγής πολιτιστικού έργου αλλά και το αντίστροφο.

Η παραπάνω διαπίστωση έχει αποτυπωθεί και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου σε διάφορα κείμενα αναλύεται το ζήτημα ενδυνάμωσης της συνέργιας μεταξύ της παιδείας, των εκπαιδευτικών μηχανισμών και του πολιτισμού (European Association of Conservatoires, 2006· Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament ‘Efficiency and equity in European education and trainingsystems’- COM (2006) 481final, Brussels 8 September 2006). Γι αυτό και το σχήμα που έχει προταθεί και που συστηματοποιείται σε αυτή τη μελέτη είναι το ακόλουθο (Ινστιτούτο Νεολαίας, 2009):

ΣΧΗΜΑ 2.1

Ενδυνάμωση της συνέργιας Παιδείας-Εκπαιδευτικών Μηχανισμών και του Πολιτισμού

Σε γενικές γραμμές τα παραπάνω στοχεύουν στην δραστηριοποίηση των εκπαιδευτικών και πολιτισμικών φορέων οι οποίοι μέσα από τις δράσεις που θα πραγματοποιούν στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, θα δημιουργούν πολλαπλασιαστικά

οφέλη προς το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Στον **Πίνακα 2.3** μπορούμε να δούμε συνοπτικά τη συμβολή των πιο σημαντικών Συνθηκών στις τάσεις που διαμορφώθηκαν ευρύτερα και για τη μουσική εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3
Ευρωπαϊκές Συνθήκες με επιρροές στη Μουσική Εκπαίδευση

Συνθήκες	Έτος	Αποφάσεις
Συνθήκη του Μάαστριχ	1993	Σχεδιασμός και υλοποίηση Προγραμμάτων για τον Πολιτισμό. Υποστήριξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας, συμπεριλαμβανομένου και του οπτικοακουστικού τομέα. Προβολή της κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών. Δυνατότητα εναρμόνισης του ευρωπαϊκού αναλυτικού σχολικού προγράμματος με τις ευρωπαϊκές αποφάσεις. Ανοικτή ευθύνη ανάληψης αποφάσεων για την εκπαίδευση κατά περίπτωση.
Συνθήκη του Άμστερνταμ	1999	Σεβασμός της πολιτισμικής πολυμορφίας των κρατών-μελών. Προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, της καλλιτεχνικής δημιουργίας των κρατών μελών συμπεριλαμβανομένου και του οπτικοακουστικού τομέα. Διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας. Κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών Συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων Ενθάρρυνση της ανάπτυξης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης
Συνθήκη της Μπολόνια	1999	Θέσπιση ενός πανευρωπαϊκού συστήματος τριών επιπέδων σπουδών (πτυχίο, μεταπτυχιακό, διδακτορικό). Ποιοτική διασφάλιση των μουσικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Καθιέρωση συστήματος διδακτικών μονάδων. Ενθάρρυνση της κινητικότητας εκπαιδευτικών και μαθητών. Πρώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας. Εθνικό πλαίσιο προσόντων.
Συνθήκη της Λισσαβόνας	2000	Στήριξη της γνώσης και της καινοτομίας στην Ευρώπη. Μεταρρύθμιση της πολιτικής για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων. Η γνώση και η καινοτομία ως παράγοντες ανάπτυξης. Διατήρηση του πλούτου της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας της Ευρώπης. Προστασία και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.
Διακήρυξη της Κοπεγχάγης	2002	Ευρωπαϊκή συνεργασία στους τομείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και στην Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση.

Οι Συνθήκες που προαναφέραμε αποτελούν επίσημες αποφάσεις των θεσμοθετημένων φορέων σε πολιτικό επίπεδο για το ευρύ φάσμα του πολιτισμού με

επιπτώσεις και στη μουσική εκπαίδευση. Στο σημείο αυτό όμως θα πρέπει να αναφερθούμε και στην πρόσφατη «Διακήρυξη της Βόννης Για τη Μουσική Εκπαίδευση» (Bonn Declaration) του EMC. Στις 16 Μαΐου 2011, το EMC σε συνεργασία με τη γερμανική Επιτροπή της UNESCO, κάλεσε φορείς από το χώρο της μουσικής εκπαίδευσης για να συζητήσουν την εφαρμογή της Ατζέντας της UNESCO με τίτλο: «Από τη Σεούλ στη Βόννη – Υλοποιώντας τους στόχους για την Ανάπτυξη της Εκπαίδευσης Μέσω των Τεχνών στη Μουσική στην Ευρώπη» (“From Seoul to Bonn – Translating the Goals for the Development of Arts Education to Music in Europe”) εστιάζοντας στην επίτευξη των τριών στόχων του εγγράφου: πρόσβαση, ποιότητα και κοινωνικές - πολιτιστικές προκλήσεις. Το κύριο καθήκον της συνάντησης ήταν να διερευνηθεί πώς η *Ατζέντα της Σεούλ* μπορεί να προσαρμοστεί στη μουσική εκπαίδευση στην Ευρώπη.

Ένα ευρύ φάσμα εκπροσώπων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης μοιράστηκαν σκέψεις και ιδέες, εξετάζοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν την τυπική, μη τυπική και άτυπη μουσική εκπαίδευση στις ευρωπαϊκές χώρες σήμερα, ενώ συνεργάστηκαν από κοινού για την παραγωγή ενός κοινού εγγράφου με θέσεις επονομαζόμενο ως «Διακήρυξη της Βόννης για την Μουσική Εκπαίδευση στην Ευρώπη».

Η *Διακήρυξη της Βόννης* απηχεί κοινά σημεία που εστιάζουν στην ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Ευρώπη. Αναγνωρίζει την αρχή της επικουρικότητας και καλεί τους πολιτικούς φορείς για λήψεις αποφάσεων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με σκοπό να καθορίσουν κοινές πολιτικές που προωθούν την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Ευρώπη σε όλα τα επίπεδα αλλά και να εφαρμόσουν αυτές τις πολιτικές στην πράξη. Οι συμμετέχοντες φορείς του σεμιναρίου συμφώνησαν ότι η αναγνώριση της αξίας της μουσικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη είναι ζωτικής αξίας για τη συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών στον 21ο αιώνα

Καθώς στον 21ο αιώνα η κοινωνία αντιμετωπίζει σημαντικές αλλαγές όπως την πρόκληση των νέων τεχνολογιών, τη μετανάστευση, τις δημογραφικές αλλαγές, την επίδραση της παγκοσμιοποίησης και την οικονομική αστάθεια. Η αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των τεχνών από την UNESCO με βάση το κείμενο της *Ατζέντας της Σεούλ* αποτελεί ένα σημαντικό ορόσημο στην ανάπτυξη της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στον τομέα της πολιτιστικής και εκπαιδευτικής πολιτικής.

Οι τρεις στόχοι της *Ατζέντας της Σεούλ* καθώς είναι στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους καλύπτουν σημαντικές πτυχές των τεχνών στην εκπαίδευση και ως εκ τούτου, η *Διακήρυξη της Βόννης* αντανακλά τα επιχειρήματα της συγκεκριμένης ατζέντας ερμηνεύοντας τους τρεις στόχους της σε σχέση με τη μουσική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα:

- Σε σχέση με τον πρώτο στόχο για την «Πρόσβαση» (Goal 1: Access),

η *Διακήρυξη της Βόννης* επικεντρώνεται στην πτυχή της παροχής «Πρόσβαση στην Μουσική Εκπαίδευση» εξετάζοντας: α) τις προϋποθέσεις των χώρων όπου η μουσική εκπαίδευση παρέχεται, β) κατά πόσο ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εκπαιδευομένων, και, γ) κατά πόσο οι συγκεκριμένοι χώροι είναι ανοικτοί σε όλους όσους επιθυμούν να συμμετέχουν στη μουσική εκπαίδευση. Η πρόσβαση στη μουσική εκπαίδευση και η ενεργός συμμετοχή στη μουσική αποτελεί ανθρώπινο δικαίωμα που πρέπει να εξασφαλίζεται για τους ανθρώπους όλων των ηλικιών και για όλα τα κοινωνικά στρώματα στην Ευρώπη, εξασφαλίζοντας ότι όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης μέσα από τα καλλιτεχνικά μέσα. Ως εκ τούτου, η *Διακήρυξη της Βόννης* υποστηρίζει ότι:

- Η μουσική εκπαίδευση πρέπει να είναι συνεχής ως μαθησιακή διαδικασία, η οποία ξεκινά από τη γέννησή του ανθρώπου και συνεχίζεται στην ενήλικη ζωή του.
- Η μουσική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των συμμετοχικών προσεγγίσεων, πρέπει να αποτελεί υποχρεωτική πτυχή του προγράμματος σπουδών όλων των ευρωπαϊκών σχολείων.
- Οι ευκαιρίες στη μη τυπική και άτυπη μουσική εκπαίδευση πρέπει να αναγνωρίζονται, με αυξανόμενη προβολή των έργων αυτών η οποία πρέπει να εξασφαλίζεται.
- Η μουσική εκπαίδευση πρέπει να ασκείται μέσα από μια σειρά ρυθμίσεων και πρακτικών, προκειμένου να φτάσει σε όσο το δυνατό περισσότερους ανθρώπους. Μέθοδοι της τυπικής, άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης πρέπει να χρησιμοποιηθούν εντός του γενικού εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και σε εξειδικευμένα μουσικά και καλλιτεχνικά ιδρύματα, στην τοπική κοινότητα και σε ένα ευρύ φάσμα φορέων όπως επιχειρήσεις, βιομηχανία και κοινωνική εργασία.
- Θα πρέπει να δημιουργηθούν ευκαιρίες και δομές παρακάμπτοντας τα εμπόδια, έτσι ώστε να είναι δυνατό για τον καθένα, ανεξάρτητα από την ηλικία ή τις κοινωνικές συνθήκες, να συμμετέχει τόσο στη μουσική εκπαίδευση όσο και στην ενεργή διαδικασία λήψης της μουσικής.
- Η μουσική εκπαίδευση πρέπει να αντικατοπτρίζει την πολυμορφία της κοινωνίας στην οποία ζούμε ενσωματώνοντας τις κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις.
- Θα πρέπει να αναπτυχθούν προγράμματα με διαθεματικό περιεχόμενο, συμπεριλαμβανομένης της διεπιστημονικής εμπειρίας των τεχνών, καθώς και η συνεργασία με μη καλλιτεχνικούς τομείς.

- Σε σχέση με το δεύτερο στόχο και την «Ποιότητα» (Goal 2: Quality),

η *Διακήρυξη της Βόννης* επικεντρώνεται στις βασικές απαιτήσεις για την επίτευξη της υψηλής ποιότητας στη μουσική εκπαίδευση. Εξετάζει τους τρόπους σύμφωνα με τους οποίους τα ιδρύματα κατάρτισης για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές, ανταποκρίνονται σε αυτές τις απαιτήσεις ποιότητας. Ως εκπαιδευτικοί μουσικής εκλαμβάνονται οι μουσικοπαιδαγωγοί με πρακτική εμπειρία (music education practitioners), οι καθηγητές μουσικής (music teachers), εκπαιδευτικοί γενικής παιδείας (general teachers) καθώς και παιδαγωγοί της τυπικής αλλά και της άτυπης εκπαίδευσης (pedagogues in formal, non-formal and informal settings). Η υψηλή ποιότητα της μουσικής εκπαίδευσης συμβάλλει στην προσωπική τους ανάπτυξη. Ως εκ τούτου:

- Υψηλού επιπέδου μουσικοπαιδαγωγοί με πρακτική εμπειρία πρέπει, αφενός, να συμμετέχουν στη μουσική εκπαίδευση από το πρώτο στάδιο της εκπαίδευσης (προνηπιακή και προσχολική εκπαίδευση) καθώς και, αφετέρου, να συμπεριλαμβάνονται σε όλα τα στάδια της μουσικής εκπαίδευσης καθ' όλη τη διάρκεια της δια βίου μάθησης.
- Όλοι οι μουσικοί που εισέρχονται στη μουσική εκπαίδευση πρέπει να λαμβάνουν συγκεκριμένη παιδαγωγική κατάρτιση η οποία θα πρέπει να παρέχει τα απαραίτητα ακαδημαϊκά, πρακτικά και κοινωνικά θεμέλια για το έργο τους. Κάτι τέτοιο θα πρέπει να αποτελεί υποχρεωτική διαδικασία και για την επαγγελματική κατάρτιση του εκπαιδευτικού μουσικής καθώς με αυτό τον τρόπο γίνεται αντιληπτή η αξία της μουσικής.
- Η εκπαίδευση εκπαιδευτικών μουσικής θα πρέπει να εκσυγχρονιστεί εξοπλίζοντας τους εκπαιδευτικούς με τις πιο επίκαιρες μεθόδους και εργαλεία. Τα μαθησιακά αποτελέσματα της κατάρτισης των εκπαιδευτικών μουσικής θα πρέπει να χρησιμοποιούνται και αυτά ως εργαλεία για την (εκ νέου) ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών. Γενικά, θα πρέπει να αναβαθμιστεί ο ρόλος των εκπαιδευτικών της μουσικής.
- Η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη θα πρέπει να προσφέρεται σε όλους τους επαγγελματίες της μουσικής εκπαίδευσης.
- Θα πρέπει να καθοριστούν συστήματα υψηλής ποιότητας αξιολόγησης για όλες τις βαθμίδες της μουσικής εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τριτοβάθμια εκπαίδευση, μη-τυπική εκπαίδευση), προκειμένου να διασφαλιστεί η ανάπτυξη καινοτόμων παιδαγωγικών μεθόδων για όλες τις κατηγορίες μαθητών. Τα

συστήματα αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν σαφή κριτήρια που να αφορούν στα μαθησιακά αποτελέσματα και στη μεθοδολογία της διδασκαλίας.

- Θα πρέπει να αναπτυχθεί μια κοινή αντίληψη εκπαιδευτικής κουλτούρας.
- Η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τυπικής και άτυπης μουσικής εκπαίδευσης θα πρέπει να αυξηθεί ενθαρρύνοντας προγραμματικές κοινές δράσεις για παράδειγμα μεταξύ καλλιτεχνών της μουσικής και εκπαιδευτικών μουσικής.
- Η ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο πρέπει να ενισχυθεί.
- Σε σχέση με τον τρίτο στόχο για τις «Κοινωνικές και Πολιτιστικές προκλήσεις» (Goal 3: Social and Cultural Challenges),

η *Διακήρυξη της Βόννης* αντικατοπτρίζει την αλληλεξάρτηση του ανθρώπου και της κοινωνίας. Η έκθεση επικεντρώνεται στις ενδογενείς και εξωγενείς αξίες της μουσικής εκπαίδευσης και της μουσικής καθώς υπογραμμίζει εκ νέου τις δυνατότητές τους για κοινωνική ευθύνη και διαπολιτισμικό διάλογο. Η πολιτιστική πολυμορφία αποτελεί πραγματικότητα για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Η προώθηση της διαφορετικότητας και του διαλόγου μεταξύ των πολιτισμών θα πρέπει να ενισχυθούν επιπλέον από τη θέση ότι οι μουσικοί πολιτισμοί δεν χρειάζονται ηγεμονία. Η αξία της μουσικής πρέπει να είναι σεβαστή καθώς αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την ένταξη ατόμων που βιώνουν τον αποκλεισμό για οποιοδήποτε λόγο (φύλο, ηλικία, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά κριτήρια, κ.λπ.), οικοδομώντας γέφυρες αλλά και ικανοποιώντας κάθε κοινωνική και πολιτιστική πρόκληση των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Ως εκ τούτου:

- Η μουσική εκπαίδευση πρέπει να αποτελεί «πλαίσιο – οδηγό» λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες κοινωνικές αλλαγές.
- Η διαπολιτισμική και κοινωνικο-πολιτιστική εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής ανάπτυξης και της ομαδοσυνεργατικότητας) πρέπει να ενσωματωθούν στην εκπαίδευση όλων των μουσικών και σε όλα τα επίπεδα. Ομοίως, οι εργαζόμενοι από άλλους κλάδους θα πρέπει να λαμβάνουν μουσική εκπαίδευση, προκειμένου να είναι σε θέση να ξεπερνούν οποιαδήποτε προβλήματα σε επαγγελματικό επίπεδο γιατί καθώς εκτίθενται στη μουσική μπορούν να κατανοήσουν πλήρως την αξία της.
- Οι κοινωνικές και πολιτιστικές προκλήσεις θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από ένα σύνολο αρχών που να προκύπτει από τη συνεργασία και την ενδυνάμωση πολιτιστικών, εκπαιδευτικών και άλλων τομέων.

- Είναι σημαντικό να καθοριστούν οι στόχοι ενός μουσικού έργου, οι κοινωνικές επιπτώσεις του και τα επιθυμητά αποτελέσματα.
- Τα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της επίσημης εκπαίδευσης αλλά και οι οργανώσεις που προσφέρουν άτυπη μουσική εκπαίδευση πρέπει να αυξήσουν τις δράσεις τους με στόχο την αντιμετώπιση και την επίλυση των κοινωνικών και πολιτιστικών προκλήσεων.
- Οι προαναφερθέντες φορείς θα πρέπει να διαθέτουν κατάλληλες εγκαταστάσεις με εξοπλισμό τελευταίας τεχνολογίας συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής μουσικής.
- Τόσο η έρευνα όσο και οι πρακτικές εφαρμογές θα πρέπει να τίθενται στη διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου αποδεικνύοντας το σημαντικό ρόλο της μουσικής παιδείας σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης των προσωπικών, κοινωνικών και πολιτιστικών προκλήσεων.

Το κείμενο της *Διακήρυξης της Βόννης* απευθύνεται με συγκεκριμένες συστάσεις στους πολιτικούς αλλά και σε όσους θεωρούνται αρμόδιοι σε κέντρα λήψης αποφάσεων σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για ζητήματα πολιτισμού και εκπαίδευσης. Τόσο οι κυβερνήσεις όσο και η νομοθεσία θα πρέπει να συμπεριλάβουν και να υιοθετήσουν τις παρακάτω θέσεις:

- Δίκαιη και δημοκρατική πρόσβαση όλων στη μουσική εκπαίδευση.
- Απαραίτητη η παρουσία της μουσικής εκπαίδευσης στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση εξαιτίας της πολιτιστικής της πολυμορφίας.
- Εξασφάλιση δημόσιας χρηματοδότησης για την τυπική και άτυπη μουσική εκπαίδευση, προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση όλων σε αυτήν.
- Προσιτή οικονομικά μουσική εκπαίδευση για όλους και από όλα τα κοινωνικά στρώματα, μέσω επιχορηγήσεων, προς αποφυγής του ελιτισμού.
- Ποικιλομορφία της μάθησης, μέσω της μουσικής εκπαίδευσης για όλους, ως αποτέλεσμα υψηλού επιπέδου επαγγελματισμού.
- Επαρκής χρηματοδότηση για την παροχή υψηλής ποιότητας και σύγχρονης κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Κάτι τέτοιο ισοδυναμεί με το γεγονός ότι η κυβέρνηση που επενδύει στη μουσική παιδεία λαμβάνει σοβαρά τα οφέλη της τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς.
- Δια Βίου κατάρτιση όσων ασχολούνται επαγγελματικά με τη μουσική εκπαίδευση και μετά τη λήψη του πτυχίου.

- Επαρκής χρηματοδότηση τόσο για τη μουσική σύνθεση όσο και για την υποστήριξη της παραδοσιακής μουσικής εκπαίδευσης με έμφαση στα κοινωνικά οφέλη των δύο αυτών κατευθύνσεων.
- Βιώσιμη χρηματοδότηση με σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις για τη διασφάλιση της ποιότητας και της αξιολόγησης, σχετικά με τον κοινωνικό αντίκτυπο της μουσικής εκπαίδευσης.
- Χρηματοδότηση για τη μουσική εκπαίδευση υπό μορφή πολυτομεακού έργου που να συμπεριλαμβάνει την υγεία, την ευημερία, την ανάπτυξη κ.λπ.
- Βιωσιμότητα πρακτικών της δημόσιας χρηματοδότησης και ισορροπία μεταξύ μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων διάφορων έργων ως αποτέλεσμα της βασικής χρηματοδότησης των οργανισμών στον τομέα της μουσικής και της εκπαίδευσης.

Η *Διακήρυξη της Βόννης*, η οποία δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του 2011, έχει ήδη υιοθετηθεί από διάφορους φορείς για τη μουσική εκπαίδευση ως πολιτικό κείμενο αναφοράς. Για παράδειγμα, αξιοποιώντας το συγκεκριμένο κείμενο, η *Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (ΕΕΜΑΠΕ), πρόβαλλε σθεναρά επιχειρήματα για τη διατήρηση της μουσικής εκπαίδευσης ως μέρος του επίσημου προγράμματος σπουδών στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Επίσης, η *Ευρωπαϊκή Ένωση Μουσικών Σχολείων* (European Music School Union) προσάρμοσε το κείμενο ως υποστηρικτικό στις ιδιαιτερότητες των μουσικών σχολείων καθώς και η *Ευρωπαϊκή Ένωση Χορωδιών* (European Choral Association- Europa Cantat) εμπνεύστηκε από το κείμενο για τη στοχοθεσία της σημασίας του χορωδιακού τραγουδιού (Dudt, 2012:134).

Η *Διακήρυξη της Βόννης* έχει διττή σημασία. Από τη μια, προσφέρει σε φορείς για τη μουσική εκπαίδευση ένα πολιτικό κείμενο αναφοράς για αυτο-συλλογισμό, αναθεώρηση των στόχων για τη μουσική εκπαίδευση και κριτήρια για τον έλεγχο των δράσεων και των νομοθετικών ρυθμίσεων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Από την άλλη, στρέφεται προς τους φορείς λήψης πολιτικών αποφάσεων αποδεικνύοντας ότι το EMC είναι σε θέση να εγγυηθεί σε μεγάλο βαθμό ότι η μουσική εκπαίδευση δεν περιλαμβάνεται μόνο σε έγγραφα πολιτικής σημασίας, αλλά και σε δράσεις μέσω φορέων ανά την Ευρώπη. Με τη *Διακήρυξη της Βόννης*, το EMC ελπίζει να συμβάλει στην εφαρμογή της *Ατζέντας της Σεούλ* στην Ευρώπη καθώς η μουσική εκπαίδευση συμβάλλει με τη σειρά της στην προσωπική

ανάπτυξη του ατόμου και έχει τη δύναμη να ενώνει τους ανθρώπους συμμετέχοντας στην ειρηνική και χωρίς αποκλεισμούς ευρωπαϊκή κοινωνία.

Στην επόμενη ενότητα θα αναφερθούμε στα ευρωπαϊκά προγράμματα για τη μουσική εκπαίδευση, ως προϊόντα πολιτιστικής γνώσης, και τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα χώρους άτυπης μάθησης λειτουργώντας συμπληρωματικά με την τυπική σχολική εκπαίδευση, απευθύνονται σε όλους και χαρακτηρίζονται από ποικιλία και διαφοροποίηση ως προς τις βαθμίδες εκπαίδευσης, την προέλευση και τις πολιτιστικές εμπειρίες. Επίσης, επηρεάζονται από τις δυνάμεις της αγοράς και τα οικονομικά δεδομένα (Vallance, 2007). Στο σημείο αυτό η μουσική ως κοινωνική πράξη είναι καθοριστική καθώς γεφυρώνει διαφορετικές απόψεις (Olsson, 2007) καλλιεργώντας βασικές αξίες για την απόκτηση θετικών στάσεων και δεξιοτήτων που χρειάζεται η σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία (Κακούρου-Χρόνη, 2006). Ανάλογα, οι εθνικές δράσεις που προγραμματίζονται στο πλαίσιο των προγραμμάτων φαίνεται να δίνουν έμφαση στην επικοινωνία των πολιτισμών, την καλλιέργεια των σχέσεων διαφορετικών εθνοτήτων και θρησκειών και την ενδυνάμωση - μέσω του διαπολιτισμικού διαλόγου- της κατανόησης, της ανεκτικότητας, της αλληλεγγύης και της συνείδησης του κοινού πεπρωμένου των Ευρωπαίων πολιτών κάθε προέλευσης. Ως εκ τούτου, τα διεθνή επαγγελματικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, τα προγράμματα με χρηματοδότηση για την υποστήριξη έργων με διαπολιτισμικό χαρακτήρα θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση και την ενίσχυση της κινητικότητας των ευρωπαίων πολιτών και ιδιαίτερα των νέων στον τομέα της μουσικής.

2.2.3 Προγραμματικές Δράσεις και Επιχειρησιακά Προγράμματα για τη Μουσική Εκπαίδευση

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα αναφερθούμε σε επιλεγμένα ευρωπαϊκά προγράμματα γενικής εμβέλειας για τον πολιτισμό, τα οποία εμπεριέχουν δράσεις και για τη μουσική εκπαίδευση καθώς και σε επιλεγμένα προγράμματα προσανατολισμένα σαφώς στη μουσική εκπαίδευση, τα οποία αξιοποιώντας τη διεθνή εμπειρία δείχνουν ότι έχουν επηρεάσει και συμβάλλει μέσω των δράσεων τους σε σημαντικό βαθμό τόσο στις αποφάσεις, όσο και στην εξέλιξη της μουσικής εκπαίδευσης.

Στη σύγχρονη εποχή η ύπαρξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων αποτελεί ανάγκη καθώς προσφέρουν την ευκαιρία μιας εν δυνάμει βαθιάς και ουσιαστικής πολιτιστικής εμπειρίας η οποία μας επιτρέπει να βγούμε έξω από την εσωστρέφειά μας και να συναντηθούμε με τους άλλους (Ross, 2007). Γι αυτό και τα προγράμματα δείχνουν να εξελίσσονται με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης. Επιφέρουν αποτελέσματα

μακροπρόθεσμα, όχι άμεσα ορατά και απαιτούν επενδύσεις σε ειδικευμένο αρκετές φορές προσωπικό με συνεχή προσαρμογή στις ανάγκες των συμμετεχόντων, στις πολιτισμικές αξίες των καιρών, αλλά και στον προσανατολισμό των συμμετεχόντων και των ενδιαφερόμενων.

Όπως παρακολούθησαμε, ο ρόλος των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμοί αλλά και των θεσμοθετημένων οργάνων της Ε.Ε. θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός, τόσο στο ιδεολογικό προσανατολισμό της μουσικής εκπαίδευσης όσο και στις πρακτικές που εφαρμόζονται με το να προτείνουν, να διαμορφώνουν και να υλοποιούν προγράμματα για τον πολιτισμό με έμφαση και στη μουσική εκπαίδευση, με τη σύμπραξη διαφόρων κρατών. Ιδιαίτερα η Ε.Ε συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και, εάν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους. Η πολιτική εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και για τον χώρο της μουσικής, συγκαταλέγεται στους τομείς όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με διαδικασία συναπόφασης. Βάσει της αρχής της επικουρικότητας, η πολιτική αυτή εμπίπτει πρωταρχικά στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Η Ε.Ε όμως εγκρίνει μια σειρά δράσεων ευρωπαϊκής και διεθνούς εμβέλειας προκειμένου να προαγάγει μια γενικευμένη πολιτική για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση.

Οι δράσεις αυτές έγιναν γνωστές με τον όρο «Προγράμματα» με σκοπό να συμβάλλουν στην εκπλήρωση της αποστολής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στον τομέα του πολιτισμού. Σημαντική έτσι θεωρείται η συμβολή των Πολιτιστικών Προγραμμάτων και των Προγραμμάτων Δράσης (ιδιαίτερα την παρούσα περίοδο 2007 - 2020) για τη διαμόρφωση και την άσκηση της πολιτιστικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών Οργανισμών γιατί μέσω των συγκεκριμένων χρηματοδοτήθηκαν και χρηματοδοτούνται μακροχρόνια έργα για ειδικούς τομείς όπως η μουσική.

Με τον όρο ευρωπαϊκά προγράμματα, εννοούμε όλες τις προγραμματικές δράσεις αρμόδιων οργάνων της Ε.Ε που χρηματοδοτούνται, εφαρμόζοντας τις αποφάσεις συνθηκών και διακηρύξεων των Διεθνών Οργανισμών. Στόχος των προγραμμάτων είναι να ευαισθητοποιήσουν και να δώσουν τη δυνατότητα στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών μελών και τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς τους να εφαρμόσουν νέες μεθόδους και τεχνικές στην εκπαιδευτική τους διαδικασία, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα ως προς τις τάσεις, τις αξίες και τις συμπεριφορές που αναπτύσσουν. Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στην ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων τους στα εκάστοτε εθνικά συστήματα.

Τα ευρωπαϊκά προγράμματα, φαίνεται να έχουν τον χαρακτήρα μιας αποδοτικής ενέργειας με συλλογικό και μεγάλου μεγέθους χαρακτήρα, που ενισχύει με θετικά

αποτελέσματα την διαδικασία του πολιτισμού αυτή. Η πορεία των πραγμάτων, καταδεικνύει, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι στην προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης αυτή είναι η αρμόζουσα οδός για να διαχειρισθούμε το κεφάλαιο του Πολιτισμού. Άλλωστε πριν από τα προγράμματα αυτά οι πιλοτικές ενέργειες, και μετά από αυτά, η αβίαστη θα λέγαμε παράτασή τους (για το έτος 1999) και συνέχισή τους (με το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000») ενισχύουν την άποψη αυτή, μέσα από τις επιτυχημένες πορείες τους.

Ο επαναπροσδιορισμός των στόχων σε θέματα πολιτισμού και εκπαίδευσης αλλά και η αποτελεσματική εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών αξιοποιώντας το διεθνή χώρο ως πηγή μάθησης και διακρατικής δραστηριοποίησης, αποτελεί τη φιλοσοφία των ευρωπαϊκών προγραμμάτων με σκοπό τον κοινωνικό μετασχηματισμό έτσι ώστε μια σύγχρονη κοινωνία να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες του μέλλοντος. Στη φιλοσοφία αυτή κινείται η UNESCO καθώς:

Η ευθύνη της εκπαίδευσης είναι ταυτόχρονα ουσιαστική αλλά και ιδιότυπη, από την άποψη ότι η έννοια της ταυτότητας μπορεί να ερμηνευτεί με δύο τρόπους. Επιβεβαιώνοντας ο καθένας μας τη διαφορετικότητά του, ανατρέχοντας στις πολιτισμικές αναφορές και ενισχύοντας την αλληλεγγύη στο εσωτερικό της ομάδας, μπορεί να φτάσει σε μια θετική και απελευθερωτική πορεία. Αν, ωστόσο, παρερμηνεύσουμε τη σημασία των παραπάνω διεκδικήσεων, κινδυνεύουμε να καταστήσουμε δύσκολη ή ακόμη και αδύνατη την πραγμάτωση και του διαλόγου με τους άλλους (UNESCO, 1991:71).

Η ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που αφορούν την επαγγελματική μουσική είχε καθιερωθεί πολύ πριν από τα τρέχοντα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως ήδη έχουμε διαπιστώσει από την περιγραφή των δράσεων φορέων και οργανισμών που ασχολούνται με τη μουσική εκπαίδευση. Πολλά ιδρύματα πραγματοποίησαν διάφορες ευρωπαϊκές δραστηριότητες, οι οποίες ήταν ως επί το πλείστον άτυπες. Με την πάροδο των δεκαετιών, η συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναφορικά με την επαγγελματική μουσική κατάρτιση υποστηρίχθηκε έντονα μέσα από την ανάπτυξη της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σε αυτή τη διαδικασία, συνέβαλε και η άποψη των μελών κρατών ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και ενοποίησης αλλά και μέσα από τις συμπράξεις στο χώρο του πολιτισμού και της εκπαίδευσης ευρύτερα.

Η αξιοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων για τη μουσική εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα ERASMUS το 1987 ενώ το πρώτο ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση χρηματοδοτήθηκε στο πλαίσιο του

προγράμματος TEMPUS το 1990. Έτσι σχεδιάστηκε το *TEMPUS Joint European Project* (JEP) από την Μουσική Ακαδημία της Πράγας όπου δημιούργησε μια σύμπραξη ωδείων στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, τη Δανία, τη Γερμανία, την Αυστρία και τις Κάτω Χώρες. Το πρόγραμμα συντονίστηκε από το Ωδείο της Ουτρέχτης αποτελώντας ένα ενεργό πρόγραμμα ανταλλαγής μαθητών και καθηγητών, προσφέροντας πρόσβαση σε βιβλιοθήκες, ηχογραφημένο υλικό και επαφή με μουσικά όργανα της Μουσικής Ακαδημίας της Πράγας με τη σημαντική οικονομική υποστήριξη της Ε.Ε για 3 χρόνια.

Η δεκαετία του 1990 θεωρήθηκε καθοριστικής σημασίας καθώς κατά τη διάρκεια της αναπτύχθηκαν τα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκτυα για την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση με σημαντικότερα το Polyphonia Network (με συντονιστή το Ωδείο της Ουτρέχτης, Ολλανδία) και το Sibelius Network (με συντονιστή την Ακαδημία Sibelius, Φιλανδία). Εν τω μεταξύ, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε περισσότερο τα Προγράμματα Δράσης για την Εκπαίδευση καθώς με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία υπογράφηκε το 1992, άνοιξε ο δρόμος για τα προγράμματα Socrates, Leonardo και Kalidoscope για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό. Παρά το γεγονός ότι η φιλοσοφία του πολυμερούς δικτύου ERASMUS (Multilateral Network ERASMUS) αντικαταστάθηκε από το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ (SOCRATES programme) και οι δύο μορφές προγραμμάτων για τη μουσική εξακολουθούν να υφίστανται, συνεχίζοντας τις κοινές τους δραστηριότητες. Εκτός από τα συγκεκριμένα Προγράμματα Δράσης, ο αριθμός των φορέων που δραστηριοποιήθηκαν αυξήθηκε, όπως επίσης και ο αριθμός των εμπλεκόμενων μαθητών και εκπαιδευτικών.

Από το 2000 και μετά, άρχισαν να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται μεγάλης κλίμακας ευρωπαϊκά σχέδια με συγκεκριμένη θεματολογία που υποστηρίχθηκαν με χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε (παραδείγματα αυτών αποτελούν το ευρωπαϊκό πρόγραμμα LEONARDO «ProMuse» (1998-2001) για την επαγγελματική κατάρτιση και τη Δια Βίου Εκπαίδευση των μουσικών και το «Music Web» (Royal Conservatory - Hague, 1999-2004), σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία της μουσικής θεωρίας μέσω eLearning, κ.ά).

Τα ευρωπαϊκά προγράμματα ανανέωσαν το ενδιαφέρον και οργάνωσαν εκ νέου το πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης ανάμεσα σε φορείς της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης, αναζωπυρώνοντας θέματα κοινού ενδιαφέροντος σε ευρωπαϊκό επίπεδο με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, βοηθώντας ιδρύματα και φορείς να ανταλλάξουν πολύτιμες πληροφορίες με συναδέλφους στο εξωτερικό. Την περίοδο εκείνη σημειώθηκε αύξηση στην παραγωγή εκδόσεων και υλικών για τη μουσική εκπαίδευση καθώς πραγματοποιήθηκαν ανταλλαγές καλών πρακτικών, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη νέων προγραμμάτων σπουδών

ή την βελτίωση των ήδη υπαρχόντων. Ωστόσο, αυτή η επίδραση φαίνεται να περιορίζεται σε ένα μικρό αριθμό ιδρυμάτων - φορέων, ακόμη και παρά το γεγονός ότι οι δημοσιεύσεις και τα παράγωγα των προγραμμάτων διαδόθηκαν ευρύτερα σε όλο το σύνολο του μουσικού κλάδου.

Παρά τις θετικές αυτές εξελίξεις σχετικά με τις ευρωπαϊκές συνεργασίες στην επαγγελματική μουσική εκπαίδευση, τα θεσμικά όργανα θα μπορούσαν αναμφίβολα να συνεχίζουν να αναπτύσσουν τη δική τους εθνική εκπαιδευτική πολιτική σχετικά με τη μουσική εκπαίδευση με συμμετοχή σε ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, αν δεν υπήρχε ένα ενιαίο πλαίσιο ανάπτυξης που ήρθε να άρει την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλάζοντας εντελώς το τοπίο στη μουσική εκπαίδευση: η διακήρυξη της Μπολόνια το 1999. Ο αντίκτυπος αυτής της δήλωσης ήταν καταλυτικός για την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση καθώς τις τελευταίες δεκαετίες είχε αναπτυχθεί σθεναρά στο πλαίσιο των ανωτάτων εκπαιδευτικών συστημάτων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Παρόλο το γεγονός ότι η διακήρυξη υπεγράφη για να αμβλύνει την τεράστια ποικιλομορφία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία αντιμετώπιζε προβλήματα με την αναγνώριση των σπουδών και των πτυχίων, τα προβλήματα παρέμειναν και ο αντίκτυπος τους αντικατοπτρίζεται και στη θεματολογία των ευρωπαϊκών προγραμμάτων σχετικά με το σχεδιασμό, το περιεχόμενο και τα ποιοτικά κριτήρια των προγραμμάτων μουσικών σπουδών.

Στην ενότητα που ακολουθεί θα παρακολουθήσουμε την πορεία της εξέλιξης των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανά κατηγορίες, εστιάζοντας στη χρονική περίοδο από το 1990 μέχρι και σήμερα. Η θεματολογία των προγραμμάτων για τη μουσική εκπαίδευση αφορά κυρίως τομείς όπως: την Εκπαίδευση Ενηλίκων (Adult Education), τη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση (Continuing Professional Development), το Management, Σύνθεση (Composition), την Εκτέλεση (Performance), τη Χρήση των ΤΠΕ (Use of ICT), Μουσικολογία (Musicology), τα Παιδαγωγικά (Music Pedagogy), τη Μουσικοθεραπεία (Music Therapy), τη Μουσική Τεχνολογία (Music Technology), καθώς και ζητήματα σχετικά με την Πολιτιστική Πολυμορφία (Cultural Diversity). Τα σύγχρονα ευρωπαϊκά προγράμματα έρχονται για να ολοκληρώσουν με σταθερά βήματα την πορεία μιας κοινής διαδρομής σε θέματα μουσικής εκπαίδευσης, ισχυροποιώντας τις βάσεις για μια ενιαία ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1997, Ενότητα «Πολιτιστικά Θέματα», παράγρ. 696).

➤ Η πρώτη γενιά των πολιτιστικών προγραμμάτων

Με την εισαγωγή μιας νομικής βάσης για τον Πολιτισμό στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, οι πολιτιστικές δραστηριότητες της Ε.Ε οργανώθηκαν πιο συστηματικά. Από αυτές, τρεις - υπό τη μορφή προγραμματικών δράσεων - στοιχειοθετούν την πρώτη φάση, πριν το έτος 2000. Τα προγράμματα χαρακτηρίζονται από ευρυθμία και ευστοχία στο σημαντικό και δύσκολο ρόλο τους. Βέβαια η πολιτιστική πορεία της Ευρώπης συνεχίστηκε και συνεχίζεται, «συλλέγοντας» περισσότερο τους καρπούς των δράσεων τόσο για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, όσο και για τους πολιτισμούς που συνθέτουν το «μωσαϊκό» αυτό. Γι αυτό και η «πρώτη φάση», έχει την δική της ξεχωριστή σημασία, διαχρονικά. Καταρχάς κατατέθηκαν τρία προγράμματα:

- ✓ Το πρόγραμμα *Καλειδοσκόπιο* (Kalidoscope, 1996-1998).

Είχε στόχο την υποστήριξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας και την ενίσχυση της διάδοσης του πολιτισμού των λαών της Ευρώπης. Το πρόγραμμα Καλειδοσκόπιο, υιοθετήθηκε στις 29 Μαρτίου το 1996 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο των Υπουργών, και έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 1998. Ως πρώτο πρόγραμμα για τον πολιτισμό, απόρροια των θέσεων της συνθήκης του Μάαστριχτ για θέματα πολιτισμού, στόχευσε στην ενθάρρυνση της καλλιτεχνικής (artistic) και πολιτισμικής (cultural) δημιουργίας, με κύριο όμως χαρακτηριστικό την συνεργασία σε μια ευρωπαϊκή διάσταση. Στο πλαίσιο του προγράμματος εγκρίθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν 518 projects, μεταξύ αυτών και για τη μουσική (Υποστήριξη προγραμμάτων (Projects) Πολιτιστικής Συνεργασίας (IP/99/562, Brussels, 26 July 1999). Δεδομένων των θετικών αποτελεσμάτων που είχε και προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνέχιση της κοινοτικής υποστήριξης στα πολιτιστικά προγράμματα με ευρωπαϊκή διάσταση, η Επιτροπή προτείνει να παραταθεί η διάρκεια του για ένα έτος, εν αναμονή της έγκρισης του προγράμματος-πλαίσιου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την προώθηση του πολιτισμού (2000-2004) [EE C 319 της 16.10.1998 και COM (1998) 539]. Κομβικά σημεία για την επιτυχία του προγράμματος θεωρήθηκαν: η συνεργασία οργανισμών από διαφορετικά κράτη – μέλη, η προώθηση και η διεύρυνση της γνώσης, των γνωστικών πεδίων, μεταξύ των πολιτών και, η ανάλογη προώθηση και διεύρυνση για τον πολιτισμό και την πολιτιστική ζωή των ευρωπαίων πολιτών.

Η μουσική αποτέλεσε τομέα του προγράμματος μαζί με το χορό, το θέατρο, την όπερα κ.ά. Για την εκπλήρωση των στόχων, το πρόγραμμα σχεδιάστηκε δομικά, με την λογική των «Δράσεων» (actions). Κάθε δράση συγκέντρωσε στόχους με συγκεκριμένο

χαρακτήρα και σε κάθε δράση ενσωματώθηκαν συγκεκριμένα projects. Περιέλαβε δύο δράσεις:

Δράση 1: Υποστήριξη γεγονότων (events) και πολιτιστικών έργων (cultural projects) των οποίων η υλοποίηση προϋποθέτει συνεργατικότητα ή κάποιας μορφής δικτύωση.

Δράση 2: Υποστήριξη μεγάλης κλίμακας (Large scale) ευρωπαϊκών συνεργατικών δραστηριοτήτων (co-operation projects): μεγάλα-σημαντικά έργα με ευρωπαϊκές διαστάσεις (που συνεπάγεται συνεργασία ανάμεσα σε τουλάχιστον τέσσερις χώρες μέλη), με ποιότητα και σημαντικές κοινωνικοοικονομικές (socio-economic impact) επιπτώσεις. Αναφορικά με την *Δράση 2*, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δόθηκαν οικονομικές ενισχύσεις στην Ορχήστρα νέων της Ε.Ε (EU Youth Orchestra) και στην ορχήστρα Μπαρόκ της Ε.Ε (EU Baroque Orchestra). Αντικειμενικός σκοπός αυτών των επιχορηγήσεων ήταν να δοθεί στους νέους ευρωπαίους μουσικούς η ευκαιρία να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους μέσα από την εμπειρία τους ως μουσικής της εν λόγω ορχήστρας. Αξίζει να αναφέρουμε, ότι το Συμβούλιο εξέφρασε την ιδιαίτερη μέριμνά του για τον τομέα της μουσικής αναφέροντας ότι με τη λήξη του ευρωπαϊκού προγράμματος το 1998, θα πρέπει να προετοιμασθούν τα μέσα συνεργασίας για το μέλλον του τομέα της μουσικής, ως θεμελιώδες στοιχείο των πολιτισμών και της ιστορίας των χωρών. Ως εκ τούτου, το Συμβούλιο ζήτησε από την Επιτροπή να προετοιμάσει ένα πρόγραμμα δράσης με διατάξεις που αφορούν κυρίως τη μουσική παιδεία από νεότατη ηλικία, τη μουσική μετάδοση και δημιουργία, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών, την κατάρτιση των καλλιτεχνών και λοιπών επαγγελματιών της μουσικής. Ενέταξε, επίσης, την ενδεχόμενη δημιουργία ενός παρατηρητηρίου ή ενός κέντρου πληροφόρησης για τη μουσική». Το 2000, οι δράσεις του προγράμματος, περιήλθαν στο πλαίσιο του προγράμματος «Πολιτισμός 2000».

✓ Το πρόγραμμα *Αριάδνη* (Ariane, 1997)

Στην γενική έκθεση επί της δραστηριότητας της Ε.Ε για την χρονιά 1997, αναφέρεται ότι στον τομέα των πολιτιστικών θεμάτων «το 1997 χαρακτηρίστηκε από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, δύο νέων προγραμμάτων (Αριάδνη και Ραφαήλ), βάσει του άρθρου 128 της Συνθήκης ΕΚ, τα οποία αφορούν αντιστοίχως τον τομέα του βιβλίου και της ανάγνωσης και της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (Απόφαση αριθ. 2085/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για θέσπιση προγράμματος υποστήριξης στον τομέα των βιβλίων και της ανάγνωσης (Ariane) - ΕΕ L 291 της 24.10.1997 και Δελτίο 10-1997, σημείο 1.2.248).

Σημαντική για την διαμόρφωση των προγραμμάτων ήταν η αίτηση του Συμβουλίου (22-9-1997) προς την επιτροπή, να καταρτίσει «προτάσεις σχετικά με το μέλλον της πολιτιστικής δράσης της Κοινότητας βάσει του άρθρου 152 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προβλέποντας ιδιαίτερα τη θέσπιση ενός ενιαίου μέσου προγραμματισμού» (Απόφαση αριθ. 719/96/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την κατάρτιση προγράμματος υποστήριξης των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων με ευρωπαϊκή διάσταση (Kalidoscope 2000) - ΕΕ L 99 της 20.4.1996 και Δελτίο 3-1996, σημείο 1.3.170). Μία από τις σημαντικές εξελίξεις κατά τη διάρκεια του 1997, αποτέλεσε η έκδοση συμπερασμάτων για τον «Ρόλο της Μουσικής στην Ευρώπη» (18-12-1997) του Συμβουλίου, όπου ζητήθηκε ιδιαίτερα η εισαγωγή στο άρθρο 128 της Συνθήκης ΕΚ, που αφορά τα πολιτιστικά θέματα.

Με βάση τα συγκεκριμένα πολιτικά έγγραφα, η μουσική θα αποτελέσει σημαντική ενότητα δράσεων των προγραμμάτων ώστε όταν στο Forum για τον Πολιτισμό του 2001 («Cultural Cooperation in Europe», Forum 2001, 21-22 November 2001, Brussels), εμφανιστούν απολογιστικά στοιχεία για τα τρία προγράμματα, να κατέχει σημαντικό αριθμό θεματικών στον ενδεικτικό κατάλογο που συμπεριλήφθηκε στα πρακτικά (βλ.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2).

✓ Το πρόγραμμα *Ραφαήλ* (Raphaël, 1997-2000)

Είχε στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς με ευρωπαϊκή διάσταση. Το πρόγραμμα *Ραφαήλ*, στόχευσε στο να δώσει νέα ώθηση στις κοινοτικές δραστηριότητες στον τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ενθαρρύνοντας τη διεθνική συνεργασία και την από κοινού χρησιμοποίηση ικανοτήτων και εμπειριών στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων, καθώς και τη διάδοσή τους, τόσο στους πολιτιστικούς φορείς όσο και στο ευρύτερο κοινό. Το πρόγραμμα παρείχε υποστήριξη σε 224 projects σε τρία χρόνια (1997-1999) με την συμμετοχή περισσότερων από χίλιους συμμετέχοντες πολιτιστικούς φορείς (cultural operators) από όλη την Ευρώπη.

Οι στόχοι του προγράμματος από τον πρώτο χρόνο συνοψίζονται στην η ενθάρρυνση συνεργασιών προκειμένου να προστατεύσουν, διατηρήσουν και αναδείξουν την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, αυξάνοντας την ενημερότητα για σχετικά θέματα των πολιτών, και εξασφαλίζοντας εμπλουτισμό στις διόδους πρόσβασης στην κληρονομιά αυτή. Οι βασικοί τομείς που καλύφθηκαν από το πρόγραμμα περιέλαβαν τόσο αντικείμενα όσο και κτίρια, όπως: μουσεία και συλλογές, βιβλιοθήκες και αρχεία, συμπεριλαμβανομένων φωτογραφικών, κινηματογραφικών και αρχειοθήκες ήχου (sound libraries), αρχαιολογική

και υποθαλάσσια κληρονομιά, αρχιτεκτονική κληρονομιά και τοπία (landscapes) με πολιτιστικό ενδιαφέρον (φυσικά και πολιτισμικά αντικείμενα (cultural and natural objects)). Το Πρόγραμμα Ραφαήλ παραδίδει τα σκήπτρα στα πειραματικά κριτήρια που διαμορφώνονται στο πλαίσιο του σχεδιαζόμενου προγράμματος Πολιτισμός ειδικότερα για τη χρονιά 2000, εξασφαλίζοντας ότι θα υιοθετηθεί επισήμως αυτή τη χρονιά ως η εναρκτήρια, για μια σειρά εξελιγμένων πολιτιστικών προγραμμάτων αξιοποιώντας την εμπειρία των προηγούμενων.

Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι ότι σε όλη τη διάρκεια των συγκεκριμένων προγραμμάτων, τα ευρωπαϊκά όργανα χρησιμοποιούν κανονισμούς για την ενθάρρυνση πολιτιστικών ενεργειών, με σκοπό οι πολιτικές που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της καλής λειτουργίας της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς (διευκολύνοντας τις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών) να εφαρμόζονται εξίσου και στους ευρωπαϊκούς πολιτιστικούς φορείς.

➤ **Η δευτέρα γενιά των πολιτιστικών προγραμμάτων**

Η «πρώτη γενιά» των πολιτιστικών προγραμμάτων κατέδειξε δυνατότητες και αντιξοότητες για την οικοδόμηση του ευρωπαϊκού πολιτιστικού γίνεσθαι. Η παράτασή τους, ώστε να οδηγηθούν αβίαστα όλες οι δράσεις στο επόμενο στάδιο το 2000, συνιστά ένδειξη καλού αποτελέσματος. Το 2001, τα προγράμματα αυτά θα αντικατασταθούν από τα προγράμματα «δευτέρας γενιάς» γνωστά ως «Πολιτισμός 2000». Απόρροια της εμπειρίας της «πρώτης γενιάς» προγραμμάτων, προκειμένου να προχωρήσει η Ε.Ε στην επόμενη φάση σχεδιασμού για τον Πολιτισμό, αποτελεί η στρατηγική εξορθολογισμού των πολιτιστικών δράσεων, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της πολιτιστικής συνεργασίας. Από τα παραπάνω, θα προκύψει το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», με αντίστοιχη διάρκεια προγραμματισμού.

✓ *Το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000»*

Συγκεντρώνει τα παλαιά προγράμματα και αποσκοπεί στη δημιουργία κοινού πολιτιστικού χώρου μέσα από την προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και της γνώσης της ιστορίας, της δημιουργίας, της διάδοσης του πολιτισμού και της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των έργων τους, της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, των νέων μορφών πολιτιστικής έκφρασης καθώς και του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου που διαδραματίζει ο πολιτισμός. Το πρόγραμμα Πολιτισμός 2000 υποστηρίζει σχέδια διακρατικής συνεργασίας, τα οποία συνεπάγονται τη συνεργασία δημιουργών, πολιτιστικών παραγόντων και

πολιτιστικών φορέων στις χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Ο στόχος του προγράμματος Πολιτισμός 2000 είναι η προώθηση ενός κοινού πολιτιστικού χώρου που χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική πολυμορφία και την κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Επιμέρους στόχοι του προγράμματος αποτέλεσαν:

- η προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και της αμοιβαίας γνώσης του πολιτισμού και της ιστορίας των λαών της Ευρώπης,
- η προώθηση της πολιτιστικής δραστηριότητας και της διεθνικής διάδοσης του πολιτισμού καθώς και των ανταλλαγών καλλιτεχνών και όσων εργάζονται σε δημιουργική βάση και με άλλους τρόπους στον τομέα του πολιτισμού και των έργων τους,
- η προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της ανάπτυξης νέων μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης,
- η προώθηση της ανταλλαγής εμπειριών στη διατήρηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και η βελτίωση του διαπολιτισμικού διαλόγου μεταξύ ευρωπαϊκών και μη ευρωπαϊκών πολιτισμών.

Η διάρκεια του προγράμματος περιέλαβε μία περίοδο από το 2000 έως το 2003, ενώ το 2003 το πρόγραμμα παρατάθηκε χωρίς αλλαγές για τα έτη 2005–2006. Το πρόγραμμα Πολιτισμός 2000, δημιουργήθηκε για την προώθηση της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής συνεργασίας στην Ευρώπη ώστε να κινηθεί προς την κατεύθυνση ενός κοινού πολιτιστικού χώρου. Γι αυτούς τους λόγους, υποστήριξε τα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά προγράμματα με ευρωπαϊκή διάσταση, τόσο σε επίπεδο δημιουργίας, όσο και σε επίπεδο οργάνωσης και εφαρμογής τους. Οι δραστηριότητες που υποστηρίχτηκαν από το πρόγραμμα αυτό περιέλαβαν φεστιβάλ, σεμινάρια, εκθέσεις, νέες παραγωγές, επισκέψεις, συνέδρια και μεταφράσεις για καλλιτέχνες, πολιτιστικούς φορείς καθώς και ένα ευρύτερο νεανικό κοινό. Τα περισσότερα projects περιέλαβαν τη διάσταση των πολυμέσων, ιδίως μέσω της δημιουργίας ιστοσελίδων και φόρουμ συζητήσεων.

✓ *Το Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2008-2010»*

Το Πρόγραμμα Πολιτισμός 2008-2010 αποτελεί και το πρώτο τριετές Σχέδιο Εργασίας που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της *Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τον Πολιτισμό*. Το Σχέδιο Εργασίας ορίζει τις πρωτοβουλίες που πρέπει να πραγματοποιηθούν στον τομέα του πολιτισμού σε εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο για την χρονική περίοδο 2008-2010. Καθορίζει τις δραστηριότητες που πρέπει να επιδιωχθούν στα πλαίσια πέντε περιοχών δράσης –

προτεραιότητας, όπως ορίζονται με την απόφαση του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου 2007 σχετικά με την *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό*.

Ανάμεσα στα συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κρατών μελών που συνήλθαν στο πλαίσιο του Συμβουλίου (2008/C 143/06, 10.6.2008) σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2008-2010, φαίνεται ότι προτεραιότητα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αποτελεί και η καλλιτεχνική εκπαίδευση. Ειδικότερα ως προτεραιότητα 2 προσδιορίζεται «η προώθηση της πρόσβασης στον πολιτισμό, ιδίως μέσω της προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, της πολυγλωσσίας, της ψηφιοποίησης, της συνέργειας με την εκπαίδευση, κυρίως με την καλλιτεχνική εκπαίδευση και της μεγαλύτερης κινητικότητας των συλλογών». Συγκεκριμένα, δρομολογούνται:

- *Πολιτικές συνεργειών μεταξύ πολιτισμού και εκπαίδευσης*, μεταξύ άλλων τεχνών στην εκπαίδευση και ανάπτυξη προγραμμάτων για την εφαρμογή της βασικής ικανότητας «πολιτιστική συνείδηση και έκφραση»,
- *Ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών* σχετικά με τις δραστηριότητες και τις δομές σε περιφερειακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο για την προώθηση των τεχνών και της πολιτιστικής εκπαίδευσης, είτε επίσημης (ως αναπόσπαστο μέρος των σχολικών προγραμμάτων), είτε μη τυπικής ή ανεπίσημης.

Η ταχεία θέση σε ισχύ της σύμβασης της UNESCO για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων αποδεικνύει το νέο ρόλο της πολιτιστικής πολυμορφίας σε διεθνές επίπεδο: η Κοινότητα και τα κράτη μέλη, ως συμβαλλόμενα μέρη, έχουν δεσμευθεί να εδραιώσουν έναν νέο πολιτιστικό πυλώνα παγκόσμιας διακυβέρνησης και βιώσιμης ανάπτυξης, κυρίως με την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας. Ως εκ τούτου, ο διαπολιτισμικός διάλογος θα αποτελέσει οριζόντια προτεραιότητα για όλα τα κοινοτικά προγράμματα αυτού του τομέα και ιδιαίτερα για τη μουσική καθώς πολιτιστικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα σε όλη την Ευρώπη. Στο πλαίσιο της ανακοίνωσης του 2008 ως «Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου» διάφοροι εκπρόσωποι από τον ευρύτερο μουσικό χώρο καλούνται να συμμετάσχουν στο διάλογο σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, πραγματοποιούνται καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και σεμινάρια στο πλαίσιο του Προγράμματος «Μουσικοί Διάλογοι» του Υπουργείου Πολιτισμού από τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του τ.ΥΠ.ΠΟ. Πρόθεση του υπουργείου ήταν να αξιοποιήσει την αφορμή αυτή ως ένα ακόμη κίνητρο και μέσον για τον σχεδιασμό μιας μακροπρόθεσμης, συστηματικής, συγκροτημένης και

δυναμικής πολιτικής για την παγίωση του διαπολιτισμικού διαλόγου ως αξίας και ως πράξης, στην καθημερινή, συλλογική και ιδιωτική, ζωή της ελληνικής κοινωνίας.

Η Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ως εθνικός φορέας υλοποίησης της εμβληματικής δράσης του τ.ΥΠ.ΠΟ, βασίστηκε στην εκτίμηση ότι η μουσική είναι ο προσφορότερος τρόπος για να έρθουν κοντά άνθρωποι με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο, γλωσσικό κώδικα, ή εθνική καταγωγή, και σε συνεργασία με το ΜΕΛΜΟΦΑΚΕ, δημιούργησε δράσεις αποσκοπώντας στο να δώσει τη μεγαλύτερη δυνατή δημοσιότητα στο έτος, αφ' ενός, και να δημιουργήσει μια δομή που θα μπορεί να αξιοποιηθεί και σε επόμενα χρόνια για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου, αφ' ετέρου.

Το πρόγραμμα απευθύνθηκε σε μουσικούς, μουσικολόγους και εκπαιδευτικούς μουσικής όλων των βαθμίδων περιλαμβάνοντας θέματα για τη Μουσική Παιδεία και τις Εφαρμοσμένες Προσεγγίσεις στη Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση. Συμπεριέλαβε τη διοργάνωση 7 συναυλιών σε διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Ναύπλιο). Οι συναυλίες στόχευσαν στην ευρύτερη δυνατή προβολή του μηνύματος του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου 2008, ιδιαίτερα στο νεανικό κοινό. Στο πλαίσιο του Προγράμματος σχεδιάστηκε ένας πρότυπος εκπαιδευτικός φάκελος για τη διδασκαλία της μουσικής. Το υλικό του φακέλου αξιοποίησε τη μουσική παράδοση της Μεσογείου, αλλά και την παγκόσμια. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάστηκαν τα οφέλη της πολιτισμικής πολυμορφίας και της ενεργού συμμετοχής στα ευρωπαϊκά κοινά.

✓ *Το Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2007 -2013»*

Καθώς το πρόγραμμα Πολιτισμός 2000 στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία, το 2004 η Επιτροπή υπέβαλε μια πρόταση για τη θέσπιση ενός νέου πολιτιστικού προγράμματος με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, για την περίοδο 2007–2013 [COM(2004) 469]. Ο γενικός στόχος του προγράμματος αυτού είναι η ανάδειξη ενός κοινού πολιτιστικού χώρου για τους Ευρωπαίους με σκοπό να προωθηθεί η διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στο να προωθήσει τη διακρατική κινητικότητα των ατόμων που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού, να υποστηρίξει την κινητικότητα των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών έργων αλλά και προϊόντων και να ενθαρρύνει τον διαπολιτισμικό διάλογο μέσα από την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας πολιτιστικών φορέων και ιδρυμάτων.

Για την υλοποίηση των προαναφερόμενων στόχων, η Επιτροπή παρέχει τρία επίπεδα παρέμβασης, καθένα από τα οποία ανταποκρίνεται σε ξεχωριστές ανάγκες: στήριξη

πολιτιστικών ενεργειών μέσα από α) σχέδια πολυετούς συνεργασίας και β) ενέργειες συνεργασίας, στήριξη σε οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στον πολιτιστικό τομέα, διαδίδοντας πληροφορίες που επιτρέπουν τη διευκόλυνση της πολιτιστικής διευρωπαϊκής συνεργασίας ή συμμετέχουν σε σχέδια πολιτιστικής συνεργασίας ενεργώντας ως πρεσβευτές του ευρωπαϊκού πολιτισμού, στήριξη εργασιών ανάλυσης - συλλογή και διάδοση πληροφοριών - αύξηση στο μέγιστο της επίδρασης των σχεδίων στον τομέα της πολιτιστικής συνεργασίας και της ανάπτυξης της πολιτικής, στήριξη σε οργανισμούς που δραστηριοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο πλαίσιο του προγράμματος Πολιτισμός 2007-2013, αναπτύχθηκε το διαδικτυακό εργαλείο EVE, το οποίο αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ανταλλαγής εμπειριών και ορθών πρακτικών σχετικά με πολιτιστικά προγράμματα καθώς και σχέδια στο πλαίσιο των άλλων προγραμμάτων που εποπτεύονται από τη Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Το EVE στηρίζει, επίσης, πολιτιστικές ομάδες αλλά και σχέδια συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικών ή δημόσιων οργανισμών που έχουν άμεση και πρακτική εμπειρία στην ανάλυση, την αξιολόγηση ή την αξιολόγηση του αντίκτυπου των πολιτιστικών πολιτικών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και / ή ευρωπαϊκό επίπεδο, και σχετίζονται με έναν ή περισσότερους από τους τρεις στόχους της ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό. Ένα από τα πλεονεκτήματα της υποστήριξης των δραστηριοτήτων αυτού του τύπου είναι ότι το έργο των οργανισμών μπορεί να μετουσιωθεί σε ένα μόνιμο χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ζωής.

Γενικά, στα παράγωγα των προγραμμάτων που εκπονούνται τη συγκεκριμένη περίοδο, συμπεριλαμβάνονται εκδόσεις, ηχογραφήσεις και άλλα προϊόντα διαχρονικής μουσικής αξίας.

➤ **«Δημιουργική Ευρώπη (Creative Europe) 2014-2020»: Η Μετάβαση σε μια καινούργια περίοδο ευρωπαϊκών προγραμμάτων.**

Στις 23 Νοεμβρίου 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την πρότασή της για μια «Δημιουργική Ευρώπη», το νέο πρόγραμμα της Ε.Ε αφιερωμένο στο πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα, το οποίο πρόκειται να αντικαταστήσει τα υπάρχοντα προγράμματα «Πολιτισμός», «MEDIA» και «MEDIA Mundus» από το 2014 και μετά.

Γι αυτό και η επιτακτική ανάγκη για εστίαση στο διαπολιτισμικό διάλογο, στη δημιουργικότητα και την καινοτομία με σκοπό να ανοίξει ο διάλογος πέρα από ιστορικές πολιτικές διαφορές, οδήγησε στη σύσταση του Κανονισμού για το Πρόγραμμα

«Δημιουργική Ευρώπη» το 2011 (Regulation of the European Parliament and the Council on establishing the Creative Europe Programme, XXX, COM (2011) 785/2, Brussels), λαμβάνοντας υπόψη τόσο τη Σύμβαση της UNESCO για την «Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης» (Convention on the Protection and the Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, March 2007), όσο και την «Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό σε έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης» (European agenda for culture in a globalizing world, COM (2007) 242 final, November 2007).

Έτσι, το Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» θεσπίζει τη στήριξη των ευρωπαϊκών πολιτιστικών και δημιουργικών τομέων για την περίοδο από 1η Ιανουαρίου 2014 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020. Ως «πολιτιστικοί και δημιουργικοί τομείς» προσδιορίζονται όλοι οι τομείς των οποίων οι δραστηριότητες εμπεριέχουν πολιτισμικές αξίες και / ή περιλαμβάνουν την καλλιτεχνική και δημιουργική έκφραση. Οι δραστηριότητες αυτές σχετίζονται με την δημιουργία, την παραγωγή, τη διάδοση και τη διατήρηση των αγαθών αλλά και με υπηρεσίες που ενσωματώνουν πολιτιστικές, καλλιτεχνικές ή δημιουργικές εκφράσεις, καθώς και τις συναφείς λειτουργίες, όπως η εκπαίδευση. Ο πολιτιστικός και ο δημιουργικός τομέας συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων τη μουσική, τις τέχνες του θεάματος, τις εκδόσεις, τις εικαστικές τέχνες.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η «Δημιουργική Ευρώπη» αποτελεί έναν συνδυασμό όλων των προσπαθειών αλλά και το συγκερασμό των αποτελεσμάτων των εργασιών που επιτεύχθηκαν τα τελευταία χρόνια στους τομείς του πολιτισμού αλλά και της πολιτιστικής εκπαίδευσης. Η «Δημιουργική Ευρώπη» είναι ενδεχομένως, ένα μοναδικό εργαλείο και για τον οργανισμό Culture Action Europe στο πλαίσιο της εκστρατείας «we are more – act for culture in Europe campaign» (<http://www.wearemore.eu/>) που θα μπορούσε να επιτρέψει την ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των τεχνών και του πολιτισμού με σκοπό τον πειραματισμό πάνω σε καινοτόμα κοινωνικά και οικονομικά μοντέλα αλλά και την ενίσχυση του ίδιου του πολιτισμού μέσα από τη βελτίωση της αναγνώρισης της κοινωνικής διάστασης των τεχνών. Ο στόχος της εκστρατείας είναι να πείσει την Ε.Ε να αναγνωρίσει τον πολιτισμό, την κληρονομιά και τις τέχνες, μαζί με την εκπαίδευση, ως τομείς στους οποίους θα πρέπει να γίνουν τολμηρές επενδύσεις, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της ανάπτυξης και για να παραμείνει η Ε.Ε μια ακμάζουσα δημοκρατία στο μέλλον. Η συνεισφορά της Ε.Ε στον πολιτισμό θα πρέπει να είναι σαφής και να συνοδεύεται από μια ισχυρότερη χρηματοδότηση.

Το EMC ως ενεργό μέλος του οργανισμού Culture Action Europe εξέδωσε δήλωση σχετικά με την πρόταση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» τον Μάιο του 2011. Η

δήλωση βρέθηκε υπό συζήτηση στο πλαίσιο του Συμβουλίου των Υπουργών της Ε.Ε και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υποστηρίζοντας ότι ένα ισχυρό πρόγραμμα της Ε.Ε, το οποίο προωθεί την καλλιτεχνική και πολιτιστική ανταλλαγή στην Ευρώπη, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για τη θετική ενίσχυση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και της δημόσιας εικόνας της Ευρώπης. Στο πλαίσιο της δήλωσης, το EMC καλεί τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κυβερνήσεων να εγγυηθούν για τη σύσταση συγκεκριμένων πολιτιστικών αξιολογικών κριτηρίων, δίνοντας προτεραιότητα σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και σε ανάλογα έργα, συνεχίζοντας να στηρίζουν τα ευρωπαϊκά δίκτυα και ξεκαθαρίζοντας το τοπίο χρηματοδότησης.

Σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις, στις 26-27 Νοεμβρίου του 2012 η *Επιτροπή Παιδείας, Νεολαίας, Πολιτισμού και Αθλητισμού* του Συμβουλίου (Education, Youth, Culture and Sport Council, EYCS) συνεδρίασε υπό την κυπριακή προεδρία στις Βρυξέλλες με θέμα τον προϋπολογισμό για το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη». Αφού το σχέδιο τροποποιήθηκε και ψηφίστηκε από την Επιτροπή στις 18 Δεκεμβρίου 2012, αποτέλεσε και την επίσημη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα. Η έκθεση απευθύνει έκκληση για ένα προφίλ λιγότερα στοχευμένο προς ένα επιχειρηματικό σχέδιο με στόχο να δοθεί έμφαση στην κοινωνική ένταξη, την ανάπτυξη, την εκπαίδευση καθώς και την ανάπτυξη του ακροατηρίου [Draft Report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on establishing the Creative Europe Programme COM (2011) 0785 – C7-0435/2011 – 2011/0370(COD)].

➤ **Καλές Πρακτικές Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για όλες τις βαθμίδες Μουσικής Εκπαίδευσης**

- *Δίκτυα για την Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση*

Τα προγράμματα που εκπονούνται από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς αλλά και διεθνείς μουσικές ενώσεις έχουν ως στόχο να εκπροσωπούν τα συμφέροντα του τομέα της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης καθώς και την προώθηση της κινητικότητας και της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες και έργα έχουν υλοποιηθεί πολλά προγράμματα που υποστηρίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όπως: *Erasmus, ErasmusMundus, Culture, Tempus, Connect, Socrates* καθώς και τα προγράμματα eLearning της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η νέα γενιά προγραμμάτων της Ε.Ε στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης κάνει αισθητή την αναγκαιότητα της ευρωπαϊκής συνεργασίας μέσα από τα Δίκτυα (Networks), τα οποία αποτελούν το ιδανικό εργαλείο για τη διάχυση, ανάπτυξη και αναφορά σε θέματα που άπτονται της δικαιοδοσίας της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανώτατη εκπαίδευση. Αξιοποιούνται τόσο για τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με διαδικασίες όσο και για τον έλεγχο της εφαρμογής τους, από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα δίκτυα προσφέρουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή άμεση σύνδεση με ένα μεγάλο αριθμό ιδρυμάτων, χωρίς να επηρεάζονται από τις πολιτικές θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των διάφορων θεσμικών οργάνων ή ακόμα και τις συνελεύσεις των πρυτάνεων σε εθνικό επίπεδο όπου η κάθε μια έχει τη δική της πολιτική ατζέντα. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι δεσμευτικό καθώς πολλές φορές συμπεριλαμβάνουν τις εκάστοτε εθνικές θέσεις μέσα από αρμόδια συμβούλια και επιτροπές. Η χρήση των δικτύων θα μπορούσε να είναι απλή και αποτελεσματική καθώς έχουν τη δυνατότητα να προωθούνάμεσα ανακοινώσεις, εκθέσεις, θέσεις προκαλώντας ισχυρές συζητήσεις και αντιπαραθέσεις στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε διάφορα επίπεδα στοχεύοντας και, ειδικότερα, σε μια ενδεχομένως πιο αποτελεσματική εφαρμογή και ανάπτυξη της πολιτιστικής εκπαίδευσης (βλ. <http://www.bologna-and-music.org>). Ως παραδείγματα δικτύων καλής πρακτικής για την Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση θα αναφερθούμε:

1) Στο Θεματικό Δίκτυο ERASMUS «Innovation in Higher Arts Education 2001-2004»

Το Θεματικό Δίκτυο δημιουργήθηκε με σκοπό να παρέχει υποστήριξη στα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τις Τέχνες στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που έθεσε η Διακήρυξη της Μπολόνια. Ανέπτυξε ένα τριετές πρόγραμμα έρευνας, το οποίο περιλαμβάνει την παροχή πληροφοριών αλλά και τη διάδοση ορθών πρακτικών με διεθνή συνεργασία (www.bda.ahk.nl). Φιλοξενήθηκε στο HogeschoolGent του Βελγίου και αποτελεί προϊόν συνεργασίας μεταξύ της AEC και της ELIA (European League of Institutes of the Arts). Στο πλαίσιο των εργασιών του συγκεκριμένου δικτύου συστάθηκε το 2001 ομάδα εργασίας η οποία εστίασε σε ζητήματα αναγνώρισης και ισοτιμίας των ωδειακών σπουδών στους τρεις κύκλους σπουδών σύμφωνα με τα ποιοτικά δεδομένα της Συνθήκης της Μπολόνια. Για αυτούς τους λόγους διεξήχθησαν από τη AEC (European Association of Conservatoires) και την ELIA (European League of Institutes of the Arts) ποσοτική και ποιοτική έρευνα (τα αποτελέσματα είναι προσβάσιμα στο διαδίκτυο (www.aecinfo.org/bologna.html)). Θέματα των ερευνών της ομάδας εργασίας αποτέλεσαν:

- Συστάσεις σχετικά με τη διάρκεια των κύκλων σπουδών τους τίτλους σπουδών που προκύπτουν από αυτούς,
- Συλλογή δεδομένων, ανάλυση και σύσταση προτάσεων σχετικά με τα ακόλουθα θέματα: τα συστήματα πιστωτικών μονάδων σχετικά με τις μουσικές σπουδές, τα συστήματα διασφάλισης ποιότητας των μουσικών σπουδών, την απασχολησιμότητα στο τέλος του πρώτου κύκλου σπουδών, την αύξηση της κινητικότητας των σπουδαστών, των εκπαιδευτικών, των ερευνητών και του διοικητικού προσωπικού.

2) Στο Θεματικό Δίκτυο ERASMUS «Πολυφωνία»

Η *Πολυφωνία* αποτελεί το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση μέχρι σήμερα. Ξεκίνησε το 2004 και αντικείμενο των εργασιών της αποτέλεσαν διάφορα θέματα που σχετίζονται με την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση στην Ευρώπη. Το πρόγραμμα διαιρείται σε τρεις χρονικές περιόδους που εκτείνονται από το 2004 έως και σήμερα ως εξής:

- Περίοδος 2004-2007

Το πρόγραμμα, με την επίβλεψη της Malmö Academy of Music - Πανεπιστήμιο του Lund και της AEC, αξιοποίησε τη συνεργασία 67 οργανισμών για την μουσική εκπαίδευση και την επαγγελματική μουσική εκπαίδευση από 32 χώρες. Οι στόχοι του προγράμματος εστίασαν:

- Στη μελέτη θεμάτων σχετικών με τη Συνθήκη της Μπολόνια για τους δύο κύκλους εκπαίδευσης (προπτυχιακό-μεταπτυχιακό) καθώς και τον τρίτο (πιστοποίηση μονάδων, εθνικό πλαίσιο προσόντων, κινητικότητα εκπαιδευτικών και μαθητών, ποιοτική διασφάλιση των μουσικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση).
- Στη συλλογή πληροφοριών για τα επίπεδα των μουσικών σπουδών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, με ειδικό ενδιαφέρον στην προετοιμασία των σπουδαστών πριν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και σε επίπεδο διδακτορικού διπλώματος στον τομέα της μουσικής.
- Στη διερεύνηση των διεθνών τάσεων και αλλαγών για το μουσικό επάγγελμα αλλά και την καλλιτεχνική του διάσταση.

- Περίοδος 2007-2010

Το Σεπτέμβριο του 2007 εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο νέος κύκλος του προγράμματος τον οποίο συντόνισε από κοινού το Royal College of Music της Στοκχόλμης

και η Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων (AEC). Στο δεύτερο κύκλο συμμετείχαν περισσότεροι από 60 οργανισμοί για την επαγγελματική μουσική κατάρτιση σε 30 ευρωπαϊκές χώρες. Τη συγκεκριμένη περίοδο το δίκτυο διερεύνησε νέα ζητήματα πάνω σε τρεις βασικούς άξονες:

1. την European Higher Education Area (EHEA), με δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της εφαρμογής, της παρακολούθησης και της περαιτέρω προσέγγισης της εκπαίδευσης μέσω εργαλείων και προσεγγίσεων αναφορικά με την αναγνώριση, τη συγκρισιμότητα και τη διασφάλιση της ποιότητας της μουσικής εκπαίδευσης. Γι αυτό το λόγο συστάθηκε το σκέλος *Μπολόνια*, το οποίο συνέχισε τις εργασίες για διάφορα θέματα που σχετίζονται με τη Διακήρυξη της Μπολόνια, όπως η ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, ο σχεδιασμός, αλλά και η εσωτερική - εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας των μουσικών σπουδών.
2. την ενασχόληση με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, και ειδικότερα με τις δραστηριότητες που αφορούν θέματα που σχετίζονται με την «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010» και την Ατζέντα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Ειδικότερα εξετάστηκαν ζητήματα όπως η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη των ωδείων και πραγματοποιήθηκε επιπρόσθετη έρευνα σχετικά με την κατάρτιση των μουσικών για τη φωνητική και την οργανική μουσική. Συζητήθηκαν επίσης θέματα σύνδεσης της ανώτατης μουσικής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.
3. την Έρευνα, με σκοπό τη μελέτη: του ρόλου της έρευνας στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση, τη συμβολή της στην ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης, αλλά και της συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης των ωδείων. Συζητήθηκαν επίσης θέματα σύνδεσης της ανώτατης μουσικής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.

- *Περίοδος 2011-2014*

Το 2011, εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο τρίτος κύκλος του προγράμματος τριετούς διάρκειας (2011-2014), ο οποίος συντονίζεται από το Ωδείο Koninklijk Den Haag και την AEC περιλαμβάνοντας 55 οργανισμούς επαγγελματικής μουσικής κατάρτισης σε 26 χώρες της Ευρώπης και 4 χώρες εκτός Ευρώπης. Για τις ανάγκες του προγράμματος έχουν συσταθεί πέντε ομάδες εργασίας με τα εξής αντικείμενα:

α) Αναμόρφωση Προγράμματος Σπουδών με συγκεκριμένα αξιολογικά πρότυπα μέσα από:

- Πανευρωπαϊκή έρευνα των υφιστάμενων μεθόδων αξιολόγησης και διαδικασιών στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση.

- Συγκριτική αξιολόγηση για την ενδυνάμωση των προδιαγραφών της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης.
- Εκπαιδευτικά σεμινάρια για την ένταξη εξωτερικών αξιολογητών σε ευρωπαϊκό μητρώο εξεταστών για την τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση.

β) Αναμόρφωση προγράμματος σπουδών σε σχέση με την καλλιτεχνική έρευνα στην Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση αξιοποιώντας:

- Τη δημιουργία ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την καλλιτεχνική έρευνα στη μουσική.
- Τη μελέτη του περιεχομένου του 2ου κύκλου προγραμμάτων σπουδών της ανώτατης μουσικής εκπαίδευσης με κατεύθυνση τη σύσταση διδακτορικού τίτλου σπουδών με καλλιτεχνικό περιεχόμενο.
- Σύσταση επιτροπής αξιολογητών για την καλλιτεχνική έρευνα στη μουσική.

γ) Διακυβέρνηση: Διαπίστευση και συγκριτική αξιολόγηση

- Κριτικές για την τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση οι οποίες εκπορεύονται από ινστιτούτα και πραγματοποιούνται μέσω προγραμμάτων.
- Μελέτη σκοπιμότητας για την ευρωπαϊκού επιπέδου διαπίστευση της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης.
- Ανάπτυξη του διεθνούς συστήματος συγκριτικής αξιολόγησης για την τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση.

δ) Δια Βίου Μάθηση: Εκπαίδευση και Επιχειρηματικότητα

- Καλές πρακτικές συνεργασίας φορέων της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης με επαγγελματικούς χώρους που προάγουν τη Δια Βίου Μάθηση.
- Εγχειρίδιο για την επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση και διοργάνωση συνεδρίου με θέμα: «Ο εργαζόμενος μουσικός».

ε) Κινητικότητα: πιστοποίηση μονάδων

- Αναγνώριση συμμετοχής των φοιτητών σε προγράμματα ανταλλαγών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.
- Ζητήματα κινητικότητας όπως αυτά έχουν προκύψει μέσα από κοινά ευρωπαϊκά προγράμματα σπουδών στη τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση.

- ✓ Το Πρόγραμμα «Promuse» (1999-2001)

Το Promuse αποτέλεσε πρόγραμμα το οποίο συντονίστηκε από την Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC), με σκοπό να ενισχύσει τη σχέση μεταξύ της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης με τα μουσικά επαγγέλματα σε όλη την Ευρώπη. Το διετές πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα LEONARDO της Ε.Ε με τη συμμετοχή και τη μεικτή συνεργασία οργανώσεων, ωδείων, ενώσεων, σωματείων μουσικών και μουσικών κέντρων πληροφόρησης. Το πρόγραμμα αποτέλεσε μια επισκόπηση της τρέχουσας επαγγελματικής κατάστασης των μουσικών καταγράφοντας τις τελευταίες εξελίξεις στην επαγγελματική ένταξη των μουσικών και στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση στη μουσική. Οι ομάδες εργασίας που δημιουργήθηκαν μελέτησαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο αρκετά θέματα που σχετίζονται με τα παραπάνω καθώς και ζητήματα που αφορούν στην απασχόληση σε ορχήστρες αλλά και στην ανάγκη δημιουργίας ενός «Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τα Μουσικά Επαγγέλματα» αναλύοντας τις ισχύουσες διατάξεις που αφορούν στις ανάγκες των μουσικών για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και απασχόληση σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Η συνεχιζόμενη μουσική εκπαίδευση έγινε αντικείμενο μελέτης συγκεκριμένης ομάδας εργασίας με επικεφαλής τον Rineke Smilde (North Netherlands Conservatoire) εστιάζοντας στην στατιστική έρευνα και στην ανάπτυξη εργαλείων και πολιτικών σε σχέση με τη συνεχιζόμενη μουσική εκπαίδευση. Με τον όρο «συνεχιζόμενη μουσική εκπαίδευση» προσδιορίστηκε η διαρκής εκπαίδευση μετά την αποφοίτηση σπουδαστή από τριτοβάθμιο ίδρυμα μουσικών σπουδών εκτός εάν ο σπουδαστής είναι εγγεγραμμένος ή θα εγγραφεί απευθείας σε ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Η συνεχιζόμενη μουσική εκπαίδευση συνίσταται σε οποιαδήποτε μορφή μουσικής εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων και των μαθημάτων διαχείρισης (management) που μπορεί να πάρει οποιοσδήποτε απόφοιτος τμημάτων μουσικών σπουδών.

- ✓ Το Πρόγραμμα «European Forum for Music Education and Training EFMET» (2003) (<http://www.emc-imc.org/project-research/>)

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα συνέλεξε πληροφορίες για τα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης - επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών μουσικής, οι οποίοι εργάζονται τόσο στη δημόσια σχολική εκπαίδευση όσο και στην καλλιτεχνική – ωδειακή εκπαίδευση. Μέσα από το πρόγραμμα περιγράφεται η δομή της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, σκιαγραφείται το επαγγελματικό τοπίο και περιγράφονται οι συνδέσεις μεταξύ των ιδρυμάτων κατάρτισης εκπαιδευτικών

μουσικής και σχολεία αλλά και σχολών μουσικής (Kors, 2007). Το πρόγραμμα EFMET ξεκίνησε το 2003 με συντονιστή το EMC και στόχευσε στη συνεργασία φορέων για τη τυπική και άτυπη μουσική εκπαίδευση. Η χρηματοδότηση του συγκεκριμένου προγράμματος έγινε στο πλαίσιο του ευρύτερου προγράμματος Πολιτισμός 2000. Οι στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Η βελτίωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ οργανισμών για την τυπική και άτυπη μουσική εκπαίδευση μέσα από δημιουργικά εργαστήρια και στρογγυλές τράπεζες.
- Η συλλογή πληροφοριών για μουσικά εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την τάξη καθώς και εκπαιδευτικούς που ασχολούνται με την ορχηστρική και φωνητική μουσική.
- Η διατύπωση συστάσεων προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τον ρόλο της μουσικής εκπαίδευσης και γενικότερα της εκπαίδευσης σε νέα προγράμματα για τον Πολιτισμό μετά το 2006.

Στο πλαίσιο της αναγνώρισης των σπουδών και των προσόντων και στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης, δημιουργήθηκαν διάφορα εργαλεία για την αναγνώριση τους. Η αναγνώριση πιστωτικών μονάδων για ακαδημαϊκούς σκοπούς (με σκοπό τη συνέχιση των σπουδών στο εξωτερικό ή την αναγνώριση μιας περιόδου σπουδών στο εξωτερικό, ως μέρος των τακτικών σπουδών) μέσα από: το Ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς ακαδημαϊκών μονάδων (European Credit Transfer System (ECTS) και το Συμπληρωματικό Δίπλωμα (Diploma Supplement (DS)).

- ✓ Το Πρόγραμμα «ERASMUS Mundus Musicalis» (2005-2007) (www.aecinfo.org)

Το πρόγραμμα Erasmus Mundus χρηματοδοτείται από την Ε.Ε και στόχευσε τόσο στην ενίσχυση της ποιότητας της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και στην προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης μέσω της συνεργασίας με χώρες εκτός Ε.Ε. Το πρόγραμμα ενισχύει την ευρωπαϊκή συνεργασία και τους διεθνείς δεσμούς στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την υποστήριξη υψηλής ποιότητας μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών, βοηθώντας τους σπουδαστές και τους ερευνητές από όλο τον κόσμο να πραγματοποιήσουν μεταπτυχιακές σπουδές σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, καθώς και την ενθάρρυνση της κινητικότητας των Ευρωπαίων φοιτητών και ακαδημαϊκών προς τις χώρες αλλά και εκτός της Ε.Ε (βλ. http://ec.europa.eu/education/programmes/mundus/index_en.html).

Μέσα από το σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον πολιτισμό και την μουσική εκπαίδευση - σχετικών με τους στόχους της Συνθήκης της

Μπολόνια - συλλέχθηκαν πληροφορίες για τα εθνικά συστήματα διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών που αφορούν στη μουσική εκπαίδευση. Εφαρμογή των παραπάνω βρίσκουμε στο πρόγραμμα ERASMUS Mundus Musicalis το οποίο σχεδιάστηκε για να μελετήσει τις διεθνείς τάσεις αλλά και τη συγκρισιμότητα εκπαιδευτικών συστημάτων και προσόντων στον τομέα της ανώτατης μουσικής εκπαίδευσης.

Συγκεκριμένα μελετήθηκαν οι συνολικοί αριθμοί των ανώτατων ιδρυμάτων που αφορούν στη μουσική εκπαίδευση και στους φοιτητές τους, το εύρος και το περιεχόμενο των σπουδών του κάθε ιδρύματος, η εφαρμογή των δύο κύκλων συστημάτων σύμφωνα με τις επιταγές της Μπολόνια αλλά και τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διέπουν τον τρίτο κύκλο για το κάθε ίδρυμα.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα προσέφερε πληροφορίες σχετικά με τις ντιρεκτίβες που διέπουν τα μουσικά επαγγέλματα σε κάθε χώρα έτσι ώστε κάθε ενδιαφερόμενος να είναι σε θέση να ενημερώνεται για την ειδικότητα που τον ενδιαφέρει στον χώρο της μουσικής αλλά και στην χώρα που τον ενδιαφέρει. Σημαντική θεωρείται η λίστα που καταρτίστηκε μέσω του προγράμματος και εμπλουτίστηκε και με ειδικότητες στον χώρο της μουσικής και από χώρες εκτός της Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, τα παράγωγα του προγράμματος αφορούν:

1. Διάφορα έγγραφα, τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία παρέχουν πληροφορίες και αναλύσεις σχετικά με:

- Συστήματα και προγράμματα σπουδών για την επαγγελματική κατάρτιση μουσικής σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αυστραλία, την Άπω Ανατολή (κυρίως Κορέα και Ιαπωνία) και τη Λατινική Αμερική (κυρίως τη Βραζιλία και την Αργεντινή). Οι πληροφορίες παρουσιάζονται με τη μορφή εθνικών περιγραφών, πρακτικών εγχειριδίων και άρθρων περιλαμβάνοντας πληροφορίες σχετικά με τις δομές, τις παροχές, τον αριθμό των ιδρυμάτων ανά χώρα, μηχανισμούς χρηματοδότησης, δομή των προγραμμάτων σπουδών, συστήματα πιστωτικών μονάδων, διασφάλιση της ποιότητας των διαδικασιών και ακαδημαϊκών ημερολογίων.
- Πολιτικές και μηχανισμούς σχετικά με την αναγνώριση των σπουδών, μέσω της μεταβίβασης των πιστωτικών μονάδων.
- Πολιτικές και μηχανισμούς σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων σε διεθνές επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των καταλόγων των νομοθετικά κατοχυρωμένων μουσικών επαγγελμάτων.

- Πολιτικές και μηχανισμούς που αφορούν την αναγνώριση των προτύπων και τη διασφάλιση της ποιότητας της μουσικής εκπαίδευσης σε διεθνές επίπεδο.
- Θέματα που σχετίζονται με μη-Ευρωπαίους φοιτητές που σπουδάζουν μουσική στην Ευρώπη και εκτός του πλαισίου των προγραμμάτων ανταλλαγών.

2. Ένα δικτυακό τόπο πληροφοριών (www.studymusicineurope.org) ο οποίος παρέχει πληροφορίες σε μη ευρωπαίους φοιτητές για σπουδές μουσικής στην Ευρώπη.

✓ Το Πρόγραμμα «DoReMiFa Socrates» (2005-2008)

Οι φορείς που υποστήριξαν το πρόγραμμα αποτελούνταν από την *Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων* (AEC), το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής* (EMC), το *Ωδείο των Παρισίων* (Conservatoire de Paris) και το *Μουσικό Κέντρο Πληροφόρησης της Αυστρίας* (Music Information Center - MICA), με την οικονομική υποστήριξη της Ε.Ε.

Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την ανάπτυξη ενός δικτυακού τόπου ενημέρωσης για μαθητές, εκπαιδευτικούς και το ευρύ κοινό σχετικά με τις μουσικές δραστηριότητες που υλοποιούνται στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Ο συγκεκριμένος δικτυακός τόπος (<http://www.doremifasocrates.org/>) παρουσιάζει: μια σύντομη ιστορική επισκόπηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στην επαγγελματική μουσική εκπαίδευση και μια on-line βάση δεδομένων με περισσότερα από εκατό ευρωπαϊκά μουσικά προγράμματα ταξινομημένα ανά κατηγορία. Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν από τις συλλογές διαφόρων δράσεων και μέσω άμεσων επαφών με τους συντονιστές των σχεδίων. Με βάση αυτές τις πληροφορίες, το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα των έργων που αναλύθηκαν, περιγράφεται ένα κοινό πλαίσιο φιλοσοφίας και δράσης. Οι πληροφορίες περιλαμβάνουν την περιγραφή του κάθε προγράμματος, τα αποτελέσματα του έργου, τον υπεύθυνο επικοινωνίας, τους συνδέσμους καθώς και τα τελικά προϊόντα των έργων όπου αυτά είναι διαθέσιμα (τελικές εκδόσεις, ιστοσελίδες, ηχογραφήσεις, βίντεο, κλπ).

Πιο συγκεκριμένα, ο δικτυακός τόπος προσπάθησε να προωθήσει και να υποστηρίξει τη συμμετοχή ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης σε Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, προσφέροντας εξατομικευμένες πληροφορίες και διαδικτυακά εργαλεία για σπουδαστές μουσικής, εκπαιδευτικούς, καθηγητές μουσικής και συντονιστές προγραμμάτων ERASMUS.

- ✓ Το eLearning Πρόγραμμα «MusicWeb» (1999-2004)

Το MusicWeb (<http://musicweb.koncon.nl/en/>) ξεκίνησε το 1995, έχοντας ως ιδρυτική ιδέα να μετουσιώσει τη μουσική εκπαίδευση και τη μάθηση σε μουσική εμπειρία μέσω του διαδικτύου. Ο ρόλος της τεχνολογίας στην υποστήριξη της μουσικής εκπαίδευσης αποτέλεσε κομβική σκέψη και στο πλαίσιο αυτό εξετάστηκαν όλες οι δυνατότητες ανταλλαγής ιδεών και πόρων ώστε στο μέλλον να γίνει κάθε δυνατή προσπάθεια.

Το συγκεκριμένο έργο, υποστηρίχτηκε αρχικά από το πρόγραμμα CONNECT και στη συνέχεια από το πρόγραμμα *eLearning* το οποίο αποσκοπούσε στη βελτίωση της ποιότητας των ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης αλλά και της πρόσβασης σε αυτά μέσω της αποτελεσματικής χρήσης των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών [Απόφαση 2318/2003/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Δεκεμβρίου 2003, για τη θέσπιση πολυετούς προγράμματος (2004-2006)] για την αποτελεσματική ενσωμάτωση των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης («ηλεκτρονική μάθηση»). Το πρόγραμμα *eLearning*, μαζί με το πρόγραμμα Σωκράτης και το πρόγραμμα Leonardo da Vinci, εντάχθηκαν στην ενότητα των νέων προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης 2007-13 (Απόφαση 1720/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση Προγράμματος Δράσης στον Τομέα της Δια Βίου Μάθησης).

Συγκεκριμένα, ο γενικός στόχος του προγράμματος *eLearning* (2004-2006) ήταν να ενθαρρύνει την αποτελεσματική χρήση των ΤΠΕ στα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Να προωθήσει, δηλαδή, την εκπαίδευση υψηλής ποιότητας και να προσαρμόσει τα εκπαιδευτικά συστήματα και τα συστήματα κατάρτισης στις ανάγκες μίας κοινωνίας της γνώσης και του ευρωπαϊκού προτύπου κοινωνικής συνοχής. Ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος ήταν:

- η διερεύνηση και η προώθηση των μέσων χρήσης της ηλεκτρονικής μάθησης για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της προσωπικής ανάπτυξης, για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου και την καταπολέμηση του ψηφιακού χάσματος·
- η προώθηση και η ανάπτυξη της χρήσης της ηλεκτρονικής μάθησης που θα επιτρέψει την υλοποίηση του παραδείγματος της Δια Βίου Μάθησης και κατάρτισης στην Ευρώπη·

- η αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ηλεκτρονικής μάθησης για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση·
- η υποστήριξη μιας περισσότερο δομημένης συνεργασίας στον τομέα της ηλεκτρονικής μάθησης μεταξύ των διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων και μέσων και των δράσεων των κρατών μελών·
- η παροχή μηχανισμών για τη βελτίωση της ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών και για τη διασφάλιση της διάδοσής τους και της αποτελεσματικής μεταβίβασης ορθών πρακτικών.

Το πρόγραμμα συντονίστηκε από το Βασιλικό Ωδείο της Χάγης αναπτύσσοντας μια ιστοσελίδα με on-line υλικά για τη μουσική εκπαίδευση. Στόχος του προγράμματος αποτέλεσε η ενίσχυση των ανταλλαγών, της συνεργασίας και της κινητικότητας μεταξύ ευρωπαϊκών συστημάτων μουσικής εκπαίδευσης και κατάρτισης έτσι ώστε να καταστούν σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα. Η ανάπτυξη περιεχομένων, υπηρεσιών, παιδαγωγικών μεθόδων και καινοτόμων πρακτικών οι οποίες βασίζονται στις ΤΠΕ αποτελεί μέρος των δραστηριοτήτων του προγράμματος από τις οποίες εκπορεύονται και τα παράγωγά του για τη μουσική εκπαίδευση.

- ✓ Το Πρόγραμμα «Music Study, Mobility and Accountability: The MSMA Project» (2002-2004)

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα (<http://msma.arts-accredit.org/>) αποτελεί παράδειγμα διατλαντικής συνεργασίας με τη χρηματοδότηση της Ε.Ε και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Fund for the Improvement of Post secondary Education of the United States, Department of Education). Υποστηρίζει την κινητικότητα στην επαγγελματική μουσική κατάρτιση, στοχεύοντας στη διασφάλιση της ποιότητας και την πιστοποίηση στον τομέα της μουσικής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβράβευσε το πρόγραμμα ως «Βέλτιστη Πρακτική» (Good practices - EU Cooperation with US, Canada, Australia, Japan and New Zealand in Higher Education and Training, http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/practices4_en.htm).

Το πρόγραμμα εστίασε στη διερεύνηση ζητημάτων σχετικά με ανταλλαγές σπουδαστών και διδασκόντων, μουσικά εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα μουσικών σπουδών και διαδικασίες αξιολόγησης, ενώ συντονίστηκε από την Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC) και την National Association of Schools of Music (NASM) των ΗΠΑ. Το έργο δομείται αφενός στις

ανταλλαγές και τη συνεργασία και αφετέρου στην κοινή ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών και τις βελτιώσεις στην μουσική εκπαίδευση. Η ανάλυση, η συσσώρευση και διάδοση αυτών των εμπειριών παρείχε μια στέρεη βάση για διαρκή συνεργασία ενισχύοντας την καινοτομία μεταξύ των εταίρων (καθώς οι εταίροι του έργου αντιπροσωπεύουν πάνω από 800 μουσικά ιδρύματα και φορείς) στοχεύοντας στη βελτίωση των εκπαιδευτικών ευκαιριών για τους σπουδαστές που επιδιώκουν την επαγγελματική εκπαίδευση τους τόσο στην Ευρώπη όσο και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Το πρόγραμμα αναγνωρίζει ότι βασικό στοιχείο της πολιτιστικής κατανόησης αποτελεί η αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών, καθηγητών και μουσικών σχολειών τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Γι αυτό και στόχευσε στην ανάπτυξη προγραμμάτων με κοινές δομές, ενισχύοντας σε μεγάλο βαθμό τις προοπτικές για μια ισχυρή σχέση μεταξύ εμπειρίας και μελέτης από τη μια πλευρά και της πολιτισμικής κατανόησης, από την άλλη. Επιπρόσθετο στόχο αποτέλεσε η συνεργασία των βιβλιοθηκών των μουσικών σχολείων μέσα από ανταλλαγές πληροφοριών, ρεπερτορίων και παροχής επαγγελματικής υποστήριξης. Τα παραπάνω φαίνεται ότι ενισχύθηκαν μέσω της έρευνας και των υποτροφιών που δόθηκαν αναδεικνύοντας σημαντικά θέματα όπως: ιατρικά θέματα για τους μουσικούς, τη σχέση των ακαδημαϊκών μουσικών σπουδών με τη δημιουργία νέων έργων, την προετοιμασία των μουσικών προγραμμάτων, την προετοιμασία για την επαγγελματική αποκατάσταση των μουσικών. Κατέστη, επίσης, σαφές ότι, όσον αφορά την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης, τα μουσικά σχολεία και τα ωδεία αποτελούν χώρους πολιτιστικής δράσης αλλά και φυτώρια ιδεών που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των μουσικών γνώσεων και των δεξιοτήτων.

✓ Το Πρόγραμμα «HARMOS» (2004-2006)

Υποστηρίχτηκε από το πρόγραμμα eContent και συντονίστηκε από τον φορέα Fundacion Albéniz, με στόχο την ανάπτυξη ενός on-line εκπαιδευτικού υλικού με βάση βίντεο από master classes αλλά και μαθήματα μουσικής σε διάφορα ευρωπαϊκά ωδεία.

Το πρόγραμμα eContent ήταν προσανατολισμένο προς την αγορά η οποία έχει ως στόχο να υποστηρίξει την παραγωγή, διανομή και χρήση του ευρωπαϊκού ψηφιακού περιεχομένου αλλά και την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας σε παγκόσμια δίκτυα. Το πρόγραμμα eContent κάλυψε την περίοδο 2001-2004. Ακολούθησε το πρόγραμμα eContentplus (2005-2008), όπου στόχος του ήταν να καταστεί το ψηφιακό περιεχόμενο στην Ευρώπη πιο προσιτό, εύχρηστο και εκμεταλλεύσιμο. Από το 2009, τα συγκεκριμένα προγράμματα συνεχίστηκαν στο πλαίσιο των προγραμμάτων της πολιτικής ανάπτυξης των Τεχνολογιών

Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) [Απόφαση αριθ. 1639/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2006, για την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία (2007-2013), ΕΕ L310 της 9.11.2006].

✓ Το Πρόγραμμα «Netsounds» (2009-2011)

Το Netsounds (Network of Educational Technologies: SOUNDS, <http://netsoundsproject.eu/>) αποτελεί ένα διαδικτυακό ευρωπαϊκό πρόγραμμα (Lifelong Learning Programme EACEA, Key Activity 3- ICT), το οποίο σχεδιάστηκε για την προώθηση της χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών και εργαλείων κοινωνικής δικτύωσης στη μουσική εκπαίδευση. Εμπεριέχει μια πλούσια συλλογή ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Σκοπός του Netsounds αποτέλεσε η ενσωμάτωση δραστηριοτήτων με στόχο την υποστήριξη της καινοτομίας στη μουσική παιδεία διαφόρων ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, διευκολύνοντας παράλληλα την ανταλλαγή και την κοινή χρήση προϊόντων, γνώσεων και καλών πρακτικών, έτσι ώστε να υποστηριχθεί η ανάπτυξη της καινοτομίας και της έρευνας. Το πρόγραμμα Netsounds διερεύνησε το μέλλον της διαδικτυακής μουσικής εκπαίδευσης σε μια προσπάθεια προσδιορισμού των βασικών χαρακτηριστικών της, λαμβάνοντας υπόψη το χρόνο που επενδύει αλλά και τους διαφορετικούς τρόπους που βιώνει ο καθένας τη μάθηση. Ζητήματα δημιουργικότητας και αξιοποίησης της μουσικής τεχνολογίας βρίσκονται στο επίκεντρο της έρευνας του προγράμματος με σκοπό την εφαρμογή τους στη μουσική διδασκαλία αποτελώντας πόλο έλξης για κάθε ενδιαφερόμενο.

✓ Το Πρόγραμμα «Accompagnato: Building Bridges between Students and Classroom Teachers in Music Education: a Curriculum» (2001 – 2004)

Ακολουθώντας την ανάπτυξη ενός ειδικού μοντέλου σχολικής μουσικής εκπαίδευσης για μαθητές και εκπαιδευτικούς από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, προέκυψε η ανάγκη για το Ινστιτούτο Μουσικής Εκπαίδευσης της Βιέννης (Institute for Music Education in Vienna, <http://www.musiceducation.at/en/home/>) να δημιουργήσει γύρω στο 2000 ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών μουσικής και να το αναπτύξει σταθερά αξιοποιώντας νέα ευρήματα. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της κατάρτισης των εκπαιδευτικών μουσικής, με σκοπό την προετοιμασία τόσο των αποφοίτων τμημάτων μουσικών σπουδών για την αγορά εργασίας όσο και των εν ενεργεία εκπαιδευτικών, το Πανεπιστήμιο Μουσικής και Παραστατικών Τεχνών της Βιέννης

(University of Music and Performing Arts, Vienna) σχεδίασε μια ειδική ενότητα μαθημάτων για τη σύνδεση των πανεπιστημίων με τον χώρο της εργασίας: τα σχολεία.

Πυρήνα του μαθήματος αποτελεί η εμπειρική γνώση (ή άρρητη γνώση), η οποία αποτελεί πηγή όπου οι εκπαιδευτικοί μουσικής μπορούν να αντλούν υλικό με σκοπό την ενδυνάμωσή τους σε σύνθετες ή μεταβαλλόμενες καταστάσεις εντός του σχολικού περιβάλλοντος, ώστε να δρουν γρήγορα και αποτελεσματικά. Αυτού του είδους η γνώση είναι συχνά ασυνείδητη καθώς δημιουργείται μέσα από την πείρα του επαγγέλματος και δεν διατυπώνεται με σαφήνεια όπως κάθε θεωρητικό μάθημα. Σκοπός του μαθήματος στο συγκεκριμένο Ινστιτούτο είναι οι συμμετέχοντες να αξιοποιήσουν αυτή τη γνώση, η οποία θεωρείται ζωτικής σημασίας για να λειτουργήσουν με επάρκειαστο επαγγελματικό τους περιβάλλον, με αντανακλαστική πρακτική: καθοδηγώντας και υποστηρίζοντας φοιτητές αλλά και εκπαιδευτικούς που βρίσκονται στην αρχή της καριέρας τους, με εκπαιδευτικούς μεγάλης εμπειρίας στην τάξη. Από το φθινόπωρο του 2001, το συγκεκριμένο μάθημα αποτελεί επισήμως τη βάση πάνω στην οποία δομούνται προτάσεις για πολλά ευρωπαϊκά προγράμματα εκ μέρους τεσσάρων χωρών της Ευρώπης. Ο επιδιωκόμενος στόχος είναι η σύνδεση του μαθήματος με τους στόχους της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Kors, 2007:41-42). Η σημαντική εμπειρία του «Accompagnato» αποτέλεσε και τη βασική ιδέα σχεδιασμού ενός καινούργιου ευρωπαϊκού προγράμματος SOCRATES - COMENIUS που μπορεί σήμερα να θεωρηθεί ως πρότυπο για τους εκπαιδευτικούς μουσικής με την έννοια της Δια Βίου Μάθησης με ιδιαίτερα μακροχρόνια αποτελέσματα. Το πρόγραμμα meNet αποτέλεσε σύνοψη των εργασιών του «Accompagnato» στο πλαίσιο της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών μουσικής, αξιοποιώντας τις εμπειρίες ευρωπαϊκών χωρών όπως της Αυστρίας, της Σλοβενίας, της Σουηδίας, της Γερμανίας και της Ελβετίας.

✓ Το Πρόγραμμα «Music Education Network: meNet» (2006-2009)

Το πρόγραμμα Music Education Network (meNet): A European Communication and Knowledge Management Network for Music Education συντονίστηκε από το Institute for Music Education, University for Music and the Performing Arts της Βιέννης. Συμμετείχαν είκοσι έξι εκπαιδευτικά ινστιτούτα για τη μουσική εκπαίδευση από έντεκα χώρες της Ε.Ε. όπου λειτούργησαν ως άμεσα συμμετέχοντες εταίροι και περίπου ενενήντα οργανισμοί από είκοσι τρεις χώρες ως συνεργαζόμενοι φορείς του προγράμματος. Το meNet θεωρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά προγράμματα για τη σχολική μουσική εκπαίδευση.

Πρόκειται για ένα Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επικοινωνίας και Διαχείρισης της Γνώσης στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης, το οποίο εντάχθηκε στο πρόγραμμα COMENIUS-3-

Network πρόγραμμα το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Ε.Ε. στο πλαίσιο του ευρύτερου προγράμματος SOKRATES-COMENIUS. Ο συγκεκριμένος τύπος προγράμματος προωθεί τη δικτύωση μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ενισχύοντας την ευρωπαϊκή συνεργασία. Επιπλέον, στηρίζει την καινοτομία σε συγκεκριμένους τομείς που είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τη σχολική εκπαίδευση σε ευρωπαϊκό πλαίσιο με στόχο να αυξήσει το φάσμα των παραγώγων που διατίθενται μέσω του προγράμματος πάνω σε ειδικές θεματικές και είναι προσβάσιμα στο διαδίκτυο. Τα Δίκτυα Comenius (Comenius Networks) αποτελούν προγράμματα που παρέχουν ειδικούς συνεργάτες και οικονομικούς πόρους για να προβαίνουν οι συμμετέχοντες εταίροι σε δραστηριότητες που αφορούν πολυπληθείς ομάδες με εξειδικευμένο ενδιαφέρον.

Το Πρόγραμμα meNet στηρίχθηκε και αξιοποίησε τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη Δια Βίου Μάθηση, η οποία παρουσιάστηκε από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θεωρώντας την πολιτισμική συνείδηση και έκφραση ως μία από τις οκτώ ικανότητες για τη Δια Βίου Μάθηση. Αυτές οι οκτώ ικανότητες παίζουν μεγάλο ρόλο σε αρκετές εκθέσεις σχετικά με την εκπαίδευση και τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Ευρώπη (Education and Training 2010, European Qualifications Framework for Life Long Learning- EQF). Το εν λόγω πλαίσιο προσδιορίζει και καθορίζει, για πρώτη φορά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τις βασικές ικανότητες που χρειάζονται οι πολίτες για την προσωπική τους ολοκλήρωση, την κοινωνική ένταξη, την ενεργό ιδιότητα του πολίτη και την απασχολησιμότητά τους στην κοινωνία μας που βασίζεται στη γνώση. Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

Ως «πολιτισμική συνείδηση και έκφραση», θεωρείται η εκτίμηση της σημασίας της δημιουργικής έκφρασης ιδεών, εμπειριών και συναισθημάτων σε ένα φάσμα μέσων μαζικής επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της μουσικής, του θεάτρου, της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007:12).

Αξιοποιώντας τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, το meNet εστίασε αφενός στη συλλογή και καταγραφή πληροφοριών σχετικά με την αξία και τη στοχοθεσία του μαθήματος της μουσικής ως μέρος του γενικότερου αναλυτικού προγράμματος διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών και αφετέρου στην επαγγελματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Σκοπός του προγράμματος ήταν επομένως να προσεγγίσει τα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών της Ευρώπης, περιγράφοντας τη δομή της σχολικής

μουσικής εκπαίδευσης αναλύοντας τις προοπτικές εξέλιξης και ανάπτυξης της, όπως καταγράφονται μέσα από έρευνες για κάθε κράτος ξεχωριστά (Δογάνη, 2007: 32-35).

Το πρόγραμμα meNet αξιοποίησε επίσης τις καλές πρακτικές του προγράμματος *Accompagnato: Building Bridges between Students and Classroom Teachers in Music Education: a Curriculum* (2001 – 2004), όπως και τις αρχές που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της Διαβούλευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Σχολεία του 21ου αιώνα (“Schools for the 21st Century” http://ec.europa.eu/education/school21/index_en.html). Η συγκεκριμένη δημόσια διαβούλευση απευθύνθηκε σε όλους όσους ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη της σχολικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Το έγγραφο της διαβούλευσης της Επιτροπής θέτει μια σειρά από ζητήματα που θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τα σχολεία στην Ευρώπη (όπως «Σχολεία και βασικές ικανότητες», «Σχολεία και κοινωνική ένταξη», «Ο ρόλος των εκπαιδευτικών», κ.ά). Τα κράτη μέλη θεωρήθηκαν υπεύθυνα για την οργάνωση και το περιεχόμενο των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, με την αρωγή της Ε.Ε ιδιαίτερα μέσω του προγράμματος Δια Βίου Μάθησης «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010» (Lifelong Learning Programme 'Education and Training 2010 Work Programme'), με σκοπό να διευκολύνει την ανταλλαγή πληροφοριών, δεδομένων και βέλτιστων πρακτικών μέσω της αμοιβαίας μάθησης. Καθώς η εκπαίδευση βρίσκεται στο επίκεντρο των προσπαθειών για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής της Ε.Ε, μερικά από τα πιο σημαντικά ζητήματα και τις προκλήσεις που έχουν τη μεγαλύτερη σημασία για την ευημερία των ατόμων και το καλό της κοινωνίας σχετίζονται με την ποιότητα της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να ξεκινήσει τη συγκεκριμένη δημόσια διαβούλευση με σκοπό να προσδιοριστούν οι πτυχές της σχολικής εκπαίδευσης στις οποίες η κοινή δράση σε επίπεδο Ε.Ε θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική για την υποστήριξη των κρατών μελών όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων τους (Public consultation "Schools for the 21st century", 2008).

Η διατύπωση του εγγράφου της συγκεκριμένης διαβούλευσης απέκτησε μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του meNet καθώς αποτέλεσε έγγραφο πολιτικής αναφοράς για την εκπαίδευση περιλαμβάνοντας πολύ συγκεκριμένες δηλώσεις για θέματα μουσικής εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών μουσικής. Αποτέλεσε τη βάση περαιτέρω εργασιών του προγράμματος, ιδίως όσων αφορούσαν αποτελέσματαερευνών του σχετικά με την Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών Μουσικής (“meNet Learning Outcomes in Music Teacher Training”). Οι ομάδες στόχοι που απευθύνθηκε το πρόγραμμα αποτελούνταν από: Υπουργεία, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δημόσιες υπηρεσίες και φορείς, επιτροπές για

την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, ινστιτούτα, ενώσεις εκπαιδευτικών, επιστημονικούς φορείς μουσικής εκπαίδευσης. Η συμμετοχή όλων των παραπάνω ενίσχυσε την προώθηση και την ανάπτυξη της μουσικής εκπαίδευσης αλλά και συνεργασίας ως μέρους του συνόλου της γενικότερης εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Επιπρόσθετα, η ανάμειξη των περισσότερων φορέων ανέδειξε τη δυναμική των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και της θετικής εμπειρίας των εμπλεκόμενων σε *Κοινότητες Πρακτικής Προγραμμάτων COMENIUS 1 και 2* με σκοπό την ανάληψη παρόμοιων πρωτοβουλιών στο μέλλον σχετικά με προγράμματα Δια Βίου Μάθησης που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση.

- ✓ Το Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής: Μία δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών» (European Music Portfolio: An intergrated way into Languages, 2009-2012)

Το πρόγραμμα «Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής: Μία δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών» (ΕΦΜ-Γ) σχεδιάστηκε για να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να ενσωματώσουν τη μουσική στην εκμάθηση της γλώσσας, ενισχύοντας τα μαθησιακά αποτελέσματα και στους δύο αυτούς τομείς. Πρόκειται για ένα Comenius Multilateral Lifelong Learning Project με εννέα συμμετέχουσες χώρες που εκπροσωπούνται από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, δημόσιους εκπαιδευτικούς φορείς και ενώσεις για τη μουσική εκπαίδευση. Ο πρωταρχικός στόχος των Comenius Multilateral προγραμμάτων είναι να συμβάλουν στη δημιουργία ενός πλαισίου για την αποτελεσματική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης σε τοπικό, τομεακό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, αξιοποιώντας κάθε δυνατή επικοινωνία. Καθώς το πρόγραμμα της Δια Βίου Μάθησης πλησιάζει στο τέλος του, γίνεται ακόμα πιο σημαντικό να επενδυθούν χρηματοδοτήσεις σε προγραμματικές δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τα αποτελέσματα και τις καλές πρακτικές άλλων προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης συμβάλλοντας στη λήψη αποφάσεων (mainstreaming).

Το πρόγραμμα εστίασε στην ενσωμάτωση δημιουργικών μουσικών δραστηριοτήτων στην εκμάθηση της γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Συνδέοντας τη μουσική με τη γλωσσική ανάπτυξη και αξιοποιώντας τα κοινά τους στοιχεία, η προσέγγιση του ΕΦΜ-Γ αποσκοπεί στο να μειώσει τα γλωσσικά εμπόδια, να προωθήσει τη συνεργατική μάθηση και να ενδυναμώσει τη κοινωνική συνοχή τόσο μέσα σε μια ευρωπαϊκή χώρα όσο και ανάμεσα σε διαφορετικές (Ludke & Weinmann, 2012a). Η προσέγγιση του ΕΦΜ-Γ θέτει σαν στόχο, επίσης, να καλλιεργήσει την αυτοπεποίθηση, την έκφραση και τη δημιουργικότητα καθώς

και να καλλιεργήσει τη διαπολιτισμική συνείδηση και την ευαισθησία. Ειδικότερα, το πρόγραμμα ΕΦΜ-Γ αποσκοπεί:

- να παροτρύνει τα παιδιά να μάθουν καινούριες γλώσσες ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσουν τις μουσικές τους δεξιότητες.
- να καλλιεργήσει τη δημιουργικότητα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς.
- να εκπαιδεύσει τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να αναπτύξουν γλωσσικές δεξιότητες μέσα από μουσικές δραστηριότητες.
- να συνεισφέρει στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και στην δια βίου βελτίωση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης.
- να αναπτύξει τη δημιουργική χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής στην εκπαίδευση.
- να εξερευνήσει τη μουσική και τη γλωσσική ποικιλομορφία της Ευρώπης.
- Να φέρει κοντά τις ευρωπαϊκές κουλτούρες μέσω ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού υλικού.

Το ΕΦΜ-Γ δημιουργήθηκε ώστε να μπορεί με ευελιξία να χρησιμοποιηθεί παράλληλα με το *Ευρωπαϊκό Portfolio Γλωσσών* (<http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>) το οποίο σχεδιάστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης (Language Policy Division of the Council of Europe, European Language Portfolio, βλ.σχ. <http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>) και στοχεύει: α) να στηρίζει την ανάπτυξη της αυτονομίας του μαθητή αλλά και να τον ευαισθητοποιήσει σε θέματα πολυγλωσσίας και διαπολιτισμικότητας, και, β) να επιτρέψει στους χρήστες να καταγράφουν τα γλωσσικά τους επιτεύγματα σύμφωνα με όσα μαθαίνουν και βιώνουν κατά την εκμάθηση της γλώσσας. Σε αυτό το σημείο, ο **ΕΦΜ-Γ** συνδυάζει αποτελεσματικά την εμπειρία και τις καλές πρακτικές προγραμμάτων με αναφορές στις «Βασικές ικανότητες για τη Δια Βίου μάθηση - Ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς» αλλά και την αξιοποίηση του πολιτισμικού πλαισίου του «Ευρωπαϊκού Φακέλου Γλωσσών» σε σχέση με τις Τέχνες και ιδιαίτερα τη μουσική. Το πρόγραμμα ΕΦΜ-Γ παρέχει πλούσιο υλικό για τους μαθητές προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, για τους εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και για τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, περιλαμβάνοντας:

- ✓ Το *Εγχειρίδιο του Εκπαιδευτικού*, το οποίο παρουσιάζει αναλυτικά το πώς η μουσική και η γλωσσική ανάπτυξη μπορούν να ενισχυθούν μέσα από τις δραστηριότητες του ΕΦΜ-Γ.
- ✓ Συγγράμματα για κάθε χώρα που συμμετέχει στο πρόγραμμα, τα οποία εμπεριέχουν οδηγίες, υλικό και δραστηριότητες για την τάξη.
- ✓ Ένα διαδικτυακό τόπο (www.emportfolio.eu) και μια πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης (<http://e-learning.emportfolio.eu/>) με περαιτέρω δραστηριότητες και δοκιμασμένα σχέδια μαθήματος, στα οποία η μουσική ενσωματώνεται στο μάθημα της μητρικής αλλά και της ξένης γλώσσας.
- ✓ Ένα *Φάκελο για τον μαθητή*, ο οποίος αποτελεί ένα εργαλείο για την τάξη και υποστηρίζει την ανάπτυξη των γλωσσικών και μουσικών δεξιοτήτων των παιδιών δίνοντας, ταυτόχρονα, τη δυνατότητα στους μαθητές να αναστοχάζονται πάνω στους μουσικούς τους στόχους.
- ✓ Έναν *Οδηγό για το Φάκελο του μαθητή*, που απευθύνεται στον εκπαιδευτικό και Κάρτες του Εκπαιδευτικού, οι οποίες με τη σειρά τους εφοδιάζουν τους δασκάλους γενικής παιδείας και τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων με περαιτέρω πρακτικές ιδέες για διδασκαλία και αναστοχασμό και που μπορούν να έχουν εφαρμογή σε έναν ή περισσότερους μαθητές (Ludke & Weinmann, 2012b).
- ✓ Προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης (Continuing Professional Development, CPD) ειδικά σχεδιασμένα για να υποστηρίξουν τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να ενσωματώσουν τη μουσική στην εκμάθηση της γλώσσας.
- ✓ Εθνικά και διεθνή σεμινάρια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών.

Μέσα από το πλήθος των ιδεών, των γλωσσικών και μουσικοπαιδαγωγικών προσεγγίσεων αλλά και της βιβλιογραφίας, ο εκπαιδευτικός είναι σε θέση να επιλέξει τη μεθοδολογία διδασκαλίας προκειμένου να διαμορφώσει ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΦΜ-Γ, αναπτύχθηκαν δέκα κατηγορίες δραστηριοτήτων με σκοπό την οργάνωση του μουσικοεκπαιδευτικού υλικού ως εξής:

1. Ρυθμική απαγγελία
2. Τραγούδι
3. Κρουστά Σώματος

4. Παίξιμο μουσικών οργάνων
5. Χορός και κίνηση
6. Μουσική εξερεύνηση, αυτοσχεδιασμός και δημιουργία
7. Μουσική ακρόαση
8. Απεικόνιση, καταγραφή και ανάγνωση της μουσικής
9. Χρήση ΤΠΕ
10. Μουσική διεύθυνση και διδασκαλία,

όπως, επίσης, και υλικού που αφορά στην εκμάθηση των γλωσσών μέσω ενδεικτικών γλωσσικών δραστηριοτήτων που εστιάζουν στις εξής κατηγορίες: προφορικότητα (Ακρόαση και Ομιλία), ακουστική δεξιότητα και κατανόηση, ομιλία και προφορά, εγγραμματισμός (Ανάγνωση και Γραφή), ανάγνωση, γραφή, λεξιλόγιο, απόδοση ενός κειμένου (Ερμηνεία και Μετάφραση), διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση. Γύρω από τις συγκεκριμένες κατηγορίες οργανώνεται ένα πλήθος δραστηριοτήτων, οι οποίες είναι προσανατολισμένες στην ενεργητική μουσική εκπαίδευση παρέχοντας ένα πλήθος δυνατοτήτων για την ενσωμάτωση της μουσικής στη διδασκαλία της γλώσσας. Αυτές οι κατηγορίες αλληλεπιδρούν και αλληλεπικαλύπτονται.

Η σημαντικότητα του προγράμματος έγκειται στο ότι αξιοποιεί τις αποφάσεις και τις θέσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για το *Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες- Common European framework of reference for languages, CEF* (Council of Europe, 2001· 2006· 2007a· 2007b). Το CEF προσφέρει μια κοινή πανευρωπαϊκή βάση συνεργασίας για τις γλώσσες με οδηγίες για τα προγράμματα σπουδών, για τα επίπεδα εξετάσεων, τα σχολικά εγχειρίδια, κ.ά. Περιγράφει με περιεκτικό τρόπο τι χρειάζεται να μάθουν όσοι ενδιαφέρονται για την εκμάθηση των γλωσσών με σκοπό την αποτελεσματική χρήση τους στην επικοινωνία αλλά και το ποιες πρέπει να είναι οι ικανότητες και οι δεξιότητες που θα πρέπει να αποκτήσουν. Το CEF καλύπτει επίσης το πολιτισμικό πλαίσιο κάθε χώρας. Παρέχει επίπεδα ικανοτήτων όπου επιτρέπει στους συμμετέχοντες να σταθμίσουν την πρόοδο τους σε κάθε επίπεδο μάθησης και δια βίου μάθησης.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε κατά τη διάρκεια του προγράμματος στη δημιουργία και την αξιοποίηση μιας διαδικτυακής βάσης δεδομένων για τις δραστηριότητες, η οποία επιπλέον βοήθησε στο να προσφέρει ενδεικτικά παραδείγματα δραστηριοτήτων που μπορούν να εφαρμοσθούν σε διάφορες γλώσσες και διαφορετικά διδακτικά και μαθησιακά πλαίσια: www.emportfolio.eu. Κάθε δραστηριότητα στην διαδικτυακή βάση δεδομένων πληροί έναν ή περισσότερους στόχους για τη μουσική και γλωσσική εκπαίδευση.

2.2.4 Σύνοψη των θέσεων των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη Μουσική Εκπαίδευση

Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι η Ε.Ε με τις δράσεις, τα κείμενα και τα προγράμματα της επηρεάζει το πλαίσιο διαμόρφωσης της πολιτιστικής πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση τόσο σε επίπεδο εκπαιδευτικών συστημάτων όσο και σε επίπεδο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα εξαιτίας των διεθνών και ευρωπαϊκών αλλαγών επαναπροσδιορίζουν τους στόχους και τις πρακτικές τους ή ακόμα εφαρμόζουν πρακτική τέτοια που να τους επιτρέπει την άμεση σύμπραξη σε διεθνή και ευρωπαϊκά δίκτυα (Αθανασούλα-Ρέππα, 1999β). Έτσι, η πολιτιστική πολιτική για την εκπαίδευση συνδυάζεται με την παροχή υποτροφιών, την αποστολή εμπειρογνομόνων και τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ως αποτέλεσμα δημόσιων διαβουλεύσεων και προτάσεων σε θέματα πολιτισμού. Ένα από τα θέματα που αναφέρονται συχνότερα είναι το δυνητικό όφελος που προκύπτει από μια στενότερη συνέργεια μεταξύ παιδείας και πολιτισμού και μπορούμε να το εντοπίσουμε σε διάφορες μελέτες και έγγραφα που έχουν παραχθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη μελέτη των διαχρονικών θέσεων και των δράσεων των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για τη μουσική εκπαίδευση δείχνουν ότι οι οργανισμοί προσυπογράφουν την εξελικτική διαδρομή της μουσικής εκπαίδευσης παγκόσμια, προσλαμβάνοντας τη μορφή συλλογικών οργάνων αντιμετώπισης κοινών προβλημάτων και επιδίωξης κοινών μέσων επίλυσής. Παράλληλα, θέτουν στόχους, διαμορφώνοντας ένα πλέγμα μέσων και διαδικασιών για την πραγματοποίηση των δράσεων τους προωθώντας συνεργασίες για την εφαρμογή τους. Ανάλογα με τον προσανατολισμό των κρατών μελών, αντιμετωπίζουν τις σύγχρονες προκλήσεις διαμορφώνοντας με τις αποφάσεις και τις διακηρύξεις τους εκ νέου την ευρωπαϊκή πορεία. Συνοπτικά, οι θέσεις και οι δράσεις τους εστιάζουν:

- στη διευκόλυνση της μουσικής συνεργασίας με την αύξηση της κινητικότητας καλλιτεχνών και των έργων τους καθώς και στην ανταλλαγή μουσικών εμπειρογνομόνων λειτουργώντας ως κόμβος των ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών για τη μουσική,
- στην ενθάρρυνση συναλλαγών της μουσικής πληροφορίας, όπως δρώμενα, εργαστήρια, δίκτυα για τη μουσική εκπαίδευση, πολιτιστικά δίκτυα καθώς και στην προώθηση δρώμενων και διοργάνωση συνεδρίων που φέρνουν τον ευρωπαϊκό μουσικό πολιτισμό στο προσκήνιο,

- στην εδραίωση της ιδέας του δικαιώματος των παιδιών και των ενήλικων πολιτών για πρόσβαση και συμμετοχή τους στη μουσική εκπαίδευση, όπως και στο δικαίωμα της ελεύθερης μουσικής έκφρασης για όλα τα παιδιά και τους ενήλικες,
- στην αύξηση της ενημέρωσης για μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα μέσα από μεγάλου εύρους συνεργασίες, αξιοποιώντας τις καινοτόμες τεχνολογίες στην υπηρεσία ενημέρωσης και προσεγγίζοντας ευρύτερους πολιτικούς και επιστημονικούς φορείς κοινών, με σκοπό να αναπτυχθούν καινούργιες φόρμες πολιτιστικής και μουσικής έκφρασης,
- στην ανάδειξη νομοθετικών πλαισίων της Ε.Ε, που οδηγούν σε δημιουργικές οδούς και προάγουν την διατήρηση της μουσικής κληρονομιάς σε όλη την Ευρώπη,
- στην ενίσχυση συνεργασίας ανάμεσα στην Ε.Ε. στους Διεθνείς Οργανισμούς, την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης σε ειδικότερους τομείς της μουσικής εκπαίδευσης,
- στην προώθηση των δραστηριοτήτων της Ε.Ε. και πέραν των ορίων της, σε μια προσπάθεια να διαδώσει τον ευρωπαϊκό μουσικό πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και να διασφαλίσει τον εμπλουτισμό της πολιτισμικής μουσικής ποικιλότητας στον χώρο του πολιτισμού,
- στην εφαρμογή των διεθνών κανόνων στον χώρο του πολιτισμού, με την συμμετοχή στην επεξεργασία και εγκαθίδρυση των διεθνών συνθηκών για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση,
- στο να ασκούν ενεργητική πολιτική για την υλοποίηση προγραμματικών ευρωπαϊκών έργων στον τομέα της επαγγελματικής μουσικής κατάρτισης με τη χρηματοδότηση της Ε.Ε (Life Long Learning Music Education),
- στην ανάπτυξη σχετικής πολιτικής για τα μουσικά σχολεία,
- στο συντονισμό των εθνικών προσπαθειών με το να συμπεριλαμβάνεται η μουσική ως μέρος του προγράμματος σπουδών στη σχολική εκπαίδευση, αλλά και να πληροί το μάθημα της μουσικής τα παγκόσμια αλλά και τα εθνικά πρότυπα για τη μουσική.
- στο ότι όλες οι κατευθύνσεις και οι οδηγίες για τη μουσική θα πρέπει να εποπτεύονται από καλά προετοιμασμένους επαγγελματίες εκπαιδευτικούς μουσικής, καθένας από τους οποίους θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στις όποιες απαιτήσεις.

Η ανάγνωση των κειμένων δείχνει ότι η αξία της μουσικής παιδείας και το φιλοσοφικό πλαίσιο που διέπει τη μουσική εκπαίδευση, οι σχηματισμοί του λόγου που συγκροτούν τους βασικούς στόχους ύπαρξής της στην ευρύτερη εκπαίδευση, παραμένουν διαχρονικά ίδιοι. Οι

παράγοντες οι οποίοι ενισχύουν το ρόλο της (Κοινότητα, κράτη μέλη, επιστημονικές ενώσεις, εξουσιοδοτημένοι και επίσημοι φορείς - οργανισμοί) επίσης. Η μουσική εκπαίδευση, χωρίς να στερείται του παιδαγωγικού χαρακτήρα της και της πολιτιστικής αποστολής της, έχει θέση στην ατζέντα των ευρωπαϊκών χωρών για τον πολιτισμό, διαθέτοντας την αυτονομία της ως πολιτιστική δημιουργία και δράση, όπως επίσης στο σχεδιασμό αλλά και την υλοποίηση αντίστοιχων ευρωπαϊκών προγραμμάτων και διεθνών συνεργασιών. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι όσα αναφέρθηκαν στα δύο προηγούμενα κεφάλαια ενισχύουν την αναγκαιότητα για κοινά οράματα και πρωτοβουλίες τα οποία τέμνουν παραδοσιακούς τομείς της πολιτικής, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν ελλείμματα που αφορούν στην πολιτιστική πολιτική και στη μουσική εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Εισαγωγή

Το εκπαιδευτικό σύστημα και οι φορείς που το στηρίζουν επιδιώκει την οργάνωση της γνώσης με έναν ορισμένο τρόπο. Τα αναλυτικά προγράμματα που κατά καιρούς επαναπροσδιορίζονται, το σχολικό πρόγραμμα, οι μεθοδολογικές διδακτικές, οι θεσμοθετημένοι φορείς οι οποίοι εξουσιοδοτούνται να υλοποιούν εθνικές στρατηγικές για την εκπαίδευση αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επιχειρούν να οργανώσουν την εμπειρία του παιδιού και τη διαδικασία της μάθησης σε συγκεκριμένο πλαίσιο.

Η μουσική εκπαίδευση εμπεριέχοντας όλα εκείνα τα στοιχεία που τροφοδοτούν τη φαντασία και εξελίσσουν τον ψυχισμό του παιδιού, δίνει τη δυνατότητα της ουσιαστικής επαφής επενδύοντας στην αναζήτηση του *ευγενικού* και του *ωραίου*, αναζητώντας την ομορφιά στο «διαφορετικό» με σκοπό τη διαπολιτισμική κατανόηση στο πολυπολιτισμικό σύγχρονο σχολικό περιβάλλον. Η κατανόηση των μουσικών πολιτισμών καταρρίπτει ευκολότερα τα εμπόδια της συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις, όταν ο αποδέκτης μαθητής παύει να παραμένει παθητικός παρατηρητής, αλλά λαμβάνει μέρος ενεργά στην καλλιτεχνική διαδικασία με διευρυνμένο πολιτιστικό ορίζοντα. Στο σημείο αυτό, η πολιτιστική πολιτική στην εκπαίδευση λειτουργεί ως εργαλείο ενεργοποίησης και ανάπτυξης πολύπλευρων προγραμμάτων και πολιτιστικών συνεργασιών με τα σχολεία, με κύριο σκοπό την απελευθέρωση του καλλιτεχνικού δυναμικού τόσο των μαθητών όσο και των δασκάλων κάθε βαθμίδας αλλά και την παροχή ευκαιριών ώστε η τυπική διδασκαλία να μεταμορφωθεί σε πολιτιστική δυναμική συλλογικής συμμετοχής.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θεσμοθέτησε το πλαίσιο λειτουργίας της μουσικής εκπαίδευσης και διαμόρφωσε διαχρονικά την πολιτική του για το μάθημα της μουσικής με άξονες τον πολιτισμό και τις τέχνες στην εκπαίδευση. Επιπλέον, θα διερευνήσουμε το βαθμό εφαρμογής των κοινοτικών οδηγιών για τη μουσική εκπαίδευση καθώς και την αξιοποίηση ανάλογων ευρωπαϊκών προγραμματικών δράσεων. Τέλος, θα εξετάσουμε το ρόλο των

φορέων της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης για τη μουσική καθώς και τη συμβολή τους στη διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής για την ελληνική μουσική εκπαίδευση.

3.1 Η πολιτιστική διαμόρφωση της Μουσικής Εκπαίδευσης για το Δημοτικό Σχολείο στην Ελλάδα μέσα από την ιστορική αναδρομή της

Η παλαιότερη γνωστή μαρτυρία, αναφορικά με το περιεχόμενο της μουσικής εκπαίδευσης, αποτελεί η διατριβή του Κύπριου Ιερώνυμου με τον τίτλο «Περί Χρείας Μουσικής Γραϊκών Χαρακτήρων» όπου το 1787 πείθει τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ να διδάξει τη χρήση του πενταγράμμου με ένα αλφαβητικό σύστημα δικής του επινόησης λόγω της ασάφειας που επικρατούσε αλλά και του χαμηλού επιπέδου παιδείας κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας καθώς η διδασκαλία της μουσικής γινόταν μόνο προφορικά (Ρωμανού, 1985:7-11). Το «Μέγα Θεωρητικό» αποτέλεσε το πρώτο θεωρητικό έργο μετά το 14ο αιώνα με θέμα την Ελληνική και όχι την Εκκλησιαστική μουσική, όπου διδάχθηκε αρχικά στην Αίγινα (Δήμου, 1991:29).

Οι πρώτες προσπάθειες για τη θεμελίωση της εκπαιδευτικής πολιτικής του νεοσύστατου ελληνικού κράτους πραγματοποιήθηκαν από τον Ι.Καποδίστρια (σε συνεργασία με λόγιους στην Αίγινα) όπου διατυπώθηκε μια πρόταση οδηγός για την οργάνωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (ΙΑ΄ ψήφισμα της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης, 1829) με τη δημιουργία τριών σχολικών τύπων: το «αλληλοδιδασκτικό σχολείο» όπου παρέχονταν οι στοιχειώδεις γνώσεις, το «πρότυπο» και το «κεντρικό» όπου παρέχονταν ανώτερες γνώσεις και στα οποία προετοιμάζονταν οι εκπαιδευτικοί της δημοτικής και της μέσης εκπαίδευσης (Χαραλαμπίδης, 1971).

Η διδασκαλία της μουσικής εισάγεται στη γενική εκπαίδευση ως «φωνητική μουσική» ή μάθημα της «Ωδικής» (συνδεδεμένο με απαγγελία και ωδική) με «μέθοδο» ή «οδηγό» το 1830 (Κοκκώνης, 1830) το οποίο αποτελεί μετάφραση αντίστοιχου εγχειριδίου από τα γαλλικά αφού θεωρήθηκε έγκριτο και υποχρεωτικό από τον Καποδίστρια σε όλα τα σχολεία της ελληνικής επικράτειας, παρόλο που ο ίδιος ο συγγραφέας δεν το συγκαταλέγει σε αυτά που θα έπρεπε να διδάσκονται στο σχολείο. Ο Κοκκώνης αναφέρει στο Δ΄ Κεφάλαιο «Περί πρακτικής διδασκαλίας των συμπληρωματικών γνώσεων» ότι η μουσική, παρόλο που από τους Γάλλους θεωρείται ως προαιρετική και συγκαταλέγεται στα προαιρετικά μαθήματα, στα ελληνικά σχολεία θεωρείται υποχρεωτική (ΦΕΚ 11, 3.3.1834). Το μάθημα της «Μουσικής» ή «Ωδικής» κάνει για πρώτη φορά την εμφάνιση του στους νόμους «Περί Δημοτικών Σχολείων» το 1834 με την υποχρέωση να μην παρεμποδίζει τα

υπόλοιπα μαθήματα (ΦΕΚ 87, 31.12.1836). Με την ίδρυση του πρώτου Διδασκαλείου στο Ναύπλιο το 1834 ξεκινά και η μουσική εκπαίδευση των δασκάλων, ενώ από το 1856, η στοιχειώδης εκπαίδευση των Διδασκαλείων προβλέπει το μάθημα της μουσικής, φωνητικής και οργανικής (Δήμου, 1991:35· ΦΕΚ 31, 18.7.1856· ΦΕΚ 7, 24.4.1878). Για την ελληνική εκπαίδευση, η μουσική διακρίνεται σε δύο είδη: τη σοβαρή (θρησκευτική ή εκκλησιαστική) και την πολιτική, η οποία περιλαμβάνει και την εκμάθηση οργάνου, με έντονο θεωρητικό χαρακτήρα. Η μεθοδολογία της μουσικής διδασκαλίας συνδυάζει την «αλληλοδιδασκτική» και τη «συνδιδασκτική» μέθοδο (δύο ή περισσότερες τάξεις μαζί), γίνεται από τον δάσκαλο ή από τους μαθητές που οποίους επιλέγει για την καλή φωνή και την νοημοσύνη που διαθέτουν, με σκοπό να διδάξουν και εκείνοι θεωρία, ασκήσεις και τραγούδια σε άλλα παιδιά. Ο δάσκαλος ήταν υπεύθυνος για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής μουσικής, του ρυθμού και των τραγουδιών τα οποία επέλεγε από συγκεκριμένη συλλογή «Ευχαί, δεήσεις και άσματα αδόμενα εις τα δημοτικά σχολεία της Ελλάδος» (Άγνωστος, 1846) στην οποία η μουσική ταυτίζεται με τον πολιτισμό: «Γνωστόν ότι, όπου μουσική, εκεί και πολιτισμός, όπου πολιτισμός εκεί και μουσική εις την υψίστην αυτής ακμήν» (όπ.αναφ.στο Σταύρου, 2009:83).

Παρόλο όμως που οι πρώτες αναφορές για τη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής υποδεικνύουν ως τόπο την Αίγινα, δεν υπάρχουν αναλυτικά προγράμματα για τη διδακτική ύλη του μαθήματος, ούτε ωρολόγια για τις ώρες διδασκαλίας του (Δήμου, 1991:30) καθώς η μουσική εντάσσεται στα μαθήματα που η διδασκαλία τους γίνεται εκτός προγραμματισμού (ΦΕΚ 87, 31-12-1836) και χωρίς συγκεκριμένο εγχειρίδιο. Σύμφωνα με την Κοκκίδου (2006:102) από το 1836 και για πενήντα περίπου χρόνια σημειώνεται στασιμότητα στην εξέλιξη της μουσικής εκπαίδευσης. Στην πορεία αυτών των ετών, αξιοσημείωτη στάθηκε η προσφορά της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας (η οποία συστήθηκε το 1836 από τον Α.Αρσάκη, αγωνιστές του 1821, πολιτικούς, αρχιμανδρίτες, λόγιους, φιλόμους της εποχής) με κυριότερο στόχο της την κατάρτιση των νέων δασκάλων με όλα τα μαθήματα που εμπεριέχονταν στα εκπαιδευτικά προγράμματα του υπουργείου παιδείας συμπεριλαμβάνοντας υστερότερα τη μουσική και τη γαλλική γλώσσα (Δήμου, 1991:37). Στις δραστηριότητές της εντάχθηκε και η έκδοση βιβλίων με παιδικά τραγούδια στο πλαίσιο της διδασκαλίας της μουσικής (τρεις ώρες ανά τάξη: «Περί προγράμματος των αστικών σχολείων θηλέων», ΦΕΚ 333/Α', 17.11.1914) στα αστικά σχολεία θηλέων που ιδρύει («Περί χορηγίας αδείας εις την Φιλεκπαιδευτικήν Εταιρείαν ιδρύσεως σχολείων θηλέων», ΦΕΚ 255/Α', 11.9.1914)

Οι αρχές του εικοστού αιώνα βρίσκουν τη μουσική να διδάσκεται επίσημα σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου από την Α΄ έως και την Δ΄ αξιοποιώντας παιδικά τραγούδια με φυσιολατρικό και θρησκευτικό περιεχόμενο ενώ για τις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις διδάσκονται βασικά στοιχεία θεωρίας («Περί ορισμού των μαθημάτων του δι' έκαστον τούτων προς διδασκαλίας αναγκαίου χρόνου, και περί της κατά τάξεις κατανομής της διδακτέας ύλης εις τα πλήρη δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων», ΦΕΚ 174/Α΄, 10.9.1913, σ.26· Αργυρόπουλος, 1914:271). Η υιοθέτηση δυτικών μοντέλων εκπαίδευσης και η απρόσκοπτη ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα άφησε στο περιθώριο τις όποιες τρέχουσες εξελίξεις και τα νεωτεριστικά παιδαγωγικά συστήματα της εποχής με αποτέλεσμα η μουσική εκπαίδευση να έρχεται σε επαφή μαζί τους με καθυστέρηση δεκαετιών.

Ο αυστηρός ηθικοπλαστικός χαρακτήρας της μουσικής εκπαίδευσης των αρχών του εικοστού αιώνα άρχισε σιγά σιγά να υποχωρεί μπροστά σε απόψεις λογίων και μουσικών για την ενεργοποίηση της δημιουργικής διάθεσης των παιδιών και την εισαγωγή καινοτόμων στοιχείων σχετικά με τη μεθοδολογία του μαθήματος απηχώντας πιο επίκαιρες αντιλήψεις. Ο Μ.Καλομοίρης (1913) σημειώνει ότι η Ωδική πρέπει να διδάσκεται με τρόπο ευχάριστο που να προκαλεί διασκέδαση και ψυχαγωγία καθώς ο δάσκαλος δεν πρέπει να ξεχνά τον πρακτικό της χαρακτήρα. Για τον Καλομοίρη ο σκοπός της σχολικής διδασκαλίας της μουσικής είναι διπλός, αφενός, παιδαγωγικός και ηθικοπλαστικός και, αφετέρου, εστιασμένος στην καλλιέργεια του εθνικού μουσικού αισθήματος με σκοπό τη σύσταση ενός ελληνικού μουσικοπαιδαγωγικού συστήματος το οποίο δεν θα αντιγράφει τα ξένα πρότυπα αλλά θα εκτιμά τις εθνικές συνθήκες, αξιοποιώντας τις ελληνικές επιστημονικές και παιδαγωγικές βάσεις. Γι αυτό και θα έπρεπε η μουσική εκπαίδευση να ξεκινά από το νηπιαγωγείο έως το γυμνάσιο με δίωρη τουλάχιστον διδασκαλία ανά τάξη (όπ.αναφ. στο Σταύρου, 2009:84, 247). Τις απόψεις αυτές ενισχύει και ο Α.Δελμούζος (1913) προσδιορίζοντας ότι «με όλο τον κοσμοπολιτισμό της η μουσική έχει πάντα εθνικό χαρακτήρα... Γι αυτό και μεις θα αισθανθούμε βαθύτερα και θα συγκινηθούμε πιο πολύ με τη δική μας μουσική, με τη μουσική που βγαίνει από την εθνική ψυχή» (όπ.αναφ. στο Σταύρου, 2009:251).

Στο ίδιο πολιτισμικό πλαίσιο για το μάθημα της μουσικής κινήθηκε και ο Μ.Κουντουράς (1928) με αποτέλεσμα τόσο εκείνος όσο και ο Δελμούζος να εκδιωχθούν από τα Διδασκαλεία όπου δίδασκαν για τις νεωτεριστικές ιδέες τους (Δήμου, 1991:44). Όμως η θέση της Καλλιτεχνικής Παιδείας βρίσκεται εφαρμογή στο Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 21) καθώς προσδιορίζεται ότι θα πρέπει να είναι ελεύθερη και να διατελεί υπό την

προστασία του Κράτους το οποίο θα πρέπει να συμμετέχει στην επιμέλεια και την εξάπλωσή της.

Με ανατρεπτική διάθεση δίνεται και από άλλους μουσικούς μια νέα διάσταση στη διδασκαλία της μουσικής εισάγοντας την κίνηση, το παιχνίδι, τη μουσική αυτενέργεια, την αξιοποίηση μικρών κρουστών στο πλαίσιο της δημιουργικής μουσικής μάθησης στο δημοτικό σχολείο (Κλεάνθους – Παπαδημητρίου, 1932· Κατσιρέας, 1932· Παπαμαύρος, 1933, όπ.αναφ.στο Σταύρου, 2004· 2009:284-287, 289). Την πολιτισμική διάσταση του μαθήματος της μουσικής υπογραμμίζει και ο Μ.Παπαμαύρος (1933) σημειώνοντας ότι:

...Ο σκοπός (της Μουσικής) είναι διπλός, πραχτικός και παιδαγωγικός. Από τη μια προσπαθεί να μπάσει το παιδί μέσα στο μυστικό πλούτο του λαού του, προπάντων το λαϊκό. Ένας μαθητής που θάβγαινε στην κοινωνία χωρίς να νιώθει και χωρίς να ξέρει τον πλούτο της λαϊκής μας μουσικής θα πη πως από μια πλευρά βγαίνει απροπαρασκευάστος για τη ζωή. Και ο μουσικός αυτός πλούτος είναι τεράστιος... (Παπαμαύρος, 1933 όπ.αναφ. στον Σταύρου, 2009:289).

Η διαρκής αναζήτηση νέων μεθόδων για τη διδασκαλία της μουσικής συνεχίστηκε τις επόμενες δεκαετίες στο πλαίσιο όμως παλαιών μεθοδολογιών φανερά προσανατολισμένων στη διδασκαλία τραγουδιών με πατριωτικό, θρησκευτικό και φυσιολατρικό περιεχόμενο και την απομνημόνευση τους, τη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης, καθώς και την προετοιμασία μουσικών επιδείξεων και γιορτών. Εξαιτίας του ότι δεν υπήρχε μεθοδολογικό πλαίσιο διδασκαλίας του μαθήματος, κάθε δάσκαλος δίδασκε με βάση τις γνώσεις και τις εμπειρίες του χωρίς να γνωρίζει τον σκοπό και τους στόχους της σχολικής μουσικής (Ιμβριώτη, 1978/1985). Παράλληλα, το 1964 για πρώτη φορά ιδρύεται θέση Επιθεωρητή Μουσικής (Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964). Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών «Περί των ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου» (ΦΕΚ 218/Α', 31.10.1969) υποδεικνύεται ότι οι διδάσκοντες θα πρέπει να γνωρίζουν και ενόργανη μουσική, τα σχολεία θα πρέπει να εφοδιάζονται με εποπτικά μέσα (ραδιοπικάπ, μαγνητόφωνα και δίσκους) για την ενίσχυση της διδασκαλίας, το μάθημα θα πρέπει να περιλαμβάνει ιστορίες, παραμύθια και παιχνίδια ενώ οι δάσκαλοι θα πρέπει να έχουν την απαραίτητη μουσική παιδεία ώστε να είναι σε θέση να διδάσκουν τα τραγούδια.

Οι δεκαετίες του 1970 και του 1980 διαμόρφωσαν εκ νέου τη μουσική εκπαίδευση καθώς τα κατά καιρούς μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα που είχαν εμφανιστεί και εξελιχθεί στον ευρωπαϊκό και ευρύτερο διεθνή χώρο άρχιζαν να επηρεάζουν αισθητά το σχεδιασμό των σχολικών εγχειριδίων και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για τη μουσική

εκπαίδευση. Σε συνάρτηση των παραπάνω διαπιστώσεων, καινούργια στοιχεία προστίθενται στη διδασκαλία της μουσικής όπως η ενεργητική μουσική ακρόαση (διάκριση ήχων με μίμηση και προσθήκη κινήσεων). Δίνεται έμφαση σε στοιχεία του πολιτισμού όπως «η ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τη μουσική παράδοση της χώρας» και «η καλλιέργεια της ευαισθησίας του παιδιού για τη σοβαρή μουσική που αποτελεί σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού μας» («Περί των διδασκομένων μαθημάτων και των Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ 347/Α', 1977: 3208). Επίσης, προσδιορίζεται συγκεκριμένα η θεωρία της μουσικής σε κάθε τάξη καθώς δίνονται και οδηγίες για το χορωδιακό τραγούδι. Η ενόργανη μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μουσικής διδασκαλίας η οποία συνοδεύει τη χορωδία.

Στο «Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Α' και Β' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου» του 1982 (ΦΕΚ 107/Α', 31.8.1982: 952-954) παρουσιάζεται η Αισθητική Αγωγή ως αυτόνομο μάθημα με σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές να εξωτερικεύσουν τις καλλιτεχνικές τους ανησυχίες και να ανακαλύψουν τις δεξιότητες τους διαμορφώνοντας ανάλογη στάση. Ανάμεσα στις επιδιώξεις της αισθητικής αγωγής βρίσκεται η γνωριμία με τους εθνικούς καλλιτεχνικούς θησαυρούς αλλά και τους θησαυρούς άλλων χωρών ώστε η τέχνη να αποτελέσει σύμβολο και μέσο συναδέλφωσης των λαών. Χωρίζεται σε δύο μέρη όπου η μουσική καταλαμβάνει το δεύτερο καθ' ολοκληρίαν (το πρώτο μέρος, το μοιράζονται τα Εικαστικά και η Θεατρική Αγωγή). Οι επιδιώξεις του μαθήματος της μουσικής αποκτούν ευρύτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον καθώς κάνουν λόγο για τη συμμετοχή του παιδιού σε συλλογικές μουσικές εκδηλώσεις, για ανάπτυξη της μουσικής έκφρασης, για μουσική επικοινωνία μέσα από την ενεργό συμμετοχή, καθώς και για την ανάπτυξη της αισθητικής συγκίνησης του παιδιού.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρείται κομβικό και είναι το πρώτο καινοτόμο αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο προσδιορίζει τη σημαντικότητα της μουσικής εκπαίδευσης από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου συνδυάζοντας και άλλες μορφές τεχνών όπως το θέατρο, το κουκλοθέατρο, τις δημιουργικές εργασίες, τον χορό. Πολύ σημαντικές θεωρούνται οι «Παρατηρήσεις» οι οποίες μπαίνουν ως παράρτημα στο τέλος του Προγράμματος προσδιορίζοντας τη λειτουργία της μουσικής παιδείας στο σχολικό περιβάλλον. Ως εκ τούτου: αποκαθίσταται η αισθητική πλευρά του μαθήματος, υπογραμμίζεται η καλλιέργεια του μουσικού αισθήματος μέσα από ρυθμικές και ηχητικές δραστηριότητες, το τραγούδι δεν παίζει πρωταρχικό ρόλο κατακρατώντας το μεγαλύτερο μέρος του μαθήματος, προϋποθέτει αλλαγή της στάσης του δασκάλου απέναντι στη διδασκαλία του μαθήματος, συνδέει τη μουσική και με άλλα διδακτικά αντικείμενα όπως τη

Γλώσσα και τη Μελέτη Περιβάλλοντος, καθώς και προϋποθέτει ότι οι μουσικές δραστηριότητες (ρυθμός, κίνηση, φωνητική άσκηση, ακρόαση, παιχνίδι) στηρίζουν σε βασικό επίπεδο τη μουσική διδασκαλία.

Επιπροσθέτως, κομβικής σημασίας νομοθετικές ρυθμίσεις για τη μουσική εκπαίδευση στο σύνολό της θεωρούνται:

α) ο Νόμος 1566/1985 όπου για πρώτη φορά το μάθημα της μουσικής είναι σε θέση να διδάξουν εκτός από τους δασκάλους γενικής εκπαίδευσης και εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων δηλαδή επαγγελματίες μουσικοί με καλλιτεχνικές εξειδικεύσεις μουσικών οργάνων, οι οποίοι προέρχονται από ωδεία και μουσικές σχολές αναγνωρισμένες από το Υπουργείο Πολιτισμού. Συγκεκριμένα στο Άρθρο 4 (παράγραφος 12) αναφέρεται ότι «η διδασκαλία της μουσικής μπορεί να ανατίθεται εκτός από τους δασκάλους και σε εκπαιδευτικούς της Β/θμιας Εκπαίδευσης καθώς και σε άλλους ειδικούς εκπαιδευτικούς που έχουν αντίστοιχα προσόντα».

β) το Άρθρο 25, παράγραφος 3 του ίδιου νόμου όπου συστήνεται για πρώτη φορά μία θέση Παρέδρου Μουσικής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΦΕΚ 167/30.9.1985). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι τότε δεν υπήρχε αυτόνομο τμήμα για μουσικές σπουδές στα ανώτατα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα οπότε η πλήρωση των θέσεων καλυπτόταν από τον ωδειακό χώρο, και,

γ) η ίδρυση του πρώτου Μουσικού Γυμνασίου στην Παλλήνη της Αττικής με τον Νόμο 1824 του 1988 (άρθρο 16), ως σχολείου γενικής αισθητικής καλλιέργειας με άξονα τη μουσική (ΦΕΚ 296/30.12.1988) και τμήματα με εξειδικεύσεις στην παραδοσιακή ελληνική μουσική καθώς και την έντεχνη δυτική μουσική (Κοκκίδου, 2006:104).

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ) του 1989 (ΦΕΚ 453/Α', 12.6.1989) προσδιορίζεται η λειτουργία των μουσικών σχολείων και τα μαθήματα που διδάσκονται. Ανάμεσά τους διδάσκονται πλέον επισήμως μαθήματα όπως η Ιστορία της Τέχνης (σταθμοί της ιστορικής διαδρομής της τέχνης, βασικές έννοιες και μορφές, «ανάγνωση» των καλλιτεχνικών έργων σε σχέση με τον άνθρωπο, την κοινωνία και την εποχή τους, χαρακτηριστικά της καλλιτεχνικής δημιουργίας), η Ανθρωπολογία, η Ελληνική Παραδοσιακή μουσική (εμπεριέχοντας στοιχεία εθνομουσικολογίας και εθνολογίας της μουσικής), αλλά και η Μουσική Έκφραση σε σχέση με τον Ανθρώπινο Πολιτισμό με διδακτικές ενότητες που αφορούν στους παγκόσμιους μουσικούς πολιτισμούς ανά περιοχές και εποχές. Με τη συγκεκριμένη ενότητα επιδιώκεται: «η γνωριμία των μουσικών

πολιτισμών, εξωευρωπαϊκών, ευρωπαϊκών και ιδιαίτερα του ελληνικού μουσικού πολιτισμού με όχημα την ιστορία της μουσικής ιδωμένη διαχρονικά και γεωγραφικά» («Διδασκόμενα μαθήματα και ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας στα Μουσικά Γυμνάσια», ΦΕΚ 453/Α', 1989: 4542). Οι μουσικοί πολιτισμοί προσεγγίζονται από την πλευρά της οργανογνωσίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής. Στο ίδιο Α.Π.Σ αφιερώνεται μία ξεχωριστή ενότητα για τη διδασκαλία της φωνητικής και της οργανικής ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Επιπλέον στη διδακτέα ύλη, εμπεριέχεται «Εργαστήρι των Τεχνών του λόγου» με σκοπό να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές στο λόγο, την κίνηση και τη θεατρική πράξη με θεωρητικό και πρακτικό χαρακτήρα. Πολύ σημαντική διδακτική ενότητα θεωρείται η «Πολύτεχνη Έκφραση» όπου στοχεύει «στη συνολική ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων, σωματικών, πνευματικών, ψυχικών του παιδιού μέσα από την μουσικοκινητική αγωγή που βασίζεται κυρίως στο μουσικό αυτοσχεδιασμό («Διδασκόμενα μαθήματα και ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας στα Μουσικά Γυμνάσια», ΦΕΚ 453/Α', 1989: 4544). Οι μαθητές έτσι έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με διάφορα μουσικοκινητικά συστήματα τα οποία προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα επίπεδα τους μέσα από διαφοροποιημένες, συνδυαστικές και αλληλοσυμπληρωμένες ασκήσεις. Στο Α.Π δίνεται ταυτόχρονα μεγάλη έμφαση, στη συλλογική συμμετοχή των μαθητών σε οργανικά και χορωδιακά σύνολα στο πλαίσιο των παρουσιάσεων των μουσικών σχολείων εντός και εκτός σχολικής μονάδας.

Η Αισθητική Αγωγή αποτελεί αντικείμενο της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής πλέον για το ελληνικό κράτος αφού σε προεδρικά διατάγματα όπως το «Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής (Εικαστικά, Μουσική, Θεατρική Αγωγή) των Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου» (ΦΕΚ 53/Α', 10.4.1990) του 1990 γίνεται η ξεκάθαρη οριοθέτηση της Εικαστικής Αγωγής, της Μουσικής και της Θεατρικής Αγωγής ως αυτόνομα διδακτικά αντικείμενα υπογραμμίζοντας με σαφήνεια την ύπαρξη και την αναγκαιότητα εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στα ελληνικά δημοτικά σχολεία. Σημαντική παράμετρος της διδασκαλίας του μαθήματος εξακολουθεί να αποτελεί η επαφή του παιδιού με άλλους μουσικούς πολιτισμούς με σκοπό την ανάπτυξη του μουσικού γούστου και της δημιουργικής έκφρασης ανακαλύπτοντας τις μουσικές του κόσμου. Επιπλέον, το Α.Π συνιστά την επαφή των σχολικών τάξεων με μουσικούς ομίλους αλλά και τις επισκέψεις εντός και εκτός σχολικών μονάδων σε χώρους πολιτιστικής αναφοράς με επίκεντρο τη μουσική («Ευκαιριακές Ενότητες») («Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής (Εικαστικά, Μουσική, Θεατρική Αγωγή) των Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου», 1990: 549-553).

Στο συγκεκριμένο Α.Π.Σ όμως ενώ παρατηρείται η επίσημη δέσμευση και καθοδήγηση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα διδακτικής μεθοδολογίας της μουσικής, η μουσική δεν διδάσκεται στις πρώτες τάξεις των δημοτικού σχολείου για πρώτη φορά, δημιουργώντας έτσι και το μεγάλο «ζητούμενο» για την επίσημη ελληνική μουσική εκπαίδευση: την ουσιαστική πρώτη υποβάθμιση του μαθήματος αλλά και του συνόλου της αισθητικής αγωγής σε σχέση με τα υπόλοιπα διδακτικά αντικείμενα του Α.Π.Σ για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Παρόλο λοιπόν που η επίσημη πολιτεία αφιερώνει νομοθετικές ρυθμίσεις για μαθήματα Πολιτισμού στο δημοτικό σχολείο, επί της ουσίας «ακυρώνει» την προσφορά τους ως αντικείμενα γνώσης και πνευματικής τέρψης. Έτσι, οι ώρες που αφιερώνονται στο ωρολόγιο πρόγραμμα για τη μουσική αφορούν ένα διδακτικό δίωρο στην Γ΄ και Δ΄ τάξη και ένα μονόωρο μάθημα στις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄.

Την πολιτιστική πολιτική της ελληνικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό ενίσχυσε σημαντικά ο Νόμος 2413/1996 («Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση», ΦΕΚ 124/Α', 17.6.1996) στον οποίο περιγράφεται και προσδιορίζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αναφερόμαστε στη συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση καθώς επηρέασε και τη μουσική εκπαίδευση τόσο στην Ελλάδα όσο και το εξωτερικό με σημαντικές αναφορές στην πολιτιστική έκφραση της ελληνικής παιδείας ως εξής: την ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας, την προβολή και τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού, την ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών στοιχείων, των παραδόσεων και της ιστορίας του ελληνισμού μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, στη συνεργασία ατόμων και ομάδων διαφορετικής πολιτιστικής προέλευσης και παράδοσης, την ενίσχυση προγραμμάτων και μορφών οργάνωσης που ανταποκρίνονται και στις πολιτιστικές ανάγκες των ελληνοπαίδων και του ελληνισμού της διασποράς και απευθύνονται και στους κατοίκους άλλων χωρών. Οι φορείς της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό που ανέλαβαν τη στήριξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελούνται από τις διπλωματικές, προξενικές και εκπαιδευτικές αρχές καθώς και τις ελληνικές κοινότητες. Με βάση το συγκεκριμένο νόμο, πολλοί εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής αποσπάστηκαν στο εξωτερικό με αποτέλεσμα τη ζύμωση τους με την κουλτούρα άλλων χωρών και την υιοθέτηση πολλών στοιχείων των εκπαιδευτικών συστημάτων τους και στη μουσική διδασκαλία αλλάζοντας επί της ουσίας αλλά και μεταλαμπαδεύοντας καινούργιες αντιλήψεις στη σχολική μουσική εκπαίδευση.

Παρόλες όμως τις προσπάθειες για το σχεδιασμό ενός επιτυχημένου διαπολιτισμικού Α.Π τα επόμενα χρόνια, χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις οδηγώντας στην κατανόηση και την ανοχή μιας ποικιλίας απόψεων και οπτικών και αξιοποιώντας τη μουσική ως κοινό δεσμό, σύγχρονες έρευνες υπογραμμίζουν την μη ικανοποιητική ανταπόκριση στα

πολιτισμικά δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας καθώς δεν αξιοποιείται το μορφωτικό κεφάλαιο των πολιτισμικά αλλόφωνων μαθητών (Χρυσοφίδης, 2004:77-90· Ευαγγέλου, 2005· Ευαγγέλου, 2007:168-172). Επιπρόσθετος παράγοντας για την έως ένα βαθμό υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων αλλά χωρίς την επί της ουσίας σύνδεση της μουσικής με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί η ελλιπής έως και ανύπαρκτη διαπολιτισμική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών καθώς και η έλλειψη εφαρμογής διαπολιτισμικών μουσικών προγραμμάτων (Campbell, 2003· Regelski, 2005· Αδαμοπούλου, 2002: 176-186· Σακελλαρίδης, 2008:153).

Ο επόμενος σημαντικός σταθμός για τη μουσική εκπαίδευση και τον πολιτισμικό ρόλο της αφορά την περίοδο 1996-1999 η οποία χαρακτηρίστηκε ως περίοδος «Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης» καθώς δημιουργήθηκε το «Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών» (Ε.Π.Π.Σ). Για πρώτη φορά οι δύο βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια) αντιμετωπίστηκαν ως ενιαία εκπαιδευτική ενότητα με κοινό εννιάχρονο πρόγραμμα διδασκαλίας από την πρώτη δημοτικού ως και την τρίτη γυμνασίου με σκοπό να αποφευχθούν οι επαναλήψεις στην ύλη των μαθημάτων και οι μαθητές να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν ένα ολοκληρωμένο κύκλο βασικών σπουδών με σύγχρονους τρόπους διδασκαλίας, νέα σύγχρονα μαθήματα, νέα βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό που να διευρύνουν το πεδίο της παρεχόμενης γνώσης και να αναπτύσσουν την κριτική σκέψη. Το Ε.Π.Π.Σ για την Αισθητική Αγωγή ευαγγελίζεται την επαφή του παιδιού με το φαινόμενο της Τέχνης με βάση τρεις αλληλένδετες παραμέτρους: α) το δημιουργό, β) το ίδιο έργο της τέχνης, και, γ) το κοινό. Συγκεκριμένα στην Εισήγηση του Π.Ι (2000α) αναφέρεται ότι:

Ο κύριος σκοπός της εκπαίδευσης της Τέχνης είναι η δημιουργία και η απόλαυση της αισθητικής εμπειρίας, δηλαδή η πρόκληση ευγενικών συναισθημάτων και σκέψεων, που γεννούν οι Καλές Τέχνες (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000α:371).

Το Ε.Π.Π.Σ για την Αισθητική Αγωγή υπογραμμίζει ότι στο σχολείο καλλιεργούνται τρεις φυσικές λειτουργίες α) οι αισθήσεις, β) η αντίληψη και γ) η πράξη. Ως εκ τούτου, το φαινόμενο της Τέχνης έχει ενιαίο χαρακτήρα και δεν είναι δυνατόν να παραγκωνιστεί στο πλαίσιο των υποχρεωτικών σπουδών των μαθητών καθώς η βαθύτερη τέχνη δε διδάσκεται αλλά βιώνεται (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000α:372).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι στην προσχολική αγωγή, η μουσική, επισήμως μέσα από τις εγκυκλίους για τον προγραμματισμό κάθε νέου σχολικού έτους, διδάσκεται αποκλειστικά από τον/τη νηπιαγωγό ενώ στο δημοτικό σχολείο η μουσική

διδάσκεται από εκπαιδευτικούς μουσικής (όπου διατίθενται) από την Γ΄ τάξη μέχρι και την ΣΤ΄. Και παρόλο που στην Α΄ και Β΄ τάξη η μουσική και τα εικαστικά αποτελούν το τετράωρο της Αισθητικής Αγωγής, η μουσική διδάσκεται από δασκάλους γενικής εκπαίδευσης ή κατ'εξάιρεση από εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής. Κάτι τέτοιο εξαρτάται από τον βαθμό ευαισθητοποίησης της διοίκησης των Διευθύνσεων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ανά περιοχή απέναντι στο μάθημα της μουσικής καθώς στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας καλύπτονται οι ανάγκες συμπλήρωσης του ωραρίου των εκπαιδευτικών μουσικής σε περισσότερες από δύο σχολικές μονάδες. Μέσα από πιο ειδικό πλαίσιο, η μουσική διδάσκεται δύο ώρες την εβδομάδα σε σχολεία που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ ή σε σχολεία που έχουν αναπτύξει πρόγραμμα δραστηριοτήτων πέραν του κανονικού ωραρίου του σχολείου («Σχολεία μεγάλης διδακτικής ημέρας» που στη ουσία αποτελούν τον προθάλαμο των μεταγενέστερων «Ολοήμερων Σχολείων»).

Καθώς στην πράξη παρουσιάζονται αρκετές διαφορές και διακυμάνσεις ως προς τον τρόπο ένταξης της Μουσικής Αγωγής από εκπαιδευτική μονάδα σε εκπαιδευτική μονάδα, όπως επίσης, και από πρόγραμμα σε πρόγραμμα κάθε περιοχής, το Ε.Π.Π.Σ για τη Μουσική Αγωγή φιλοδοξεί «να καταρτίσει μια ολοκληρωμένη προοπτική, που θα επιτρέψει να αναπτυχθούν οι συγκεκριμένες προδιαγραφές στο έργο αναδιατύπωσης και εκσυγχρονισμού του προγράμματος σπουδών» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000α:448). Από τους «Επιμέρους Σκοπούς» της Μουσικής Αγωγής θα παραθέσουμε εκείνους οι οποίοι έχουν άμεση σύνδεση με τον πολιτισμό και εστιάζουν:

- στη γνωριμία του παιδιού με την εξέλιξη και τη διαπλοκή των ιδεών και των ρευμάτων που διαμόρφωσαν το μουσικό πολιτισμό της Ευρώπης, με σκοπό μέσα από τα παραπάνω να κατανοήσει την αυταξία του υπό το πρίσμα της πολυπολιτισμικότητας του ευρωπαϊού πολίτη και παράλληλα να αναδείξει την ιδιαιτερότητα της πολιτισμικής του ταυτότητας με τα στοιχεία της ελληνικότητας που τη συνθέτουν,
- στη συνειδητοποίηση του φιλοσοφικού, κοινωνικού και ψυχολογικού ρόλου των μουσικών μορφωμάτων συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά με σκοπό να προσδιορίσει τον οικουμενικό και επικοινωνιακό χαρακτήρα της μουσικής,
- στην γνωριμία του παιδιού με την αισθητική συγκίνηση που απορρέει από τη μουσική καθώς και την ικανοποίηση που προκύπτει από τη συμμετοχή του σε ατομικές και συλλογικές δραστηριότητες στο άμεσο ή διευρυμένο καλλιτεχνικό περιβάλλον του,

- στην αναζήτηση του κοινού παρανομαστή της συνεύρεσης της μουσικής με τις άλλες τέχνες ώστε να ολοκληρωθεί το τρίπτυχο της Αισθητικής Αγωγής στο σχολείο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000α:451).

Στις «Επιδιώξεις» της Μουσικής Αγωγής ως παιδευτικής διαδικασίας, συνδυάζεται η θεωρία με την πράξη και ως προς τις «Βασικές Μουσικές Έννοιες – Γνώσεις» οι οποίες εμπεριέχουν την «Πολιτισμική και ιστορική υπόσταση» του μαθήματος. Στις «Γενικές Ενότητες» του Ε.Π.Π.Σ για τη Μουσική Αγωγή περιλαμβάνεται η γνωριμία με την παγκόσμια μουσική κληρονομιά καθώς και η σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες. Πιο συγκεκριμένα, σε όλα τα επίπεδα του δημοτικού σχολείου, το παιδί θα πρέπει να επεκτείνει τη γνωριμία του με τον πολιτισμικό ρόλο της μουσικής μέσα από τις παραδόσεις διαφόρων τόπων και ανά εποχή, διαμορφώνοντας μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για την τέχνη της μουσικής (Ειδικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, θα πρέπει να είναι σε θέση να εντοπίζει τις μεταβολές σε πολιτιστικό επίπεδο λαμβάνοντας υπόψη και άλλες θεωρήσεις που του προσφέρονται μέσα από ένα ευρύτερο φιλοσοφικό και κοινωνικό πλαίσιο για το φαινόμενο της μουσικής) (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000α:474-475).

Στο Ε.Π.Π.Σ της Μουσικής Αγωγής, είναι αξιοσημείωτο ότι η επίσημη πολιτεία αναγνωρίζει τη θέση της μουσικής στην εκπαίδευση καθώς:

Όπως δηλώνει η φιλοσοφική και η ιστορική μαρτυρία, σε κέντρα υψηλού επιπέδου μόρφωσης και πολιτισμού (Αρχαία Ελλάδα, Κεντρική Ευρώπη) η μουσική καλλιεργήθηκε συστηματικά και κατείχε κεντρική θέση στο εκπαιδευτικό σύστημα ... Το μάθημα της Μουσικής, λοιπόν, επιτελεί μοναδικό και αναντικατάστατο έργο μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία ως αυτόνομη εκπαιδευτική δραστηριότητα αλλά και επικουρικά προς τα άλλα μαθήματα (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000β:81).

Ως εκ τούτου, προσυπογράφεται ως θεμελιώδης ο πολιτισμικός ρόλος της Μουσικής στο Ε.Π.Π.Σ καθώς:

Μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση οι μαθητές θα αντιληφθούν τις πολλαπλές επιδράσεις και δυνατότητες της μουσικής, θα αποκτήσουν πληρέστερη αντίληψη του κόσμου...θα αναπτύξουν τις ικανότητες αυτοέκφρασης με τα εργαλεία και τα μέσα που προσφέρουν ως «συγκοινωνούντα δοχεία» η μουσική και άλλοι τρόποι έκφρασης ... Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να διατηρήσουν ακέραιη τη συνείδηση της πολιτισμικής ταυτότητας τους, ενώ παράλληλα θα αναγνωρίζουν και θα σέβονται την «ετερότητα» και την ιδιοπροσωπία των άλλων λαών, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τα πολιτισμικά επιτεύγματα τους... (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000β:83).

Επιπλέον, το επίσημο κράτος δεσμεύεται με το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών αξιοποιώντας επιχειρήματα για την κατοχύρωση της πολιτισμικής σημαντικότητας του μαθήματος της μουσικής ως εξής:

Το Π.Σ Μουσικής Αγωγής συμπεριλαμβάνει δραστηριότητες, με τις οποίες οι μαθητές βιώνουν αξίες ενοποιητικές για την εθνική και την πολιτισμική ταυτότητά μας (γλώσσα, τέχνη, θρησκεία, παράδοση), καθώς και άλλες, μέσα από τις οποίες προσεγγίζουν και γνωρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά άλλων λαών (οπτικοακουστική παρουσίαση εθίμων και εθνικών μουσικών, παραδοσιακά και έντεχνα τραγούδια σε διάφορες γλώσσες κ.ά) (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000β: 83).

Το 2003 η πρόταση του Π.Ι για ένα διαθεματικό πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών με αναλυτικά προγράμματα ξεχωριστά σχεδιασμένα για κάθε διδακτικό αντικείμενο με βάση την επίσημη πρόταση του ΥΠΕΠΘ - Π.Ι., βρίσκει εφαρμογή στα νέα Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών – Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ) (ΦΕΚ 303B/13-03-2003· ΦΕΚ 304B/13-03-2003). Τα ΔΕΠΠΣ ήρθαν για να συμπληρώσουν το ΕΠΠΣ του 1999, το οποίο αντικατέστησε το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1985. Στην πράξη, η αντικατάσταση αυτή δεν επετεύχθη ποτέ, τουλάχιστον στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, αφού στα σχολεία συνέχισαν να χρησιμοποιούνται σχολικά βιβλία της δεκαετίας του 1980. Η αντικατάσταση αυτή κρίθηκε σημαντική καθώς έπρεπε να περιλαμβάνεται η διαθεματικότητα ως βασικός άξονας σχεδιασμού και υλοποίησης σχεδίων εργασίας μέσα στην τάξη.

Έτσι, τα ΔΕΠΠΣ αποτελούν μέχρι σήμερα προγράμματα - πλαίσια όπου δηλώνουν ότι προσφέρουν τη δυνατότητα ανάπτυξης σχεδίων εργασίας (projects), δίνοντας την ελευθερία στους διδάσκοντες να σχεδιάζουν το μάθημα τους ανάλογα με τις συνθήκες και το χώρο στον οποίο γίνεται το μάθημα ενώ στηρίζονται και αναπτύσσουν οκτώ διαθεματικές θεμελιώδεις έννοιες: σύστημα, αλληλεπίδραση, μεταβολή, χώρος, χρόνος, άτομο-σύνολο (ομάδα), ομοιότητα-διαφορά, πολιτισμός (Ματσαγγούρας, 2003· Κουλουμπαρίτη, 2003).

Τα ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ «εισέβαλλαν» στην εκπαιδευτική πράξη προβληματίζοντας την εκπαιδευτική κοινότητα καθώς η μουσική και οι άλλες τέχνες φαίνεται ότι έχαναν σταδιακά την αυτόνομη θέση τους στο ενοποιημένο πλέον Α.Π, δείχνοντας ότι η πραγματικότητα διαφέρει από τις ιδανικές καταστάσεις που περιγράφονται στη θεωρία (Χρυσοστόμου, 2005:102). Ήδη έρευνες των Bresler (1995) και Snyder (2001) είχαν επισημάνει ότι οι τέχνες λειτουργούσαν συμπληρωματικά στα υπόλοιπα διδακτικά αντικείμενα με σκοπό την προσέλκυση του ενδιαφέροντος ή τη δημιουργία ατμόσφαιρας, καταλήγοντας να περιορίζονται χρονικά με υποτελή ένταξη ή ακόμα και να εξαλείφονται στο πλαίσιο ενός

διαθεματικού αναλυτικού προγράμματος (όπ.αναφ.στο Χρυσοστόμου, 2005:103-104). Ειδικότερα, σύμφωνα με την Χρυσοστόμου (2005), με βάση τον συγκεκριμένο σχεδιασμό των ΔΕΠΠΣ:

...δεν διακρίνεται πουθενά η βασική θέση ότι η κατανόηση της μουσικής μπορεί να προέλθει μόνο μέσα από την κατανόηση των βασικών εννοιών και στοιχείων της μουσικής. Αυτό αποτελεί και τον μεγαλύτερο κίνδυνο της μουσικής εκπαίδευσης ...η θέση του καθηγητή της μουσικής μέσα στο σχολείο, όσο και η θέση της μουσικής στο αναλυτικό πρόγραμμα καθίστανται επισφαλείς (Χρυσοστόμου, 2005:104).

Σύμφωνα με το σκοπό της διδασκαλίας του μαθήματος στα ΔΕΠΠΣ, η Μουσική Αγωγή στοχεύει να αναπτύξει και να καλλιεργήσει την ικανότητα για αισθητική απόλαυση ως μιας από τις εκδηλώσεις ανθρώπινης καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας. Συγκεκριμένα, στα υπάρχοντα ΔΕΠΠΣ (2002: 409-410), η αναφορά στον «Πολιτισμό» και την «Παράδοση» ως θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες για το μάθημα της μουσικής ανά επίπεδα (1ο: Νηπιαγωγείο, Α΄ και Β΄ τάξεις – 2ο: Γ΄, Δ΄, Ε΄ΣΤ΄) προσδιορίζεται μέσα από:

- την καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι σε αυτή τη μορφή τέχνης,
- το τραγούδι και το μουσικό παιχνίδι διαφόρων κουλτούρων και εποχών,
- τη μουσική αντίληψη διαφορετικών μουσικών παραδόσεων και ειδών της μουσικής,
- την κατανόηση ότι η μουσική παράγεται με διαφορετικούς τρόπους,
- την ατομική ή την ομαδική συμμετοχή / σύμπραξη σε μουσικά δρώμενα μέσα από την μουσική εκτέλεση.

Σύμφωνα με την Κοκκίδου (2006) «η συνολική εκτίμηση του σκοπού για το μάθημα της μουσικής στα ΔΕΠΠΣ είναι γενικά θετική. Η αναφορά στην ευεργετική επίδραση της μουσικής σε άλλους τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας προσμετρείται στις καινοτομίες του ΔΕΠΠΣ, αν και λείπουν κάποιες σημαντικές παράμετροι όπως είναι η καλλιέργεια της προσοχής και της φαντασίας» (Κοκκίδου, 2006:258).

Σύμφωνα με το ΑΠΣ της μουσικής (2002:412-417), στους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος και σε σχέση με τις διαθεματικές έννοιες του «Πολιτισμού» και της «Παράδοσης» περιλαμβάνονται τα εξής:

- Η εκτίμηση και η ανταπόκριση σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής,

- Η επαφή με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό και το Βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος) και η εκτίμηση της αξίας τους,
- Η σχέση της μουσικής με τις άλλες Τέχνες και τα γνωστικά αντικείμενα,
- Η ανάπτυξη της συνεργασίας και της επικοινωνίας ως στοιχεία κοινωνικοποίησης των παιδιών.

Οι δραστηριότητες που προτείνει το ΑΠΣ της μουσικής για την αξιοποίηση των διαθεματικών εννοιών του πολιτισμού και της παράδοσης και με άλλα διδακτικά αντικείμενα αφορούν: τη διδασκαλία και τη γνωριμία με παραδοσιακά και έντεχνα τραγούδια, τις μουσικές ακροάσεις, τις ηχοϊστορίες, τα μουσικά παιχνίδια, τη συζήτηση για τα ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία της μουσικής, τις συλλογές και τις καταγραφές. Τα παραπάνω ενισχύουν την άποψη της Χρυσοστόμου για την αναγκαιότητα της αντιμετώπισης της μουσικής ως οργανικό μέρος ενός συγκεκριμένου πολιτισμού ενισχύοντας την κατανόηση και την αντίληψη των εννοιών και των δομών της συγκεκριμένης κουλτούρας (Χρυσοστόμου, 2005:128). Παρόλα ταύτα η Κοκκίδου (2009:33-34) σημειώνει ότι, τόσο στα ΑΠΣ όσο και στα ΔΕΠΠΣ δεν επιχειρείται μια εις βάθος επαφή τους με τους μουσικούς πολιτισμούς ούτε ο ρόλος που μπορεί η μουσική να διαδραματίσει στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση των μαθητών. Σύμφωνα με την ίδια, η έμφαση στην ελληνική παραδοσιακή μουσική και στα δύο προγράμματα είναι εξαιρετικά περιορισμένη καθώς γίνονται αναφορές με λακωνικές εκφράσεις, σε αντίθεση με τη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική.

Τέλος, η περίοδος 2007-2013 που διανύουμε αφορά στις τελευταίες τρέχουσες εξελίξεις και στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης σχετικά με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση» (Πράξη «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3 – Οριζόντια Πράξη MIS 295450) το οποίο υλοποιεί την στρατηγική του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α. Συγκριμένα το 2011 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ανέθεσε τη συγγραφή του Π.Σ για τη μουσική αγωγή σε ομάδα εμπειρογνομόνων για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση με αποτέλεσμα να συγγραφούν δύο προτάσεις με διαφορετική οπτική. Το συγκεκριμένο πιλοτικό Π.Σ για τη μουσική, αποτελείται από δύο προτάσεις-εισηγήσεις δύο διαφορετικών ομάδων εμπειρογνομόνων και προβλέπεται να λάβει την οριστική του μορφή μετά από σχετικές παρατηρήσεις που θα προκύψουν κατά την πιλοτική εφαρμογή τους τόσο από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων όσο και

από εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας. Ως εκ τούτου, η πολιτική του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α αξιοποιεί πιλοτικά:

- Την πρόταση Α΄ «Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Μάθημα της Μουσικής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση».

Η συγκεκριμένη πρόταση, αξιοποιεί τις διδακτικές αρχές και το εκπαιδευτικό υλικό που έχει παραχθεί από το 2003 μέχρι το 2010 καθώς περιλαμβάνει όλα τα διδακτικά πακέτα και τα εκπαιδευτικά λογισμικά για τη μουσική αγωγή που έχουν σχεδιαστεί στο πλαίσιο των ΔΕΠΠΣ και των ΑΠΣ. Με βάση το συγκεκριμένο υλικό και το γεγονός ότι «στο Δημοτικό σχολείο το μάθημα της Μουσικής έχει αναβαθμιστεί με τη διδασκαλία του αντικειμένου από εκπαιδευτικούς μουσικής» (Χρυσοστόμου & Ζεπάτου, 2011:5), οι συγγραφείς της συγκεκριμένης πρότασης υποστηρίζουν ότι η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης αμβλύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες, δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές να έχουν πρόσβαση στο πολιτιστικό αγαθό της μουσικής ακόμα και σε περιοχές αλλά και κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσληψης μουσικής μόρφωσης και μουσικών ερεθισμάτων. Κυρίως συνεχίζοντας η επίσημη πολιτεία να αξιοποιεί τη μουσική ως εργαλείο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καλλιέργειας αξιών και μέσο ανάπτυξης της αειφόρου εκπαίδευσης, η μουσική έχει τη δική της θέση στα Π.Σ και διατηρεί την αυτονομία της όπως ισχύει μέχρι σήμερα στα ωρολόγια προγράμματα (Χρυσοστόμου & Ζεπάτου, 2011:6,7).

Σύμφωνα με τις συντάκτριες της πρότασης του «Προγράμματος Σπουδών Μουσικής», η σημαντική πρόοδος των δεκαπέντε τελευταίων ετών σχετικά με την εξέλιξη του μαθήματος της μουσικής στο ελληνικό δημόσιο σχολείο με το α) Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο (ΦΕΚ 188, 23.9.1997) και β) το Νέο Σχολείο και τα Δημοτικά Σχολεία με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) (Φ.12/620/61531/Γ1/31.5.2010) με την προσθήκη του δίωρου μουσικής στην Α΄ και Β΄ τάξη της πρωινής ζώνης και τη διδασκαλία του μαθήματος από εκπαιδευτικό μουσικής αγωγής, υπογραμμίζεται η ανάγκη για συνεχή βελτίωση της μουσικής εκπαίδευση με μετρήσιμους στόχους προσανατολισμένους στις νέες δυνατότητες και ανάγκες των μαθητών. Ως εκ τούτου υπάρχει στοχοθεσία αλλά και συγκεκριμένες διδακτικές μέθοδοι που ενισχύουν τη μουσική διδασκαλία και συνεισφέρουν στα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ειδικά για τη σχέση του πολιτισμού με το μάθημα της μουσικής, οι συντάκτριες της πρότασης προτείνουν (Χρυσοστόμου & Ζεπάτου, 2011:9-22).

- τη δημιουργία μουσικών τμημάτων στο Ολοήμερο Πρόγραμμα (1 έως 5 ώρες), λαμβάνοντας υπόψη τις προτάσεις των γονέων και του συλλόγου διδασκόντων,

- τη σύσταση «Πολιτιστικών Ομίλων Δραστηριοτήτων» με δράσεις δημιουργίας και πολιτισμού (1 έως 5 ώρες) και οι οποίοι θα προετοιμάζουν τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του σχολείου αναδεικνύοντας και προωθώντας διάφορες μορφές και στοιχεία του πολιτισμού,
- τη συνεργασία των ειδικοτήτων (Μουσικής, Εικαστικών, Θεατρικής Αγωγής),
- τη διάχυση πολιτιστικών στοιχείων σε «Θεματικούς Οργανωτές»: «Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά», «Συνδέω τη Μουσική με άλλες Τέχνες και Επιστήμες», «Η Μουσική εντός και εκτός σχολείου», οι οποίοι έχουν συγκεκριμένα περιεχόμενα και έννοιες χωρίς όμως να ταυτίζονται με τις διδακτικές ενότητες αλλά να λειτουργούν συμπληρωματικά προς αυτές,
- την έμφαση και την ενίσχυση της διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης ως «οικουμενικής γλώσσας»,
- την υιοθέτηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα των μαθητών λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες, το προφίλ της νοημοσύνης και τα μαθησιακά στυλ τους,
- την υλοποίηση Σχεδίων Εργασίας με πρόσθετη πολιτιστική εκπαιδευτική αξία στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης από εκπαιδευτικούς μουσικής και σε συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς,
- την αξιοποίηση των εφαρμογών του ψηφιακού σχολείου για τη μουσική ως εργαλείο εξερεύνησης, πειραματισμού και συνεργασίας για τις μουσικές του κόσμου και τους μουσικούς πολιτισμούς,
- τη δημιουργία Φακέλου Επιτευγμάτων με πολιτιστικά παράγωγα, ιδιαίτερα μουσικά.
 - Την πρόταση Β΄ για τη μαθήματα Αισθητικής Αγωγής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση (ως ζώνης Αισθητικής Αγωγής στο Δημοτικό και ως ζώνης τεχνών με κατ'επιλογή μαθήματα στο Γυμνάσιο) με τίτλο: «Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση».

Σύμφωνα με τις απόψεις της αρμόδιας ομάδας εμπειρογνομόνων (Επιστημ.Υπεύθυνος Μ.Θεοδωρίδης), η πρόταση αναφέρεται «σε μια σειρά δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας με αρκετούς βαθμούς ελευθερίας και δυνατότητες παραλλαγών, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από αρμόδιους εκπαιδευτικούς ειδικότητας αλλά και από εκπαιδευτικούς κάθε ειδικότητας με ενδιαφέρον στις Τέχνες χωρίς να είναι απαραίτητα εξειδικευμένοι» («Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο. Πεδίο Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για

την Υποχρεωτική Εκπαίδευση», 2011:1). Η πρόταση εμπλέκει συνδυαστικά και τα τρία διδακτικά αντικείμενα, της Μουσικής, του Θεάτρου και των Εικαστικών, τα οποία χάνουν την αυτονομία τους ως ξεχωριστά διδακτικά αντικείμενα, προσθέτοντας παράλληλα τον Χορό και την Οπτικοακουστική Τέχνη. Η συγκεκριμένη πρόταση εστιάζει («Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο. Πεδίο Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση», 2011:5-15):

- στη μετονομασία των «Καλλιτεχνικών Μαθημάτων» σε «Δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας»,
- σε ένα ενιαίο πλαίσιο διδακτικής αντιμετώπισης όλων των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης με αντικατάσταση των σημερινών εξειδικευμένων μαθημάτων Τέχνης,
- στη σύντομη διάρκεια των δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής (δύωρα),
- στην υιοθέτηση των εννοιών - δεικτών του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ με τροποποιήσεις,
- στην πρόβλεψη ζώνης ελεύθερων πολιτιστικών δραστηριοτήτων (ελεύθερα projects) μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα με διάρκεια τουλάχιστον δύο μηνών για κάθε θέμα (στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης αλλά και του Ολοήμερου Σχολείου),
- στην προαιρετικότητα,
- στην έμφαση που δίνεται στη διαδικασία αφήνοντας περιθώρια για αποτελέσματα που δεν είναι προκαθορισμένα εκ των προτέρων,
- στην δημιουργία υποστηρικτικών δομών – κέντρων ανατροφοδότησης σε κάθε Δήμο με τη συμμετοχή καλλιτεχνών, αλλά και τη στήριξη των δραστηριοτήτων από τους Υπευθύνους Πολιτιστικών Θεμάτων,
- στην εκ των προτέρων επιλογή και προγραμματισμό από τους εκπαιδευτικούς της διδασκαλίας μέσα από αυτοτελείς και πολύτεχνες δραστηριότητες – οδηγούς, οι οποίες αποτελούν «δημιουργική όσμωση μεταξύ των τεχνών» («Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο. Πεδίο Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση», 2011: 14),
- στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μέσω της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης,
- στην αύξηση των ωρών των μαθημάτων Τέχνης,
- στην αξιοποίηση της εμπειρίας των πολιτιστικών προγραμμάτων,

- στο συνδυασμό πολλών διδακτικών αντικειμένων ως ερεθίσματα για τη θεματολογία των δραστηριοτήτων και τη συνδιδασκαλία,
- στον εκ νέου σχεδιασμό και την αξιοποίηση αναθεωρημένου εκπαιδευτικού υλικού.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η πιλοτική αυτή εφαρμογή βρίσκεται σε εξέλιξη και τα αποτελέσματα της αναμένονται μετά τη λήξη του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου μάθηση» ΕΣΠΑ 2007-2013 (αρχές του 2014). Παρόλα αυτά, μια πρώτη εκτίμηση της αποδοχής ή μη των προτάσεων εκλήφθηκε στην ημερίδα της 3.12.2011 που πραγματοποιήθηκε στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Αθηνών από τις δύο επιστημονικές ενώσεις για τη μουσική εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο (Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης - ΕΕΜΑΠΕ και Ελληνική Ένωση Για τη Μουσική Εκπαίδευση - ΕΕΜΕ), στην οποία παρουσιάστηκαν και οι δύο προτάσεις για τη μουσική αγωγή από τους σχεδιαστές και συγγραφείς τους ενώ στη συνέχεια καταψηφίστηκε η Β' πρόταση από το σύνολο των εκπαιδευτικών με βασικό επιχείρημα την κατάργηση της αυτονομίας του μαθήματος της μουσικής αγωγής, που συνεπάγεται και τον εξοβελισμό του μαθήματος από το επίσημο Π.Σ.

3.2 Η πολιτιστική συμβολή των επίσημων φορέων στη Μουσική Εκπαίδευση

Λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρθηκαν, διαπιστώνουμε ότι η συμμετοχή φορέων με θεσμοθετημένο ρόλο για τη μουσική εκπαίδευση, στη διάχυση του πολιτιστικού και μουσικού προϊόντος εντός των σχολείων, δεν μπορεί παρά να είναι καθοριστική και ενίοτε χρήσιμη όταν επί της ουσίας προκαλεί και δέχεται τον ανοικτό διάλογο με τους εκπαιδευτικούς. Αποτελεί φιλοδοξία το αποτύπωμα μιας τέτοιας δράσης να 'μπολιάσει' τις σχολικές μονάδες με ένα αυξημένο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον, το οποίο αποτελεί έναυσμα για φιλόδοξες πρωτοβουλίες με ποιότητα και διάρκεια στο χρόνο. Οι στόχοι πολλών προγραμμάτων για τη μουσική στην εκπαίδευση κυμαίνονται από την ευαισθητοποίηση σε θέματα μουσικού πολιτισμού με ενεργητική, βιωματική συμμετοχή των μαθητών σε εργαστήρια, στην παροχή κατευθύνσεων αλλά και την ενημέρωση ή την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με τη βοήθεια των αρμόδιων φορέων για τη σχολική μουσική εκπαίδευση, με σκοπό το σχολείο να γίνει ανοιχτός χώρος δημιουργίας και έκφρασης, προσβάσιμος σε εξωσχολικές επισκέψεις και παρουσιάσεις δράσεων, να συνδεθεί η τυπική εκπαίδευση με την άτυπη μάθηση. Επιπλέον, οι τοπικοί φορείς και άρχοντες καλούνται να παίξουν πρωτεύοντα ρόλο στην διάχυση της γνώσης και της εμπειρίας τους υποστηρίζοντας όμως χωρίς πολιτικό όφελος τον πολιτισμό στην εκπαίδευση.

Για την επιτυχή υλοποίηση της δράσεων με αισθητή την παρουσία όλων των επίσημων φορέων είναι απαραίτητη η συνεργασία τους σε κεντρικό επίπεδο αλλά και κατά περιοχή, κυρίως με τους εκπαιδευτικούς. Το ανθρώπινο δυναμικό και οι δομές του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α είναι σε θέση να υποστηρίξουν σημαντικά τη μουσική στην εκπαίδευση τόσο σε επίπεδο αναλυτικών προγραμμάτων όσο και σε επιμορφωτικά ζητήματα υπό όρους παιδαγωγικού πλαισίου και εργασιακού δικαίου για τους εκπαιδευτικούς. Το Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α παρέχοντας τα σχολεία, ως χώρους πολιτισμού, ενσωματώνει ουσιαστικά στην τυπική εκπαίδευση στοιχεία άτυπης μάθησης προωθώντας την καλλιτεχνική και όχι μόνο έκφραση, γίνεται αρωγός πολιτισμού ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή.

Οι εποπτευμένοι φορείς του Υπουργείου Παιδείας (μουσεία, χώροι καλλιτεχνικής έκφρασης, ορχήστρες, Εθνική Λυρική Σκηνή, κ.ά), μπορούν με τη σειρά τους να συμβάλλουν ουσιαστικά στην υλοποίηση και τη φιλοξενία δράσεων αλλά και μέσα από τη συμμετοχή τους σε επιτροπές σχεδιασμού πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση. Παράλληλα, το Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α μέσω των εποπτευόμενων φορέων του μπορεί να ενισχύσει τις πολιτικές για τη μουσική σε επίπεδο τεχνογνωσίας, παροχής υλικών, οργάνωσης και υποστήριξης των εκπαιδευτικών με σκοπό το συντονισμό και τη καθοδήγηση των μουσικών δράσεων.

Στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων για τη μουσική εκπαίδευση εντάσσονται επίσης πολιτιστικοί οργανισμοί και ιδρύματα με πιστοποιημένη διεθνή δράση και κύρος. Οι συγκεκριμένοι φορείς, στην προσπάθειά τους να μετατραπούν σε χώρους μουσικής παιδείας για όλους, υιοθετούν νέες μεθόδους και πρακτικές επικοινωνιακής διαδικασίας όπως, η διεύρυνση των μουσικών δραστηριοτήτων τους αλλά και η διεύρυνση του κοινού στο οποίο απευθύνονται, παράλληλες εκδηλώσεις, βελτίωση παρεχόμενων υπηρεσιών που προβάλλουν τους χώρους μουσικού πολιτισμού, δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα δίαυλο επικοινωνίας με το κοινό αναθεωρώντας τον τρόπο λειτουργίας τους και από επικοινωνιακής πλευράς. Επιπλέον, η αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας συμβάλλει στον ψηφιακό μουσικό πολιτισμό δημιουργώντας νέες προοπτικές επικοινωνίας και συνεργασίας.

Τέλος, σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, η συμβολή των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης θεωρείται καθοριστική μέσω μνημονίων συνεργασίας και προγραμματικών συμφωνιών με Δήμους, Νομαρχίες, Περιφέρειες, Ενώσεις για την οικονομική και ηθική ενίσχυση των υποστηρικτικών δράσεων, αλλά και παροχής τεχνογνωσίας των Καλλιτεχνικών Οργανισμών των Δήμων. Η υλοποίηση των δράσεων γίνεται σε στενή συνεργασία με τα Τοπικά Συμβούλια Νέων των Δήμων και των Κοινοτήτων τα οποία

διασφαλίζουν τη συμμετοχή των νέων της τοπικής κοινωνίας στη δημιουργία και διεξαγωγή μουσικών δράσεων ουσιαστικά της άτυπης μάθησης (μουσικά φεστιβάλ, πολιτιστικά συνέδρια, πολιτιστικούς οργανισμούς, μουσικά εργαστήρια, δημοτικά ωδεία).

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα εξετάσουμε την σχέση των επίσημων φορέων με το γενικότερο αναπτυξιακό εκπαιδευτικό σχεδιασμό για τη μουσική εκπαίδευση καθώς και τους τρόπους με τους οποίους αντιλαμβάνονται οι φορείς την πολιτιστική πολιτική ως έκφραση της εκπαιδευτικής τους πολιτικής.

3.2.1 Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στη διαμόρφωση πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο μέχρι πρότινος αποτελούσε ανεξάρτητη δημόσια υπηρεσία, η οποία όμως υπαγόταν απευθείας στον Υπουργό Παιδείας αποτελώντας τον παλαιότερο ερευνητικό και συμβουλευτικό φορέα σε ζητήματα παιδείας καθώς με το έργο του συνέβαλλε στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής από το εκάστοτε υπουργείο Παιδείας.

Κύριος σκοπός του ήταν η πολύπλευρη μελέτη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, η υποβολή προτάσεων, γνωμοδοτήσεων και εισηγήσεων προς τον Υπουργό Παιδείας για όλα τα θέματα της εκπαίδευσης, καθώς και η εφαρμογή των αποφάσεων του Υπουργού Παιδείας σε εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό επίπεδο. Η πολιτική του αναφορικά με τη μουσική εκπαίδευση συνίσταται: στην επιστημονική έρευνα και μελέτη της μουσικής εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια, την ειδική αγωγή και της τεχνική – επαγγελματική εκπαίδευση, την κατάρτιση αναλυτικών και ωρολογίων προγραμμάτων εντάσσοντας τη μουσική εκπαίδευση σε αυτά, την κατάρτιση και την υποβολή προτάσεων για τη χάραξη κατευθύνσεων, τον σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής για την επίτευξη των σκοπών της μουσικής εκπαίδευσης σε συνδυασμό με το πρόγραμμα πολιτισμικής ανάπτυξης της χώρας, την κατάρτιση προδιαγραφών για τη συγγραφή βιβλίων ή την προκήρυξη και τη συγγραφή βιβλίων για τη μουσική για μαθητές και εκπαιδευτικούς αλλά και την παρακολούθηση της συγγραφής και τελικής τους έγκρισης, την κατάρτιση προτάσεων και τη λήψη μέτρων για τη βελτίωση των μεθόδων της διδακτικής της μουσικής, την κάλυψη επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής, και τέλος, τη συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους μουσικής αγωγής στην άσκηση του επιστημονικού και καθοδηγητικού τους έργου.

Τα παραπάνω συνιστούν το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο το Π.Ι ήταν σε θέση να διαμορφώσει τη δική του πολιτική για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση καθώς ο ρόλος του θεωρήθηκε κομβικός αναφορικά με το δικαίωμα του να λειτουργεί και ως τελικός

δικαιούχος για την υλοποίηση έργων και Πράξεων τα οποία εμπεριείχαν συγκεκριμένες δράσεις για τη μουσική εκπαίδευση (Επιχειρησιακά Προγράμματα «Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης» του 2ου Κ.Π.Σ. και του 3ου Κ.Π.Σ., Υλοποίηση Δράσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ). Πιο συγκεκριμένα ο ρόλος και ο βαθμός ευθύνης του Π.Ι σε ζητήματα καθορισμού του πολιτισμού στην εκπαίδευση είναι ορατός στην «Αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών (Π.Σ) της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής Εκπαίδευσης» (Κωδικός Δράσης: Δ1.1.1), καθώς σκοπός της Δράσης είναι η εναρμόνιση των Π.Σ της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης στο Γενικό Λύκειο με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες σύμφωνα με τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. Τα αναμορφωμένα Π.Σ και το συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό στοχεύουν στην καλλιέργεια και την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων κατάλληλων για την προσωπική ολοκλήρωση και την ενεργό ιδιότητα του πολίτη, όπως ορίζει η σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στοχεύοντας μεταξύ άλλων και στην ενίσχυση της πολιτισμικής πολυμορφίας που αφορά και τη μουσική εκπαίδευση. Με την αναμόρφωση των Π.Σ δημιουργήθηκε νέο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο αφορά τα σχολεία της Π.Ε και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Δ.Ε), συμπεριλαμβανομένης και της προσχολικής αγωγής και το οποίο οργανώθηκε επίσης γύρω από τον πολιτισμό.

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ουσιαστική καλλιέργεια του πολιτισμού στα σχολεία, το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε από τη σχολική χρονιά 2010-2011 την αναμόρφωση των προγραμμάτων στα δημοτικά δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της θεατρικής και μουσικής παιδείας, καθώς και της ανάδειξης της δυναμικής των εικαστικών. Με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και με πιλοτικό σημείο αναφοράς τα ολοήμερα δημοτικά, υποστηρίχτηκε η διδασκαλία των τεχνών με σκοπό οι μαθητές να ανακαλύψουν κλίσεις, να καλλιεργήσουν δεξιότητες, να γνωρίσουν τον κόσμο της τέχνης και θα μάθουν τις αξίες του πολιτισμού. Η στήριξη του όλου εγχειρήματος έγινε από εκπαιδευτικούς σχετικών ειδικοτήτων (μουσικούς, θεατρολόγους, εικαστικούς), για τους οποίους σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ανάλογο πρόγραμμα ταχύρυθμης επιμόρφωσης.

Στο πλαίσιο του ίδιου Επιχειρησιακού Προγράμματος, ειδικά για τις ομάδες πληθυσμού με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (αλλοδαποί, παλιννοστούντες, Ρομά, μουσουλμάνοι της Θράκης, ομογενείς) σχεδιάστηκαν στοχευμένες παρεμβάσεις, με σκοπό να βοηθήσουν στη διαδικασία εκπαιδευτικής ένταξης των μαθητών αυτών καταπολεμώντας το φαινόμενο της σχολικής διαρροής. Η προώθηση της διαπολιτισμικής

μουσικής εκπαίδευσης κυρίως μέσω της ανάπτυξης των δεξιοτήτων των μαθητών, καθώς και της ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης με επιμορφωτικά προγράμματα αποτέλεσε επιπλέον στόχο του προγράμματος σύμφωνα με το πολυπολιτισμικό πνεύμα που διακατέχει το σχολείο του 21ου αιώνα.

Μέχρι τις αρχές του 2012, το Π.Ι ήταν αποκλειστικά υπεύθυνο για τη σύσταση των συγκεκριμένων προγραμμάτων εντάσσοντας τον Πολιτισμό και τις Τέχνες στην υποχρεωτική εκπαίδευση, μέσω επιτροπών και ομάδων εργασίας που σύστησε για αυτή την περίπτωση. Ο επανακαθορισμός του ρόλου του και η πρόσφατη ένταξή του στο Ι.Ε.Π υπαγορεύεται από τις αυξημένες απαιτήσεις που διαμορφώνονται στο νέο εκπαιδευτικό και πολιτικό πλαίσιο (Ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, με τίτλο: «Βελτίωση των ικανοτήτων για τον 21ο Αιώνα: Ατζέντα για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Σχολικό Τομέα», Βρυξέλες 3-07-2008), σύμφωνα με τους στόχους της Στρατηγικής της Λισσαβόνας και τις Στρατηγικές του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης (ΕΠΕΔΒΜ). Με την αριθμ. Φ.908/18254/Η (ΦΕΚ 372Β'/20-02-2012) πράξη της Υπουργού Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων διαπιστώνεται η παύση λειτουργίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και η έναρξη λειτουργίας του Ι.Ε.Π από τις 24-02-2012, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 33 του άρθρου 20 σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 21 του Ν. 3966 (ΦΕΚ 118Α'/24-05-2011). Ως εκ τούτου, η ολοκλήρωση του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» καθώς και όλες οι προγραμματισμένες δράσεις υπάγονται πλέον στη δικαιοδοσία του Ι.Ε.Π.

3.2.2 Ο ρόλος των Σχολικών Συμβούλων σε θέματα πολιτιστικής και μουσικής εκπαίδευσης

Ο θεσμός του Σχολικού Συμβούλου (Σ.Σ) εισήχθη στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα με το Ν.1304/1982 και εντάχθηκε στις προσπάθειες βελτίωσης του εκπαιδευτικού συστήματος ως κομμάτι της μεταρρύθμισης του 1982. Η εξέλιξή του οριοθετήθηκε μέσα από διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις οδηγώντας στη συγκεκριμενοποίηση των χαρακτηριστικών του και διαμορφώνοντας εκ νέου το θεσμικό πλαίσιο που αφορά την εποπτεία και την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών (βλ.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3).

Ο βασικός ρόλος του Σ.Σ αφορά στην επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών με σκοπό τη βελτίωση της διδασκαλίας σε κάθε μάθημα. Επιπλέον ο

Σ.Σ. ενθαρρύνει την εφαρμογή νέων αποτελεσματικότερων μεθόδων διδασκαλίας και τη χρήση σύγχρονων μέσων της εκπαιδευτικής τεχνολογίας (Μόσχου, 2009:36). Οι νομοθετικές ρυθμίσεις δίνουν, επίσης, στο Σ.Σ τη δυνατότητα να συντονίζει τη δραστηριότητα διαφόρων φορέων (τοπική αυτοδιοίκηση, νομαρχίες, πολιτιστικοί και επιστημονικοί φορείς, τριτοβάθμια εκπαίδευση, κ.ά) και να συμβάλει στην κουλτούρα συνεργασίας με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου. Επιπλέον, ο Σ.Σ συνεργάζεται σε επίπεδο παιδαγωγικής αναβάθμισης της εκπαίδευσης για θέματα πολιτισμού, «Πρόωθησης καινοτόμων δράσεων» και «Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης» με τους Υπεύθυνους Πολιτιστικών Θεμάτων (Υ.Π.Θ). Οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες επιτρέπουν την ενσωμάτωση μιας πολιτισμικής φιλοσοφίας στις δραστηριότητές του παρέχοντας δυνατότητες επιμορφωτικής εξειδίκευσης των εκπαιδευτικών σε ζητήματα πολιτισμού της εκπαίδευσης, εξελίσσοντας παράλληλα το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο που περιβάλλει μια σχολική μονάδα.

Ειδικά για τη μουσική εκπαίδευση, οι αρμόδιοι Σ.Σ πανελληνίως έχουν την επιστημονική και παιδαγωγική ευθύνη της υποστήριξης του έργου των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αλλά και της διοργάνωσης / επιμέλειας επιμορφωτικών και καλλιτεχνικών δράσεων για τις σχολικές μονάδες. Τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες των Σ.Σ Μουσικής εμπίπτουν στα γενικότερα των Σ.Σ και για τις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης.

3.2.3 Η συμβολή των Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και των Σχολικών Δραστηριοτήτων στη Μουσική Εκπαίδευση

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων περιλαμβάνει τους τομείς της Αγωγής Σταδιοδρομίας, της Αγωγής Υγείας, της Περιβαλλοντικής Αγωγής, των Πολιτιστικών Θεμάτων και των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης Comenius, Leonardo da Vinci και eTwinning. Η διαδικασία ανάπτυξης και η μεθοδολογία εφαρμογής τους εμπλέκει το σύνολο της σχολικής μονάδας σε προγραμματικές δράσεις με συγκεκριμένη θεματική. Για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων ισχύει η βασική Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/28-8-1992, (ΦΕΚ 629 τ. Β/23-10-1992), στην οποία για πρώτη φορά ορίζονται ο θεσμός, οι κατηγορίες, το περιεχόμενο και ο τρόπος υλοποίησης των Σχολικών Δραστηριοτήτων.

Οι Υπεύθυνοι των Σχολικών Δραστηριοτήτων της τοπικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης οφείλουν να παρακολουθούν, να υποστηρίζουν και να αξιολογούν τα υλοποιούμενα προγράμματα ευθύνης τους και μετά από σχετική άδεια από την αρμόδια ΣΕΠΕΔ του

Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α., να οργανώνουν επιμορφωτικές συναντήσεις, σεμινάρια, ημερίδες, καθώς και να επιμορφώνουν ειδικά εκπαιδευτικούς που δεν έχουν προηγούμενη εμπειρία στην πραγματοποίηση προγραμμάτων. Για όλα αυτά μπορούν να συνεργάζονται με τμήματα πανεπιστημίων, Σ.Σ, με μη κυβερνητικούς φορείς κ.λπ. Μέρος των αρμοδιοτήτων τους είναι να οργανώνουν ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις με τους ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς και τους Διευθυντές σχολικών μονάδων με σκοπό την ενημέρωση για τις δυνατότητες εφαρμογής προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις και εγκυκλίους των αρμοδίων οργάνων του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α., να εξηγούν την φιλοσοφία και τους στόχους τους, να παροτρύνουν και να δημιουργούν, όπου είναι δυνατόν, προϋποθέσεις για την εφαρμογή τους και την συμμετοχή των μαθητών σ' αυτά. Στις ενημερωτικές συναντήσεις ή και σε άλλες ειδικές συναντήσεις με ομάδες εκπαιδευτικών οι Υπεύθυνοι Σχολικών Δραστηριοτήτων δίνουν οδηγίες σε ότι αφορά τις προδιαγραφές περιεχομένου, δομής και ανάπτυξης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, βοηθούν τους εκπαιδευτικούς στην σύνταξη δελτίου προγραμμάτων προς έγκριση από την Επιτροπή Σχολικών Δραστηριοτήτων και επισημαίνουν τις παιδαγωγικές πτυχές των προγραμμάτων (Υπουργική απόφαση, αρ. 92998/Γ7, 10-8-2012).

Πιο συγκεκριμένα, τα πολιτιστικά προγράμματα ως Σχολικές Δραστηριότητες στοχεύουν στην διεύρυνση των γνώσεων και την καλλιέργεια της αισθητικής μέσα από την έρευνα, την μελέτη και την ενασχόληση με θέματα σχετικά με την τέχνη και τον πολιτισμό. Η επιλογή της μεθοδολογίας ενός πολιτιστικού προγράμματος μετατρέπει το σχολείο σε εργαστήριο ζωής αξιοποιώντας το σχέδιο εργασίας (μέθοδος project) με οργανωμένη συλλογική δραστηριότητα, ελεύθερη επιλογή θέματος, καθορισμένο σχέδιο και σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα. Η διάρκεια ενός προγράμματος Σχολικών Δραστηριοτήτων, μπορεί να κυμαίνεται από 2 έως 6 μήνες για την Π.Ε. Τα προγράμματα στην Π.Ε υλοποιούνται εντός ωρολογίου προγράμματος στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης, με διάχυση σε όλα τα μαθήματα, στο ολοήμερο σχολείο. Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων μπορούν να υλοποιηθούν στο πλαίσιο οποιουδήποτε προγράμματος εγκεκριμένης συνεργασίας του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α., με άλλους κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς, δημόσιους οργανισμούς, φορείς τοπικής ή νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, ΑΕΙ, ΤΕΙ κ.ά (Γ7/47587/16-5-2003), καθώς επίσης και στο πλαίσιο υλοποίησης πρότυπων προγραμμάτων ή διεθνών συνεργασιών. Τα συγκεκριμένα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων έχουν προαιρετικό χαρακτήρα.

Το πολιτιστικά προγράμματα υλοποιούνται και στο πλαίσιο της «Ευέλικτης Ζώνης» (Φ.Ε.Κ.τ:Β'304/13/03/2003' Πράξη του Συντονιστικού Συμβουλίου, αριθμ.27/21-09-2005)

η οποία είναι υποχρεωτικά ενταγμένη στο ωρολόγιο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων. Κύριος σκοπός της είναι να αντισταθμίσει την ανελαστικότητα και τον πολυκερματισμό του παραδοσιακού σχολείου με διαθεματικές προσεγγίσεις και να διαποτίσει με τις αρχές και τις πρακτικές της την καθημερινή διδακτική πράξη. Λειτουργήσε ως προπομπός των Δ.Ε.Π.Π.Σ και των Α.Π.Σ και εστίασε στον κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο του σχολείου και στη σύνδεσή του με την καθημερινή ζωή (Κουλουμπαρίτση, 2002· Σπυροπούλου, 2004).

Λαμβάνοντας υπόψη τη φιλοσοφία των Σχολικών Δραστηριοτήτων, οι Υπεύθυνοι Πολιτιστικών Θεμάτων οργανώνουν συναντήσεις ομάδων εκπαιδευτικών με σκοπό την ενημέρωσή τους σε ζητήματα βιβλιογραφίας, μεθοδολογίας αλλά και την μεταβίβαση / διάχυση των πληροφοριών και γνώσεων από τα κάθε είδους επιμορφωτικά σεμινάρια και συνέδρια, στα οποία συμμετέχουν οι ίδιοι [Υ.Α. 69259/Γ7/10-07-2003, (ΦΕΚ1321 τ.Β/16-09-2003), με θέμα «Ίδρυση θέσεων Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»· Αρ.Πρωτ.116691/Γ7/20-9-2010 με θέμα «Ενημέρωση σχολικών μονάδων για την παρακολούθηση θεαμάτων»]. Οι Υπεύθυνοι Πολιτιστικών Θεμάτων συμμετέχουν και στους Πανελλήνιους Μαθητικούς Καλλιτεχνικούς Αγώνες οι οποίοι κινητοποιούν δημιουργικά την εκπαιδευτική κοινότητα και στο μουσικό χώρο συνδέοντας την με την τοπική κοινωνία και τους πολιτιστικούς φορείς μεταμορφώνοντας το σχολείο σε πόλο έλξης πολλών μουσικών συνόλων. Οι Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες συστήνονται από την Πανελλήνια Συντονιστική Επιτροπή Μαθητικών Καλλιτεχνικών Αγώνων, η οποία με τη σειρά της συστήνεται από το Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α.,

Ειδικά για τη μουσική και τις παιδαγωγικές εφαρμογές της η θεματολογία των πολιτιστικών προγραμμάτων καλύπτει μια ποικιλία ενασχόλησης μετατρέποντας τη σχολική τάξη σε μουσικό εργαστήριο π.χ.: συγκρότηση χορωδίας (πρακτική και θεωρητική προσέγγιση), Μουσική και Τραγούδι, Παραδοσιακή Δημοτική Μουσική – Σύνδεση της με τοπικές και εθιμικές συνήθειες, Κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών και παραδοσιακών οργάνων, Γνωριμία με τα είδη της μουσικής, Εθνογραφική εξέλιξη της μουσικής, Μουσικές του κόσμου – Μουσικοί Πολιτισμοί, Γνωριμία με τους συνθέτες και το έργο τους, Μελοποιημένη ποίηση, Μουσική και μουσικοί στην Αρχαία Ελλάδα, Γνωριμία με τα μουσικά όργανα (ανά κατηγορία, ανά πολιτισμό, ανά περίοδο), Αξιοποίηση μουσικών πολυμέσων, καταγραφή και ψηφιοποίηση της μουσικής, μουσικές συνθέσεις και συμπράξεις, κ.ά.

3.2.4 Ο ρόλος και η συμμετοχή των Ανώτατων και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στην Πολιτιστική και Μουσική Εκπαίδευση

Ο άξονας Παιδεία – Πολιτισμός υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της επιρροής της νεολαίας σε θέματα πολιτισμού, η οποία βρίσκεται ήδη ενταγμένη στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η πανεπιστημιακή κοινότητα τόσο σε επίπεδο φοιτητών όσο και σε επίπεδο καθηγητών καλείται να παίζει σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση των δράσεων. Σκοπός λοιπόν των εκπαιδευτικών πολιτιστικών δράσεων ουσιαστικά είναι να ευαισθητοποιήσουν, να ενημερώσουν, να πληροφορήσουν και ουσιαστικά να προάγουν την άτυπη μάθηση και τη δια βίου εκπαίδευση για τον πολιτισμό μέσα από ευέλικτα σχήματα τα οποία θα κριθούν δελεαστικά από το κοινό – στόχος.

Εκτός όμως από το φοιτητικό κοινό, οι εκπαιδευτικοί και οι σχολικές μονάδες με την πληθώρα των μαθητών αποτελούν ομάδα στόχο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς αναγνωρίζονται και διαχωρίζονται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τις ανάγκες τους, τον ελεύθερο χρόνο τους, τη σπουδαιότητα της τυπικής εκπαίδευσης στη ζωή τους και τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση στην Τέχνη, τόσο στην πρόσληψη της όσο και στην παραγωγή της.

Η πανεπιστημιακή κοινότητα μπορεί να παίζει λοιπόν ένα πολύ σημαντικό ρόλο βασισμένο στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της καθώς οι φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν πολύ περισσότερο ελεύθερο χρόνο από τους μαθητές κάθε άλλης εκπαιδευτικής βαθμίδας ως διαμορφωμένες προσωπικότητες με συγκεκριμένες επιλογές. Οι φοιτητές έχοντας πάρει τις αποφάσεις τους σε επίπεδο επαγγελματικής δραστηριότητας αλλά και σε επίπεδο προτιμήσεων για την υπόλοιπη ζωή τους μπορούν να ασχοληθούν με την Τέχνη ή να ενδιαφερθούν για εκείνη ή να παράξουν Τέχνη.

Σύμφωνα με την καταγραφή της «Μελέτης ωρίμανσης δράσεων Παιδείας και Πολιτισμού στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση” ΕΣΠΑ 2007-2013 (Ινστιτούτο Νεολαίας, 2009) φαίνεται ότι λειτουργούν σχεδόν σε κάθε πανεπιστήμιο εργαστήρια θεάτρου, μουσικής, εικαστικών κλπ. με διαφορετική συχνότητα, συμμετοχή και πληρότητα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των φοιτητών και τους υπάρχοντες πόρους, οικονομικούς και έμψυχου υλικού. Επίσης, στα πανεπιστήμια λειτουργούν περιοδικά και εφημερίδες, ηλεκτρονικά και έντυπα, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα στους φοιτητές να πάρουν μέρος στην παραγωγή τους. Παράλληλα, τα πανεπιστήμια, μέσω της φοιτητικής τους ταυτότητας, εξασφαλίζουν καλύτερες τιμές για τους φοιτητές που θέλουν να συμμετέχουν σε πολιτιστικά δρώμενα, αυξάνοντας και την προσέλευση του νεανικού

κοινού στα καλλιτεχνικά θεάματα. Ως εκ τούτου, η πανεπιστημιακή κοινότητα μέσω των καλλιτεχνικών εργαστηρίων, των πολιτιστικών δραστηριοτήτων αλλά και των ευρωπαϊκών προγραμμάτων καθιστά τόσο τους φοιτητές όσο και τους καθηγητές, φορείς του πολιτισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Σε αρκετές, επίσης, περιπτώσεις οι φοιτητές συγκεκριμένων τμημάτων ή πολιτιστικών ομίλων κάθε πανεπιστημίου αναλαμβάνουν ακόμα και τη λειτουργία πολιτιστικών ομάδων σε συγκεκριμένα σχολεία. Το γεγονός ότι σε όλες τις διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας υπάρχουν πανεπιστημιακές σχολές ή Τ.Ε.Ι βοηθά στο να έχει η δράση αυτή πανελλαδικό χαρακτήρα. Οι φοιτητές λοιπόν σε συνεργασία με τους καθηγητές του κάθε σχολείου αναλαμβάνουν τη λειτουργία ομάδων πολιτιστικής έκφρασης λειτουργώντας ως πρότυπα προς τους μαθητές, μειώνοντας το χάσμα γενεών και δημιουργώντας αρμονικότερη διαδικασία καλλιτεχνικής διδασκαλίας. Παράλληλα και για τους φοιτητές, η διδασκαλία των Τεχνών (Μουσική, Θέατρο, Εικαστικά, Χορός) σε μαθητές και σχολεία της περιοχής που σπουδάζουν, αποτελεί μια δημιουργική πρόκληση είτε γιατί κάποιος θα θελήσουν να την επιλέξουν ως επάγγελμα με το πέρας των σπουδών τους, είτε γιατί θα μπορέσουν να νοιώσουν τη χαρά της διδασκαλίας, της μεταφοράς της γνώσης τους και της ολοκλήρωσης ενός συγκεκριμένου έργου σχετικά με τον πολιτισμό στην εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και κυρίως οι φοιτητές τους, μέσω των υποστηρικτικών δράσεων, μπορούν να προετοιμάσουν το έδαφος με τους μαθητές για την παραγωγή πολιτιστικών δρώμενων που θα παρουσιάζονται σε φεστιβάλ ή και άλλες πολιτιστικές δράσεις. Τα οφέλη μιας τέτοιας δραστηριότητας είναι πολλαπλά καθώς οι νέοι ευαισθητοποιούνται σε θέματα πολιτισμού προωθώντας τη συμμετοχή σε διαδραστικά πολιτιστικά δρώμενα, αναδεικνύοντας τις δεξιότητες τους και αξιοποιώντας τις θεωρητικές τους γνώσεις για τη σύγχρονη Τέχνη μέσω της παραγωγής Τέχνης. Ιδιαίτερα τα παραπάνω ενισχύουν την μύηση στη μουσική, καθώς η συμμετοχή φοιτητών μουσικών τμημάτων καθιστά τη συμμετοχή των ίδιων των μαθητών σχολικών μονάδων μη υποχρεωτική καθώς δεν πρόκειται για μάθημα με την ύπαρξη δασκάλου αλλά για δράση με την ύπαρξη φίλου-συμβούλου. Ταυτόχρονα ευαισθητοποιούνται οι γονείς σε θέματα καλλιτεχνικής και πολιτισμικής υφής και καταρρίπτεται ο μύθος της μη συνύπαρξης σπουδών και ανάπτυξης καλλιτεχνικών δεξιοτήτων. Οι νεαροί μαθητές και οι γονείς τους πλέον δεν βλέπουν την κάθε τύπου καλλιτεχνική έκφραση ως περιθωριοποιημένη δράση αλλά ως δράση που μπορεί να βοηθήσει στην ομαλή ένταξη των παιδιών στο κοινωνικό σύνολο.

Παράλληλα, τα ευρωπαϊκά προγράμματα που υλοποιούνται από καθηγητές (Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό) με τη δημιουργία σχετικών ομάδων είναι σε θέση να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και υποστηρικτικά στους εκπαιδευτικούς προς όφελος των μαθητών (Ινστιτούτο Νεολαίας, 2009:50-73). Ο προσανατολισμός της ακαδημαϊκής έρευνας σε συγκεκριμένες ερευνητικές περιοχές εξυπηρετούν άλλωστε τη διατήρηση υψηλού επιπέδου έρευνας στα ανώτατα και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα που σήμερα υπάρχουν στην Ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς η έρευνα αποτελεί προϋπόθεση για την ύπαρξη ποιοτικής και σύγχρονης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ως παραδείγματα καλών πρακτικών στον τομέα της έρευνας για τη μουσική εκπαίδευση εκ μέρους ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μπορούμε να αναφερθούμε:

- στο *ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II (2005-2008)* - Ενίσχυση ερευνητικών ομάδων με τίτλο «Στάθμιση εργαλείων μέτρησης του μουσικού ταλέντου στην Ελλάδα – Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και παράγοντες που επηρεάζουν το μουσικό ταλέντο και τη μουσική αίσθηση και συμπεριφορά» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας [Κατηγορία Πράξης 2.2.3.στ, Ενέργεια 2.2.3., Μέτρο 2.2., το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II και συγχρηματοδοτήθηκε μέσω του ΥΠΕΠΘ από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) κατά 75% από την Κοινοτική Συμμετοχή (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και κατά 25% από Εθνικούς Πόρους].

Το πρόγραμμα έλαβε ως αφορμή το έντονο ενδιαφέρον που αναπτύχθηκε σχετικά με το θέμα του μουσικού ταλέντου, της φύσης του, της λειτουργίας και της ανάπτυξής του. Η μουσική δεκτικότητα ορίζεται ως το δυναμικό ενός ατόμου να επιτύχει μουσικά, ή με άλλα λόγια ως η «εν δυνάμει υπάρχουσα δεκτικότητα μάθησης της μουσικής, ιδιαίτερα για τη δυνατότητα ανάπτυξης των μουσικών επιδεξιοτήτων» και ανταποκρίνεται σε αυτό που ρευστά θα ονόμαζε κανείς «μουσικό ταλέντο». Με δεδομένο ότι στόχος της εκπαίδευσης είναι να ανακαλύψει, να αναπτύξει και να αξιοποιήσει το δυναμικό και τις πολλαπλές ικανότητες κάθε παιδιού στο μέγιστο δυνατό βαθμό, κατανοεί κανείς πόσο σημαντικό είναι να εντοπίζεται και να αξιοποιείται και το καλλιτεχνικό δυναμικό των παιδιών. Παρά τον μεγάλο αριθμό ερευνών σχετικά με το μουσικό ταλέντο ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, δεν είναι παρά τις τελευταίες δεκαετίες που η ανάπτυξη των ερευνητικών εργαλείων και της στατιστικής ωστόσο έδωσε τη δυνατότητα για έγκυρα και αξιόπιστα τεστ μέτρησης της μουσικής δεκτικότητας (ταλέντου). Με κεντρικό άξονα τη διαδικασία στάθμισης στα

ελληνικά δεδομένα δύο εργαλείων μέτρησης (τεστ) της μουσικής δεκτικότητας (ταλέντου) δημιουργήθηκε ένα πακέτο δράσεων που περιέλαβε:

- Κατάρτιση αποφοίτων, μεταπτυχιακών φοιτητών, εκπαιδευτικών και άλλων ενδιαφερομένων σχετικά με τα τεστ μουσικής δεκτικότητας, και τις επιστημολογικές υποθέσεις και μεθόδους της ποσοτικής έρευνας
- Κατάρτιση σχετικά με τη διαδικασία στάθμισης ενός τεστ και τη συλλογή σχετικών στοιχείων
- Άμεση συμμετοχή των εκπαιδευομένων στη διαδικασία στάθμισης δύο εργαλείων μέτρησης του μουσικού ταλέντου, (α) Primary Measures of Music Audiation, Gordon 1979, και (β) Advanced Measures of Music Audiation, Gordon 1989, μέσα από τη συμμετοχή τους σε ομάδα συλλογής δεδομένων.

Μέσα από τη στάθμιση των δύο τεστ μουσικής δεκτικότητας α) προέκυψαν νόρμες για τα ελληνικά δεδομένα που έκαναν δύο πολύ σημαντικά τεστ χρησιμοποιήσιμα και στην Ελλάδα, β) προέκυψαν στοιχεία που επέτρεψαν τη διαπολιτισμική σύγκριση και την ανίχνευση των πολιτισμικών παραγόντων που επηρεάζουν την ανάπτυξη του μουσικού ταλέντου.

- στο *C.A.L.M (Community Action in Learning Music)*, το οποίο αποτελεί ένα διεπιστημονικό έργο στους τομείς της Μουσικής Εκπαίδευσης, της Ψυχολογίας, της Οικονομίας της Υγείας και του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Ο πλήρης τίτλος του ερευνητικού έργου είναι «Κοινότητες Μάθησης και Μουσική Εκπαίδευση: Η Μουσική Δημιουργικότητα ως Κοινωνική Δράση».

Το ερευνητικό έργο, χρηματοδοτείται από την επιτροπή ερευνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) και εφαρμόζεται από το 2000, προσεγγίζοντας την ακαδημαϊκή μουσική μάθηση και διδασκαλία, που στηρίζεται στην δημιουργία «κοινοτήτων μάθησης». Μέχρι το Φεβρουάριο του 2012 περισσότερα από 100 σχολεία σε αστικές και επαρχιακές περιοχές συμμετείχαν στο διευρυμένο πρόγραμμα. Το ερευνητικό έργο C.A.L.M. επιλέχθηκε ως υπόδειγμα σύγχρονης καινοτόμου μουσικοπαιδαγωγικής και κοινωνικής πρακτικής στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση. Οι τρεις στόχοι του προγράμματος εστιάζουν στα εξής:

- στη διερεύνηση οικοδόμησης της μουσικής κοινότητας μάθησης μεταξύ φοιτητών τμημάτων μουσικών σποδών και μαθητών της δημόσιας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης / σχολείων εντός νοσοκομείων / «παραμελημένων» περιοχών

λόγω της γεωγραφικής, οικονομικής, πολιτιστικής ή και της πολιτικής τους απομόνωσης που δεν έχουν πρόσβαση στη μουσική εκπαίδευση, τη μουσική έκφραση και τη μουσική δημιουργικότητα.

- στην προετοιμασία, με προσανατολισμό στη Δια Βίου Μάθηση μέσω της αισθητικής εμπειρίας, φοιτητών τμημάτων μουσικών σπουδών, σχολείων σε μη προνομιούχες περιοχές και σπουδαστών νοσοκομείων ως υπεύθυνους πολίτες και παραγωγικούς επαγγελματίες.

- στην εισαγωγή νέων αξιών στο επίσημο Α.Π για τη μουσική, σύμφωνα με την επιθυμητή λειτουργία του «Ευρωπαίου πολίτη», όπως έχει διαμορφωθεί στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Lapidaki, 2008· 2009).

Το ερευνητικό έργο C.A.L.M. (Κοινωνική Δράση στην Μάθηση της Μουσικής) προέκυψε από την ανάγκη για προώθηση ίσων ευκαιριών σε μια υψηλής ποιότητας μουσική εκπαίδευση. Έτσι, η εκπαιδευτική προσέγγιση της μουσικής παιδαγωγικής εφαρμόζεται σε σχολεία που δεν υπάρχουν δάσκαλοι μουσικής και οι μαθητές παρουσιάζουν πολιτισμικές, γλωσσικές ιδιαιτερότητες και διαφορές ή σε σχολεία σε νοσοκομεία. Το C.A.L.M. προτείνει συγκεκριμένες λύσεις μουσικοπαιδαγωγικής φύσης, ώστε τα αναλυτικά προγράμματα μουσικής να δίνουν ίσες ευκαιρίες για δημιουργικότητα, έκφραση και πολιτισμικούς συσχετισμούς και να καταπολεμούν τον κοινωνικό αποκλεισμό, με βάση τις Ευρωπαϊκές πράξεις, ως στοιχεία διαμορφωτικά της ιδιότητας του ευρωπαίου πολίτη. Κάθε ακαδημαϊκό εξάμηνο, ομάδες φοιτητών διδάσκουν μουσική σε σχολεία οικονομικά περιθωριοποιημένων περιοχών της Ελλάδας που δεν έχουν επαρκή πρόσβαση σε εξειδικευμένη μουσική διδασκαλία και έκφραση. Οι φοιτητές προετοιμάζονται με σκοπό να ανακαλύψουν καινοτόμες μουσικο-εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, που ζωντανεύουν τη μουσική και τα φαινόμενά της, κάνοντας τους μαθητές να νιώσουν πως είναι και οι ίδιοι μουσικοί μέσα από μια μεγάλη ποικιλία πρωτότυπων μουσικών και ηλεκτρονικών οργάνων του C.A.L.M. Το γεγονός ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση των φοιτητών συμμετέχει ενεργά και απευθείας στην μουσικο-εκπαιδευτική διαδικασία δεν αποτελεί μια πρακτική εξάσκηση που συμπληρώνει το θεωρητικό μέρος ενός μουσικοπαιδαγωγικού μαθήματος. Αντιθέτως, είναι μια εφαρμογή της δημιουργίας «κοινοτήτων μάθησης» μεταξύ πανεπιστημίου και σχολείων, στις οποίες η επιστημονική γνώση τροφοδοτείται από τις εμπειρίες, τις ανάγκες και το κοινωνικό έργο των φοιτητών.

- στη δραστηριοποίηση για την πολιτιστική διαχείριση και τη μουσική παιδαγωγική του Τμήματος Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, που εντάσσεται στη Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας του ΤΕΙ Ηπείρου, το οποίο εστιάζει τη μελέτη του στην πρωτοτυπία, την πολυπλοκότητα και την ιδιαιτερότητα της γλώσσας των λαϊκών μουσικών παραδόσεων, θεμελιώνοντας συγκεκριμένο παιδαγωγικό σύστημα μουσικής εκπαίδευσης.

Το συγκεκριμένο τμήμα περιλαμβάνει στο Π.Σ του μια ευρεία γκάμα μαθημάτων εξοικειώνοντας τους σπουδαστές με θεματικά πεδία που έχουν εφαρμογή και στη μουσική διδακτική πράξη όπως: τον ηχητικό πολιτισμό, την ελληνική λαϊκή μουσική, τη μουσική παιδαγωγική, τις μουσικές του κόσμου, τις μουσικές ταυτότητες, της Ιστορίας και των Πολιτισμών, της εθνομουσικολογίας, της ανθρωπολογίας της μουσικής, της Αισθητικής και παιδαγωγικής. Επιπλέον, ως τμήμα είναι ιδιαίτερα ενεργό στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον μουσικό πολιτισμό.

- στη δραστηριοποίηση για την εθνογραφική μελέτη και τη σύνδεσή της με τη μουσική παιδαγωγική του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Αθήνας (Τ.Μ.Σ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο).

Το τμήμα εστιάζει στη σχέση της εθνογραφίας με το σχολείο και το οποίο αντικατοπτρίζει συνολικότερα τη σχέση της ανθρωπολογίας με την εκπαίδευση. Αξιοποιεί και παρουσιάζει, επίσης, ερευνητικές εργασίες που εμπεριέχουν επιτόπιες παρατηρήσεις για τη δημιουργία σχολικού εθνομουσικολογικού προγράμματος (Συρακούλη, 2007:22· Τασούλα, 2011:23).

3.2.5 Τα Μουσικά Σχολεία ως θεσμός πολιτισμού στην εκπαίδευση

Τα Μουσικά Σχολεία (μαζί με τα Καλλιτεχνικά) αποτελούν την πιο σημαντική κυψέλη παραγωγής πολιτιστικής εκπαίδευσης καθώς έχουν τη δυνατότητα από την πολιτεία να αξιοποιήσουν δημιουργικά το μουσικολογικό, αισθητικό και μορφωτικό πλούτο της μουσικής παράδοσης, που διασώζει ακέραια την αυθεντικότητα της ελληνικής ταυτότητας (Λυκουρέντζος, 2007:9).

Πρώτο από τα τριάντα έξι Μουσικά Σχολεία (36) που λειτουργούν σήμερα στην Ελλάδα είναι το Πειραματικό Μουσικό Γυμνάσιο (και μετέπειτα Λύκειο) Παλλήνης το οποίο ιδρύθηκε το 1988. Σκοπός των Μουσικών Σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνασίων και λυκείων) είναι η προετοιμασία και η κατάρτιση των νέων που επιθυμούν να επακολουθήσουν την επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία, αν τελικά επιλέξουν άλλο τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης

(Υ.Α.Γ2/3345/2.9.88· Ν.1824/1988). Τα Μουσικά Σχολεία εμπεριέχουν στο πρόγραμμα σπουδών τους μαθήματα γενικής παιδείας (ΠΔ 465/81, άρθρο 1 και ΠΔ 213/89, άρθρο 2) αλλά και μαθήματα της Ιστορίας της Τέχνης, του Θεάτρου καθώς και μαθήματα μουσικής παιδείας (ΦΕΚ 658/1998, Αρ.Φύλ.658, 1/7/1998). Η διδασκαλία των μουσικών μαθημάτων διεξάγεται είτε κατά τμήμα είτε ομαδικά είτε ατομικά, ανάλογα με το διδασκόμενο μάθημα. Την ευθύνη για τη λειτουργία, την εποπτεία και την αξιολόγησή τους έχει η αρμόδια Καλλιτεχνική Επιτροπή του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α. Στους αποφοίτους των Μουσικών Σχολείων, χορηγούνται πτυχία μουσικής ειδικότητας, κατόπιν σχετικών εξετάσεων, βάσει του Ν. 2158/93 (ΦΕΚ 109/ τ. Α'), τα οποία είναι ισότιμα με εκείνα που χορηγούνται από ωδεία και μουσικές σχολές.

Ο ρόλος των Μουσικών Σχολείων είναι από τη φύση του πολύ σημαντικός ως φορέας πολιτισμού στην εκπαίδευση καθώς αποτελεί πυρήνα μουσικής δράσης και ανθρωπιστικής έκφρασης. Στο πλαίσιο αυτό, καλείται να τροχοδρομήσει τις επιλογές των σπουδαστών προσφέροντας διευρυμένα πεδία μουσικής μάθησης, ικανά ώστε να εμπνεύσουν τους μελλοντικούς χαρισματικούς καλλιτέχνες να διεκδικήσουν τη θέση τους στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση καθώς αυτού του είδους η εκπαίδευση είναι πλέον σε θέση να στηρίζει τις επιλογές τους με επαρκή πεδία μάθησης που δημιουργεί το περιβάλλον της μουσικής τέχνης, αλλά και ως επαγγελματίες, μέσω της συμμετοχής τους στα καλλιτεχνικά δρώμενα. Πάνω σε αυτή τη βάση, τα Μουσικά Σχολεία καλούνται να αντιμετωπίσουν μόνιμα τις προκλήσεις της σύγχρονης αισθητικής, να διδάξουν το αυριανό ακροατήριο και να μυήσουν τους εφήβους στον μουσικό πολιτισμό, αναδεικνύοντας την ποιοτική αξία της ζωντανής μουσικής τέχνης μέσα από τα πολυάριθμα μουσικά σύνολά τους (Βασιλειάδης, 2007:50).

3.2.6 Ο ρόλος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στην ενίσχυση προγραμματικών δράσεων για τη Μουσική Εκπαίδευση

Το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) λειτουργεί από το 1951 ως κινητήριο δύναμη και μοχλός ανάπτυξης προγραμμάτων για την Ελληνική Εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης της εκπαίδευσης το ΙΚΥ φιλοδοξεί να διευρύνει το ρόλο του και να καταστεί φορέας διεθνών ανταλλαγών και ακαδημαϊκής συνεργασίας καθώς και φορέας άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας, παρέχοντας υψηλού επιπέδου ερευνητικές χορηγίες και υποτροφίες με αναπτυξιοκεντρική λογική για σπουδές σε επιλεγμένους ερευνητικούς τομείς αιχμής και καινοτομίας. Ως Εθνικός Φορέας Υποτροφιών, σχεδιάζει, προκηρύσσει και υλοποιεί, ετησίως, προγράμματα υποτροφιών

εσωτερικού και εξωτερικού, μέσω των οποίων Έλληνες, ομογενείς, αλλοδαποί, μαθητές, φοιτητές, επιστήμονες, ερευνητές και καλλιτέχνες ενισχύονται οικονομικά, προκειμένου να αποκτήσουν ανώτατους τίτλους σπουδών στην Ελλάδα ή το εξωτερικό και να διακριθούν επιστημονικά και επαγγελματικά. Το πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών για μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ακολουθεί τη διαδικασία εξατομικευμένης αξιολόγησης σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Οι εν λόγω υποτροφίες χορηγούνται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτούνται από την Ε.Ε (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο-ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους.

Ειδικότερα, το ΙΚΥ από το 1987, έχοντας αναλάβει την ευθύνη του συντονισμού, της υλοποίησης και της διάδοσης των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για την Εκπαίδευση, υλοποιεί τα εκάστοτε Προγράμματα (Erasmus 1987, Lingua 1991, ΣΩΚΡΑΤΗΣ I 1995-2000, ΣΩΚΡΑΤΗΣ II 2000-2006). Από το 2007 ορίστηκε ως η Εθνική Μονάδα για το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση», Lifelong Learning Programme — LLP (2007-2013) το οποίο περιλαμβάνει το Erasmus, το Leonardo da Vinci, το Grundtvig και το Comenius, στηρίζοντας την εκπαιδευτική κινητικότητα, τη συνεργασία μεταξύ των Ιδρυμάτων και την ενίσχυση των εκπαιδευτικών πολιτικών. Στρατηγικός στόχος του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Δια Βίου Μάθηση» είναι να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου της Λισαβόνας ώστε να καταστεί η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης, με βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης, μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή μέσα και από την ενίσχυση του εργατικού δυναμικού και της καταπολέμησης της ανεργίας. Σήμερα το ΙΚΥ προετοιμάζει το έδαφος προς το νέο Πρόγραμμα “Erasmus For All” 2014-2020.

Αξιοποιώντας την τεχνογνωσία και τη χρηματοδότηση του ΙΚΥ καθώς και της Ε.Ε, έχουν κατά καιρούς υλοποιηθεί σημαντικές δράσεις στο πλαίσιο των προαναφερθέντων προγραμμάτων τόσο για τη σχολική μουσική εκπαίδευση όσο και για την τριτοβάθμια. Επίσης, το ΙΚΥ έχει προσφέρει τη δυνατότητα σε επιστημονικές ενώσεις και ερευνητικά κέντρα για τη μουσική εκπαίδευση να χρηματοδοτηθούν για καινοτόμες προτάσεις, συνεργασίες και συμπράξεις με αντίστοιχους φορείς του εξωτερικού. Ενδεικτικές περιπτώσεις για τη μουσική εκπαίδευση αποτελούν τα προγράμματα της *Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (ΕΕΜΑΠΕ) με χρηματοδότηση του ΙΚΥ:

- ✓ *Knowledge Management: Ενίσχυση της παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτών μέσω καινοτόμων εργαλείων μάθησης (Inspiration) - Διαχείριση Γνώσης*, Leonardo Da Vinci, Lifelong Learning Programme 2011 – 2012 (www.primarymusic.gr): το οποίο αφορά επαγγελματίες της γενικής και μουσικής εκπαίδευσης αλλά και κατάρτισης.

Εστιάζει στη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της χρήσης του λογισμικού Inspiration ως εκπαιδευτικό εργαλείο ολοκληρωμένης προσέγγισης του αντικειμένου μάθησης, παρέχοντας γνώση σε οπτικοποιημένη μορφή. Παράλληλα το πρόγραμμα εντρυφεί στα χαρακτηριστικά, τις επιλογές, τις δυνατότητες και το περιεχόμενο του λογισμικού καθώς και τη σύνδεση του με το διδακτικό αντικείμενο της Μουσικής.

- ✓ *The LMS Project (Learning Management System)*, Leonardo Da Vinci, Lifelong Learning Programme, 2008 – 2010 (<http://www.lmsproject.org/>): Ανάπτυξη καινοτόμου περιεχομένου, υπηρεσιών, παιδαγωγικών μεθόδων και πρακτικών για τη μουσική εκπαίδευση με βάση τις ΤΠΕ.

Η ανάπτυξη των καινοτόμων λύσεων για την τεχνολογία της πληροφορίας και των επικοινωνιών (Information and communications technology) για την προώθηση καλύτερης εκπαίδευσης και κατάρτισης καθ' όλη τη διάρκεια της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής, αποτελεί βασικό στόχο του συγκεκριμένου προγράμματος δια βίου μάθησης. Το πρόγραμμα απευθύνεται στις ανάγκες διδασκαλίας και μάθησης των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής που δραστηριοποιούνται στην επαγγελματική μουσική εκπαίδευση και κατάρτιση. Στο πλαίσιο αυτό οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι: α) η υποστήριξη των συμμετεχόντων σε δραστηριότητες συνεχούς κατάρτισης για την απόκτηση και τη χρήση γνώσεων, δεξιοτήτων και προσόντων που διευκολύνουν την προσωπική εξέλιξη, την απασχολησιμότητα και τη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, β) η υποστήριξη ποιοτικών βελτιώσεων και καινοτομιών στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα με την αρωγή ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και φορέων με ενεργή δράση στη Δια Βίου Μάθηση, αξιοποιώντας πρακτικές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, γ) η ενίσχυση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και της κινητικότητας για τους εργοδότες και τους ιδιώτες και η διευκόλυνση της κινητικότητας των μαθητευομένων, δ) η δημιουργία εποπτικού υλικού και εργαλείων εκπαίδευσης για τη μουσική εκπαίδευση, χρησιμοποιώντας τις ΤΠΕ.

3.2.7 Ερευνητικά Κέντρα, Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση

Ο ρόλος της έρευνας και η δικαιολόγηση της δημόσιας χρηματοδότησης αποτελεί αντικείμενο μελέτης αλλά και αντιπαράθεσης τόσο σε ερευνητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικής σκέψης και πρακτικής καθώς τα σημαντικότερα κανάλια μέσα από τα οποία τα οφέλη από την έρευνα μεταφέρονται στην οικονομία και την κοινωνία εμπεριέχονται στους εξής παράγοντες: αύξηση της συσσωρευμένης γνώσης, προσφορά ειδικευμένων αποφοίτων και ερευνητών, δημιουργία νέων επιστημονικών οργάνων και μεθοδολογιών, ανάπτυξη δικτύων και παρακίνηση κοινωνικής αλληλεπίδρασης, τόνωση του δυναμικού επίλυσης προβλημάτων, δημιουργία νέων επιχειρήσεων, παροχή κοινωνικής γνώσης (Martin & Tang, 2007· Εδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, 2009).

Εξαιρετικά σημαντική θεωρείται η αύξηση της συσσωρευμένης γνώσης που παράγεται μέσα από την ακαδημαϊκή έρευνα και συσσωρεύεται είτε με τη μορφή της κωδικοποιημένης γνώσης σε γραπτή μορφή (επιστημονικά άρθρα, εγχειρίδια, οδηγίες κλπ.), είτε ως άρρητη, ενσωματωμένη σε ανθρώπους με τη μορφή δεξιοτήτων, τεχνογνωσίας και εμπειρίας. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ασφαλώς ότι η γνώση που παράγεται από την ακαδημαϊκή έρευνα για να μπορέσει να αυξήσει την απόδοση της εφαρμοσμένης έρευνας, απαιτεί διάστημα δεκαετιών για να γίνει αντιληπτό το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν πρακτικά τα αποτελέσματά της. Επίσης, η παραγωγή υψηλής ποιότητας ερευνητικού δυναμικού (διδάκτορες ή έμπειροι ερευνητές) το οποίο στη συνέχεια θα διοχετευθεί στην οικονομία, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες συνεισφορές της ακαδημαϊκής έρευνας. Επομένως η παραγωγή ερευνητικού δυναμικού σε τομείς οι οποίοι συσχετίζονται (αλλά δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκη) με την οικονομική δομή της χώρας, θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα κατά τη χρηματοδότηση της ακαδημαϊκής έρευνας (Conrats & Smidt, 2005).

Η ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα για την ακαδημαϊκή έρευνα εστιάζεται στη συνεισφορά των ευρωπαϊκών ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας ενώ παράλληλα θεωρεί τον εκσυγχρονισμό τους ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάβαση της Ευρώπης στην οικονομία της γνώσης (COM208, 2006) και απαραίτητο δομικό συστατικό της ανταγωνιστικότητας. Επιπλέον η Ε.Ε θεωρεί τα ΑΕΙ ως έναν από τους σημαντικότερους αγωγούς μεταφοράς τεχνογνωσίας στην ευρύτερη αγορά εργασίας και το κοινωνικό σύνολο.

Με βάση τα παραπάνω, η ενίσχυση της έρευνας στον τομέα του πολιτισμού αποσκοπεί στο να συνεισφέρει στην ορθολογική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς με συγκεκριμένους στόχους: την ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης για πεδία στα οποία η

Ελλάδα διαθέτει μοναδικές πηγές (αρχειακές, μνημειακές κοκ.), τη μακρόχρονη διατήρηση και αξιοποίηση της, μεταξύ άλλων μέσω της ανάπτυξης τεχνογνωσίας στον τομέα της ψηφιακής επιμέλειας των πολιτισμικών αγαθών, ώστε να εξασφαλίζεται η ακεραιότητα και η αυθεντικότητά τους ως χρήσιμων ιστορικών τεκμηρίων για τις επόμενες γενιές και η δυνατότητα δημιουργικής πρόσβασης σε αυτά, την ανάπτυξη καινοτομικών εργαλείων, προϊόντων και υπηρεσιών πολιτισμικού περιεχομένου, με στόχο την τόνωση του ενδιαφέροντος στον τομέα του πολιτισμού και την επιδίωξη του ευ ζην.

Εξειδικευμένοι φορείς στην έρευνα έχουν ασχοληθεί κατά καιρούς με θέματα που άπτονται της μουσικής εκπαίδευσης όπως:

- Το *Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής (Ι.Ε.Μ.Α)*, το οποίο ασχολείται με τη Μουσική Έρευνα, την Πρωτότυπη Μουσική Δημιουργία, τη Μουσική Τεκμηρίωση και Πληροφόρηση, τη Μουσική Καλλιέργεια και τη Μουσική Ανάπτυξη.

Ιδρύθηκε το 1989 με κοινωφελή χαρακτήρα και συγκαταλέγεται στους φορείς που προάγουν τον πολιτισμό (απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Πολιτισμού, ΥΠΠΟ/ΓΔΠΑ/ΔΙΠΕ/26030/1067-ΦΕΚ 389/93). Χαρακτηριστικό όλων των προγραμμάτων και του τρόπου λειτουργίας του Ι.Ε.Μ.Α. είναι η χρήση νέων μεθόδων έρευνας και η κατά το δυνατό επέκταση εφαρμογής των νέων τεχνολογιών ως εργαλείων για την πρακτικότερη και αποδοτικότερη επίτευξη των στόχων του. Συγκεκριμένα στα ερευνητικά προγράμματα του συγκαταλέγονται και τα εξής:

- Ψηφιοποίηση αρχειακού υλικού του Νεότερου και Σύγχρονου Μουσικού Πολιτισμού και διαμόρφωσή του σε ενιαίο σώμα με τη μορφή Ψηφιακού Μουσικού Αρχείου, με σκοπό τη χρήση του και στην εκπαίδευση.
- Ανάπτυξη Δικτυακού Κόμβου για τον Ελληνικό Μουσικό Πολιτισμό και δημιουργία σχετικής ψηφιακής έκδοσης (DVD-ROM) για χρήση από την εκπαίδευση.
- Ανάπτυξη Εργαλείων Μουσικής και Μουσικής Πύλης με την ονομασία «ΠΟΛΥΜΝΙΑ», το οποίο αφορά τη δημιουργία ψηφιακών εργαλείων για την ψηφιοποίηση μουσικών τεκμηρίων, τη μουσική έρευνα, δημιουργία, εκτέλεση, εκπαίδευση και πληροφόρηση.
- Πιλοτικό πρόγραμμα εισαγωγής νέων μουσικοπαιδαγωγικών μεθόδων στα σχολεία (στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός"). Η συμμετοχή του Ι.Ε.Μ.Α στο έργο επικεντρώθηκε στη μουσική αγωγή και την υποστήριξη της υλοποίησης των υποέργων του προγράμματος. Όσον αφορά τη μουσική αγωγή έχει

συγγραφεί ειδικό εκπαιδευτικό και υποστηρικτικό υλικό σε έντυπη, ηχητική και ψηφιακή μορφή και έχει διανεμηθεί σε σχολεία.

- Ψηφιακή Μουσική Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση (Digital Music Education and Training) (CULTURE 2000). Το DMET προέβλεψε την ανάπτυξη και εφαρμογή ενός συνόλου δράσεων οι οποίες στοχεύουν να εξοικειώσουν τους επαγγελματίες μουσικούς και τους φορείς, στις νέες δυνατότητες που προσφέρονται από την ψηφιακή και δικτυακή τεχνολογία.

➤ Η *Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»*, Οργανισμός Μεγάρου Αθηνών.

Το 1997 ξεκινά η λειτουργία της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη», που ο σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής» την οραματίστηκε ως δεξαμενή πληροφοριών για τη μουσική και για άλλες τέχνες, ικανή να στηρίζει πλήρες ερευνητικό και εκπαιδευτικό πρόγραμμα και έκτοτε αποτελεί σημαντικό κέντρο μελέτης της μουσικής (Δερμάτη, 2009:23).

Ο πλούτος των συλλογών και η συνεχής προσπάθεια περαιτέρω εμπλουτισμού τους σε συνδυασμό με τη δημιουργία πρωτότυπου υλικού μέσα από ερευνητικές διαδικασίες καθώς επίσης και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αποτελούν βασικούς στόχους της δράσης της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη». Η ανάπτυξη portal με υλικό για Έλληνες συνθέτες, η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Βιβλιοθήκη αποτελούν μερικές από τις δυνατότητες που παρέχονται ώστε να βοηθηθούν οι εκπαιδευτικοί μουσικής να επιτελέσουν το έργο τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο (ερευνητικά προγράμματα για την παραδοσιακή μουσική, CD-Rom για τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα, ερευνητικό πρόγραμμα σχετικά με αρχεία Ελλήνων συνθετών, συγκέντρωση και εμπλουτισμός βιβλιογραφίας για την μουσική εκπαίδευση κ.ά.). Σκοπός των δράσεων της είναι, επίσης, η περαιτέρω επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αλλά πολύ περισσότερο ο εμπλουτισμός του μαθήματος της μουσικής με αρτιότερο, επιστημονικά τεκμηριωμένο και άμεσα προσβάσιμο υλικό.

Παραδείγματα των ερευνητικών δράσεων της Βιβλιοθήκης με εφαρμογές στη μουσική εκπαίδευση αποτελεί το ψηφιακό πρόγραμμα «Μελοδύσσεια: μια μουσική ιστορία για νέους». Πρόκειται για μια διαδικτυακή διαδραστική εφαρμογή για την ιστορία της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής από τον Μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στο να εισάγει και να εξοικειώσει με την κλασική μουσική τους μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τους σπουδαστές ωδείων, καθώς και όσους αγαπούν τη μουσική και βρίσκονται στα πρώτα στάδια της γνωριμίας τους με αυτή, μέσω της μελέτης σημαντικών

συνθετών, έργων και μορφών που θεωρούνται σταθμοί στην εξέλιξη της δυτικοευρωπαϊκής έντεχνης μουσικής. Οι στόχοι του προγράμματος συνοψίζονται στους εξής:

- δημιουργία ενός ζωντανού και διαδραστικού εργαλείου για την διδασκαλία της Ιστορίας της Μουσικής στα ελληνικά, προσβάσιμο από την τάξη, το ωδείο ή το σπίτι.
- αφύπνιση του ενδιαφέροντος των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για μια την κλασική μουσική παράδοση.
- σύνδεση της κλασικής μουσικής με τα μαθήματα της Ιστορίας, της Γλώσσας και των Επιστημών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- αξιοποίηση σπάνιου υλικού της Βιβλιοθήκης, μέσω της ψηφιοποίησής του, σε άλλες ομάδες πέραν του ακαδημαϊκού κοινού.
- επαφή του εκπαιδευτικού της μουσικής με τις υπηρεσίες και τις δυνατότητες της Βιβλιοθήκης αλλά και η ταυτόχρονη διευκόλυνση της διδασκαλίας καθώς όλο το υλικό (ήχος, βίντεο, εικόνες, κείμενα) είναι πλέον εύκολα προσβάσιμο διαδικτυακά.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα βραβεύτηκε με το Διεθνές Βραβείο ISME- Gibson 2012 για τη μουσική εκπαίδευση. Σε εξέλιξη, βρίσκεται επίσης ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη του Ψηφιακού Μουσικού Ανθολογίου «Ευτέρπη», το οποίο θα περιλαμβάνει ελληνικά τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση και το οποίο αποτελεί κοινό παράγωγο της *Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση* (ΕΕΜΕ) και της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης “Λίλιαν Βουδούρη” του Συλλόγου «Οι Φίλοι της Μουσικής».

Στο πλαίσιο της ερευνητικής δραστηριότητας της Βιβλιοθήκης εκπονήθηκε και το ερευνητικό πρόγραμμα «Καταγραφή, μελέτη και προβολή της μουσικοχορευτικής παράδοσης της Θράκης» κατά τη χρονική περίοδο 1995-1999 από ειδική επιστημονική ομάδα που συγκροτήθηκε γι' αυτό τον σκοπό.

Η έρευνα, με συγκριτικό και διεπιστημονικό χαρακτήρα, είχε ως στόχο της να μελετήσει το τραγούδι, τη μουσική και τον χορό στην αλληλοδιαπλοκή τους και σε συνδυασμό με τα πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της περιοχής αναφοράς. Στο διάστημα αυτό οργανώθηκαν συνολικά τριάντα οκτώ (38) ερευνητικές αποστολές σε εξήντα πέντε (65) χωριά της Θράκης και στη Θρακική διασπορά (Αναστενάρηδες, Θρακιώτες στο Τσερνοπόλιε της Ουκρανίας κ.ά.). Η ιστορική επισκόπηση των συστηματικών καταγραφών της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής έδειξε ευθύς εξαρχής ότι το πεδίο αυτό της έρευνας ήταν πολύ λιγότερο αναπτυγμένο σε σύγκριση με την καταγραφή των ποιητικών κειμένων των τραγουδιών. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που έλειπε ήταν η συστηματική καταγραφή

των χωρών με τις μεθόδους της σύγχρονης σημειογραφίας. Επίσης, δεν είχε καθόλου επιχειρηθεί η συνδυασμένη μελέτη του τριπτύχου λόγος-κίνηση σε ιστορική και πολιτισμική προοπτική. Την ερευνητική αυτή ανάγκη επεδίωξε να καλύψει η επιστημονική ομάδα του προγράμματος δίνοντας στη συγκεκριμένη έρευνα συγκριτικό και διεπιστημονικό χαρακτήρα. Το πραγματολογικό υλικό (2.500 τραγούδια, 934 κασέτες αναλογικού ήχου με συνεντεύξεις και τραγούδια, ψηφιακές ταινίες ήχου, ταινίες video, ψηφιακές ταινίες video, 12.000 λήψεις φωτογραφιών και διαφανειών και άλλα σχετικά κείμενα) που μετά από συστηματική αποδελτίωση, ταξινόμηση, αξιολόγηση και ανάλυση καταχωρήθηκε στη Βάση Δεδομένων, χωρίζεται σε δύο μεγάλες ενότητες: η πρώτη περιλαμβάνει τη μουσική, το χορό και το τραγούδι, ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει τις συνεντεύξεις, οι οποίες λειτουργούν τόσο συνοδευτικά στην πρώτη ενότητα, όσο και ανεξάρτητα παρέχοντας σημαντικό πλούτο πληροφοριών που έχουν προέλθει από την έρευνα.

Το εκπαιδευτικό cd-rom Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα που συνοδεύει το πρόγραμμα και αποτελεί παραγωγό του δίνει την δυνατότητα να ακουστούν τα Ελληνικά Μουσικά Όργανα, αλλά και να περιγραφεί ο τρόπος που κατασκευάζονται και παίζονται. Είναι εκπαιδευτικά σχεδιασμένο για μαθητές γυμνασίου και λυκείου, καθώς και για σπουδαστές ωδείων και μουσικών σχολών. Παρόλα αυτά, ένα μεγάλο τμήμα των περιεχομένων του, μπορεί να αξιοποιηθεί και από μαθητές δημοτικού και νηπιαγωγείου. Το εκπαιδευτικό cd-rom παραχωρείται δωρεάν στους εκπαιδευτικούς και τις σχολικές μονάδες και αποτελεί μέχρι και σήμερα πολύτιμο εκπαιδευτικό πολυμεσικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής καθώς προσφέρει τη δυνατότητα γνωριμίας των παιδιών με την ελληνική παραδοσιακή οργανογνωσία και μουσική. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε με τη χορηγία ιδιώτη.

3.2.8 Ο ρόλος των Μουσείων και των Πολιτιστικών Οργανισμών στη Μουσική Εκπαίδευση μέσα από προγραμματικές δράσεις

Από την εποχή της καθιέρωσής τους ως θεσμού μέχρι και τις μέρες μας, τα μουσεία με τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα έχουν μετατραπεί σταδιακά, στο πλαίσιο μιας οργανωμένης επικοινωνιακής πολιτικής, σε χρήσιμα εργαλεία για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές καθώς συμβάλλουν σημαντικά σε ένα ουσιαστικό «άνοιγμα προς το κοινό» και μετατρέπονται σε χώρους μάθησης και ψυχαγωγίας για κάθε ηλικία και κοινωνική ομάδα (Στρατή, 2010:7). Η σχετική βιβλιογραφία που αφορά ζητήματα τόσο μουσειολογίας όσο και μουσειοπαιδαγωγικής εμπλουτίζεται διαρκώς τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, παρά την σχετική αργοπορία τους, τα ελληνικά μουσεία να εφαρμόζουν

σταδιακά τις τελευταίες δεκαετίες, νέες μεθόδους και πρωτότυπες θεωρίες που αφορούν τα μουσικά εκπαιδευτικά προγράμματα και την επικοινωνιακή τους διάσταση.

Η επαφή με τον πολιτισμό, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την παραγωγή σχετικού εκπαιδευτικού υλικού εκ μέρους των μουσείων, υποστηρίζει τη μάθηση, συμπεριλαμβάνει την αλληλεπίδραση με τα αντικείμενα ενώ σέβεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες όλων όσων προσλαμβάνουν την προσφερόμενη γνώση (Hein, 1998). Παράλληλα, αυτού του είδους η πολιτιστική εκπαίδευση, συμβαδίζοντας με τις ανάγκες που προβάλλονται στη σύγχρονη εποχή για τη δια βίου εκπαίδευση, συνδέεται και με τον επαγγελματικό προσανατολισμό αλλά και με τη διεύρυνση του γνωστικού πεδίου των συμμετεχόντων ξεφεύγοντας από τα στενά όρια της επίσημης εκπαίδευσης. Καίριο μέρος της διαδικασίας της μάθησης στο μουσείο αποτελεί η αφομοίωση των πληροφοριών, η συμμετοχική παρατήρηση, η αισθητική εμπειρία και η απόλαυση των εκθεμάτων.

Ειδικά για τη μουσική εκπαίδευση και την επαφή μαθητών με τον μουσικό πολιτισμό, τόσο τα μουσεία όσο και τα πολιτιστικά κέντρα με διεθνές κύρος όπως το Μέγαρο Αθηνών και Θεσσαλονίκης αλλά και οι εποπτευόμενοι φορείς, ακολουθούν τις εξελίξεις στη διεθνή πολιτιστική σκηνή καθώς συνδέονται με την κατάργηση των πολιτισμικών συνόρων αλλά και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, τον εκδημοκρατισμό της τέχνης που πρεσβεύει την αυξημένη συμμετοχή ατόμων και ομάδων στην παραγωγή και κατανάλωση της τέχνης, ώστε αυτή να μην αποτελεί υπόθεση μια περιορισμένης εκλεπτυσμένης ελίτ, αλλά ενός ευρύτατου κοινωνικού συνόλου αλλά και την ανάπτυξη δικτύωσης με την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στις πρακτικές μιας πολιτιστικής οργάνωσης.

Επιπλέον, οι πολιτιστικοί οργανισμοί διεθνούς κύρους όπως προαναφέρθηκαν στοχεύουν στην άνοδο του μουσικού μορφωτικού επιπέδου της έδρας τους καθώς και των γύρω περιοχών με την διάθεση των αιθουσών και των λοιπών χώρων του για εξυπηρέτηση μουσικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και την ανάληψη δραστηριοτήτων, που υποβοηθούν τη μουσική παιδεία, καλλιεργούν την αγάπη στη μουσική τέχνη και στηρίζουν την ελληνική μουσική δημιουργία, υποστηρίζοντας παράλληλα συνεδριακές και κοινωνικές εκδηλώσεις αλλά και εκπαιδευτικά προγράμματα (Γάκη, 2009:40-45).

Τόσο τα μουσεία όσο και οι πολιτιστικοί οργανισμοί παρουσιάζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα να απορροφούν ευρωπαϊκές και εθνικές χρηματοδοτήσεις για ανάλογες εκπαιδευτικές δράσεις ή να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες σχετικά με τη μουσική εκπαίδευση, ως επίσημοι φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης κοινοτικών και εθνικών αποφάσεων για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πολλές

εκπαιδευτικές δράσεις από τους συγκεκριμένους φορείς χρηματοδοτούνται με ιδιωτικές πρωτοβουλίες.

Με σκοπό να διαπιστωθεί η αποτύπωση μιας ευρύτερης πολιτιστικής πολιτικής στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης θα αναφερθούμε σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις αξιοποίησης όσων προαναφέρθηκαν.

- *Αγαθή Έρις. Θεατρικοί και Μουσικοί αγώνες των κλασικών χρόνων.* Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2003 - 2004, Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, τ.ΥΠ.ΠΟ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε για τους μαθητές των δημοτικών σχολείων στο πλαίσιο του εορτασμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2003 και ο οποίος αποτέλεσε πολιτιστικό θεσμό με μαζική προσέλευση σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς καθώς το 1991 το Συμβούλιο της Ευρώπης θέσπισε επίσημα τον εορτασμό (ορίζοντας ως χρόνο εκδηλώσεων ένα Σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου). Ο βασικός σκοπός του εορτασμού είναι μέχρι και σήμερα, να γίνουν γνωστά στο ευρύ κοινό μνημεία άγνωστα ή δύσκολα προσβάσιμα και διευρύνθηκε με την ιδέα της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας, η οποία οφείλει να αναδεικνύεται μέσα από τις ιδιαιτερότητες του κάθε λαού. Το πρόγραμμα περιελάμβανε ιστορική ξενάγηση στα θέατρα και τα ωδεία στο χώρο της Ακρόπολης καθώς και εκπαιδευτικές δραστηριότητες σχετικά με την φιλοσοφία και την υλοποίηση των θεατρικών και μουσικών αγώνων στην Αθήνα των κλασικών χρόνων.

- *Εκπαιδευτικοί φάκελοι: Μουσών Δώρα. Η Μουσική και ο Χορός στην αρχαία Ελλάδα.* Ελληνική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2003, τ.ΥΠ.ΠΟ

Οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί φάκελοι εγγράφονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για το μουσικό πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας, παρουσιάζοντας και ερμηνεύοντας τους απόηχους της μουσικής, τα ίχνη των χορευτικών βημάτων της αρχαίας ορχήσεως, αντιμετωπίζοντας παράλληλα την πρόκληση να εγκλωβίσουν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά προσφέροντας της στο κοινό ως ένα κεφάλαιο της κλασικής παιδείας. Την ευθύνη του σχεδιασμού των εκπαιδευτικών φακέλων για τη Μουσική και το Χορό, είχε η Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων δημιουργώντας μια σειρά δραστηριοτήτων με σκοπό να εμπεδώνονται οι γνώσεις και να συνδυάζεται η εμπειρία της επίσκεψης στους εκθεσιακούς και αρχαιολογικούς χώρους με τα σχολικά μαθήματα αλλά και με τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Το μορφωτικό πρόγραμμα εντάχθηκε στην πολιτική του τ.ΥΠΠΟ για τη μουσειακή αγωγή των νέων και τη διαρκή εκπαίδευση στον πολιτισμό και φιλοξενήθηκε στο Musée du Cinquantenaire στις Βρυξέλλες και στο Musikinstrumenten Museum του Βερολίνου. Σημαντική θεωρήθηκε η συμμετοχή σχολείων της ελληνικής ομογένειας καθώς και των Ευρωπαϊκών Σχολείων όπου βίωσαν στην πράξη τις πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των χωρών γνωρίζοντας από κοντά την πολιτιστική κληρονομιά τους.

- Πρόγραμμα «Μουσικοί Διάλογοι», Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Υπουργείο Πολιτισμού - Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων "Φοίβος Ανωγειανάκης" - Κέντρο Εθνομουσικολογίας.

Κατά τη διάρκεια του 2008, το οποίο χαρακτηρίστηκε ως «Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου» και σε στενή συνεργασία με αρμόδιους εθνικούς συντονιστικούς φορείς (Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Υπουργείο Πολιτισμού), τέθηκαν στόχοι και υλοποιήθηκαν δράσεις για μια αειφόρο στρατηγική, μέσω της ανάπτυξης μιας διατομεακής προσέγγισης των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων. Με την Απόφαση αριθ. 1983/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το 2008 ορίστηκε ως «Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου». Η υιοθέτηση της απόφασης επιβεβαιώνει τη σημασία του διαπολιτισμικού διαλόγου και την ιεράρχησή του σε κύρια προτεραιότητα τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Πρόθεση των φορέων ήταν να αξιοποιήσει την αφορμή που δόθηκε με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ένα ακόμη κίνητρο και μέσον για τον σχεδιασμό μιας μακροπρόθεσμης, συστηματικής, συγκροτημένης και δυναμικής πολιτικής για την παγίωση του διαπολιτισμικού διαλόγου ως αξίας και ως πράξης, στην καθημερινή, συλλογική και ιδιωτική, ζωή της ελληνικής κοινωνίας.

Η Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ορίστηκε ως εθνικός φορέας υλοποίησης της εμβληματικής δράσης του ΥΠ.ΠΟ για το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου 2008. Στόχος των δράσεων αποτέλεσε και η όσον το δυνατόν μεγαλύτερη δυνατή δημοσιότητα της θεματικής του έτους διαπολιτισμικού διαλόγου και, αφ' ενός, η δημιουργία μιας δομής που θα μπορεί να αξιοποιηθεί και σε επόμενα χρόνια για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Η Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠ.ΠΟ, αναγνωρίζοντας τις εκπαιδευτικές δράσεις των μουσείων κι άλλων φορέων πολιτισμού ως σημαντικές υπηρεσίες που πρέπει να παρέχονται στις σχολικές ομάδες, αλλά και σε άλλες ομάδες κοινού, φάνηκε να συμμετέχει ενεργά στην εκπαιδευτική πολιτική του Υπουργείου Πολιτισμού από το 1995, σε συνεργασία με τα μουσεία Νεότερου Πολιτισμού, τις Εφορείες

Νεωτέρων Μνημείων, το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου των Μουσείων (I.C.O.M.), το Υπουργείο Παιδείας και άλλους φορείς.

Η μουσική θεωρήθηκε ο προσφορότερος τρόπος για να έρθουν κοντά άνθρωποι με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο, γλωσσικό κώδικα, ή εθνική καταγωγή, και γι αυτούς τους λόγους σχεδιάστηκε το Πρόγραμμα "Μουσικοί Διάλογοι", σε συνεργασία με το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων "Φοίβος Ανωγειανάκης" – Μ.Ε.Λ.Μ.Ο.Φ.Α.Κ.Ε. Το Πρόγραμμα "Μουσικοί Διάλογοι" περιέλαβε στις δράσεις του:

- τη διοργάνωση συναυλιών σε διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας
- τη διοργάνωση ημερίδων-σεμιναρίων που απευθύνονται σε μουσικούς, μουσικολόγους και δασκάλους της μουσικής (όλων των βαθμίδων),
- την παραγωγή ενός εκπαιδευτικού φακέλου για χρήση στα δημόσια σχολεία και στα ωδεία.

Ειδικότερα, η διαθεματική εκπαιδευτική προσέγγιση της Μουσειοσκευής με τίτλο «Οι Μουσικές της Ελλάδας μέσα από το Θέατρο Σκιών» σχεδιάστηκε από τη Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του τ.ΥΠ.ΠΟ, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της και του προγράμματος «Μουσικοί Διάλογοι». Σκοπός του εκπαιδευτικού υλικού ήταν να παρουσιάσει τη μουσική ως σημαντικό στοιχείο του Θεάτρου Σκιών στον ελληνικό χώρο, ως φορέα διαπολιτισμικού διαλόγου και να προτείνει δραστηριότητες που θα ενεργοποιήσουν ευχάριστα τα παιδιά Δημοτικού και Γυμνασίου. Οι επιμέρους στόχοι του εκπαιδευτικού υλικού είναι:

- Να περιγράψει τη μουσική ως σημαντικό στοιχείο του ελληνικού Θεάτρου Σκιών και να τη συσχετίσει με τον λόγο και την κίνηση που συνυπάρχουν στο θέαμα αυτό.
- Να παρουσιάσει τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα και να τα συνδέσει με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, κοινωνικές εκδηλώσεις και το Θέατρο Σκιών.
- Να διακρίνει στο Θέατρο Σκιών την συνύπαρξη και το διάλογο ομάδων με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και μουσικές παραδόσεις.
- Να δώσει κίνητρα ώστε να υλοποιηθεί μια παράσταση Θεάτρου Σκιών καθώς και άλλες σχετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες στην σχολική τάξη.
- Να ενθαρρύνει την συνεργασία των μαθητών, την καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητάς τους.

- Να παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στην ελληνική παραδοσιακή μουσική και το Θέατρο Σκιών.
- Να ενθαρρύνει την ανάπτυξη διαλόγου μέσα στην ελληνική κοινωνία, ο οποίος θα οδηγήσει στον αμοιβαίο σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων που συνυπάρχουν σε αυτή.

Το περιεχόμενο και οι προτεινόμενες δραστηριότητές του υλικού μπορούν να αξιοποιηθούν σε κάθε σχολική βαθμίδα καθώς η μουσική στο Θέατρο Σκιών αποτελεί ένα θέμα που μπορεί να πάρει ποικίλες προεκτάσεις. Γι αυτό προτείνεται η αξιοποίηση του υλικού στο πλαίσιο ενός ευρύτερου διαθεματικού σχεδίου εργασίας, με θέμα την ελληνική παραδοσιακή μουσική, τα λαϊκά μουσικά όργανα, το Θέατρο Σκιών κ.ά., στην Ευέλικτη Ζώνη (Δημοτικό) ή σε Προγράμματα Σχολικών Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (Δημοτικό ή Γυμνάσιο) καθώς και σε σχετικές ενότητες άλλων διδακτικών αντικειμένων. Για να γίνει επεξεργασία του υλικού συστηματικά και σε βάθος, προτείνεται η συνεργασία των μαθητών σε ομαδικές και βιωματικές δραστηριότητες, έρευνες, κατασκευές, συζήτηση, ανταλλαγή ιδεών και σκέψεων (Τζαμουράνη, 2009).

- *Εκπαιδευτικά Προγράμματα*, Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων "Φοίβος Ανωγειανάκης", τ.ΥΠ.ΠΟ

Το Μ.Ε.Λ.Μ.Ο.Φ.Α.Κ.Ε εγκαινιάστηκε στις 6 Ιουνίου του 1991 και είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου εποπτευόμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού. Βασίζεται στη συλλογή από 1200 ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα από τον 18ο αιώνα ως τις μέρες μας, καρπό 40χρονης έρευνας και μελέτης του μουσικολόγου Φοίβου Ανωγειανάκη. Το 1978 ο Φοίβος Ανωγειανάκης δώρισε τη συλλογή του στο ελληνικό δημόσιο και με την εποπτεία του άρχισαν οι εργασίες ίδρυσης του Μουσείου, που στεγάζεται σ' ένα παλαιό αρχοντικό του 1840 στην Πλάκα (οικία Λασσάνη) δίπλα στη Ρωμαϊκή Αγορά. Στο μουσείο εκτίθενται περίπου τα μισά όργανα της συλλογής Ανωγειανάκη, με κριτήριο όχι μόνο την αισθητική και τη διακόσμηση τους, αλλά κυρίως το εθνολογικό και μουσικολογικό τους ενδιαφέρον.

Ο σχεδιασμός των ωριαίων εκπαιδευτικών προγραμμάτων εντός του μουσείου γίνεται από ειδική επιστημονική ομάδα σε συνεργασία με τον εθνομουσικολόγο Λάμπρο Λιάβα και για συγκεκριμένα ηλικιακά επίπεδα. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί παραλαμβάνουν εκπαιδευτικό φάκελο με φύλλα εργασίας, οδηγίες για κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων, προτάσεις προς το δάσκαλο για το συνδυασμό του προγράμματος με τη σχολική

ύλη, φωτογραφίες μουσικών οργάνων, το εκπαιδευτικό cd-rom Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα και το ιστορικό του μουσείου σε ψηφιακή μορφή.

Επιπλέον το μουσείο παρέχει από το 2011 τη δυνατότητα της φιλοξενίας της κινητής του έκθεσης ιδιαίτερα σε μουσικά σχολεία, η οποία αποτελείται από περίπου 500 αντικείμενα, φωτογραφίες και οπτικοακουστικό υλικό που δημιουργήθηκε το 2000 σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού του ΥΠ.ΠΟ και περιοδεύει στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Επιπλέον, στο πλαίσιο της κινητής έκθεσης παρέχεται ειδική μουσειοσκευή για πραγματοποίηση παράστασης Καραγκιόζη δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στα σύνολα παραδοσιακής μουσικής των μουσικών σχολείων να προσφέρουν ζωντανά μουσικά παραδείγματα με τα όργανα που περιλαμβάνονται στην κινητή έκθεση του Μουσείου Φοίβου Ανωγειανάκη.

Ως εκ τούτου, το Μ.Ε.Λ.Μ.Ο.Φ.Α.Κ.Ε μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του στοχεύει στην άμεση επικοινωνία με το κοινό και στην διεύρυνση του, προσφέροντας οργανωμένες μουσικές δραστηριότητες στους νεαρούς επισκέπτες του προσκαλώντας τους παράλληλα να συμμετέχουν ενεργά. Με άλλα λόγια τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποσκοπούν στο συνδυασμό γνώσης, της γνώσης που προσφέρει η εμπειρία και της ψυχαγωγίας του επισκέπτη.

Τέλος, η διοργάνωση παράλληλων εκδηλώσεων όπως σεμινάρια, ημερίδες, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, παροχές εκμάθησης παραδοσιακών μουσικών οργάνων πλαισιώνουν το πρόγραμμα του Μουσείου με βασικό σκοπό τη βελτίωση των προσφερόμενων πολιτιστικών προϊόντων και την κάλυψη των αναγκών του επισκέπτη.

➤ *Η Καμεράτα πάει σχολείο: 2006-2009, Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών.*

Στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της ορχήστρας συγκαταλέχθηκαν συναυλίες και εργαστήρια ανά την Ελλάδα, γενικές δοκιμές συναυλιών ανοιχτές σε μαθητές σχολείων και ωδείων, πολυάριθμες συμμετοχές στη σειρά συναυλιών «Κυριακή Πρωί στο Μέγαρο». Τα προγράμματα πραγματοποιήθηκαν με την υποστήριξη του Συλλόγου των Φίλων της Μουσικής, του Οργανισμού Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, του Υ.ΠΟ, του Υπουργείου Παιδείας και ιδιωτικού ομίλου. Αποτελώντας η μουσική εκπαίδευση για την Καμεράτα, έναν από τους βασικούς προσανατολισμούς της, η Ορχήστρα απευθύνθηκε σε μαθητές του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου. Η συνεργασία της Καμεράτα με τα δημοτικά σχολεία εγκαινιάστηκε το 2004 με το πρόγραμμα «Από την Ακοή στην Ακρόαση», ενώ ακολούθησαν τα προγράμματα «Μουσική εκδρομή με τον Αίσωπο» και «Παραμύθι σε τέσσερις χορδές» καθώς και η πανηγυρική συναυλία «Η Καμεράτα και το Παιχνιδόκουτο».

Το βασικό εκπαιδευτικό υλικό για τα προγράμματά της το προσέφερε η ίδια η Ορχήστρα παρουσιάζοντας βιωματικά το ανθρώπινο δυναμικό των μουσικών της, το ηχόχρωμα των εγχόρδων οργάνων της και το ευρύ -από τη μουσική μπαρόκ ως τον 21ο αιώνα- ρεπερτόριό της, στο οποίο προστέθηκε και το έργο του συνθέτη Αλέξανδρου Μούζα, ειδικά γραμμένο για τις εκπαιδευτικές συναυλίες των γυμνασίων. Για την επιλογή των μουσικών έργων για τα προγράμματα της Καμεράτα, προκρίθηκαν σύντομα έργα που να προσκαλούν σε κίνηση (π.χ. χοροί), που να κεντρίζουν την περιέργεια (π.χ. με χρήση κάποιας ιδιαίτερης τεχνικής, όπως το πιτσικάτο), ή και έργα απλώς πολύ γνωστά και δημοφιλή. Περαιτέρω κριτήρια επιλογής αποτέλεσαν και οι έντονες αντιθέσεις, τα περιγραφικά στοιχεία, οι εμφανείς λαϊκές επιδράσεις, καθώς και τα στοιχεία του αιφνιδιασμού, του παράταιρου και του απροσδόκητου, που προσδιορίζουν το χιούμορ στη μουσική. Κατά το σχεδιασμό των εργαστηρίων, δόθηκε έμφαση στην ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τις προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών, καθώς και στην ανάγκη για βιωματική προσέγγιση της μουσικής μέσω της ακρόασης, της σύνθεσης, της εκτέλεσης. Βασική προϋπόθεση, κατά την οργάνωση και χρήση του εκπαιδευτικού υλικού αποτέλεσε η ενεργός συμμετοχή όλων των μαθητών με ποικιλότητες δραστηριότητες. Μέσω της ιστοσελίδας της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης, οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε ειδικά για το πρόγραμμα γυμνασίων της Ορχήστρας. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει κείμενα για τους συνθέτες και τα έργα της συναυλίας, προτεινόμενες δραστηριότητες, συνδέσμους με ιστοσελίδες, βίντεο, παρτιτούρες κ.ά. (Μασούρα, 2009).

➤ *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Κυριακή πρωί στο Μέγαρο*, Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών.

Την περίοδο 1995-1996 το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών εγκαινιάζει στο πρόγραμμά του μια νέα σειρά πρωινών και απογευματινών εκδηλώσεων, που αφορούν δημοφιλή έργα του συμφωνικού ρεπερτορίου (κλασική μουσική, τζαζ κ.λ.π.) με στόχο την εξοικείωση των παιδιών και των νέων με τη συμφωνική μουσική. Το πρόγραμμα αποκτά ειδικό εκπαιδευτικό ενδιαφέρον τον χειμώνα του 2001, καθώς είναι η πρώτη φορά που υπάρχει συστηματικός σχολιασμός για τα έργα που παρουσιάζονται και ο οποίος απευθύνεται τόσο στα παιδιά όσο και στους ενήλικες. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος επεξηγούνται οι μουσικοί όροι, η μορφολογία, η δομή και το περιεχόμενο των έργων που ακούγονται ενώ δίνονται πληροφορίες με αναφορές ιστορικές, λογοτεχνικές, εικαστικές προσεγγίζοντας διαθεματικά τα μουσικά έργα, περιγράφονται και παρουσιάζονται τα όργανα που παίζονται

κάθε φορά με ιδιαίτερες αναφορές στην ιστορία τους, τις ιδιαιτερότητές τους, τις τεχνικές παιξίματός τους.

Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν διάλογο με τους μουσικούς και τους μαέστρους για την παρουσίαση των οργάνων, όσο και για διευκρινίσεις. Παρέχεται στο κοινό πολυσέλιδο έντυπο φυλλάδιο, στο οποίο εκτός από τη σύνθεση του προγράμματος περιλαμβάνονται τα κυριότερα σημεία του σχολιασμού ως προς το περιεχόμενο, τους συνθέτες και τα έργα της συναυλίας, προτρέποντας τους μικρούς ακροατές να αξιοποιήσουν το εκπαιδευτικό υλικό (ερωτήσεις, κουίζ, παιχνίδια, δραστηριότητες, και σταυρόλεξα) σε μια πιο ενδιαφέρουσα και ενεργητική συμμετοχή αλλά και εμπέδωση των γνώσεων που αποκομίζουν από τις ακροάσεις.

Η σύνθεση του προγράμματος και η επιλογή των έργων γίνεται άλλοτε συνδυαστικά με τις βραδινές συναυλίες της εκάστοτε χρονικής περιόδου και άλλοτε με θεματολογία η οποία επηρεάζεται συχνά από την επικαιρότητα (γιορτές, καρναβάλι, εποχές κ.τ.λ.). Τα μουσικά σύνολα που φιλοξενούνται περιλαμβάνουν και εμφανίσεις νεαρών σε ηλικία μουσικών (Αθηναϊκή Συμφωνική Ορχήστρα Νέων-ΑΣΟΝ, Μαθητική Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών κ.τλ).

- *Το Παιδικό Μουσικό Δωμάτιο*, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών.

Η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη» συμμετέχει ενεργά στην μουσική εκπαίδευση και έρευνα στην Ελλάδα μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα και υλικό ειδικά σχεδιασμένο για τα σχολεία. Ο ρόλος που καλούνται να διαδραματίσουν σήμερα οι μουσικές βιβλιοθήκες ως Κέντρα Μαθησιακών Πόρων (Learning Resources Centers), προκειμένου να εξυπηρετήσουν μικρά παιδιά επιτυγχάνεται με τη συνεργασία βιβλιοθηκονόμων, μουσικολόγων και εκπαιδευτικών και έχουν στόχο τη γνωριμία με τη βιβλιοθήκη και τη χρήση των πηγών πληροφόρησης.

Στη διεθνή αρθρογραφία εντοπίζουμε δυο βασικούς ορισμούς για τον όρο «πληροφοριακή παιδεία» καθώς το εννοιολογικό μοντέλο της πληροφοριακής παιδείας χαρακτηρίζεται από πέντε (5) βασικά συστατικά που αποτελούν παράλληλα στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τις μουσικές βιβλιοθήκες: τη Βασική Παιδεία (Basic Literacy), τη Βιβλιοθηκονομική Παιδεία (Library Literacy), η οποία αποτελεί συνέχεια της βασικής παιδείας, που πραγματώνεται μέσα στο σχολικό περιβάλλον, στη σχολική βιβλιοθήκη και πολύ αργότερα μέσα στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, στην ακαδημαϊκή ή ειδική / ερευνητική βιβλιοθήκη, την Παιδεία των Μέσων (Media Literacy), την τεχνολογική

Παιδεία (Technology Literacy), που αφορά στη δυνατότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί τεχνολογικά μέσα, προκειμένου να βελτιώσει τις δεξιότητές του, τις εκπαιδευτικές του εμπειρίες σε διάφορα είδη λογισμικού και υλισμικού (hardware), ώστε να είναι σε θέση να επινοεί τα δικά του πληροφοριακά δημιουργήματα σε έντυπη μορφή, στην οθόνη ή on-line και την Οπτική Παιδεία (Visual Literacy), η οποία αφορά στις δεξιότητες και την εκπαίδευση του ατόμου να βλέπει τα διάφορα οπτικοακουστικά μέσα με κριτικό τρόπο (Χρυσάδακου & Spano, 2009).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το «Παιδικό Μουσικό Δωμάτιο» σχεδιάστηκε για να αποτελέσει μια μικρή παιδική βιβλιοθήκη προκειμένου να φιλοξενήσει τους μικρούς αναγνώστες της μουσικής βιβλιοθήκης και να λειτουργήσει ως εκπαιδευτικό δωμάτιο για τη μουσική προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση (3-8 ετών). Το υλικό που διαθέτει το παιδικό μουσικό δωμάτιο υποστηρίζει επίσης τις ανάγκες που προκύπτουν κατά την εξέλιξη του εκπαιδευτικού μουσικού προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με το προσωπικό της Βιβλιοθήκης. Οι στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος εντοπίζονται στο προσανατολισμό και στην καθοδήγηση των εκπαιδευομένων στη χρήση των πληροφοριακών πόρων του δωματίου. Η επιμόρφωση των μικρών χρηστών στον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των μουσικών πληροφοριών βασίζεται στην απόκτηση πληροφοριακής ευχέρειας και στην προσαρμοσμένη βιβλιοθηκονομική και βιβλιογραφική διδασκαλία των μουσικολόγων και βιβλιοθηκονόμων κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Το πρόγραμμα συμπεριλαμβάνει δραστηριότητες που κινητοποιούν τις αισθήσεις των παιδιών όπως: ακοή - αφήγηση μικρών ιστοριών και ακρόαση μουσικών αποσπασμάτων (story telling), όραση - προβολή διαφανειών και video που σχετίζονται με το περιεχόμενο των βιβλίων, αφή - μουσική πρακτική με μουσικά όργανα. Το πρόγραμμα προσεγγίζει βασικές μουσικές έννοιες και όρους, με σκοπό την ανάπτυξη του ενδιαφέροντος των παιδιών για τη μουσική και έχει στόχο την εξοικείωση με την έννοια και το χώρο της Βιβλιοθήκης καθώς και τη γνωριμία με το βιβλίο ως μέσο πληροφόρησης, έρευνας, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας. Τα πλεονεκτήματα της δημιουργίας οπτικοακουστικών μέσων παρουσίασης, προβολής και προώθησης του υλικού βρίσκονται κυρίως στην αμεσότητα προς τους χρήστες και στο υψηλό επίπεδο προσέγγισης των μουσικών πληροφοριών μέσα από τη διάχυση οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων.

- *Μουσική Παιδεία και Δημοκρατία στην Κλασική Αθήνα*, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για τη Μουσική Εικονογραφία, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, (Μάρτιος – Σεπτέμβριος 2012).

Το Μάιο του 1999, η Ολομέλεια ψήφισε ομόφωνα τη σύσταση του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία (27 Μαΐου 1999- ΦΕΚ 116 Α' /9.6.1999) και το οποίο είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, που εδρεύει στην Αθήνα στο κτίριο της Βουλής των Ελλήνων. Η μελέτη και προβολή των κοινοβουλευτικών θεσμών και της δημοκρατίας, η ενίσχυση των προσπαθειών για τη βελτίωση της διεθνούς θέσης της Ελλάδας και την υποστήριξη γενικώς των συμφερόντων του ελληνισμού, η συμβολή στην καλλιέργεια της ιστορικής μνήμης του λαού και ιδίως των νέων και η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των λαών αποτελούν τους σκοπούς του Ιδρύματος. Οι εκθέσεις, τα συνέδρια, οι εκδόσεις, η ανάπτυξη των σχέσεων της Βουλής των Ελλήνων με τα ξένα κοινοβούλια και διεθνείς οργανισμούς, είναι τα μέσα με τα οποία υλοποιούνται οι σκοποί και οι στόχοι του Ιδρύματος (Κυριακοπούλου, 2010:32). Η πολιτιστική πολιτική που εφαρμόζει το Ίδρυμα είναι σύμφωνη με τις βασικές κατευθύνσεις για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς και ταυτότητας που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το θεσμικό ρόλο και την αποστολή του Ιδρύματος και την εν γένει συμμετοχή του στα πολιτιστικά, κοινωνικά και μορφωτικά ζητήματα της χώρας. Επιπρόσθετα υποστηρίζει κάθε ενέργεια και πράξη που αποσκοπεί στην ενίσχυση της πνευματικής δημιουργίας, την ανάπτυξη όρων και προϋποθέσεων λαϊκής συμμετοχής και την προώθηση της πολιτισμικής επικοινωνίας με την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό (Μπιτσάνη, 2004:130).

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτέλεσε προϊόν εργασίας ομάδας μουσικολόγων του τμήματος μουσικών σπουδών της σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με επιστημονική υπεύθυνη την Α.Γουλάκη Βουτυρά και σχεδιάστηκε με σημείο αναφοράς τη σταθερή έκθεση που φιλοξενήθηκε στο Τμήμα Εκθέσεων του Ιδρύματος της Βουλής. Σκοπός του προγράμματος ήταν να προσδιοριστεί η μουσική ως στοιχείο παιδείας, που μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση των θεσμών της δημοκρατίας και στη συμμετοχής στα κοινά. Η έκθεση περιελάμβανε κείμενα, ευρήματα από τη συλλογή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου στην Αθήνα, φωτογραφικό και υλικό από άλλα μουσεία της Ελλάδας (και του εξωτερικού), εκπαιδευτικό ντοκιμαντέρ του Υπουργείου Παιδείας, αλλά και ανακατασκευασμένα μουσικά όργανα ενώ προϋπόθετε τη συμμετοχή των μαθητών σε διαδραστικές δραστηριότητες.

- *Η Όπερα διαδραστικά στα δημοτικά σχολεία*, Εθνική Λυρική Σκηνή, ΕΣΠΑ 2007-2013.

Η Εθνική Λυρική Σκηνή ιδρύεται το 1940 όπου καλλιεργείται παράλληλα με την όπερα, η οπερέτα και ο χορός. Το 1994, ο οργανισμός ανακηρύσσεται Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου

Δικαίου, λαμβάνοντας και επίσημα την επωνυμία «Εθνική Λυρική Σκηνή». Βασική αποστολή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής είναι «να προσφέρει στο κοινό της παραστάσεις υψηλής ποιότητας όπερας, μπαλέτου, παιδικής όπερας και οπερέτας, παρουσιάζοντας έργα που καλύπτουν τους τέσσερις αιώνες της λυρικής τέχνης (Αγγελίδη, 2009).

Με βάση το πλαίσιο δραστηριοποίησης της για την πολιτιστική εκπαίδευση, η Εθνική Λυρική Σκηνή, μέσα από το συγκεκριμένο επιχειρησιακό πρόγραμμα, στοχεύει να αποτελέσει η Όπερα, ως μουσικό θέατρο, εκπαιδευτικό μέσο για την κατανόηση ιδεών, συμπεριφορών, αντιλήψεων, λαών και πολιτισμών συνδυάζοντας όλες τις τέχνες, δίνοντας, παράλληλα στα παιδιά τη δυνατότητα της έκφρασης και της προετοιμασίας μιας μουσικοθεατρικής παράστασης. Είναι βασισμένο στον Κουρέα της Σεβίλλης του Τζιάκομο Ροσσίνι (1792-1868) το οποίο παρουσιάζεται σε συνεπτυγμένη μορφή για παιδιά. Συνοδεύεται από εκπαιδευτικό υλικό για την προετοιμασία και την υλοποίηση της μουσικοθεατρικής παράστασης σε σχολικό περιβάλλον καθώς και οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς μουσικής καλλιτεχνικών και θεατρολογίας για την επιλογή των μαθητών, τις πρόβες και την προετοιμασία του έργου, την προβολή της παράστασης και τα μέσα διαφήμισης, σκηνοθετικές οδηγίες, οδηγίες φωτισμών καθώς και οδηγίες για την τελετουργία της παράστασης. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και σε παιδιά με νοητική υστέρηση, διαμορφώνοντας τους στόχους και τις δυνατότητες των παιδιών εκ νέου με σκοπό τη συμμετοχή τους στην παράσταση και την επικοινωνία με συνομηλίκους τους.

Η ενασχόληση των μαθητών με την υλοποίηση της μουσικοθεατρικής παράστασης στοχεύει να τους βοηθήσει να ελέγξουν τα συναισθήματά τους, να ενδυναμώσουν τη φαντασία τους για δημιουργική αυτοέκφραση, να ελέγξουν τη φωνή και το σώμα τους. Ταυτόχρονα, μέσω του προγράμματος δίνεται η δυνατότητα της εκτίμησης των Τεχνών εις βάθος. Οι ικανότητες και οι επιδεξιότητες που μπορούν να αναπτύξουν οι μαθητές μέσω του προγράμματος συνίστανται στη δυνατότητα γρήγορης και αποτελεσματικής σκέψης, στην επίλυση κρίσεων και προβλημάτων, στην καλλιέργεια της αποφασιστικότητας, στην ανάπτυξη της δημιουργικής κρίσης, στη συμμετοχική δράση, στη βελτίωση των σχέσεων με την κοινότητα, στην καταπολέμηση του φόβου έκθεσης στο κοινό, κ.ά.

Η μουσικο-ρυθμική και κινητική αγωγή συμπεριλαμβάνεται ως συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης στο πρόγραμμα βοηθώντας το μαθητή: στην ανάπτυξη της προσοχής, στη μεταστροφή της προσοχής σε αυτοσυγκέντρωση, στην κοινωνική ολοκλήρωση, στην έκφραση των λεπτών αποχρώσεων στη σχέση ήχου και αισθήσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα βρίσκεται σε εξέλιξη.

Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι τόσο οι πολιτιστικοί οργανισμοί όσο και τα μουσεία προσαρμόζουν τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες τους στις σύγχρονες ανάγκες των εκπαιδευτικών. Πολλοί οργανισμοί από τους προαναφερθέντες διοργανώνουν σεμινάρια ανάπτυξης του καλλιτεχνικού δυναμικού των δασκάλων, ενημερώνοντάς τους για νέες προσεγγίσεις ιδέες και δραστηριότητες ενσωμάτωσης της καλλιτεχνικής δημιουργίας στο πρόγραμμα διδασκαλίας κάθε τάξης και εμπλουτισμού της μουσικής διδακτικής πρακτικής διανθίζοντας τα επιμορφωτικά προγράμματα τους και με ποικίλα είδη τέχνης, όπως είναι οι εικαστικές δημιουργίες, το θέατρο, η κίνηση. Απώτερος σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι αυτοδύναμα οι εκπαιδευτικοί να ανακαλύπτουν πρωτοποριακούς τρόπους προσέγγισης και παρουσίασης μορφών της μουσικής τέχνης.

Προκειμένου να δοθεί έμφαση στην πρακτική πλευρά των συνεργασιών οργανισμών-σχολείων, τίθεται συνήθως ως στόχος η δημιουργία καλλιτεχνικών συμπράξεων- συχνά με το συνδυασμό διαφορετικών ειδών τέχνης που διδάσκονται στο σχολείο - τα οποία παρουσιάζονται δημόσια στους χώρους του σχολείου ή του πολιτιστικού οργανισμού. Τέτοιες δράσεις είναι ιδιαίτερα επιθυμητές λόγω της πολιτιστικής, εκπαιδευτικής και κοινωνικής τους αξίας, αφού ενθαρρύνουν τα παιδιά στη μουσική δημιουργία και εκτέλεση, προωθούν την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της σχολικής κοινότητας και παράλληλα ενδυναμώνουν τους δεσμούς σχολείων και των πολιτιστικών οργανισμών (Plummeridge, 2001:21-31).

Ανάμεσα στους φορείς με ξεχωριστή πολιτιστική προσφορά στο χώρο παρεχόμενης μουσικής εκπαίδευσης είτε με επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς και μαθητές, είτε με εκπαιδευτικό υλικό (μουσειοσκευές – εκπαιδευτικές βαλίτσες που δανείζονται στα σχολεία) ειδικά σχεδιασμένο για συγκεκριμένες θεματικές θεωρούνται οι εκπαιδευτικοί τομείς του Κέντρου Μελετών της Ακρόπολης, του Μουσείου Μπενάκη, του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, του Εθνολογικού Μουσείου Θράκης «Αγγελική Γιαννακίδου», του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, κ.ά. (Βαζίμας, 2009:94· Γιούλαπτη, 2009:95· Δάφνη, 2009:95· Ζυγούρη, 2009:97).

3.3 Θεσμοθετημένη αξιοποίηση προγραμματικών δράσεων για την Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση

Όπως υπογραμμίζεται στην εισηγητική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής "Βίβλος για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό", περισσότεροι από δύο εκατομμύρια πολίτες των κρατών-μελών της Ε.Ε. εργάζονται, ή απασχολούνται, σε επαγγέλματα που έχουν έμμεση ή άμεση

σχέση με την τέχνη. Η εξάπλωση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε) και η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας στους τομείς διαχείρισης, προβολής και διάχυσης της πληροφορίας, διευρύνουν αναμφισβήτητα τον χώρο της καλλιτεχνικής δημιουργίας και δημιουργούν πολλαπλάσιες ανάγκες και ευκαιρίες για εργασία στον χώρο των επαγγελματιών που σχετίζονται έμμεσα ή άμεσα με την τέχνη και τον πολιτισμό.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικών πρωτοβουλίας της Ε.Ε. για τη “Δια βίου Εκπαίδευση”, τη “Διαπολιτισμική Εκπαίδευση”, την “Αγωγή του Πολίτη”, την “Ειδική Αγωγή” και την υποστήριξη προγραμμάτων για ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού, αποδίδεται ολοένα αυξανόμενη σημασία στις δραστηριότητες τέχνης και πολιτισμού, επειδή διαπιστώνεται η εκπαιδευτική αξία της τέχνης στη νοητική και συναισθηματική κινητοποίηση του εκπαιδευόμενου. Αυτή η καταλυτική επίδραση των δραστηριοτήτων τέχνης και πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα τη αυξανόμενη ζήτηση για εκπαιδευτικό υλικό και επιμόρφωση εκπαιδευτών στα αντικείμενα αυτά. Η αναζήτηση επομένως, και η κατάρτιση εκπαιδευτικών, που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν πολυ-επίπεδα ως επιμορφωτές εκπαιδευτικών, σχεδιαστές εκπαιδευτικού υλικού και δράσεων στο τομέα της τέχνης και του πολιτισμού, υπεύθυνοι οργάνωσης και διαχείρισης εργαστηρίων τέχνης και διαχειριστές πολιτιστικών εκδηλώσεων στο κέντρο και στην περιφέρεια, είναι προφανής και απόλυτης προτεραιότητας δράση.

Οι χώρες της Ε.Ε έχουν συμφωνήσει εδώ και καιρό ότι οι μαθητές του μέλλοντος, για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που δημιουργούν οι κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές και εξελίξεις θα πρέπει να είναι σε θέση να αναπτύξουν βασικές ικανότητες - γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις – όπως: η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, «μαθαίνω να μαθαίνω», η επικοινωνία, η συνεργατικότητα, η διατύπωση παραγωγικών ερωτήσεων, η καινοτομία, η πολιτισμική ευαισθησία, η προσαρμοστικότητα, η ευελιξία, η αυτό-διαχείριση της μάθησης, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η υπευθυνότητα, η επίλυση προβλημάτων. Οι στόχοι αυτοί, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης και ανάπτυξης του ατόμου έχουν οδηγήσει την Ευρωπαϊκή πολιτική σε μια προσέγγιση της εκπαίδευσης που υπερβαίνει τα παραδοσιακά όρια μεταξύ γνωστικών κλάδων και στοχεύει στο να δώσει τους μαθητές ένα υπόβαθρο γνώσεων και εγκάρσιων δεξιοτήτων προκειμένου να συμμετάσχουν σε ένα περιβάλλον όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο, ανταγωνιστικό, διαφοροποιημένο και πολύπλοκο (Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε 2008/С 319/08).

Το σχολείο που θα συμβάλλει στα παραπάνω, πρέπει να αποτελεί ένα περιβάλλον μάθησης και εργασίας που κεντρίζει το ενδιαφέρον μαθητών και εκπαιδευτικών, είναι χώρος δημιουργικός, ευέλικτος, δυναμικός και ανοιχτός στη συνεργασία και τη σύμπραξη με την

τοπική κοινωνία, δίνει πρωτοβουλίες στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές του και καλλιεργεί την πρακτική της αξιολόγησης και της ανατροφοδότησης με σκοπό να εντοπίζει πιθανούς τομείς που επιδέχονται αλλαγή και βελτίωση (Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε 2008/С 319/08). Είναι επίσης ένα σχολείο που: α) εξασφαλίζει εκπαίδευση υψηλής ποιότητας για όλους τους μαθητές σύμφωνα με την αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών αλλά και της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής, β) προωθεί την αειφορία και τις νέες τεχνολογίες προς όφελος εκπαιδευτικών και μαθητών, γ) χρησιμοποιεί καινοτόμα και ευέλικτα μέσα και μεθόδους διδασκαλίας που ενθαρρύνουν τη συνεργατική, τη βιωματική και την εξατομικευμένη μάθηση.

Στις ενότητες που ακολουθούν, θα αναφερθούμε σε εφαρμογές των ευρωπαϊκών θέσεων από το επίσημο ελληνικό κράτος, παρουσιάζοντας προγραμματικές δράσεις στο πλαίσιο της δέσμευσης του για την αξιοποίηση της μουσικής στην εκπαίδευση.

- *Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός (1995-2003): Η Πολιτισμική Διάσταση στην Εκπαίδευση.*

Το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός», το οποίο ξεκίνησε το 1994 ως ιδέα της Μελίνα Μερκούρη, και αποτέλεσε μια κοινή πρωτοβουλία των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού καθώς και της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, τις Διευθύνσεις Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Λαϊκού Πολιτισμού και Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού και το I.C.O.M..

Στόχος του αποτέλεσε η αναβάθμιση του ρόλου των Τεχνών και του Πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία, περιλαμβάνοντας την παραγωγή ειδικού εκπαιδευτικού υλικού καθώς και την επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών στη μεθοδολογία εφαρμογής. Η μελέτη και ο σχεδιασμός του προγράμματος ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1994 στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας στην Ε.Ε. Η φιλοσοφία, οι στόχοι, οι μέθοδοι προσέγγισης και το πλαίσιο δράσεων της πειραματικής εφαρμογής του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, διαμορφώθηκαν το 1994 από ειδικές επιτροπές εμπειρογνομόνων (Επιτροπές Αρχικού Σχεδιασμού του Προγράμματος) και αποτυπώθηκαν σε ειδικό έντυπο, με τον τίτλο "Φιλοσοφία και Στόχοι του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ". Η πειραματική εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 1995 από την Α΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου, σε σαράντα έξι (46) Δημοτικά Σχολεία της χώρας. Στην περίοδο 1995-2001, εφαρμόστηκε

σε ενενήντα δύο (92) δημοτικά σχολεία στην Ελλάδα και δύο δημοτικά σχολεία της Κύπρου. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποδείχθηκε το αποτελεσματικότερο στην πράξη για την εξοικείωση των παιδιών με τις τέχνες αναδεικνύοντας τον κομβικό ρόλο των ειδικοτήτων στην εκπαίδευση.

Στο πρόγραμμα MELINA η διδακτική πράξη οριοθετείται ως κορυφαίο πολιτισμικό γεγονός της ζωής κάθε ανθρώπου, ιδιαίτερα του μικρού παιδιού. Καλώντας, τις τέχνες: το θέατρο, τη μουσική, το χορό και την κίνηση, την εικαστική και οπτικοακουστική έκφραση, να συμβάλουν σε μια αρκετά φιλόδοξη ερευνητική προσπάθεια στο χώρο της εκπαίδευσης, επιχειρείται η προβολή και η ανάδειξη της πολιτισμικής διάστασης της εκπαίδευσης, αποκαθιστώντας στις συνειδήσεις δασκάλων και μαθητών μια ακόμα παραμελημένη "τέχνη": την τέχνη να διδάσκεις και να επιτρέπεις στον άλλο να απολαμβάνει τη διαδικασία της μάθησης, μετουσιώνοντας τη διδακτική μέθοδο, πέρα από την επιστημονική-παιδαγωγική αναζήτηση, σε διαχρονική παιδαγωγική αξία. Για την προώθηση των στόχων του, το Πρόγραμμα MELINA:

- επεξεργάστηκε συγκεκριμένο μοντέλο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε αντικείμενα Τέχνης και Πολιτισμού και αξιοποίησης σύγχρονων για την εποχή του διδακτικών μεθόδων,
- σχεδίασε εκπαιδευτικό υλικό με στόχο την ανάδειξη της πολιτισμικής συνιστώσας για τα διδακτικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος,
- εκπόνησε εκπαιδευτικά προγράμματα επισκέψεων σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς,
- οργάνωσε κλιμάκια καλλιτεχνών για επισκέψεις στα δημοτικά σχολεία.

Ειδικά για την κατάρτιση στελεχών στην πολιτισμική αγωγή δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν με επιτυχία και ικανότητα στη σχεδίαση εκπαιδευτικού υλικού και στην οργάνωση-διαχείριση δραστηριοτήτων τέχνης, που να στηρίζονται όχι απλώς στην παιδαγωγική γνώση, αλλά και στη βαθιά γνώση του αντικειμένου. Το Πρόγραμμα MELINA, υλοποίησε τρία προγράμματα κατάρτισης στελεχών με γενικό τίτλο "Οργάνωση πολιτιστικών - εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων" εξειδικευμένα αντίστοιχα στη μουσική, στο θέατρο και στην οπτικοακουστική έκφραση, με χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Υπουργείου Εργασίας.

Ειδικά για την κατάρτιση των στελεχών σε θέματα Μουσικής, οι διδακτικές ενότητες περιέλαβαν τους εξής τομείς: Στοχοθεσία και εισαγωγή στις διδακτικές ενότητες, Απαρχές της μουσικής, Ενεργητική Ακρόαση, Σύστημα Dalcroze, Ρυθμολογία, Αυτοσχέδια Μουσικά

Όργανα, Πολύτεχνη Έκφραση & Αυτοσχεδιασμός, Τεχνικές Ηχογράφησης, Οργάνωση & Διαχείριση Μουσικών Εκδηλώσεων, Βυζαντινή Μουσική, Παλαιά Μουσική, Μουσικοί Πολιτισμοί, Εποχή της Τονικότητας, Μαύρη Μουσική, Μουσικά Παιχνίδια, Οργάνωση και διαχείριση μουσικών εκδηλώσεων, Χορωδία, Σύστημα Orff, Παραδοσιακή Μουσική, Πρόγραμμα Μελίνα, Φιλοσοφία & Στόχοι, Τονικό σύστημα, Pop & Rock, Σύστημα Suzuki, Ηχολογία, Κοινωνική ψυχολογία, Μουσική του 20ου αι., Οπτικοακουστική Έκφραση, Εμπύχωση, Μουσικές Κατασκευές, Εκπαιδευτικό Υλικό, Αξιολόγηση, Σύγχρονη & Ethnic Μουσική, Μουσικοθεραπεία, Αστική Μουσική, Ηλεκτρονική Μουσική, Θεατρική Αγωγή, Εφαρμογές στα Media, Εικαστικά, Διδακτική, Η μουσική στο σχολείο, Ατομική, Χορός και κίνηση, Φωνητικό εργαστήριο, Μουσικοπαιδαγωγικά θέματα, Δικτυακές εφαρμογές, Οπτικοακουστική Έκφραση, Αρχαία Ελληνική Μουσική, Θεατρική αγωγή, Μουσική στα Μ.Μ.Ε., Στοιχεία Ακουστικής Χώρου, Πρότυπες εκπαιδευτικές σκέψεις.

Το εκπαιδευτικό υλικό του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ βοήθησε το δάσκαλο να είναι πιο αποτελεσματικός παρέχοντάς του προτάσεις για τη δομή του μαθήματος, προτάσεις για δραστηριότητες, παιδαγωγικές υποδείξεις και σχέδια εργασίας αλλά και επιλεγμένο συνοδευτικό υλικό όπως εικόνες, ήχους, κείμενα και μικροαντικείμενα που μπορούν να δώσουν «ζωή» στο μάθημα χωρίς να απαιτηθεί προσωπικός χρόνος του δασκάλου για την αναζήτησή τους. Το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει ένα σύνολο διαφορετικών και παράλληλων δράσεων, όπως για παράδειγμα μουσικά παιχνίδια, τραγούδι, μουσικές κατασκευές και ακροάσεις. Επίσης, περιλαμβάνει σύνθεση πολύτεχνων δραστηριοτήτων, με έμφαση στην εικαστική δημιουργία, καθώς και κινητικές δραστηριότητες με παιχνίδια που βασίζονται στην παρατήρηση και την μίμηση. Τέλος, εμπλουτίζεται με ομαδικές δραστηριότητες όπως: ακρόαση ήχων, χειροτεχνίες, συνεντεύξεις, παρατηρήσεις και ξεναγήσεις σε πίνακες ζωγραφικής, στοιχεία γραφικών παραστάσεων και στοιχεία κατάστρωσης πινάκων (Κεχλιμπάρη, 2011:55-56).

- *Παιχνίδια με τους ήχους* (2002). Εκπαιδευτική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση, Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α

Σύμφωνα με τους Lave και Wenger (1990), η εμπλοκή των μαθητών σε αυθεντικές δραστηριότητες που έχουν νόημα για αυτούς και γίνονται οι ίδιοι δημιουργοί αποτελεί μια απάντηση στο πρόβλημα με πολλαπλά οφέλη αφού ευνοεί την ενεργό συμμετοχή και επομένως διευκολύνει τη σε βάθος κατάκτηση της γνώσης. Η μοναδικότητα της προσωπικής συμμετοχής και εμπειρίας δημιουργεί ενθουσιασμό, κάτι που κατά τη Σέργη (1991) είναι το κύριο χαρακτηριστικό της δημιουργικότητας. Στην εποχή μας, όπου οι

ανάγκες της εκπαίδευσης είναι αυξημένες και η καθημερινότητα των παιδιών χαρακτηρίζεται από ένα δυναμικό οπτικοακουστικό τρόπο πρόσληψης της πληροφορίας, η εκπαιδευτική ταινία αποτελεί ένα βασικό εργαλείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και πράξης για καλύτερα δυνατά εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Η χρήση της εκπαιδευτικής ταινίας ως υποστηρικτικό υλικό στο χώρο της οργανωμένης εκπαίδευσης αποτελεί διεθνή πρακτική.

Στην ελληνική πραγματικότητα, αυτή η πρακτική είναι σχετικά περιορισμένη και βρίσκει εφαρμογή στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης, ως εκπαιδευτική σειρά με τίτλο: «Παιχνίδια με τους ήχους». Παιδαγωγικός στόχος της τηλεοπτικής σειράς είναι η παρουσίαση του ήχου και των ιδιοτήτων του καθώς και η ανάπτυξη αυτών των βασικών μουσικών δεξιοτήτων από παιδιά του δημοτικού. «Η δυνατότητα των παιδιών να εξερευνήσουν τις ιδιότητες του ήχου, η εμπειρία τους πάνω σε ρυθμικά και μελωδικά πρότυπα και η δημιουργία δικής τους μουσικής είναι από τις δραστηριότητες όπου θα πρέπει να δίνεται έμφαση» (ΦΕΚ Αρ. Φύλλου 1366 τ. Β΄ 18-10-2001, σ.97), ορίζει το Α.Π.

Η σειρά αποτελείται από τέσσερις ταινίες διάρκειας περίπου δεκαπέντε λεπτών έκαστη. Κάθε μία από αυτές πραγματεύεται μία από τις τέσσερις βασικές ιδιότητες του ήχου (ηχόχρωμα, ένταση, διάρκεια, τονικό ύψος). Τα «Παιχνίδια με τους ήχους» καλλιεργούν τόσο γλωσσικές όσο και μαθηματικές δεξιότητες και μέσα από τα ομαδικά παιχνίδια συμβάλλουν στη σύσφιξη σχέσεων μέσα στη μαθητική ομάδα (Τοκμακίδου, 2009). Σε αυτό το πλαίσιο η εκπαιδευτική ταινία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα βασικό εργαλείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και πράξης για καλύτερα δυνατά εκπαιδευτικά αποτελέσματα προσφέροντας πολυαισθητηριακό ερεθισμό και εμπλουτίζοντας το μάθημα της μουσικής με τη χρήση της τεχνολογίας στη διδασκαλία της. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, η κάθε ταινία αποτελείται από τρία μέρη ακολουθώντας σε γενικές γραμμές την κλασική Αριστοτελική δομή, έχει δηλαδή αρχή, μέση και τέλος. Μέσα από τη συγκεκριμένη εγκεκριμένη παραγωγή του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α, οι μουσικοπαιδαγωγοί της πρωτοβάθμιας προσεγγίζουν την απαιτητή γνώση με τρόπο δημιουργικό, βιωματικό, ευχάριστο και παιγνιώδη για τους μικρούς μαθητές.

- ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Η Μετάβαση: Πολιτισμός και Ένταξη Ευαίσθητων κοινωνικών Ομάδων στα Δημοτικά Σχολεία, ΥΠΑΙ.Π.Θ.Α

Το ΕΣΠΑ 2007-2013, με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, υλοποιώντας τη στρατηγική του Υ.ΠΑΙ.Π.Θ.Α, έχει ήδη ξεκινήσει την υλοποίηση Πράξεων

που στοχεύουν στην αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού κλίματος επιδιώκοντας την καινοτομία, αξιοποιώντας σύγχρονα διδακτικά εργαλεία με σκοπό να ανταποκριθεί στις διαφοροποιημένες ανάγκες των μαθητών όλων των βαθμίδων. Στόχος των Πράξεων, που αφορούν σε ένα αρχικό, μεταβατικό, στάδιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του Νέου Σχολείου (Σχολείο του 21ου αιώνα), είναι η εφαρμογή βασικών αρχών του Νέου Σχολείου στα υφιστάμενα Δημοτικά Σχολεία και ιδίως στα Δημοτικά Σχολεία με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Οι δύο βασικές αρχές του προγράμματος εστιάζουν πρωτίστως στην αξιοποίηση του πολιτισμού στην Εκπαίδευση, όχι μόνο εξοικειώνοντας τα παιδιά με τις τέχνες αλλά και χρησιμοποιώντας τις τέχνες ως διδακτικό εργαλείο με:

- i. την ανάπτυξη της θεατρικής παιδείας και αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού,
- ii. τη διδασκαλία της μουσικής για την ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών αλλά και για την απόκτηση μουσικής παιδείας στο μεγαλύτερο δυνατό εύρος
- iii. την ανάδειξη της δυναμικής των εικαστικών για την καλλιέργεια της προσωπικότητας των μαθητών αλλά και για την γνωστική διαδικασία.

Ο άξονας που σχετίζεται με τον πολιτισμό στην εκπαίδευση, εστιάζει μέσα από το Νέο Σχολείο στην αναμόρφωση και τον εμπλουτισμό του προγράμματος των ολοήμερων σχολείων με οριζόντιες παρεμβάσεις σε όλα τα δημοτικά σχολεία όσον αφορά στην ένταξη όλων των μαθητών. Οι προτεινόμενες δράσεις αφορούν στην ομαλή και αποτελεσματική ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα, ανεξαρτήτως κοινωνικής ομάδας και κοινωνικής ιδιαιτερότητας, με τη χρήση ειδικής διδακτικής υποστήριξης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην υποστήριξη των μαθητών που είναι αλλοδαποί, μετανάστες ή ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες (Ρομά, μουσουλμανόπαιδες).

Για την ενίσχυση των ανωτέρω παρεμβάσεων περιλαμβάνεται και ο εμπλουτισμός του εκπαιδευτικού δυναμικού των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων και ιδίως των Δημοτικών Σχολείων με «Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα» (Ε.Α.Ε.Π), με εκπαιδευτικούς με ειδίκευση στη Θεατρική Αγωγή, στη Μουσική και στα Εικαστικά. Αφετηρία για το νέο εγχείρημα αποτέλεσε η διαμόρφωση νέου προγράμματος σπουδών, προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ οι φορείς υλοποίησης του προγράμματος έχουν δεσμευτεί σε ένα χρονικό πλαίσιο τετραετίας σχετικά με την υλοποίηση της συστηματικής επιμόρφωσης, της υποστήριξης και της εμπύχωσης του διδακτικού προσωπικού.

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών ακολουθώντας τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης και ανάπτυξης του ατόμου και στοχεύοντας στην εναρμόνιση της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής με τη στρατηγική της Ε.Ε για την Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση υιοθετεί τις ανάλογες αρχές και τους στόχους λαμβάνοντας υπόψη τους διαφορετικούς ρυθμούς μάθησης των μαθητών, τις ιδιαιτερότητες στην τάξη, τις διαφορετικές κοινωνικό-πολιτισμικές αναπαραστάσεις και όλα τα άλλα στοιχεία που καταστούν τη διδασκαλία μη-τυποποιημένη διαδικασία. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών ο Πολιτισμός και οι Δραστηριότητες Τέχνης (Αισθητική Αγωγή, Μουσική, Καλλιτεχνικά) κατανέμονται για την μεν πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε δεκαέξι (16) ώρες, ενώ για τη δε Δευτεροβάθμια σε τρεις (3) ώρες για τη Μουσική και σε άλλες 3 για τα Καλλιτεχνικά. Σύμφωνα με τη Μέγα (2011b):

Οι τέχνες στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος έχουν τη δική τους αναμφισβήτητη θέση και υλοποιούνται σε συγκεκριμένες ώρες ενταγμένες στο ωρολόγιο Πρόγραμμα όλων των σχολικών βαθμίδων. Παράλληλα, ένα πλήθος έργων τέχνης εικαστικών, κινηματογραφικών και μουσικών, αλλά και άλλα πολιτιστικά ερεθίσματα (από Μουσεία, πολιτιστικούς φορείς), ενσωματώνονται στο πλαίσιο των ανεξάρτητων γνωστικών αντικειμένων (Ελληνικά, Μαθηματικά, Χημεία, Ιστορία κτλ.). Τα έργα αυτά, αποτελούν πολύτιμο θησαυρό που μπορεί να αξιοποιηθεί στην εκπαιδευτική πράξη υπηρετώντας ένα ευρύ φάσμα στόχων. Κυρίως καλλιεργούν το στοχασμό, τη δημιουργικότητα, την αυτογνωσία, την επικοινωνία των ιδεών, την κατανόηση της διαφορετικότητας και τη γνωστική ανάπτυξη (Μέγα, 2011b:62).

Η προγραμματισμένη επιμόρφωση, αφορά και σε θέματα πολιτισμού και τεχνών καθώς και τρόπους που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εντάξουν στο μάθημά τους στοιχεία για την ανάπτυξη μιας ανοιχτής και αειφόρου κοινωνίας. Τα παραπάνω εντάσσονται στο πλαίσιο του Προγράμματος Μείζονος Επιμόρφωσης (ΕΣΠΑ 2007-2013), το οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνει Διαπολιτισμικές Εκπαιδευτικές Δράσεις στη Β/θμια εκπαίδευση με ενίσχυση των διακρατικών συνεργασιών, Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, «Εκπαίδευση των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη, Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά στις Περιφέρειες Ηπείρου, Ιονίων νήσων, Θεσσαλίας και Δυτ. Ελλάδας κ.ά. Στο πλαίσιο των δράσεων για τη βελτίωση των συνθηκών και του επιπέδου εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και γενικότερα των μαθητών που μειονεκτούν λόγω προσωπικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και/ή οικονομικών συνθηκών πραγματοποιείται επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που αφορούν την εφαρμογή προγραμμάτων εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης. Αν και η επιμόρφωση

που υλοποιείται στο πλαίσιο των συγκεκριμένων δράσεων είναι εξειδικευμένη έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι στόχοι του εκάστοτε προγράμματος, ο σχεδιασμός της λαμβάνει υπόψη τις αρχές και τους στόχους του Νέου Σχολείου για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ - Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης, 2011:45).

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα κάνει ειδικές αναφορές για τη σύγχρονη θέση της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία οδηγώντας «σε μια πρώτη καταγραφή των κυριότερων πρακτικών, που συμβάλλουν στην αξιοποίηση της μουσικής στη διδασκαλία ώστε να καλυφθούν διεξοδικά ζητήματα μουσικών παραδειγμάτων και εργογραφίας, δόμησης σχεδίων μαθήματος, βιβλιογραφίας και άλλων θεμάτων υποστήριξης του εκπαιδευτικού» (Τσαφταρίδης, 2011:99).

3.4 Η συμβολή των Σχολικών Εγχειριδίων Μουσικής στη διαμόρφωση κουλτούρας για τη Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο

Τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν το επίσημο μέσο διδασκαλίας ενός διδακτικού αντικειμένου με συγκεκριμένη ύλη και για συγκεκριμένη βαθμίδα, ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του Α.Π. έχουν τη μορφή βιβλίου και λειτουργούν συνεπικουρικά με το δάσκαλο προς όφελος των μαθητών στο σχολείο και στο σπίτι. Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα διδακτικά αντικείμενα, το μάθημα της μουσικής απέκτησε για πρώτη φορά επίσημο βιβλίο, το οποίο προοριζόταν για το δάσκαλο, το 1979 ενώ για τον μαθητή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μόλις το 2007. Ειδικά για τη μουσική στην Π.Ε, τα διδακτικά εγχειρίδια μαζί με το βιβλίο του δασκάλου, το βιβλίο για το μαθητή και το τεύχος εργασιών συναπαρτίζουν τα διδακτικά εγχειρίδια της μουσικής εκπαίδευσης. Ο ρόλος τους στο πλαίσιο της μουσικής διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση θεωρείται πλέον κεντρικός καθώς χρησιμοποιούνται ως πηγές πολιτιστικής γνώσης και ως μορφή ειδικής επικοινωνίας και ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές.

➤ Δέκατος ένατος αιώνας

Τα βιβλία που αφορούσαν τη μουσική ή - στα πρώιμα στάδια της ελληνικής εκπαίδευσης του 19ου αιώνα - τη φωνητική διδασκαλία και που φαίνονταν ότι διαχρονικά «κάλυπταν» τις ανάγκες του μαθήματος αποτελούνταν από διάφορες συλλογές τραγουδιών αλλά και μεθόδους διδασκαλίας τους καθώς σε αυτά ανέτρεχαν εκπαιδευτικοί γενικής εκπαίδευσης, νηπιαγωγοί και μουσικοί ώστε να υποστηρίξουν περισσότερο τις πολιτιστικές εκδηλώσεις των δημοτικών σχολείων και το τραγούδι εντός της σχολικής αίθουσας.

Μια πρώτη διαπίστωση σε σχέση με τα σχολικά βιβλία για τη μουσική αποτέλεσε ότι η *Οκτώηχος* και το *Ψαλτήρι* εξακολουθούσαν - όπως και καθ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας - να αντιπροσωπεύουν τα κατεξοχήν διδακτικά εγχειρίδια για τη μουσική. Λαμβάνοντας υπόψη την αναγκαιότητα συγγραφής διδακτικών εγχειριδίων για τη σχολική εκπαίδευση, ο Ι.Καποδίστριας και οι συνεργάτες του Γ.Κωσταντάς και Γ.Γεννάδιος προς τα τέλη του 1828, πρότειναν την ίδρυση της «βιβλιογραφικής εφορίας» μιας επιτροπής που θα έκρινε ποια βιβλία άξιζε να τυπωθούν για στην ελληνική εκπαίδευση. Οι επιτροπές αποτελούνταν από «εκκλησιαστικούς» και «λαϊκούς» οι οποίοι ασχολήθηκαν με την αξιολόγηση, τη μετάφραση και τη σύνθεση συγγραμμάτων που αποτελούνταν από μεταφράσεις ξένων βιβλίων, αγορές κλασικών βιβλίων από το εξωτερικό, εκδοτικές εγχώριες παραγωγές, καθώς και βιβλία που προέρχονταν από δωρεές φιλελλήνων (Δασκαλάκης, 1968:330-331, 883-884· Μπελιά, 1970:82-88). Η μελέτη των παραπάνω ανέδειξε με τη σειρά της αρκετά προβλήματα όπως την ακαταλληλότητα των βιβλίων σε σχέση με το ηλικιακό επίπεδο των μαθητών, την αναντιστοιχία του περιεχομένου με το διδασκόμενο μάθημα, την ανομοιομορφία, κ.ά. Και αυτό γιατί οι προσπάθειες της περιόδου για τη θεσμοθέτηση και λειτουργία των σχολείων προσαρμόζονταν ή αντέγραφαν δυτικά μοντέλα εκπαίδευσης - κυρίως του γαλλικού - με αποτέλεσμα την αναντιστοιχία τους με τα ζητούμενα και τις ανάγκες του ελληνικού πολιτισμού (Σταύρου, 2009:21).

Το 1830 εκδίδεται ο *Οδηγός Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου* του Ι.Κοκκώνη, ο οποίος αποτελεί μετάφραση αντίστοιχου εγχειριδίου από τα γαλλικά και θεωρήθηκε έγκριτο και υποχρεωτικό από τον Καποδίστρια σε όλα τα σχολεία της ελληνικής επικράτειας, παρόλο που ο ίδιος ο συγγραφέας δεν το συγκαταλέγει σε αυτά που θα έπρεπε να διδάσκονται στο σχολείο (Κοκκώνης, 1830). Το μάθημα της «φωνητικής μουσικής», όπως χαρακτηριστικά λεγόταν αφορούσε τη διδασκαλία τραγουδιών με συγκεκριμένο θεματικό περιεχόμενο επηρεασμένο από τη θρησκευτική και σχολική ζωή, τραγούδια ευρωπαϊκής προέλευσης με εθνικό περιεχόμενο καθώς και τραγούδια για την ηθική διάπλαση των παιδιών που καλλιεργούσαν την αγάπη προς την πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια. Ο Ι.Κοκκώνης (1836) αναφέρει στο Δ' Κεφάλαιο «Περί πρακτικής διδασκαλίας των συμπληρωματικών γνώσεων» ότι η μουσική, παρόλο που από τους Γάλλους θεωρείται ως προαιρετική και συγκαταλέγεται στα προαιρετικά μαθήματα, στα ελληνικά σχολεία θεωρείται υποχρεωτική. Επιπλέον, η μουσική διακρίνεται σε δύο είδη: τη σοβαρή (θρησκευτική ή εκκλησιαστική) και την πολιτική, η οποία περιλαμβάνει και την εκμάθηση οργάνου, με έντονο θεωρητικό χαρακτήρα. Τα τραγούδια εκτελούνταν στην αρχή, το τέλος ή τα διαλείμματα των μαθημάτων, σε δημόσιες εξετάσεις και σε σχολικές εκδηλώσεις όπου κρινόταν απαραίτητο.

Παρόλα ταύτα, υπογραμμίζεται η αναγκαιότητά της ως «χρησιμώτατον μάθημα...προς μόρφωσιν της καρδίας και ανάπτυξιν του νοός» (Κοκκώνης, 1836, όπ.αναφ.στο Σταύρου, 2009).

Συμπερασματικά, η επίσημη μουσική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από τις ξένες επιδράσεις που αντίστοιχα επηρέασαν και την ελληνική εξωτερική πολιτική διαμορφώνοντας ανάλογα την εθνική ιδεολογία, τους στόχους της εκπαίδευσης στο σύνολό της, τις παιδαγωγικές αρχές αλλά και την ίδια τη λειτουργία των σχολείων με κλασικιστικό – αρχαιολατρικό περιεχόμενο (Νούτσος, 1979). Χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας, η έλλειψη ουσιαστικού σχεδιασμού εκπαιδευτικής πολιτικής και η οικονομική δυσπραγία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους μεταφυτεύονταν νόμοι και σχετικές ρυθμίσεις σε μια ελληνική νομοθεσία η οποία επί της ουσίας ατυχώς αντέγραφε την ευρωπαϊκή. Επιπλέον, η δημοτική μουσική, όπως αναφέρει ο Μ.Αδάμης, θεωρήθηκε πρωτόγονη και αταίριαστη σε ένα ευρωπαϊκό κράτος, ενώ περιορισμένα διδάχθηκε με τόσο απλουστευμένη μορφή όπου παραμορφώθηκε και έχασε τον χαρακτήρα της. Διαμορφώθηκε έτσι μια σχολική μουσική εκπαίδευση που έμοιαζε με συνονθύλευμα ευρωπαϊκών και εθνικών στοιχείων χωρίς συνέπεια, γραμμή και ενότητα ύφους φιλοδοξώντας στην εκμάθηση μουσικών φθόγγων και σολφέζ. Οι μελωδίες αποτελούσαν αντιγραφή ή σύνθεση νέων μελωδιών κατά τα γερμανικά ή γαλλικά πρότυπα χωρίς παιδαγωγική ή εκπαιδευτική προοπτική προς αντικατάσταση των δημοτικών τραγουδιών (Αδάμης, 1977:10-11).

Οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό και τους έλληνες εκπαιδευτικούς οι οποίοι φαίνεται ότι επέλεξαν τα βιβλία που θα δίδασκαν με κριτήριο τόσο το οικονομικό συμφέρον όσο και τις πολιτικές πιέσεις που δέχονταν καθώς το πελατειακό καθεστώς του 19ου αιώνα σχετικά με την πρόσληψη και την απόλυση των εκπαιδευτικών τους καθιστούσε επαγγελματικά ευάλωτους απέναντι σε κάθε πολιτική, κοινωνική ή εκπαιδευτική ιεραρχία (Πυργιωτάκης, 1992:87-134). Στο συγκεκριμένο ιστορικο-πολιτισμικό πλαίσιο ο Παπασπυρόπουλος (1934) υποστηρίζει ότι η μουσική εκπαίδευση τα πρώτα πενήντα χρόνια ζωής τους ελληνικού κράτους, υιοθέτησε τη μεταφύτευση αυτούσιων ξένων μελωδιών με προσαρμογές νεοελληνικών στίχων από Βαυαρούς διδασκάλους και επιρροές από το ιταλικό μελόδραμα όπου από το 1843 και μετά επισκεπτόταν ανελλιπώς την Ελλάδα (Παπασπυρόπουλος, όπ.αναφ. στο Σταύρου, 2009:95). Μόνο η ίδρυση του Ωδείου Αθηνών το 1871 φαίνεται ότι αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια για τη συστηματοποίηση της ελληνικής μουσικής παιδείας εκτός σχολικού χώρου παράλληλα με τις προσπάθειες για τη δημιουργία Εθνικής Μουσικής Σχολής και τη

συγκρότηση της επιστημονικής Λαογραφίας από τον Ν.Πολίτη απηχώντας τις απόψεις του «Εθνικού Ζητήματος» και την ανάγκη σύνδεσης των νεοελλήνων με τους προγόνους τους (Σταύρου, 2009:96).

➤ *Εικοστός αιώνας*

Οι αρχές του 20ου αιώνα χαρακτηρίζονται, μεταξύ άλλων, από την αμφισβήτηση της χρησιμότητας του ενός και μοναδικού βιβλίου ως καταλληλότερου ανάμεσα σε άλλα όπως και η ικανότητα – επάρκεια – νομιμότητα εκείνων που τα κρίνουν. Το σύνολο των εμπλεκομένων (επαγγελματίες του χώρου, Ελληνικός Διδασκαλικός Σύλλογος) σε αυτές τις διαδικασίες φαίνεται ότι καταδικάζει τη συγγραφή σχολικών βιβλίων κάθε τέσσερα χρόνια καθώς οι παιδαγωγικές και επιστημονικές εξελίξεις μετατρέπουν τα βιβλία σε «εργαλεία» με αναχρονιστικό περιεχόμενο. Έτσι, η πολιτική του ρυθμιστικού ανταγωνισμού χαρακτηρίζεται εξολοκλήρου από τον τρόπο λειτουργίας των επιτροπών κρίσης με βάση τις επαγγελματικές ιδιότητες των μελών, το ήθος τους, τις πολιτικές – πελατειακές εξαρτήσεις τους αλλά και το γενικότερο κλίμα μέσα στο οποίο επιτελούν το έργο τους. Στην ουσία, το τοπίο στο χώρο των διδακτικών εγχειριδίων αντανακλά το ευρύτερο πολιτικό, με αποτέλεσμα να αίρονται οι προϋποθέσεις αντικειμενικής κρίσης. Ο μόνος σημαντικός παιδαγωγικός προβληματισμός που εμφανίζεται εκείνη την περίοδο αφορά την προσπάθεια κωδικοποίησης των λειτουργιών που επιτελεί το σχολικό βιβλίο ως προς τη γλώσσα, το είδος, τον τρόπο παρουσίασης της ύλης αλλά και τα γνωρίσματα που συνιστούν την ποιότητά του. Το ζήτημα του είδους και της διάταξης της ύλης προσκρούει σε ζητήματα εθνικής ιδεολογίας (Μεγάλη Ιδέα), των παραδοσιακών αλλά και εκσυγχρονιστικών αντιλήψεων της εποχής. Στην ύλη, αναφορικά με τη μουσική, περιλαμβάνονται μόνο παιδικά εθνικά και δημώδη άσματα.

Το 1912 το *Κεντρικό Εποπτικό Συμβούλιο της Δημοτικής Εκπαιδευσεως* οριοθετεί το ρόλο της «Ωδικής» ως εκμάθηση κυρίως τραγουδιών που εκφράζουν συναισθήματα, με τους δημοτικιστές να προβάλλουν ένα διαφορετικό μοντέλο εκπαίδευσης προβάλλοντας τα δημοτικά τραγούδια ως ζώσα λαϊκή δημιουργία και εθνική μουσική (Σταύρου, 2009:99, 101).

Από το 1937 η περίοδος χαρακτηρίζεται ως συγκεντρωτική πολιτική του κρατικού μονοπωλίου για τα σχολικά βιβλία. Ο κατεξοχήν οργανισμός που συστήνεται είναι ο *Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων* (ΟΕΣΒ) αντιπροσωπεύοντας την επίσημη κρατική πολιτική που ήθελε να έχει ολοκληρωτικό έλεγχο στην απόλυτη ευθύνη, την παραγωγή και

τη διάθεση των σχολικών βιβλίων (Αναγκαστικός Νόμος 952/1937· ΦΕΚ 469/1937· Γεωργούντζος, 1968:237).

Οι πολιτικές παλινδρομήσεις οδηγούν το 1975 (ΦΕΚ 214/1975) στην ίδρυση του *Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών* (Κ.Ε.Μ.Ε) και την ανάληψη της ευθύνης των σχολικών βιβλίων από το νέο θεσμό βάσει οδηγιών και προκηρύξεων καθώς με το Νόμο 309/1976 καθιερώνεται η δωρεάν διανομή βιβλίων στη Δημόσια Γενική Εκπαίδευση. Ωστόσο η γαλούχηση των μαθητών σχετικά με την ανάπτυξη του «εθνικού φρονήματος» και της «θρησκευτικής συνείδησης» παραμένει κυρίαρχη και μετά το 1980. Ο ρόλος της μουσικής παρέμενε συμπληρωματικός στα αναλυτικά προγράμματα παρά τις όποιες αλλαγές τους καθώς δεν υπήρχε επί της ουσίας στρατηγικός σχεδιασμός και περιεχόμενο της αισθητικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών με αποτέλεσμα την παραμέληση του μαθήματος (Ιμβριώτη, 1978, όπ.αναφ. στο Σταύρου, 2009:363).

Οι πρώτες προσπάθειες επίσημης έκδοσης βιβλίων για τη διδασκαλία της Μουσικής στην Α΄ και Β΄ Δημοτικού, επιχειρήθηκε από τον *Οργανισμό Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων* (Ο.Ε.Δ.Β) το 1979 και το 1983 αντίστοιχα με την «Μέθοδο Διδασκαλίας τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου» και το «Τραγούδια – Παιχνίδια. Συμπλήρωμα της «Μεθόδου Διδασκαλίας Τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου. Εισαγωγή για τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου» των Μαζαράκη, Δ.Β., Κεφάλου –Χορς, Ε. & Δημητράτου, Β (1979/1983/1986) και τα οποία είχαν σκοπό να λειτουργήσουν ως βιβλία - πιλότοι για τον δάσκαλο. Συγκεκριμένα, η Μέθοδος αποτελεί μια συλλογή δέκα έξι (16) ελληνικών τραγουδιών και χωρίζεται σε δύο μέρη: α) τα τραγούδια – Οδηγός του δασκάλου, όπου το κάθε τραγούδι παρουσιάζεται με τη μουσική σημειογραφία του αλλά και οδηγίες προς τον δάσκαλο για να το διδάξει στα παιδιά αξιοποιώντας τη μουσική ακρόαση, τη ρυθμική απαγγελία, το τραγούδι καθώς και μουσικοκινητικές προτάσεις. Σε ιδιαίτερο σημείο γίνεται αναφορά στα όργανα με τα οποία εκτελείται το τραγούδι στην κασέτα ήχου καθώς και σε μουσικούς όρους. Τα τραγούδια είναι γραμμένα σε δημοτική ποίηση, αξιοποιούν πανελλήνιες μελωδίες, κάλαντα και μελωδικές συνθέσεις των συγγραφέων ενώ το περιεχόμενό τους περιλαμβάνει αναφορές στη φύση, σε εθιμικές εορτές, στη φιλία, προσευχές και νανουρίσματα. Δίνονται από τους συγγραφείς μορφολογικές ερμηνείες για το κάθε τραγούδι καθώς και οδηγίες για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να τα αξιοποιήσει στο εκπαιδευτικό σχολικό πρόγραμμα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε επίσημη έκδοση για τη μουσική εκπαίδευση είναι η πρώτη φορά που γίνεται αναφορά στα «τραγούδια – παιχνίδια που εμφανίζονται σε όλους τους λαούς». Σύμφωνα με τους συγγραφείς:

Δείχνουν πώς ο λαός από ένστικτο και μακρόχρονη πείρα ανακάλυψε τον κατάλληλο τρόπο για να βοηθήσει το παιδί να κινηθεί με ρυθμό και να τραγουδήσει σωστά. Αυτός ο τρόπος, σήμερα έχει παγκόσμια αναγνωριθεί σαν σύστημα μουσικής διδασκαλίας. Το σύστημα αυτό ονομάζεται ρυθμική μουσική (Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς & Δημητράτου, 1986:45).

Η συγκεκριμένη έκδοση των εβδομήντα οκτώ σελίδων αποτελεί την πρώτη μεγάλη στροφή στη μεθοδολογική προσέγγιση της ελληνικής μουσικοπαιδαγωγικής εισάγοντας στοιχεία μουσικοκινητικών συστημάτων μη διαδεδομένων στα ελληνικά σχολεία, συνδυάζοντας την κίνηση μελών του σώματος με το ρυθμό, τη μουσική και το λόγο. Οι επιρροές της Μεθόδου από στοιχεία ρυθμικής είναι εμφανείς καθώς η Ε. Κεφάλου-Χορς, η μία εκ των συγγραφέων, ήταν μαθήτρια της Κούλας Πράτσικα η οποία είχε μυηθεί στο σύστημα Dalcroze δίπλα στην Christine Baer (η Κ.Πράτσικα ήταν επίσης κορυφαία των Δελφικών γιορτών (1927), ίδρυσε το 1937 την πρώτη Επαγγελματική Σχολή Ορχηστρικής στην οποία μαθήτευσαν επαγγελματίες οργανώνοντας δραστηριότητες Γυμναστικής και Ρυθμικής. Το 1974 η σχολή παραχωρείται στο ελληνικό κράτος μετονομαζόμενη σε Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης) (Κεφάλου-Χορς, 2001:19-23).

Στην ειδική ενότητα του βιβλίου «Τα τραγούδια της Μεθόδου και η ένταξή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα», η μουσική διδασκαλία αποκτά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως: το τραγούδι και η εκτέλεση του, το οποίο καταλαμβάνει ξεχωριστή θέση με έμφαση στην αισθητική απόλαυση του παιδιού, τη δημιουργική εργασία στην τάξη η οποία εμπεριέχει τη συμμετοχική παρατήρηση και τον αυτοσχεδιασμό, τις κινητικές εμπειρίες μέσα από τα παραδοσιακά παιχνίδια τραγούδια, τη μουσική δημιουργία, τη συζήτηση, τη σύνδεση των τραγουδιών με τη μελέτη περιβάλλοντος ή τα μαθηματικά καθώς τα τραγούδια αποτελούν αφορμισμό και ερέθισμα για θεματικές συζητήσεις (σχετικά με τη φύση, τα ήθη και τα έθιμα, τις εποχές, το ζωικό και φυτικό βασίλειο, τα παιχνίδια και τα φαγητά στον κύκλο του χρόνου, τα επαγγέλματα, τα προβλήματα συμπεριφοράς με έμφαση στη φιλία και την αποκατάσταση των σχέσεων εντός σχολικού χώρου, τις ανθρώπινες και παγκόσμιες αξίες όπως η ειρήνη, τα μέσα συγκοινωνίας, τις διάφορες περιοχές της Ελλάδας), για έρευνα, για την αξιοποίηση της μουσικής σε θεατρικές αυτοσχέδιες παραστάσεις, ενώ παράλληλα η μουσική ακρόαση, οι χειροτεχνικές εργασίες με τον πειραματισμό των υλικών, η ενόργανη συνοδεία των τραγουδιών, η εξοικείωση των παιδιών με τους ήχους του περιβάλλοντος και η δημιουργία ηχοϊστοριών μεταμορφώνουν τη σχολική τάξη σε ένα «ζωντανό εργαστήριο».

Στο δεύτερο μέρος της Μεθόδου με τίτλο «Βοηθήματα για το δάσκαλο» διαγράφεται ξεκάθαρα το πλαίσιο και η μέθοδος της σχολικής μουσικής εκπαίδευσης για τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου και τις επόμενες δεκαετίες καθώς:

Η Μέθοδος αυτή έχει σκοπό να δώσει σε όλα τα Ελληνόπουλα τη δυνατότητα να χαίρονται τη μουσική. Θα τα βοηθήσει να καλλιεργήσουν σωστά την ακοή τους, να τοποθετήσουν σωστά τη φωνή τους, να ξεπεράσουν ρυθμικές δυσκολίες και να αναπτύξουν το μουσικό αισθητήριο τους. Κυρίως όμως θα τα βοηθήσει να μάθουν να τραγουδούν σωστά.... Με τη σειρά που ακολουθούν μεθοδεύεται η μουσική ύλη που πρέπει να διδαχτεί στην Α΄ Δημοτικού... Ο δάσκαλος που θα τα διδάξει ίσως να μην έχει πλούσιες μουσικές γνώσεις, είναι όμως παιδαγωγός και τον ενδιαφέρει το παιδί (Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς και Δημητράτου, 1986:61).

Δίνονται οδηγίες από τους συγγραφείς για την αξιοποίηση τεσσάρων ομάδων ασκήσεων (Ακροαστική άσκηση, Ρυθμική άσκηση, Φωνητική άσκηση, Άσκηση με κίνηση και παιχνίδι) αλλά και οι πρώτες υποδείξεις για την αξιοποίηση των σύγχρονων παιδαγωγικών αντιλήψεων για τη διδασκαλία της μουσικής όπου σαφώς συνδέονταν με τα συστήματα των Orff και Dalcroze. Επιπρόσθετα, δίνονται οδηγίες για τη σωστή διαχείριση και την εργονομία του χώρου κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Η Μέθοδος κλείνει με σχετικές υποδείξεις για τη σωστή τοποθέτηση της φωνής, ενώ για πρώτη φορά παρουσιάζονται οδηγίες σχετικά με την κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων.

Στο δεύτερο βιβλίο της επίσημης έκδοσης του Ο.Ε.Δ.Β «Τραγούδια – Παιχνίδια. Συμπλήρωμα της Μεθόδου Διδασκαλίας Τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου. Εισαγωγή για τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου», έκτασης 35 σελίδων, δεσπόζουσα θέση καταλαμβάνει το εισαγωγικό σημείωμα των συγγραφέων το οποίο αφιερώνεται εξ ολοκλήρου στο «δημοτικό τραγούδι στην Εκπαίδευση». Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι επιλογές τους σχετικά με τα τραγούδια της Μεθόδου έγιναν σκόπιμα καθώς «το δημοτικό τραγούδι με το γλωσσικά άρτιο κείμενό του και τη γνώριμη μελωδία του, ευκολύνει το δάσκαλο στη διδασκαλία του» (Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς & Δημητράτου, 1983: Εισαγωγικό σημείωμα). Παράλληλα εξηγούν τη σημαντικότητα της ελληνικής μουσικής προφορικής παράδοσης και τον αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα της σε σχέση με τη διδασκαλία των τραγουδιών στην τάξη, υπογραμμίζουν το βαθμό δυσκολίας των ιδιοματισμών και των παραλλαγών ανά περιοχή και υποστηρίζουν ότι:

...στο σχολείο μπορεί κανείς να διδάξει μόνο τη βασική μελωδία του δημοτικού τραγουδιού, απαλλαγμένη από τα χαρακτηριστικά της καταγωγής της μελίσματα. Όπως παραμερίζουμε τους συχνά πολύ γραφικούς ιδιοματισμούς των τοπικών διαλέκτων για να σχηματίσουμε την εθνική μας

γλώσσα και να τη διδάξουμε στο σχολείο, έτσι και στη μουσική θα παραμερίσουμε τους ιδιοματισμούς των τοπικών παραλλαγών του τραγουδιού για να βρούμε την πανελλήνια μελωδία του (Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς και Δημητράτου, 1983: Εισαγωγικό σημείωμα).

Και τα δύο βιβλία δίνουν ξεκάθαρα το στίγμα της μεθοδολογίας και της πορείας που η σχολική μουσική εκπαίδευση ακολουθεί από τη δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα, εντάσσοντας στοιχεία της Ρυθμικής του Dalcroze, της μουσικοκινητικής αγωγής του Orff, των διδασκαλιών της Πολυξένης Ματέυ Ρουσοπούλου (όπου το 1938 ανοίγει τη δική της σχολή για τη διδασκαλία του συστήματος Orff), των διδασκαλιών της Κ.Πράτσικα (με έμφαση στην απόκτηση ωδειακού διπλώματος μουσικής στο πιάνο και τα θεωρητικά με σκοπό την απόκτηση γνώσεων για τη συνοδεία των τραγουδιών και τις ενορχηστρωτικές παρεμβάσεις) αλλά και στοιχείων της διδασκαλίας του Zoltan Kodály για την ένταξη της μουσικής διδασκαλίας από την προσχολική ηλικία μέχρι και τις πανεπιστημιακές σχολές καθώς και την ανάπτυξη της φωνητικής καλλιέργειας με την αξιοποίηση της εθνικής λαϊκής μουσικής. Εμφανείς είναι και οι επιρροές του Pestalozzi για σύνδεση της μουσικής διδασκαλίας με το ρυθμό, την κίνηση, τη δημιουργική εργασία και τον αυτοσχεδιασμό, ο οποίος εισήγαγε μια νέα άποψη για τη διδασκαλία της μουσικής σε σχολεία και ακαδημίες με σκοπό την ένταξή τους σε γενικά προγράμματα μουσικής παιδείας (Κεφάλου-Χορς, 2001:28).

Τα συγκεκριμένα βιβλία συνοδεύονταν από κασέτα ήχου με τραγούδια εκτελεσμένα από φωνή και μουσικά όργανα ως απαραίτητο συμπλήρωμα της διδασκαλίας. Παρόλες όμως τις καινοτομίες που φάνηκε ότι εισήγαγαν στη σχολική μουσική εκπαίδευση δεν αξιοποιήθηκαν ανάλογα καθώς η έλλειψη ενημέρωσης και επιμόρφωσης σε αυτά αλλά και η προβληματική διανομή τους τα κατέστησαν ανενεργά. Η δεκαετία του 1980 αποτέλεσε όμως την κομβική δεκαετία όπου πληθώρα μουσικών στο χώρο της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης άρχιζαν να εξοικειώνονται με τα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα, εντάσσοντας όλο και πιο συχνά στις διδασκαλίες τους πολλά στοιχεία από αυτά.

Με το Νόμο 1566/1985 εισάγονται επισήμως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων αναλαμβάνοντας να εφαρμόσουν στην πράξη τις προτάσεις των ανανεωμένων αναλυτικών προγραμμάτων τα οποία δείχνουν ότι αξιοποιούν νέες αντιλήψεις και τάσεις της εποχής αλλά δε συνοδεύονται από τη σχετική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Το μάθημα της «Μουσικής Αγωγής», όπως πλέον ονομάζεται, διδάσκεται από εκπαιδευτικούς αποφοίτους ωδείων χωρίς προηγούμενη μουσικοπαιδαγωγική

κατάρτιση και επιμόρφωση, καθώς εκλείπουν εξειδικευμένοι μουσικοπαιδαγωγοί με πιστοποίηση σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας με μουσικές γνώσεις, όπου δεν υπάρχει εκπαιδευτικός ειδικότητας. Την ίδια εποχή συστήνεται και το πρώτο τμήμα μουσικών σπουδών το οποίο εντάσσεται μέχρι και σήμερα στη Σχολή Καλών Τεχνών του ΑΠΘ.

Με την επανίδρυση του Π.Ι το 1985, τα διδακτικά βιβλία ορίζονται ως «όλα τα βιβλία, κύρια και βοηθητικά, που χρησιμοποιούνται από τους μαθητές των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων που προβλέπονται από τα αντίστοιχα αναλυτικά προγράμματα» (Ν.1566/1985, άρθρο 60). Στο συνοδευτικό υλικό των βιβλίων περιλαμβάνονται επίσημα και τεχνικά μέσα όπως ταινίες, κασέτες ήχου, μαγνητοταινίες) ενώ συγγράφονται βιβλία που απευθύνονται ως οδηγοί στους εκπαιδευτικούς («Βιβλίο Δασκάλου»). Τα σχολικά βιβλία βρίσκονται πλέον σε πλήρη συνάρτηση με τα αναλυτικά προγράμματα των διδακτικών αντικειμένων ακολουθώντας τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του 1980 και θεωρούνται πιο προοδευτικά παράλο που σε αρκετές περιπτώσεις δεν ξεφεύγουν από ένα πλαίσιο αστικών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς (Μαυρογιώργος, 1985:21). Τα σχολικά βιβλία διαπνέονται πλέον από τις αρχές της ανθρώπινης αλληλεγγύης και της προόδου χωρίς εξάρσεις για τον «εθνικό εαυτό» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2007:151), ενώ η εικονογράφηση και η αισθητική τους αναβαθμίζεται αισθητά παράλο που η κρατική πολιτική του μονοπωλίου του «ενός και μοναδικού» βιβλίου εξακολουθεί να ισχύει.

Το 1994 πραγματοποιείται μια δεύτερη προσπάθεια επίσημης έκδοσης βιβλίου για τη μουσική εκπαίδευση (με έκταση 199 σελίδες), ενώ αποτελεί το πρώτο βοήθημα για το δάσκαλο από τον ΟΕΔΒ με τίτλο «Μουσική Αγωγή 1. Παιχνίδια με Ήχους, Ρυθμούς, Μελωδίες» των Λεμπέση, Α. και Τσαφταρίδη, Ν. Η συγκεκριμένη έκδοση, αν και προσαρμόζεται στην κατεύθυνση του αναλυτικού προγράμματος εκείνης της περιόδου (Α.Π Μουσικής. Προεδρικό Διάταγμα 132/10-4-1990), σχεδιάστηκε για να καλύπτει όλες τις τάξεις του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού, συνδέοντας παράλληλα το μάθημα της μουσικής και με άλλα διδακτικά αντικείμενα, χωρίς βιβλία για τον μαθητή. Στην «Εισαγωγή» του βιβλίου, οι συγγραφείς καθιστούν σαφές ότι δεν αποτελείται από μαθήματα με συγκεκριμένη χρονική διάρκεια, ούτε και συνοδεύει κάποιο διδακτικό εγχειρίδιο προορισμένο για το μαθητή. Προτείνουν την ευέλικτη χρήση του από τον δάσκαλο σύμφωνα με τις ανάγκες της τάξης του, τους στόχους που θέτει και τις προσωπικές του επιλογές. Ο δάσκαλος έχει την καθολική ευθύνη του σχεδιασμού, της οργάνωσης και της παρουσίασης του μαθήματος καθώς «δεν υπάρχει λόγος για μελέτη θεωρίας» (Λεμπέση &

Τσαφταρίδης, 1994:7). Το μάθημα έπρεπε να έχει πρακτικό χαρακτήρα με τη συμμετοχή του δασκάλου στα μουσικά παιχνίδια και τα τραγούδια τα οποία αποτελούν βασικά κεφάλαια της μουσικής διδασκαλίας (με το τραγούδι να μην είναι μόνο δημοτικό ή παιδικό-σχολικό). Παράλληλα και σε σύνδεση με το τραγούδι διδάσκεται ο ρυθμός, η μελωδία και στοιχεία οργανογνωσίας. Το βιβλίο απευθυνόταν σε δασκάλους με στοιχειώδης μουσικές γνώσεις και σε εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων προβλέποντας και την έκδοση ενός βελτιωμένου για «προχωρημένους» το οποίο δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Και αυτό συνοδευόταν από κασέτες ήχου με ηχογραφημένα κομμάτια αλλά σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων (Φυσικοί ήχοι και η χρήση τους, Τραγούδια των λαών όλης της γης, Έντεχνα τραγούδια, Παραδοσιακά τραγούδια, Βυζαντινοί ύμνοι). Για την ηχογράφηση των συγκεκριμένων ηχητικών αποσπασμάτων αξιοποιήθηκε το ηχητικό υλικό των Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς & Δημητράτου αλλά και η συλλογή μουσικών κασετών του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για το Έτος Ευρωπαϊκής Μουσικής (1985) του αρχείου της E.P.A. Όμως, τα περισσότερα βιβλία «Μουσική Αγωγή 1», παρόλο που έφτασαν στα δημοτικά σχολεία δεν συνοδεύονταν απαραίτητα και από το ανάλογο ηχητικό υλικό και ως εκ τούτου για άλλη μια φορά δεν αξιοποιήθηκαν όπως έπρεπε από τους εκπαιδευτικούς. Χαρακτηριστική είναι η μόλις τριών σελίδων σύντομη αναφορά του βιβλίου στα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα η οποία όμως δεν είναι επικαιροποιημένη σύμφωνα με τις σύγχρονες εξελίξεις στο χώρο της μουσικοπαιδαγωγικής αλλά σκιαγραφεί το τοπίο της μουσικής εκπαίδευσης διεθνώς:

Η μουσική αγωγή στα σχολεία της Ευρώπης διδάσκεται κυρίως από το δάσκαλο που έχει κάνει τις απαιτούμενες σπουδές είτε στο πανεπιστήμιο είτε σε κάποιο ωδείο, με παράλληλες σπουδές που αναγνωρίζονται ως επιπλέον προσόν. Σε κάποιες χώρες η μουσική διδάσκεται από ειδικούς δασκάλους της μουσικής. Σε μερικές χώρες λειτουργούν και ειδικά σχολεία μουσικής στα οποία το μάθημα της Μουσικής είναι ενταγμένο στο αναλυτικό πρόγραμμα, όπως για παράδειγμα στην Ουγγαρία, τη Βαυαρία και στην χώρα μας με την καθιέρωση των μουσικών γυμνασίων (Λεμπέση & Τσαφταρίδης, 1994:11).

Το βιβλίο εμπεριέχει ρυθμικές ασκήσεις με ηχηρές κινήσεις, μουσικά – ηχητικά – παιχνίδια αξιοποιώντας διάφορους ρυθμούς σε συνδυασμό με τη διδασκαλία βασικών στοιχείων της μουσικής. Δίνονται ενδεικτικά σχέδια μαθημάτων εμπεριέχοντας παιχνίδια γνωριμίας με αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα και ενδεικτικές δραστηριότητες αξιοποιώντας ενότητες από άλλα διδακτικά αντικείμενα όπως η «Γλώσσα». Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι η πρώτη φορά όπου κάνουν την εμφάνιση τους παραδοσιακά τραγούδια άλλων μουσικών πολιτισμών και κουλτούρων π.χ λαϊκά ουγγαρέζικα και γερμανικά τραγούδια, κανόνες με

ολλανδική προέλευση, διασκευές παιδικών μελωδιών γνωστών συνθετών της κλασικής μουσικής. Το βιβλίο εμπλουτίζεται και από ελληνικά παιδικά δημοτικά τραγούδια, πανελλήνιες παιδικές μελωδικές συνθέσεις και εποχικά κάλαντα. Επίσης, υπάρχει ξεχωριστή ενότητα αφιερωμένη σε βυζαντινούς ύμνους οι οποίοι συνδέονται με το εορτολόγιο και κατ' επέκταση τις σχολικές γιορτές και αργίες. Το βιβλίο «Μουσική Αγωγή 1» κλείνει με το κεφάλαιο «Τα όργανα της Συμφωνικής Ορχήστρας» όπου επιχειρείται η γνωριμία των μαθητών με τις διαφορετικές κατηγορίες των κλασικών οργάνων και με ένα ειδικό κεφάλαιο αφιερωμένο στις κατασκευές μουσικών οργάνων με απλά υλικά κατηγοριοποιώντας τα σύμφωνα με την ελληνική παραδοσιακή μουσική. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει γλωσσάριο με μουσικούς όρους, το Α.Π της Μουσικής (1990) και το Γενικό Διάγραμμα Σχεδίου του Α.Π Μουσικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο οποίο ξεκάθαρα παρουσιάζονται, μέσω του τραγουδιού και των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, πολιτιστικά στοιχεία τόσο της ελληνικής κουλτούρας όσο και άλλων χωρών.

➤ *Εικοστός πρώτος αιώνας*

Η περίοδος 1997-2007 χαρακτηρίζεται από τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις που δίνει η Ε.Ε και διαμορφώνουν ανάλογα τις ζυμώσεις για τα σχολικά βιβλία. Η υιοθέτηση της πολιτικής του πολλαπλού βιβλίου, της χρήσης δηλαδή περισσότερων του ενός βιβλίου σε κάθε τάξη θεσμοθετείται με το Νόμο 2525/1997 και ο μαθητής αποκτά πλέον περισσότερα από ένα βιβλία για κάθε μάθημα. Με αυτόν τον τρόπο οριοθετείται μια άλλη πολιτική για το σχολικό βιβλίο πέραν του κρατικού μονοπωλίου υποδηλώνοντας ευρύτερες τάσεις και προσανατολισμούς της εκπαιδευτικής πολιτικής. Επίσης, η δεκαετία χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες για την αναθεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων και τη συγγραφή των νέων βιβλίων στο πλαίσιο του Β' και Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Προγράμματα ΕΠΕΑΕΚ, Ενέργεια 2.2.1. Πράξη α: «Αναμόρφωση προγραμμάτων Σπουδών και συγγραφή βιβλίων για την υποχρεωτική εκπαίδευση», Μάϊος 2003).

Η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση δείχνει ότι έχει πολυεπίπεδες συνέπειες και αποτελεί κλειδί ερμηνείας των πολιτικών για την εκπαίδευση καθώς άλλα στοιχεία υιοθετούνται και άλλα εγκαταλείπονται. Οι παράγοντες που καθορίζουν ξεκάθαρα πλέον την παραγωγή των βιβλίων με έντονες επιρροές των τάσεων που επικρατούν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα για τη σχολική εκπαίδευση όπως η πολυπολιτισμικότητα, η διαπολιτισμικότητα, η διαμόρφωση ενεργών και υπεύθυνων μαθητών, ο σεβασμός σε άλλους πολιτισμούς, ο σεβασμός στο περιβάλλον, ο πολιτιστικός διάλογος διαμορφώνουν και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων το οποίο προσαρμόζεται και αναδομείται με βάση τους συγκεκριμένους άξονες.

Παρόλα ταύτα, όπως υποστηρίζουν οι Καψάλης και Χαραλάμπους (2007), οι μαζικές προκηρύξεις συγγραφής δεν φαίνεται να αποτελούν τον καλύτερο τρόπο αλλαγής των βιβλίων καθώς η υποχρέωση της απορρόφησης των ευρωπαϊκών πόρων για τη συγγραφή και την παραγωγή τους αναδεικνύεται σε αυτοσκοπό (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2007:163).

Έτσι, το 2007 εκδίδονται τα πρώτα διδακτικά μουσικά εγχειρίδια για το μαθητή συνοδευόμενα από βιβλίο για τον Εκπαιδευτικό και ηχητικό υλικό σε ψηφιακή μορφή. Το τοπίο αλλάζει ριζικά στο πλαίσιο της πράξης «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο» (Γ'Κ.Π.Σ/ΕΠΕΑΕΚ II), οι οποίες συνοδεύονται από 14 ψηφιακούς δίσκους εμπεριέχοντας μια ποικιλία μουσικών συνθέσεων για διάφορα είδη της μουσικής, παραδοσιακών και έντεχνων τραγουδιών συνοδευοντας τα νέα Διδακτικά Πακέτα Μουσικής και το Ανθολόγιο Τραγουδιών Α'- ΣΤ' Δημοτικού (Αποστολίδου & Ζεπάτου, 2009:45). Είναι η πρώτη φορά όπου οργανωμένο υλικό για τη μουσική εκπαίδευση εκδίδεται με σκοπό την αξιοποίηση του βιωματικού και εργαστηριακού χαρακτήρα του μαθήματος στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, εμπεριέχοντας συγκεκριμένες αναφορές στις «Μουσικές του Κόσμου» ή στις μουσικές άλλων πολιτισμών αξιοποιώντας το τραγούδι, το παιχνίδι, τις κατασκευές και γενικότερα τη μύηση του παιδιού στην πολυπολιτισμικότητα και τον πολιτιστικό διάλογο με την ελληνική παράδοση ή τις παγκόσμιες μουσικές κουλτούρες. Συγκεκριμένα οι Μπογδάνη-Σουγιούλ, κ.ά (2012) σημειώνουν στο «Βιβλίο του Εκπαιδευτικού» της Γ' και Δ' Δημοτικού ότι:

Στόχος της μουσικής αγωγής είναι ο μαθητής μέσα από τον πειραματισμό, τη δημιουργική ενασχόληση και την καλλιέργεια δεξιοτήτων, να εκτιμήσει και να αγαπήσει τη μουσική, να κατανοήσει, να συμμετάσχει ενεργά, να κοινωνικοποιηθεί μέσω της συνεργασίας και της συναναστροφής του με άλλα άτομα, να ευαισθητοποιηθεί γνωρίζοντας τις τέχνες, τον πολιτισμό και την πολιτιστική του παράδοση και κληρονομιά (Μπογδάνη – Σουγιούλ, Σαλκιτζόγλου & Καψημάνη, 2012:5).

Τα διδακτικά εγχειρίδια της μουσικής αποκτούν τη μορφή του «πολλαπλού βιβλίου» εμπεριέχοντας το Βιβλίο του Εκπαιδευτικού (ή Δασκάλου), το Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών και Ασκήσεων. Οι συμπληρωματικές δραστηριότητες, οι βιβλιογραφικές και δισκογραφικές πληροφορίες, το μουσικό υλικό που τα συνοδεύουν και οι λεπτομερείς οδηγίες προς τον εκπαιδευτικό σχετικά με τη μεθοδολογία των διδακτικών ενοτήτων θέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να σχεδιαστεί το μάθημα

υπαγορεύοντας ταυτόχρονα τις συνδέσεις με το Α.Π.Σ της Μουσικής. Σε προτεραιότητα μπαίνουν πλέον ζητήματα πολιτιστικής αυτοέκφρασης και επικοινωνίας, ομαδικής συνεργασίας και βιωματικής εμπειρίας για το συγκεκριμένο ηλικιακό επίπεδο. Η δημιουργικότητα, η συνεχής ανατροφοδότηση των μαθητών με πληροφορίες, η ανάληψη πρωτοβουλιών, το κριτικό πνεύμα ενισχύουν τον εργαστηριακό χαρακτήρα του μαθήματος υπογραμμίζοντας την επιτακτική ανάγκη του καθορισμού των εποπτικών μέσων και του χώρου για τη διεξαγωγή του.

Στο «Βιβλίο Εκπαιδευτικού» της Ε΄ Δημοτικού οι Αποστολίδου & Ζεπάτου (2012) υπογραμμίζουν ότι οι δεκατέσσερις (14) θεματικές ενότητες που διαπραγματεύονται τα είκοσι πέντε (25) κεφάλαια των βιβλίων της μουσικής για την Ε΄ τάξη προσεγγίζουν ποικιλότροπα το «μουσικό φαινόμενο» (πολιτισμικά, λειτουργικά, θεωρητικά κτλ.) προσφέροντας την ευελιξία του ωραρίου σε περισσότερες από μία διδακτικές ώρες και τη διασύνδεσή του με άλλα διδακτικά αντικείμενα στο πλαίσιο της διαθεματικότητας. Στους Πίνακες «Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες σε κάθε διδακτική ενότητα» και «Διαθεματική διασύνδεση με άλλα μαθήματα σε κάθε διδακτική ενότητα» (Αποστολίδου & Ζεπάτου, 2012:8-9) ο πολιτισμός λαμβάνει καθολικό ποσοστό και συγκαταλέγεται ως θεμελιώδης έννοια σε όλες τις διασυνδέσεις και προεκτάσεις με τα μαθήματα του Α.Π για το δημοτικό σχολείο. Τη σημασία που έχει ο πολιτισμός για τη σχολική μουσική εκπαίδευση επισημαίνουν οι συγγραφείς από την πρώτη κιόλας ενότητα σημειώνοντας ότι «η μουσική αποτελεί σημαντικό πολιτισμικό στοιχείο σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης και ότι συνδέεται με ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών εκδηλώσεων» (Αποστολίδου & Ζεπάτου, 2012:10).

Στόχοι των παραπάνω με έμφαση στην πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής αποτελούν: να αντιληφθούν οι μαθητές ότι η μουσική συνυφαίνεται στενά με τη ζωή των ανθρώπων, να εντοπίσουν διάφορες διαστάσεις της ανθρώπινης «μουσικής συμπεριφοράς», να συνειδητοποιήσουν ότι η μουσική επιτελεί σημαντική κοινωνική λειτουργία, να εκτιμήσουν δημιουργήματα της νεότερης ελληνικής μουσικής, να γνωρίσουν και να τραγουδήσουν τους αγώνες του ελληνικού λαού, να έρθουν σε επαφή με τον λαϊκό πολιτισμό, την ελληνική δημοτική μουσική, τη βυζαντινή μουσική, τους παραδοσιακούς χορούς καλλιεργώντας το αίσθημα της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας, να συνδυάσουν τη μουσική και με άλλες μορφές των τεχνών, να προσεγγίσουν διαφορετικά είδη μουσικής.

Στο «Βιβλίο Εκπαιδευτικού» της ΣΤ΄ Δημοτικού, η Θεοδωρακοπούλου, κ.ά παραθέτουν ότι ο πολιτισμός, σύμφωνα με έρευνα του Π.Ι αποτελεί θεμελιώδη διαθεματική

έννοια για τη μουσική και τα άλλα διδακτικά αντικείμενα όπως η ιστορία, η γεωγραφία, η γλώσσα, η κοινωνική και πολιτική αγωγή, κ.ά (Θεοδωρακοπούλου κ.ά., 2012:13-14):

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ο Πολιτισμός ως Θεμελιώδης Διαθεματική Έννοια σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα

Πολιτισμός (Παράδοση, Τέχνες, κτλ.)		
- Ιστορία και Μουσική αλληλεπίδραση - Αλληλεπίδραση - Χώρος-χρόνος - Επικοινωνία - Ομοιότητα-διαφορά	Ιστορικά στοιχεία για την τοπική μουσική παράδοση / ευρύτερη τοπική ιστορία	- Τι μουσικά όργανα έπαιζαν στην περιοχή. - Βιογραφικά στοιχεία για παραδοσιακούς μουσικούς. - Πληροφορίες για τα όργανα κ.τλ. - Μετακινήσεις πληθυσμών. - Επιδράσεις από γειτονικές περιοχές κτλ.

Οι συγγραφείς αξιοποιούν 8 θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες (Αλληλεπίδραση, Διάσταση, Επικοινωνία, Μεταβολή, Μονάδα-σύνολο, Ομοιότητα –διαφορά, Σύστημα), σύμφωνα με τις υποδείξεις του Π.Ι, σε συνδυασμό με προτεινόμενες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του μαθήματος (ενεργητική ακρόαση, μελέτη της μορφολογίας, μουσική και κίνηση, τραγούδι, αυτοσχδιασμό και δημιουργικές εργασίες, ανάγνωση και γραφή της μουσικής, κατασκευή και χρήση των μουσικών οργάνων, μουσικά παιχνίδια και ηχοιστορίες, έρευνα και διαθεματικά σχέδια εργασίας, χρήση νέων τεχνολογιών, επισκέψεις και την αξιολόγηση) και οι οποίες εμπλέκονται δημιουργικά στη μουσική αγωγή (Θεοδωρακοπούλου κ.ά, 2012:13-16).

Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο, το μάθημα της μουσικής ξεφεύγει από τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας, καθώς «μετατρέπεται» σε ερευνητική εργασία με στοιχεία μουσικής ή για τη μουσική, με εκπαιδευτικούς και μαθητές να είναι σε θέση ακόμα και να επιλέγουν το θέμα, τη διάρκεια, τους στόχους και τον τρόπο της εργασίας τους, εμπιριέχοντας ακόμα και σενάρια ή αξιοποιώντας και νοητικούς χάρτες (mind maps). Η συγκεκριμένη διδακτική μεθοδολογία των ενοτήτων δεν εξαντλείται στο πλαίσιο της τάξης, αλλά φαίνεται να προκαλεί το ενδιαφέρον μέσω της έρευνας, της συμμετοχικής παρατήρησης και της βιωματικής εμπειρίας σε χώρους πολιτιστικής αναφοράς εκτός σχολείου (σε μουσεία, ωδεία, αρχαιολογικούς χώρους, Μέγαρο Μουσικής, Εθνική Λυρική Σκηνή, χώρους δημιουργικών

δραστηριοτήτων σε σχέση με τη μουσική, πινακοθήκες, καλλιτεχνικούς χώρους). Οι συγγραφείς επιχειρούν μέσα από τις 25 διδακτικές ενότητες: να αναδείξουν το ρόλο που παίζει η μουσική στη ζωή καθώς το περιεχόμενο της μουσικής αγωγής γίνεται μέσα από τη συζήτηση και το ερέθισμα δίνεται από εικόνες σχετικά με τη μουσική παράδοση, τη γνωριμία με τη μουσική άλλων λαών αξιοποιώντας πολιτιστικά, κοινωνικά και ιστορικά στοιχεία, τη μουσική μέσα από την τέχνη, τη συμμετοχή των μαθητών σε σχολικές παραστάσεις, το συσχετισμό της μουσικής με επίσημα οριοθετημένες «παγκόσμιες ημέρες» με θεματικό περιεχόμενο, τη γνωριμία των μαθητών με τα είδη της μουσικής και τα είδη των μουσικών συνόλων. Η πληθώρα, επίσης, των κατασκευών μουσικών οργάνων έχουν ως στόχο οι μαθητές να συνδυάσουν ήχους και να δημιουργήσουν απλές συνθέσεις και παραλλαγές, να πειραματιστούν σε μουσικά μοτίβα διαφορετικών μουσικών πολιτισμών αποτελώντας αντικείμενα έρευνας και μελέτης της παράδοσης, της ιστορίας και της λαογραφίας αλλά και να αυτοσχεδιάσουν μέσα σε δικά τους μουσικά σύνολα (Θεοδωρακοπούλου κ.ά, 2012:45,61,68,71,72). Χαρακτηριστικό της φιλοσοφίας που διέπει τα καινούργια διδακτικά εγχειρίδια για τη μουσική αλλά και της σύγχρονης ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας σύμφωνα με τη Θεοδωρακοπούλου είναι ότι:

Στο σημερινό πολυπολιτισμικό ελληνικό σχολείο η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν είναι πολυτέλεια αλλά μια σύγχρονη πραγματικότητα. Ο βασικός στόχος ... είναι να αντιληφθούν οι μαθητές ότι η μουσική είναι μια διεθνής γλώσσα που ενώνει τους ανθρώπους και λειτουργεί ως μέσο αλληλοκατανόησης και συνεργασίας. Ο εκπαιδευτικός είναι καλό να βάλει στους μαθητές να ακούσουν αποσπάσματα από τη μουσική άλλων λαών, ειδικά από τις γειτονικές μας χώρες από τις οποίες κατάγονται πολλοί μαθητές που φοιτούν στα ελληνικά σχολεία (Θεοδωρακοπούλου κ.ά, 2012:65).

Η συγκεκριμένη φιλοσοφία ενσωματώθηκε και στο «Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού» το 2009, σε μια προσπάθεια σύστασης επίσημης συλλογής από «επίλεκτα κομμάτια από την ελληνική μουσική από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, όπως και τραγούδια από όλον τον κόσμο, καλύπτοντας διάφορες μουσικές τάσεις και πολιτισμούς» (Μόσχος, Τουμπακάρη & Τόμπλερ, 2009:9) με τη διάθεση να αποτελέσει πηγή άντλησης νέου υλικού για τον εκπαιδευτικό. Οι παρτιτούρες πλαισιώνονται παράλληλα με οργανική συνοδεία, διαθεματικές έννοιες, επίπεδο δυσκολίας, ιστορικά στοιχεία και επιμέρους δραστηριότητες και δρουν ως υποστηρικτικό υλικό εμπλουτίζοντας τη μουσική διδασκαλία αλλά και λειτουργώντας ως πεδίο πολιτισμικής αναφοράς για τους δασκάλους της γενικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, το Ανθολόγιο, σύμφωνα με τους συγγραφείς και ακολουθώντας τις προδιαγραφές του Π.Ι «αποτελείται από ένα σύνολο επίλεκτου ρεπερτορίου από διάφορα

είδη μουσικής, τόσο του μουσικού πολιτισμού της πατρίδας μας, όσο και των μουσικών πολιτισμών και ρευμάτων από άλλα μέρη του κόσμου» όπως παραδοσιακά τραγούδια της Ελλάδας, ρεμπέτικα λαϊκά, καντάδες και παλαιότερα ελαφρά τραγούδια, νεότερα ελληνικά, παιδικά τραγούδια (περιλαμβάνοντας ήθη και έθιμα της ελληνικής παράδοσης και πανελλήνιες παιδικές μελωδίες), Βυζαντινούς και εκκλησιαστικούς ύμνους, Αρχαία ελληνική μουσική, παραδοσιακά τραγούδια από όλο τον κόσμο, διεθνοποιημένα δημοφιλή, τραγούδια της λόγια δυτικής μουσικής (Μόσχος, Τουμπακάρη & Τόμπλερ, 2009:5-11).

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του βιβλίου στη σημαντικότητα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων οι οποίες συνδέουν τα τραγούδια με τον εθνικό κύκλο, το περιεχόμενο των στίχων με ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία (τραγούδια της ξενιτιάς, της εργασίας, νανουρίσματα, κ.ά), βοηθούν στη σύγκριση διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων, συλλέγουν και παρουσιάζουν στοιχεία μουσικών ιδιωμάτων και γενικότερα αξιοποιούν στοιχεία που απηχούν τις εκπαιδευτικές προσεγγίσεις της εθνομουσικολογίας και της πολιτισμικής ανθρωπολογίας στο σχολικό χώρο καθώς όπως υποστηρίζει και η Campell (1998) η «έκθεση» των παιδιών σε έναν κόσμο μουσικών δυνατοτήτων, εδραιώνει ένα γερό πλαίσιο για την κοινωνικοποίησή τους, γιατί η μουσική είναι ένας τρόπος να γνωρίσει κανείς τον πολιτισμό. Στο σημείο αυτό χαρακτηριστική είναι και η άποψη της Συρακούλη όπου υποστηρίζει ότι «η οπτική αυτή ταυτίζεται με τη φύση της επιστήμης της εθνομουσικολογίας που δεν αντιμετωπίζει τη μουσική ως ένα σύνολο μόνο από νότες και ρυθμούς αλλά ενσωματώνει την αρχή πως η μουσική είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κουλτούρας και έτσι την επεξεργαζόμαστε» (Συρακούλη, 2007:21). Επιπρόσθετα, το Ανθολόγιο συνδέει το περιεχόμενό του και με άλλες τέχνες όπως το χορό, την παντομίμα και τη δραματοποίηση, τα εικαστικά και τα οπτικοακουστικά μέσα.

Τέλος, οι συγγραφείς προτείνουν και εκείνοι - όπως οι συγγραφείς των βιβλίων μουσικής για την Ε΄ και ΣΤ΄ Τάξη - τη σύνδεση του περιεχομένου με την έρευνα μέσω των θεματικών σχεδίων εργασίας με σκοπό οι μαθητές να ερευνήσουν στις προτεινόμενες πηγές (Μόσχος, Τουμπακάρη & Τόμπλερ, 2009:18). Τέτοιου είδους προσέγγιση, όπως η προσωπική επιτόπια έρευνα αποκτά εθνομουσικολογικό ενδιαφέρον προσφέροντας τη γνώση του μηχανισμού και των διαδικασιών των αλλαγών η οποία συνδυάζεται με το τι αντιλαμβάνονται τα παιδιά, ποια οπτική και ποια καινούργια πρακτική προσφέρεται προκειμένου, αφενός, να αντιμετωπιστούν στερεότυπα και συμπεριφορές που έχουν παγιωθεί και, αφετέρου, προβλήματα και αντιδράσεις δυσαρέσκειας κατά τη μουσική ακρόαση. Σύμφωνα με τη Συρακούλη (2007:23), αυτό το κομμάτι της διασύνδεσης, της μεταφοράς και της επεξεργασίας στοιχείων του πεδίου έρευνας στην εκπαιδευτική ή άλλη

διαδικασία είναι περισσότερο γνωστή ως εφαρμοσμένη εθνομουσικολογία (applied ethnomusicology) ή πολιτισμική πολιτική (cultural policy). Παράλληλα, ο εκπαιδευτικός αξιοποιώντας το βιβλίο μέσα από παρόμοιες προσεγγίσεις, λειτουργεί ως συμμετοχικός παρατηρητής καθώς αφουγκράζεται τις χρήσεις της μουσικής από τα παιδιά προκαλώντας συζητήσεις στις οποίες αποκαλύπτονται οι ιδέες των μαθητών για τη μουσική που ακούνε, τραγουδάνε, εκτελούν ή δημιουργούν.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον Μητρόπουλο, τα βιβλία από την Γ΄ έως και την ΣΤ΄ Δημοτικού, δεν σχεδιάστηκαν προγραμματισμένα καθώς χαρακτηρίστηκαν από έλλειψη κοινού συντονισμού σε θέματα ύλης αλλά και φιλοσοφίας συνέχειας από τάξη σε τάξη χωρίς επικαλύψεις έτσι ώστε κάθε βιβλίο να αποτελεί το υποσύνολο ενός ολοκληρωμένου γνωστικού αντικείμενου που θα καλύπτει ομοιόμορφα όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου (Μητρόπουλος, 2008:8-12). Επιπρόσθετα, επιχειρήθηκε μια βεβιασμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων αλλά και εκείνων της γενικής εκπαίδευσης το 2007 για τα Νέα Διδακτικά Πακέτα, όπου σε διάρκεια λίγων ημερών οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να επιμορφωθούν για το περιεχόμενο και τη χρήση των βιβλίων σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα του Δημοτικού (3ο Κ.Π.Σ.\2ο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.\Α.Π. Α2\Μέτρο 2.1\Ενέργεια 2.1.1\Κατηγορία Πράξεων 2.1.1.β, «Ταχύρυθμα επιμορφωτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα νέα διδακτικά πακέτα», Τμήμα Αξιολόγησης και Επιμόρφωσης –Π.Ι, 2006-2007).

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώσεων, η Θεοδωροπούλου (2012) υπογραμμίζει στην έρευνά της ότι, επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί εξαιτίας της ανυπαρξίας χώρων και υποδομών για τα δημιουργικά εργαστήρια (εικαστικών), της αδυναμίας τους να διδάξουν εξειδικευμένα μαθήματα (όπως τα εικαστικά και η μουσική) αλλά και των απαιτήσεων που συσσωρεύονται για εκείνους καθώς καλούνται να ανταπεξέλθουν σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα στον περιορισμένο χρόνο του ωρολογίου προγράμματος, καταλήγουν να διδάσκουν με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες και ανάγκες και όχι με βάση συγκεκριμένο καλλιτεχνικό προσανατολισμό. Έτσι, ακόμα και σε θέματα διδακτικών προσεγγίσεων οι ίδιοι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων όταν καλούνται να επιμορφώσουν δεν αισθάνονται παιδαγωγικά ασφαλείς καθώς υπερισχύει η καλλιτεχνική ταυτότητα τους έναντι εκείνης του παιδαγωγού (Θεοδωροπούλου, 2012:169-172).

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να γίνει αναφορά στην πρόσφατη έκδοση (2010) του διδακτικού πακέτου Μουσικής για την Α΄ και Β΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου με ανάθεση και χωρίς ευρωπαϊκή συγχρηματοδότηση (Πράξη, αριθμ.10/5-5-2009, Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Ύπουργική Απόφαση,

αριθμ.103162/Γ1/27-8-2009 «Ανάθεση συγγραφής Διδακτικού Πακέτου Μουσικής για την Α και Β΄ Δημοτικού»). Κομβικής σημασίας και στην συγκεκριμένη κρατική έκδοση θεωρείται το γεγονός ότι δεν συνοδεύονται από το ανάλογο ηχητικό υλικό που εμπεριέχουν και θεωρείται απαραίτητο υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό μουσικής αγωγής αλλά αξιοποιούν παλαιότερο καθώς δεν είχε προβλεφθεί η κάλυψη δαπανών για την παραγωγή τους από το Ελληνικό Δημόσιο. Το υλικό (8 AUDIO CDs) που έπρεπε επισήμως να συνοδεύει τις έντυπες εκδόσεις για τον εκπαιδευτικό και το μαθητή έχει αναρτηθεί σε ειδικό διαδικτυακό χώρο του Π.Ι όπου οι εκπαιδευτικοί με συγκεκριμένους κωδικούς - και οι οποίοι δίνονται μόνο από τους σχολικούς συμβούλους μουσικής - μπορούν να το προμηθεύονται ηλεκτρονικά ώστε να το αξιοποιούν στην τάξη βασιζόμενοι σε αυτόβουλη αναπαραγωγή (Έκθεση Ελέγχου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στις λοιπές εμπλεκόμενες υπηρεσίες. Αριθμ. Έκθεσης 453/A/201. Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Σώμα Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης, 2011). Ως εκ τούτου, τα συγκεκριμένα βιβλία παρόλο που διδάσκονται επισήμως τα τρία τελευταία χρόνια (σχολικά έτη 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013), δεν συνοδεύονται ούτε από το κατάλληλο υποστηρικτικό υλικό, ούτε από τη σχετική ενημέρωση - επιμόρφωση των σχολικών συμβούλων μουσικής σε αυτά με τις σωστές διδακτικές μεθόδους, και κατ'επέκταση ούτε και από τη σχετική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της Π.Ε που έπρεπε να προηγείται της διανομής τους στις σχολικές μονάδες («Διδασκαλία-Πρόγραμμα Σπουδών των Νέων Διδακτικών Αντικειμένων που θα εισαχθούν στα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία που θα λειτουργήσουν με ΕΑΕΠ - επανεξέταση & επικαιροποίηση των Α.Π. και οδηγιών για τα διδακτικά αντικείμενα του ολοήμερου προγράμματος». Απόφαση, Φ.12/879/88413/Γ1/20-7-2010. Ενιαίος Διοικητικός Τομέας, Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄. Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ).

Η συγκεκριμένη επίσημη έκδοση του πολλαπλού βιβλίου έρχεται για να συμπληρώσει το κενό που δημιουργήθηκε με την μη παράλληλη έκδοση εξειδικευμένων διδακτικών εγχειριδίων μουσικής για τις πρώτες τάξεις του δημοτικού το 2007, έχοντας ήδη συμπληρώσει μια περίοδο αναμονής από το 1979 με τα βιβλία των Μαζαράκη, Κεφάλου-Χορς & Δημητράτου και 1994 αντίστοιχα, με τη «Μουσική Αγωγή 1» των Λεμπέση & Τσαφταρίδη. Με τα συγκεκριμένα βιβλία φαίνεται να «κλείνει» ο κύκλος συγγραφής διδακτικών πακέτων και δημιουργίας υποστηρικτικού υλικού για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο (Π.Ι, 4099/21/5/2003), σε μια προσπάθεια υπέρβασης των δυσλειτουργιών, των εμποδίων της αξιολόγησης και της απόρριψης παλαιότερων προτάσεων για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού, τις καθυστερήσεις και τις διαμάχες του Π.Ι με ανάδοχους ιδιώτες στο πλαίσιο

συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων (ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ) της Ε.Ε προς το Ελληνικό Δημόσιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρηματοδότηση των προεκτυπωτικών εργασιών του εθνικού έργου καλύφθηκε από τα μέλη της συγγραφικής ομάδας με την οικονομική υποστήριξη της *Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (ΕΕΜΑΠΕ) (Έκθεση Ελέγχου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στις λοιπές εμπλεκόμενες υπηρεσίες. Αριθμ. Έκθεσης 453/Α/201. Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Σώμα Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης, 2011) καθώς η υπουργική απόφαση δεν προέβλεπε ποτέ την ανάθεση ή τον ανοικτό διαγωνισμό των συγκεκριμένων εργασιών για την ολοκλήρωση του διδακτικού πακέτου σε ιδιώτες.

Ειδικότερα, το συγκεκριμένο διδακτικό πακέτο για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού, αξιοποιεί τις προηγούμενες συγγραφικές εμπειρίες και προτάσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος προσαρμόζοντάς τες στο ηλικιακό επίπεδο που αναφέρεται, στο πλαίσιο των ΔΕΠΠΣ για τη Μουσική, της Ευέλικτης Ζώνης και της Ζώνης του Διευρυμένου Ωραρίου (Ολοήμερο Σχολείο) και διαβαθμίζει τις δραστηριότητες σύμφωνα με τις γνώσεις και τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών καθώς έχει συγγραφεί για όλους τους εκπαιδευτικούς ανεξαρτήτως ειδικότητας σύμφωνα με τις υποδείξεις του Π.Ι. Σύμφωνα με τις Αργυρίου, Τσούτσια – Λουλάκη και Μαγαλιού (2010), το διδακτικό πακέτο εντάσσει τα παιδιά από τις μειονοτικές ομάδες ομαλά στο σχολείο, ενισχύει τη συμμετοχή όλων των παιδιών σε μορφωτικά δρώμενα διαφορετικών μουσικών πολιτισμών, αναπτύσσει κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής και συνεργασίας αλλά, επιπρόσθετα, για πρώτη ίσως φορά, καλωσορίζει παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην τάξη με πρόσθετη διδακτική μεθοδολογία. Ειδικότερα, στο «Βιβλίο του Δασκάλου» υπάρχουν συγκεκριμένες ενότητες αφιερωμένες στη «Μουσειακή Εκπαίδευση» και στην «Παράδοση και τη Μουσική Εκπαίδευση» υπογραμμίζοντας το ζήτημα του πολιτισμικού καθορισμού της εκπαίδευσης, καθώς και στις «Πολιτιστικές εκδηλώσεις στον σχολικό χώρο/καλλιτέχνες στα σχολεία» (Αργυρίου, Τσούτσια – Λουλάκη & Μαγαλιού, 2010ε:10-24). Χαρακτηριστικό των εκδόσεων αποτελεί ότι για πρώτη φορά το *Βιβλίο του Μαθητή* και το *Τετράδιο Εργασιών* της Α΄ Δημοτικού σύμφωνα με τις συγγραφείς:

...περιλαμβάνει θέματα του εθνικού κύκλου του χρόνου, τα οποία ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί μέσω σχεδίων εργασίας και στη συνέχεια να αναβιώσει ήθη, έθιμα και συνήθειες της ελληνικής λαϊκής παράδοσης και του πολιτισμού (Αργυρίου, Τσούτσια – Λουλάκη & Μαγαλιού, 2010ε:8)

ενώ το *Βιβλίο του Μαθητή* και το *Τετράδιο Εργασιών* της Β΄ Δημοτικού:

...επικεντρώνεται στην «έκθεση» των παιδιών σε έναν κόσμο μουσικών δυνατοτήτων, καθώς η μουσική θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτισμού. Τα προτεινόμενα σχέδια εργασίας λειτουργούν υποστηρικτικά ως προς τις μουσικές έννοιες που πραγματευόμαστε, αποτελώντας ταυτόχρονα αφετηρία για τη διαχείριση της διαφορετικότητας. Σκοπός μας είναι η καλλιέργεια σχέσεων σεβασμού μεταξύ των παιδιών, η ευαισθησία στον πολιτισμό του άλλου και η ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων για τις Μουσικές του Κόσμου (Αργυρίου, Τσούτσια – Λουλάκη & Μαγαλιού, 2010ε:8).

Επίσης, χαρακτηριστική είναι και η ολοσέλιδη εικονογράφηση των βιβλίων με ισχυρό το στοιχείο της πολιτισμικής προσέγγισης τόσο του ελληνικού πολιτισμού όσο και άλλων πολιτισμών, με σκοπό την προσέλκυση ενδιαφέροντος των νεαρών μαθητών με «την πρώτη ματιά» και την ενασχόλησή τους με αυτά ως εκπαιδευτικά εργαλεία εντός της σχολικής τάξης. Με αυτόν τον τρόπο τα μουσικά βιβλία και τα τετράδια των μαθητών μετατρέπονται σε πηγές από πολιτισμικά ερεθίσματα - πολιτιστικά σύμβολα, σε μπλοκ ζωγραφικής, σε υλικά χειροτεχνίας, σε «ηχοτοπία», σε αυτοσχέδιες παρτιτούρες, εμπεριέχουν μουσικά γλωσσάρια, μετατρέπονται σε εκπαιδευτικές κάρτες, κ.ά. Καταληκτικά, θα λέγαμε ότι το διδακτικό μουσικό εγχειρίδιο αποκτά διαδραστικό πολιτιστικό περιεχόμενο.

Καταληκτικά, στη σχολική εκπαίδευση του εικοστού πρώτου αιώνα τα αλληλεπιδραστικά πολυμέσα φιλοδοξούν να αποτελέσουν τη σημαντικότερη εφαρμογή στη διδασκαλία με τη βοήθεια του υπολογιστή (Multimedia Computer Assisted Instruction). Και αυτό γιατί η εκπαίδευση με πολυμέσα προσφέρει στο μαθητή ελευθερία στο ρυθμό απόκτησης της πληροφορίας, ατομικότητα στην εκπαίδευση, τον καθιστά ενεργό και υπεύθυνο συνεργό στη διαδικασία της μάθησης και βοηθά στη διατήρηση της δραστηριότητας και της προσοχής σε υψηλά επίπεδα κατά τη διδασκαλία. Τα πολυμέσα, καθιστούν τη διαδικασία της μάθησης πιο ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική για τους μαθητές και πλεονεκτούν σε σύγκριση με άλλα μέσα εκπαιδευτικής τεχνολογίας π.χ εκπαιδευτική τηλεόραση, ακουστικοί δίσκοι, βιντεοδίσκοι κλπ, καθώς συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των οπτικοακουστικών μέσων με απεριόριστες δυνατότητες αλληλεπίδρασης (Alessi & Trollip, 2001· Κόμης και Μικρόπουλος, 2001).

Τις εκτιμήσεις αυτές περιλαμβάνει και το σκεπτικό των εθνικών εκπαιδευτικών σχεδιασμών για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως ενεργό κομμάτι της εκπαιδευτικής κοινότητας καθώς οι μαθητές στην πλειοψηφία τους χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y) από μικρή ηλικία και διαθέτουν ικανότητες όχι μόνο χειρισμού, αλλά και παραγωγής προγραμμάτων πολυμέσων. Ανάλογα με το σχεδιασμό τους οι πολυμεσικές εφαρμογές είναι

δυνατό να παρέχουν δυναμική πληροφόρηση (ήχο, βίντεο) υψηλής ποιότητας και εγκυρότητας ανεξάρτητα από τόπο και χώρο, να προσφέρουν ευελιξία, προσαρμοστικότητα με υψηλό βαθμό αλληλεπίδρασης του χρήστη. Επίσης και πάντα ανάλογα με το σχεδιασμό τα πολυμέσα είναι δυνατό να προσφέρουν πληροφορίες εξ αποστάσεως οι οποίες είναι ενημερωμένες και μπορούν να μεταδοθούν εύκολα και γρήγορα σε όλο τον κόσμο και νέους και ελκυστικούς τρόπους στην παρουσίαση, μεταβίβαση και ανταλλαγή της πληροφορίας. Στο πλαίσιο του ψηφιακού πολιτισμού της εκπαίδευσης, προσανατολίζεται και ο εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων για τη μουσική εκπαίδευση με σκοπό να αποτελέσει πολυδύναμο εργαλείο στα χέρια εκπαιδευτικών και μαθητών (Λιοναράκης, 2008:33· Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, 2009· Κουτσούμπα, 2009 Αργυρίου, 2011:37-44· Χαρίλας κ.ά, 2012· Αργυρίου & Κουτσούμπα, 2011).

3.5 Ο ρόλος των Επιστημονικών Ενώσεων και η συμβολή τους στη διαμόρφωση Πολιτιστικής Πολιτικής για την Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση

Στο πλαίσιο του μοντέρνου κράτους, ο πολιτισμός εκφράζεται ως πολιτική μέσα από συγκεκριμένες μορφές δράσης και συνδέεται όπως είδαμε και με την εκπαίδευση. Αναπόφευκτα, κάθε αναφορά στις δομές του πολιτισμού, αγγίζει και ένα ευρύ αριθμό δραστηριοτήτων. Στις δραστηριότητες αυτές για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση συμμετέχουν επιπρόσθετα φορείς που σχετίζονται με την ιδιωτική πρωτοβουλία, έχουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και δραστηριοποιούνται με ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην μουσική εκπαίδευση σχεδιάζοντας και ασκώντας ανάλογη πολιτιστική πολιτική.

Για τη μουσική εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχουν ιδρυθεί δύο επιστημονικές ενώσεις. Με χρονολογική σειρά ίδρυσης αναφερόμαστε πρωτίστως στην *Ελληνική Ένωση Για τη Μουσική Εκπαίδευση* (ΕΕΜΕ) και, δευτερευόντως, στην *Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (ΕΕΜΑΠΕ).

Και οι δύο ενώσεις, μέσα από τη συνεχή οργάνωση πανελληνίων και διεθνών συνεδρίων, επιμορφωτικών σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς, πολιτιστικών δρώμενων, τη συμμετοχή τους στο σχεδιασμό εκπαιδευτικού μουσικοπαιδαγωγικού υλικού συμβάλλουν:

α) στην ενίσχυση της μη τυπική μουσική μάθηση, η οποία είναι διεθνώς αναγνωρισμένο ότι παρέχεται παράλληλα με την γενική εκπαίδευση χωρίς να οδηγεί απαραίτητα σε αναγνωρισμένα πτυχία και τίτλους σπουδών (Τσαούσης, 2007:456), και

β) στην διαμόρφωση ανάλογης πολιτιστικής πολιτικής εκπροσωπώντας την ελληνική μουσική εκπαίδευση τόσο εντός όσο και εκτός Ελλάδας. Μέλη των επιστημονικών ομάδων

τους έχουν συμμετάσχει σε συγγραφές επίσημων σχολικών εγχειριδίων για τη μουσική (Δημοτικό και Γυμνάσιο) αλλά και στις αξιολογήσεις τους.

Η ΕΕΜΕ είναι συνδεδεμένο μέλος και εκπρόσωπος της ISME στην Ελλάδα. Μέχρι σήμερα, έχει υλοποιήσει έξι συνέδρια με πανελλήνια και διεθνή εμβέλεια και εκδίδει δυο περιοδικές εκδόσεις: 1) τη *Μουσική Εκπαίδευση*, το οποίο αποτελεί το ετήσιο μουσικοπαιδαγωγικό περιοδικό της δημοσιεύοντας σχέδια μουσικών μαθημάτων, τραγούδια, προτάσεις και χρήσιμες ιδέες για την διδασκαλία της μουσικής στην τάξη, και, 2) τα *Μουσικοπαιδαγωγικά*, το οποίο αποτελεί την ετήσια επιστημονική έκδοση της στο χώρο της Μουσικής Παιδαγωγικής επιστήμης φιλοξενώντας αναφορές αποτελεσμάτων ποιοτικής ή ποσοτικής έρευνας, περιλήψεις επιστημονικών μελετών, παρουσιάσεις θεωριών, μοντέλων ή φιλοσοφικών θέσεων.

Η ΕΕΜΑΠΕ είναι συνδεδεμένο μέλος του EMC και εστιάζει τις δράσεις της κυρίως στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με ειδικό ενδιαφέρον για τα μουσικά γυμνάσια. Η πανελλήνια εμβέλειά της έχει ως αποτέλεσμα τη συμμετοχή εκπαιδευτικών που δραστηριοποιούνται στα δημοτικά σχολεία σε ποικίλες πολιτιστικές δράσεις στοχεύοντας:

- στην προώθηση της μουσικής κουλτούρας μέσα από διαδικασίες, συμμετοχής, ενημέρωσης και πληροφόρησης,
- στην καλύτερη ενσωμάτωση της μουσικής εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες κάθε βαθμίδας μέσα από τις εξής διαδικασίες: προώθηση της επικοινωνίας, ευαισθητοποίησης του κοινού, επιμόρφωσης και επαγγελματικής απασχόλησης στον τομέα της μουσικής,
- στην αναβάθμιση του πολιτιστικού επιπέδου της τοπικής κοινωνίας μέσα από τη διοργάνωση καλλιτεχνικών και επιμορφωτικών εκδηλώσεων, καθώς και τη δημιουργία χώρων καλλιτεχνικής έκφρασης, όπως μουσικά εργαστήρια για παιδιά,
- στην προώθηση της πολιτιστικής συμμετοχής εκπαιδευτικών μουσικής σε ομάδες εργασίας σε συνεργασία με μουσεία, ερευνητικά κέντρα και πολιτιστικούς οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης,
- στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση.

Στις επιστημονικές της δράσεις συγκαταλέγονται τέσσερα συνέδρια (ανά διετία) απευθυνόμενα στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα σε μια προσπάθεια πολιτιστικής σύγκλισης και παιδαγωγικής συνεργασίας όλων των μορφών των τεχνών. Οι έντυπες και ηλεκτρονικές εκδόσεις περιλαμβάνουν: α) το μουσικοπαιδαγωγικό περιοδικό *Μουσική Σε*

Πρώτη Βαθμίδα για θέματα σύγχρονης παιδαγωγικής της μουσικής και διδακτικές εφαρμογές στην τάξη, β) το *Hellenic Journal of Music, Education, and Culture* (HeJMEC), το οποίο αποτελεί ένα διεθνές ηλεκτρονικό επιστημονικό περιοδικό ανοικτής πρόσβασης αφιερωμένο στην κριτική μελέτη και την ανάλυση των ζητημάτων που σχετίζονται με τους τομείς της μουσικής, της παιδείας και πολιτισμού και γ) το APPROACHES, το οποίο είναι αφιερωμένο τόσο στο πεδίο της Μουσικοθεραπείας, όσο και στο πεδίο της Ειδικής Μουσικής Παιδαγωγικής.

Κλείνοντας το συγκεκριμένο κεφάλαιο, σε σχέση με την τυπική και την μη τυπική ελληνική μουσική εκπαίδευση, διαπιστώνουμε ότι παρόλο που το επίσημο ελληνικό κράτος αποδέχεται την ουσιαστική θέση της μουσικής στην εκπαίδευση και παρόλο τον δυναμισμό από τον οποίο φαίνεται ότι διέπονται οι φορείς, δεν εισάγονται στο εκπαιδευτικό σύστημα νομοθετικές καινοτομίες τέτοιες που να υποστηρίζουν συστηματικά τη μουσική εκπαίδευση. Οι πολιτιστικές, παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές προσπάθειες που κατά καιρούς πραγματοποιούνται δείχνουν τον βεβιασμένο, περιστασιακό και επιφανειακό σχεδιασμό εκ μέρους της επίσημης πολιτείας με σκοπό να προλάβουν τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές εξελίξεις.

Και παρόλο που η αξιοποίηση της μουσικής ως εργαλείο πολιτιστικής εκπαίδευσης ενισχύει τη διαφοροποίηση του ρόλου των εκπαιδευτικών με τη διεύρυνση και την ανάπτυξη της παιδαγωγικής και διδακτικής τους εμβέλειας, αξιοποιεί την πολιτιστική κληρονομιά και τον πολιτιστικό χρόνο, ενισχύει την ενεργή συμμετοχή εκπαιδευτικών, μαθητών και φορέων στα πολιτιστικά δρώμενα αλλά και καλλιεργεί το έδαφος για τη δημιουργία χώρων πολιτιστικής έκφρασης και δημιουργίας, η πολυσυζητημένη συνέργεια πολιτισμού και εκπαίδευσης δεν φαίνεται να υλοποιείται σε σταθερά δομημένη βάση. Τέτοια, που να επιτρέπει η μουσική μάθηση να παρουσιάζεται ως αυτόνομη οργάνωση της προσωπικής εμπειρίας του μαθητή για τον πολιτισμό και από την άλλη ως ένα σύστημα παροχής εξειδικευμένων γνώσεων.

Δεν μένει, λοιπόν, παρά να διαπιστώνουμε κάθε φορά με ποιους τρόπους και αν το επιτυγχάνει, καθώς η συγκεκριμένη αναζήτηση αποτελεί και το μεγάλο ζητούμενο για τον μουσικό πολιτισμό στην εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εμπειρικής έρευνας είναι να διερευνήσει τις θέσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής για θέματα που αφορούν στην εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η έρευνα διερευνά την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με όρους και έννοιες σχετικές με τον Πολιτισμό και την Πολιτιστική Πολιτική, τις δυνατότητες αξιοποίησης και εφαρμογής εκπαιδευτικών καινοτομιών αναφορικά με την Πολιτιστική Πολιτική στο πλαίσιο του μαθήματος της Μουσικής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των θεσμικών οργάνων και την εμπλοκή των ίδιων στην υλοποίηση προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και την Μουσική Εκπαίδευση. Η έρευνα επιδιώκει να συμβάλει στην ενεργή συμμετοχή των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Πρωτοβάθμια Μουσική Εκπαίδευση, καθώς και στην ανάπτυξη πλαισίου αξιολόγησής της στον σχολικό χώρο. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματα που προέκυψαν. Ειδικότερα, η έρευνα περιλαμβάνει τον τρόπο συλλογής των δεδομένων, την επιλογή του δείγματος, καθώς και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε. Παρουσιάζονται διεξοδικά οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου καθώς προσδιορίζονται οι μεταβλητές που αξιοποιήθηκαν μέσα από τις ερωτήσεις. Τέλος, παρουσιάζονται - με βάση την περιγραφική στατιστική ανάλυση που χρησιμοποιήθηκε - τα αποτελέσματα κάθε θεματικής ενότητας του ερωτηματολογίου.

4.1 Μεθοδολογική προσέγγιση εμπειρικής έρευνας

Σε κάθε έρευνα που έχει σκοπό την εξήγηση συγκεκριμένων απόψεων και στάσεων, η θεωρία προσφέρει το πλαίσιο που είναι απαραίτητο για τη συγκεκριμένη ερμηνεία των δεδομένων. Οι ερευνητικές πρακτικές συνδέουν τη θεωρία με την εμπειρική πραγματικότητα και η σύνδεση αυτή πραγματοποιείται με την ποσοτική και την ποιοτική μέθοδο. Η επιλογή της κατάλληλης ερευνητικής προσέγγισης αποτελεί συνάρτηση τόσο της φύσης της έρευνας, όσο και του είδους των πληροφοριών οι οποίες είναι απαραίτητο να συγκεντρωθούν (Bell, 1987). Η παρούσα εμπειρική έρευνα ήταν μία περιγραφική έρευνα που αξιοποίησε ποσοτικές μεθόδους ανάλυσης των δεδομένων της (Παρασκευόπουλος, 1993). Για το σκοπό αυτό, η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τις 21 έως τις 25 Ιουνίου του

2010 κατά τη διάρκεια επιμορφωτικού σεμιναρίου που διοργανώθηκε στον Πειραιά από τον Σχολικό Σύμβουλο Μουσικής με έδρα τη Διεύθυνση Δ.Ε. Πειραιά και έγκριση της Περιφερειακής Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αττικής, Τμήμα Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Φ.15/4106, 12/5/2010).

4.1.1 Επιλογή δείγματος

Η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της συμπτωματικής δειγματοληψίας ή δειγματοληψίας ευκολίας (convenience sampling). Στις περιπτώσεις των συμπτωματικών δειγματοληψιών το επιχείρημα της χρήσης τους δεν είναι ότι το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό ενός πληθυσμού και, κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευτούν σε αυτόν, αλλά ότι τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευθούν σε πληθυσμούς που έχουν χαρακτηριστικά παρόμοια με αυτά το δείγματος (Hedt & Pagano, 2011). Παρότι το δείγμα δεν επιλέχθηκε τυχαία από το σύνολο του πληθυσμού των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της Ελλάδας που αριθμούν σε 2000 άτομα περίπου (διορισμένων με οργανική θέση), τηρήθηκαν διαδικασίες για να εξασφαλιστούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Συγκεκριμένα, το δείγμα προήλθε από τους εκπαιδευτικούς που παρακολούθησαν το παραπάνω αναφερθέν επιμορφωτικό σεμινάριο. Σε αυτό συμμετείχαν εκπαιδευτικοί Μουσικής Αγωγής που υπηρετούν σε σχολεία Π.Ε των Διευθύνσεων Π.Ε. Πειραιά, Δ' Αθήνας, Δυτικής Αττικής, Δωδεκανήσου, Ηρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνου και Αγ. Νικολάου του Νομού Κρήτης, καθώς και εκπαιδευτικοί οι οποίοι υπηρετούν σε σχολεία Δ.Ε των ίδιων περιοχών ευθύνης του σχολικού συμβούλου και συμπληρώνουν το ωράριό τους σε σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το εύρος για την επιλογή του δείγματος κρίθηκε ως καθοριστικό εξαιτίας της γεωγραφικής του ποικιλίας. Στην επιλογή του δείγματος θα πρέπει να επισημανθεί ότι συμμετείχαν και εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που ισχυροποιεί τη συμμετοχή και των δύο βαθμίδων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην έρευνα. Στο επιμορφωτικό σεμινάριο δόθηκαν 160 ερωτηματολόγια και απαντήθηκαν τα 131 που αποτελεί το 81.9% επί του συνόλου των συμμετεχόντων στην έρευνα και το οποίο κρίνεται ικανοποιητικό για το συγκεκριμένο είδος έρευνας.

4.1.2 Συλλογή των δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε πέντε θεματικές ενότητες.

Επιλέχτηκε η ποσοτική μεθοδολογική προσέγγιση, εξαιτίας του ότι παρέχει μια σταθερή δομή κατά την πορεία της ερευνητικής διαδικασίας. Το ερωτηματολόγιο παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα όπως:

- τη δυνατότητα που παρέχει για τη διερεύνηση μεγαλύτερου μεγέθους πληθυσμού,
- τη διερεύνηση των σχέσεων και αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις διάφορες μεταβλητές της μελέτης και
- την εξαγωγή αξιόπιστων και έγκυρων συμπερασμάτων.

4.1.2.1 Μέσο συλλογής των δεδομένων: Το Ερωτηματολόγιο

Ως μέσο συλλογής δεδομένων κρίθηκε το ερωτηματολόγιο καθώς με τη χρήση του ως ερευνητικό εργαλείο μπορούν να διαπιστωθούν τα χαρακτηριστικά, οι απόψεις και οι αντιλήψεις του δείγματος σε συγκεκριμένο χρόνο (Φίλιας, 1996). Η χρήση ερωτηματολογίου παρουσιάζει πλεονεκτήματα σχετικά με την ανταπόκριση στην συμπλήρωσή του, την ανωνυμία η οποία εξασφαλίζει αυθόρμητες και ειλικρινείς απαντήσεις αλλά και τον μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, διευκολύνοντας τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο παρέχει τη δυνατότητα συλλογής στοιχείων γύρω από συγκεκριμένα θέματα, από μεγάλο αριθμό ατόμων και συνεπώς η δυνατότητα ποσοτικοποίησης και στατιστικής ανάλυσης των στοιχείων που συλλέγονται, το καθιστούν το κύριο εργαλείο της ποσοτικής έρευνας (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Στη συγκεκριμένη έρευνα το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο, συνοδευόταν από επεξήγηση σχετικά με την έρευνα και μοιράστηκε από την ερευνήτρια επιτόπου (in situ) με σκοπό τα ποσοστά ανταπόκρισης να είναι υψηλά και η συλλογή τους άμεση, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο την αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνήτριας και συμμετεχόντων. Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε κατά τη διάρκεια του επιμορφωτικού σεμιναρίου σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα όπου δίνονταν 30' στους εκπαιδευτικούς για τη συμπλήρωσή του.

4.1.2.2 Διαμόρφωση και δομή ερωτηματολογίου

Για την διαμόρφωση του ερωτηματολογίου αρχικά δημιουργήθηκε μια δεξαμενή ερωτήσεων με βάση όσα αναφέρονται: α) στην βιβλιογραφία, στις μεθόδους αλλά και στα ερωτήματα που χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση ερωτηματολογίων ποσοτικών περιγραφικών ερευνών οι οποίες αποτιμούν τις απόψεις και τις ερμηνείες των απαντήσεων εκπαιδευτικών (Gorard & Taylor, 2004· Σταύρου, 2004· Teddlie & Tashakkori, 2009· Creswell, 2009· Kampylis, 2010), β) στις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών και γ) στην ελληνική νομοθεσία. Η περιγραφική ποσοτική έρευνα συνιστά μελέτη της εκάστοτε

κατάστασης και χρησιμοποιείται ευρέως στην εκπαίδευση. Περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων που αντανακλούν τις εμπειρίες ή τις κρίσεις των ατόμων που παίρνουν μέρος σε μια έρευνα ενός προβλήματος ή θέματος προς διερεύνηση, είτε ως υποκείμενα είτε ως παρατηρητές. Αυτού του είδους η έρευνα ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη φύση και τον βαθμό των παρόντων καταστάσεων (Verma & Mallich, 1999:66).

Στη συνέχεια διαμορφώθηκαν οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και αυτό χορηγήθηκε σε τρεις ειδικούς ερευνητές σε θέματα πολιτιστικής πολιτικής για να αποτιμήσουν την εγκυρότητα του περιεχομένου του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο δοκιμάστηκε πιλοτικά σε δείγμα δέκα (10) εκπαιδευτικών με σκοπό να διαπιστωθεί στην πράξη αν η διατύπωση των ερωτημάτων είναι σαφής, αν χρειάζονται αλλαγές στη δομή και τη μορφή του καθώς και να καθοριστεί ο μέσος χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωσή του. Με βάση την ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών έγιναν οι απαιτούμενες τροποποιήσεις και βελτιώσεις ώστε το ερωτηματολόγιο να πάρει την τελική του μορφή και εκτυπωθεί.

Στην τελική του μορφή το ερωτηματολόγιο (βλ.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1) διαμορφώθηκε σε πέντε ενότητες ως εξής:

1. Ενότητα Α΄: Στοιχεία δημογραφικού χαρακτήρα
2. Ενότητα Β΄: Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική
3. Ενότητα Γ΄: Πολιτισμός και Προγράμματα
4. Ενότητα Δ΄: Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση
5. Ενότητα Ε΄: Πολιτιστική πολιτική και Εκπαιδευτικοί

Οι πέντε θεματικές ενότητες περιελάμβαναν είκοσι (20) ερωτήσεις, οι οποίες χωρίζονταν σε υποερωτήματα. Το ερωτηματολόγιο κατατόπιζε τους συμμετέχοντες από την αρχή με έναν πρόλογο που τους ενημέρωνε για τον σκοπό της έρευνας για το πώς θα χρησιμοποιηθούν οι πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν καθώς και το πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας. Όπως προαναφέρθηκε οργανώθηκε σε θεματικές ενότητες αποτελούμενες από είκοσι (20) ερωτήσεις τύπου Likert αλλά και επιλογές ΝΑΙ / ΟΧΙ. Για τη δομή του ερωτηματολογίου, ακολουθήθηκαν γενικές αρχές σχετικά με την επιλογή των ερωτήσεων καθώς θα έπρεπε:

- να ανταποκρίνονται στους σκοπούς της έρευνας,
- να διευκολύνουν τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων,
- να σχετίζονται άμεσα με το θεωρητικό μέρος της εργασίας.

Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου βασίστηκε σε ερωτήσεις κλειστού τύπου, ώστε η ποσοτικοποίηση των στοιχείων να διευκολύνεται από την εκ των προτέρων κωδικοποίηση των απαντήσεων. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου προκαθορίζουν τη μορφή της απάντησης και ο ερωτώμενος είναι υποχρεωμένος να επιλέξει ή να συμπληρώσει σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου στο ερωτηματολόγιο παρουσιάζουν τις εξής μορφές:

- Επιλογή απάντησης σχετικά με τον προσδιορισμό εννοιών,
- Διαβαθμιστική επιλογή σύμφωνα με την κλίμακα του Likert και η ερμηνεία που δινόταν σε κάθε τιμή ήταν: 1: Καθόλου, 2: Λίγο, 3: Μέτρια, 4: Πολύ, 5: Απόλυτα.

Η διάταξη των απαντήσεων έγινε με τέτοιον τρόπο ώστε οι υψηλές βαθμολογίες να δείχνουν τις θετικές τάσεις και οι χαμηλές, τις αρνητικές.

Συγκεκριμένα στην *ΕΝΟΤΗΤΑ Α'*: *Ερωτήσεις Δημογραφικού Χαρακτήρα*, οι ερωτήσεις εστίασαν στα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος. Χρησιμοποιήθηκαν πέντε (5) κλειστές ερωτήσεις οι οποίες καθορίστηκαν ως μεταβλητές, με επιλογές ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες απαντήσεις και αναφέρονταν:

- στο φύλλο,
- στην ηλικία, όπου έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα σε συγκεκριμένα ηλικιακά επίπεδα,
- στις σπουδές, καθώς οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν αποτελούνται από εκπαιδευτικούς με αδιαβάθμητες καλλιτεχνικές σπουδές (ωδεία), κατόχους πτυχιακών τίτλων διάφορων παιδαγωγικών τμημάτων και εκπαιδευτικούς οι οποίοι είναι απόφοιτοι τμημάτων μουσικών σπουδών. Ζητήθηκε επίσης και η συμπλήρωση σχετικού πεδίου σχετικά με την κατοχή μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων,
- στα χρόνια εκπαιδευτικής εμπειρίας, όπου και πάλι έπρεπε να επιλέξουν συγκεκριμένες κατηγορίες, και, τέλος,
- στη βαθμίδα εκπαίδευσης που διδάσκουν (Α/θμια, Β/θμια).

Στην *ΕΝΟΤΗΤΑ Β'*: *Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική*, διερευνήθηκαν οι γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αποσαφήνιση των όρων Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική οι οποίες αποτελούν και τις βασικές μεταβλητές της έρευνας όπως επίσης και του ρόλου των θεσμικών – νομοθετικών οργάνων. Για το σκοπό αυτό διαμορφώθηκαν πέντε (5) ερωτήσεις οι οποίες έδιναν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να απαντούν με πέντε εναλλακτικές απαντήσεις: Καθόλου / Λίγο / Μέτρια / Πολύ / Απόλυτα (κωδικοποιημένες με 1, 2, 3, 4, 5 αντίστοιχα), ώστε να διερευνηθούν:

- ο προσδιορισμός του όρου *Πολιτισμός*,
- ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία,
- ο όρος *Πολιτιστική Πολιτική*,
- οι εκφάνσεις της Πολιτιστικής Πολιτικής, και,
- ο ρόλος των φορέων που σχεδιάζουν την Πολιτιστική Πολιτική.

Στην *ΕΝΟΤΗΤΑ Γ΄: Πολιτισμός και Προγράμματα*, η έρευνα εστίασε στη συμμετοχή ή μη των εκπαιδευτικών σε ενδοσχολικά προγράμματα είτε στο πλαίσιο προγραμμάτων Δια Βίου μάθησης ή ανώτατων ερευνητικών φορέων όσο και στην καταγραφή των απόψεων τους σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίησή τους. Συγκεκριμένα ερωτήθηκαν:

- αν έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα α) καινοτόμων δράσεων, β) ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, και, γ) ερευνητικά προγράμματα άλλων φορέων,
- ποια στοιχεία θεωρούν ότι χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα αξιολογώντας με διαβαθμιστική κλίμακα συγκεκριμένες μεταβλητές όπως: η καινοτομία, η δημιουργικότητα, η κινητικότητα, η αυτοέκφραση, η ανάδειξη των ανθρωπιστικών αρχών, η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, η συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς, η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, η ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων.
- με ποια κριτήρια αξιολογούν την επιτυχία ενός πολιτιστικού προγράμματος.

Δόθηκαν και πάλι εξαρτημένες μεταβλητές που ήταν:

- οι ευκαιρίες που δίνει το σχολείο στους μαθητές για να εκδηλώσουν τα καλλιτεχνικά τους ενδιαφέροντα,
- το Αναλυτικό Πρόγραμμα, για να εκδηλώσουν τη δημιουργικότητά τους,
- το Αναλυτικό Πρόγραμμα για να εξοικειωθούν με τις διάφορες μορφές του Πολιτισμού,
- τα σχολικά βιβλία και η προώθηση μέσω αυτών της πολιτιστικής ανάπτυξης των μαθητών/τριών,
- ο χρόνος ασχολίας με πολιτιστικά προγράμματα στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος,
- η ατμόσφαιρα της τάξης,
- η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία,
- το Ολοήμερο Σχολείο,

- η συνεργασία εκπαιδευτικών με καλλιτεχνικούς φορείς,
- το εποπτικό υλικό.

Στην *ΕΝΟΤΗΤΑ Δ΄: Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση*, σκοπός της έρευνας ήταν η ανάδειξη των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της Μουσικής. Οι ερωτήσεις ζητούσαν από τους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο ένα πρόγραμμα δίνει έμφαση στη μουσική εκπαίδευση. Τα υποερωτήματα ήταν δώδεκα (12) και αναφέρονταν:

1. στην ενίσχυση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης των μαθητριών,
2. στην καλλιέργεια του σεβασμού και της ανεκτικότητας,
3. στον προσδιορισμό των ιδιαιτεροτήτων διαφορετικών μουσικών πολιτισμών,
4. στην καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς,
5. στην ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία,
6. στις καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές,
7. στην ποικιλία διαφόρων μορφών των τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς (χορός, εικαστικά, visual arts),
8. στην ενσωμάτωση μουσικών παραδόσεων /στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία
9. στην αξιοποίηση ποικίλων διδακτικών προσεγγίσεων μέσα από την εφαρμογή διαφόρων μουσικών δραστηριοτήτων (ακρόαση, τραγούδι, κίνηση, μουσική εκτέλεση κ.ά.)
10. στην ενίσχυση της μουσικής παράδοσης,
11. στην ανάπτυξη των κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, και,
12. στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε κοινές δράσεις

Στην ίδια ενότητα, επιδιώχθηκε να καταγραφούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της Μουσικής και τα στοιχεία που την ενισχύουν όπως:

1. η συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός της σχολικής μονάδας,
2. η δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός της σχολικής μονάδας,
3. η δημιουργία άλλων μουσικών συνόλων,
4. η σύμπραξη καλλιτεχνικών φορέων.

Η *ΕΝΟΤΗΤΑ Ε'*: Πολιτιστική πολιτική και Εκπαιδευτικοί, περιελάμβανε πέντε (5) ερωτήματα σχετικά με:

- α. τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο η Ελληνική Πολιτεία προωθεί αποτελεσματικά την πολιτιστική πολιτική μέσα από την εκπαίδευση,
- β. τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα σε σχέση με τον Πολιτισμό,
- γ. τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι ή δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι,
- δ. τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις τους επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους πρακτική, και,
- ε. κατά πόσο θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης πρέπει να αποτελέσει βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Το ερωτηματολόγιο παρουσίασε τελικά υψηλή αξιοπιστία και διαμορφώθηκε σε Cronbach $\alpha = .84$ για την διάσταση του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, $.93$ για την διάσταση της Πολιτιστικής Πολιτικής και των φορέων, $.94$ για τη διάσταση του Πολιτισμού και των Προγραμμάτων, $.96$ για τον Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση και $.86$ για τη διάσταση της Πολιτιστικής Πολιτικής και των εκπαιδευτικών. Ως αξιοπιστία μίας κλίμακας ή τεστ ορίζεται η συνέπεια με την οποία μετράει ότι μετράει (Payne, 1975) ή, με απλά λόγια, η δυνατότητα της να δίνει τα ίδια αποτελέσματα όταν επαναληφθεί (Thomas & Nelson, 1996· Γκιάσος, 2009). Έχει δε σχέση με τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα κάθε έρευνας, γιατί τα επιβεβαιώνει μέσα από την εμπειρική απόδειξη και την θεωρητική βάση (Messick, 1993). Για τον λόγο αυτό για τον Cronbach το βασικό κριτήριο για την επιλογή μιας κλίμακας είναι η εγκυρότητα της (Cronbach, 1984).

4.1.3 Μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων

Η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων που υιοθετήθηκε εντάσσεται στο πλαίσιο της Περιγραφικής Στατιστικής, ενώ το λογισμικό επεξεργασίας του οποίου γίνεται χρήση, είναι το στατιστικό πακέτο «SPSS Statistics 15.0» (Statistical Package for Social Sciences). Τα ερωτηματολόγια αριθμήθηκαν, στη συνέχεια κωδικοποιήθηκαν οι απαντήσεις στο SPSS και, τέλος, αναλύθηκαν. Αφού πραγματοποιήθηκε η ανάλυση των δημογραφικών παραγόντων μέσω της κατανομής συχνοτήτων, επιδιώχθηκε ο συσχετισμός των επιμέρους ερωτήσεων των θεματικών ενοτήτων όπως: οι δημογραφικοί παράγοντες, το φύλο, οι σπουδές και η

επαγγελματική εμπειρία, προκειμένου να αποσαφηνιστεί ο βαθμός που επηρεάζουν και κατ' επέκταση διαμορφώνουν, οι αντιλήψεις, οι πεποιθήσεις και οι στάσεις των ερωτώμενων εκπαιδευτικών, σε θέματα πολιτισμού, μουσικής εκπαίδευσης και πολιτιστικής πολιτικής και οι οποίες αποτελούν και τις βασικές μεταβλητές της έρευνας.

4.2 Αποτελέσματα της Έρευνας

Τα δεδομένα που προκύπτουν από τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να ενισχύσουν τόσο τη μελέτη διαφαινόμενων τάσεων αναφορικά με το θέμα της έρευνας όσο και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις απόψεις των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών για τις θέσεις και τις ανάγκες του συνόλου. Σύμφωνα με τη Bell (1999) μια επιτυχής διεξαγωγή της ερευνητικής μελέτης θα διευκρινίσει τις σχέσεις και τις στρατηγικές που εφαρμόζονται καθώς και τα πρότυπα επιρροών μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο έρευνας. Στη συνέχεια θα γίνει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων.

4.2.1 Στατιστική Ανάλυση των δεδομένων

Η ανάλυση που ακολουθεί επικεντρώνεται κυρίως στις σχέσεις δύο ή και περισσότερων μεταβλητών αλλά και στην ανάλυση της μιας μεταβλητής. Τα υποκείμενα ενός πληθυσμού έχουν διάφορα χαρακτηριστικά κάποια από τα οποία ενδιαφερόμαστε να μελετήσουμε. Τα χαρακτηριστικά αυτά, τα οποία πιθανότατα μεταβάλλονται από υποκείμενο σε υποκείμενο τα ονομάζουμε μεταβλητή. Οι διακρίσεις που μπορούμε να κάνουμε μεταξύ της ίδιας πληροφορίας που παίρνουμε για δυο ή περισσότερα υποκείμενα με τη διαδικασία της μέτρησης μπορεί να αφορούν ποιότητα ή ποσότητα.

Για τον προσδιορισμό τους είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας κλίμακας μέτρησης. Οι κλίμακες που χρησιμοποιούνται στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο είναι: κατηγορίας, διάταξης, διαστήματος και αναλογίας. Ως μεταβλητές κατηγορίας, ορίζουμε τις μεταβλητές εκείνες που το σύνολο τιμών της δεν έχει καμία ιδιότητα (π.χ φύλο). Ως μεταβλητές διάταξης, ορίζουμε εκείνες που για το σύνολο τιμών μπορούμε να ορίσουμε μια σχέση διάταξης (επίπεδο εκπαίδευσης, ή στάση σε κάποιο ζήτημα) και ως μεταβλητές scale ορίζουμε εκείνες των οποίων οι τιμές είναι αριθμοί και διακρίνονται: α) Σε διακριτές μεταβλητές, που παίρνουν μόνο «μεμονωμένες» τιμές και β) σε συνεχείς μεταβλητές που μπορούν να πάρουν οποιαδήποτε τιμή ενός διαστήματος πραγματικών αριθμών (α,β).

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την αναλυτική περιγραφή των δημογραφικών στοιχείων έτσι όπως αυτό εμφανίζεται μέσα από

τις μεταβλητές που αφορούν σε ατομικά στοιχεία προσδιορίζοντας το προφίλ των εκπαιδευτικών.

4.2.2 Ενότητα Α: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου προσδιορίζεται από πέντε μεταβλητές: το φύλο, την ηλικία, τις σπουδές, τα χρόνια εκπαιδευτικής εμπειρίας και τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία ανήκουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα αποτελέσματα όπως προκύπτουν από τους Πίνακες και τα συναφή τους Σχήματα (τα Σχήματα ακολουθούν την αρίθμηση των Πινάκων από τους οποίους προέρχονται).

Στον **Πίνακα 1** παρουσιάζονται αναλυτικά τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος της έρευνας. Ο πίνακας δείχνει το ποσοστό των απαντήσεων με βάση το φύλλο, την ηλικία, την εκπαιδευτική εμπειρία, την βαθμίδα στην οποία υπηρετούν και τις σπουδές των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών στην έρευνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Δημογραφικά στοιχεία δείγματος

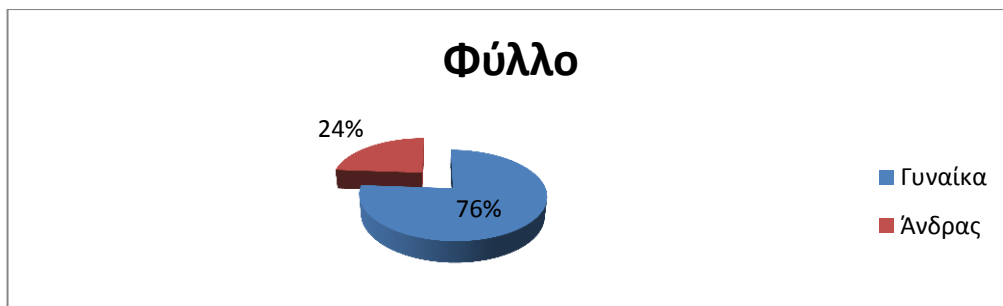
	Κατηγορία	N	%
Φύλλο	Γυναίκα	99	75,6
	Ανδρας	31	23,7
Ηλικία	20-30	39	29,8
	31-40	62	47,3
	41-50	25	19,1
Εκπαιδευτική εμπειρία	0-10 έτη	80	61,1
	11 έτη και πάνω	46	35,1
Βαθμίδα εκπαίδευσης	A/θμια	125	95,4
	B/θμια	6	4,6
Σπουδές	Πτυχίο ωδείου	45	34,6
	Τμήματα Μουσικών Σπουδών	53	40,8
	Παιδαγωγικές σχολές, Μετεκπαίδευση	20	15,3
	Διδακτορικός / Μεταπτυχιακός τίτλος	12	9,2

Όπως παρουσιάζεται από τα αποτελέσματα, η συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες εκπαιδευτικοί (75,6%), ενώ μόλις το 23,7% είναι άνδρες. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν δείχνουν ότι το 47,3% αφορά ηλικίες μεταξύ 31-41 ετών ενώ το 61,1% έχει από καμία έως δεκαετή προϋπηρεσία στη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση. Η πλειοψηφία του δείγματος (95,4%) αφορά εκπαιδευτικούς που ανήκουν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καθώς μόλις το 4,6% ανήκει στη δευτεροβάθμια.

Σημαντική είναι η διαφορά που παρουσιάζεται σχετικά με το επίπεδο σπουδών των ερωτηθέντων. Το 40,8% αποτελείται από εκπαιδευτικούς απόφοιτους ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και συγκεκριμένα των τμημάτων μουσικών σπουδών ενώ το 34,6% προέρχεται από τον χώρο των ωδείων και των μουσικών σχολών. Από τα αποτελέσματα προκύπτει και ένα 15,3% όπου έχουν στην κατοχή τους τίτλους σπουδών φοιτώντας σε παιδαγωγικά τμήματα ή στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης ως μετεκπαιδευόμενοι. Τέλος, επισημαίνεται ότι το 9,2% του δείγματος είναι διδάκτορες ή κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών.

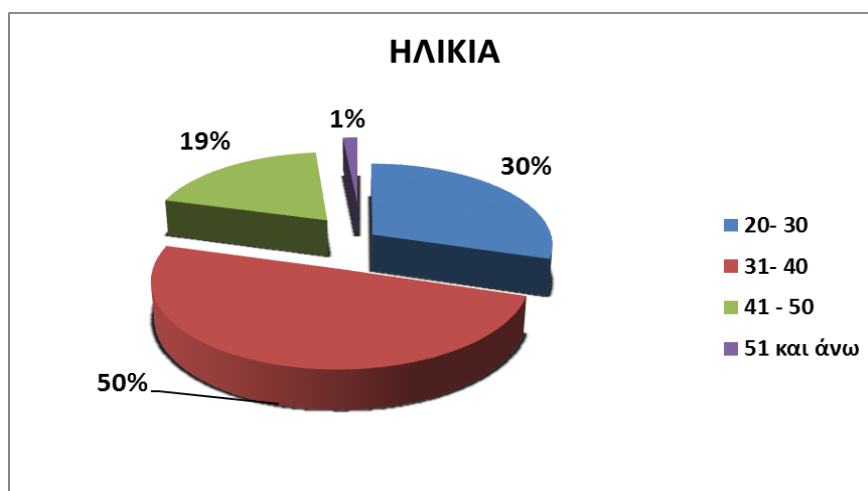
Στο **Σχήμα 1.1** παρουσιάζεται το φύλλο των συμμετεχόντων με βάση τα ποσοστά που προέκυψαν από τις απαντήσεις τους.

ΣΧΗΜΑ 1.1
Φύλλο συμμετεχόντων

Στο **Σχήμα 1.2** παρουσιάζεται το ηλικιακό επίπεδο των συμμετεχόντων λαμβάνοντας υπόψη ότι σε ανάλογα επιμορφωτικά σεμινάρια εκείνοι που συμμετέχουν περισσότερο είναι εκπαιδευτικοί με λίγα χρόνια προϋπηρεσίας οι οποίοι επιζητούν την άμεση ενημέρωση για τρέχοντα ζητήματα της εκπαίδευσης:

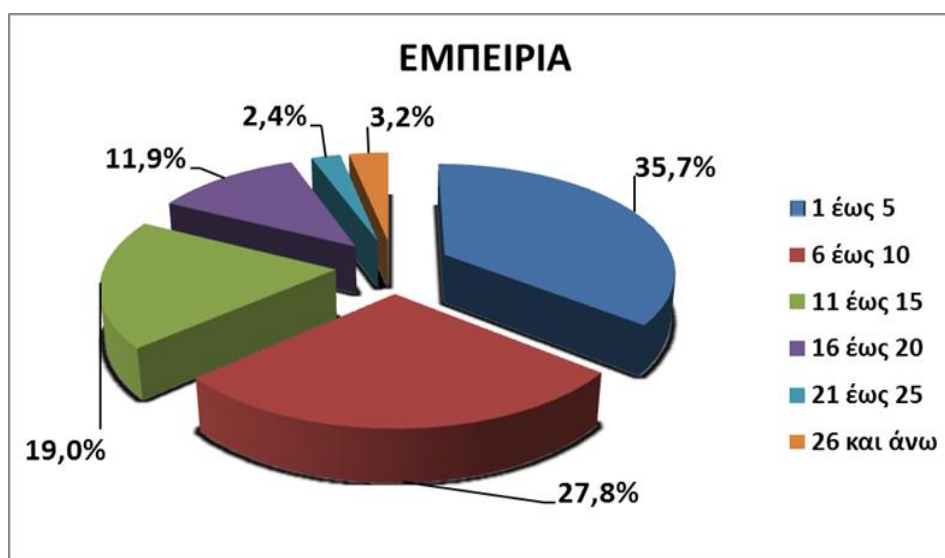
ΣΧΗΜΑ 1.2
Ηλικία συμμετεχόντων

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το ποσοστό των συμμετεχόντων με όριο ηλικίας από 31 έως 40 (50%) φαίνεται πως υπερβαίνει κατά πολύ το ποσοστό νεότερων εκπαιδευτικών (30%), γεγονός που - σε συνδυασμό με το ποσοστό της ηλικιακής ομάδας των 41 έως 50 ετών (19%) - αναδεικνύει το ενδιαφέρον της πλειοψηφίας των εκπαιδευτικών με αρκετά έως μεγάλη εργασιακή εμπειρία για επιμορφωτικά σεμινάρια ανάλογου ενδιαφέροντος με ενεργή συμμετοχή.

Στο επόμενο **Σχήμα 1.3** εμφανίζονται τα δεδομένα σχετικά με την εμπειρία της εκπαιδευτικής υπηρεσίας που έχουν οι συμμετέχοντες:

ΣΧΗΜΑ 1.3
Εκπαιδευτική εμπειρία συμμετεχόντων

Από τα δεδομένα που προέκυψαν, θεωρείται σημαντική η διαφοροποίηση του δείγματος σε δύο κατηγορίες σχετικά με τα χρόνια εκπαιδευτικής εμπειρίας: α) σε εκπαιδευτικούς από 1 έως 10 χρόνια (61,1%) και β) σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία άνω των 11 ετών (35,1%). Πιο παραστατικά, αναφορικά με τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων τα οποία περιλαμβάνονται στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου, στο **Σχήμα 1.4** παρουσιάζεται ο αριθμός ανταπόκρισης των εκπαιδευτικών στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ανά βαθμίδα:

ΣΧΗΜΑ 1.4
Υπηρεσία συμμετεχόντων σε Βαθμίδα εκπαίδευσης

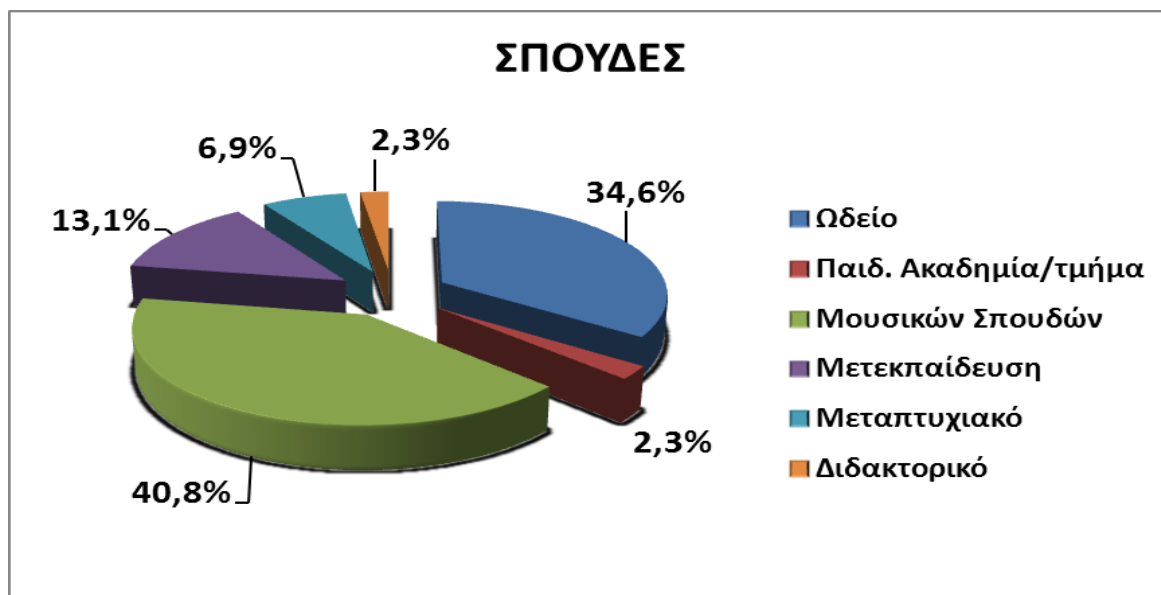
Διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι εκπαιδευτικοί οι οποίοι υπηρετούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και αυτό είναι φυσικό εξαιτίας της ομάδας - στόχου του επιμορφωτικού σεμιναρίου. Για τις ανάγκες της έρευνας θα θεωρηθεί ότι και οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι οποίοι συμπληρώνουν ωράριο στην πρωτοβάθμια ανήκουν στον πληθυσμό της ομάδας που θέλουμε να μελετήσουμε.

Στο **Σχήμα 1.5** παρουσιάζεται γραφικά η κατηγοριοποίηση των σπουδών των ερωτηθέντων με βάση το ακαδημαϊκό και καλλιτεχνικό τους υπόβαθρο. Στο συγκεκριμένο σχήμα διαμορφώνονται δύο βασικές κατηγορίες εκπαιδευτικών προερχόμενες:

- α) από τον χώρο των ωδείων με αδιαβάθμητους τίτλους σπουδών, και,
- β) από τον χώρο των τμημάτων μουσικών σπουδών που ανήκουν στην ανώτατη τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ανάμεσα στους συμμετέχοντες υπάρχουν εκπαιδευτικοί οι οποίοι έχουν στην κατοχή τους πτυχιακούς τίτλους παιδαγωγικών σχολών καθώς επίσης και ένα μικρό ποσοστό εκπαιδευτικών οι οποίοι είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων σπουδών.

ΣΧΗΜΑ 1.5
Σπουδές των συμμετεχόντων

Στον **Πίνακα 2** παρουσιάζονται με λεπτομέρειες οι συχνότητες στις απαντήσεις της πρώτης θεματικής ενότητας του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις: 1 έως 5) όπως: ο αριθμός συμμετεχόντων για κάθε ερώτηση (N), οι μέσοι όροι (M.O), οι τυπικές αποκλίσεις (T.A) και το εύρος της κλίμακας απάντησης ανά ερώτηση (Min/Max). Ως ΕΚΠΕΜΠ2 ορίστηκε η εκπαιδευτική εμπειρία χωρισμένη σε δύο κατηγορίες: 0-10 χρόνια και 11 χρόνια και πάνω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Μέσοι όροι και Τυπικές Αποκλίσεις Δημογραφικών στοιχείων δείγματος

Κατηγορίες	N	M.O	T.A	Min/Max
Φύλο	130	1,24	0,42	1-2
Ηλικία	128	1,92	0,74	1-4
Σπουδές	130	2,62	1,37	1-6
Εκπ/κη Εμπειρία	126	2,27	1,29	1-6
ΕΚΠΕΜΠ2	126	1,36	0,48	1-2
Βαθμίδα εκπ/σης	120	1,05	0,21	1-2

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο δείκτης εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach A για το σύνολο των ερωτημάτων που θα ακολουθήσουν, εκτός φυσικά από τις δημογραφικές μεταβλητές, είναι πολύ ισχυρός (0,9618), ο κανονικοποιημένος λίγο υψηλότερος (0,9622) και στατιστικά σημαντικός ($\chi^2=2006,5847$, $p < 0,01$). Είναι γενικά αποδεκτό ότι τιμές

του δείκτη μεγαλύτερες από 0,6 θεωρούνται ικανοποιητικές ενώ μεγαλύτερες από 0,8 έως ισχυρές. Τα αποτελέσματα σχετικά με τον δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach A για την εσωτερική εγκυρότητα των ερωτημάτων που αφορούν ξεχωριστά κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου παρουσιάζονται στο τέλος της, αφού είναι λογικό ότι οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να συσχετίζονται μεταξύ τους.

4.2.3 Ενότητα Β: Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική

Στη συγκεκριμένη ενότητα Β παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης σχετικά με την θεματική ενότητα *Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική*. Στους πίνακες παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν στα γενικά αποτελέσματα των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τον προσδιορισμό τόσο της έννοιας του πολιτισμού και της πολιτιστικής πολιτικής όσο και του ρόλου του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τα σχήματα που ακολουθούν, παρουσιάζουν τις επιμέρους συγκρίσεις των μεταβλητών έτσι όπως προσδιορίζονται κάθε φορά από τα ερωτήματα και υποερωτήματα που εμπεριέχονται σε κάθε ενότητα.

Στον **Πίνακα 3** (Ερώτηση 6α, 6β, 6γ) προκύπτει από τα αποτελέσματα ότι ο πολιτισμός για τους περισσότερους εκπαιδευτικούς, διαμορφώνεται από τις αλληλεπιδράσεις του τρόπου ζωής και σκέψης κάθε ανθρώπου (51,1%), ορισμό που προτείνει ο Bruner ο οποίος δηλώνει επιγραμματικά ότι η νόηση αναπτύσσεται μέσα στο κεφάλι μας αλλά και μαζί με τους άλλους (Bruner, 1996) εισάγοντας με αυτόν τον τρόπο την έννοια του πολιτισμικού περιβάλλοντος η οποία περιλαμβάνει πιθανούς επιμέρους παράγοντες που επηρεάζουν την οικοδόμηση της σκέψης, της αίσθησης και της πράξης.

Ως δεύτερη επιλογή, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να υιοθετούν ότι ο πολιτισμός αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό (46,6%) αλλά και ότι διαμορφώνει την αίσθηση που έχει ο άνθρωπος για τον εαυτό του και τους άλλους (42,0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

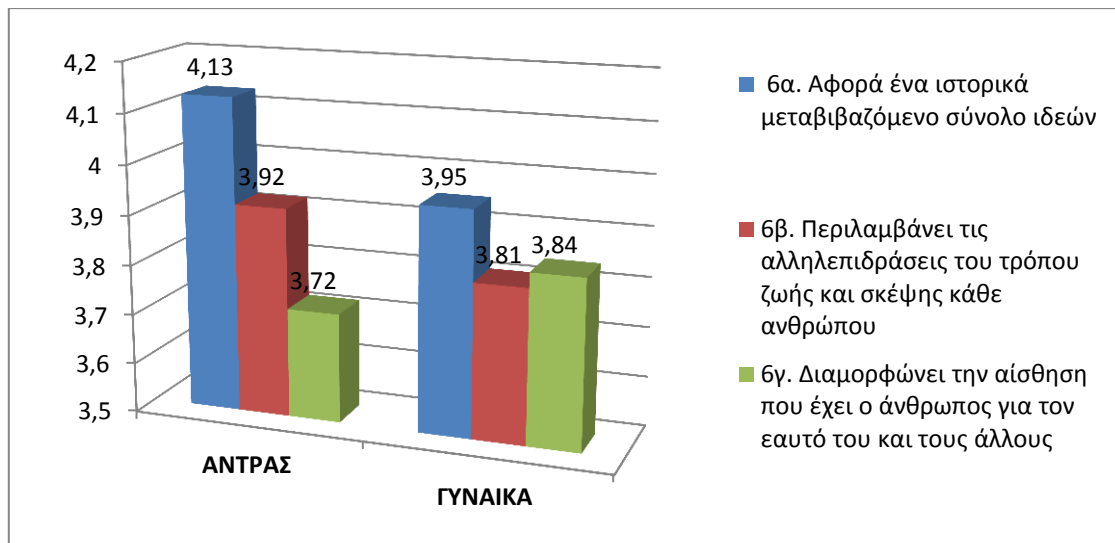
Απόψεις των εκπαιδευτικών για την έννοια του Πολιτισμού

Ερωτ.6: Απόψεις των εκπαιδευτικών για την έννοια του Πολιτισμού	N	M.O	T.A	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Απόλυτα
6α. Αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών	131	4,00	1,067	3,8%	0,8%	16,0%	46,6%	32,8%
6β. Περιλαμβάνει τις αλληλεπιδράσεις του τρόπου ζωής και σκέψης κάθε ανθρώπου	131	3,89	1,104	4,6%	1,5%	16,0%	51,1%	26,7%
6γ. Διαμορφώνει την αίσθηση που έχει ο άνθρωπος για τον εαυτό του και τους άλλους	130	3,76	1,104	3,8%	1,5%	19,8%	42,0%	26,7%

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το επόμενο **Σχήμα 3.1** οι μέσοι όροι όπως προκύπτουν στην ερώτηση 6α, 6β, 6γ σχετικά με τον προσδιορισμό της έννοιας του πολιτισμού, φαίνεται ότι παρουσιάζουν υψηλή απόκλιση στις απαντήσεις που δόθηκαν με βάση το φύλο (T.A: 1,302).

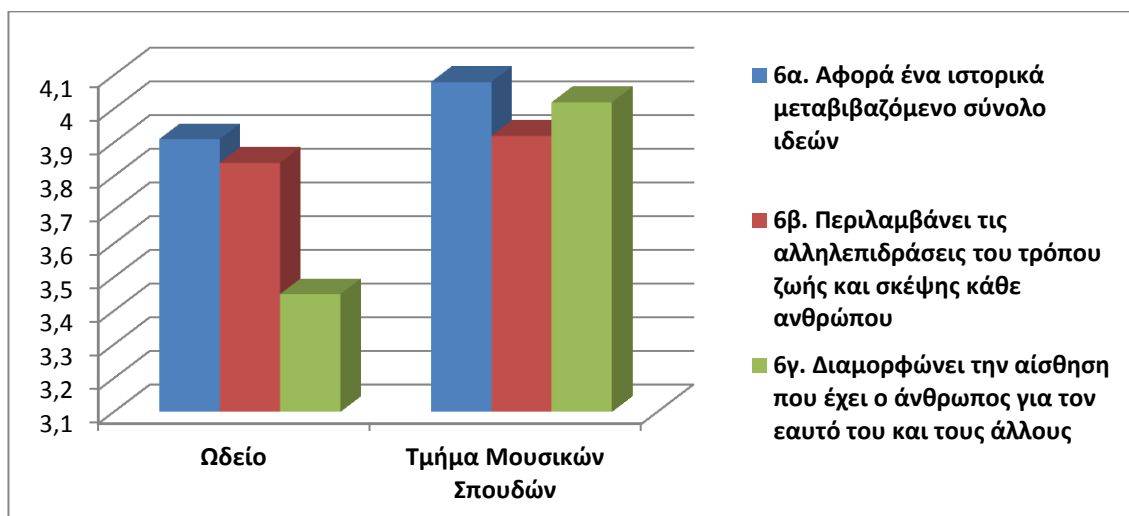
Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, οι άνδρες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο πολιτισμός αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών, ενώ οι γυναίκες εκπαιδευτικοί απαντούν ότι ο πολιτισμός σαφώς διαμορφώνει την αίσθηση που έχει ο άνθρωπος για τον εαυτό του και τους άλλους. Για τους άνδρες εκπαιδευτικούς έρχεται ως δεύτερη στις προτιμήσεις τους η επιλογή να περιλαμβάνει ο πολιτισμός τις αλληλεπιδράσεις του τρόπου ζωής και σκέψης τους ανθρώπου από ότι στις γυναίκες εκπαιδευτικούς. Και οι δύο ομάδες συγκλίνουν στο ότι ο πολιτισμός αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών, άποψη την οποία επιλέγουν ως πρώτη στις απαντήσεις τους.

ΣΧΗΜΑ 3.1
Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση το φύλο
Δείκτες περιγραφικής στατιστικής (Μ.Ο, Τ.Α)

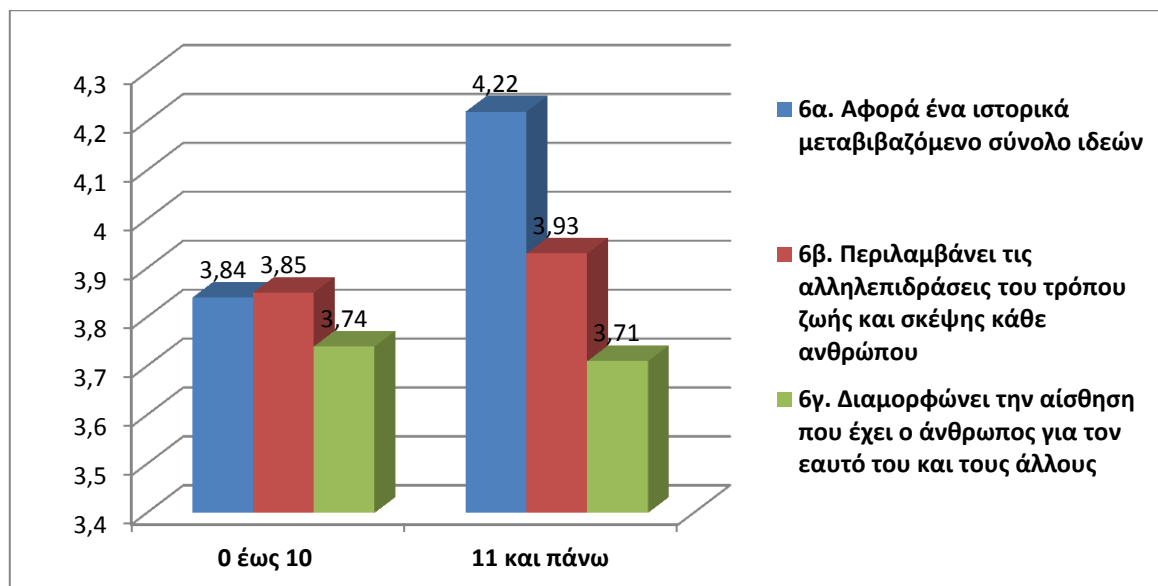
Στο **Σχήμα 3.2** παρατηρείται επίσης απόκλιση στους μέσους όρους σχετικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τις δύο ομάδες των εκπαιδευτικών ΠΕ16 με βάση το επίπεδο σπουδών τους. Όσοι εκπαιδευτικοί έχουν αποφοιτήσει από ωδεία παρατηρείται ότι παρουσιάζουν υψηλή απόκλιση - ιδιαίτερα στην 6γ ερώτηση - σε σχέση με τους αποφοίτους των τμημάτων μουσικών σπουδών (Τ.Α:1,438). Σημαντική είναι και η απόκλιση που εμφανίζουν οι απαντήσεις σε σχέση με το ηλικιακό επίπεδο των συμμετεχόντων.

ΣΧΗΜΑ 3.2
Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση τις σπουδές

Στο **Σχήμα 3.3** η απόκλιση (Τ.Α: 1,236) που παρουσιάζει η ηλικιακή ομάδα των εκπαιδευτικών με εργασιακή εμπειρία από 11 έτη και πάνω υπογραμμίζει την άποψη ότι ο πολιτισμός αποτελεί σύνολο από μεταβιβαζόμενες ιδέες.

ΣΧΗΜΑ 3.3
Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση την εργασιακή εμπειρία

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι εξειδικεύοντας τις μεταβλητές σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εργασιακή εμπειρία ο Μ.Ο των απαντήσεων ευνοεί σημαντικά την άποψη που θέλει τον πολιτισμό να αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών.

Στον **Πίνακα 4** παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο του πολιτισμού στην εκπαίδευση (Ερώτηση 7α, 7β, 7γ, 7δ) αξιοποιώντας τέσσερις διαφορετικές μεταβλητές που δίνονται από την ερευνήτρια για να αξιολογήσουν οι συμμετέχοντες:

- α) ορίζοντας τον ίδιο τον μαθητή ως πολιτισμικό κεφάλαιο,
- β) εστιάζοντας στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών,
- γ) οργανώνοντας τη γνώση για τις διάφορες μορφές πολιτισμού, και,
- δ) ενισχύοντας το ρόλο του σχολείου μέσα στην κοινωνία.

Και οι τέσσερις μεταβλητές προσδιορίζουν τη σημαντικότητα του πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνεται τόσο η γνώση για τον πολιτισμό εντός του σχολικού χώρου όσο και η δράση των συμμετεχόντων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Ο ρόλος του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση

Ερωτ. 7: Ο ρόλος του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση	N	M.O	T.A	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Απόλυτα
7α. καθιστά κάθε μαθητή πολιτισμικό φορέα	131	3,91	1,28	2,3%	3,8%	15,3%	35,1%	38,9%
7β. συμβάλλει στην ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών	131	4,31	1,20	4,6%	3,1%	6,1%	24,4%	61,8%
7γ. οργανώνει τη γνώση σχετικά με τις διάφορες μορφές πολιτισμού	131	3,77	1,18	0,8%	5,3%	17,6%	45,8%	26,0%
7δ. ενισχύει το ρόλο του σχολείου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία	131	3,99	1,32	6,1%	5,3%	10,7%	32,8%	45,0%

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στο σύνολό τους, όπως παρουσιάζονται στον **Πίνακα 4** οι περισσότεροι συμφωνούν ότι ο πολιτισμός φαίνεται ότι ενεργοποιεί και παρακινεί τους μαθητές να συμμετέχουν σε οργανωμένες δράσεις (61,8%) σχεδόν καθολικά.

Για τους ερωτώμενους, ο πολιτισμός θεωρείται σημαντικό κεφάλαιο για μια σχολική μονάδα και την ενεργή συμμετοχή της τόσο σε διαδικασίες κοινωνικοποίησης σε ποσοστό 45,0% όσο και ανοίγματος του σχολείου στη σύγχρονη κοινωνία καθώς καθιστά κάθε μαθητή φορέα πολιτισμικών αξιών (38,9%).

Το ζήτημα του πολιτισμικού καθορισμού της εκπαίδευσης βρίσκει αποδέκτες τους μαθητές σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών καθώς οι τελευταίοι αλληλεπιδρούν αξιοποιώντας τις εμπειρίες τους, τις παραδόσεις, αλλά και την επικοινωνία μεταξύ τους.

Ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαίδευση θεωρείται πολύ σημαντικός για τους εκπαιδευτικούς (45,8%) καθώς προσδιορίζεται ως μια πορεία ανακάλυψης της γνώσης για τις διάφορες μορφές του. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να προκύψει η συμμετοχή σε μια συλλογικότητα, σε μια κοινωνία, στον ίδιο τον πολιτισμό.

Στον **Πίνακα 5** (Ερώτηση 7α, 7β, 7γ, 7δ) για τον ρόλο του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία και το πόσο σημαντικός είναι μπορούμε να διαπιστώσουμε τους μέσους όρους των απαντήσεων των εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους

Ερωτ.7: Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση	Σπουδές	N	M.O	T.A
α. καθιστά κάθε μαθητή πολιτισμικό φορέα	ωδείο	45	3,76	1,448
	T.M.Σ	53	4,15	0,949
β. συμβάλλει στην ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών	ωδείο	45	4,36	1,190
	T.M.Σ	53	4,36	1,058
γ. οργανώνει τη γνώση σχετικά με τις διάφορες μορφές πολιτισμού	ωδείο	45	3,73	1,286
	T.M.Σ	53	3,91	0,946
δ. ενισχύει το ρόλο του σχολείου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία	ωδείο	45	3,89	1,541
	T.M.Σ	53	4,15	1,026

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα των συγκρίσεων των μέσων όρων των εκπαιδευτικών μουσικής των δύο κατηγοριών (Ωδείων και Τμημάτων Μουσικών Σπουδών), παρουσιάζεται διαφορά σχετικά με τις απαντήσεις που δίνονται στην ερώτηση 7α και 7δ καθώς όσοι εκπαιδευτικοί έχουν αποφοιτήσει από ανώτατα εκπαιδευτικά τμήματα θεωρούν πολύ σημαντικό το ρόλο του μαθητή ως πολιτισμικού φορέα όπως και το ρόλο του σχολείου ως κοινωνικού κεφαλαίου, ο οποίος βγαίνει ενισχυμένος από την αλληλεπίδρασή του με το κοινωνικό περιβάλλον. Και οι δύο κατηγορίες εκπαιδευτικών συμφωνούν ότι ο πολιτισμός ενεργοποιεί τους μαθητές σε συμμετοχικές διαδικασίες.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχεδόν συγκλίνουν στην άποψη ότι όταν ο πολιτισμός διαχέεται και υποστηρίζεται στην εκπαίδευση, βοηθά εκπαιδευτικούς και μαθητές να οργανώνουν καλύτερα τη γνώση τους σχετικά με διάφορες εκφάνσεις του. Οι εκπαιδευτικοί, επίσης, συμφωνούν απόλυτα ότι ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαίδευση συμβάλλει στην ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών καταστρώνοντας τους ενεργό μέρος του πολιτισμικού κεφαλαίου της εκπαίδευσης.

Στον **Πίνακα 6** (Ερώτηση 7α, 7β, 7γ, 7δ) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των εκπαιδευτικών μουσικής με διαφορετικό εκπαιδευτικό υπόβαθρο αλλά με κριτήριο την εκπαιδευτική τους εμπειρία.

Για να διευκολυνθεί η έρευνα, οι εκπαιδευτικοί χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες εκπαιδευτικής προϋπηρεσίας: από 0 έως 10 έτη και από 11 έτη και πάνω. Η διαφοροποίηση που παρουσιάζεται σχετικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν, ενισχύει την άποψη της σημαντικότητας του μαθητή ως πολιτισμικού φορέα καθώς οι εκπαιδευτικοί με μικρότερη προϋπηρεσία θεωρούν ότι ο μαθητής καλλιεργεί και επαυξάνει τις αντιληπτικές και γνωστικές του δυνατότητες αξιοποιώντας την πολιτιστική παράδοση του παρελθόντος αλλά και του παρόντος (Μ.Ο: 4,01).

Ο πολιτισμός όμως φαίνεται ότι ενεργοποιεί τους μαθητές σχεδόν απόλυτα στο σύνολό τους, σύμφωνα με την πλειοψηφία των απόψεων των εκπαιδευτικών και με βάση την εκπαιδευτική τους εμπειρία (Μ.Ο: 4,39). Και οι δύο ομάδες εκπαιδευτικών συμφωνούν ότι το σχολείο βγαίνει ενισχυμένο προς την κοινωνία από τις πολιτιστικές διεργασίες όταν επιτελούνται μέσα σε αυτό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία

Ερωτ. 7: Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση	Εκπαιδευτική εμπειρία	N	M.O	T.A
7α. καθιστά κάθε μαθητή πολιτισμικό φορέα	0-10	80	4,01	1,037
	11 και πάνω	46	3,70	1,618
7β. συμβάλλει στην ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών	0-10	80	4,39	1,108
	11 και πάνω	46	4,20	1,360
7γ. οργανώνει τη γνώση σχετικά με τις διάφορες μορφές πολιτισμού	0-10	80	3,80	0,999
	11 και πάνω	46	3,72	1,501
7δ. ενισχύει το ρόλο του σχολείου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία	0-10	80	4,04	1,130
	11 και πάνω	46	4,04	1,549

Στον **Πίνακα 7** (Ερώτηση 8) παρουσιάζεται το ποσοστό των απαντήσεων των συμμετεχόντων (N) σχετικά με την εξοικείωση των ερωτώμενων για τον όρο Πολιτιστική Πολιτική.

Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα, τα ποσοστά απάντησης στη συγκεκριμένη ερώτηση κυμάνθηκαν σε χαμηλά επίπεδα με υψηλότερο ένα ποσοστό 30,5% που απαντά ότι είναι μέτρια εξοικειωμένοι με την έννοια.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, υπήρξαν εκπαιδευτικοί που δεν γνώριζαν τον όρο Πολιτιστική Πολιτική (7,6%), αλλά και εκπαιδευτικοί οι οποίοι δεν ήταν καθόλου εξοικειωμένοι με τον όρο (16,0%) ή ήταν ελάχιστα εξοικειωμένοι (25,2%).

Μόνο το 4,6% από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς μουσικής απάντησαν ότι γνωρίζουν την ερμηνεία του όρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
Σε ποιο βαθμό είναι εξοικειωμένοι οι εκπαιδευτικοί με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική

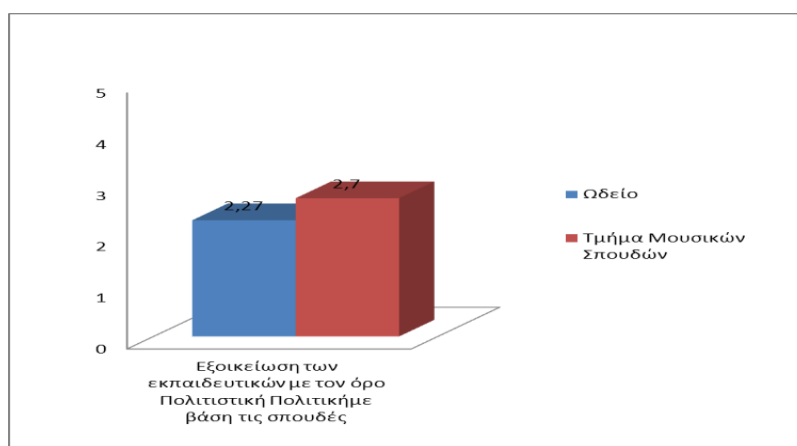
Ερωτ.8: Σε ποιο βαθμό είναι εξοικειωμένοι οι εκπαιδευτικοί με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική	N	%
1. Καθόλου	21	16,0
2. Λίγο	33	25,2
3. Μέτρια	40	30,5
4. Πολύ	21	16,0
5. Απόλυτα	6	4,6

Συνολικά οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών στη συγκεκριμένη ερώτηση έδειξαν ότι οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν τον όρο Πολιτιστική Πολιτική καθώς προκύπτει να μην είναι σχεδόν καθόλου εξοικειωμένοι με αυτόν στον χώρο που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά. Οι απόψεις τους περιγράφονται παραστατικά στα επόμενα σχήματα όπου διαπιστώνεται μια ελάχιστη απόκλιση έως και σχεδόν ταύτιση στις απαντήσεις που έδωσαν.

Στο **Σχήμα 7.1** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το μέσο όρο των απαντήσεων που δόθηκαν στην *Ερώτηση 8* για το βαθμό εξοικείωσης των εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους, ενώ στο **Σχήμα 7.2** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το μέσο όρο των απαντήσεων που δόθηκαν με βάση τα χρόνια προϋπηρεσίας τους.

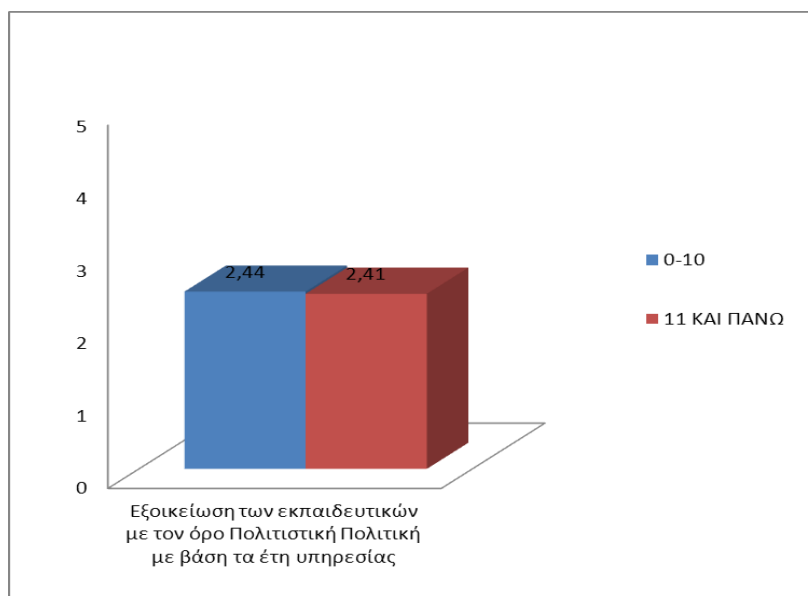
ΣΧΗΜΑ 7.1

Εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση τις σπουδές

ΣΧΗΜΑ 7.2

Εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση την προϋπηρεσία

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι παρουσιάζεται μικρή απόκλιση ανάμεσα στο μέσο όρο των εκπαιδευτικών - αποφοίτων των ωδείων (Μ.Ο: 2,27) σε σχέση με το μέσο όρο των εκπαιδευτικών - αποφοίτων Τ.Μ.Σ (Μ.Ο: 2,7) ενώ η διαφορά των απαντήσεων τους είναι σχεδόν ασήμαντη στις κατηγορίες με μικρή ή μεγάλη εκπαιδευτική εμπειρία.

Στον **Πίνακα 8** (Ερώτηση 9α, 9β, 9γ, 9δ) οι απαντήσεις που δόθηκαν αφορούν τέσσερις διαφορετικές μεταβλητές σχετικά με την ερμηνεία που δίνεται στον όρο Πολιτιστική Πολιτική από τους εκπαιδευτικούς και οι οποίες είναι: οι εθνικές πολιτιστικές πολιτικές, η συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες, η σύνδεση της έννοιας με την ανάπτυξη των Τεχνών αλλά και με τα τεχνολογικά επιτεύγματα του πολιτισμού. Τα αποτελέσματα στον **Πίνακα 8** δείχνουν ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η ανάπτυξη των τεχνών εμπεριέχεται στον όρο της Πολιτιστικής Πολιτικής σε βαθμό απόλυτο (41,2%) αλλά και ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό περιλαμβάνει, επίσης, τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενός πολιτισμού (38,2%). Το 29,8% των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η Πολιτιστική Πολιτική εκφράζει σε μέτριο βαθμό την γενικότερη εθνική πολιτιστική πολιτική ενός κράτους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
Συχνότητες απαντήσεων % για τον όρο Πολιτιστική Πολιτική

Ερωτ. 9: Η Πολιτιστική Πολιτική:	N	Μέτρια %	Πολύ %	Απόλυτα %
9α. αποτελεί έκφραση μιας ευρύτερης εθνικής πολιτιστικής πολιτικής ενός κράτους	131	22,9	33,60	24,4
9β. θεωρεί επιβεβλημένη τη συμμετοχή των μελών μιας κοινότητας σε πολιτιστικές δραστηριότητες	131	29,8	26,7	14,5
9γ. περιλαμβάνει την ανάπτυξη των Τεχνών	131	9,9	35,1	41,2
9δ. περιλαμβάνει τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενός πολιτισμού	131	23,7	38,2	18,3

Στον **Πίνακα 9** (Ερώτηση 9α, 9β, 9γ, 9δ) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις μεταξύ των απαντήσεων που δόθηκαν. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η Πολιτιστική Πολιτική εκφράζει την εθνική πολιτική ενός κράτους, ενώ επιλέγουν ως βασικό άξονα δράσης της, την ανάπτυξη των Τεχνών (Μ.Ο:3,85). Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η απάντηση που δίνουν οι ερωτώμενοι σχετικά με το πόσο σημαντικό θεωρούν ότι η Πολιτιστική Πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενός πολιτισμού από το να συμμετέχουν ενεργά οι πολίτες σε πρακτικές της (Μ.Ο: 3,31), καθώς η συγκεκριμένη επιλογή τους υπερτερεί έναντι της συμμετοχής των μελών μιας κοινότητας για πολιτιστική δραστηριοποίηση.

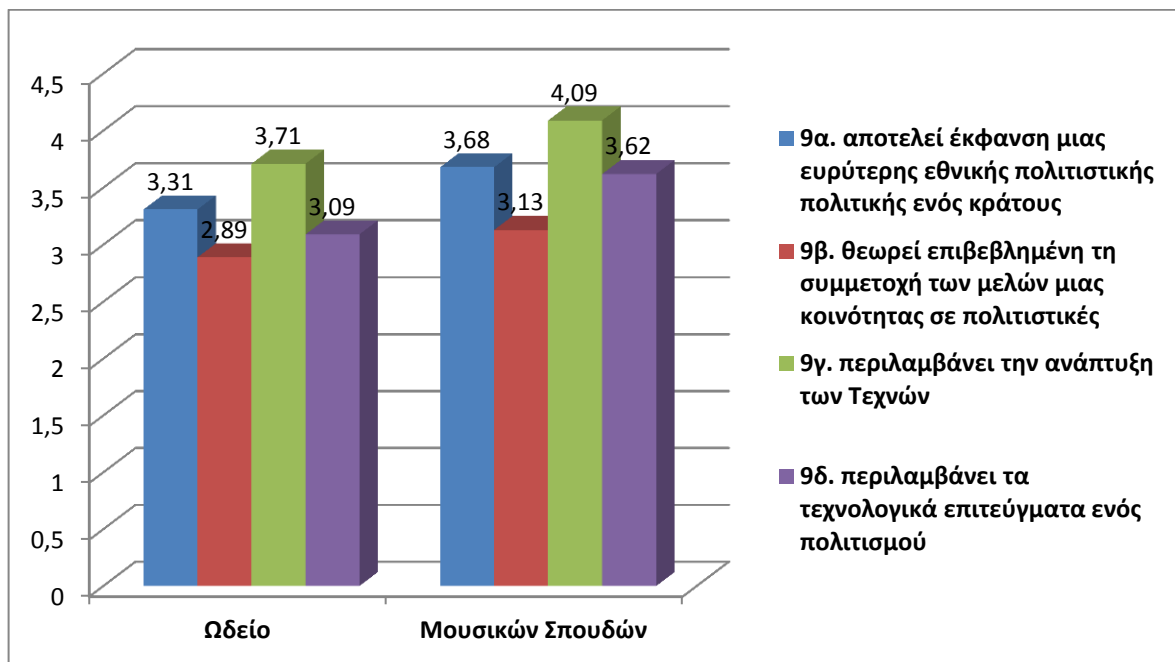
ΠΙΝΑΚΑΣ 9
Ερμηνεία της Πολιτιστικής πολιτικής

Ερωτ. 9: Η Πολιτιστική Πολιτική:	N	Min-Max	M.O	T.A
9α. αποτελεί έκφραση μιας ευρύτερης εθνικής πολιτιστικής πολιτικής ενός κράτους	131	1-5	3,40	1,517
9β. θεωρεί επιβεβλημένη τη συμμετοχή των μελών μιας κοινότητας σε πολιτιστικές δραστηριότητες	131	1-5	2,96	1,521
9γ. περιλαμβάνει την ανάπτυξη των Τεχνών	131	1-5	3,85	1,475
9δ. περιλαμβάνει τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενός πολιτισμού	131	1-5	3,31	1,468

Στο **Σχήμα 9** παρουσιάζεται ο Μ.Ο των απαντήσεων των δύο ομάδων εκπαιδευτικών ΠΕ16 σχετικά με την ερμηνεία του όρου Πολιτιστική Πολιτική. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί - απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ παρουσιάζουν σχετικά μεγάλη απόκλιση στις απαντήσεις τους. Η υψηλότερη απόκλιση εμφανίζεται στο 9γ υποερώτημα το οποίο αφορά στη σύνδεση του όρου με την ανάπτυξη των Τεχνών, συγκριτικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των ωδείων (Τ.Α: 1,740).

ΣΧΗΜΑ 9

Απόψεις εκπαιδευτικών για τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση τις σπουδές τους (Μ.Ο)

Οι απαντήσεις που δόθηκαν στην **Ερώτηση 10** της Ενότητας Β: *Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική*, η οποία ήταν και η τελευταία της ενότητας, παρουσιάζονται στους επόμενους Πίνακες και Σχήματα και αφορούν στις απόψεις των εκπαιδευτικών για τον ρόλο των επίσημων φορέων που σχεδιάζουν την Πολιτιστική Πολιτική σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Στον **Πίνακα 10** (Ερώτηση 10α, 10β, 10γ, 10δ, 10ε, 10στ) οι απόψεις των ερωτηθέντων για τον ρόλο των φορέων που σχεδιάζουν την πολιτιστική πολιτική συγκλίνουν στο ότι βασικοί άξονες δράσης τους αποτελούν η χάραξη της πολιτικής των πολιτιστικών οργανισμών και η διαχείριση των εκδηλώσεων τους. Ως δεύτερο πιο σημαντικό άξονα δράσης των επίσημων φορέων, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την υλοποίηση προγραμμάτων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (30,5%) καθώς και τη διαχείριση πόρων για την υλική περιουσία των πολιτιστικών οργανισμών (29,8%). Τέλος, η ενίσχυση της κινητικότητας μεταξύ των κρατών (29,0%) καθώς και η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού των πολιτιστικών οργανισμών σε ποσοστό (28,2%) συγκαταλέγονται στις τελευταίες προτιμήσεις τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

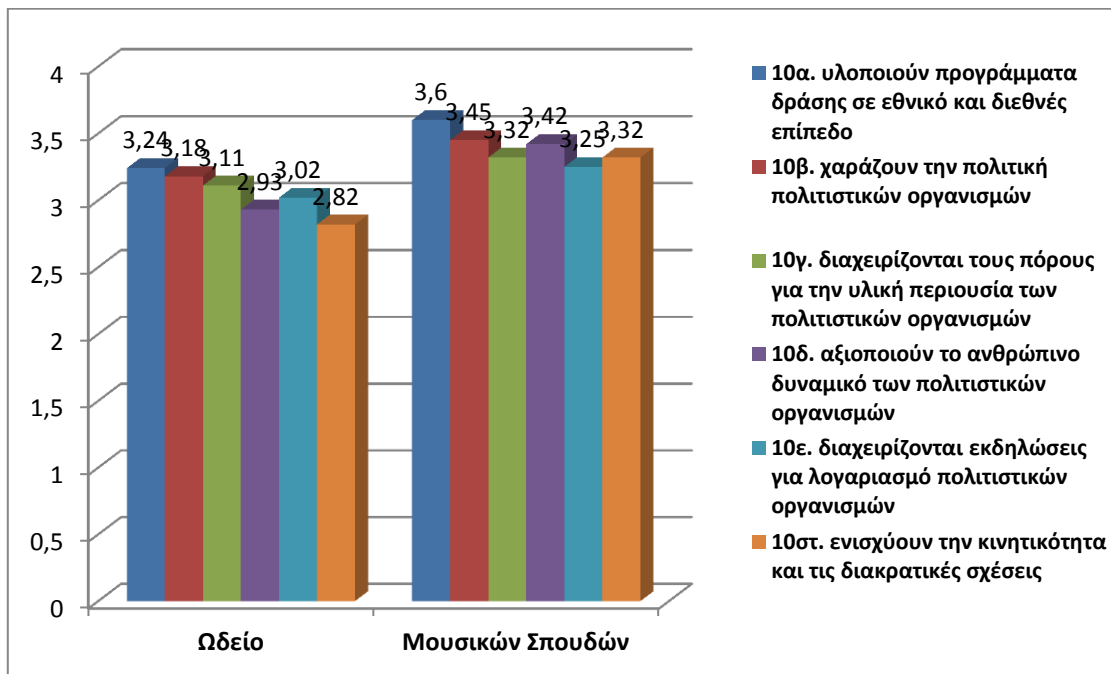
Απόψεις εκπαιδευτικών για το ρόλο των φορέων στο σχεδιασμό της Πολιτιστικής Πολιτικής (Μ.Ο, Τ.Α)

Ερωτ. 10: Ο ρόλος των φορέων στο σχεδιασμό της Πολιτιστικής Πολιτικής	N	Μ.Ο	Τ.Α	Καθόλου %	Λίγο %	Μέτρια %	Πολύ %	Απόλυτα %
10α. υλοποιούν προγράμματα δράσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο	131	3,38	1,576	2,3	4,6	23,7	30,5	26,7
10β. χαράζουν την πολιτική πολιτιστικών οργανισμών.	130	3,21	1,593	3,8	7,6	19,8	35,1	19,8
10γ. διαχειρίζονται τους πόρους για την υλική περιουσία των πολιτιστικών οργανισμών	131	3,07	1,628	4,6	12,2	19,8	29,8	19,8
10δ. αξιοποιούν το ανθρώπινο δυναμικό των πολιτιστικών οργανισμών	131	3,11	1,642	1,5	11,5	22,1	28,2	21,4
10ε. διαχειρίζονται εκδηλώσεις για λογαριασμό πολιτιστικών οργανισμών	131	3,04	1,571	2,3	12,2	21,4	35,1	14,5
10στ. ενισχύουν την κινητικότητα και τις διακρατικές σχέσεις.	131	3,02	1,610	2,3	11,5	24,4	29,0	17,6

Στα Σχήματα 10.1 και 10.2 παρουσιάζονται παραστατικά τα αποτελέσματα με βάση τις σπουδές και το φύλο και των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών στην έρευνα.

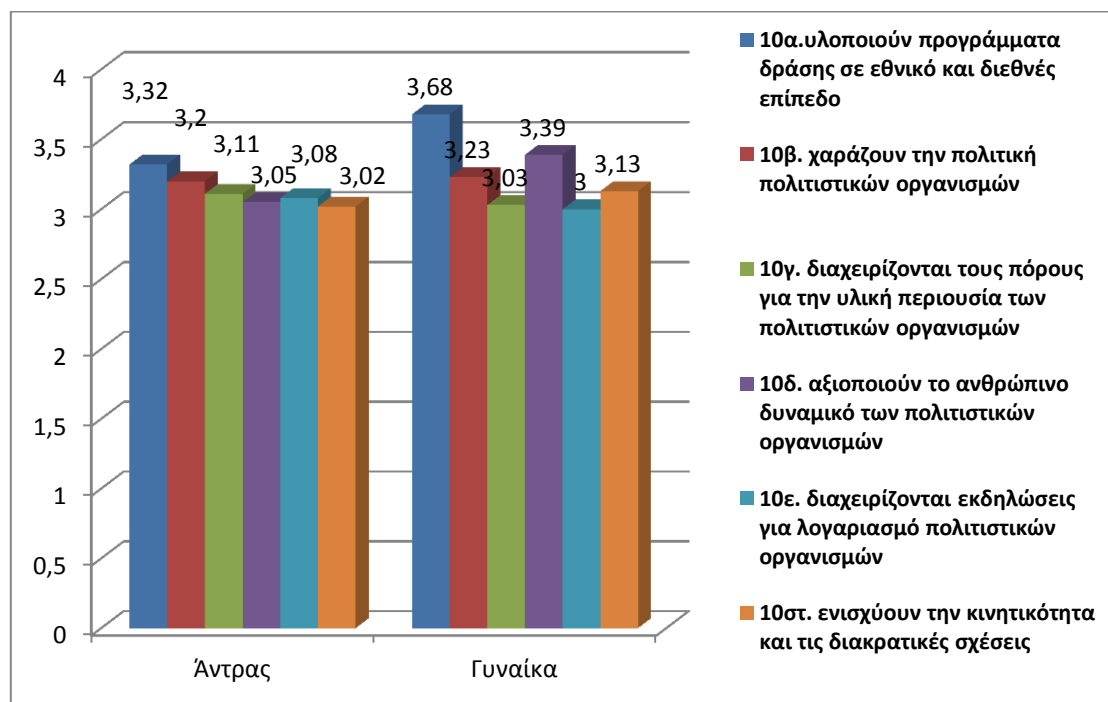
ΣΧΗΜΑ 10.1

Ο ρόλος των επίσημων φορέων άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής με βάση τις σπουδές

ΣΧΗΜΑ 10.2

Ο ρόλος των επίσημων φορέων άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής με βάση το Φύλο

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί - απόφοιτοι των ωδείων θεωρούν ότι οι επίσημοι φορείς άσκησης της πολιτιστικής πολιτικής υλοποιούν πρωτίστως προγράμματα σε διεθνές και εθνικό επίπεδο (Μ.Ο:3,24). Η χάραξη της πολιτικής των οργανισμών που ασχολούνται με την πολιτιστική πολιτική αποτελεί επίσης την δεύτερη επιλογή των εκπαιδευτικών για το ρόλο των οργανισμών (Μ.Ο:3,16). Η διαχείριση των υλικών πόρων (Μ.Ο:3,11) και των πολιτιστικών εκδηλώσεων των οργανισμών (Μ.Ο:3,02) που ασχολούνται με την πολιτιστική πολιτική ακολουθούν ως επιλογές κατά προτεραιότητα σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών και, τέλος, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο ρόλος των οργανισμών συνίσταται λίγο στο να ευνοεί την κινητικότητα και τις διακρατικές σχέσεις (Μ.Ο: 2,82).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις, η τυπική απόκλιση των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών - αποφοίτων ωδείων είναι 1,776 στην απάντηση που δίνεται ότι οι πολιτιστικοί φορείς αξιοποιούν το ανθρώπινο δυναμικό των πολιτιστικών οργανισμών σε σχέση με τους αποφοίτους των Γ.Μ.Σ οι οποίοι θεωρούν ως πιο σημαντικό, τον παράγοντα υλοποίησης προγραμμάτων εκ μέρους των φορέων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Επίσης, σημαντική διαφορά παρουσιάζεται ως προς την τοποθέτηση των ερωτηθέντων γυναικών εκπαιδευτικών (Τ.Α:1,644) σχετικά με τη σημαντικότητα του ρόλου των φορέων να αξιοποιούν το ανθρώπινο δυναμικό, σε σχέση με τους άνδρες εκπαιδευτικούς.

4.2.4 Ενότητα Γ: Πολιτισμός και Προγράμματα

Στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά α) με τη συμμετοχή τους στην υλοποίηση πολιτιστικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με εθνική ή διεθνή χρηματοδότηση β) τη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών των συγκεκριμένων προγραμμάτων και γ) τους παράγοντες σύμφωνα με τους οποίους ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων επιτυγχάνεται.

Στον **Πίνακα 11** παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την *Ερώτηση 11* η οποία αφορά στη συμμετοχή τους σε προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων που εκπονούνται στις διευθύνσεις εκπαίδευσης που ανήκουν, σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης (Comenius, Leonardo da Vinci και Grundtvig) καθώς και σε προγράμματα σε συνεργασία με κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Συμμετοχή Εκπαιδευτικών Μουσικής σε Προγράμματα

Ερωτ.10: Συμμετοχή Εκπαιδευτικών Μουσικής σε Προγράμματα	N	%
Καινοτόμων Δράσεων	59	45,0
Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης	72	55,0
Ερευνητικό πρόγραμμα Ακαδημαϊκού Φορέα	0	0

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι επιλέγουν να συμμετέχουν περισσότερο σε ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης (55%). Επίσης, τα προαιρετικά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων αποτελούν τη δεύτερη επιλογή τους (45%). Σε αντίθεση με την ενεργή συμμετοχή τους στα συγκεκριμένα προγράμματα, το ποσοστό συμμετοχής τους σε ερευνητικά προγράμματα ακαδημαϊκών φορέων είναι μηδενικό.

Στον Πίνακα 12 (Ερώτηση 11) παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συγκρίσεων ως προς τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών με μέσους όρους και τυπικές αποκλίσεις. Σύμφωνα με τα δεδομένα δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κατηγοριών. Από τις απαντήσεις, οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν ενεργά σε προγράμματα - είτε προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων είτε ευρωπαϊκά - ανήκουν στην κατηγορία όσων υπηρετούν λιγότερα χρόνια και προέρχονται από τον χώρο των τμημάτων μουσικών σπουδών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Συμμετοχή εκπαιδευτικών σε προγράμματα σε σχέση με το φύλο, την εμπειρία και τις σπουδές

11. Έχετε συμμετάσχει σε ένα ή σε περισσότερα από τα ακόλουθα προγράμματα;	Κατηγορίες	N	M.O	T.A
Φύλο	Άνδρας	31	1,61	0,495
	Γυναίκα	99	1,53	0,502
Εκπαιδευτική εμπειρία	0-10	80	1,64	0,484
	11 και πάνω	46	1,37	0,488
Σπουδές	Ωδείο	45	1,47	0,505
	T.M.Σ	53	1,66	0,478

Στον Πίνακα 13 παρουσιάζονται τα στοιχεία που προκύπτουν από τη ανάλυση των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στην Ερώτηση 12 σχετικά με τα στοιχεία που θα πρέπει να

χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα που προωθεί τον πολιτισμό στην εκπαίδευση. Δόθηκαν δώδεκα χαρακτηριστικά τα οποία οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να αξιολογήσουν σύμφωνα με τη βαθμολογική κλίμακα του Likert (1 Καθόλου, 2 Λίγο, 3 Μέτρια, 4 Πολύ, 5 Απόλυτα): καινοτομία, δημιουργικότητα, κινητικότητα, αυτοέκφραση, ανάδειξη των ανθρωπιστικών αρχών, ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας, ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς, ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων, άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, καθώς και αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφορών ειδικοτήτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων
για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση

Ερωτ. 12: Στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα που προωθεί τον πολιτισμό στην εκπαίδευση	M.O	T.A	Καθόλο υ %	Λίγο %	Μέτρια %	Πολύ %	Απόλυτα %
α. καινοτομία	3,90	1,133	3,1	6,1	19,8	35,9	34,4
β. δημιουργικότητα	4,58	,928	1,5	2,3	3,1	19,8	73,3
γ. κινητικότητα	3,95	1,108	0,8	3,8	16,8	41,2	34,4
δ. αυτοέκφραση	4,27	1,006	1,5	2,3	13,0	31,3	51,9
ε. ανάδειξη των ανθρωπιστικών αρχών	4,42	0,968	0,8	2,3	6,9	29,8	60,3
ζ. ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας	4,28	1,064	1,5	1,5	9,2	31,3	53,4
η. ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση	3,62	1,063	3,1	4,6	27,5	45,8	16,8
θ. συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς	3,97	1,130	0,8	3,8	18,3	36,6	37,4
ι. ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών	4,40	1,043	2,3	3,1	4,6	29,0	61,1
κ. ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων	4,25	1,025	1,5	2,3	15,3	28,2	52,7
λ. άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία	4,08	1,123	2,3	3,8	13,7	38,2	38,2
μ. αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφορών ειδικοτήτων	4,28	1,196	1,5	1,5	8,4	24,4	59,5

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί, ένα πρόγραμμα για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση θα πρέπει να χαρακτηρίζεται απόλυτα από:

- δημιουργικότητα (73,3%),
- ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών (61,1%),
- ανάδειξη των ανθρωπιστικών αξιών (60,3%), και,
- αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφορών ειδικοτήτων (59,5%).

Τα επόμενα στοιχεία, όπως προκύπτουν από την έρευνα και τα οποία συνθέτουν το προφίλ ενός προγράμματος για την εκπαίδευση με πολιτιστικές εκφάνσεις είναι:

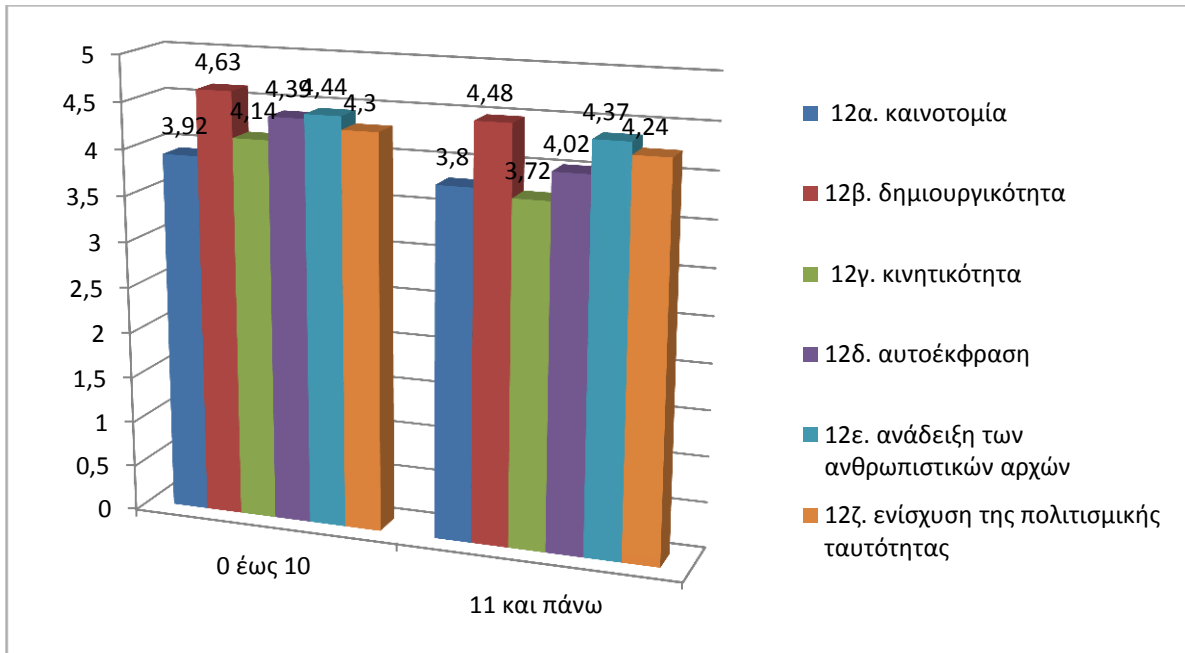
- Η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας (53,4%),
- Η ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων (52,7%),
- Η αυτοέκφραση (51,9%),
- Η κινητικότητα (41,2%), και
- Η καινοτομία (35,9%).

Επίσης, από τα αποτελέσματα διαφαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σε ποσοστό 45,8% ότι η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση αποτελεί πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό ενός προγράμματος όπως, επίσης, υποστηρίζουν ότι με ανάλογα προγράμματα ευνοείται πολύ το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία (38,2%).

Στα **Σχήματα 13.1** και **13.2** παρουσιάζονται παραστατικά οι μέσοι όροι των απαντήσεων των δύο κατηγοριών εκπαιδευτικών μουσικής με βάση την εργασιακή τους εμπειρία. Και οι δύο κατηγορίες φαίνεται να συμφωνούν χωρίς μεγάλες αποκλίσεις στις επιλογές τους. Οι εκπαιδευτικοί με λιγότερα χρόνια υπηρεσίας (0 έως 10 έτη) παρουσιάζουν ελάχιστα πιο αυξημένους μέσους όρους από την κατηγορία των εκπαιδευτικών με περισσότερα χρόνια (11 και πάνω).

Στο **Σχήμα 13.1** αναδεικνύονται ως επικρατέστερα, χαρακτηριστικά όπως η δημιουργικότητα και η ανάδειξη των ανθρωπιστικών αρχών ενώ παρουσιάζεται απόκλιση του Μ.Ο στις επιλογές της ομάδας 0 -10 έτη - σε σχέση με την κινητικότητα (Μ.Ο: 4,14) - και της ομάδας 11 και πάνω (Μ.Ο: 3,72). Και οι δύο ομάδες παρουσιάζουν επίσης μικρές αποκλίσεις στις επιλογές τους για χαρακτηριστικά γνωρίσματα των προγραμμάτων όπως η αυτοέκφραση και η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας.

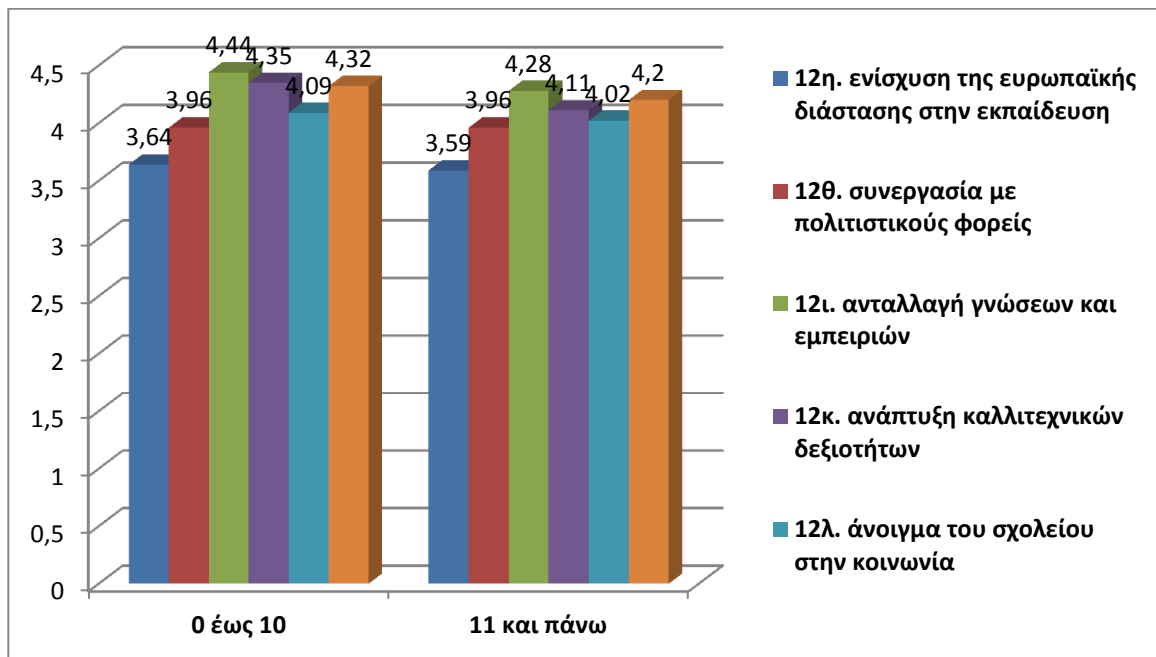
ΣΧΗΜΑ 13.1
Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος
με βάση την εργασιακή εμπειρία

Στο επόμενο **Σχήμα 13.2** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των μέσων όρων των απόψεων της ομάδας 0-10 έτη, σε σχέση και με άλλα χαρακτηριστικά όπως η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών η οποία είναι το επικρατέστερο χαρακτηριστικό γνώρισμα (Μ.Ο:4,44), η ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων (Μ.Ο:4,35) και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων (Μ.Ο:4,32). Οι αποκλίσεις και πάλι είναι πολύ μικρές σε σχέση με τις απαντήσεις που δόθηκαν από την ομάδα των εκπαιδευτικών με μεγαλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία. Η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης θεωρείται και από τις δύο ομάδες ότι δεν αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα, όπως επίσης δεν συγκαταλέγεται στις βασικές προτιμήσεις τους η επιλογή της συνεργασίας με πολιτιστικούς φορείς ως χαρακτηριστικό των προγραμμάτων. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία που προκύπτουν, παρουσιάζεται υψηλή απόκλιση (Τ.Α: 1,377) μεταξύ των δύο ομάδων, σχετικά με την απάντηση για το κατά πόσο ένα πολιτιστικό πρόγραμμα θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών.

ΣΧΗΜΑ 13.2

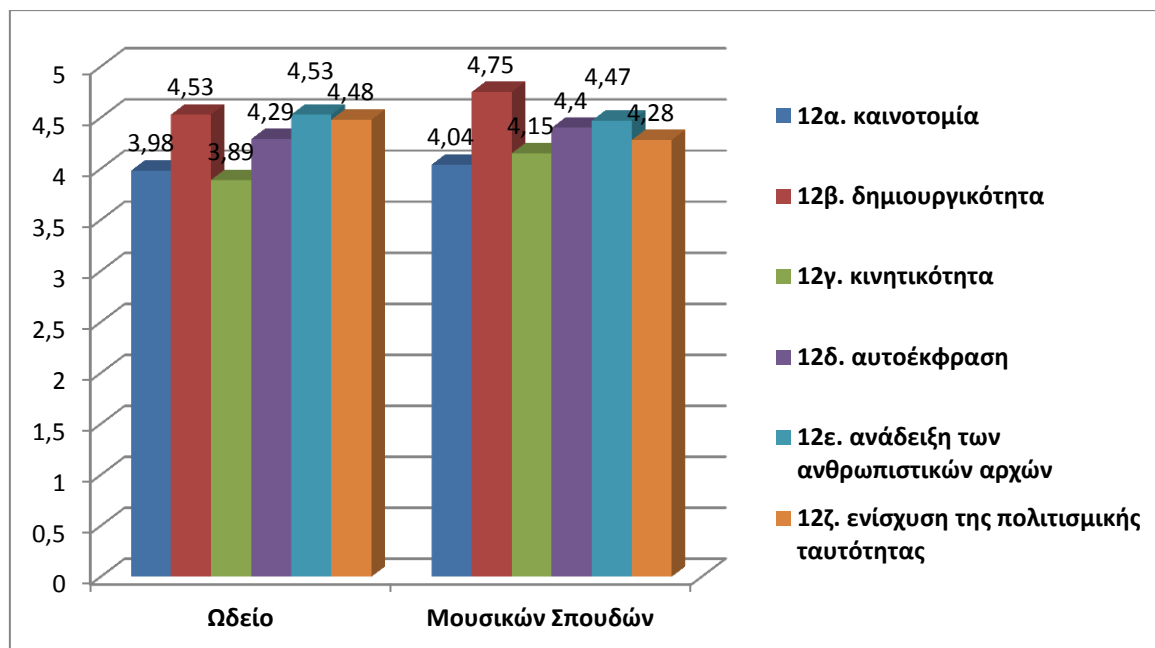
Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος με βάση την εργασιακή εμπειρία (Μ.Ο)

Στα Σχήματα 13.3 και 13.4 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των απαντήσεων όπως προέκυψαν από τη σύγκριση των δύο κατηγοριών εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους.

Συγκεκριμένα στο Σχήμα 13.3, η δημιουργικότητα παρουσιάζεται και σε αυτή τη συσχέτιση ως η επικρατέστερη επιλογή των εκπαιδευτικών αποφοίτων Τ.Μ.Σ (Μ.Ο: 4,75) και ακολουθεί η ανάδειξη των ανθρωπιστικών αξιών (Μ.Ο: 4,47), η αυτοέκφραση (Μ.Ο: 4,40) καθώς και η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας (Μ.Ο: 4,28). Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των ωδείων θεωρούν ως σχεδόν απόλυτα βασικά χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, τη δημιουργικότητα και την ανάδειξη των ανθρωπιστικών αξιών (Μ.Ο: 4,53) ενώ ακολουθεί η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας (Μ.Ο:4,48). Η συγκεκριμένη ομάδα διέπεται από μια πιο συγκρατημένη στάση απέναντι σε χαρακτηριστικά όπως η καινοτομία και η κινητικότητα που μπορεί να προσφέρουν ανάλογα προγράμματα.

ΣΧΗΜΑ 13.3
Χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος
με βάση τις σπουδές των εκπαιδευτικών (Μ.Ο)

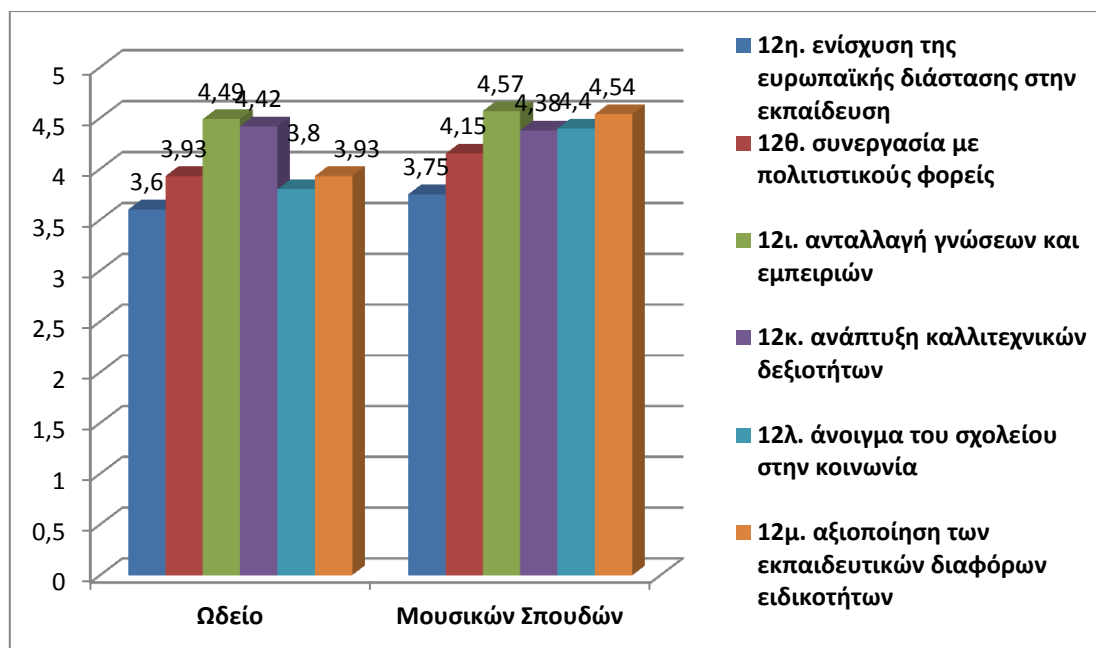

Στο **Σχήμα 13.4** παρουσιάζονται οι συσχετίσεις των μέσων όρων για χαρακτηριστικά όπως η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης, η συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς, η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, η ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία καθώς και η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων, με βάση τις σπουδές των δύο ομάδων.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των ωδείων θεωρούνται ως πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος: η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών (Μ.Ο: 4,49) και η ανάπτυξη καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων (Μ.Ο: 4,42). Η συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς και η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων θεωρούνται επίσης αρκετά απαραίτητα στοιχεία για τη σύσταση προγραμμάτων για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, ενώ η ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης δεν φαίνεται, σύμφωνα με τις απόψεις τους ότι ενισχύεται (Μ.Ο:3,6). Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ θεωρούν και εκείνοι ότι η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών θα πρέπει να χαρακτηρίζει πρωτίστως ένα πρόγραμμα (Μ.Ο:4,57) αλλά ως σχεδόν απόλυτο χαρακτηριστικό συγκαταλέγουν την αξιοποίηση των ειδικοτήτων στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του. Πολύ σημαντικό θεωρούν ότι θα πρέπει να είναι το

άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία μέσα από ένα πρόγραμμα (Μ.Ο: 4,4) και ακολουθεί στις προτιμήσεις τους η ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων (Μ.Ο: 4,38).

ΣΧΗΜΑ 13.4
Χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος
με βάση τις σπουδές των εκπαιδευτικών (Μ.Ο)

Στον **Πίνακα 14** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της *Ερώτησης 13* της ενότητας Γ του ερωτηματολογίου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν τα χαρακτηριστικά που έχουν συγκεκριμένα δοθεί από την ερευνήτρια με βάση την κλίμακα του Likert για τον επιτυχή σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων:

ΠΙΝΑΚΑΣ 14
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων

Ερωτ. 13: Κατά πόσο ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων επιτυγχάνεται όταν:	Μ.Ο	Τ.Α	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Απόλυτα
13α. Το σχολείο δίνει πολλές ευκαιρίες στους μαθητές να εκδηλώσουν τα καλλιτεχνικά ενδιαφέροντά τους	3,95	1,36	3,8	6,1	7,6	33,6	44,3
13β. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα δίνει πολλές ευκαιρίες να εκδηλώσουν τη δημιουργικότητά τους	3,80	1,34	2,3	13,0	10,7	31,3	38,9

13γ. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα βοηθά τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις διάφορες μορφές Πολιτισμού	3,64	1,28	3,8	8,4	19,8	36,6	27,5
13δ. Τα σχολικά βιβλία προωθούν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών/τριών	3,53	1,28	3,8	10,7	23,7	33,6	24,4
13ε. Οι μαθητές/τριες έχουν αρκετό χρόνο για να ασχολούνται με προγράμματα προώθησης πολιτισμού στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος	3,51	1,44	7,6	13,7	14,5	29,0	31,3
13ζ. Η ατμόσφαιρα της τάξης προωθεί την εκδήλωση των πολιτιστικών ενδιαφερόντων των μαθητριών/τών	3,74	1,40	5,3	11,5	9,2	32,8	37,4
13η. Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ενισχύει δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή σε πολιτιστικά προγράμματα	3,95	1,26	1,5	6,1	16,0	29,0	43,5
13θ. Το Ολοήμερο Σχολείο δίνει πολλές ευκαιρίες στις μαθήτριες/τες να εκφραστούν μέσα από τις Τέχνες	3,48	1,36	4,6	10,7	24,4	28,2	26,7
13ι. Το σχολείο συνεργάζεται εκπαιδευτικούς / καλλιτεχνικούς Φορείς	3,73	1,34	3,8	9,2	19,1	27,5	36,6
13κ. Παρέχεται το κατάλληλο εποπτικό υλικό για την υλοποίηση προγραμμάτων (μουσειοσυσκευκ.τ.λ)	3,76	1,53	5,3	11,5	11,5	19,1	47,3

Από τα αποτελέσματα προκύπτουν ότι τα κριτήρια επιτυχίας για την υλοποίηση και το σχεδιασμό ενός προγράμματος, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, εστιάζουν:

- στο κατάλληλο εποπτικό υλικό (47,3%),
- στις ευκαιρίες που δίνει το σχολείο στους μαθητές (44,3%),

- στην *ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*, η οποία ενισχύει δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή σε πολιτιστικά προγράμματα και εκδηλώσεις (43,5%),
- στο *A.Π*, το οποίο θα πρέπει να δίνει πολλές ευκαιρίες στους μαθητές ώστε να εκδηλώνουν τη δημιουργικότητά τους (38,9%),
- στο *κλίμα* που θα πρέπει να έχει διαμορφωθεί μέσα στην τάξη ώστε να ενθαρρύνει τους μαθητές (37,4%), και
- στη *συνεργασία του σχολείου με καλλιτεχνικούς και εκπαιδευτικούς φορείς* (36,6%).

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ως πολύ βασικά κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος:

- το *A.Π*, όταν βοηθά τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις διάφορες μορφές πολιτισμού (36,6%),
- τα *σχολικά βιβλία*, τα οποία θα πρέπει να προωθούν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών/τριών (33,6%),
- τον *θεσμό του Ολοήμερου Σχολείου*, όπου θα πρέπει να δίνει πολλές ευκαιρίες στις μαθήτριες/τες να εκφραστούν μέσα από τις τέχνες στο χρόνο που διατίθεται ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες του πολιτισμού και των τεχνών.

Τα χαμηλότερα ποσοστά των απαντήσεων των ερωτηθέντων έδειξαν ότι:

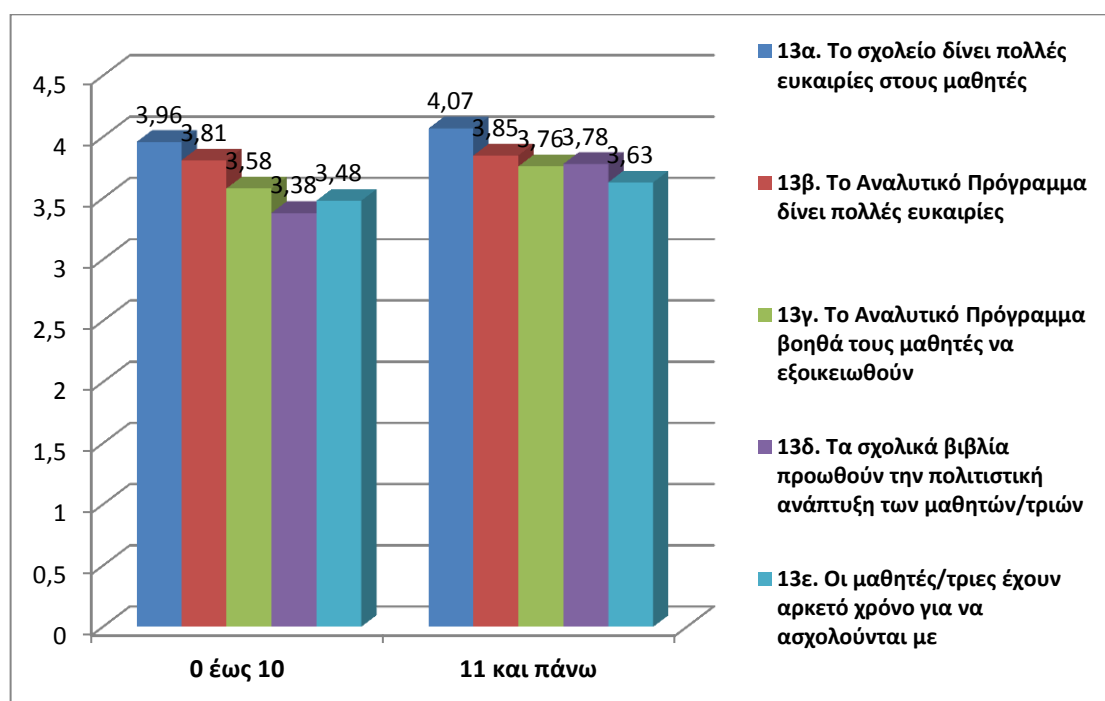
- ο *χρόνος* δεν επαρκεί ώστε οι μαθητές/τριες να διαθέτουν αρκετό χρόνο για να ασχολούνται με προγράμματα προώθησης πολιτισμού στο πλαίσιο του Α.Π (31,3%),
- το ίδιο το *A.Π*, δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένο ώστε να παρέχει ευκαιρίες για να εκδηλώσουν οι μαθητές τη δημιουργικότητά τους (27,5%),
- το *Ολοήμερο Σχολείο* δεν φαίνεται τελικά να δίνει πολλές ευκαιρίες στις μαθήτριες/τες να εκφραστούν μέσα από τις τέχνες (26,7%), και,
- τα *σχολικά βιβλία* δεν προωθούν τελικά όσο θα έπρεπε την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών/τριών (24,4%).

Στα **Σχήματα 14.1** και **14.2**, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συσχετίσεων των κριτηρίων με βάση την εργασιακή εμπειρία των εκπαιδευτικών. Στο **Σχήμα 14.1**, διαφαίνεται η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με τον απόλυτα σημαντικό ρόλο που παίζει το σχολείο στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων. Επίσης, η ελάχιστη απόκλιση που παρουσιάζουν οι δύο ομάδες αναδεικνύει το ότι το Α.Π αποτελεί εξίσου

καθοριστικό παράγοντα για τα προγράμματα και αυτό είναι επόμενο καθώς προσδιορίζει το χρόνο αλλά και τον τρόπο διεξαγωγής δραστηριοτήτων για τον πολιτισμό και τις τέχνες κατά τη διδασκαλία των περισσότερων διδακτικών αντικειμένων. Κατ'έπекταση, είναι και εκείνο όπου μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις δραστηριότητες ενδυναμώνοντας τη συμμετοχή τους σε αυτές. Οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη εργασιακή εμπειρία σε σχέση με τους νεότερους, θεωρούν ότι τα σχολικά βιβλία μπορούν, όταν είναι κατάλληλα σχεδιασμένα, να προωθήσουν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών ενώ και οι δύο ομάδες θεωρούν ότι ο χρόνος που αφιερώνεται για τις πολιτιστικές δραστηριότητες δεν είναι ικανοποιητικά επαρκής για το σχεδιασμό και την υλοποίησή τους.

ΣΧΗΜΑ 14.1

Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση την εργασιακή εμπειρία

Επίσης, στο **Σχήμα 14.2** παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ και άλλων κριτηρίων όπως: η ατμόσφαιρα της τάξης, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, το ολοήμερο σχολείο και οι ευκαιρίες που δίνει, η συνεργασία με εκπαιδευτικούς / καλλιτεχνικούς φορείς αλλά και το κατάλληλο εποπτικό υλικό που στηρίζει την υλοποίηση των προγραμμάτων.

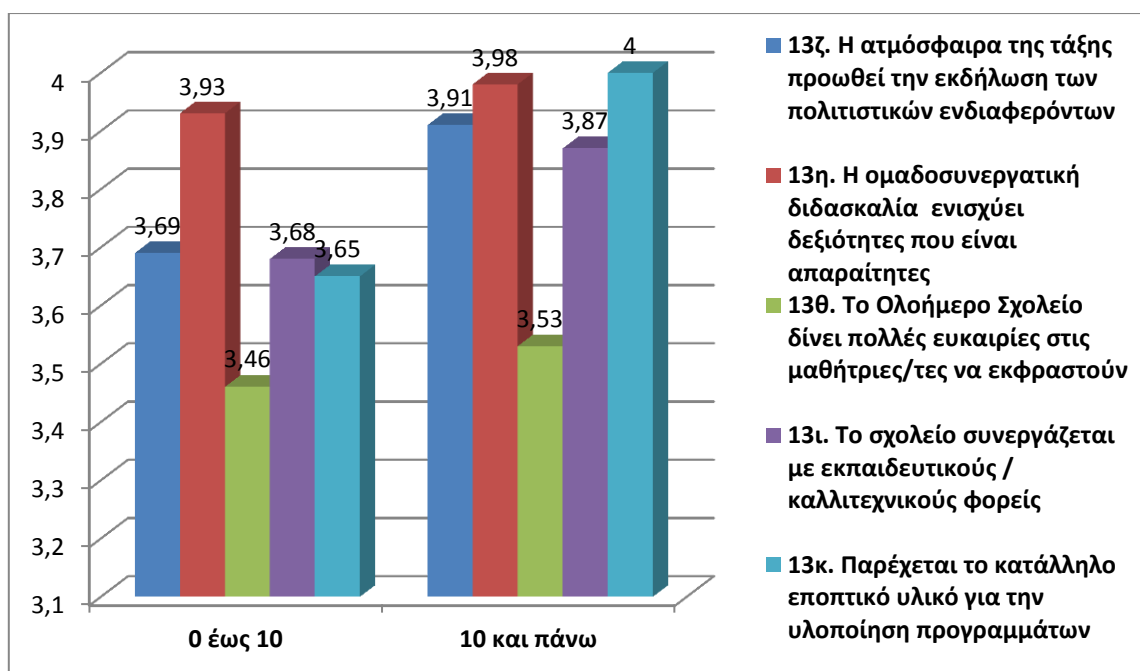
Στις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών της ομάδας με μεγαλύτερη εμπειρία φαίνεται ότι η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία (Μ.Ο:3,98), η ατμόσφαιρα (Μ.Ο:3,91) - όπως διαμορφώνεται στην τάξη - αλλά και το εκπαιδευτικό υλικό που υποστηρίζει τα προγράμματα (Μ.Ο:4,0) θεωρούνται πολύ σημαντικοί παράγοντες για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων. Το κριτήριο που παρουσιάζεται ως η τελευταία επιλογή

των εκπαιδευτικών για εκδήλωση των πολιτιστικών ενδιαφερόντων των μαθητών αλλά και ως κριτήριο μάλλον ανεπαρκούς σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων είναι το ολοήμερο σχολείο (Μ.Ο:3,53). Η συνεργασία, επίσης, με εξωσχολικούς φορείς για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό θεωρείται λιγότερο σημαντική (Μ.Ο:3,53).

Για τους εκπαιδευτικούς με μικρότερη εμπειρία, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία θεωρείται ο σημαντικότερος παράγοντας για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων και ακολουθεί το κλίμα μέσα στην τάξη, ενώ παράλληλα, το ολοήμερο σχολείο δεν αποτελεί χώρο που προάγει τις προγραμματικές εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις των μαθητών σε σημαντικό βαθμό (Μ.Ο:3,46). Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η συνεργασία του σχολείου με εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς φορείς δεν πραγματοποιείται πάντα με επιτυχία για να τους επηρεάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε να θεωρηθεί σημαντική προϋπόθεση για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων (Μ.Ο:3,68).

ΣΧΗΜΑ 14.2

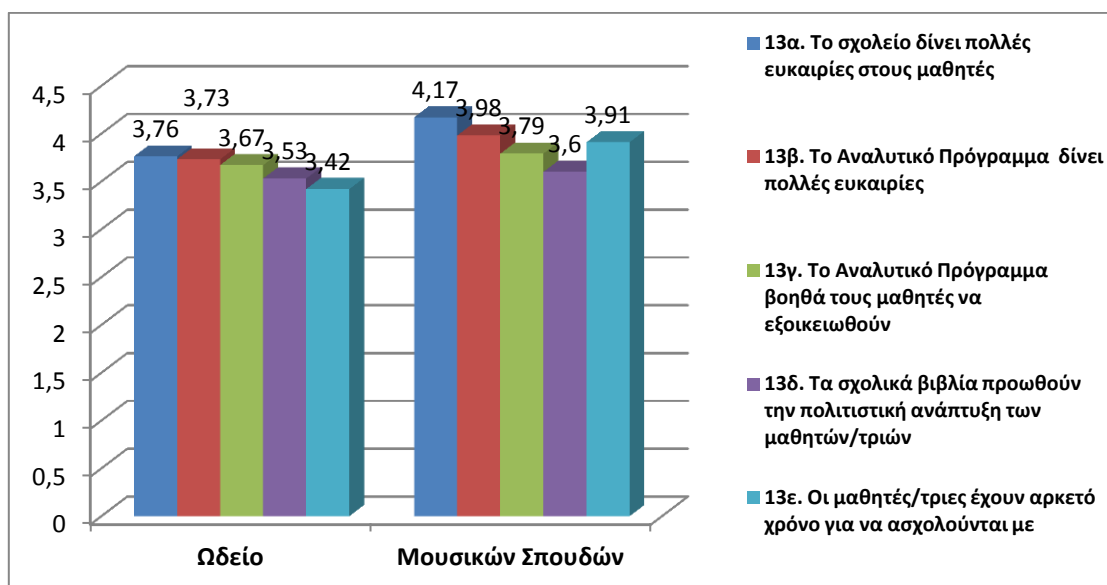
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση την εργασιακή εμπειρία

Στα Σχήματα 14.3 και 14.4 παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους. Στο Σχήμα 14.3 τα αποτελέσματα δείχνουν ότι για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους Τ.Μ.Σ τα σημαντικότερα κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος είναι πρωτίστως το ίδιο το σχολείο (Μ.Ο:4,17) και κατόπιν το αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο θα πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο σχεδιασμένο ώστε να προσφέρει πραγματικές ευκαιρίες στους μαθητές για ενασχόληση με τα προγράμματα επί της ουσίας (Μ.Ο:3,98). Ο χρόνος θεωρείται επίσης αρκετά σημαντικό κριτήριο ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να ασχολούνται με ένα πρόγραμμα με πολλαπλά οφέλη τόσο για τους ίδιους όσο και για το σύνολο της σχολικής κοινότητας (Μ.Ο:3,91). Για τους εκπαιδευτικούς της συγκεκριμένης ομάδας τα σχολικά βιβλία δεν αποτελούν αναγκαίο κριτήριο υλοποίησης των προγραμμάτων ώστε να μπορούν να στηρίζουν και να ενισχύουν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών (Μ.Ο:3,6).

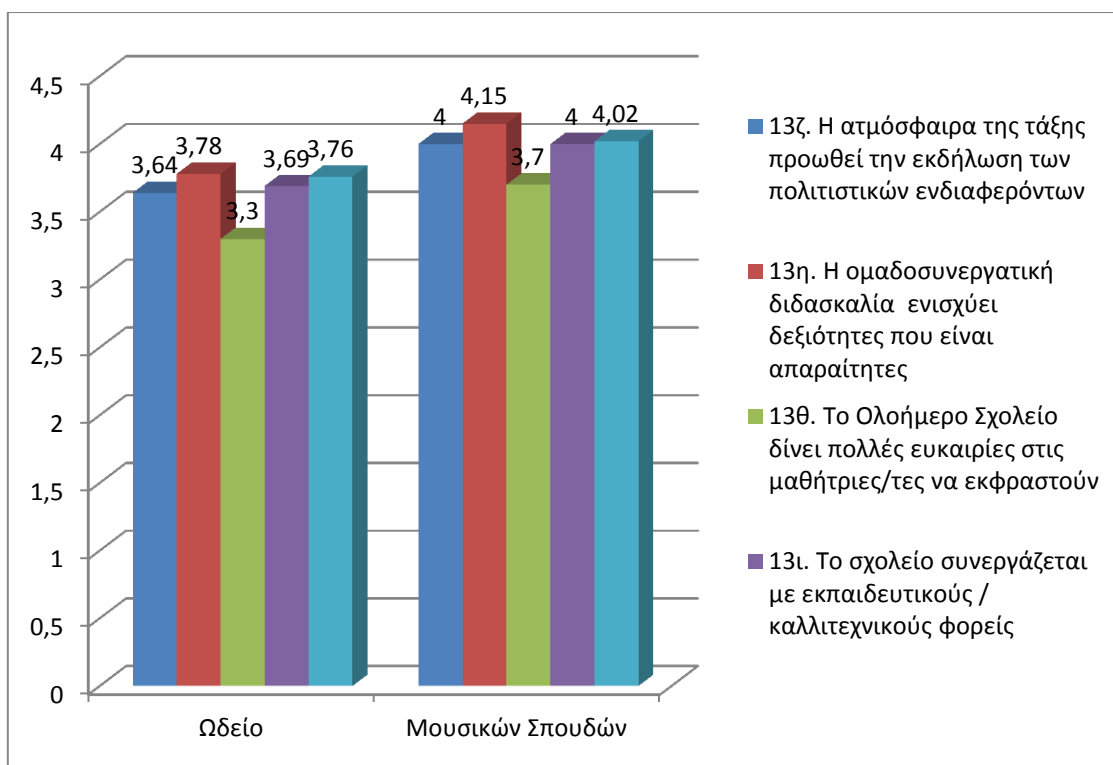
Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των ωδείων τα συγκεκριμένα κριτήρια δεν πληρούν απολύτως τις προϋποθέσεις που θέτουν οι ίδιοι για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων. Για αυτό κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα (Λίγο / Μέτρια). Παρόλα ταύτα, και η συγκεκριμένη ομάδα θεωρεί ότι τόσο το σχολείο όσο και το Α.Π.Σ θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες του επιτυχούς σχεδιασμού ενός προγράμματος. Σε αντίθεση με τους συναδέλφους τους, αναδεικνύουν το γεγονός ότι τα βιβλία που προωθούν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών (Μ.Ο:3,53), θεωρούνται – ως προϋπόθεση επιτυχίας ενός προγράμματος – πολύ πιο απαραίτητα από τον χρόνο που αφιερώνεται σε ένα πρόγραμμα (Μ.Ο: 3,42).

ΣΧΗΜΑ 14.3
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση τις σπουδές (α)

Στο **Σχήμα 14.4** προκύπτει ότι η ομάδα των εκπαιδευτικών - αποφοίτων ωδείων παρουσιάζει, ιδιαίτερα στον παράγοντα εποπτικό υλικό ως κριτήριο σχεδιασμού ενός προγράμματος (Μ.Ο:3,76) υψηλή απόκλιση (1,583) συγκριτικά με την απάντηση της δεύτερης ομάδας (Μ.Ο:4,02). Για τους εκπαιδευτικούς - αποφοίτους των Τ.Μ.Σ, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία θεωρείται ως ο πλέον σημαντικός παράγοντας σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων (Μ.Ο:4,15). Επίσης, το εποπτικό υλικό όπου δρα υποστηρικτικά σε ένα πρόγραμμα καθώς και η συνεργασία με εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς φορείς θεωρούνται σημαντικά κριτήρια επιτυχίας. Για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους ωδείων, τα πιο σημαντικά κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης θεωρούνται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και η παροχή του εποπτικού υλικού για την στήριξη του προγράμματος. Σχετικά αναγκαία θεωρείται και η συνεργασία σχολείου και εκπαιδευτικών με καλλιτέχνες εκτός της εκπαιδευτικής κοινότητας οι οποίοι μάλλον θα προσεγγίσουν τα παιδιά με διαφορετικούς τρόπους, εξοικειώνοντας τα με διάφορες πτυχές των τεχνών και του πολιτισμού (Μ.Ο:3,69). Το Ολοήμερο Σχολείο έρχεται για άλλη μια φορά τελευταίο στις επιλογές και των δύο ομάδων εκπαιδευτικών ως κριτήριο για την επιτυχή εκπόνηση πολιτιστικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Μ.Ο:3,3 για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους ωδείων / Μ.Ο: 3,7 για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους Τ.Μ.Σ).

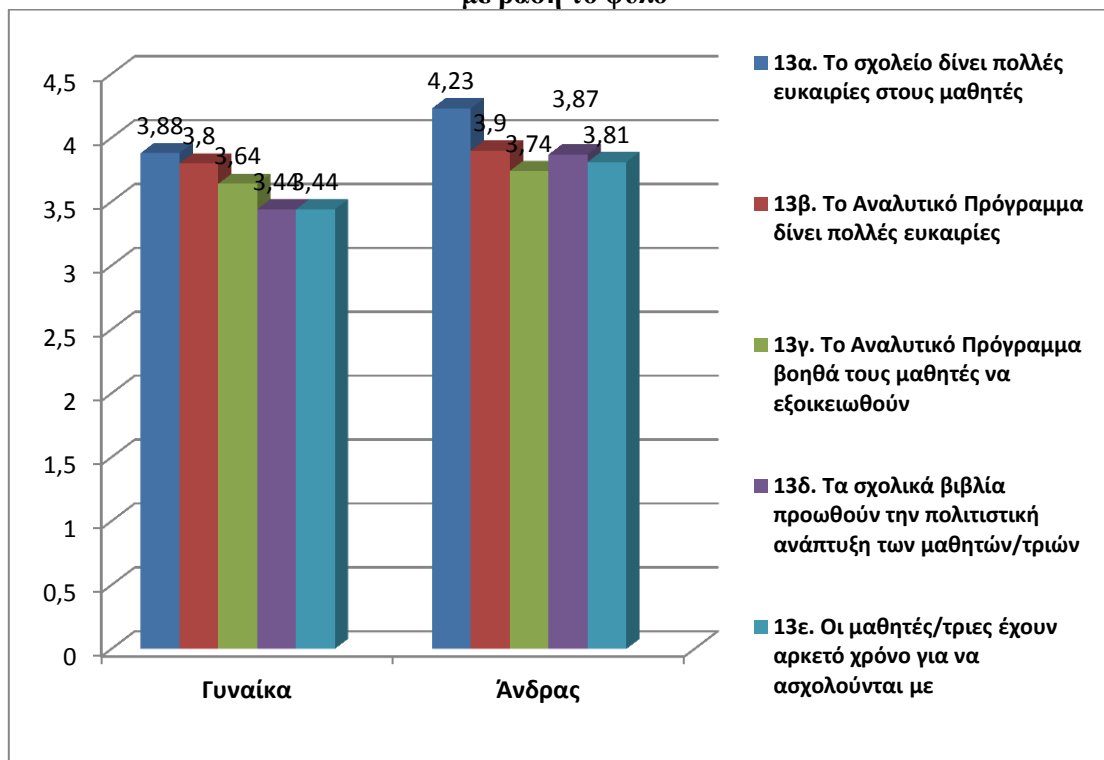
ΣΧΗΜΑ 14.4
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση τις σπουδές (β)

Στα Σχήματα 14.5 και 14.6 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των απαντήσεων με βάση το φύλλο των συμμετεχόντων στην έρευνα. Στο Σχήμα 14.5 οι άνδρες εκπαιδευτικοί απαντούν ότι βασικό κριτήριο σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων είναι η προϋπόθεση να παρέχει το σχολείο ευκαιρίες για την ανάπτυξή τους (Μ.Ο:4,23) όπως, επίσης, και το ότι το περιεχόμενο του Α.Π θα πρέπει να σχεδιάζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ευνοεί την εκπόνηση προγραμματικών δραστηριοτήτων στον σχολικό χώρο. Οι άνδρες εκπαιδευτικοί θεωρούν επίσης ότι τα σχολικά βιβλία είναι σε θέση να προωθήσουν πολύ περισσότερο την ανάπτυξη δραστηριοτήτων πολιτισμού στον εκπαιδευτικό χώρο (Μ.Ο:3,87) από τον χρόνο που διατίθεται για την υλοποίηση των προγραμμάτων (Μ.Ο:3,81).

Οι πιο χαμηλοί μέσοι όροι εμφανίζονται σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την καταλληλότητα των σχολικών εγχειριδίων, την προώθηση της πολιτιστικής ανάπτυξης καθώς και τον χρόνο που, αν και θεωρείται πολύ σημαντικός για δραστηριότητες εκτός αναλυτικού προγράμματος, δεν διατίθεται με επάρκεια ώστε να ικανοποιεί εκπαιδευτικούς και μαθητές σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων.

ΣΧΗΜΑ 14.5
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση το επίπεδο σπουδών με βάση το φύλο

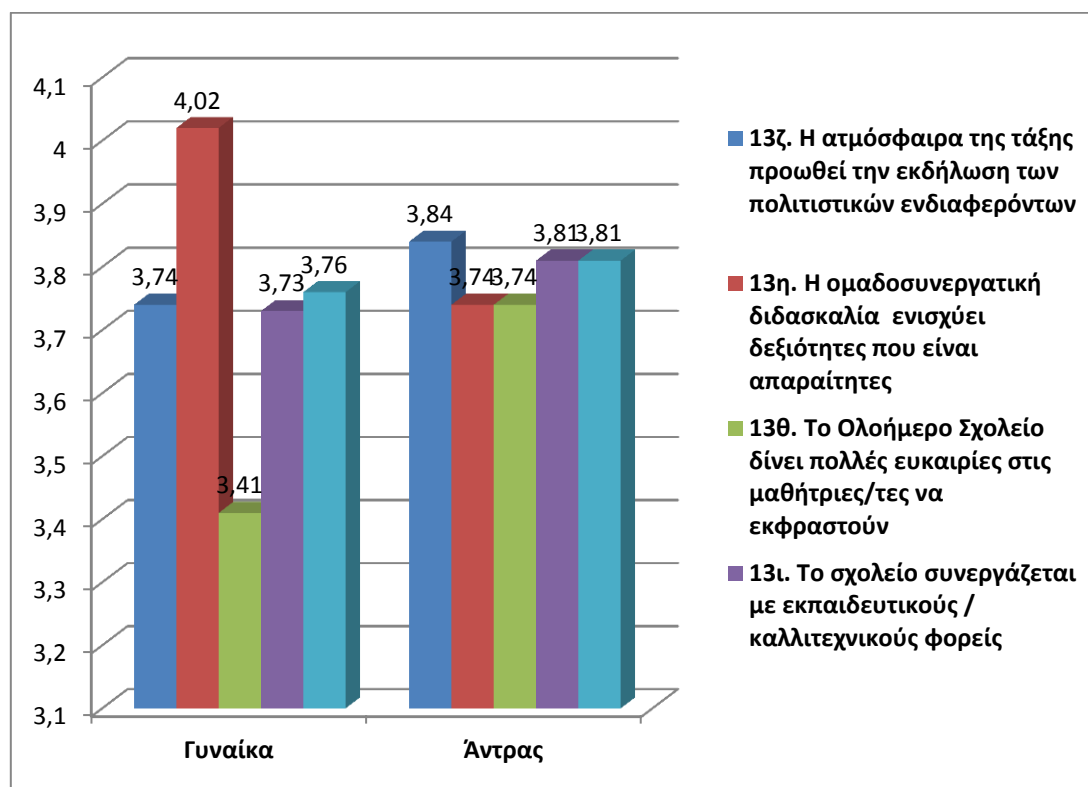
Στο **Σχήμα 14.6** σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προκύπτουν, οι μέσοι όροι δείχνουν μεγάλη απόκλιση στις απαντήσεις των ανδρών εκπαιδευτικών (Τ.Α:1,662) καθώς οι γυναίκες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ενισχύει τις δεξιότητες των μαθητών σχετικά με την υλοποίηση προγραμμάτων (Μ.Ο:4,02) έναντι των απαντήσεων που δόθηκαν από άνδρες εκπαιδευτικούς (Μ.Ο:3,74).

Για τις γυναίκες εκπαιδευτικούς, ως δεύτερος πιο σημαντικός παράγοντας σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων θεωρείται η παροχή εκπαιδευτικού υλικού και κατόπιν η ατμόσφαιρα της τάξης, σε αντίθεση με τις απαντήσεις των ανδρών όπου το κλίμα της τάξης παρουσιάζεται ως ο πιο σημαντικός παράγοντας σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος.

Στις επιλογές των εκπαιδευτικών, όπως προκύπτει από τη σύγκριση των Μ.Ο με βάση το φύλλο, το Ολοήμερο Σχολείο και πάλι δεν θεωρείται χώρος που δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την εκπόνηση πολιτιστικών προγραμμάτων.

Ο χαμηλότερος μέσος όρος παρατηρείται στις απαντήσεις των γυναικών εκπαιδευτικών (Μ.Ο:3,41) όπου καταδεικνύει την ανεπάρκεια του συγκεκριμένου χώρου για ολοκληρωμένες προγραμματικές δράσεις.

ΣΧΗΜΑ 14.6
Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση το φύλο

4.2.5 Ενότητα Δ: Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση

Η συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα κριτήρια που θα πρέπει να διέπουν τα προγράμματα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση αλλά και στην πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής. Η ενότητα αποτελείται από δύο βασικές ερωτήσεις: **Ερώτηση 14:** να αξιολογήσετε κατά πόσο ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση, και, **Ερώτηση 15:** Σε ποιο βαθμό η πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής ενισχύεται.

Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις χωρίζονται σε υποερωτήματα. Τα υποερωτήματα προσδιορίζουν τόσο τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση όσο και τα κριτήρια αξιολόγησης της πολιτιστικής της διάστασης.

Στον **Πίνακα 15** αποτυπώνονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που έχουν δοθεί στην *Ερώτηση 14*.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15
Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση

Ερωτ. 14: Κατά πόσο ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση	M.O	T.A	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Απόλυτα
14α. Ενισχύει την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση των μαθητριών/ών	4,21	1,088	1,5	0,8	8,4	38,2	48,1
14β. Καλλιεργεί το σεβασμό και την ανεκτικότητα	4,08	1,103	1,5	0,8	14,5	38,9	41,2
14γ. Προσδιορίζει τις ιδιαιτερότητες διαφορετικών μουσικών πολιτισμών	4,06	1,149	1,5	3,8	11,5	38,2	42,0
14δ. Καλλιεργεί θετικές στάσεις απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς	4,09	1,160	0,8	1,5	15,3	33,6	45,0
14ε. Ενισχύει την αισθητική εμπειρία μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία	4,15	1,302	1,5	0,8	5,3	35,9	50,4
14ζ. Αποτελεί κίνητρο καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών	3,84	1,252	0,8	3,1	19,8	37,4	33,6

14η. Συμπεριλαμβάνει μορφές τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς	3,81	1,387	0,8	5,3	17,6	30,5	38,9
14θ. Ενσωματώνει μουσικές παραδόσεις/στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία	3,85	1,356	6,9	6,1	13,0	36,6	37,4
14ι. Αξιοποιεί ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις μέσα από την εφαρμογή διαφόρων μουσικών δραστηριοτήτων (ακρόαση, τραγούδι κ.τ.λ)	4,31	1,247	0,8	0,8	6,1	24,4	62,6
14κ. Ενισχύει τη μουσική παράδοση	4,08	1,200	0,8	0,8	15,3	33,6	45,0
14λ. Αναπτύσσει κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών	4,03	1,277	0,8	0,8	11,5	38,2	42,7
14μ. Ενισχύει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε κοινές δράσεις	4,09	1,333	0,8	6,9	10,7	32,1	49,6

Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα αποτελέσματα οι εκπαιδευτικοί προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση ως εξής:

- Η αξιοποίηση ποικίλων διδακτικών προσεγγίσεων με μουσικές δραστηριότητες όπως το τραγούδι, η μουσική ακρόαση, η μουσική δημιουργία και σύνθεση, η μουσική και κίνηση, οι ηχοϊστορίες, οι κατασκευές μουσικών οργάνων, η συμμετοχή σε οργανικά σύνολα κ.ά. αποτελούν το πιο αντιπροσωπευτικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση (62,6%),
- Η ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία συγκεντρώνει επίσης υψηλό ποσοστό (50,4%),
- Η ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών σε κοινές δράσεις φαίνεται πως χαρακτηρίζει τα προγράμματα για τη μουσική εκπαίδευση (49,6%), όπως,
- Η ενίσχυση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης των μαθητριών/ών (48,1%),
- Η καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς ιδιαίτερα στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία (45,0%), και
- Η ενίσχυση της μουσικής παράδοσης (45,0%).

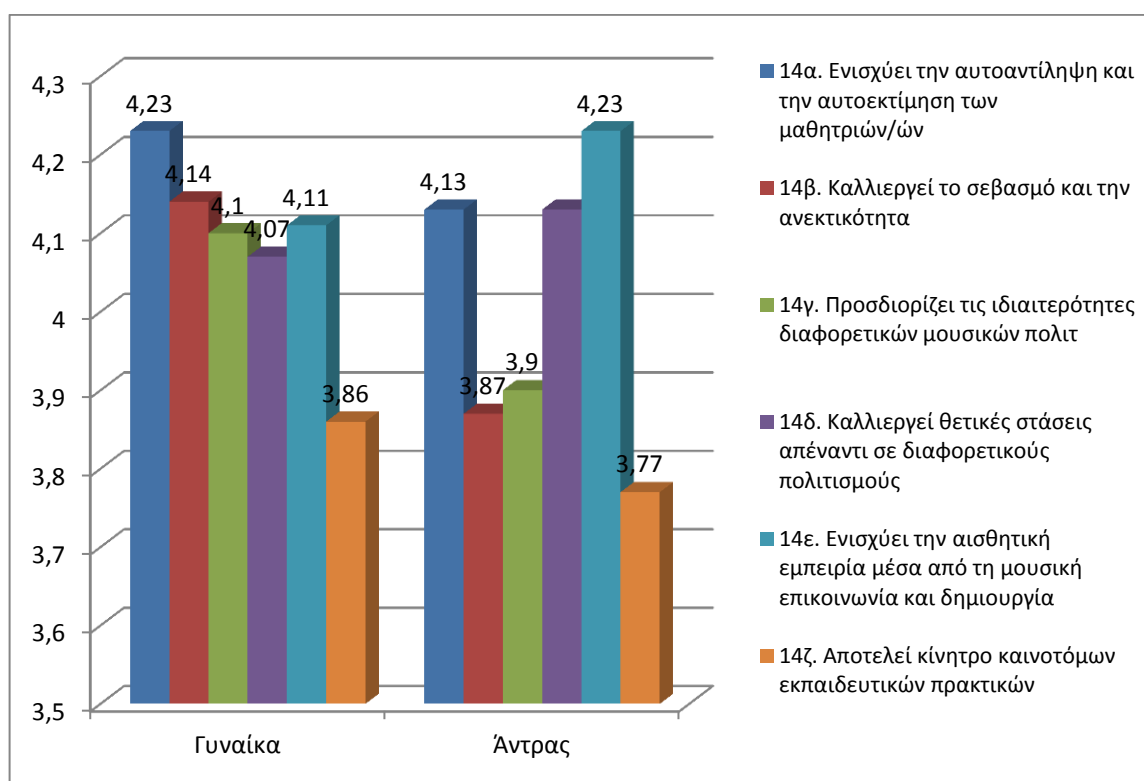
Στα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση συγκαταλέγονται σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών: η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών (42,7%) και ο προσδιορισμός των ιδιαιτεροτήτων των διαφορετικών μουσικών

πολιτισμών (42,0%). Τα στοιχεία εκείνα που συγκεντρώνουν επίσης τις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής ως χαρακτηριστικά ενός προγράμματος με έμφαση στη μουσική, είναι:

- Η ενσωμάτωση διαφόρων μορφών τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς (38,9%),
- Η ενσωμάτωση μουσικών παραδόσεων-στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία (37,4%), και
- Τα κίνητρα που δίνονται για την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών (33,6%).

Πιο παραστατικά στα **Σχήματα 15.1** και **15.2** παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των συγκρίσεων των απαντήσεων στην *Ερώτηση 14*, με βάση το φύλο. Στο **Σχήμα 15.1** αξιολογούνται χαρακτηριστικά όπως αυτοαντίληψη και η αυτοεκτίμηση των μαθητών, η καλλιέργεια του σεβασμού και της ανεκτικότητας, ο προσδιορισμός της ιδιαιτερότητας διαφορετικών πολιτισμών, η αισθητική εμπειρία και οι καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές.

ΣΧΗΜΑ 15.1
Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση με βάση το φύλο

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι γυναίκες εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής θεωρούν ότι ένα πρόγραμμα για τη μουσική εκπαίδευση θα πρέπει να ενισχύει την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση των μαθητών σε απόλυτο βαθμό (Μ.Ο:4,23). Ως δεύτερη επιλογή τους, οι γυναίκες εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι η καλλιέργεια του σεβασμού και της ανεκτικότητας (Μ.Ο:4,14) όπως επίσης και η ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας είναι απαραίτητα συστατικά στοιχεία ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση (Μ.Ο:4,11). Σε χαμηλό ποσοστό κινείται η επιλογή τους να αναγνωρίσουν ότι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εστιάζει στη μουσική αποτελεί κίνητρο για καινοτόμες πρακτικές (Μ.Ο:3,86).

Διαφορετική απάντηση φαίνεται πως δίνουν οι άνδρες εκπαιδευτικοί καθώς επιλέγουν πρωτίστως, ως χαρακτηριστικό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για τη μουσική, την ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία (Μ.Ο:4,23). Δευτερευόντως θεωρούν ότι η ενίσχυση της αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμησης (Μ.Ο:4,13) καθώς και η καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς αποτελούν εξίσου πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Αρκετά σημαντικό, επίσης, θεωρούν ότι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη μουσική θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τον προσδιορισμό των ιδιαιτεροτήτων διαφορετικών μουσικών πολιτισμών. Και για εκείνους ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μουσικής δεν αποτελεί κίνητρο για καινοτομία στις μεθοδολογίες και πρακτικές που ακολουθούν (Μ.Ο:3,77).

Τέλος, από τα αποτελέσματα παρουσιάζεται υψηλή απόκλιση στις απαντήσεις ιδιαίτερα από τους άνδρες εκπαιδευτικούς (Τ.Α:1,596) σε σχέση με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς, για το αν ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική συμπεριλαμβάνει μορφές τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς.

Στο **Σχήμα 15.2** παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά και με επιπρόσθετα χαρακτηριστικά όπως η ενσωμάτωση των τεχνών, των μουσικών παραδόσεων άλλων πολιτισμών, οι ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις, η εθνική μουσική παράδοση, η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και η ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε κοινές δράσεις.

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις συγκρίσεις των δύο κατηγοριών δείχνουν ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ένα πρόγραμμα για τη μουσική θα πρέπει να χαρακτηρίζεται κυρίως από την αξιοποίηση πολλών και διαφορετικών διδακτικών προσεγγίσεων μέσα από την εφαρμογή ποικίλων μουσικών δραστηριοτήτων όπως η ακρόαση, το τραγούδι, η κίνηση, η μουσική εκτέλεση κ.ά (Μ.Ο: 4,36).

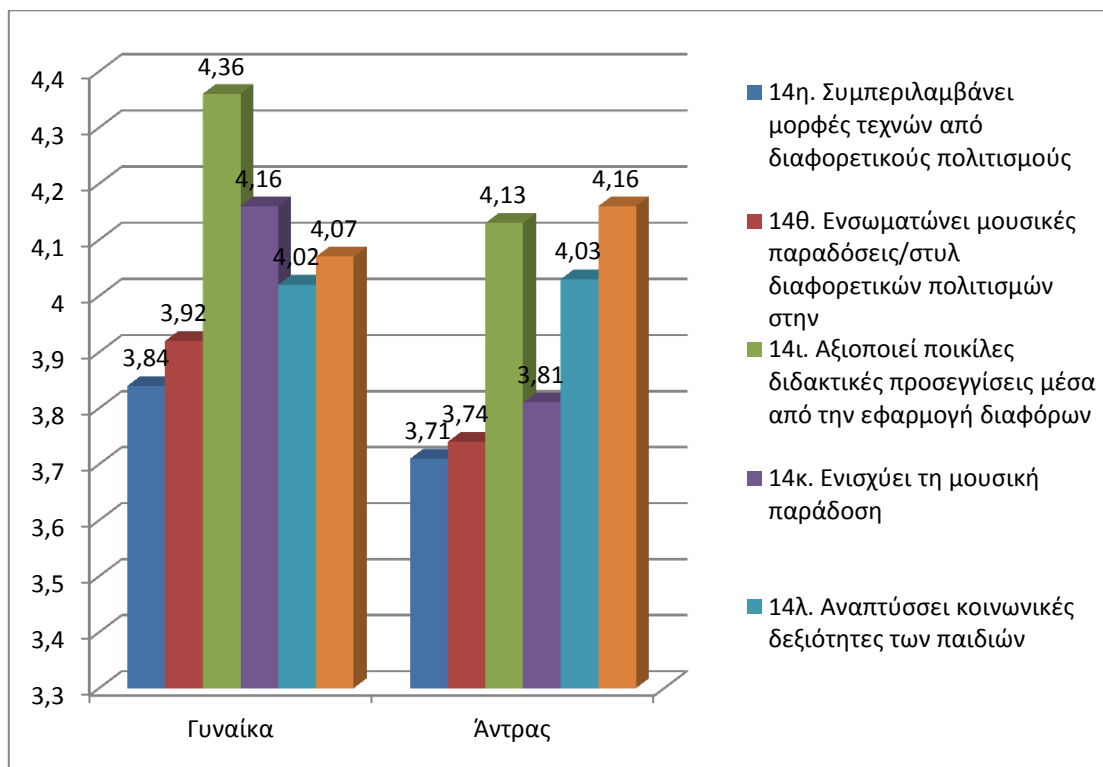
Πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση θεωρούν επίσης, την ενίσχυση της μουσικής παράδοσης (Μ.Ο:4,16). Στοιχεία όπως η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων και η ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής τους σε κοινές δράσεις θεωρούνται εξίσου απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός ανάλογου προγράμματος.

Για τους άνδρες εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής το πιο ισχυρό χαρακτηριστικό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για τη μουσική θα πρέπει να είναι η ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών σε ομαδικές δράσεις που αφορούν το σύνολο της σχολικής μονάδας (Μ.Ο: 4,16).

Οι πρακτικές και οι διδακτικές προσεγγίσεις που μπορούν να αναδειχθούν μέσα από το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρούνται πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό (Μ.Ο:4,13) όπως, επίσης, και η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών. Σύμφωνα με τις απόψεις τους, σε χαμηλά ποσοστά κινούνται χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως η ενσωμάτωση άλλων μορφών τέχνης διαφορετικών πολιτισμών και η ενσωμάτωση διαφορετικών μουσικών παραδόσεων.

ΣΧΗΜΑ 15.2

Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση με βάση το φύλο

Στον επόμενο **Πίνακα 16** αποτυπώνονται τα δεδομένα που προκύπτουν από τις απαντήσεις στην *Ερώτηση 14* με βάση το επίπεδο των σπουδών των ερωτηθέντων σύμφωνα με τον μέσο όρο των απαντήσεων τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

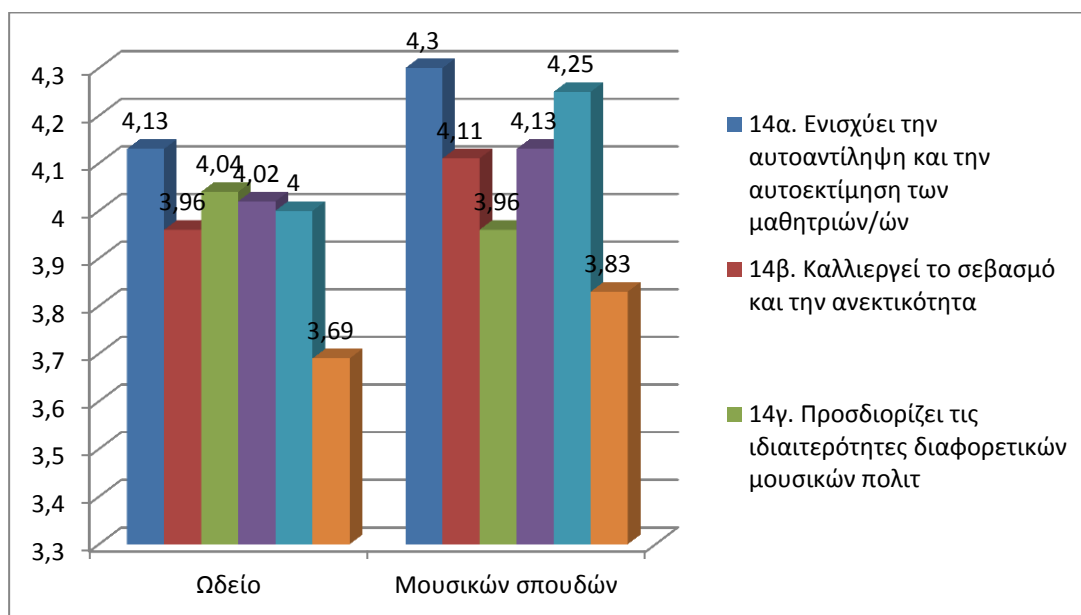
Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους (Μ.Ο)

Ερωτ.14: Χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση	Ωδεία	Τμήματα Μουσικών Σπουδών
14α. Ενισχύει την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση των μαθητριών/ών	4,13	4,30
14β. Καλλιεργεί το σεβασμό και την ανεκτικότητα	3,96	4,11
14γ. Προσδιορίζει τις ιδιαιτερότητες διαφορετικών μουσικών πολιτισμών	4,04	3,96
14δ. Καλλιεργεί θετικές στάσεις απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς	4,02	4,13
14ε. Ενισχύει την αισθητική εμπειρία μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία	4,00	4,25
14ζ. Αποτελεί κίνητρο καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών	3,69	3,83
14η. Συμπεριλαμβάνει μορφές τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς	3,56	4,04
14θ. Ενσωματώνει μουσικές παραδόσεις/στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην	3,80	3,96
14ι. Αξιοποιεί ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις μέσα από την εφαρμογή διαφόρων	4,29	4,45
14κ. Ενισχύει τη μουσική παράδοση	4,00	4,13
14λ. Αναπτύσσει κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών	3,87	4,15
14μ. Ενισχύει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε κοινές δράσεις	3,98	4,19

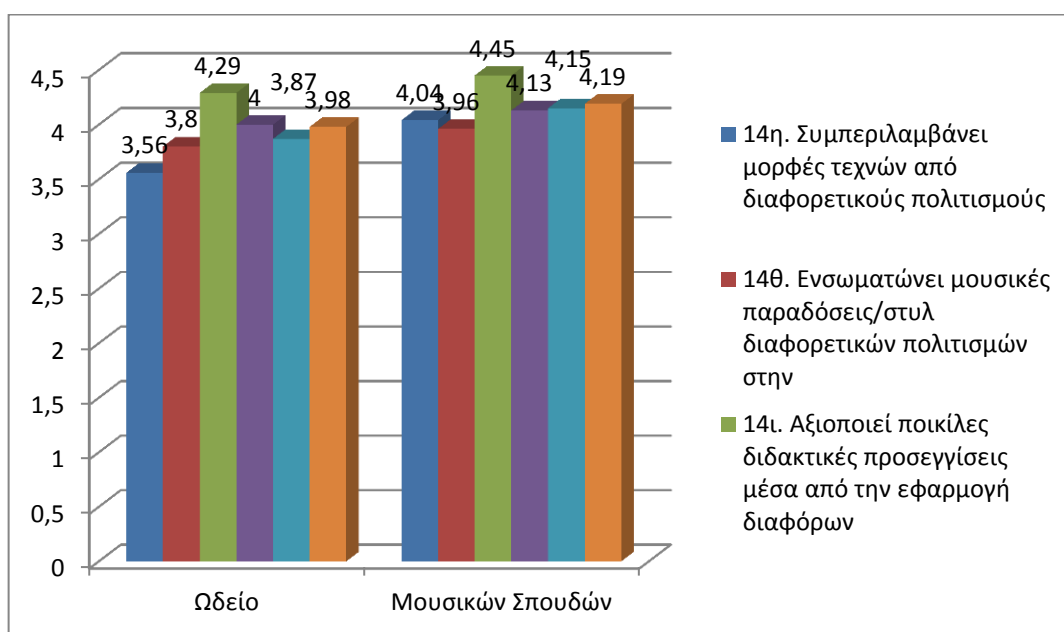
Από τα αποτελέσματα διαφαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ θεωρούν ως βασικά χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για την μουσική εκπαίδευση πρωτίστως την αξιοποίηση ποικίλων διδακτικών προσεγγίσεων μέσα από την εφαρμογή κατάλληλων μουσικών δραστηριοτήτων (Μ.Ο:4,45), την ενίσχυση της αυτοαντίληψης των μαθητών (Μ.Ο:4,30) καθώς και την ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας μέσα από δημιουργικούς τρόπους εκμάθησης της μουσικής (Μ.Ο:4,25).

Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι ωδείων συμφωνούν με τα παραπάνω με μικρές αποκλίσεις. Για εκείνους όμως, πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό ενός ανάλογου προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση, θα πρέπει να θεωρηθεί ο προσδιορισμός των ιδιαιτεροτήτων διαφορετικών μουσικών πολιτισμών (Μ.Ο:4,04). Πιο παραστατικά τα δεδομένα παρουσιάζονται στα **Σχήματα 16.1** και **16.2**:

ΣΧΗΜΑ 16.1
Χαρακτηριστικά μουσικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με βάση τις σπουδές

ΣΧΗΜΑ 16.2
Χαρακτηριστικών μουσικών εκπ/κών προγραμμάτων με βάση τις σπουδές

Στον **Πίνακα 17** παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών (Ερώτηση 15α, 15β, 15γ, 15δ) σχετικά με τα κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης της μουσικής στην εκπαιδευτική πράξη. Ως κριτήρια στην ερώτηση τέθηκαν: η συμμετοχή εκπαιδευτικών μουσικής και μαθητών σε πολιτιστικές εκδηλώσεις μέσα και έξω από το σχολείο, η δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός του σχολείου, η δημιουργία και άλλων μουσικών συνόλων όπως η σχολική ορχήστρα όπως, επίσης, και η σύμπραξη του σχολείου με διάφορους καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς φορείς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17
Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής

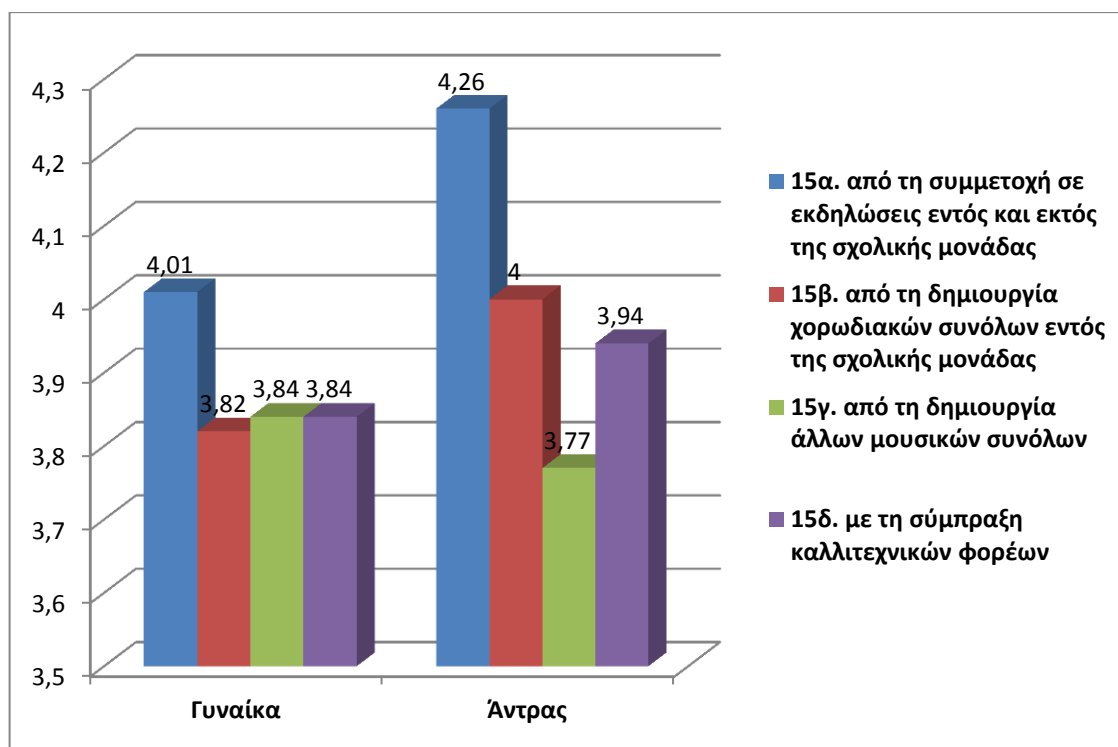
Ερωτ.15: Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής	Λίγο %	Μέτρια %	Πολύ %	Απόλυτα %
15α. από τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός της σχολικής μονάδας	0,8	13,7	40,5	40,5
15β. από τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός της σχολικής μονάδας	3,1	19,8	34,4	36,6
15γ. από τη δημιουργία άλλων μουσικών συνόλων	3,8	15,3	45,0	29,8
15δ. με τη σύμπραξη καλλιτεχνικών φορέων	5,3	18,3	34,4	36,6

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το σύνολο των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός σχολικής μονάδας ενισχύει σε απόλυτο βαθμό την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής (40,5%). Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (45,0%) θεωρεί ότι και η δημιουργία μουσικών συνόλων εκτός της χορωδίας (36,6%) συμβάλλει στην προαγωγή του πολιτισμού τόσο σε επίπεδο σχολικής μονάδας όσο και στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία. Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί σε ένα ποσοστό 36,6% θεωρούν ότι η συμμετοχή και η σύμπραξη των καλλιτεχνικών φορέων με εκπαιδευτικούς αλλά και μαθητές ενισχύουν απόλυτα την πολιτισμική αξία του μαθήματος της μουσικής καλώντας τους μέσα από τις πολύτροπες εμπειρίες της μουσικής τέχνης να αποδώσουν υψηλή παιδαγωγική αξία στη διέγερση αισθήσεων και συναισθημάτων αλλά και στα προσωπικά τους βιώματα.

Στο Σχήμα 17.1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συγκρίσεων των μέσων όρων ως προς το βαθμό που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι η πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής ενισχύεται από τις τέσσερις διαφορετικές μεταβλητές. Παρατηρούμε ότι η συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες θεωρείται από τους άνδρες εκπαιδευτικούς ως το απόλυτο κριτήριο το οποίο ενισχύει την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος (Μ.Ο:4,26) καθώς και η δημιουργία χορωδίας μέσα στο σχολείο. Μεγαλύτερη σημασία προσδίδουν στη σύμπραξη με καλλιτεχνικούς φορείς (Μ.Ο:3,94) ενώ αρκετά σημαντικό κριτήριο θεωρούν ότι αποτελεί η δημιουργία άλλων μουσικών συνόλων (Μ.Ο:3,77).

Για τις γυναίκες εκπαιδευτικούς η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις αναδεικνύει και την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος, ενώ φαίνεται ότι οι τρεις υπόλοιπες μεταβλητές σχεδόν ισοδυναμούν στις προτιμήσεις τους.

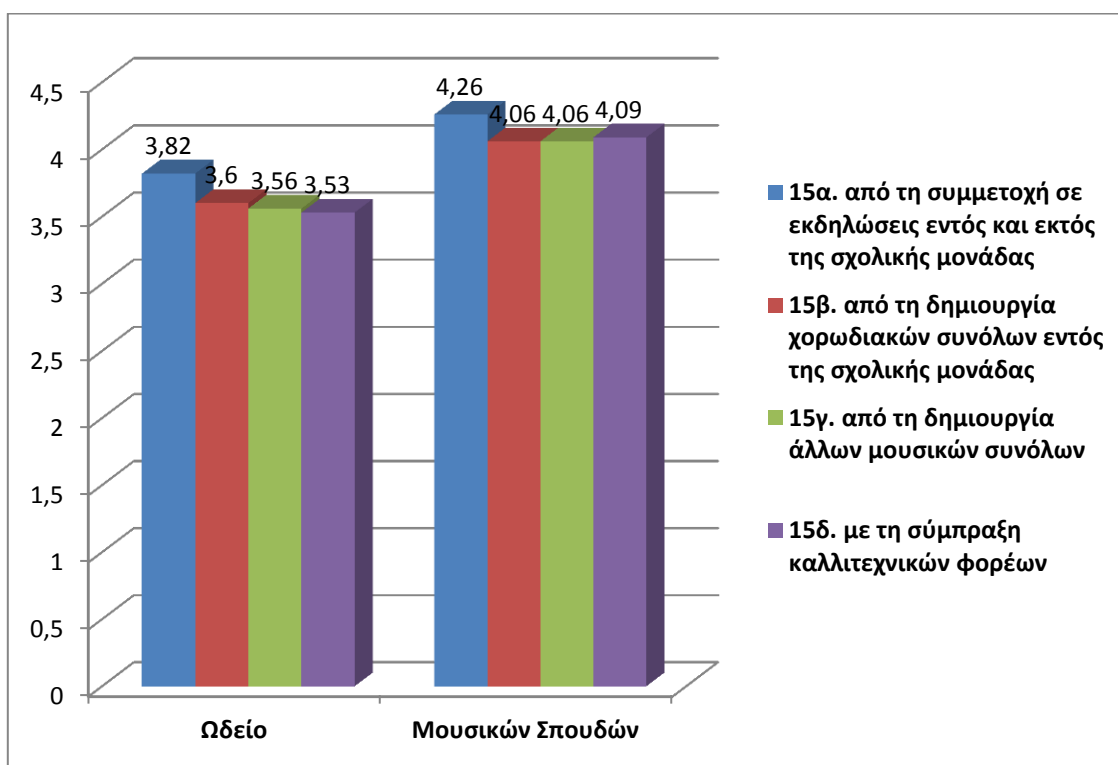
ΣΧΗΜΑ 17.1
Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσική με βάση το φύλο

Στο Σχήμα 17.2 παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους. Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των ωδείων ενισχύουν την άποψη που θέλει ως αρκετά σημαντικό κριτήριο ενίσχυσης της πολιτισμικής διάστασης του μουσικού μαθήματος, τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός της σχολικής μονάδας (Μ.Ο:3,82), γεγονός που δικαιολογείται από το ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί στη δημόσια εκπαίδευση με παλαιότητα, προέρχονται από τον χώρο των ωδείων με έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα και συμμετοχή σε παρόμοια μουσικά σύνολα.

Οι υπόλοιπες μεταβλητές φαίνεται ότι και εδώ ισοβαθμούν στις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ έχουν τις ίδιες απόψεις με τους συναδέλφους τους εμφανίζοντας τη συμμετοχή σε πολιτιστικές / καλλιτεχνικές δραστηριότητες ως απόλυτα σημαντική για την ενίσχυση της πολιτιστικής διάστασης της μουσικής εντός της εκπαίδευσης (Μ.Ο:4,26).

ΣΧΗΜΑ 17.2
Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής με βάση τις σπουδές

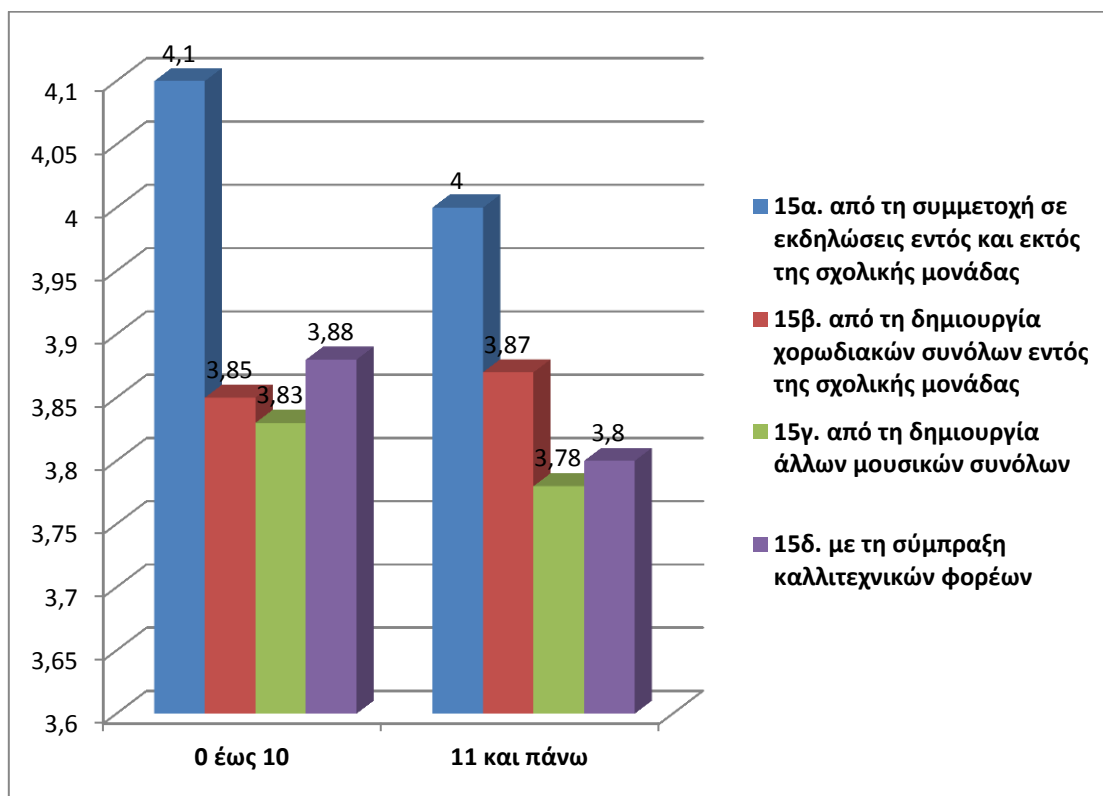

Και στο **Σχήμα 17.3** όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής, η συμμετοχή στις διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται ως το απόλυτο κριτήριο για την ενίσχυση της πολιτισμικής διάστασης της μουσικής τόσο από τους νεότερους όσο και από τους παλαιότερους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής.

Για τους εκπαιδευτικούς με λιγότερη επαγγελματική εμπειρία, η σύμπραξη με καλλιτεχνικούς φορείς ενδυναμώνει την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής ενώ η δημιουργία χορωδιών ή και άλλων μουσικών συνόλων δεν θεωρούνται τόσο σημαντικά κριτήρια.

Για τους εκπαιδευτικούς με περισσότερα χρόνια εμπειρίας φαίνεται όμως ότι η δημιουργία χορωδιακών συνόλων προσμετράται ως δεύτερο σημαντικότερο κριτήριο μετά τη συμμετοχή στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις όπου και για τη συγκεκριμένη ομάδα θεωρείται ως το απόλυτο κριτήριο της πολιτισμικής διάστασης του μουσικού μαθήματος.

ΣΧΗΜΑ 17.3
Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία

4.2.6 Ενότητα Ε: Πολιτιστική Πολιτική και Εκπαιδευτικοί

Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται μια προσπάθεια καταγραφής των απόψεων των εκπαιδευτικών τόσο για τον βαθμό προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση από το επίσημο κράτος (Ερώτηση 16) όσο και τον βαθμό ενίσχυσης της πολιτισμικής διάστασης των εκπαιδευτικών μουσικών προγραμμάτων (Ερώτηση 17).

Επίσης, η Ενότητα προσπαθεί να καταγράψει τον βαθμό στον οποίο οι εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα σε σχέση με τον πολιτισμό (Ερώτηση 18), την γενικότερη εκτίμησή τους για τον βαθμό τον οποίο εκείνοι αξιολογούν ότι είναι καταρτισμένοι (Ερώτηση 19) και, τέλος, τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο θεωρούν ότι οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις τους επηρεάζουν την εκπαιδευτική πρακτική τους (Ερώτηση 20).

Οι ερωτήσεις της ενότητας υπαγορεύονται από το ότι η πολιτιστική πολιτική μπορεί να αποτελέσει το υπόβαθρο για το σχεδιασμό ενός προγράμματος διαμορφώνοντας όμως παράλληλα και τους εκπαιδευτικούς στόχους. Οι πολιτισμικές αξίες αποτιμώνται ως σημαντικές στην εκπαίδευση ενώ μπορούν να αποτελέσουν ακόμα και οδηγό τόσο για τον προσανατολισμό των προγραμμάτων σπουδών όσο και των πρακτικών που θα ακολουθηθούν από την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική.

Στον **Πίνακα 18** (Ερώτηση 16α, 16β, 16γ, 16δ, 16ε) παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των απόψεων των εκπαιδευτικών αξιολογώντας συγκεκριμένα μέσα σύμφωνα με τα οποία το επίσημο ελληνικό κράτος επιχειρεί να ασκήσει πολιτιστική πολιτική στην εκπαίδευση όπως: α) τα προγράμματα σπουδών, β) τα διδακτικά εγχειρίδια, γ) το εποπτικό υλικό που τα στηρίζει και δ) τα επιμορφωτικά σεμινάρια για τους εκπαιδευτικούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Απόψεις εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση

Ερωτ.16:Απόψεις εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση	Καθόλου%	Λίγο%	Μέτρια %	Πολύ%	Απόλυτα%
	1	2	3	4	5
16α. Με τα αναλυτικά προγράμματα	6,9	29	35,9	16,8	2,3
16β. Μέσα από διδακτικά εγχειρίδια	6,9	28,2	37,4	17,6	10,8
16γ. Με αντίστοιχο εποπτικό υλικό	19,8	32,1	19,8	16	3,1
16δ. Με διδακτικές προσεγγίσεις	8,4	28,2	30,5	15,3	6,9
16ε. Με επιμορφωτικά σεμινάρια	15,3	29,8	21,4	16	8,4

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα και τα τέσσερα κριτήρια τα οποία κλήθηκαν να αξιολογήσουν οι εκπαιδευτικοί δεν συγκεντρώνουν απόλυτα την αποδοχή τους σχετικά με την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα μόνο το 10,8% των εκπαιδευτικών απάντησε ότι τα διδακτικά εγχειρίδια θα μπορούσαν να προωθήσουν την πολιτιστική πολιτική σε απόλυτο βαθμό, ενώ το 37,4% θεωρεί ότι τα σχολικά βιβλία είναι σε θέση να ενισχύσουν μέτρια την πολιτική του πολιτισμού στο σχολείο.

Εξίσου, τα Α.Π (35,9%) καθώς και οι διδακτικές προσεγγίσεις (28,2%) θεωρούνται από τους εκπαιδευτικούς ως μια μέτρια επιλογή της επίσημης πολιτείας για την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση.

Αντίστοιχα το εποπτικό υλικό που υποστηρίζει τα παραπάνω (32,1%) όπως και τα επιμορφωτικά σεμινάρια (29,8%), σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, θα μπορούσαν να βοηθήσουν λίγο την επίσημη εκπαιδευτική πολιτιστική πολιτική.

Στον **Πίνακα19** (Ερώτηση 16α, 16β, 16γ, 16δ, 16ε) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απόψεων των εκπαιδευτικών για την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση.

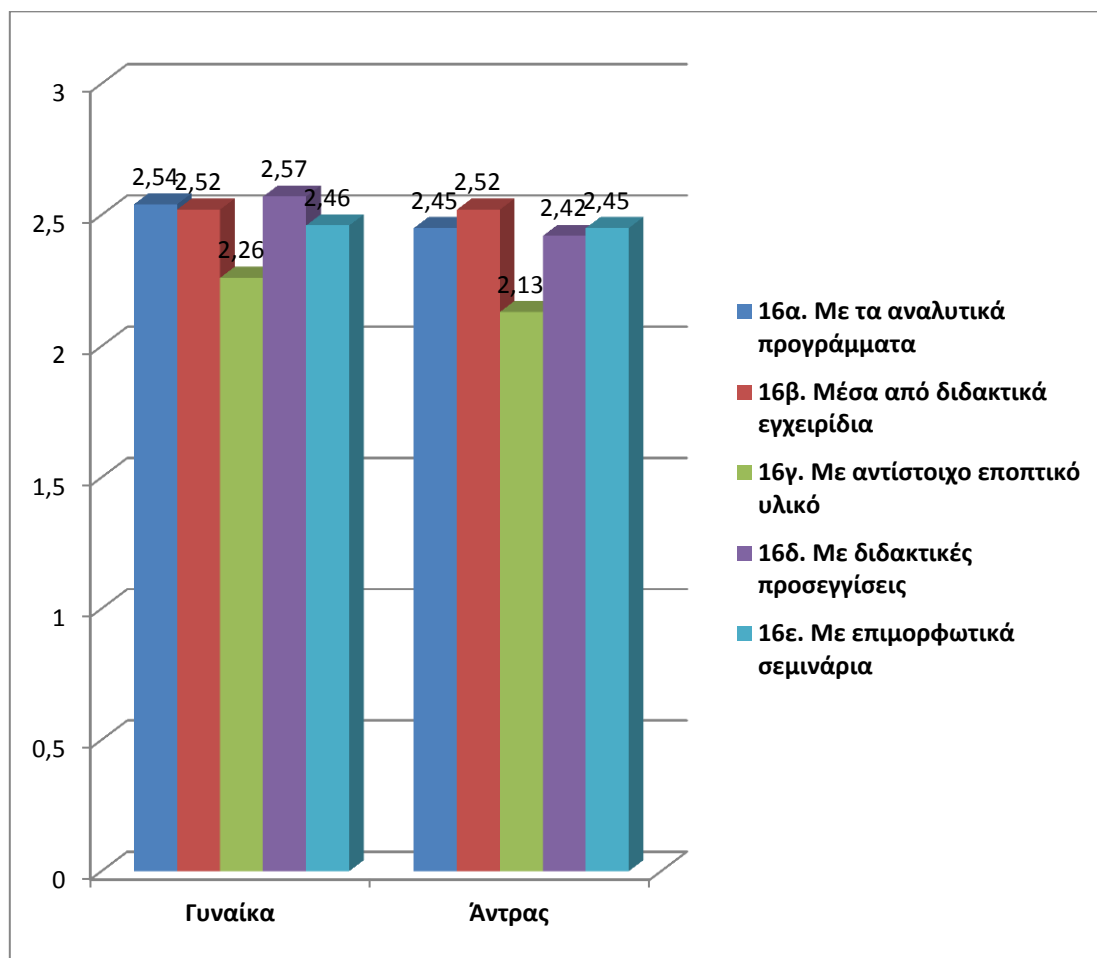
Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων όπως προκύπτει από τα δεδομένα κυμαίνεται μεταξύ των βαθμολογικών απαντήσεων «λίγο» και «μέτρια», γεγονός που καταδεικνύει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν μάλλον ελλιπή τα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών, τα διδακτικά εγχειρίδια αλλά και τα μέσα με τα οποία η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική τα υποστηρίζει, όπως οι προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις και τα επιμορφωτικά σεμινάρια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19
Μέσοι Όροι των απόψεων των εκπαιδευτικών
για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση

Ερωτ.16: Απόψεις εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση	Μ.Ο	Τ.Α
16α. Με τα αναλυτικά προγράμματα	2,51	1,192
16β. Μέσα από διδακτικά εγχειρίδια	2,52	1,143
16γ. Με αντίστοιχο εποπτικό υλικό	2,23	1,280
16δ. Με διδακτικές προσεγγίσεις	2,52	1,338
16ε. Με επιμορφωτικά σεμινάρια	2,45	1,393

Στον επόμενο **Σχήμα 19.1** παρουσιάζονται οι μέσοι όροι από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών με βάση τις σπουδές τους.

ΣΧΗΜΑ 19.1
Απόψεις εκπ/κών για τα μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ θεωρούν ότι οι διδακτικές προσεγγίσεις υστερούν σημαντικά στην επαρκή ενίσχυση και προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση (Μ.Ο:2,64). Θεωρούν επίσης ότι τόσο τα αναλυτικά προγράμματα (Μ.Ο:2,57) όσο και τα διδακτικά εγχειρίδια (Μ.Ο:2,57) δεν ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις εκπαιδευτικές ανάγκες και απαιτήσεις της σχολικής τάξης ως μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής.

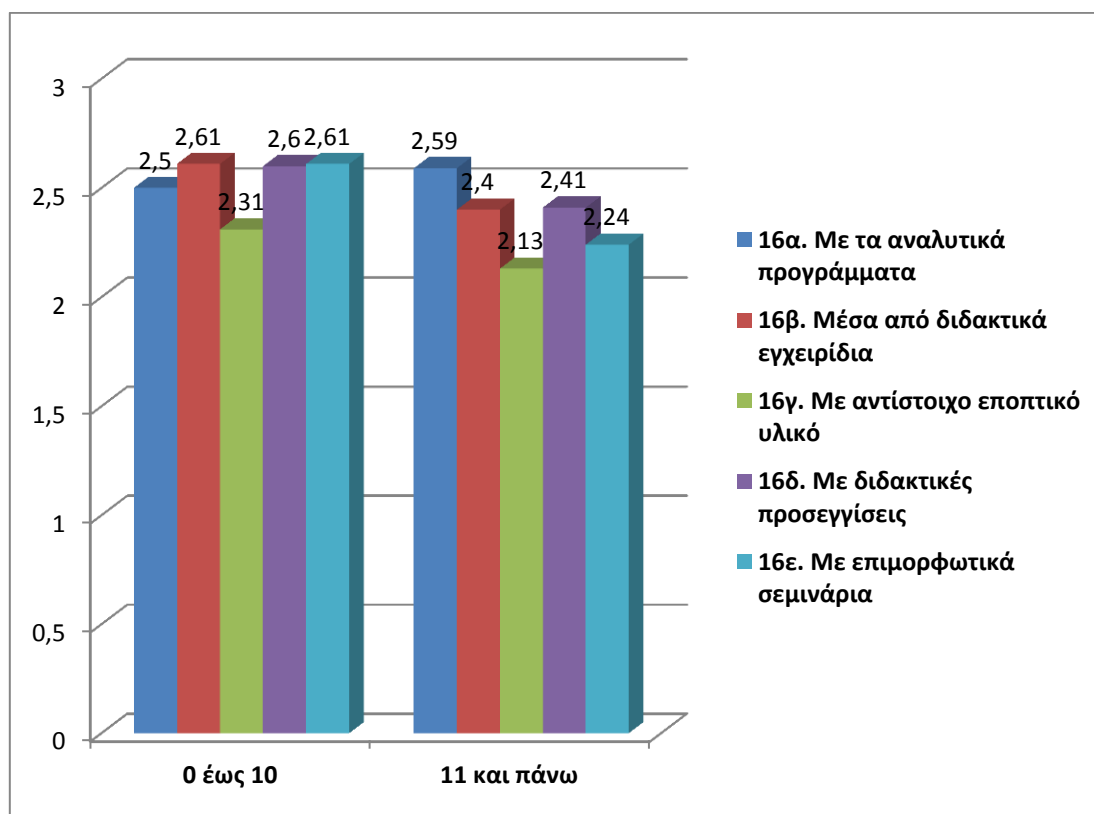
Όπως προκύπτει από τους μέσους όρους, για τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των ωδείων, τα Α.Π.Σ αποτελούν μείζον θέμα προβληματισμού για την επαρκή προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση (Μ.Ο:2,53),όπως και τα διδακτικά εγχειρίδια δεν

φαίνεται να αποτελούν τα κατάλληλα εργαλεία ενίσχυσης του πολιτισμού στην εκπαίδευση (Μ.Ο:2,42).

Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των Τ.Μ.Σ παρουσιάζουν υψηλή απόκλιση με διαφορά 1,456 σε σχέση με τη δεύτερη ομάδα εκπαιδευτικών για τα διδακτικά εγχειρίδια τα οποία θεωρούν σημαντικά ελλιπή σε σχέση με την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στο σχολικό χώρο. Στο **Σχήμα 19.2** παρουσιάζεται ο μέσος όρος των απαντήσεων που δόθηκαν με βάση την εμπειρία των εκπαιδευτικών για την πολιτιστική πολιτική και τα εκπαιδευτικά μέσα.

ΣΧΗΜΑ 19.2

Απόψεις εκπαιδευτικών για τα μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση με βάση την εμπειρία τους

Όπως προκύπτει η απόκλιση από τις απαντήσεις σχετικά με τα επιμορφωτικά σεμινάρια στην ομάδα με 0 έως 10 χρόνια εκπαιδευτικής εμπειρίας παρουσιάζεται υψηλή με διαφορά 1,428. Για τους εκπαιδευτικούς με λιγότερη εκπαιδευτική εμπειρία, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα διδακτικά εγχειρίδια προβληματίζουν περισσότερο τη συγκεκριμένη ομάδα σχετικά με την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής από ότι τους εκπαιδευτικούς με μεγαλύτερη εμπειρία καθώς για τους τελευταίους, μείζον θέμα

εξακολουθεί να αποτελεί ο σχεδιασμός και η φιλοσοφία των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικότερα και στον **Πίνακα 20** (Ερώτηση 16α, 16β, 16γ, 16δ, 16ε) σχετικά με τους μέσους όρους και τις τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20
Μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση

Ερωτ.16: Απόψεις εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση	Εκπ/κή Εμπειρία	N	M.O	T.A
16α. Με τα αναλυτικά προγράμματα	0-10	80	2,50	1,191
	10 και πάνω	46	2,59	1,240
16β. Μέσα από διδακτικά εγχειρίδια	0-10	80	2,61	1,119
	10 και πάνω	45	2,40	1,214
16γ. Με αντίστοιχο εποπτικό υλικό	0-10	80	2,31	1,308
	10 και πάνω	46	2,13	1,293
16δ. Με διδακτικές προσεγγίσεις	0-10	80	2,60	1,374
	10 και πάνω	46	2,41	1,326
16ε. Με επιμορφωτικά σεμινάρια	0-10	80	2,61	1,428
	10 και πάνω	46	2,24	1,353

Και από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτει μεγαλύτερη απόκλιση στην απάντηση σχετικά με τη σημαντικότητα των επιμορφωτικών σεμιναρίων καθώς η ομάδα με 0 έως 10 έτη εκπαιδευτική εμπειρία θεωρεί ότι τα επιμορφωτικά σεμινάρια θα μπορούσαν να παίζουν ρόλο στην προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση.

Για τους εκπαιδευτικούς με μεγαλύτερη εμπειρία, τόσο το εποπτικό υλικό όσο και τα επιμορφωτικά σεμινάρια δεν θεωρούνται ως το πιο ενδεικτικό μέσο για την προώθηση του πολιτισμού στην εκπαίδευση καθώς τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών αποτελούν για εκείνους τους φορείς σχεδιασμού και ανάπτυξης του πολιτισμού στο σχολείο.

Στον **Πίνακα 21** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στην *Ερώτηση 17* σχετικά με τον βαθμό που οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης πρέπει να αποτελέσει βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Στον πίνακα παρουσιάζονται τα ποσοστά των απαντήσεων, ο μέσος όρος καθώς και η τυπική απόκλιση. Συγκεκριμένα προκύπτει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (41,2%) θεωρούν ότι μια εθνική εκπαιδευτική πολιτική ενισχύεται απόλυτα όταν βασικός άξονας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της είναι ο πολιτισμός. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνονται πολλές πολιτιστικές πρωτοβουλίες συμβολικής σημασίας καθώς η πολιτιστική διάσταση εντάσσεται στη συλλογική συνείδηση εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων μέσα από αξίες οι οποίες αποτελούν κοινή πολιτιστική βάση. Εξίσου υψηλό είναι και το ποσοστό εκείνων που απαντούν ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης θεωρείται ως πολύ σημαντικό στοιχείο για τον σχεδιασμό και την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε εθνικό επίπεδο (38,9%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

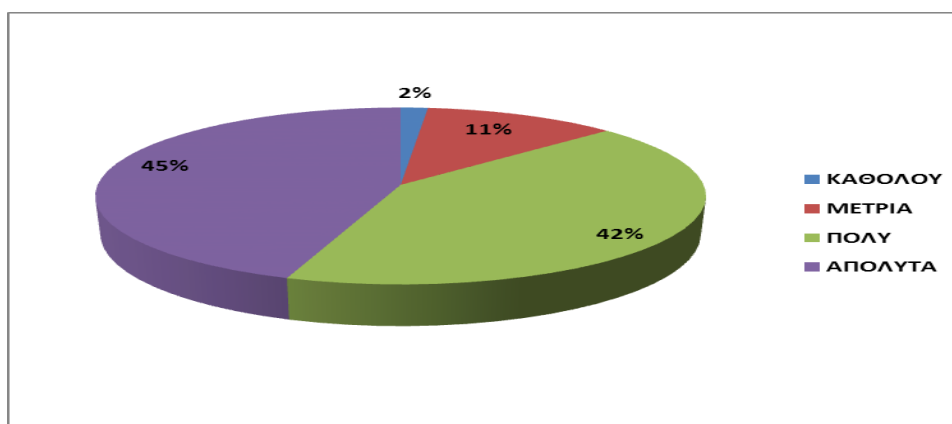
Η πολιτισμική διάστασης ως βασικό στοιχείο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής

	N	ΔΞ/ΔΑ %	ΚΑΘΟΛΟ Υ %	ΜΕΤΡΙΑ %	ΠΟΛΥ %	ΑΠΟΛΥΤΑ %	M.O	T.A
17. Βαθμός σημαντικότητας	131	7,6	1,5	10,7	38,9	41,2	3,95	1,375

Στο **Σχήμα 21** παρουσιάζονται παραστατικά τα αποτελέσματα, όπου διαπιστώνεται η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών να απαντά θετικά σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την πολιτισμική διάσταση ως βασικό στοιχείο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΣΧΗΜΑ 21

Η πολιτισμική διάσταση ως βασικό στοιχείο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής

Στον **Πίνακα 22** (Ερώτηση 17) παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών αξιοποιώντας μεταβλητές όπως η εκπαιδευτική εμπειρία τους, το φύλο και οι σπουδές τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι άνδρες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι σε απόλυτο βαθμό μια εθνική εκπαιδευτική πολιτική θα πρέπει να δίνει ιδιαίτερη σημασία στην πολιτισμική διάσταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Μ.Ο:4,19) σε σχέση με τις γυναίκες (Μ.Ο:3,92). Στην περίπτωση όμως των επιλογών των απαντήσεων με βάση τις σπουδές των συμμετεχόντων στην έρευνα, παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που προέρχονται από ωδεία (Τ.Α:1,433) σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς αποφοίτων Τ.Μ.Σ οι οποίοι απαντούν και εκείνοι ότι σε απόλυτο βαθμό η σχολική εκπαίδευση θα πρέπει να διέπεται από πολιτισμικό πλαίσιο τέτοιο το οποίο θα εκφράζει την επίσημη εθνική πολιτική.

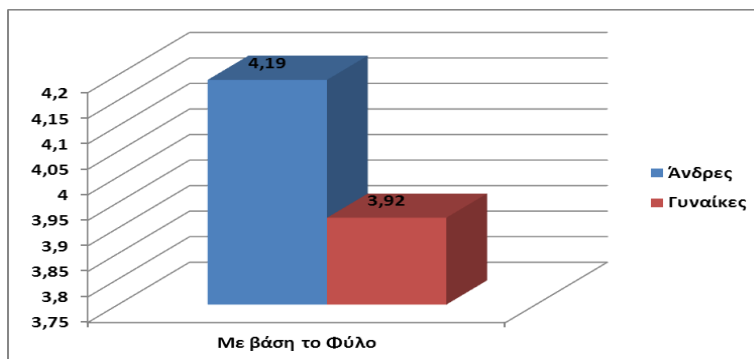
Μεγάλη απόκλιση φαίνεται ότι παρουσιάζουν και οι απαντήσεις με βάση την εκπαιδευτική τους εμπειρία καθώς οι εκπαιδευτικοί με μεγάλη εκπαιδευτική εμπειρία παρουσιάζουν απόκλιση 1,580 σε σχέση με τις απαντήσεις που δόθηκαν από εκπαιδευτικούς με μικρότερη εκπαιδευτική εμπειρία. Στην πλειοψηφία τους οι εκπαιδευτικοί με λιγότερη εργασιακή εμπειρία συμφωνούν ότι η πολιτισμική διάσταση της εκπαίδευσης θα πρέπει να διέπει το πλαίσιο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22
Μεταβλητές επιλογής για τον βαθμό της πολιτισμικής διάστασης της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική

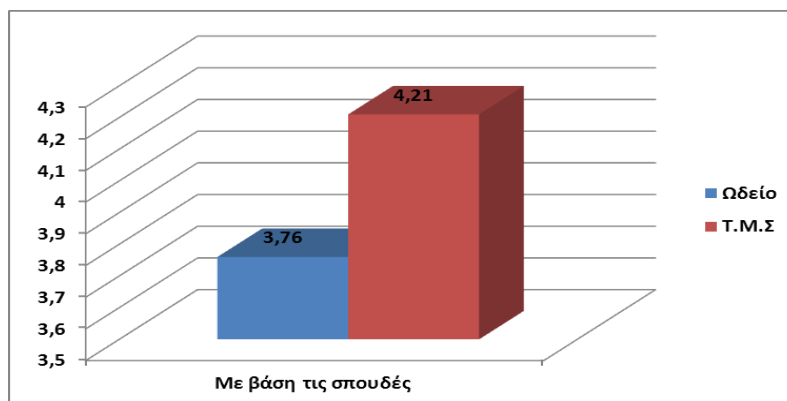
17. Η πολιτισμική διάσταση της μάθησης ως βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής	Κατηγορίες	N	Μ.Ο	Τ.Α
α. Με βάση το Φύλο	Άνδρες	31	4,19	1,276
	Γυναίκες	99	3,92	1,353
β. Με βάση τις σπουδές	Ωδείο	45	3,76	1,433
	Τ.Μ.Σ	53	4,21	1,081
γ. Με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία	0 -10	80	4,06	1,184
	11 και πάνω	46	3,76	1,580

Τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών μπορούμε να τις δούμε παραστατικά και στα Σχήματα 22.1, 22.2. και 22.3 που ακολουθούν.

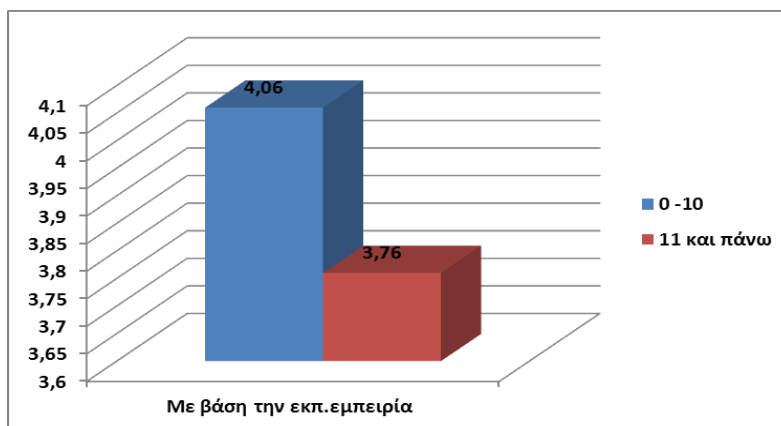
ΣΧΗΜΑ 22.1
Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση το φύλο

ΣΧΗΜΑ 22.2
Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση τις σπουδές

ΣΧΗΜΑ 22.3
Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση τις σπουδές

Στον **Πίνακα 23** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στην *Ερώτηση 18* με βάση την κλίμακα Likert, και η οποία αφορά τον βαθμό συμμετοχής των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα που έχουν σχέση με τον πολιτισμό (1 Καθόλου, 2 Λίγο, 3 Μέτρια, 4 Πολύ, 5 Απόλυτα). Μόνο ένα ποσοστό 21,4% φαίνεται ότι έχει ασχοληθεί πολύ με ανάλογα προγράμματα, ενώ το 26% δηλώνει ότι έχει μικρό βαθμό συμμετοχής σε ανάλογα εκπαιδευτικά πολιτιστικά προγράμματα.

Τέλος, το 17,7% των εκπαιδευτικών υποστηρίζει ότι δεν έχει πάρει μέρος σε προγράμματα σχετικά με τον πολιτισμό και την εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23
Συμμετοχή εκπαιδευτικών σε προγράμματα σχετικά με τον Πολιτισμό

	N	ΚΑΘΟΛΟΥ %	ΛΙΓΟ %	ΜΕΤΡΙΑ %	ΠΟΛΥ %	ΑΠΟΛΥΤΑ %	M.O	T.A
18. Συμμετοχή σε επιμορφωτικά πολιτιστικά προγράμματα	131	17,6	26,0	17,6	21,4	10,7	2,61	1,444

Στον **Πίνακα 24** (Ερώτηση 18) αξιοποιώντας τις μεταβλητές: φύλο, εκπαιδευτική εμπειρία και σπουδές, παρουσιάζονται ο μέσος όρος και η τυπική απόκλιση των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα διαπιστώνεται απόκλιση στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών με διαφορετικό ακαδημαϊκό και καλλιτεχνικό υπόβαθρο.

Οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των ωδείων φαίνεται ότι επιλέγουν πολύ περισσότερο τη συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα που έχουν σχέση με τον πολιτισμό (M.O:2,51) σε αντίθεση με τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των Τ.Μ.Σ οι οποίοι συμμετέχουν λιγότερο (M.O:2,36).

Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι πολύ περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί συμμετέχουν σε παρόμοια προγράμματα (M.O:2,66) από ότι άνδρες εκπαιδευτικοί (M.O:2,39). Ωστόσο δε φαίνεται να παρουσιάζεται σημαντική απόκλιση στις απαντήσεις με βάση την εμπειρία τους καθώς τόσο οι εκπαιδευτικοί με μικρή όσο και εκείνοι με μεγάλη εμπειρία ανταποκρίνονται σχεδόν το ίδιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα για τον Πολιτισμό με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εμπειρία

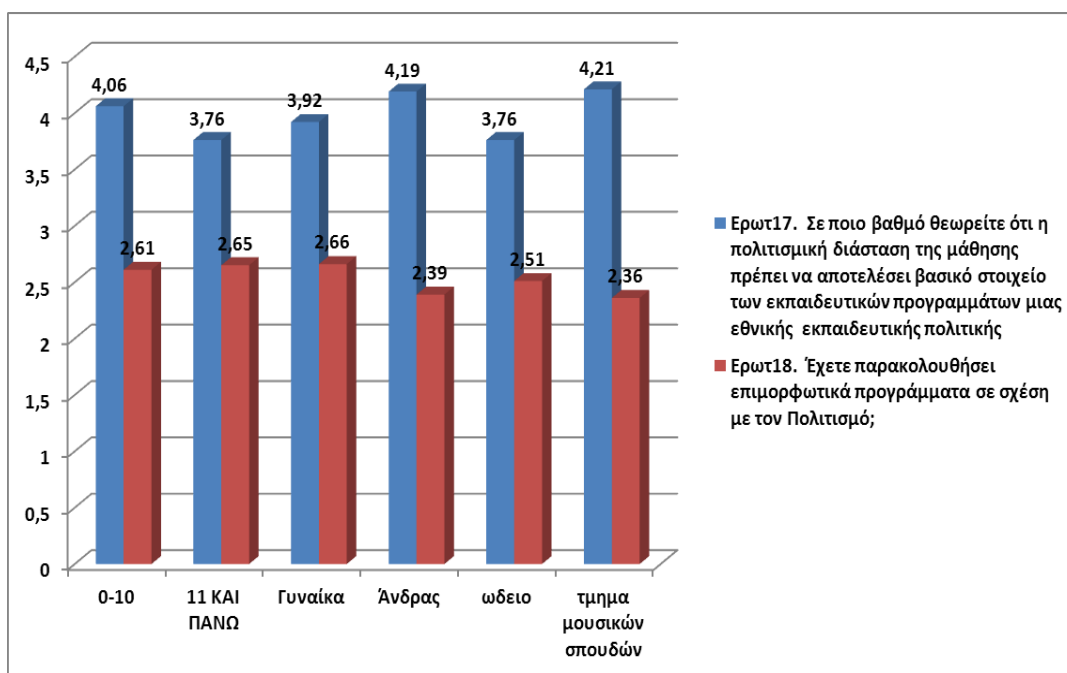
18. Συμμετοχή σε επιμορφωτικά πολιτιστικά προγράμματα	Κατηγορίες	N	M.O	T.A
Με βάση το Φύλο	Άνδρες	31	2,39	1,486***
	Γυναίκες	99	2,66	1,256
Με βάση τις σπουδές	Ωδεία	45	2,51	1,618***
	T.M.Σ	53	2,36	1,210
Με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία	0 – 10	80	2,61	1,428
	11 και πάνω	46	2,65	1,464***

Στο **Σχήμα 24** παρουσιάζονται παραστατικά οι συσχετίσεις των απαντήσεων μεταξύ των *Ερωτήσεων 17* και *18* με βάση το φύλο, την εμπειρία και τις σπουδές των συμμετεχόντων στην έρευνα. Η διαφορά που παρατηρείται στις απαντήσεις των δύο ερωτήσεων είναι εμφανής καθώς ενώ στην *Ερώτηση 17* ο μέσος όρος κυμαίνεται μεταξύ 3,76 έως 4,21 σημειώνοντας σχεδόν απόλυτα ποσοστά, οι απαντήσεις που δίνονται στην *Ερώτηση 18* δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής υστερούν κατά πολύ σε ζητήματα επιμόρφωσης καθώς ο μέσος όρος των απαντήσεων τους κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Διαπιστώνουμε λοιπόν την υψηλή απόκλιση που παρουσιάζεται μεταξύ της *Ερώτησης 17* σχετικά με την πολιτιστική διάσταση της μάθησης ως βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής και της *Ερώτησης 18* αναφορικά με τη συμμετοχή τους στα επιμορφωτικά προγράμματα ανεξαρτήτου κατηγορίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι περισσότερες απαντήσεις που δίνονται για την *Ερώτηση 17* και δείχνουν να ισχυροποιούν την άποψη ότι η πολιτισμική διάσταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί χαρακτηριστικό μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής, προέρχονται από άνδρες εκπαιδευτικούς αποφοίτους T.M.Σ με εκπαιδευτική εμπειρία 0 έως 10 χρόνια. Τέλος, οι απαντήσεις στην *Ερώτηση 18* για ζητήματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών δείχνουν ότι αρνητικά απαντούν οι γυναίκες εκπαιδευτικοί με εκπαιδευτική εμπειρία μεγαλύτερη των 11 ετών και οι οποίες είναι απόφοιτοι ωδείων.

ΣΧΗΜΑ 24
Συσχετίσεις με βάση τις σπουδές, το φύλο και την εμπειρία

Στον **Πίνακα 25** (Ερώτηση 19α, 19β) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις καθώς και τα αποτελέσματα των απαντήσεων στην σχετικά με την κατάρτιση των εκπαιδευτικών ως προς την υλοποίηση εκπαιδευτικών πολιτιστικών προγραμμάτων αλλά και ως προς την παιδαγωγική προσέγγιση μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι το 14,5% δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων καθώς δεν έχει επιμορφωθεί επαρκώς για αυτό. Το 23,7% απαντά ότι έχει ελάχιστα καταρτιστεί ενώ η πλειοψηφία των απαντήσεων (37,4%) θεωρεί ότι είναι μέτρια η ενημέρωση και η επιμόρφωση τους σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων για τον πολιτισμό. Μόνο το 15,3% απαντά ότι η κατάρτιση του είναι επαρκής ενώ το 4,6% θεωρεί ότι είναι ενημερωμένο απόλυτα σχετικά με τα πολιτιστικά προγράμματα.

Σχετικά με την παιδαγωγική προσέγγιση των μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, μόλις το 7,6% απαντά ότι δεν είναι καθόλου καταρτισμένο παιδαγωγικά, σε αντίθεση με το 6,9% το οποίο απαντά ότι είναι απόλυτα ενημερωμένο. Η πλειοψηφία των απαντήσεων αφορά στη μέτρια κατάρτιση των εκπαιδευτικών (35,1%) σχετικά με την παιδαγωγική προσέγγιση των μαθητών. Στη συγκεκριμένη ερώτηση το 27,5% απαντά ότι είναι παιδαγωγικά πολύ καταρτισμένο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25
Βαθμός κατάρτισης εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής

Ερωτ.19:Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε κατάρτισμένοι:	N	M.O	T.A	Καθόλου %	Λίγο %	Μέτρια %	Πολύ %	Απόλυτα %
19α.για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων	131	2,58	1,183	14,5	23,7	37,4	15,3	4,6
19β.για τηνπαιδαγωγική προσέγγιση μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο	131	2,94	1,207	7,6	18,3	35,1	27,5	6,9

Στον **Πίνακα 26** (Ερώτηση 19α) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις για την κατάρτιση σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων, λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένες μεταβλητές όπως το φύλο, τις σπουδές και την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής.

Από τα αποτελέσματα προκύπτει μεγάλη απόκλιση στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αποφοίτων των ωδείων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των Τ.Μ.Σ λαμβάνοντας υπόψη τις σπουδές τους, οι οποίοι θεωρούν ότι είναι σε θέση να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν πολιτιστικά προγράμματα περισσότερο από τους εκπαιδευτικούς με ακαδημαϊκές σπουδές.

Επιπλέον, επάρκεια κατάρτισης για την εκπόνηση των εκπαιδευτικών πολιτιστικών προγραμμάτων δηλώνουν ότι έχουν οι γυναίκες εκπαιδευτικοί (M.O:2,63) σε σχέση με τους άνδρες όπως, επίσης, και οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία (11 χρόνια και πάνω).

ΠΙΝΑΚΑΣ 26
Επάρκεια κατάρτισης για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής (M.O, T.A)

19α. Για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων	Κατηγορίες	N	M.O	T.A
Φύλο	Άνδρες	31	2,39	1,054
	Γυναίκες	99	2,63	1,217

Σπουδές	Ωδεία	45	2,49	1,375***
	Τ.Μ.Σ	53	2,51	1,103
Εκπαιδευτική εμπειρία	0 – 10 έτη	80	2,49	1,125
	11 και πάνω	46	2,72	1,277

Στον **Πίνακα27** (Ερώτηση 19β) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων σχετικά με την παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών για την προσέγγιση μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι εκπαιδευτικοί με ωδειακή κατάρτιση θεωρούν ότι είναι παιδαγωγικά επαρκείς σχετικά με την προσέγγιση των μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο όπως, επίσης, και η κατηγορία των εκπαιδευτικών με μεγάλη εκπαιδευτική εμπειρία. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν σχετικά μικρή απόκλιση στις απαντήσεις τους, γεγονός που δείχνει ότι συμφωνούν περί της επάρκειάς τους για την παιδαγωγική προσέγγιση των παιδιών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

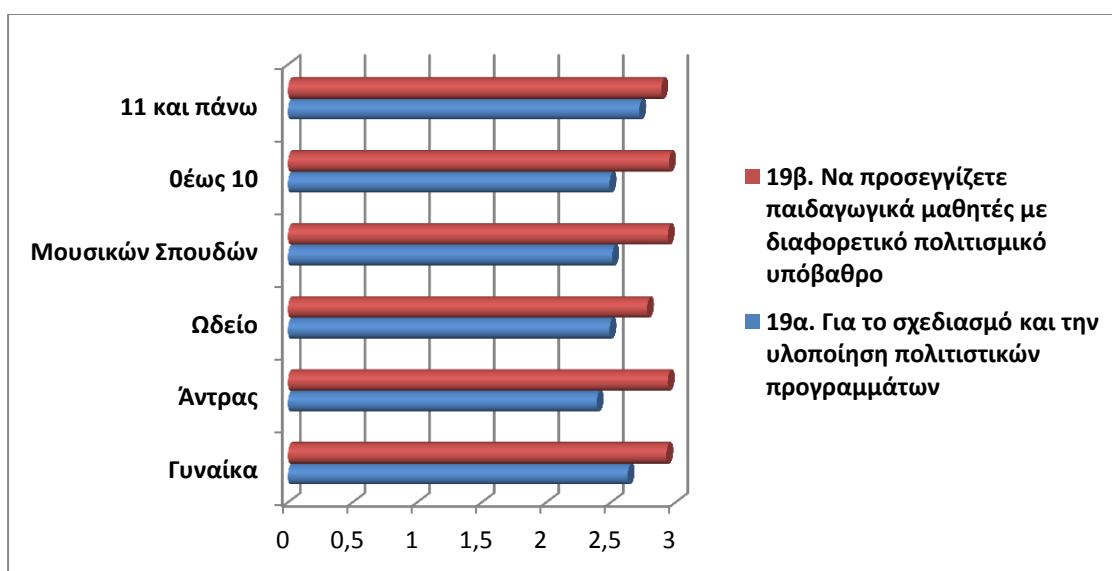
Επάρκεια κατάρτισης παιδαγωγικής προσέγγισης μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής

19β. για την παιδαγωγική προσέγγιση μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο	Κατηγορίες	N	M.O	T.A
Φύλο	Άνδρες	31	2,94	1,181
	Γυναίκες	99	2,93	1,223
Σπουδές	Ωδεία	45	2,78	1,330***
	Τ.Μ.Σ	53	2,94	1,200
Εκπ/κή εμπειρία	0 – 10 έτη	80	1,157	1,157
	11 και πάνω	46	1,337	1,337***

Στο **Σχήμα 27** παρουσιάζονται γραφικά οι συσχετίσεις μεταξύ των δύο υποερωτημάτων της *Ερώτησης 19*. Στην ουσία δεν προκύπτουν διαφορές στις απαντήσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η κατηγορία των εκπαιδευτικών με μικρή εμπειρία (0 έως 10 έτη) και οι οποίοι προέρχονται από τα τμήματα μουσικών σπουδών θεωρούν ότι είναι σαφώς καταρτισμένοι παιδαγωγικά ώστε να προσεγγίζουν τους μαθητές με διαφορετικό πολιτισμικό επίπεδο. Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία στην εκπαίδευση θεωρούν ότι είναι πιο έμπειροι σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτιστικών προγραμμάτων.

ΣΧΗΜΑ 27
Συσχετίσεις με βάση το φύλο, την εμπειρία και τις σπουδές
σχετικά με την επαρκή κατάρτιση των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής

Στον **Πίνακα 28** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των απαντήσεων στην *Ερώτηση 20*, ως προς τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το βαθμό που επηρεάζουν οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις την πρακτική τους στο καθημερινή εκπαιδευτική πράξη. Το 55,7% απαντά ότι επηρεάζεται πολύ από τις προσωπικές τους εκτιμήσεις και αντιλήψεις, ενώ το 16% των εκπαιδευτικών απαντά ότι ενεργεί απόλυτα υπό το πρίσμα των πολιτισμικών κανόνων που τους διέπει. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, παρουσιάζεται ένα μικρό ποσοστό εκπαιδευτικών (6,1%) οι οποίοι επηρεάζονται ελάχιστα από τις πολιτισμικές αντιλήψεις τους. Ακόμα πιο μικρό είναι το ποσοστό (2,3%) εκείνων που δεν επηρεάζονται καθόλου στην εκπαιδευτική τους πρακτική από το πολιτισμικό πλαίσιο που τους διέπει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

Επιρροές πολιτισμικών κανόνων και αντιλήψεων στην εκπαιδευτική πρακτική

20. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις σας, επηρεάζουν την εκπαιδευτική σας πρακτική	N	%
Καθόλου	3	2,3
Λίγο	8	6,1
Μέτρια	20	15,3
Πολύ	73	55,7
Απόλυτα	21	16,0

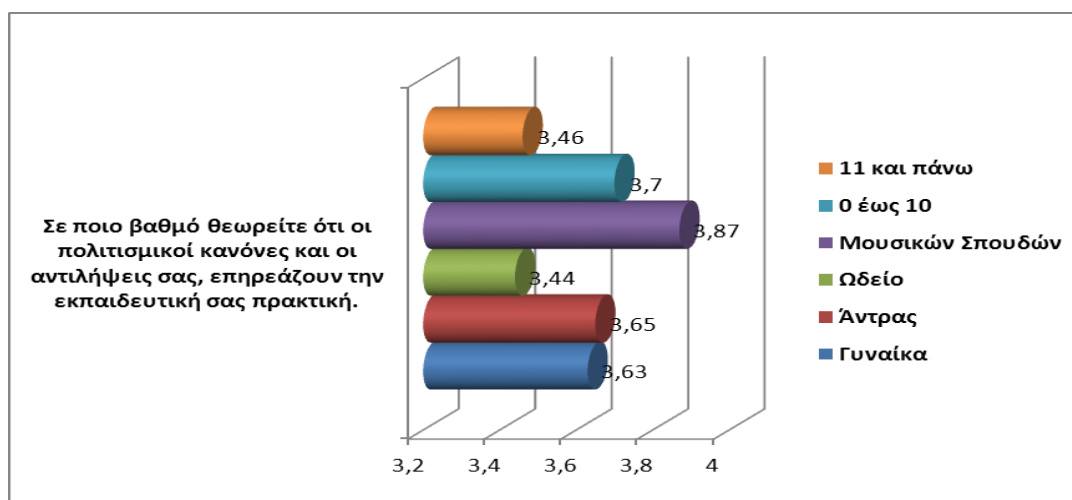
Στο επόμενο **Σχήμα 28** (Ερώτηση 20) παρουσιάζονται παραστατικά οι μέσοι όροι των συγκρίσεων διαφόρων κατηγοριών εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα η κατηγορία των εκπαιδευτικών αποφοίτων των τμημάτων μουσικών σπουδών θεωρούν ότι επηρεάζονται περισσότερο από τους πολιτισμικούς κανόνες και τις αντιλήψεις που τους διέπουν (Μ.Ο:3,87), ενώ ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των ωδείων (Μ.Ο:3,44) παρουσιάζοντας απόκλιση (Τ.Α:1,374).

Επίσης, απόκλιση παρουσιάζεται στις απαντήσεις ανά κατηγορία με κριτήριο την εκπαιδευτική προϋπηρεσία τους. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί με εμπειρία από καθόλου έως δέκα έτη φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από τις πολιτισμικές τους αντιλήψεις ενώ οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη εμπειρία λιγότερο.

Τέλος, από τα αποτελέσματα διαφαίνεται ότι σχεδόν δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών.

ΣΧΗΜΑ 28

Σύγκριση Μέσων Όρων σχετικά με τις πολιτισμικές αντιλήψεις και τους κανόνες ανά κατηγορίες

Στον **Πίνακα 29** παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών στην *Ερώτηση 20*, σχετικά με τον βαθμό επιρροής της καθημερινής εκπαιδευτικής τους πρακτικής με βάση τους πολιτισμικούς κανόνες και τις αντιλήψεις τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29
Βαθμός επιρροής της πρακτικής των εκπαιδευτικών
με βάση τους πολιτισμικούς κανόνες και τις αντιλήψεις τους

Ερωτ.20: Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις σας, επηρεάζουν την εκπαιδευτική σας πρακτική		N	M.O	T.A
Εκπαιδευτική εμπειρία	11 και πάνω	46	3,46	1,345***
	0 έως 10	80	3,70	1,084
Σπουδές	Τμήματα Μουσικών Σπουδών	53	3,87	1,038
	Ωδείο	45	3,44	1,374***
Φύλο	Άντρας	31	3,65	1,199
	Γυναίκα	99	3,63	1,174

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το σύνολο των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής φαίνεται ότι επηρεάζεται αρκετά από τα παραπάνω στην εκπαιδευτική τους πρακτική. Οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη εμπειρία επηρεάζονται περισσότερο από νεότερους συναδέλφους καθώς, επίσης, και οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι των ωδείων.

Μια ελάχιστη απόκλιση παρουσιάζεται στις απαντήσεις ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών, οι οποίοι φαίνεται ότι συμφωνούν σχετικά με την επιρροή που ασκεί η προσωπική τους κουλτούρα στην καθημερινότητά τους εντός του σχολικού χώρου.

Μετά τη παράθεση των αποτελεσμάτων στις επιμέρους ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ολοκληρώθηκε το κεφάλαιο της παρουσίασης της έρευνας. Ακολουθεί το πέμπτο κεφάλαιο στο οποίο πραγματοποιείται η συζήτηση και τα συμπεράσματα όπως αυτά προέκυψαν από το θεωρητικό μέρος και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προηγήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό της εργασίας θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, σε σχέση με τα ερωτήματα και τις υποθέσεις που τέθηκαν στην αρχή της έρευνας. Τα αποτελέσματα που αφορούν στις απόψεις των εκπαιδευτικών θα συσχετιστούν με τα ευρήματα που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα. Τέλος, θα γίνουν προτάσεις για τη βελτίωση δράσεων και καλών πρακτικών στον άξονα «Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση» καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα σχετικά με την πολιτιστική πολιτική και τη μουσική εκπαίδευση.

5.1 Συμπεράσματα

Τα ερωτήματα που τέθηκαν κατά το σχεδιασμό της έρευνας αφορούσαν τη διερεύνηση και διαμόρφωση των τάσεων της πολιτιστικής πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση όπως αυτές προέκυψαν από τις αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών για θέματα πολιτισμού και μουσικής εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ποσοτική έρευνα - που πραγματοποιήθηκε με εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η οποία είχε ως σκοπό να διερευνήσει τον βαθμό σύμφωνα με τον οποίο οι αποφάσεις των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών επηρεάζουν τη μουσική εκπαίδευση αλλά και εφαρμόζονται μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αξιολογώντας τη σημερινή πραγματικότητα - δείχνουν ότι η πολιτιστική πολιτική έρχεται για να ενισχύσει τη μουσική εκπαίδευση ως πολιτιστική διαδικασία σε συνδυασμό με διατυπωμένες πολιτικές θέσεις και κυβερνητικούς στόχους διαμορφώνοντας παράλληλα μία σαφή αντίληψη περί πολιτισμού στο χώρο της εκπαίδευσης. Η ανάλυση και τα συμπεράσματα που προκύπτουν παρουσιάζονται ως εξής:

1. *Αναφορικά με την αντίληψη και εξοικείωση των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής με τις έννοιες του Πολιτισμού και της Πολιτιστικής Πολιτικής και την αλληλεπίδρασή τους στη σύγχρονη ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.*

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι εξοικειωμένοι με την έννοια του πολιτισμού ως ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών που διαμορφώνεται από τις αλληλεπιδράσεις του τρόπου ζωής και σκέψης κάθε ανθρώπου αλλά και διαμορφώνει την αίσθηση που έχει ο

άνθρωπος για τον εαυτό του και τους άλλους. Παρόλα ταύτα, ως προς την έννοια του πολιτισμού, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τον προσδιορισμό του όρου ποικίλουν και κάτι τέτοιο θεωρείται αναμενόμενο καθώς ο πολιτισμός παρουσιάζει θεμελιακό πρόβλημα ορισμού, στον βαθμό που έχει εννοηθεί με μια ποικιλία τρόπων. Το ίδιο συμβαίνει και με τον συγγενή του όρο *κουλτούρα* καθώς οι δύο αυτοί όροι βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγχρονης σκέψης, αντανακλώντας μέσα από διαφορετικές σημασίες που τους έχουν κατά καιρούς αποδοθεί και τις διαφορετικές χρήσεις στις οποίες έχουν αξιοποιηθεί, πολλές από τις πιο καίριες ιδέες, συνθήκες, εμπειρίες και συγκρούσεις που προσδιόρισαν τη φυσιογνωμία και την εξέλιξη της σύγχρονης εποχής. Επομένως, κάθε συστηματική ανάλυση και κατανόηση προϋποθέτει τη συνεχή μελέτη των σύγχρονων πολιτισμικών μορφών, δομών, θεσμών και πολιτικών από την πλευρά των εκπαιδευτικών.

Καθώς η διαχρονική εξήγηση της έννοιας του πολιτισμού διαχέεται σε διάφορες θεωρίες οδηγώντας σε εννοιολογικό τέλμα, θα πρέπει να υιοθετεί μια σημειωτική στάση που θέλει τον πολιτισμό, σε σχέση με την εξέλιξη της ανθρώπινης νοημοσύνης, να αναπτύσσει και να επεκτείνει τις θεμελιωμένες ικανότητες που λογικά και νοητικά προηγούνται από τον ίδιο τον άνθρωπο αποτελώντας συστατικό στοιχείο αυτών των ικανοτήτων (Geertz, 2003). Όμως, ο πολιτισμός εκτός από τις πολλαπλές ερμηνείες ιδιαίτερα ως προς την ανθρωπολογική και κοινωνιολογική του διάσταση, εμπεριέχει τη δική του πολυδιάστατη «πολιτική πολιτισμού». Η συγκεκριμένη πολιτική δεν μπορεί να δημιουργήσει την ποιότητα ζωής αλλά μπορεί να στοχεύσει στη δράση για ποιότητα δίνοντας την ευκαιρία και στη δημόσια εξουσία να συστήσει τις απαραίτητες δομές ώστε να εκφραστούν οι δημιουργικές παρορμήσεις και να υλοποιηθούν οι καλές πρακτικές.

Η παρούσα έρευνα σημείωσε έλλειψη γνώσης και εξοικείωσης των εκπαιδευτικών με την έννοια της πολιτιστικής πολιτικής από το σύνολο τους. Σε μια προσπάθεια προσδιορισμού του όρου της πολιτιστικής πολιτικής, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο όρος εκφράζει την εθνική πολιτική ενός κράτους, ενώ επιλέγουν ως βασικό άξονα δράσης της, την ανάπτυξη των Τεχνών. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η απάντηση που δίνουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με το ότι η πολιτιστική πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενός πολιτισμού πολύ περισσότερο από την ενεργή συμμετοχή τους ως πολίτες σε πρακτικές της καθώς η συγκεκριμένη επιλογή υπερτερεί έναντι της συμμετοχής των μελών μιας κοινότητας σε πολιτιστικές δραστηριοποιήσεις. Σε αυτό το σημείο θα συμφωνήσουμε με τον Βενιζέλο (1998), ο οποίος φαίνεται να υποστηρίζει ότι ο λόγος περί πολιτισμού φαίνεται πως είναι λόγος «εξόχως πολιτικός». Καθώς, όπως παρακολουθήσαμε, η ελληνική πολιτιστική πολιτική

διαμορφώνεται και υπαγορεύεται, ως επί το πλείστον, από επίσημους κρατικούς φορείς, ο πολιτικός λόγος του κράτους υπακούει σε ιδιαίτερες, πολύ πιο αυστηρές προδιαγραφές. Και αυτή η άποψη των εκπαιδευτικών ίσως να υπογραμμίζει το γεγονός ότι οι πολιτικές για τον πολιτισμό διαμορφώνονται χωρίς στην πραγματικότητα να τους αντιπροσωπεύουν, οπότε η συμμετοχή τους επί της ουσίας ακυρώνεται.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αποφοίτων των ωδείων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς αποφοίτους των Τ.Μ.Σ (χωρίς να επηρεάζονται από το φύλο ή την ηλικία), έδειξαν ότι στο σύνολό τους δεν γνωρίζουν τον όρο της πολιτιστικής πολιτικής καθώς δεν είναι σχεδόν καθόλου εξοικειωμένοι με αυτόν, στον χώρο που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά. Η μη εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον όρο φανερώνει ότι δεν γνωρίζουν τα ζητήματα που αφορούν τις πολιτικές πολιτισμού στην εκπαίδευση τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους όσο και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής τους. Οπότε δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν και να εξηγήσουν τον όρο. Κάτι τέτοιο όμως θεωρείται εντελώς απαραίτητο, ιδιαίτερα για τους εκπαιδευτικούς των τεχνών καθώς η γνώση των πολιτιστικών πολιτικών στην εκπαίδευση θεωρείται ως καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης της ίδιας της στάσης τους στο σχεδιασμό εκπαιδευτικής πολιτικής για ζητήματα πολιτισμού στη σχολική μονάδα και κατ'επέκταση στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη της εθνικής πολιτιστικής εκπαίδευσης. Η συστηματική ενημέρωση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για τις πολιτικές πολιτισμού θα μπορούσε να θέσει τα θεμέλια ώστε η πολιτιστική εκπαίδευση να λειτουργήσει με άλλους ρυθμούς ως αντανακλαστικό στον τεχνοκρατικό εξορθολογισμό της εκπαίδευσης αλλά και ως ειδική ενότητα μελέτης για τον ίδιο το μαθητή στο πλαίσιο των ερευνητικών εργασιών.

2. Αναφορικά με το ρόλο του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία σε σχέση με το μαθητή, το σχολείο και τη σύγχρονη κοινωνία μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων (βλ. Κεφάλαιο 4) δείχνουν ότι ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαίδευση θεωρείται πολύ σημαντικός για τους εκπαιδευτικούς καθώς προσδιορίζεται ως μια πορεία ανακάλυψης της γνώσης για τις διάφορες μορφές του. Ειδικότερα:

Σε σχέση με τους μαθητές, η εξοικείωση τους με τις διάφορες μορφές του πολιτισμού εντός σχολικού πλαισίου δίνει ώθηση στη σκέψη τους σε πολλαπλές ερμηνείες, ενδυναμώνοντας τους πολιτισμικά και ευαισθητοποιώντας τους αισθητικά. Αυτή η πορεία ανακάλυψης μέσα από κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις δίνει τη δυνατότητα για βαθιά

στοχαστική ενεργοποίηση (ερμηνεία συμβόλων, εντοπισμό μηνυμάτων, ανάκληση εμπειριών, ανάλυση και σύγκριση εννοιών, εύρεση εναλλακτικών προοπτικών). Έτσι, ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαίδευση μετατρέπεται σε εκπαιδευτικό εργαλείο που ενεργοποιεί ολιστικά τον μαθητή σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης.

Σε σχέση με το σχολείο και την κοινωνία, ο ρόλος του πολιτισμού ενισχύει την ενεργή συμμετοχή σε διαδικασίες κοινωνικοποίησης αλλά και ανοίγματος του σχολείου στη σύγχρονη κοινωνία καθώς καθιστά κάθε μαθητή φορέα πολιτισμικών αξιών. Το σχολείο είναι σε θέση να προσφέρει μια δυναμική ευκαιρία για εξερεύνηση ηθικών αξιών αλλά και γνώσης λειτουργίας της κοινωνίας. Μπορεί να πράξει πολιτισμό εμπλουτίζοντας και καλλιεργώντας τις ανθρώπινες δυνατότητες, καλλιεργώντας τα έμφυτα ταλέντα, δίνοντας προτεραιότητα στον εφοδιασμό όλων των μαθητών με πολιτισμικά εργαλεία που μπορούν να τους καταστήσουν πλήρως αποτελεσματικούς αξιοποιώντας την κριτική σκέψη, τη φαντασία και ενισχύοντας τη δημιουργικότητα. Το σχολείο είναι το ίδιο ένας πολιτισμός και όχι προθάλαμός του, καθώς προσφέρει τα διανοητικά εργαλεία και τις τεχνικές για την κατανόηση και τη διαχείριση του κόσμου. Οι δράσεις πολιτισμού με πυρήνα τη σχολική μονάδα και τον εκπαιδευτικό, αγκαλιάζουν κάθε χώρο πολιτισμικής αναφοράς και δημιουργίας στην τοπική κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνουν ένα πλαίσιο επικοινωνίας των μαθητών με τη σύγχρονη κοινωνία, που να διαφυλάσσει τη γνησιότητα και την αμεσότητα τους, το πηγαίο και συγκινησιακό χαρακτηριστικό κάθε μηνύματος τους προτρέποντας και διευκολύνοντας την προσωπική εμπλοκή των μαθητών σε δράσεις κοινωνικοποίησης και αναδεικνύοντας την εκπαιδευτική πράξη ως καίρια, αυτόνομη και πολύμορφη πολιτισμική δράση.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών ενισχύουν τη θέση ότι τα σχολεία διαμορφώνονται από πολιτισμικές πρακτικές και αξίες καθώς αντανακλούν τους κανόνες της κοινωνίας για την οποία έχουν δημιουργηθεί. Ως εκ τούτου, δημιουργείται ένα πολιτισμικό περιβάλλον, το οποίο ενισχύει και επηρεάζει τη σκέψη, τη γνώση ακόμα και το συναίσθημα. Οι νοητικές και μαθησιακές δραστηριότητες πηγάζουν από το πολιτισμικό περιβάλλον ενισχυμένες από τη συμμετοχή των μαθητών. Έτσι ο πολιτισμός επηρεάζει όσα καταγράφονται στο νου μέσα από τη γενετική πολιτισμική εγγραφή, η μάθηση μετατρέπεται σε δημιουργική διαδικασία, οργανώνει, δίνει νόημα στις εμπειρίες και προσφέρει τη δυνατότητα για ανακάλυψη νέας γνώσης. Κατ'επέκταση το έργο του εκπαιδευτικού προσδιορίζεται στο να ενθαρρύνει τους μαθητές σε αυτή την πορεία ανακάλυψης της πολιτισμικής γνώσης ώστε το γνωστικό υλικό

να ανταποκρίνεται συνεχώς στις ικανότητές που διαθέτουν και στις δυνατότητες που αντλούν από το περιβάλλον τους.

Το ζήτημα του πολιτισμικού καθορισμού της εκπαίδευσης βρίσκει αποδέκτες τους μαθητές σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών καθώς οι τελευταίοι αλληλεπιδρούν αξιοποιώντας τις εμπειρίες τους, τις παραδόσεις, αλλά και την επικοινωνία μεταξύ τους. Η διαφοροποίηση που παρουσιάζεται σχετικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν, ενισχύει την άποψη της σημαντικότητας του μαθητή ως πολιτισμικού φορέα καθώς οι εκπαιδευτικοί με μικρότερη προϋπηρεσία θεωρούν ότι ο μαθητής καλλιεργεί και επαυξάνει τις αντιληπτικές και γνωστικές του δυνατότητες αξιοποιώντας την πολιτιστική παράδοση του παρελθόντος αλλά και του παρόντος. Ο πολιτισμός όμως φαίνεται ότι ενεργοποιεί τους μαθητές σχεδόν απόλυτα στο σύνολό τους, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών καθώς το σχολείο βγαίνει ενισχυμένο προς την κοινωνία από τις πολιτιστικές διεργασίες όταν επιτελούνται μέσα σε αυτό.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η Ανθρωπολογία της εκπαίδευσης έπαιξε σημαντικό ρόλο σχετικά με την ενίσχυση της πολιτισμικής οπτικής της εκπαίδευσης συνδέοντας άμεσα τον πολιτισμό με την εκπαίδευση καθώς και παλιότερες παιδαγωγικές αντιλήψεις με νεότερες ερευνητικές μεθόδους. Έτσι το σχολείο είναι σε θέση να προσφέρει μια δυναμική ευκαιρία για εξερεύνηση ηθικών αξιών αλλά και γνώσης λειτουργίας της κοινωνίας. Μπορεί να πράξει πολιτισμό εμπλουτίζοντας και καλλιεργώντας τις ανθρώπινες δυνατότητες, καλλιεργώντας τα έμφυτα ταλέντα, δίνοντας προτεραιότητα στον εφοδιασμό όλων των μαθητών με πολιτισμικά εργαλεία που μπορούν να τους καταστήσουν πλήρως αποτελεσματικούς αξιοποιώντας την κριτική σκέψη, τη φαντασία και ενισχύοντας τη δημιουργικότητα.

3. Αναφορικά με το ρόλο των φορέων στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της πολιτιστικής πολιτικής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και πιο εξειδικευμένα στη μουσική εκπαίδευση.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα υπογραμμίζουν ότι βασικοί άξονες δράσης των φορέων για την υλοποίηση της πολιτιστικής πολιτικής αποτελούν πρωτίστως η χάραξη της πολιτικής και η διαχείριση των εκδηλώσεων για τον πολιτισμό και, δευτερευόντως, η υλοποίηση προγραμμάτων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο καθώς και η διαχείριση των πόρων για την υλική περιουσία των πολιτιστικών οργανισμών.

Οι απόψεις αυτές θεωρούνται εύλογες καθώς η δράση των κρατών μελών της Ε.Ε αλλά και των διεθνών φορέων στον τομέα του πολιτισμού γνώρισε μεγάλη άνοδο, η οποία

συμβάδισε με τη μεγάλη αστικοποίηση του πληθυσμού τους και την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. Αναμφισβήτητα, οι φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής φέρουν και την κύρια ευθύνη του σχεδιασμού και της ανάπτυξης της καθώς είναι υπεύθυνοι τόσο για τη χρηματοδοτική μεταχείριση των πολιτιστικών κοινοτικών προγραμμάτων όσο και για την πολιτιστική δράση και πολιτική. Οι φορείς θεωρούνται ότι κατά κύριο λόγο είναι υπεύθυνοι τόσο για τη χρηματοδοτική μεταχείριση των πολιτιστικών κοινοτικών προγραμμάτων όσο και για την πολιτιστική δράση και πολιτική. Ασκούν ολοένα σημαντικότερο ρόλο στην επεξεργασία των κοινοτικών πολιτικών και σε θέματα πολιτισμού και εκπαίδευσης.

Συνολικά την ευθύνη χάραξης πολιτιστικής πολιτικής σε επίπεδο ευρωπαϊκής πολιτικής φαίνεται να έχουν το Συμβούλιο, η Επιτροπή και το Κοινοβούλιο ως ευρωπαϊκοί δημόσιοι χώροι αλλά και ως όργανα αντιπαράθεσης ανάμεσα στα εθνικά μοντέλα δημόσιας παρέμβασης στα ζητήματα του πολιτισμού. Οι συγκεκριμένοι φορείς ασκούν πολιτιστική πολιτική επηρεάζουν τις λήψεις των αποφάσεων και τις πρακτικές που προκύπτουν από αυτές στο πλαίσιο μιας ευρύτερης πολιτικής για τον πολιτισμό ενός κράτους. Ακόμα και αν δεν νομιμοποιούνται να εφαρμόσουν τη δική τους πολιτική, η πρακτική τους, στο βαθμό που γίνεται αποδεκτή, παγιώνεται αποκτώντας μια έμμεση νομιμοποίηση για όσο χρόνο δεν αμφισβητείται, με αποτέλεσμα να διαμορφώνει νόρμες που υπαγορεύουν την πολιτιστική πολιτική των κρατών.

Ωστόσο, η αναγνώριση από τις Διεθνείς Οργανώσεις της αποκλειστικής αρμοδιότητας του κάθε κράτους να διαμορφώνει την πολιτιστική και εκπαιδευτική πολιτική του, έχει ως αποτέλεσμα οι επίσημοι κρατικοί φορείς να μην υιοθετούν ή να μην εφαρμόζουν πάντα τις αποφάσεις τους αλλά και σε πολλές περιπτώσεις να δυσχεραίνουν την άμεση εφαρμογή τους. Επομένως, η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής, με τη στενή της έννοια, δεν μπορεί να επιβληθεί στα κράτη παρά μόνο με τον καθορισμό προτεραιοτήτων και προϋποθέσεων παροχής τεχνικής βοήθειας, με την πρόσκληση των κρατών για εξέταση και επίλυση προβλημάτων καθώς και με τη δημιουργία ενός ευρύτερου κλίματος που αφορά την οργάνωση, το αντικείμενο και τη λειτουργία του πολιτισμού και σε άλλους τομείς όπως η εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, οι πρωτοβουλίες και οι ενέργειες των φορέων που σχεδιάζουν πολιτιστική πολιτική εξυπηρετούν κάποιες ευρύτερες σκοπιμότητες, πέρα από την προώθηση των γενικών σκοπών που ορίζονται από *Χάρτες* και *Ατζέντες*, και τα οποία χρησιμεύουν ως εργαλεία στο επίπεδο των διαβουλεύσεων, των τελικών αποφάσεων και των συμπράξεων. Αν δεχθούμε λοιπόν ότι η πολιτιστική πολιτική είναι η επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων για τον πολιτισμό και ότι, ως σύνθετη πράξη, περιλαμβάνει μια στρατηγική, δηλαδή τη δημιουργία στόχων που οδηγούν στο επιθυμητό αποτέλεσμα

όπως τη διαφύλαξη και την προώθηση του πολιτισμού, αλλά και μια τακτική, που συνίσταται στη μεθόδευση της επίτευξης των παραπάνω στόχων, τότε η συνολική δραστηριότητα των επίσημων φορέων εκφράζει μια συγκεκριμένη πολιτική για τον πολιτισμό.

Σε μια περίοδο έντονης αντιπαράθεσης ανάμεσα στα διαφορετικά εθνικά μοντέλα δημόσιας παρέμβασης στον πολιτισμό με οικονομικούς όρους, το ευρωπαϊκό τοπίο σκιαγραφείται ως γκρίζο στο πλαίσιο των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η Ε.Ε για τη διατύπωση του κοινοτικού συμφέροντος. Η ανάγκη της υπέρβασης της υποστήριξης της διαφορετικότητας των πολιτισμών θεωρείται ως μέγιστη πρόκληση για το πεδίο της πολιτιστικής πολιτικής με συνεχείς προκλήσεις για τους επίσημους φορείς ώστε να αποδείξουν έμπρακτα την υπεραξία και τη συμβολή τους στην ενίσχυση της πολιτιστικής δράσης. Ως εκ τούτου, κάθε τομέας του πολιτισμού εγείρει διαφορετικές απαιτήσεις καθώς γίνεται όλο και πιο αναγκαία η συμπερίληψη πολιτιστικών πολιτικών στην κατηγορία του κράτους πρόνοιας όπου αναζητά νέες μορφές δημόσιας δράσης με αναμορφωμένη πολιτιστική παρέμβαση.

Ίσως το πιο σημαντικό κριτήριο που επηρεάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την υλοποίηση των προγραμμάτων είναι η στάση των ίδιων των φορέων και της δημόσιας παρέμβασής τους στα θέματα του πολιτισμού καθώς μέσα από συζητήσεις και διαπραγματεύσεις θεσπίζονται τα κοινοτικά πολιτιστικά προγράμματα με τάσεις επίδρασης σε υπερεθνικές αποφάσεις. Απέναντι σε όλα τα ετερόκλητα στοιχεία που συνθέτουν το πολιτιστικό και πολιτειακό σκηνικό μέσα στο οποίο ασκούνται οι δράσεις, οι φορείς κάθε άλλο παρά περιορίζονται σε ρόλο θεατή καθώς αναλαμβάνουν όπως παρακολουθήσαμε, ειδικά για τη μουσική εκπαίδευση, το ρόλο του «πολιτικού εργολάβου» επεξεργασίας κανονιστικών αποφάσεων που αφορούν τα πολιτιστικά προγράμματα και διαχειρίζονται πόρους, συγκροτώντας ή ανασυγκροτώντας συμμαχίες μέσα στις οποίες συνοικούν οργανισμοί, ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώσεις, ερευνητικά κέντρα, πολιτιστικοί φορείς προωθώντας στο όνομα της ιδιαιτερότητας της μουσικής εκπαίδευσης τη δική τους λογική πολιτικής ρύθμισης για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτών των δράσεων δεν είναι μόνο ευθύνη και υπόθεση των επίσημων φορέων μέσα από εθνικές και κοινοτικές πολιτικές, αλλά και συμφερόντων που εκφράζουν για τους επαγγελματίες του χώρου της εκπαίδευσης και του πολιτισμού.

Από την έρευνά μας προκύπτει ότι η ενίσχυση της κινητικότητας μεταξύ των κρατών καθώς και η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού των πολιτιστικών οργανισμών συγκλίνει με το γεγονός ότι η πορεία διαμόρφωσης των οικονομικών προϋπολογισμών

φαίνεται ότι έχει επιφυλάξει μια μάλλον ισχνή χρηματοδοτική μεταχείριση στα πολιτιστικά προγράμματα σε σύγκριση με άλλες προτεραιότητες με συνέπειες τόσο για τους τομείς με συνέργειες πολιτισμού - όπως η εκπαίδευση - όσο και για τους ωφελούμενους από τα προγράμματα που είναι οι άνθρωποι που ασχολούνται με επαγγέλματα του πολιτισμού. Παρόλα ταύτα θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η κινητικότητα ενισχύει τις ανταλλαγές εμπειριών και προβληματισμών και σε πολλές περιπτώσεις δίνει ερεθίσματα και κίνητρα μέσα από τα κοινοτικά προγράμματα ώστε να καταστούν οι εκπαιδευτικοί βασικοί συντελεστές στην προώθηση της ποιότητας της εκπαίδευσης.

Τέλος, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, η ερμηνεία της πολιτιστικής πολιτικής όσο και η συμβολή των φορέων που την σχεδιάζουν παίζουν σημαντικό ρόλο στην άσκηση πολιτιστικής πολιτικής και γι αυτό το λόγο παρατηρούμε ότι σχετίζονται οι απαντήσεις μεταξύ τους ($p=.001$ και $p=.003$). Η επεξεργασία της πολιτιστικής δράσης μοιάζει σήμερα να εξαρτάται από την οικοδόμηση μιας κοινής αναπαράστασης του τομέα του πολιτισμού. Η περίοδος αυτή σηματοδοτείται από την αντιπαράθεση ανάμεσα στα διαφορετικά εθνικά μοντέλα δημόσιας παρέμβασης στον πολιτισμό και εξηγεί, εν μέρει, τις δυσκολίες που συναντά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη διατύπωση του κοινοτικού συμφέροντος. Στο πλαίσιο αυτό, ανακύπτει η ανάγκη για μια υπέρβαση της υποστήριξης στη διαφορετικότητα των πολιτισμών και, ίσως, σε αυτό το επίπεδο θα κριθεί και η υπεραξία των επίσημων φορέων για το αν θα καταφέρουν να συνεισφέρουν στην ενίσχυση της πολιτιστικής δράσης. Καθώς ο κάθε τομέας του πολιτισμού εγείρει διαφορετικές απαιτήσεις, γίνεται όλο και πιο αναγκαία η συμπερίληψη πολιτιστικών πολιτικών στην κατηγορία του κράτους πρόνοιας όπου αναζητά νέες μορφές δημόσιας δράσης με αναμορφωμένη πολιτιστική παρέμβαση.

4. Αναφορικά με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε προγραμματικές δράσεις.

Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκε η συμμετοχή των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής σε προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, Δια Βίου Μάθησης ή ανώτατων εκπαιδευτικών / ερευνητικών φορέων. Τα αποτελέσματα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων δείχνουν ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν στην πλειοψηφία τους σε ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης.

Παρακολουθώντας την ανάπτυξη της εκπαιδευτικής συνεργασίας σε κοινοτικό επίπεδο, η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση φαίνεται να συμβάλλει, μέσα σε ένα περιβάλλον κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας, σε μια αποτελεσματικότερη εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αναμφίβολα οι

δεξιότητες και η κινητικότητα αποτέλεσαν κυρίαρχες φιλοδοξίες της. Κατά συνέπεια, η διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού κοινού μέσα από κοινοτικά προγράμματα αποτέλεσε έναν από τους στόχους και της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής αξιοποιώντας ευρωπαϊκές συνεργασίες και ανταλλαγές εκπαιδευτικών με αυξητικές τάσεις. Η συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών σε δράσεις του Προγράμματος «Σωκράτης» το 1994 ήταν κάτι από παραπάνω ικανοποιητική ενώ φαίνεται να διπλασιάζεται τα επόμενα χρόνια σε προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από το δεύτερο και το τρίτο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (ΙΚΥ, 1999· Kasotakis, 2000:194· Διαμαντοπούλου, 2010:46). Όλες οι προγραμματικές δραστηριότητες συνέβαλλαν θετικά στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης χωρίς βέβαια να παραβλέψουμε και τα προβλήματα που ανέκυψαν από τις συγκεκριμένες συμμετοχές όπως τα προβλήματα γλώσσας, η γραφειοκρατία και πολλές φορές η ανεπαρκής χρηματοδότηση, η έλλειψη κινήτρων για τους εκπαιδευτικούς, η εξάρτηση των σχολικών μονάδων από τις κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες, η έλλειψη εμπειρίας σχετικά με τις ευρωπαϊκές συνεργασίες, ο αποτελεσματικός συντονισμός (Κασσωτάκης και Ρουσάκης, 1995:696· Μπαγάκης και Μπαλάσκα, 2000:84).

Παρόλα ταύτα, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν τη θετική διάθεση των εκπαιδευτικών απέναντι σε τέτοιου είδους δράσεις από πλευράς συμμετοχής σε διεθνείς εμπειρίες και η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια προσπάθεια «αντίστασης» απέναντι στη δυσκαμψία των αναλυτικών προγραμμάτων για ουσιαστική καινοτομία και στην έλλειψη Δια Βίου επιμόρφωσης και κατάρτισης με ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν ενισχύουν την θέση ότι η ελληνική εκπαίδευση πρέπει να παρέχει στην αγορά εργασίας ένα εκσυγχρονισμένο εκπαιδευτικό δυναμικό, ικανό να ανταγωνιστεί την εκπαίδευση άλλων ευρωπαϊκών χωρών με θετική επιρροή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα για να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις της μουσικής εκπαίδευσης.

Τα προαιρετικά προγράμματα εντός σχολικής μονάδας όπως είναι οι Σχολικές Δραστηριότητες (ο πρόσφατος αυτός χαρακτηρισμός αντικαθιστά τον παλαιότερο όρο «Καινοτόμες Δράσεις») αποτελούν τη δεύτερη επιλογή των εκπαιδευτικών αναφορικά με την ενεργή δραστηριοποίησή τους στο χώρο των προγραμματικών εκπαιδευτικών δράσεων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επίδραση που άσκησε στην ελληνική εκπαίδευση η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε αναδεικνύεται και μέσα στα προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων τα οποία αποτελούν εγκάρσιες δράσεις για τον Πολιτισμό, το Περιβάλλον και την Αγωγή Υγείας στο πλαίσιο των νέων Α.Π, των Δ.Ε.Π.Π.Σ και της Ευέλικτης Ζώνης. Έτσι όλα τα καινοτόμα χαρακτηριστικά που ευαγγελίζονται τα παραπάνω, εμπεριέχονται

στις σχολικές δραστηριότητες μέσα από πρακτικές που συμπίπτουν με τη διαθεματικότητα, την εργασία σε ομάδες, τις ερευνητικές εργασίες, την αξιοποίηση και καλλιέργεια δεξιοτήτων, τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, τη διαχείριση της γνώσης. Αυτός άλλωστε ήταν και ο λόγος της μεταρρυθμιστικής δυναμικής αυτών των προγραμμάτων στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης σε προαιρετική βάση.

Είναι σαφές ότι όλα τα παραπάνω προγράμματα σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο συνιστούν μεταβλητές αλλαγής της εκπαιδευτικής κουλτούρας στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο. Αναμφισβήτητα, η εκπαιδευτική αλλαγή δεν είναι απλή διαδικασία και χρειάζεται χρόνο καθώς διεγείρει συναισθήματα, αναπαράγει αβεβαιότητα, απαιτεί εκ νέου διαμόρφωση της σχολικής ρουτίνας καθώς διαμορφώνονται νέες δεξιότητες και ικανότητες εκ μέρους των στελεχών της εκπαίδευσης. Άλλωστε οι αλλαγές δεν αφορούν μόνο την αναδόμηση του Α.Π αλλά και το μετασχηματισμό του κρυφού Α.Π καθώς επηρεάζουν αντιλήψεις και συμπεριφορές στον εκπαιδευτικό χώρο και τη σχολική κουλτούρα (Stoll & Myers, 2001:206). Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί, για να συμμετέχουν ακόμα και σε τέτοιου είδους δράσεις, θα πρέπει να κατανοήσουν τη σημασία τους για να διαχειριστούν τις παραμέτρους που συνεπάγεται η προσωπική τους εμπλοκή.

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί αποφασίζοντας τη συμμετοχή τους σε προγραμματικές δράσεις φαίνεται ότι αναθεωρούν τη δική τους στάση απέναντι στη μάθηση καθώς εμπλέκονται σε διαδικασίες αμοιβαίας αλληλεπίδρασης με άλλους εκπαιδευτικούς και πρακτικές. Στη συμμετοχή των εκπαιδευτικών ιδιαίτερα σε πολιτιστικά προγράμματα συνέβαλλε η αύξηση της κινητικότητας των πολιτιστικών προγραμμάτων όπου οδήγησε τελικά στη θεσμοθέτησή τους (Δερμετζή, 2009). Έρευνες δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν συστηματικά τη συμμετοχή τους στα προγράμματα καθώς έχουν πειστεί για την αναγκαιότητά τους (Μπαγάκης, 2002· 2003· Δεμερτζή, 2001· 2007· Γκόβας & Δεμερτζή, 2001). Οι νέες αυτές αντιλήψεις σχετικά με τη συμμετοχή τους οδήγησε και στην αλλαγή αντιλήψεων για τα προαιρετικά προγράμματα καθώς διαμορφώθηκε ένα νέο επικοινωνιακό πλαίσιο ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους αλλά και επαναπροσδιορίστηκε ο ρόλος του εκπαιδευτικού, ιδιαίτερα εκείνος των ειδικοτήτων. Μέσα από τις σχολικές συμπράξεις, τις ενδοσχολικές και διασχολικές συνεργασίες, την πρωτοβουλία και τον πειραματισμό, την απόκτηση νέων διακρατικών εμπειριών, του μη επιβεβλημένου για την κάλυψη συγκεκριμένης ύλης, ο εκπαιδευτικός αξιοποίησε τα προγράμματα ως εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης της μάθησης και των μαθητών. Επιπρόσθετα, η συμμετοχή σε προγραμματικές δράσεις βοήθησε τους εκπαιδευτικούς να ξεπεράσουν την

εσωστρέφειά τους, να συζητήσουν, να ανατροφοδοτήσουν τις συνεργασίες τους, και να ενισχύσουν την αλληλοεπιμόρφωσή τους (Μπαγάκης, Δεμερτζή & άλλοι, 2005).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κατηγοριών των εκπαιδευτικών. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν ενεργά σε προγράμματα ανήκουν στην κατηγορία όσων υπηρετούν λιγότερα χρόνια και προέρχονται από τον χώρο των Τ.Μ.Σ. Το ενδιαφέρον, η διάθεση για την ανακάλυψη καινοτομιών στην εκπαίδευση αλλά και η επαγγελματική αβεβαιότητα για το μέλλον φαίνεται ότι χαρακτηρίζει τους νεότερους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής οι οποίοι γίνονται κοινωνοί των μεταρρυθμιστικών αλλαγών στην εκπαίδευση (κριτήρια επαγγελματικής εξέλιξης, αξιολόγηση εκπαιδευτικών, αυτοαξιολόγηση σχολικής μονάδας, κ.ά).

Σε αντίθεση με την ενεργή συμμετοχή τους στα συγκεκριμένα προγράμματα, το ποσοστό συμμετοχής του δείγματος των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής σε ερευνητικά προγράμματα ελληνικών ακαδημαϊκών φορέων είναι μηδενικό. Η συγκεκριμένη διαπίστωση φανερώνει την ύπαρξη κενού συνεργασίας μεταξύ της εκπαιδευτικής βάσης με την τριτοβάθμια εκπαίδευση η οποία ενισχύεται και από τη σοβαρή έλλειψη έρευνας στα σχολεία με πρωτοβουλία των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Κάτι τέτοιο συνιστά το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την ενεργή συμμετοχή των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής σε προγράμματα είτε που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ε είτε συγχρηματοδοτούνται και από εθνικούς φορείς (μέσα από τα ΕΣΠΑ) για τα οποία υπεύθυνα είναι τα Τ.Μ.Σ ή άλλα παιδαγωγικά τμήματα δημοτικής ή προσχολικής εκπαίδευσης με προϋπόθεση την επίσημη ένταξη των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής σε αυτά μέσω πρόσκλησης ενδιαφέροντος ή πιλοτικής εφαρμογής ή αξιολόγησης εκπαιδευτικών εφαρμογών για τη μουσική εκπαίδευση στα σχολεία. Επιπλέον, οι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής, εκτός από τις προγραμματισμένες επιμορφώσεις που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου» και αφορούν τα πιλοτικά σχολεία που εφαρμόζουν το Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ), επισήμως, δεν έχουν συμμετάσχει σε κανένα επιμορφωτικό πρόγραμμα που να συντονίζεται είτε σε επίπεδο δημόσιας εκπαίδευσης από τους αρμόδιους φορείς είτε από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης και του ευρύτερου ρόλου τους για ποιοτική υποστήριξη και ενίσχυση των υπό ένταξη ή των εν ενεργεία εκπαιδευτικών (preservice/insevice). Θα πρέπει ασφαλώς να σημειώσουμε ότι η διαπίστωση αυτή δεν αφορά τις μεμονωμένες συμμετοχές μελών του ακαδημαϊκού προσωπικού σε προγράμματα αλλά την ευθύνη που φέρουν τα Τ.Μ.Σ στο σύνολό τους.

Την επιβεβαίωση της αρνητικής στάσης ή και αποχής των εκπαιδευτικών από προγράμματα που εμπλέκουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, επιβεβαιώνουν και τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας για όλες τις κατηγορίες των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής εγείροντας σοβαρούς προβληματισμούς σχετικά με το ρόλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τόσο στην ενεργό συμμετοχή όσο και υποστήριξη των εκπαιδευτικών σε προγραμματικές δράσεις αλλά και σε διαδικασίες Δια Βίου μάθησης. Και αυτό γιατί, όπως η βιβλιογραφία έδειξε, τα ανώτατα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν έναν από τους πιο σημαντικούς φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής καθώς είναι υπεύθυνα και εκείνα για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη πολιτικών για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση. Την πιστοποιημένη δράση τους σε ανάλογα προγράμματα της Ε.Ε προσυπογράφουν άλλωστε πολλά ευρωπαϊκά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα όπως ήδη διαπιστώσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο (βλ.Κεφάλαιο 3ο).

5. *Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά και τα κριτήρια επιτυχίας που θα πρέπει να διέπουν ένα πρόγραμμα για τον πολιτισμό και τη μουσική εκπαίδευση εντός του σχολικού χώρου με σκοπό την ενίσχυση της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της μουσικής.*

Τα αποτελέσματα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έδειξαν ότι τα χαρακτηριστικά που διέπουν ένα πολιτιστικό πρόγραμμα εμπεριέχουν τη δημιουργικότητα, την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, την ανάδειξη των ανθρωπιστικών αξιών και την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων. Οι εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής θεωρούν ότι επιπλέον στοιχεία τα οποία συνθέτουν το προφίλ ενός προγράμματος για την εκπαίδευση με πολιτιστικές εκφάνσεις είναι η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας, η ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων, η αυτοέκφραση, η κινητικότητα και η καινοτομία. Επίσης, από τα αποτελέσματα συμπεραίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους θεωρούν σε υψηλό ποσοστό ότι η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση αποτελεί πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό ενός προγράμματος όπως, επίσης, υποστηρίζουν ότι με ανάλογα προγράμματα ευνοείται το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία. Δεν καταγράφεται όμως στις βασικές προτιμήσεις τους, η επιλογή της συνεργασίας με πολιτιστικούς φορείς ως ποιοτικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση.

Τα παραπάνω αποτελέσματα της έρευνάς μας συμφωνούν με τις επισημάνσεις διαφόρων ερευνητών σχετικά με το ρόλο της δημιουργικότητας καθώς ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα στο χώρο της εκπαίδευσης χωρίς να είναι συνήθως σαφές το εννοιολογικό του πλαίσιο (Καμπύλης, 2008). Είναι χαρακτηριστικό

ότι ο όρος χρησιμοποιείται περίπου τρακόσιες φορές στα Διαθεματικά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003) και σχεδόν πενήντα φορές στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής αλλά χωρίς πουθενά να ορίζεται το περιεχόμενό του (Kampylis & Argyriou, 2008).

Η δημιουργικότητα μπορεί να είναι όχι μόνο ατομική αλλά και ομαδική, καθώς μέσα από την ομάδα ορίζονται οι κοινές προσπάθειες ατόμων να επιτύχουν ένα δημιουργικό αποτέλεσμα που δεν μπορεί να επιτευχθεί από ένα μόνο άτομο όπως είναι η διοργάνωση μιας σχολικής εκδήλωσης με μουσική και δραματοποιήσεις. Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνες (Han & Marvin, 2002:98· Pope, 2005:68· Sternberg, 2005· Gardner, 1983· 1993) γίνεται σαφές ότι μια δημιουργική δραστηριότητα είναι πολυδιάστατη και μπορεί για παράδειγμα να είναι όχι μόνο πνευματική αλλά και σωματική. Η Σέργη (1982· 2003) υποστηρίζει ότι η μουσική αγωγή των παιδιών μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μια ποικιλία μουσικών δραστηριοτήτων οι οποίες προϋποθέτουν τη δημιουργικότητα όπως η κίνηση, το τραγούδι, η χρήση των οργάνων, η ακρόαση, κ.ά γιατί κατά τη διάρκεια των παραπάνω το παιδί συμβάλλει με όλες τις αισθήσεις του σε αυτές, αξιοποιώντας τόσο τα δικά του εκφραστικά μουσικά μέσα όπως τη φωνή και το σώμα του όσο και τα μουσικά όργανα. Κατά συνέπεια, για τους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής η δημιουργικότητα αποτελεί και το βασικό χαρακτηριστικό ενός προγράμματος για τον πολιτισμό και πιο συγκεκριμένα για τη μουσική εκπαίδευση. Την άποψη αυτή ενισχύουν οι εκπαιδευτικοί με λιγότερη εργασιακή εμπειρία, γεγονός που δείχνει το ενδιαφέρον τους για καινοτομίες και περισσότερη δράση.

Επίσης, η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών αξιοποιώντας επιπρόσθετες πληροφορίες αποτελούν τη βάση για την εποικοδόμηση νέων γνώσεων και ιδεών. Ως εκ τούτου, για ένα πρόγραμμα είναι πολύ σημαντικό οι δραστηριότητες να βασίζονται σε προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών και να συνδέονται με αυτές. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις οι προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών εμπεριέχουν κενά και χρειάζονται αναθεώρηση, συμπλήρωση ή αναδόμηση. Με τον ίδιο τρόπο, ένα πολιτιστικό πρόγραμμα όταν διέπεται από δημιουργικό μετασχηματισμό δραστηριοτήτων και ανταλλαγές γνώσεων θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς ως επιτυχημένο.

Καθώς η μουσική, μεταφέρει ένα τεράστιο πολιτισμικό φορτίο, δημιουργεί ένα ασφαλές και ταυτόχρονα πλούσιο σε συναισθήματα, αναμνήσεις, και φαντασιακές παρορμήσεις πλαίσιο μέσα στο οποίο τα παιδιά μπορούν να κινηθούν με μεγάλη ευχαρίστηση. Ειδικά η μουσική εκείνη που βρίσκεται μέσα στις πολιτισμικές αναφορές τους μπορεί να γίνει ένα αναπάντεχα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού. Όταν, για παράδειγμα, το μάθημα της γλώσσας «αφεθεί» στη μουσική, τότε και τα ίδια τα παιδιά θα

«αφεθούν» χωρίς κόπο στις αισθήσεις, στα συναισθήματα, στα βιώματα, στις αναμνήσεις που έχει εγγράψει το μυαλό και το σώμα τους καθώς οι διδακτικοί στόχοι θα κατακτηθούν πιο γρήγορα, πιο ευχάριστα και σε πιο στερεή βάση. Σημαντικό ρόλο παίζει και η επιλογή της μουσικής που θα χρησιμοποιηθεί κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, καθώς κριτήριο του εκπαιδευτικού θα πρέπει να αποτελέσει το πλαίσιο των πολιτισμικών αναφορών των παιδιών βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο να αναπτυχθούν οι σχετικές ανθρωπιστικές αξίες (Αργυρίου & κ.ά, 2010:20-21).

Στις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά ενός προγράμματος αλλά και ίσως από τις πιο βασικές προϋποθέσεις επιτυχίας θεωρείται και η αξιοποίηση των διαφόρων ειδικοτήτων σε αυτό. Σε αυτή την εκτίμηση συνέβαλλε όπως είδαμε το Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ ως επίσημη κρατική παρέμβαση στην πολιτισμική αγωγή αναδεικνύοντας τη συνέργεια αλλά και τη συνδιδασκαλία δασκάλων της τάξης με ειδικότητες στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως ένα από τα βασικά εργαλεία λειτουργίας του προγράμματος. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί που υπηρέτησαν στις σχολικές μονάδες που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα, συνέβαλλαν ενεργά στην ανάπτυξη τοπικών εκπαιδευτικών - πολιτιστικών δράσεων αλλά και επιπρόσθετων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού, τα οποία προέβαλλαν την τοπική ιστορία, την πολιτιστική κληρονομιά και την πολιτισμική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας σε όλες τις μορφές τέχνης. Η ισχυρή παρουσία των ειδικοτήτων στο πρόγραμμα οδήγησε - από το 1994 έως και το 2005 που τερματίστηκε το πρόγραμμα - στη διαφοροποίηση του ρόλου των εκπαιδευτικών με τη διεύρυνση και την ανάπτυξη της παιδαγωγικής και διδακτικής τους εμβέλειας και προσφοράς δια της Τέχνης, την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής δραστηριότητας ως εναλλακτικής προσέγγισης της διδασκτέας ύλης καθώς και τη μετεξέλιξη της σχολικής μονάδας σε μια ζωντανή, ευαίσθητη και δυναμική κοινότητα.

Παρόλα ταύτα, εντύπωση προκαλούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το ότι δεν συγκαταλέγεται στις βασικές προτιμήσεις τους η επιλογή της συνεργασίας τους με πολιτιστικούς φορείς ως ποιοτικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση, γεγονός που χρήζει περαιτέρω έρευνας. Ενδεχομένως, οι απόψεις τους συγκλίνουν και με το γεγονός ότι, ως απάντηση σχετικά με τη δράση των φορέων που ασκούν πολιτιστική πολιτική, φαίνεται να επιλέγουν τη διαχείριση πόρων για την υλική περιουσία των πολιτιστικών οργανισμών ως τη λιγότερο σημαντική καθώς οι επιχορηγήσεις που δόθηκαν μέχρι το 2008 κρίνονται σε αρκετές περιπτώσεις υπέρογκες για τις δυνατότητες του ελληνικού κράτους και επιλεκτικές.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι *τα κριτήρια επιτυχίας για την υλοποίηση και το σχεδιασμό ενός προγράμματος για τον πολιτισμό*, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, εστιάζουν πρωτίστως στο κατάλληλο εποπτικό υλικό, στις ευκαιρίες που δίνει το σχολείο στους μαθητές και στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, η οποία ενισχύει δεξιότητες που θεωρούνται απαραίτητες για τη συμμετοχή σε πολιτιστικά προγράμματα και εκδηλώσεις.

Στο πλαίσιο της πολιτιστικής διαχείρισης, το σχολείο αποτελεί αναμφισβήτητα μέσο πολιτισμικής ανταλλαγής, φορέα πολιτισμού και παράδοσης. Καθώς βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τα κοινωνικά και πολιτισμικά δρώμενα, φαίνεται ότι αξιοποιεί τα πολιτιστικά προγράμματα για ένα διευρυμένο πλαίσιο δράσεων με εναλλακτικές εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις (Γεωργίου, 2010:10). Για να γίνει εφικτό κάτι τέτοιο θα πρέπει, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, να παρέχονται στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς τα απαραίτητα υλικά με σκοπό την υλοποίηση των στόχων ενός προγράμματος με πολιτιστική κατεύθυνση καθώς η ενασχόληση με τις τέχνες προϋποθέτει τη δημιουργική ενασχόληση με τα μέσα καθώς και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών μέσω της επαφής τους με τα υλικά. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν θεωρούνται απαραίτητα μόνο τα στοιχειώδη σε σχέση με τη γραφική ύλη αλλά και της πρόσβασης που μπορεί να έχει το σχολείο σε έργα τέχνης, διαδραστικά περιβάλλοντα και τεχνική υποδομή. Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν την εύρυθμη οικονομική λειτουργία της σχολικής μονάδας ώστε να είναι σε θέση να παρέχει τα μέσα στον εκπαιδευτικό για την υλοποίηση των προγραμμάτων καθώς και τη δημιουργία ανάλογης σχολικής κουλτούρας για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση.

Είναι γεγονός, επίσης, ότι η επιτυχία των προγραμμάτων και η εκπλήρωση των στόχων τους οφείλεται πολλές φορές στις ευκαιρίες που δίνει το σχολείο στους μαθητές μέσα από τη συμμετοχή τους σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, σε διασχολικές και ενδοσχολικές συνεργασίες, σε συμμετοχές σε ευρωπαϊκά προγράμματα αλλά και στο κλίμα που δημιουργεί για την ενίσχυση της πρωτοβουλίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων των μαθητών. Παράλληλα, οι ευκαιρίες αφορούν και το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου καθώς η ενίσχυση τους μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα και συναντήσεις τους εφοδιάζει με τις απαραίτητες τεχνικές και γνώσεις για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων. Ως εκ τούτου, ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν εξαντλείται στη μετάδοση γνώσεων αλλά στη σμίλευση των ανθρωπιστικών αξιών που είναι τόσο απαραίτητες για την ολοκληρωμένη ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Σύμφωνα με τον Σταύρου (2004:243), είναι αυτονόητο ότι οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν το μάθημα της μουσικής

παίζουν καταλυτικό ρόλο στην εκτίμηση των μαθητών απέναντι σε αυτή τη μορφή της τέχνης αλλά και στην θετική στάση τους απέναντί της καθώς σκοπός τους είναι να αναπτύξουν ικανότητες και να καλλιεργούν τις δημιουργικές δυνατότητες των παιδιών. Γι αυτό και η ίδια η στάση του εκπαιδευτικού μουσικής αγωγής παίζει καταλυτικό ρόλο στις ευκαιρίες για την επιτυχία ή την αποτυχία των στόχων του μαθήματος.

Για τους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής, σημαντικό κριτήριο επιτυχίας θεωρείται και το ίδιο το Α.Π το οποίο θα πρέπει εξ αρχής να διέπεται από εκείνες τις αρχές που προετοιμάζουν τον μαθητή ως αυριανό συνειδητοποιημένο ενήλικα σχετικά με τις παγκόσμιες πολιτιστικές αξίες αλλά και τις υποχρεώσεις του απέναντι σε αυτές. Το Α.Π αποτελεί εξίσου καθοριστικό παράγοντα για τα προγράμματα και αυτό είναι επόμενο καθώς προσδιορίζει το χρόνο αλλά και τον τρόπο διεξαγωγής δραστηριοτήτων για τον πολιτισμό και τις τέχνες κατά τη διδασκαλία των περισσότερων διδακτικών αντικειμένων. Κατ'επέκταση, είναι και εκείνο όπου μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις δραστηριότητες ενδυναμώνοντας τη συμμετοχή τους σε αυτές. Άλλωστε, ο σεβασμός και η αναγνώριση τη διαχρονικής αξίας του πολιτισμού δεν αποτελεί προϊόν συντομευμένης πορείας μιας πρόχειρης και επιπόλαιης χάραξης πολιτιστικής εκπαίδευσης, ούτε μπορεί να ευδοκιμήσει σε περιβάλλοντα ή να ελλοχεύει σε στοχευμένες πολιτικές που ευνοούν ένα τεχνοκρατικό προσανατολισμό ο οποίος εξυπηρετεί τα συμφέροντα της παγκόσμιας αγοράς. Το μοντέλο ενός μαθητή που θα είναι σε θέση να «επιλέγει» τις τέχνες από την πρωτοβάθμια μέχρι και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς η μουσική, τα εικαστικά και το θέατρο θα θεωρούνται προαιρετικά βάση του Α.Π, εγκυμονεί τον κίνδυνο της διαμόρφωση μιας ψυχρής εκτελεστικής μαθητικής φιγούρας με στόχο την έλλειψη κριτικής και δημιουργικής σκέψης αλλά και μηδενικού χρόνου για ψυχική ανάταση. Καθώς έχουν προηγηθεί και εκπονηθεί από τα μέσα του 19ου αιώνα άπειρες μελέτες και έρευνες σχετικά με την αναγκαιότητα και τη σημασία του πολιτισμού στην εκπαίδευση, θεωρείται σχεδόν περιττό να επαναλάβουμε ότι ένα Α.Π χωρίς πολιτισμικές αρχές οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην έκπτωση των ανθρωπιστικών αξιών από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Τα χαμηλότερα ποσοστά των απαντήσεων των εκπαιδευτικών έδειξαν ότι ο χρόνος δεν επαρκεί ώστε οι μαθητές/τριες να διαθέτουν αρκετό χρόνο για να ασχολούνται με προγράμματα προώθησης πολιτισμού στο πλαίσιο του Α.Π καθώς δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένο ώστε να παρέχει ευκαιρίες για να εκδηλώσουν οι μαθητές τη δημιουργικότητά τους. Επιπλέον, το Ολοήμερο Σχολείο δεν φαίνεται τελικά να δίνει πολλές ευκαιρίες στις μαθήτριες/τες να εκφραστούν μέσα από τις τέχνες και τα σχολικά βιβλία δεν προωθούν τελικά όσο θα έπρεπε την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών/τριών.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα σχολικά βιβλία και οι θεσμοί όπως το Ολοήμερο Σχολείο - το οποίο δεν συστάθηκε μόνο για να εξυπηρετήσει τους εργαζόμενους γονείς αλλά για να αποτελέσει ζώνη ανάπτυξης του πολιτισμού - έχουν κάτι να πουν μόνο όταν στηρίζουν επί της ουσίας τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Ως εκ τούτου, τα σχολικά βιβλία που δεν αξιολογούνται στην πράξη από τους εκπαιδευτικούς, πριν υιοθετηθούν ως επίσημα διδακτικά εγχειρίδια, και δεν συνδυάζονται με την έγκαιρη παραγωγή συνοδευτικού υλικού μετατρέπονται σε εργαλεία χωρίς νόημα και κυριολεκτικά ακυρώνονται στην εκπαιδευτική καθημερινότητα. Θεσμοί όπως το Ολοήμερο Σχολείο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα, φαίνεται ότι χαρακτηρίζονται μάλλον ως πεδία ανεπαρκούς σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων για τον πολιτισμό ενώ παράλληλα λειτουργούν ως φροντιστηριακοί χώροι για τα μαθήματα της πρωινής ζώνης, χωρίς να διαθέτουν από την αρχή της σχολικής χρονιάς επάρκεια ειδικοτήτων, με προσαρτημένες διαφορετικές δραστηριότητες όπως αρχικά είχε σχεδιαστεί για μια πλειάδα αντικειμένων με επαρκή οικονομική επιδότηση ώστε να μπορούν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς για την πολιτιστική εκπαίδευση. Ως εκ τούτου, τόσο τα σχολικά βιβλία όσο και το Ολοήμερο Σχολείο αποτελούν μέρος μιας τοξικής εκπαιδευτικής πολιτικής για τον πολιτισμό εντός του σχολικού χώρου.

Η συνεργασία, επίσης, με εξωσχολικούς φορείς για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό θεωρείται λιγότερο σημαντική καθώς τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η συνεργασία του σχολείου με εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς φορείς δεν πραγματοποιείται πάντα με επιτυχία για να τους επηρεάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε να θεωρηθεί σημαντική προϋπόθεση για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων για τον πολιτισμό. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε την αναγκαιότητα περισσότερης έρευνας για το ρόλο των Σχολικών Δραστηριοτήτων στην υποστήριξη των εκπαιδευτικών μέσω φορέων που ασχολούνται με ζητήματα πολιτισμού στην εκπαίδευση. Επίσης, θα πρέπει να σημειώσουμε ως ενδεικτική τη διάθεση των εκπαιδευτικών μουσικής για υποστήριξη και έγκυρη ενημέρωση σε ζητήματα μεθοδολογίας της μουσικής παιδαγωγικής στην καθημερινή πρακτική τους. Ασφαλώς ο ρόλος των σχολικών συμβούλων και των Τ.Μ.Σ θεωρούνται κομβικοί για την επαγγελματική κατάρτιση και δια βίου μάθηση των εκπαιδευτικών καθώς αποτελούν τους επίσημους φορείς που επιφορτίζονται με την κρατική ευθύνη της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, τα *χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση* αφορούν κατά προτεραιότητα: την αξιοποίηση ποικίλων διδακτικών προσεγγίσεων με μουσικές δραστηριότητες όπως το τραγούδι, η μουσική ακρόαση, η μουσική δημιουργία και σύνθεση, η μουσική και κίνηση, οι

ηχοϊστορίες, οι κατασκευές μουσικών οργάνων, η συμμετοχή σε οργανικά σύνολα, αναδεικνύοντας πρακτικές με έντονο το βιωματικό και καλλιτεχνικό στοιχείο ως το πιο αντιπροσωπευτικό χαρακτηριστικό παρόμοιων σχολικών προγραμμάτων. Στον ίδιο άξονα προτεραιοτήτων συγκαταλέγονται: η ενίσχυση της αισθητικής εμπειρίας μέσα από τη μουσική επικοινωνία και η δημιουργία, η ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών σε κοινές δράσεις, η ενίσχυση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης των μαθητριών, η καλλιέργεια θετικών στάσεων τόσο απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς όσο και στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία καθώς και η ενίσχυση της μουσικής παράδοσης.

Τα στοιχεία εκείνα που συγκεντρώνουν επίσης τις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής ως χαρακτηριστικά ενός προγράμματος με έμφαση στη μουσική, είναι: η ενσωμάτωση διαφόρων μορφών τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς με εξειδικευμένη πρόσθετη γνώση για τους εκπαιδευτικούς μέσα από συνεχείς επιμορφώσεις αλλά και επαφή των εκπαιδευτικών με καλλιτέχνες διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης, και η ενσωμάτωση μουσικών παραδόσεων-στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η έλλειψη κινήτρων για καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς ως η τελευταία επιλογή τους καθώς διάφοροι ανασταλτικοί παράγοντες για «καινοτομία» στην εκπαίδευση ενισχύουν αυτή τους την άποψη όπως η ελλιπής χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων, οι συνεχείς περικοπές του μισθολογίου των εκπαιδευτικών, το «πάγωμα» των εκπαιδευτικών αδειών για έρευνα, οι διοικητικές και γραφειοκρατικές παρεμβάσεις στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, ο ουσιαστικός σχεδιασμός προγραμμάτων για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση τύπου Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, κ.ά. Παρόλα ταύτα, οι εκπαιδευτικοί μουσικής αξιοποιώντας οποιαδήποτε δεδομένα, φαίνεται να συμμετέχουν δυναμικά σε κάθε ευρωπαϊκό ή εθνικό πρόγραμμα που μπορεί να τους παρέχει ευελιξία και επιπλέον χρόνο για δημιουργικές μουσικές και πολιτιστικές δράσεις καθώς ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική είναι συνδεδεμένο σε μεγάλο βαθμό με την αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση, την καλλιέργεια του σεβασμού και των θετικών στάσεων αποτελώντας εν τη γενέσει του κίνητρο καινοτόμων πρακτικών καθώς συνδυάζει και άλλες μορφές τεχνών αποτελώντας το κατεξοχήν διαθεματικό εργαλείο για όλα τα διδακτικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος.

Η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας έδειξε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής αναδεικνύουν πρακτικές με έντονο το βιωματικό και καλλιτεχνικό στοιχείο ως το πιο αντιπροσωπευτικό χαρακτηριστικό ανάλογων προγραμμάτων για τη μουσική εκπαίδευση. Όλα τα παραπάνω συνιστούν τη μουσική

εξερεύνηση και ανακάλυψη κατά τη δημιουργική πορεία ενός μαθητή στη μουσική εκπαίδευση. Αναμφισβήτητα, δεν θα μπορούσε ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική να μην εμπεριέχει το τραγούδι, τη δημιουργική μουσική ακρόαση, τη μουσική δημιουργία και τη σύνθεση, την κίνηση και το ρυθμό, τις ηχοϊστορίες, τη συμμετοχή σε οργανικά σύνολα αλλά τις κατασκευές μουσικών οργάνων, καθώς όλα αποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο εκπαιδευτικός μουσικής αγωγής οφείλει να κινείται και να εμπνέεται. Σύμφωνα με τη Σέργη (1982:116) «η δημιουργική πορεία ενός ατόμου αρχίζει, όταν καθοδηγούμενο από τις εμπειρίες του, καταλήγει σε μια καινούργια μορφή προσωπικής έκφρασης...». Αυτό ακριβώς αποτελεί και το επιστέγασμα της μουσικής διδασκαλίας ακόμα και μέσα από προγράμματα καθώς ο εκπαιδευτικός ενισχύει ολιστικά την αισθητική εμπειρία μέσα από συναισθήματα, ιδέες, συσχετισμούς, έννοιες που αναπτύσσει δια της ενεργής συμμετοχής των μαθητών στη μουσική ανακάλυψη, τον πειραματισμό, την ίδια τη δημιουργία.

Αξιοποιώντας τα μέσα της μουσικής έκφρασης όπως το σώμα, τη φωνή και τα μουσικά όργανα, ο εκπαιδευτικός μουσικής αγωγής προσφέρει τη χαρά και την ευχαρίστηση αλλά και την ικανοποίηση της επίτευξης των στόχων. Αποτέλεσμα των παραπάνω αποτελεί η προσωπική απελευθέρωση και η δεκτικότητα πρόσληψης νέων ερεθισμάτων και εμπειριών με την ευεργετική επίδραση της μουσικής. Παρόμοια προγράμματα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση υπονοούν σύμφωνα με τη Σέργη (1992b:83) «μια διαφορετική θεώρηση της παιδείας που θα δίνει τις δυνατότητες στο ανθρώπινο υλικό για την απόκτηση αυτών των ιδιοτήτων, που ουσιαστικά βασίζονται στην ανάπτυξη της ικανότητας για δημιουργική σκέψη, με αποτέλεσμα, το συναίσθημα της αυτοπεποίθησης, τη λειτουργία της φαντασίας και την ικανότητα για ανάλυση και σύνθεση».

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι σχεδόν κανένα πρόγραμμα εντός αλλά και εκτός σχολικού χώρου που συνδέεται με τον πολιτισμό δεν θα μπορούσε να μην έχει έμφαση στη μουσική καθώς αποτελεί βασικό στοιχείο της πολύ-πολιτισμικής εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου, η καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς αλλά και η ενίσχυση της μουσικής παράδοσης έρχονται να αμβλύνουν τις οξείες γωνίες που παρατηρούνται από τις μετακινήσεις των πληθυσμών και την ένταξη τους σε καινούργια πολιτισμικά πλαίσια, αλλά και τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας με τις αναπόφευκτες συνέπειές της στην ανθρώπινη ψυχολογία.

Ο σεβασμός στην μουσική παράδοση που δεν είναι εξαρτημένη από τύπους και δεν αποτελεί τροχοπέδη στην εξέλιξη, αλλά ταυτόχρονα περιλαμβάνει εθνομουσικολογικές συλλογές παιδικών τραγουδιών με την κατάλληλη επεξεργασία, ενισχύει μέσα από ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση τη σχέση και την αλληλεπίδραση των

πολιτισμών και όχι την απλή συνύπαρξή τους (Φραγκουδάκη, 1996:1· Τσαφταρίδης, 1997:86). Γι αυτό και όπως ο Τσαφταρίδης υποστηρίζει «η διαπολιτισμική αγωγή μέσω της μουσικής, δεν είναι απλή παράθεση στοιχείων, είναι βιωματική σχέση με το αντικείμενο. Δεν είναι το άκουσμα μιας διαφορετικής μουσικής, είναι η καθολική συμμετοχή των διδασκομένων με κίνηση, λόγο, παίξιμο οργάνων, αυτοσχεδιασμό. Είναι επίσης, η αναφορά του τρόπου και των μέσων με τα οποία παράγεται το άκουσμα, η ιστορία του και οι κοινωνικές εκδηλώσεις στις οποίες συνηθίζεται να ακούγεται το μουσικό κομμάτι» (Τσαφταρίδης, 1997:87). Ως εκ τούτου, στα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση συγκαταλέγονται σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών: η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών και ο προσδιορισμός των ιδιαιτεροτήτων των διαφορετικών μουσικών πολιτισμών.

Τα στοιχεία εκείνα που συγκεντρώνουν επίσης τις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής ως χαρακτηριστικά ενός προγράμματος με έμφαση στη μουσική, είναι: η ενσωμάτωση διαφόρων μορφών τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς, κάτι που μάλλον απαιτεί εξειδικευμένη πρόσθετη γνώση για τους εκπαιδευτικούς και η οποία θα μπορούσε να προσφερθεί μέσα από συνεχείς επιμορφώσεις αλλά και επαφή των εκπαιδευτικών με καλλιτέχνες διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης, η ενσωμάτωση μουσικών παραδόσεων-στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία υπογραμμίζει την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με ζητήματα πολιτισμικής ανθρωπολογίας καθώς και τα κίνητρα που δίνονται για την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών. Η τελευταία επιλογή, μάλλον δεν θεωρείται τυχαία, καθώς η παροχή κινήτρων για καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς ως ο «τελευταίος τροχός» της εκπαίδευσης. Στην άποψη αυτή των εκπαιδευτικών συναινούν διάφοροι ανασταλτικοί παράγοντες για «καινοτομία» στην εκπαίδευση όπως η ελλιπής χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων, οι συνεχείς περικοπές του μισθολογίου των εκπαιδευτικών, το «πάγωμα» των εκπαιδευτικών αδειών για έρευνα, οι διοικητικές και γραφειοκρατικές παρεμβάσεις στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, ο ουσιαστικός σχεδιασμός προγραμμάτων για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση τύπου Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, κ.ά. Καθώς οι παιδαγωγικές έρευνες που χρηματοδοτούνται είναι ελάχιστες, η θεσμική αναγνώριση τους συνδέεται σχεδόν απαρέγκλιτα με τη χρηματοδοτική πολιτική αποκτώντας σαφή χαρακτήρα άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Έτσι, συνήθως, ανακοινώνονται αποτελέσματα ερευνών για την προάσπιση μιας εθνικής πολιτικής χωρίς ουσιαστική παροχή κινήτρων προς τους εκπαιδευτικούς που ασχολούνται με όλες τις μορφές των τεχνών, δημιουργώντας τεχνηέντως τον εξοστρακισμό τους από τη βασική εκπαίδευση και αντικαθιστώντας τη

μουσική, το θέατρο και τα εικαστικά με άλλες μορφές «υποχρεωτικών μαθημάτων» από τα πρώτα κιόλας σχολικά χρόνια της ζωής των μικρών μαθητών. Και καθώς κάνουμε λόγο για καινοτομία, σαφώς δεν αποτελεί καινοτομία η μετονομασία των αυτόνομων διδακτικών αντικειμένων για τη μουσική, το θέατρο και τα εικαστικά σε «δόσεις πολιτισμού», η ελάχιστη επαφή των μαθητών με τις τέχνες στο πλαίσιο μιας ευέλικτης ζώνης που την επιλέγουν οι δάσκαλοι της τάξης για συμπλήρωση άλλων μαθημάτων ή ο διαμοιρασμός ειδικοτήτων σε περισσότερες από δύο και τρεις σχολικές μονάδες για συμπλήρωση ωραρίου. Όσο λοιπόν συρρικνώνεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων, αλλά και γενικά των εκπαιδευτικών, των ερευνητών, των πανεπιστημίων και των κοινωνικών φορέων στη διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού μορφώματος το οποίο επί της ουσίας αναπαράγει το «παλαιό» κατεστημένο τόσο περισσότερο αποκρύπτεται ο πραγματικός ρόλος της εκπαίδευσης αφού επιλέγει να εξυπηρετεί πολιτικές που δεν έχουν καμία σχέση με τον πολιτισμό στην εκπαίδευση.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν την αρνητική στάση των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής απέναντι στην έλλειψη κινήτρων για πραγματική καινοτομία στην εκπαίδευση. Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούμε, σύμφωνα με την Κεχλιμπάρη, στην περίπτωση του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ όπου οι εκπαιδευτικές και επιμορφωτικές δράσεις του πολιτισμικού προγράμματος σταμάτησαν το 2004, λόγω διακοπής της χρηματοδότησής του, παρά το γεγονός ότι μέχρι τότε είχε την ομόθυμη στήριξη όλων των πολιτικών παρατάξεων, κι ενώ προκαλούσε έκπληξη και ενθουσιασμό στους περισσότερους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην επιμορφωτική δράση του. Σύμφωνα με τις αναφορές συλλόγων διδασκόντων, κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος σχετικά με το Α.Π, διαπιστώθηκε ότι προγράμματα με παρόμοιο σχεδιασμό και προσανατολισμό στον πολιτισμό διδάσκουν τον τρόπο εμπλουτισμού του Α.Π, δίνουν στο Α.Π αισθητική κατεύθυνση και κάνουν το Α.Π πιο ζωντανό, ενδιαφέρον και δημιουργικό (Κεχλιμπάρη, 2011:69· Βεργίδης & Βαϊκούση, 2003· Βεργίδης & Τουρκάκη, 2005). Για την έλλειψη καινοτομιών στην εκπαίδευση κάνει λόγο και ο Μπαγάκης ο οποίος υποστηρίζει ότι μέχρι τώρα δεν έχει υπάρξει μια ολοκληρωμένη πολιτική υποστήριξης, παρακολούθησης και αξιολόγησης ούτε καν των σχολικών συμπράξεων καθώς ο στόχος εξαντλήθηκε στην απορρόφηση για την απορρόφηση και όχι στη δημιουργία υποδομών αξιοποίησης των καινοτομιών (Μπαγάκης, 1999). Επιπλέον, παρατηρήθηκε απουσία δομών άντλησης και αξιολόγησης ποιοτικών δεδομένων ώστε να αναδειχθούν στοιχεία με εκπαιδευτικό ενδιαφέρον προς την κατεύθυνση της αναδόμησης της κουλτούρας του σχολείου (Δεμερτζή, 2009). Παρόλα ταύτα, οι εκπαιδευτικοί μουσικής αξιοποιώντας οποιαδήποτε δεδομένα,

φαίνεται να συμμετέχουν δυναμικά σε κάθε ευρωπαϊκό ή εθνικό πρόγραμμα - όπως έχει δείξει η έρευνα - που μπορεί να τους παρέχει ευελιξία και επιπλέον χρόνο για δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες και πολιτιστικές δράσεις.

Σχετικά με τα δεδομένα που προκύπτουν από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών για τον πολιτισμό και τη μουσική εκπαίδευση, η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική είναι συνδεδεμένο σε μεγάλο βαθμό με την αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση. Καλλιεργεί το σεβασμό και τις θετικές στάσεις προς διαφορετικούς πολιτισμούς, προσδιορίζει τις ιδιαιτερότητες, ενισχύει την αισθητική εμπειρία, αποτελεί κίνητρο καινοτόμων πρακτικών, συμπεριλαμβάνει διάφορες μορφές τεχνών, ενισχύει την μουσική παράδοση, συνδέεται με την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και ενισχύει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Για όλα τα παραπάνω η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι είναι στατιστικά σημαντικά ($p < 0.05$) για κάθε έναν παράγοντα ξεχωριστά.

6. Αναφορικά με την αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στη μουσική εκπαίδευση

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα τέσσερα κριτήρια (αναλυτικά προγράμματα, διδακτικά εγχειρίδια, εποπτικό υλικό, διδακτικές προσεγγίσεις, επιμόρφωση) με βάση τα οποία κλήθηκαν να αξιολογήσουν οι εκπαιδευτικοί την αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση δεν συγκεντρώνουν απόλυτα την αποδοχή τους σχετικά με την προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κυμαίνεται μεταξύ των βαθμολογικών απαντήσεων «λίγο» και «μέτρια», γεγονός που καταδεικνύει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ελλιπή τα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών, τα διδακτικά εγχειρίδια αλλά και τα μέσα με τα οποία η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική τα υποστηρίζει, όπως οι προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις και τα επιμορφωτικά σεμινάρια. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί μουσικής διαχρονικά φαίνεται να μην αισθάνονται επαρκώς ενημερωμένοι, επιμορφωμένοι ή εξοικειωμένοι με τα διδακτικά εγχειρίδια, το συνοδευτικό υλικό και τις διδακτικές τους προσεγγίσεις καθώς για διαφορετικούς λόγους η ανεπάρκεια του επίσημου εκπαιδευτικού σχεδιασμού για την πρόβλεψη έγκαιρης ενημέρωσης και παροχής των υλικών στις σχολικές μονάδες εμποδίζει τόσο τον προγραμματισμό τους όσο και τη διαμόρφωση συγκεκριμένης πολιτικής από την πλευρά τους.

Σύμφωνα με τον Σταύρου (2004:235) παρόλο που το 1994 εκδόθηκε το πρώτο βιβλίο από το ΥΠ.Ε.Π.Θ προκειμένου να καλύψει το κενό της χρόνιας απουσίας σχετικού

βοηθήματος για το μάθημα της μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ένα σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής όχι μόνο δε γνώριζε για την ύπαρξη και τη χρησιμότητα του βιβλίου αλλά και το 75% δεν το χρησιμοποίησε εξαιτίας της αδυναμίας της διοίκησης να πείσει τους εκπαιδευτικούς για τα μέσα στήριξης του συγκεκριμένου διδακτικού αντικειμένου. Παρόμοια και άλλα υλικά είχαν την ίδια αντιμετώπιση ακόμα και από τους δασκάλους της γενικής εκπαίδευσης καθώς δεν πραγματοποιήθηκε καμία επίσημη ενημέρωση και επιμόρφωση. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι σχολικοί σύμβουλοι εστίασαν στη δυσκολία αξιοποίησης του σχετικού βιβλίου λόγω έλλειψης σχετικής παιδείας (Πανεπιστήμιο Πατρών, 1996· Σταύρου, 2004). Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι εκπαιδευτικοί θεώρησαν αναγκαία την ύπαρξη βιβλίου μουσικής αλλά και τη χορήγηση βοηθητικού υλικού για το μαθητή προκειμένου να αντιμετωπίσουν την ανάγκη προγραμματισμού διδασκαλίας αλλά και τις απαιτήσεις του μαθήματος ακόμα και μέσα από σχετικές εκδόσεις με συλλογές παραδοσιακών τραγουδιών. Επιπλέον, δε φάνηκε να έχουν μείνει ικανοποιημένοι από την επιστημονική στήριξη στο έργο τους ούτε θεώρησαν ότι η μέχρι τότε εκπαιδευτική πολιτική προώθησε τη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής στα σχολεία.

Παρόλο που το τοπίο σχετικά με τις εκδόσεις των σχολικών εγχειριδίων για το μάθημα της μουσικής αλλάζει ριζικά το 2007-2008 στο πλαίσιο της πράξης «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο» (Γ'Κ.Π.Σ/ΕΠΕΑΕΚ II), οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι διδακτικές προσεγγίσεις υστερούν σημαντικά στην επαρκή ενίσχυση και προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση. Θεωρούν, επίσης, ότι τόσο τα Α.Π όσο και τα διδακτικά εγχειρίδια δεν ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις εκπαιδευτικές ανάγκες και απαιτήσεις της σχολικής τάξης ως μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα Α.Π.Σ εξακολουθούν να αποτελούν μείζον θέμα προβληματισμού για την επαρκή προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση, όπως και τα διδακτικά εγχειρίδια δεν φαίνεται να αποτελούν τα κατάλληλα εργαλεία ενίσχυσης του πολιτισμού στην εκπαίδευση.

Επίσης, από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί με μικρότερη εκπαιδευτική εμπειρία θεωρούν ότι τα επιμορφωτικά σεμινάρια θα μπορούσαν να παίξουν ρόλο στην προώθηση της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση. Οι απόψεις τους αυτές, ίσως, συνάδουν με το γεγονός ότι καθώς έχουν αποφοιτήσει σχετικά πρόσφατα από τα τμήματα μουσικών σπουδών θεωρούν ότι είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με σύγχρονες έρευνες και μελέτες αλλά όχι με την πρακτική μεθοδολογία της μουσικής εκπαίδευσης και γι

αυτό αναζητούν την έμπειρη καθοδήγηση και την καινοτομία στις εκπαιδευτικές πρακτικές. Από την άλλη, για τους εκπαιδευτικούς με μεγαλύτερη εμπειρία, τόσο το εποπτικό υλικό όσο και τα επιμορφωτικά σεμινάρια δεν θεωρούνται ως το πιο ενδεικτικό μέσο για την προώθηση του πολιτισμού στην εκπαίδευση καθώς τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών αποτελούν για εκείνους τους φορείς σχεδιασμού και ανάπτυξης του πολιτισμού στο σχολείο. Ασφαλώς, η πολυετής παραμονή τους σε χώρους διδασκαλίας αλλά και η τριβή με τη σχολική καθημερινότητα, θεωρούνται από τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς «δικλείδα ασφαλείας» σχετικά με τις πρακτικές τους καθώς έχουν ήδη διαμορφωμένη σχολική και εκπαιδευτική κουλτούρα. Οπότε αναζητούν ένα επίσημο προσανατολισμό ο οποίος είναι σε θέση να οριοθετήσει το πλαίσιο πολιτιστικής δράσης τους εντός και εκτός σχολικής μονάδας προσδιορίζοντάς τους σαφέστερα ως φορείς πολιτισμού στο σχολείο.

Ήδη όμως η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α για την εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας (2000/2001, παράγραφος 63) έχει αποφανθεί ότι το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης δίνει προτεραιότητα σε μη δημιουργικούς και μονόπλευρους τρόπους διδασκαλίας εμποδίζοντας την πρωτοβουλία και τη δημιουργικότητα. Επιπρόσθετα, η Κοκκίδου σημειώνει ότι «Το πρόγραμμα της Ελλάδας δεν δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην πολυπολιτισμική διάσταση της εκπαίδευσης...είναι αποτέλεσμα οικειοποίησης και ειδικότερα ακριβούς μετάφρασης, του μουσικού προγράμματος της Αγγλίας» (Κοκκίδου, 2009:15-24). Επί της ουσίας λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να «ακυρώνουν» στην πράξη τόσο τα ισχύοντα Α.Π.Σ όσο και τα μέσα που τα υποστηρίζουν.

7. Αναφορικά με την πολιτισμική διάσταση της γενικής και της μουσικής μάθησης ως βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής λαμβάνοντας υπόψη το πολιτισμικό κεφάλαιο του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης στις εκπαιδευτικές πρακτικές.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης πρέπει να αποτελέσει βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς η εθνική εκπαιδευτική πολιτική ενισχύεται απόλυτα όταν βασικός άξονας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της είναι ο πολιτισμός. Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται η πολιτισμική συνείδηση των ενεργών αυριανών πολιτών και επενδύεται κατά τον πλέον χρηστικό τρόπο ο πολιτισμός στον ανθρώπινο δυναμικό της εκπαίδευσης καθώς λαμβάνονται πολλές πολιτιστικές πρωτοβουλίες, σχεδιάζονται και εκπονούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σε εθνικό επίπεδο. Κατ'επέκταση, η στάση της εκπαιδευτικής ηγεσίας θα πρέπει να αποτελεί

σημείο αναφοράς για τη στάση και τη συμπεριφορά πολλών εκπαιδευτικών και, μάλιστα, όσων καλούνται να δράσουν στον ίδιο τομέα με αυτήν ή να παίξουν κύριο ρόλο στα πράγματα. Γι αυτό θα πρέπει να διαπνέεται από διαλλακτική και φιλελεύθερη διάθεση ενισχύοντας πρακτικές πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών υπεραμύνονται μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής με στοχευμένη πολιτιστική διάσταση η οποία θα πρέπει να διέπεται από τις ίδιες αρχές που διέπουν κάθε πολιτική που αφογκράζεται τις ανάγκες των πολιτών της καθώς αναμένεται να προετοιμάσει τους αυριανούς ενήλικες αποσκοπώντας στην ανάπτυξη μιας παγκόσμιας συνείδησης και κατανόησης. Γι αυτό θα πρέπει να επικυρώνει τον πολιτισμό του κάθε μαθητή ενισχύοντας την ικανότητα του παιδιού να επιλέγει όταν χρειάζεται να λάβει προσωπικές αποφάσεις, να ασκεί δημιουργική κριτική και να ενεργεί.

Η επικουρικότητα της σχολικής παρέμβασης στον τομέα του πολιτισμού είναι κομβικό σημείο και φωτίζει την έννοια που έχει το κράτος προς την κοινωνία των πολιτών. Σκοπός αυτής της επικουρικότητας θεωρείται η διαδικασία παραγωγής της κουλτούρας με τα μέσα της ίδιας της κοινωνίας σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, όπως η εθνική εκπαιδευτική πολιτική. Ίσως μόνο τότε η εκπαιδευτική πολιτική «δια των τεχνών» να διατηρήσει υψηλά την έννοια του κοινωνικού συμφέροντος και ζωντανή την αίσθηση της δημόσιας αποστολής της (Αργυρίου, 2010:16-28). Ίσως και μόνο έτσι, θα μπορούν να είναι πολλαπλασιαστικά τα οφέλη για τα σχολεία που επενδύουν στο κεφάλαιο «Πολιτισμός στην Εκπαίδευση». Παράλληλα, η στάση της εκπαιδευτικής ηγεσίας θα πρέπει να αποτελεί σημείο αναφοράς για τη στάση και τη συμπεριφορά πολλών εκπαιδευτικών, και μάλιστα όσων καλούνται να δράσουν στον ίδιο τομέα με αυτήν ή να παίξουν κύριο ρόλο στα πράγματα. Γι αυτό θα πρέπει να διαπνέεται από διαλλακτική και φιλελεύθερη διάθεση ενισχύοντας πρακτικές πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Οι υπέρμαχοι αυτής της προσέγγισης συνεισφέρουν στο να παίξει η σχολική μονάδα καθοριστικό ρόλο στη βελτίωση των σχολικών επιδόσεων ακόμα και μαθητών που προέρχονται από διαφορετικές εθνοτικές ομάδες. Η δημιουργία κοινότητας των μαθητών, όπου κυρίαρχο στοιχείο είναι η συνεργασία, ο σχεδιασμός κοινής διδακτικής μεθοδολογίας του συλλόγου διδασκόντων, το άνοιγμα του σχολείου σε καλλιτεχνικές ομάδες, η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας, αποτελούν μερικές μόνο από τις πρακτικές που ενδυναμώνουν τη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. Η συγκεκριμένη διάσταση της εκπαιδευτικής πράξης προωθεί τη δημιουργική φαντασία ανοίγοντας ένα καινούργιο κόσμο στα μάτια εκπαιδευτικών και παιδιών με τη βοήθεια των τεχνών. Η συμμετοχή των μαθητών σε συνθετικές εργασίες και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, αποτελεί μορφή της νέας προσέγγισης της παιδαγωγικής

πράξης. Είναι αναγκαία, επομένως, η προβολή μιας άλλης, νέας, αντίληψης στον τρόπο που προσεγγίζονται, παρουσιάζονται και αναλύονται, τα γνωστικά αντικείμενα στη εκπαίδευση. Η αντίληψη αυτή πρέπει να αποζητά την ευχαρίστηση μέσα από τη γνώση, πρέπει να αξιοποιεί τη φυσική περιέργεια του παιδιού, πρέπει να προβάλλει την δημιουργικότητά του, πρέπει να αποζητά την βελτίωση της ικανότητάς του για επικοινωνία σε όλα τα επίπεδα. Ο μοναδικός, πρωτότυπος και πολυσήμαντος, τρόπος έκφρασης κάθε μορφής τέχνης, συμβάλλει στην ελκυστικότητα αυτής της επικοινωνίας με το να την εμπλουτίζει, να της δίνει χρώμα, ήχο, κίνηση, εικόνα. Συνθέτει μια ατμόσφαιρα ποιότητας, πλαισιώνει αισθητικά το λόγο, ισχυροποιεί το μήνυμα, εξοπλίζει θαυμάσια το διδακτικό «ρεπερτόριο» του δασκάλου.

Ειδικότερα, η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως τα κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης της μουσικής στην εκπαιδευτική πράξη αφορούν περισσότερο στη συμμετοχή των εκπαιδευτικών μουσικής αλλά και των μαθητών σε πολιτιστικές εκδηλώσεις μέσα και έξω από το σχολείο, ακολούθως τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός του σχολείου αλλά και τη δημιουργία και άλλων μουσικών συνόλων όπως η σχολική ορχήστρα και, τέλος, τη σύμπραξη του σχολείου με διάφορους καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς φορείς.

Συγκεκριμένα, το σύνολο των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός σχολικής μονάδας ενισχύει σε απόλυτο βαθμό την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η δημιουργία μουσικών συνόλων εκτός της χορωδίας συμβάλλει στην προαγωγή του πολιτισμού τόσο σε επίπεδο σχολικής μονάδας όσο και στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία. Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η συμμετοχή και η σύμπραξη των καλλιτεχνικών φορέων με εκπαιδευτικούς αλλά και μαθητές ενισχύουν απόλυτα την πολιτισμική αξία του μαθήματος της μουσικής καλώντας τους μέσα από τις πολύτροπες εμπειρίες της μουσικής τέχνης να αποδώσουν υψηλή παιδαγωγική αξία στη διέγερση αισθήσεων και συναισθημάτων αλλά και στα προσωπικά τους βιώματα. Με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής, η συμμετοχή στις διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται ως το απόλυτο κριτήριο για την ενίσχυση της πολιτισμικής διάστασης της μουσικής τόσο από τους νεότερους όσο και από τους παλαιότερους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί κρίνουν τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός της σχολικής μονάδας αλλά και τη σύμπραξη με καλλιτεχνικούς φορείς ως τους πλέον σημαντικούς παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν την πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της μουσικής.

Συμπερασματικά, η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σημαντικότερη τη συμμετοχή τους σε εκδηλώσεις εντός και εκτός σχολείου, τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων / μουσικών συνόλων καθώς και την σύμπραξη με καλλιτεχνικούς φορείς. Αναμφισβήτητα, μέσα από τις συγκεκριμένες απόψεις αναδεικνύεται η καλλιτεχνική ταυτότητα του εκπαιδευτικού μουσικής αγωγής ο οποίος βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με την τέχνη του. Η διάθεσή του για συμμετοχή σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς αλλά και η συνεύρεση με άλλους καλλιτέχνες πιστοποιούν το πολιτιστικό προφίλ του το οποίο υπό τις κατάλληλες συνθήκες εμφανίζεται δυναμικά αξιοποιώντας κάθε ευκαιρία για καλλιτεχνικές και πολιτιστικές συνεργασίες.

8. Αναφορικά με ζητήματα επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής.

Τα αποτελέσματα από την επεξεργασία των στοιχείων σχετικά με τον βαθμό συμμετοχής των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα που έχουν σχέση με τον πολιτισμό, δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν μικρό βαθμό συμμετοχής σε αυτά ενώ το 17,7% των εκπαιδευτικών υποστηρίζει ότι δεν έχει πάρει μέρος σε ανάλογα προγράμματα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε την αναγκαιότητα πρόσθετης έρευνας σχετικά με το είδος των επιμορφωτικών προγραμμάτων, αν δηλαδή οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν σε υποχρεωτικά επιμορφωτικά σεμινάρια που σχεδιάζονται από το επίσημο κράτος ή αυτοχρηματοδοτούμενα σεμινάρια διάφορων φορέων όπου εκεί θα διαφανεί και η διάθεση που έχουν για προσωπική επαγγελματική ανάπτυξη με βάση την υποχρέωση ή την οικειοθελή συμμετοχή τους. Κρίνοντας ήδη από το ποσοστό συμμετοχής του δείγματος, οι εκπαιδευτικοί μουσικής συμμετέχουν πολύ λιγότερο από όσο θα έπρεπε σε επιμορφωτικά προγράμματα σε σχέση με τον πολιτισμό και γι αυτό θα πρέπει να διερευνηθούν οι λόγοι της απροθυμίας τους και η οποία ενδεχομένως μπορεί να βασίζεται στην έλλειψη κινήτρων, την ελλιπή συνεργασία τους με φορείς για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση, την έλλειψη επάρκειας στην ενημέρωση από το ίδιο το σχολείο και άλλους επίσημους φορείς της εκπαίδευσης, τις συνεργασίες μεταξύ των εκπαιδευτικών, την ανύπαρκτη οικονομική στήριξη κ.ά.

Σύμφωνα με το Rogers (1999), οι ενήλικες (και οι επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί ανήκουν σε αυτή την ομάδα), ανεξάρτητα από το αντικείμενο μάθησης, έρχονται στα επιμορφωτικά προγράμματα, υποκινούμενοι από κάποιο είδος ανάγκης, είτε αυτή είναι καθαρή ανάγκη για μάθηση, είτε ικανοποίηση από τις κοινωνικές επαφές και την κοινωνική αναγνώριση, είτε για την απόλαυση του κλίματος της επιμόρφωσης και την ανάγκη να

αισθανθούν μαθητές, είτε ακόμη για να αποκτήσουν κάποιο πιστοποιητικό γνώσεων που θα τους βοηθήσει στην επαγγελματική τους εξέλιξη (Rogers, 1999:97-99). Γι αυτό, όπως υποστηρίζει ο Bantock (1970), ο σπουδαιότερος σκοπός της επιμόρφωσης πρέπει να είναι η συνειδητοποίηση του ρόλου του εκπαιδευτικού στην εξέλιξη της κοινωνίας καθώς «η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρέπει να στοχεύει στο να κάνει εκπαιδευτικούς ικανούς να ακολουθήσουν τις συνέπειες της διδασκαλίας τους μέσα στην τάξη και να επαληθεύσουν την επίδραση της παιδευτικής πράξης πάνω στην κοινωνία καθώς και την αμοιβαία επίδραση σχολείου και κοινωνίας» (Bantock, 1970:153, όπ.αναφ. στο Τρούλης, 1985:32). Ο Γκότοβος επισημαίνει ότι η επιμόρφωση φέρνει τον εκπαιδευτικό σε επαφή με γνώσεις σχετικά με τον ρόλο του καθώς δεν του προσφέρει μόνο επιστημονική γνώση σε τομείς της διδακτέας ύλης και της οργάνωσης της διδασκαλίας, αλλά ανάλογη πληροφόρηση, η οποία θα τον ωθήσει να αναλύσει κριτικά τις εκάστοτε αλλαγές στην εκπαίδευση και το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται. Δημιουργεί συνακόλουθα τις προϋποθέσεις για κριτικές συζητήσεις σχετικά με την οποιαδήποτε εκπαιδευτική πολιτική καθώς προσεγγίζει τον παραδοσιακό αλλά και το σύγχρονο ρόλο του εκπαιδευτικού, του σχολείου, του μαθητή και τον τρόπο με τον οποίο οι ρόλοι αυτοί αλληλοδιαπλέκονται. (Γκότοβος, 1982:30-33).

Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η επιμόρφωση δεν είναι μια διαδικασία που έχει σκοπό να επιφέρει ορισμένες αλλαγές για το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως αλλαγές στις ιδέες και τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, αλλά πρόκειται για μια διαδικασία πρόκλησης, συνέργειας, ενίσχυσης και προσφοράς ευκαιριών για αυτοεξέλιξη. Η επιμόρφωση, αποτελεί διαδικασία, στην οποία μπορεί να συμμετέχει κάποιος τόσο σε συλλογικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, ο εκπαιδευτικός εκτίθεται σε διάφορες πρακτικές, οι οποίες συμβάλλουν στην αυτομόρφωσή του. Οι άτυπες συζητήσεις και συνεργασίες με άλλους εκπαιδευτικούς, η μελέτη επιστημονικών άρθρων και βιβλίων, η παρακολούθηση διαλέξεων, επεκτείνουν τις γνώσεις του με ανάλογη τροποποίηση της σκέψης και της πράξης του. Η προσωπική αυτή μορφή επιμόρφωσης όμως δεν μπορεί να καλύψει το σύνολο των επιμορφωτικών ενδιαφερόντων και αναγκών ενός εκπαιδευτικού (Μαυρογιώργος, 1999b:101). Είναι απαραίτητη λοιπόν, η ανάπτυξη ενός οργανωμένου θεσμού επιμόρφωσης, σε συλλογικό επίπεδο που θα περιλαμβάνει όλους τους αρμόδιους φορείς. Η συστηματική συνεργασία επίσημων φορέων επιμόρφωσης μπορεί να εξασφαλίσει περισσότερες δυνατότητες ανάπτυξης, όσον αφορά στο περιεχόμενο, τους σκοπούς, τη μορφή και τη διάρκεια επιμορφωτικών δραστηριοτήτων, αποσκοπώντας στη συνεχή

υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού και τη βελτίωση εν γένει της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Σαφώς, θα πρέπει να τονίσουμε τον πολύ σημαντικό ρόλο που θα έπρεπε να παίζουν οι σύμβουλοι μουσικής αγωγής και οι υπεύθυνοι πολιτιστικών προγραμμάτων, οι οποίοι φέρουν και την κύρια ευθύνη για το σχεδιασμό και την υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων ανά περιφέρεια με εξειδικευμένες θεματικές σχετικές με βάση τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής. Επίσης, το μεγαλύτερο βάρος το φέρουν επίσημοι φορείς επιμόρφωσης όπως το Ι.Ε.Π και ο Ο.Ε.Π.Ε.Κ, ο οποίος είναι ο κατεξοχήν υπεύθυνος φορέας για το σχεδιασμό της επιμορφωτικής πολιτικής για τους εκπαιδευτικούς Π.Ε και Δ.Ε σχεδιάζοντας απευθείας επιμορφωτικές δράσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τους εκπαιδευτικούς, προγραμματίζοντας μελέτες, τα αποτελέσματα των οποίων αποτυπώνονται στο σχεδιασμό της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών αλλά και διοργανώνοντας ημερίδες και σεμινάρια ειδικού επιμορφωτικού περιεχομένου.

Παρόλα ταύτα, οι εκπαιδευτικοί ασφαλώς και δεν θα πρέπει να καλούνται στα επιμορφωτικά προγράμματα ως υπάλληλοι υπαγόμενοι στην εκπαιδευτική αρχή, η οποία και φέρει το δικαίωμα να επιδιώκει επιθυμητές αλλαγές στις αντιλήψεις και την πράξη τους (Μαυρογιώργος, 1999b:122). Η ανάλυση της σχέσης εκπαιδευτικών αλλαγών και επιμόρφωσης ήταν και είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Όπως αναφέρει ο Μαυρογιώργος, (1999b), η επιμόρφωση «αποτελεί θεσμό της πολιτείας ο οποίος καλύπτει ανάγκες που δεν σχετίζονται κατ' ανάγκη με τις προσωπικές επιλογές των επιμορφωμένων, αλλά με τη συνολική λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος» (Μαυρογιώργος, 1999:101). Ως εκ τούτου, καθώς οι εκπαιδευτικοί δε συμμετέχουν στη σύλληψη, στον προγραμματισμό και τη λήψη των σχετικών αποφάσεων που αφορούν τις αλλαγές, καλούνται απλώς να κατανοήσουν τις αλλαγές, να τις αποδεχτούν και να τις μεταφέρουν αποτελεσματικά στη σχολική πράξη.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, μια τέτοιου είδους επιλεκτική επιμορφωτική πολιτική τίθεται αυτόματα εκτός πλαισίου για τον πολιτισμό στην εκπαίδευση. Παρόλες τις έρευνες που έχουν καταλήξει ότι οι προϋποθέσεις της επιμόρφωσης θα πρέπει να διέπονται όχι μόνο από θεσμικές αλλά και από δομικές αλλαγές, εξακολουθούν να αγνοούνται από την επίσημη πολιτεία, όπως αγνοούνται και οι υποδείξεις των εκπαιδευτικών για μια επιμόρφωση που θα λαμβάνει υπ' όψιν της το γεγονός ότι απευθύνεται σε ενήλικους με εμπειρία, που ενδιαφέρονται για μια ποιοτική, συνεργατική, συμμετοχική αναθεώρηση του αντικειμένου τους και που επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν

ουσιαστικά τα ατομικά και συλλογικά προβλήματα της τάξης και του σχολείου (Δρεμέτσικα, 2009:28).

Τα επιμορφωτικά πολιτιστικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς στη σύγχρονη τους πραγματικότητα υλοποιούνται πλέον από τους υπευθύνους πολιτιστικών θεμάτων και καλλιτεχνικών αγώνων με προαιρετικό χαρακτήρα και παρόλη την ποικιλομορφία που τα χαρακτηρίζει τόσο οι εκπαιδευτικοί γενικής παιδείας, όσο και οι εκπαιδευτικοί μουσικής στην πλειοψηφία τους, έχουν πολύ θετική στάση απέναντι σε αυτά καθώς διαπιστώνουν ότι η επαγγελματική τους επάρκεια και αποτελεσματικότητα στο σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον, απαιτεί συνεχή ενημέρωση σε νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις με σύγχρονες τεχνικές. Αποτελέσματα σχετικής έρευνας δείχνουν ότι παρόλο που στο σύνολό τους οι εκπαιδευτικοί γενικής και μουσικής παιδείας αναγνωρίζουν την αξία και τη σημασία της επιμόρφωσης καθώς και τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από τη συμμετοχή τους σε κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα ή σεμινάριο, ασκούν αρνητική κριτική στο θέμα οργάνωσής τους και στην επάρκεια των επιμορφωτών. Παράγοντες όπως η παροχή ποιοτικότερων εκπαιδευτικών υπηρεσιών, η αναζήτηση ανανέωσης και εκσυγχρονισμού, η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, η λήψη ανατροφοδότησης για τις μεθόδους που εφαρμόζονται στην πράξη και η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, συγκαταλέγονται στα επαγγελματικά κίνητρα για την συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια για τον πολιτισμό, ενώ, σε προσωπικό επίπεδο, η προσωπική ικανοποίηση παίζει το σημαντικότερο ρόλο (Δρεμέτσικα, 2009:143-147).

Σύμφωνα με την Στάμου, ευρήματα ερευνών υπογραμμίζουν την ύπαρξη φόβου και αισθημάτων ανεπάρκειας των Ελλήνων εκπαιδευτικών της μουσικής αγωγής ως προς το να διδάξουν αποτελεσματικά εφαρμόζοντας το Α.Π (Stamou, 2004· Στάμου, 2007· Στάμου & Custodero, 2009: 25-47). Όσον αφορά σε δυνατότητες επιμόρφωσης και υποστήριξης που παρέχονται στους εκπαιδευτικούς της μουσικής, ευρήματα σχετικής έρευνας (Σταύρου, 2006) έδειξαν ότι 90,9% των εκπαιδευτικών δεν είναι ικανοποιημένοι, υπογραμμίζοντας ουσιαστικά την ένδεια σε προγράμματα επιμόρφωσης, σεμινάρια ή εργαστήρια για τον ενεργειακό εκπαιδευτικό της μουσικής. Όπως σημειώνουν και άλλοι ερευνητές (Runfola & Rutkowski, 1992· Broquist, 1961· Austin & Vispoel, 1998· Thompson, 1994· Leming, 1987· Steinell, 1984· Μπέσσας & Κοκκίδου, 2004:69,72-72· Οικονομίδου-Σταύρου, 2004:62), οι αποδέκτες της μουσικής διδασκαλίας, εκπαιδευτικοί και μαθητές, έχουν απογοητευθεί και δημιουργήσει αρνητική εικόνα για το μάθημα της μουσικής, παρόλο που οι ίδιοι θεωρούν γενικότερα τη μουσική πολύ σημαντική για τη ζωή τους καθώς δε φαίνεται να εκπληρώνεται ο βασικός στόχος της μουσικής εκπαίδευσης που είναι, για τους μαθητές

μεν, η θετική στάση απέναντι στη μουσική και, για τους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής δε, η επιθυμία για ενεργή συμμετοχή στις τρέχουσες εξελίξεις για τη μουσική εκπαίδευση.

Ως εκ τούτου, σχετικά με τον βαθμό κατάρτισής τους, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν με επάρκεια στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων καθώς δεν έχουν επιμορφωθεί επαρκώς για εκείνα. Ενδεικτικό των αποτελεσμάτων της έρευνας είναι ότι μόλις το 4,6% των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι είναι ενημερωμένο απόλυτα σχετικά με τα πολιτιστικά προγράμματα. Σε χαμηλά ποσοστά, επίσης, κυμαίνονται και οι απαντήσεις σχετικά με την παιδαγωγική προσέγγιση των μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε την επιτακτική ανάγκη των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής, όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων για επιμόρφωση πάνω σε θέματα σχεδιασμού πολιτιστικών προγραμμάτων ώστε να είναι σε θέση να προσεγγίζουν επιτυχώς το πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών τους. Η συστηματική επαφή τους με μεθόδους και τεχνικές πολιτισμικής διαπραγμάτευσης θα τους καταστήσει συνειδητούς γνώστες των πρακτικών εκείνων όπου η παρέμβασή τους θα είναι σε θέση να προκαλέσει την αισθητική απόλαυση καλύπτοντας παράλληλα με πληρότητα και σαφήνεια τους διδακτικούς στόχους της μουσικής εκπαίδευσης. Κατ'επέκταση, η σχολική αίθουσα θα διαμορφωθεί σε πλαίσιο επικοινωνίας, που θα διαφυλάσσει τη γνησιότητα και την αμεσότητα, το πηγαίο και συγκινησιακό χαρακτηριστικό κάθε μηνύματος, που θα προτρέπει και θα διευκολύνει την προσωπική εμπλοκή, αναδεικνύοντας την εκπαιδευτική πράξη ως καίρια, αυτόνομη και πολύμορφη πολιτισμική δράση.

9. Αναφορικά με την επιρροή των πολιτισμικών κανόνων και των προσωπικών αντιλήψεων των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής στην εκπαιδευτική πρακτική τους

Τα αποτελέσματα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έδειξαν ότι η καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική των εκπαιδευτικών επηρεάζεται πολύ από τις προσωπικές τους εκτιμήσεις και αντιλήψεις, ενεργώντας μάλλον απόλυτα υπό το πρίσμα των πολιτισμικών κανόνων που τους διέπει. Ως εκ τούτου, το πολιτισμικό κεφάλαιο αποτιμάται ως σημαντικό στην εκπαιδευτική πρακτική καθώς μπορεί να αποτελέσει ακόμα και οδηγό τόσο για τον προσανατολισμό των προγραμμάτων σπουδών όσο και των πρακτικών που θα ακολουθηθούν από την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική.

Οι εκπαιδευτικοί αξιοποιώντας τις δικές τους αρχές και πολιτισμικούς κανόνες διαφοροποιούν συχνά τις πρακτικές τους με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών αλλά

και την κατανόηση των αξιών και των εμπειριών που ενυπάρχουν στην πολιτισμική μουσική κληρονομιά των άλλων, μέσα από την προβολή διαφορετικών πολιτισμικών απόψεων. Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί μουσικής φαίνεται ότι μεταφέρουν τα δικά τους στερεότυπα αλλά και τις προκαταλήψεις επηρεάζοντας τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού σε ένα σχολικό περιβάλλον που διέπεται από πολιτισμική ετερογένεια. Ίσως γι αυτό το λόγο αναγνωρίζεται από εκείνους η ιδιαίτερη σημασία των αναλυτικών προγραμμάτων με διαπολιτισμική προσέγγιση όπου προωθεί την πρόσβαση και διασφαλίζει τη συμμετοχή μαθητών στα δρώμενα της σχολικής ζωής, μέσα από την επιλογή κατάλληλων μουσικοπαιδαγωγικών μεθόδων και δημιουργικών αλληλεπιδράσεων, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις μέσα από τη μουσική διδασκαλία ώστε να αισθανθεί κάθε παιδί περήφανο για την εθνικότητα και τις παραδόσεις του, βελτιώνοντας παράλληλα τις επιδόσεις σε άλλα μαθήματα (Μάρκου, 1999· Ευαγγέλου, 2007· Σακελλαρίδης, 2008).

Ο Elliot υποστηρίζει ότι ένα σχολικό πρόγραμμα μουσικής που διαπραγματεύεται τα μουσικο-κοινωνικο-πολιτισμικά προϊόντα πολιτισμικών ομάδων που αντιπροσωπεύονται στην τάξη προσφέρει στους μαθητές την ευκαιρία να πετύχουν σε ένα κεντρικό στόχο της ανθρωπιστικής εκπαίδευσης: στην κατανόηση του εαυτού μέσω της κατανόησης των άλλων θεμελιώνοντας τη βάση μια επιτυχημένης πολιτισμικής συνύπαρξης (Elliott, 1995:209). Το ίδιο ισχύει και για τους εκπαιδευτικούς καθώς εκτός από πομποί, γίνονται και δέκτες πολιτισμικών στοιχείων τα οποία ενσωματώνουν στις διδακτικές πρακτικές τους με σκοπό, όπως επισημαίνει άλλωστε και ο Σακελλαρίδης, οι μαθητές να δείχνουν περισσότερη ευαισθησία προσεγγίζοντας τις θέσεις, τα προβλήματα αλλά και τον πολιτισμό μαθητών που κατάγονται από χώρες που αντιμετωπίζουν ρεαλιστικές δυσκολίες, κατανοώντας τους «άλλους» ως άτομα αλλά και ως φορείς συγκεκριμένου μουσικού πολιτισμού (Σακελλαρίδης, 2008:361).

Αυτή ενδεχομένως είναι και η ειδοποιός διαφορά ενός αναλυτικού προγράμματος για τη μουσική εκπαίδευση η οποία εκτός από τους γνωστικούς στόχους δίνει έμφαση στους κοινωνικο-πολιτισμικούς και συναισθηματικούς στόχους βάση μεθοδολογιών που αναπτύσσονται και επιλέγονται για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της ευρύτερης πολιτιστικής εκπαίδευσης. Λαμβάνοντας υπόψη το πολιτισμικό κεφάλαιο εκπαιδευτικών και μαθητών στο σχεδιασμό της πολιτιστικής εκπαίδευσης αυτόματα υιοθετούνται οι τάσεις έτσι όπως υπαγορεύονται από τις κοινωνικές θέσεις της εκπαίδευσης, τις θέσεις της πνευματικής ηγεσίας της εποχής και τα κοινωνικά προβλήματα, συνιστώσες οι οποίες χαρακτηρίζουν το σύγχρονο πολιτισμό κάθε κράτους. Ως εκ τούτου, το κοινό απόθεμα από το οποίο επιλέγονται οι γνώσεις, οι ιδέες και οι εμπειρίες που προωθούνται από την επίσημη

εκπαίδευση, συνδέονται άμεσα με τον πολιτισμό μιας κοινωνίας, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την έννοια του πολιτισμού τόσο οι παιδαγωγοί όσο και αυτοί που διαμορφώνουν καθοριστικά την εθνική πολιτιστική εκπαίδευση.

5.2 Προτάσεις

Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας προκύπτουν συγκεκριμένες προτάσεις, που αφορούν στο σχεδιασμό ανάλογης πολιτιστικής πολιτικής για τη μουσική εκπαίδευση συνδέοντας τον κατεξοχήν σχολικό χώρο με δράσεις πολιτισμού.

1. Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας οδηγούν σε προτάσεις σχετικά με τον τρόπο ένταξης της μουσικής τέχνης στο εκπαιδευτικό σύστημα και οι οποίες θεωρούνται απόλυτα επίκαιρες μπροστά στις επικείμενες αποφάσεις που καλείται να πάρει η επίσημη πολιτεία από το 2014 και μετά για τη θέση και το ρόλο της μουσικής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Οι εκτενείς αναφορές σε αποφάσεις θεσμοθετημένων φορέων για τον άξονα *Πολιτισμός και Εκπαίδευση* καθώς και τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα τα οποία υιοθέτησαν τις αρχές της ευρωπαϊκής πολιτιστικής εκπαίδευσης αλλά οι καλές πρακτικές που αναδείχθηκαν μέσα από αυτά, προσδιορίζουν το πλαίσιο εφαρμογής των κοινοτικών οδηγιών και αξιοποίησης των κονδυλίων με σαφήνεια. Παράλληλα καλούν τους αρμόδιους ελληνικούς φορείς να εντάξουν στις πολιτικές τους όσα έχουν κατά καιρούς αποφασίσει σε διευρωπαϊκό επίπεδο το Συμβούλιο της Ευρώπης, η UNESCO και η Ε.Ε. Στις εφαρμογές των οδηγιών θα πρέπει να συμβάλλουν: το εκάστοτε ελληνικό υπουργείο Παιδείας με την οποιαδήποτε μορφή του αλλά και όλες οι βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος με έμφαση στα Πανεπιστήμια καθώς και οι εποπτευόμενοι από αυτά φορείς, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι αντιπρόσωποι της τοπικής κοινωνίας. Δεν θα πρέπει ασφαλώς να παραλείψουμε την αναφορά στην ιδιωτική πρωτοβουλία και τους λοιπούς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης με έμφαση σε αυτούς που ουσιαστικά συμβάλλουν στην μη τυπική μουσική εκπαίδευση.

Οι προτάσεις που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν και να επεκταθούν σε μια εθνική πολιτική για τον *Πολιτισμό και τη Μουσική Εκπαίδευση* με προεκτάσεις στα αναλυτικά προγράμματα και τον τρόπο πρόσληψης της μουσικής τέχνης στο δημοτικό σχολείο ώστε να θεμελιώσουν τη μουσική ως «πολιτιστικό προϊόν» εντός του σχολικού χώρου, εμπεριέχονται στα παρακάτω:

- 1) Διευρυμένο ωράριο σε όλα τα δημόσια σχολεία με σκοπό την ενίσχυση και ενθάρρυνση της μουσικής εκπαίδευσης στα σχολεία ως υποχρεωτικής ζώνης πολιτιστικών δραστηριοτήτων στο Ολοήμερο Σχολείο (σχεδιασμός και υλοποίηση σχεδίων εργασίας, προετοιμασία χορωδίας, θεατρικών παραστάσεων, δημιουργία μουσικών εργαστηρίων, οργανικών συνόλων, καλλιτεχνικών σχημάτων, κοινωνικού ωδείου εντός της σχολικής μονάδας).
- 2) Ενίσχυση και διασύνδεση της εκπαιδευτικής κοινότητας (διδασκτικό προσωπικό και μαθητές) με τοπικούς πολιτιστικούς φορείς μέσω συστηματικών και προγραμματισμένων επισκέψεων από την αρχή του σχολικού έτους, εντός και εκτός σχολικής μονάδας.
- 3) Προώθηση πολυπολιτισμικών δραστηριοτήτων εντός και εκτός σχολείων μέσα από διεθνείς συνεργασίες με έμφαση σε πολιτιστικές μειονότητες καθώς και σε μαθητές με ειδικές ανάγκες.
- 4) Σύσταση Τοπικών Πολιτιστικών Συμβουλίων ανά Δήμο σε συνεργασία με τις τοπικές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων με αρμοδιότητα λήψης απόφασης για χρηματοδότηση πολιτιστικών δράσεων.
- 5) Έμφαση στην ανοικτή πρόσβαση σε χώρους μουσικού πολιτισμού (θέατρα, μουσεία, ορχήστρες, βιβλιοθήκες).
- 6) Ενίσχυση της ποιότητας υφιστάμενων μουσικών εργαστηρίων για παιδιά και δημιουργία νέων πολιτιστικών υπηρεσιών.
- 7) Επιμόρφωση διδακτικού προσωπικού (πχ. δημιουργία Master για την Πολιτιστική Εκπαίδευση) και διευκόλυνση-ενθάρρυνση της πρόσβασης του σε πηγές πληροφόρησης γύρω από πολιτισμό.
- 8) Συνεργασία Πανεπιστημίων, σχολείων και πολιτιστικών κέντρων για την πιστοποιημένη Δια Βίου επιμόρφωση εκπαιδευτικών γύρω από πολιτιστικά ζητήματα.
- 9) Συνεργασία Πανεπιστημίων με τις Επιστημονικές Ενώσεις για τη Μουσική Εκπαίδευση στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης της Δια Βίου Μουσικής Εκπαίδευσης.
- 10) Ανάδειξη της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής διάστασης της μουσικής αγωγής με αύξηση των ωρών διδασκαλίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και υποχρεωτική διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής στα νηπιαγωγεία από εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής.
- 11) Ενίσχυση του θεσμού του Υπευθύνου Πολιτιστικών Θεμάτων, ως επιστημονικά και παιδαγωγικά υπευθύνων για την υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων στις σχολικές μονάδες.

- 12) Δημιουργία θεσμοθετημένου «Πολιτιστικού Συντονιστή» σε κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση για την προώθηση, οργάνωση και το συντονισμό των σχολικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων ανά περιφέρεια (σύνδεσμος μεταξύ σχετικών κρατικών υπηρεσιών – σχολείων/σχολικών συμβούλων).
- 13) Δημιουργία του θεσμού του *Μέντορα* για τη μουσική εκπαίδευση με σκοπό την ενίσχυση των εκπαιδευτικών σε διδακτικές μεθοδολογίες.
- 14) Οριοθέτηση του πλαισίου λειτουργίας επίσημου τμήματος Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης, με σκοπό τη στήριξη των εκπαιδευτικών στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση (ενημέρωση για σχετικές προκηρύξεις, συγγραφή τεχνικών δελτίων, διεκπεραιώσεις επισκέψεων στο εξωτερικό, ανταλλαγές και μεταφορές μαθητών).
- 15) Αξιολόγηση της πολιτιστικής δραστηριότητας κάθε σχολείου από αρμόδιους πολιτιστικούς φορείς.
- 16) Δημιουργία φορέα, υπό την αιγίδα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, για την ενίσχυση και ενθάρρυνση παιδαγωγικών εκδόσεων πολιτιστικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου.
- 17) Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και μουσειοσκευών σε κάθε μουσείο με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση.
- 18) Ενσωμάτωση της διάστασης της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και των διοικητικών δομών που τις διέπουν, σε αυτόνομο τμήμα στο εκάστοτε Υπουργείο Παιδείας.
- 19) Συστηματική πολιτική και διοικητική συνεργασία κεντρικού Κράτους – τοπικής αυτοδιοίκησης, σε όλα τα επίπεδα, γύρω από ζητήματα παιδείας/πολιτισμού με την κινητοποίηση όλων των θεσμοθετημένων μέσων.
- 20) Στήριξη των Μουσικών Σχολείων.

2. *Μελλοντικές έρευνες*

Καθώς το πεδίο της πολιτιστικής πολιτικής στην μουσική εκπαίδευση θεωρείται ανεξερεύνητο αλλά και απόλυτα αναγκαίο για το σχεδιασμό μιας ουσιαστικής ευρύτερης πολιτικής για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση, επιβάλλεται να συνεχιστούν οι έρευνες γύρω από το συγκεκριμένο πεδίο όπου θα εστιάσουν στη μελέτη περαιτέρω θεμάτων.

Μελλοντικές έρευνες, σε συνέχεια της έρευνάς μας θα μπορούσαν να προωθήσουν τη μελέτη των συλλογών και των προγραμμάτων μουσείων με ειδικό ενδιαφέρον στη μουσική κληρονομιά σχετικά με την αξιοποίηση τους στη σχολική εκπαίδευση καθώς αποτελούν χώρους άτυπης μάθησης που λειτουργούν συμπληρωματικά με την τυπική

σχολική εκπαίδευση. Σε μια επόμενη εργασία θα μπορούσε να διερευνηθεί η εξέλιξη του μουσικοπαιδαγωγικού έργου από πιθανές επιρροές του σε σχέση με προγράμματα άλλων φορέων και οργανισμών, όπως η Λυρική Σκηνή, η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η Συμφωνική Ορχήστρα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και Θεσσαλονίκης, το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων "Φοίβος Ανωγειανάκης" κ.τλ.

Στον ίδιο άξονα, ο τομέας της συμμετοχής του κοινού (ιδιαίτερα του μαθητικού) σε ανάλογα προγράμματα μουσικής εκπαίδευσης θα ήταν σκόπιμο να ερευνηθεί ώστε να διαφανούν με περισσότερη σαφήνεια οι ανάγκες του κοινού, η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων, η αξιολόγησή τους και συνακόλουθα ο προσανατολισμός και οι απαιτήσεις του σχεδιασμού από πλευράς του οργανισμού / φορέα που τα υλοποιεί.

Επίσης, καθώς η σύγχρονη τεχνολογία εξελίσσεται, θα ήταν σκόπιμο να ερευνηθεί η συμβολή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social networks) ως προς την παιδαγωγική και επιστημονική τους χρήση αλλά και την αποτελεσματικότητά τους σε σχολικές εφαρμογές για τη μουσική εκπαίδευση στο πλαίσιο της πολιτισμικής τεχνολογίας της εκπαίδευσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε περιόδους σαν κι αυτή που διανύουμε, η οικονομική ανάκαμψη και η κοινωνική συνοχή συνιστούν ένα δυναμικό δίπολο, το οποίο κάθε πολιτική πρόταση ή πρόγραμμα ανάπτυξης οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν. Για την προώθηση μάλιστα της βιώσιμης ανάπτυξης της μουσικής στην εκπαίδευση, που είναι και ο στόχος για κάθε κράτος το οποίο ολιστικά προσεγγίζει τις Τέχνες στην εκπαίδευση και που δεν διαχειρίζεται απλά το *σήμερα*, αλλά οραματίζεται και μεθοδεύει το *αύριο*, αναδεικνύεται η σημασία του πολιτιστικού σχεδιασμού στην εκπαίδευση πιο επίκαιρη και επιτακτική από ποτέ.

Στην κατεύθυνση αυτή, η πολιτιστική πολιτική αδιαμφισβήτητα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αιχμή του δόρατος της ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο περιφερειών και δήμων. Αν αναλογιστούμε ότι ο πολιτιστικός τομέας στη χώρα προσφέρει συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία εν πολλοίς παραμένουν αναξιοποίητα, λόγω οργανωτικών αγκυλώσεων, αναποτελεσματικών δομών, πεπαλαιωμένων πρακτικών και συντεχνιακών νοοτροπιών, κατανοούμε το μέγεθος του χάσματος που πρέπει να καλυφθεί.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η οικονομική ανάπτυξη, όπως προκύπτει από την οικονομική θεωρία, καθορίζεται από τη διαθεσιμότητα και το βαθμό αξιοποίησης του φυσικού κεφαλαίου (φυσικοί πόροι), του παραγόμενου κεφαλαίου (εξοπλισμός), του ανθρώπινου κεφαλαίου (γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες) και του κοινωνικού κεφαλαίου (πόροι που ενυπάρχουν στις οικογενειακές σχέσεις και την κοινωνική οργάνωση μιας κοινότητας, όπως η κοινωνική εμπιστοσύνη, η πολιτική συμμετοχή και τα πολιτιστικά - κοινωνικά δίκτυα), η πολιτιστική πολιτική για τη μουσική εκπαίδευση θα πρέπει να συνδεθεί με τους στόχους της βιώσιμης οικονομικής εθνικής ανάπτυξης, όπως, επίσης, θα πρέπει να βασισθεί σε μια ρεαλιστική καταγραφή των διαθέσιμων πόρων για τη μουσική εκπαίδευση αλλά και την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού προγράμματος διαχείρισης όλων των παραπάνω.

Η ενδυνάμωση του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου είναι σκόπιμο να λειτουργήσει ως προτεραιότητα, καθώς αποδεικνύεται ότι ένα μεγάλο μέρος της οπισθοδρόμησης στην εκπαίδευση για τον πολιτισμό ανά τον κόσμο, οφείλεται στην έλλειψη κοινωνικής εμπιστοσύνης απέναντι στους θεσμοθετημένους φορείς της πολιτιστικής εκπαίδευσης καθώς σε ένα τέτοιο καθεστώς οι διαδικασίες καινοτομίας υπονομεύονται. Είναι απαραίτητη δηλαδή η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στους επίσημους θεσμούς και τα όργανα άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, αλλά και η ενεργή συμμετοχή σε άτυπα δίκτυα πολιτών που σχηματίζονται με αντικείμενο την ανταλλαγή

απόψεων και την ανάληψη πρωτοβουλιών σε σχέση με τον πολιτισμό. Από το πνευματικό κέντρο ενός δήμου ή τη δημοτική επιχείρηση πολιτισμού έως τα αρμόδια υπουργεία για θέματα πολιτισμού και εκπαίδευσης, από τον εθνοτοπικό σύλλογο μιας περιοχής έως τις επιστημονικές ενώσεις και τα σωματεία, αλλά και τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα, είναι ανάγκη να υπάρξει σύνθεση απόψεων, συναίνεση σε επίπεδο προγραμματισμού και συνεργασία σε επίπεδο υλοποίησης.

Βαρύνουσα σημασία έχει ασφαλώς και η διαχείριση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Ο δημόσιος και ευρύτερος δημόσιος τομέας αποτελούσε μέχρι πριν λίγο καιρό τον κύριο εργοδότη. Δεδομένων όμως των διαρθρωτικών αλλαγών που πραγματοποιούνται στο δημόσιο τομέα και την τοπική αυτοδιοίκηση, είναι επόμενη η ύπαρξη σημαντικών συνεπειών στον κλάδο της μουσικής, καθώς επίσης και η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη ζήτηση για ανάλογα πολιτιστικά προϊόντα και υπηρεσίες που επιδρά και στον τομέα της απασχόλησης. Τέλος, το γεγονός ότι το πλέον ελπιδοφόρο κομμάτι του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας, οι νέοι με ακαδημαϊκές σπουδές και υψηλό βαθμό εξειδίκευσης, αναζητά την επαγγελματική του ανέλιξη εκτός της χώρας, εγείρει πολλά ερωτήματα σχετικά με την τύχη της ανάπτυξης πολιτικών για τη μουσική εκπαίδευση.

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι θεωρείται άμεσα απαραίτητη η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος διαχείρισης του ανθρώπινου κεφαλαίου στη σχολική εκπαίδευση καθώς και η παροχή ευκαιριών για την διατήρηση εντός της επικράτειας των πλέον ικανών ατόμων, ταυτόχρονα με την αξιοποίηση των δεξιοτήτων και των γνώσεων όπως και την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών με την παροχή κινήτρων στην εκπαίδευση για να συμβάλουν ενεργά στην εφαρμογή των προωθούμενων πολιτιστικών πολιτικών.

Σε αυτή την κατεύθυνση, μείζονος σημασίας θεωρείται η συνεργασία με την ακαδημαϊκή κοινότητα, με την αρωγή της οποίας θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σημαντικά βήματα για τη διάδοση της καινοτομίας στην μουσική εκπαίδευση. Αναφορικά δε, με τα παράγωγα στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης, απαιτούνται συγκροτημένες ενέργειες σχεδιασμού πολιτιστικής πολιτικής, καθώς η ενσωμάτωση των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων στις πρακτικές των σχολείων, αποτελούν το σύγχρονο ζητούμενο που θα της επιτρέψει να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο ως φορέας παραγωγής πολιτιστικού περιεχομένου στην εποχή της πληροφορίας.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνά μας ισχυροποιούν τη θέση της μουσικής παιδείας στο εκπαιδευτικό σύστημα ενισχύοντας την αυτονομία της και τη σημαντικότητά της ως ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο και αδιαπραγμάτευτο πολιτιστικό αγαθό για τη διαχρονική εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδη, Γ. (2009). *Ο ρόλος της Διεύθυνσης Ανθρώπινου Δυναμικού στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της διοίκησης πολιτισμικών μονάδων. Η περίπτωση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία. Αθήνα: Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΕΑΠ.
- Access to Culture Platform (2009). *Policy Guidelines*. Brussels.
- Αδάμης, Μ. (1977). Η ελληνική παράδοση στη μουσική εκπαίδευση. Στο *Πρακτικά Σεμιναρίου – Μουσική στην Εκπαίδευση*. Λευκωσία. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου.
- Αδαμοπούλου, Μ. (2002). Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και ελληνική πραγματικότητα. *Μουσική Εκπαίδευση*, 11 (3), 176-186.
- Adams, P. (2001). Resources and Activities Beyond the School. Στο C. Philpott και C. Plummeridge (Eds.), *Issues in Music Teaching* (pp.182-193). London, New York: Routledge.
- Adams, P., & Richards, C. (1999). *Treeline-Online, An Evaluation of the Tree-line-online Project 1998/9. New Audiences Programme*. Ανασύρθηκε στις 23.1.2007 από <http://www.newaudiences.org.uk/resource.php?id=821>
- Αθανασόπουλος, Σ. Δ. (1990). *Για μια πολιτική της κουλτούρας*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης.
- Αθανασοπούλου, Α. (2002). Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική. Στο Α.Αθανασοπούλου, Ε.Γλύτση & Α.Χαμπούρη – Ιωαννίδου (Επιμ.), *Οι Διαστάσεις των Πολιτισμικών Φαινομένων. Πολιτιστικό Πλαίσιο*, τομ.Β' (σ.σ. 138-215). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αθανασούλα - Ρέππα, Α., Κουτούζης, Μ., Μαυρογιώργος, Γ., Νιτσόπουλος, Β., & Χαλκιώτης, Δ. (1999). *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αθανασούλα - Ρέππα, Α., Κουτούζης, Μ., & Χατζηευστρατίου, Ι. (1999α). *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων Κοινωνική και Ευρωπαϊκή Διάσταση της Εκπαιδευτικής Διοίκησης*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αθανασούλα – Ρέππα, Α. (1999β). Ο εκπαιδευτικός οργανισμός στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Περιβάλλον. Στο Α.Αθανασούλα – Ρέππα, Μ.Κουτούζης, & Ι.Χατζηευστρατίου (Επιμ), *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων. Κοινωνική και Ευρωπαϊκή Διάσταση της Εκπαιδευτικής Διοίκησης*. Τομ.Γ'. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο .
- Alessi, S. M., & Trollip, S., R. (2001). *Πολυμέσα και Εκπαίδευση. Μέθοδοι και ανάπτυξη* (3η Έκδοση). Αθήνα: Γκιούρδας.
- Alperson, P.A. (1991). *What's is Music? An Introduction to the Philosophy of Music*. PE: Pennsylvania Press.

- Ανδρέου, Α., & Παπακωνσταντίνου, Γ. (1990). *Οργάνωση και Διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος. Θεωρητική Προσέγγιση και Ιστορική επισκόπηση*. Αθήνα: Εξάντας.
- Ανδρούτσος, Π. (2009). Φιλοσοφικές τάσεις στη Μουσική Παιδαγωγική. Στο Ξ.Παπαπαναγιώτου (Επιμ), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής* (σ.σ. 3-25). Θεσ/κη: ΕΕΕΜΕ.
- Ανδρούτσος, Π. (1995). *Μέθοδοι διδασκαλίας της Μουσικής- Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*. Αθήνα: Orpheus.
- Αnon, (1955). *Introduction. In Music in Education*. UNESCO.
- Αντωνακάκης, Δ., & Χιωτάκη, Ε. (2007). *Μουσική Παιδαγωγική, διαθεματικές εφαρμογές για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αντωνίου, Π. (2007). Νέες Τεχνολογίες στη Φυσική Αγωγή. Στο: Ε.Κιουμουρτζόγλου (Επιμ.), *Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου Αιώνα. Θεωρητικές Προσεγγίσεις* (Τόμος 1^{ος}, σ.σ.129-149). Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδη.
- Αποστολίδου, Κ., & Ζεπάτου, Χ. (2012). *Μουσική Ε΄ Δημοτικού. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Αποστολίδου, Κ., & Ζεπάτου, Χ. (2009). Ακροώμαι – Συμμετέχω – Δημιουργώ: Διδακτική αξιοποίηση του ηχητικού υλικού των audio cds που συνοδεύουν το διδακτικό πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού». *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, ΕΕΜΑΠΕ, 7-8, 44-53.
- Αργυρίου, Μ., Γέραλη, Κ., Γέραλη, Α., Γιαννούλα, Κ., Καμπύλης, Π., Καραμπερόπουλος, Κ., Μαγαλιού, Μ., Περακάκη, Ε., Πριονάς, Α., Σινάνογλου, Δ., Σιτώτης, Γ. & Τασούλα, Α. (2010). *European Music Portfolio: A creative way into languages (EMP-L). Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής -Μια δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών. Εγχειρίδιο πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ. Διαθέσιμο στο http://primarymusic.gr/images/editions/online/emp-l/piloting_booklet.pdf
- Αργυρίου, Μ. (2011). *Η πολυμορφική διάσταση της διαδικτυακής κοινότητας μάθησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η περίπτωση του Moodle*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία. Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αργυρίου, Μ., & Κουτσούμπα, Μ. (2011). 10+1 θεωρίες για την πολυμορφική διάσταση του Moodle ως παιδαγωγικό εργαλείο. Στο Α. Λιοναράκης (επιμέλεια), *Alternative Forms of Education, Proceedings of the 6th International Conference on Open and Distance Learning* (vol:A, σελ. 654-668). Διαθέσιμο στο <http://icodl.openet.gr/index.php/icodl/2011/schedConf/presentations>
- Αργυρίου, Μ., Τσούτσια - Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010α). *Μουσική Α΄ Δημοτικού - Βιβλίο μαθητή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Αργυρίου, Μ., Τσούτσια - Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010β). *Μουσική Α΄ Δημοτικού - Τετράδιο μαθητή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Αργυρίου, Μ., Τσούτσια - Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010γ). *Μουσική Β΄ Δημοτικού - Βιβλίο μαθητή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

- Αργυρίου, Μ., Τσούτσια - Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010δ). *Μουσική Β' Δημοτικού – Τετράδιο εργασιών*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Αργυρίου, Μ., Τσούτσια - Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010ε). *Μουσική Α' και Β' Δημοτικού- Βιβλίο εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Αργυρίου, Μ. (2010). Μουσική Εκπαίδευση και Αισθητική Αγωγή: Ζητήματα Εκπαιδευτικής Πολιτικής μέσα από την Παιδαγωγική Αλληλεπίδρασή τους. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα, 1-2*, 23-35.
- Αργυρίου, Μ. (2008α). Mine and other. *Cultural policy in the field of Aesthetic Education*. School of Arts. Finland: University of Turku.
- Argyriou, M. (2008b). Music Teachers' life-long learning: Issues of organization, planning and evaluation of a pilot study by the Greek Association of Primary Music Teachers (EEMAPE) – National Youth Foundation (EIN), August 2007. In *Proceedings of ISME International Conference, July 20-25 2008*. Bologna: ISME.
- Αργυρίου, Μ. (2008c). Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. *Μια έρευνα σχετικά με τα βασικά μεθοδολογικά εργαλεία για τη θεμελίωση επιπέδου και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτομόρφωσης του εκπαιδευτικού της μουσικής στην Ελλάδα*. 3ο Σεμινάριο Θεωρίας, Εφαρμογής & Έρευνας στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Αθήνα: Κέντρο Λειτουργίας και Διαχείρισης Δικτύου. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αργυρίου, Μ. (2008d). Θεσμοί πολιτισμού και Εκπαιδευτικά Προγράμματα (β' μέρος). *Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα, 4*, 49-55.
- Αργυρίου, Μ. (2008ε). Ο εκπαιδευτικός Μουσικής Αγωγής στα Νέα Προγράμματα Σπουδών: Δυναμικές και ανασχέσεις. Στο *Πρακτικά 9ου Συνεδρίου της Μονάδας Μεθοδολογίας και Προγραμμάτων Εκπαίδευσης, 18-20 Ιανουαρίου 2008*. Αθήνα. Πανεπιστήμιο Πατρών: Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.
- Αργυρίου, Μ., & Κουτσούμπα, Μ. (2007α). Πολυπολιτισμική προσέγγιση σχεδίων εργασίας: Θεωρητικό πλαίσιο και διδακτικές εφαρμογές στη μουσική. Στο Γ.Δ. Καψάλης & Α.Ν. Κατσίκης (Επιμ.), *Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας*, Πρακτικά Συνεδρίου (σελ. 1587-1593). Ιωάννινα: Σχολή Επιστημών Αγωγής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Αργυρίου, Μ., & Κουτσούμπα, Μ. (2007b). Διαπολιτισμική εκπαίδευση και διαθεματικότητα μέσα από τη μουσική αγωγή. Η εφαρμογή ενός σχεδίου εργασίας στην Ε' και ΣΤ' δημοτικού. *Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα, 4*, 64-78.
- Αργυρόπουλος, Α. (1934). *Μουσική Αγωγή. Συμπλήρωμα*. Εν Αθήναις: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

- Αργυρόπουλος, Α. (1914). *Η μουσική των παιδαγωγικών σχολείων ήτοι οδηγός της διδασκαλίας της ωδικής εν τοις διδασκαλείοις, δημοτικοίς και αστικοίς σχολείοις και γυμνασίοις*. Αθήνα: Δεληγιάννης.
- Αριστοτέλης, (2004). *Άπαντα: Περί Ποιητικής*. Αθήνα. Κάκτος
- Arms, W. Y. (2000a). *Digital Libraries*. Cambridge: The MIT Press.
- Aspin, D. (1996). Book Review. Music Matters. *International Journal of Music Education*. Vol.27, 51-60.
- Austrian Presidency of the EU, 2006. European Specialist Conference: Promoting Cultural Education in Europe. *A Contribution to Participation, Innovation and Quality*. Conference report. Graz, 8-10 June 2006. Federal Ministry for Education, Culture and Science: Vienna.
- Austin, J. R., & Vispoel, W. P. (1998). How american adolescents interpret success and failure in classroom music : Relationships among attributional beliefs, self-concept and achievement. *Psychology of Music*, 26, 26-45.
- Βαζίμας, (2009). Μια βαλίτσα, ένα ταξίδι. Στο Μ.Αργυρίου και Π.Καμπύλης (Επιμ), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη. Θεωρία και εφαρμογή στη Μουσική Εκπαίδευση*. Περιλήψεις Πρακτικών, 3ο Διεθνές Συνέδριο, 8-10 Μαΐου 2009, IST STUDIES. Αθήνα. ΕΕΜΑΠΕ.
- Bamford, A. (2009). *An Introduction to Arts and Cultural Education Evaluation*. Unpublished paper commissioned by Creativity, Culture and Education (CCE). The report formed the basis of the recommendations adopted by the EU's Open Method of Co-ordination group on the synergies between culture and education in June 2009.
- Bamford, A. (2006). *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*. Berlin: WaxmannVerlag.
- Banks, O. *Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*. (Σ.Ράσης, Μτφ.). Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Βαρελάς, Δ. (2002). Orff-Schulwerk. Η ιστορία του, η παιδαγωγική του, η φιλοσοφία του. *Ρυθμοί*, 35, 3-9.
- Basic Concepts in Music Education, (1958). *The Fifty-seventh Yearbook of the National Society for the Study of Education*, Part I. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bassand, M. (1993). *Culture and regions of Europe*. Strasburg: Council of Europe Publising.
- Βασιλειάδης, Λ. (2007). Η Ευρωπαϊκή προοπτική της Μουσικής Εκπαίδευσης: Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Στο *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα. Μουσική και Παιδεία – Αναδρομή, Αξιολόγηση και Προοπτικές*, Πρακτικά 1ου Επιστημονικού Συνεδρίου, 16-17 Μαρτίου 2007 (σ.σ.48-50). Ξάνθη: Πανελλήνια Ένωση Γονέων Μουσικών Σχολείων.
- Bateson, G. (1978). *Steps to an ecology of mind*. New York: Ballantine Books.
- Baumgarten, A. G. (1986). *Aesthetica*. New York: Hildesheim, G.Olms.

- Bell, J. (1999). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*. (Α. Ρήγα, Μτφ). Αθήνα: Gutenberg.
- Bennett, T., & Mercer, C. (1998). *Improving Research and International Cooperation for Cultural Policy*. Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development. Stockholm, Sweden, 30 March - 2 April 1998. UNESCO.
- Βενιζέλος, Ε. (1999). *Διαχρονία και Συνέργεια. Μια Πολιτική Πολιτισμού*. (2η έκδοση). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Βενιζέλος, Ε. (1998). *Γιατί ο πολιτισμός είναι πολιτική*. Το Βήμα, 06/12/1998. Ανακλήθηκε στις 27.2.2013 από <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=105676>
- Βεργίδης, Δ., & Τουρκάκη, Δ. (2005). Από τα εκπαιδευτικά προγράμματα τι μένει στα σχολεία: Η περίπτωση του προγράμματος Μελίνα μετά την πειραματική εφαρμογή του. *Επιστημονική Επετηρίδα Αρέθας*, 37-58. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.elemedu.upatras.gr/?section=578>
- Βεργίδης, Δ., & Βαϊκούση, Δ. (2003). *Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός - Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ – ΥΠΠΟ - ΓΓΕΕ.
- Βεργίδης, Δ. (1993). Νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, *Σύγχρονη εκπαίδευση*, 69, 43-49.
- Bessom. M.E., Tatarunis, A.M., & Forucci, S.L. (1974). *Teaching music in today's secondary schools*. New York: Holt, Rinehart & Winston, Inc.
- Blacking, J. (1981). *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*. (Μ.Γρηγορίου, Μτφ.). Αθήνα: Νεφέλη.
- Blacking, J. (1973/1976). *How Musical Is Man?* London: Faber & Faber.
- Βλάχος, Κ. Γ. (1977). *Πολιτική* (Τόμος Α). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Bloch, M. (1991). *Language, Anthropology and Cognitive Science* (Vol. 26, 2, pp. 183-198). Man New Series.
- Bloome, D., & Robertson, A.E. (2001). *Γλώσσα και Πολιτισμός: Οι μαθητές/-τριες ως ερευνητές/-τριες*. (Μ.Καραλή, Μτφ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Boal, J. (2003). *Ερωτήματα και αντιφάσεις των ορισμών της τέχνης*. Ανασύρθηκε στις 22-7-2009, from http://www.theatroedu.gr/EandT_e-mag_Dec2003_GR_01.pdf
- Boshier, R. (1998). Edgar Faure after 25 years: down but not out, Holford, J. et al. *International perspectives on lifelong learning*, (pp.3-20). London: Kogan Page.
- Βουδούρη, Δ. (1992). Η προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην προοπτική της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς. Αθήνα: Παπαζήση.
- Βουδούρη, Δ., & Στρατή, Α. (1999). *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Κείμενα*. Αθήνα: Σάκκουλας
- Boughton, D., Eisner, E., & Ligtoet, J. (Eds.) (1996). *Evaluating and Assessing the Visual Arts in Education: International Perspectives*. NY: TeachersCollegePress

- Bourdieu, P. (2002). *Η Διάκριση. Κοινωνική Κριτική της Καλαισθητικής Κρίσης*. (Κ.Καψαμπέλη, Μτφ.). Προλογ. Ν.Παναγιωτόπουλος. Αθήνα: Πατάκης.
- Bourdieu, P. (1983). *The field of cultural production, or: The economic world reversed Poetics* (pp. 311-356). Elsevier B.V.
- Bornoff, J. UNESCO and Music Education. Appendix A, CIM/C5. Paris: UNESCO, 1.
- Bowman, W. (2002). Educating musically. In R.Colwell & C.Richardson (Eds.), *New Handbook of Research on Music Teaching and Learning*. (pp.63-84). New York: Oxford University Press.
- Bowman, W. (1992). Philosophy, criticism, and music education: some tentative steps down a less-travelled road. *Bulletin of the Council of Research in Music Education*, 114, 1-19.
- Bowman, W. (1991). A plea for pluralism: Variations on a theme by George McKay. In R.J.Colwell, (Ed.), *Basic Concepts on Music Education II* (pp.94-110). Colorado: University Press of Colorado.
- Bowman, W. (1998). *Philosophical Perspectives on Music*. New York: Oxford University Press.
- Brauer, G. (1995). Προσβάσεις στην Αισθητική Αγωγή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. *Παιδαγωγικόςλόγος*, 1, 9-21.
- Brendel, A. (1990). *Music Sounded Out*. London: Robson Books.
- Bresler, L. (1995). The subservient, co-equal, affective and social integration styles and their implications for the arts. *Arts Education Policy Review*, 96, 32.
- Broquist, O. H. (1961). *A survey of the attitudes of 2594 Wisconsin elementary school pupils toward their learning experience in music*. Ph.D Thesis. University of Wisconsin, Madison.
- Broudy, H. (1958). A Realistic Philosophy of Music Education. In *Basic Concepts in Music Education*, The Fifty-seventh Yearbook of the National Society for the Study of Education (p. 86). Chicago: The University of Chicago Press.
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1966). *Towards a theory of instruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1960). *The Process of Education*. Cambridge: Harvard University Press
- Buckler, J. (2002). *A fresh approach to writing lyrics and setting words to music*. Retrieved from English National Opera. http://www.eno.org/src/ENO_Baylis_VocalandLyricWriting.pdf
- Bull, M., & Back, L. (2003). *The Auditory Culture reader*. Oxford: Berg.
- Γαβριήλ, Γ. (1995). Πολιτισμική θεώρηση των οργανώσεων. Στο Ι.Τσιβάκου, (Επιμ.), *Δράση και σύστημα*. Αθήνα: Θεμέλιο.

- Cady, H. (1967). Projections concerning Change in Music Education Research. In Sneider & Sedoris (Eds), *Contemporary approaches to creative thinking* (p.p 1-30). NewYork: Atherton.
- Γάκη, Ε. (2009). *Στρατηγικός σχεδιασμός και ανάπτυξη πολιτιστικών οργανισμών: Η περίπτωση του Μουσείου Μουσικών Οργάνων Θεσσαλονίκης*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Campbell, P.S. (2003). Music Education, Multiculturalism & Plyralism, Lesson Plans, Musicology. *Music Educators Journal*, 90 (1), 21.
- Campbell, P.S. (2002). The Musical Cultures of children. In L.Bresler & C.M Thompson (Eds.), *The Arts in Children's Lives. Context, Culture and Curriculum*. (pp.57-69). The Pennsylvania State University. USA. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Campbell, P.S. (1998). *Songs in their heads: Music and its meaning in children's lives*. N.Y.: Oxford University Press.
- Campbell, P.S., & Scott-Kassner, C. (1995). *Music in Childhood. From Preschool through the Elementary Grades*. NewYork: SchirmerBooks.
- Γέρου, Θ. (1978). *Προβληματική στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Τολίδη.
- Γερμένη, Π. (2009). *Σύγκριση Πολιτιστικής Πολιτικής Ελλάδας – Ιταλίας*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γεωργίου, Θ. (2010). *Πολιτιστικά Προγράμματα και Εκπαίδευση στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γεωργίου, Μ. (2009). *ORFF – SCHULWERK: Η Συμβολή του στη μουσική εκπαίδευση και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Απόψεις ελλήνων και ξένων εκπαιδευτικών μέσα από συνεντεύξεις*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Θεσ/κη: Σχολή Καλών Τεχνών - ΑΠΘ.
- Γεωργούλης, Δ.Κ. (1973). *Γενική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Παπαδήμας
- Charman, L. (1993). *Διδακτική της τέχνης. Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή*, (Α.Λαπούρτας., Α.Χαραλαμπίδης., Γ.Κυπραίου., Ε.Βαρδάλου., Μτφ.). Αθήνα: Νεφέλη.
- Charvet, P. (2003). *Comment parler de musique aux enfants. La musique classique*. Paris: CNDP.
- Γιούλαπτη, Ι. (2009). Μια φορά κι έναν καιρό ήταν η μουσική. Στο Μ.Αργυρίου & Π.Καμπύλης (Επιμ), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη. Θεωρία και εφαρμογή στη Μουσική Εκπαίδευση*. Περιλήψεις Πρακτικών, 3ο Διεθνές Συνέδριο, 8-10 Μαΐου 2009, IST STUDIES. Αθήνα. ΕΕΜΑΠΕ.
- Γκαντζιάς, Γ. (2002). *Ο πολιτισμός της γνώσης και η γνώση της τεχνολογίας στον 21ο αιώνα. Τάσεις*. Διαθέσιμο στον www.economics.gr/articleData

- Γκαντζιάς, Γ., & Καμάρας, Δ. (2000). *Ψηφιακή επικοινωνία, νέα μέσα, κοινωνία των πληροφοριών*. London: Zeno Publishers
- Γκέφου - Μαδιανού, Δ. (1999). *Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Γκιζελής, Γ. (1980). *Το πολιτισμικό σύστημα. Ο σημειωτικός και επικοινωνιακός χαρακτήρας του*. Αθήνα: Γρηγορόπουλος.
- Γκικόσος, Γ. (2009). *Εγκυρότητα και αξιοπιστία κλιμάκων διαδραστικής απόστασης στο περιβάλλον του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γκόβας, Ν., & Δεμερτζή, Κ. (2001). Πολιτιστικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο Γ.Μπαγάκης (Επιμ.), *Εμπειρίες και σκέψεις εκπαιδευτικών για τα προαιρετικά προγράμματα: Πολιτιστικά, Περιβαλλοντικά, Comenius, Κινητικότητα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκότοβος, Α. (1982). Η αναγκαιότητα της Επιμόρφωσης και ο ρόλος της στην αποτελεσματικότητα των αλλαγών της εκπαίδευσης, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 9, 28-33
- Γκότσης, Σ. (2000). *Ερμηνευτικές - εκπαιδευτικές προσεγγίσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους*. Πρακτικά ημερίδας Παιδεία και Αρχαιολογία: Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Χαλκίδα: ΥΠ.ΠΟ.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education in Education* (6th ed.). New York. Routledge.
- Conrats, B., & Smidt, H. (2005). *The funding of university-based research and innovation in Europe: An Exploratory Study*. European University Association.
- Council of Europe (1997). *In from the margins. A contribution to the debate on Culture and Development in Europe*. Strasbourg.
- Cox, G. (2001). Teaching Music in Schools. In C. Philpott & C. Plummeridge (Eds.), *Issues in Music Teaching* (pp. 9-20). London, New York: Routledge.
- Cultuurnetwerk Nederland, (2002). *A Must or a-Muse – Conference Results. Arts and Culture in Education: Policy and Practice in Europe*. Report of the European Conference, Rotterdam, 26-29 September 2001. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Γραμματάς, Θ. (2010). Θέατρο και Πολιτισμός σε σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, ΕΕΜΑΠΕ, 1-2, 7-15.
- Γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Ελλάδα (2001). *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το κοινοβουλευτικό Όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα
- Γρηγορίου, Μ. (2003). Η διευκόλυνση της επικοινωνίας και η οργάνωση των συναισθημάτων. Στο Βιρβιδάκης κ.ά (Επιμ.), *Τέχνες II: Επισκόπηση Ελληνικής Μουσικής και Χορού. Διαλεκτικοί Συσχετισμοί – Θεωρία της Ελληνικής Μουσικής* (Τομ. Α) (σ.239). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο..

- Γρόλλιος, Γ.(2005). *Ιδεολογία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πολιτική. Λόγος και Πράξη των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για την Εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Christov, D. (1976). Programme for 1977/78. *Circular letter*, No 21. In M.McCarthy (Ed.) (2003), *Toward Global Community: The International Society for Music Education 1953-2003* (p.74). ISME.
- Creswell, J.W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cropley, A. J. (2001). *Creativity in education & learning: A guide for teachers and educators*. New York: Routledge.
- Cropley, A. (1980). Lifelong Learning and Systems of Education: an overview. In A.Cropley (Ed.), *Towards a System of Lifelong Education: some practical considerations*. Oxford, Pergamon Press.
- Crook, E., Reimer, B., & Walker, D. (1985). *Silver Burdett Music* (Grades 1-6). Morristown, NJ: SilverBurdett.
- Crook, E., Reimer, B., & Walker, D. (1974). *Silver Burdett Music: teacher's edition*. University of Michigan.
- Cuche, D. (2001). *Η έννοια της κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Δαγτόγλου, Δ. Π. (1993). *Βασικά στοιχεία της συνθήκης του Μάαστριχτ. Μια κριτική ανάλυση*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Dalcroze, E. J. (1967). *Rhythm and Music Education*, (H.F.Rubinstein, Trans.). London: Whitestable.
- Δασκαλάκης, Α. (1968). *Κείμενα – πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως* (3η σειρά: Τα της παιδείας), τομ.Α΄ & Β΄. Αθήνα.
- Δάφνη, Ν. (2009). Η Μουσική διάσταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Στο Μ.Αργυρίου και Π.Καμπύλης (Επιμ), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη. Θεωρία και εφαρμογή στη Μουσική Εκπαίδευση*. Περίληψεις Πρακτικών, 3ο Διεθνές Συνέδριο, 8-10 Μαΐου 2009, ISTSTUDIES. Αθήνα. ΕΕΜΑΠΕ.
- Διαμαντικός, Κων.(2007). *Θεωρία και πρακτική αξιολόγησης προγραμμάτων, δράσεων και πολιτικών*. Αθήνα: Παπαζής
- D'Angelo, M., & Vesperini, P. (1998). *Cultural Policies in Europe: A comparative approach*. Strasburg: Council of Europe Publising.
- Debesse, M., & Mialaret, G. (1985). *Οι παιδαγωγικές επιστήμες. Κοινωνιολογία της παιδείας. Κοινωνικές πλευρές της αγωγής*. (τόμος 6). Αθήνα: Δίπτυχο.
- Δελμούζος, Α. (1950). *Το Κρυφό Σχολείο, 1908-1911*. Αθήνα: Γαλλικό Ινστιτούτο.
- Delors, J. et al. (1996). *Learning: The treasure within*. Paris: UNESCO.

- Δεμερτζή, Κ. (2009). Η δυναμική των προαιρετικών προγραμμάτων και οι χαμένες ευκαιρίες. Στο Γ.Μπαγάκης & Κ.Δεμερτζή (Επιμ.), *Ένα χρόνο μετά την εφαρμογή των νέων αναλυτικών προγραμμάτων. Τι άλλαξε;* Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Δεμερτζή, Κ. (2007). *Η ανάπτυξη του σχολείου μέσα από την αξιοποίηση του δυναμικού της σχολικής κοινότητας και ο ρόλος του κριτικού φύλου*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: ΤΕΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Δεμερτζή, Κ. (2001). *Το θέατρο ως προαιρετική σχολική δραστηριότητα*. Μεταπτυχιακή εργασία. Αθήνα: Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Dennis, B. (1966). *Metamorphosis in Modern Culture: The Parallel Evolution of Music and Painting in the Twentieth Century, Tempo New Series* (vol 78) (pp. 12-21). Cambridge University Press.
- Dennis, B. (1975). *Projects in Sound*. London: Universal Edition.
- Δερμάτη, Π. (2009). *Πολιτιστικοί οργανισμοί και εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι διαφορετικές εκφάνσεις του εκπαιδευτικού ρόλου του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Dewey, J. (1982). *Το σχολείο που μ' αρέσει*. (Μ.Μιχαλοπούλου, Μτφ.). Αθήνα: Γλάρος.
- Dewey, J. (1939). *Ελευθερία και πολιτισμός*. (Μ.Οικονόμου, Μτφ.). Αθήνα: Παπαδημητρίου.
- Dewey, J. (1934/1958). *Arts as Experience*. New York: Capricorn Books.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
- Δημητρόπουλος, Γ. Ε. (1981). *Παιδαγωγική Ψυχολογία. Οι θεωρίες της μαθήσεως*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Δημόπουλος, Γ., Μπαλτάς, Ν., & Χασσίδ, Ι. (Επιμ.). (2001). *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές. Ιστορία – Θεσμοί - Δίκαιο*. (τομ.Α). Αθήνα: Σιδέρης
- Δήμου, Γ. (1991). *Προγράμματα διδασκαλίας μουσικής σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης (1829-1931)*. Διπλωματική εργασία. Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Σχολή Καλών Τεχνών. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Διαμαντοπούλου, Α. (2010). *Διερεύνηση των καινοτόμων στοιχείων των εταιρικών σχολικών συμπράξεων: Σύγκριση δύο προγραμμάτων Comenius I*. Διδακτορική διατριβή. Πάτρα: ΤΕΕΑΠΗ, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Διαμαντίδης, Α. (2003). *Λεξικό των πολιτισμών. Από τον Αβανγκαρντισμό στον Ωφελιμισμό*. Αθήνα: Γνώση.
- Δογάνη, Κ. (2007). Μουσική Εκπαίδευση στην Ευρώπη: Ευρωπαϊκό Δίκτυο meNet. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, 1, 32-41.
- Δόκου, Μ. (2003). *Συγκριτική μελέτη της δομής και της οργάνωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσα στο θεσμικό της πλαίσιο*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.

- Δρεμέτσικα, Π. (2009). *Λόγοι και κίνητρα που ωθούν τους εκπαιδευτικούς των μουσικών σχολείων στην επιμόρφωση: Η περίπτωση του πειραματικού μουσικού σχολείου Παλλήνης*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. Πάτρα: Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Drummond, J. (1998). *The Power of Culture*. (vol 5) (pp.4-5). ISME Newsletter.
- Dudt, S. (2012). From Seoul to Bonn: a journey through international and European music education policies. In *Listen Out - International perspectives on music education* (p.p 126-137). NAME: USA.
- Duverger, M. (1985). *Εισαγωγή στην πολιτική*. (Σ.Οικονόμου, Μτφ.). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (2009). *Arts and Cultural Education at School in Europe*. Brussels.
- Efland, D.A (2002). *Art and Cognition: Intergrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (2008). *Μελέτη επανεξέτασης και επανακαθορισμού του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε σχέση με τις δράσεις του ΕΠΕΔΒΜ 2007-2013*. Προσβάσιμο στο http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/51/16/51_01_Full-text.pdf
- Εδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ (2009). *Μελέτη Ωρίμανσης της χρηματοδότησης Βασικής & Εφαρμοσμένης Έρευνας και της Προσέλκυσης Ερευνητών υψηλού επιπέδου από το εξωτερικό*. Υ.ΠΑΙ.ΠΘ.
- Eisner, E. (2002). *The Arts and the creation of Mind*. New Heaven and London: Yale University Press.
- Eisner, E. (1996). Qualitative research in music education: past, present, perils and promise. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 8-16.
- Eisner, W. E. (1992). Curriculum ideologies. In P. W. Jackson (Ed), *Handbook of Research on Curriculum: A Project of the American Educational Research Association* (pp. 302–26). New York: Macmillan.
- Elias, N. (1997). *Η εξέλιξη του πολιτισμού. Κοινωνιογενετικές και ψυχογενετικές έρευνες. Αλλαγές της κοινωνίας. Σχέδιασμα για μια θεωρία του πολιτισμού*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Elias, N. (1996). *Η Διαδικασία του Πολιτισμού. Μια ιστορία της κοινωνικής συμπεριφοράς στη Δύση*. (Θ.Λουπασάκης, Μτφ.). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Elliott, D.J. (1997). Putting Matters in Perspective: Reflections on a new Philosophy. *Quarterly Journal of Music Teaching and learning*, 7, 20-35.
- Elliott, D.J. (1995). *Music Matters: A new philosophy of music education*. New York. Oxford University Press.
- Ellis, G.J. (1986). *The musician, the university and the community: conflict or concord?* Armidale, New South Wales, Australia: University of New England Press.

- Enzensberger, M. H. (2000). *Πολιτική και Πολιτισμός*. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αθήνα: Scripta.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000). *Υπόμνημα σχετικά με την εκπαίδευση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής*. Βρυξέλλες.
- Ευαγγέλου, Ο. (2007). *Διαπολιτισμικά Αναλυτικά Προγράμματα*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ.Δαρδανός.
- Ευαγγέλου, Ο. (2005). *Η Διαπολιτισμικότητα στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Ελληνικού Δημοτικού Σχολείου. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- European Association of Conservatoires (2006). *The Synergy between Education and Culture – Suggestions for the EU Communication on Culture*. AEC Publications.
- European Music Council, (2011a). *Bonn Seminar Report: From Seoul to Bonn – Translating the Seoul Agenda for Music in Europe*, 2011. Ανακλήθηκε την 15.5.2012 από <http://www.emc-ime.org/cultural-policy/eu-agenda-for-culture/>
- European Music Council, (2011b). *The Bonn Declaration for Music Education in Europe*. Bonn: European Music Council.
- European Commission, (1996). *Teaching and Learning: Towards the Learning Society*. Luxembourg: Office for Official Publications.
- European Commission, (1994). *Growth, Competitiveness, Employment*. Luxembourg: Office for Official Publications.
- European Music Council, (2007-2008). A European Agenda for Culture in a Globalizing world. More than rhetoric? *Sounds in Europe*, 26.
- European Music Council, (2004). EFMET: *European Forum for Music Education and Training. Recommendations to the European Union about the role of music education and training in the new EU programme for culture*. Bonn: European Music Council.
- Eurydice, (2009a) Arts and Cultural Education at School in Europe. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Eurydice, (2009b). *Key Data on Education in Europe 2009*. Brussels: EACEA/Eurydice P9.
- Eurydice, (2009c). *National Testing for Pupils in Europe: Objectives, Organisation and Use of the Results*. Brussels: EACEA/Eurydice P9.
- Eurydice, (2000). *Lifelong Learning: the contribution of education systems in the Member States of the European Union*. Education and Culture. European Commission.
- Everard, K.B., & Morris, G. (1999). Επένδυση κονδυλίων. Στο *Αποτελεσματική Εκπαιδευτική Πολιτική*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Fabrizio, C. (1981). Cultural development in Europe in UNESCO. In *Cultural development Some Regional Experiences*. Paris: UNESCO.

- Faure, E., Herrera, F., Kaddowa, A., Lopes, H., Petrinsky, A., Rahnema, M., & Ward, F. (1972). *Learning To Be: The World of Education. Today and Tomorrow*, Paris: UNESCO/Harrap.
- Field, J. (2000). Governing the Ungovernable. Why Lifelong Learning Policies Promise so Much Yet Deliver so Little. *Educational Management & Administration*, 28(3), 249-261.
- Field, S. (1994). *Screenplay. The Foundations of Screen writing*. New York: Dell Publishing.
- Fiske, J. et al (2001). *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*. London: Routledge.
- Freese, B. (2005). Arts Education as a Means of Democratisation of Culture. In J. Robinson (Ed.), *Eurocult 21 Integrated Report* (pp.50-59). Ανασύρθηκε στις 22 Ιανουαρίου, 2008 από <http://www.eurocult21.org/books/IntegratedReport3-116screen.pdf>
- Fletcher, P. (1991). *Education and music*. New York: Oxford University Press.
- Forari, A. (2007). Making sense of music education policy. *British Journal of Music Education*, 24 (2), 135-146.
- Fowler, Ch. (1996). *Strong Arts, Strong Schools*. Oxford University Press.
- Fraze, J. (2003). I hear, I wonder, I know: Cultivating the aesthetic in an Orff Schulwerk context. *The Orff Echo*, 36 (1), 30-34.
- Friedman, T. (2000). *The Lexus and the Olive Tree. Newly updated and expanded edition*. New York: Anchors Books, A Division of Random House.
- Ζορμπά, Μ. (2006). *Πολιτισμός και Δημόσια Σφαίρα. Η διαμόρφωση μιας νέας πολιτιστικής ατζέντας*. Ανακλήθηκε στις 2/12/2011 από <http://www.opek.gr/opek/index.php?option=content&task=view&id=40>
- Ζορμπά, Μ. (1997). *Σε τι χρειάζεται η πολιτιστική πολιτική*, εφ. Το Βήμα της 11/5/97.
- Ζυγούρη, Ν. (2009). Η Μουσική των Ελλήνων 18ος -19ος αιώνας, μέσα από κειμήλια του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Εκπαιδευτικό υλικό από το πρόγραμμα «Η καθημερινή ζωή των Ελλήνων 18ος -19ος αιώνας». Στο Μ.Αργυρίου και Π.Καμπύλης (Επιμ), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη. Θεωρία και εφαρμογή στη Μουσική Εκπαίδευση*. Περιλήψεις Πρακτικών, 3ο Διεθνές Συνέδριο, 8-10 Μαΐου 2009, IST STUDIES. Αθήνα. ΕΕΜΑΠΕ.
- Gadamer, G.H (1983). *Reason in the Age of Science*. The MIT Press.
- Gagné, R.M. (1977). *The conditions of learning*. New York: Holt, Rinehart, Winston.
- Gardner, H. (1983/1993). *Frames of Mind: The theory of Multiple Intelligences*. New York: McGraw Hill.
- Gardner, H. (1990). *Art Education and Human Development*. Los Angeles, California: The Getty Education Institute for the Arts.

- Geertz, H. (2003). *Η ερμηνεία των πολιτισμών*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Gellman - Danley, B., & Fetzner, M. J. (1998). Asking the really tough questions: policy issues for distance learning. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 1(1). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.westga.edu/distance/danley11.html>
- Girard, A. (1983). *Cultural development: experiences and policies*. Paris: UNESCO.
- Giri, A.K. (2002). The Calling for a Creative Transdisciplinarity, *Futures*, 34 (1).
- Gorard, S., & Taylor, C. (2004). *Combining methods in educational and social research*. Maidenhead: Open University Press.
- Gordon, C., & Mundy, S. (2001). *European Perspectives on Cultural Policy*. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Gordon, E. (1988). *Learning sequences in music: Skill, content, and patterns*. Chicago, IL: G.I.A. Publications.
- Gordon, E. (1976). *Learning Sequences and Patterns in Music*. Chicago: G.I.A Publications.
- Gordon, E. (1967). The musical aptitude profile. *Music Educators Journal*, 53(6), 52-54.
- Gordon, E. (1965). *Musical aptitude profile manual*. Boston: Houghton Mifflin.
- Gorn, G., Goldberg, M., & Rabindra, K. (1976). *The Role of Educational Television in Changing the Intergroup Attitudes of Children in Child Development*, 47, 277-280.
- Grafton, A. & Jardine, L. (1986). *From Humanism to the Humanities. Education and the Liberal Arts in Fifteenth and Sixteenth Century Europe*. London: Duckworth.
- Green, L. (2002). *How Popular Musicians Learn: A Way Ahead for Music Education*. Aldershot: Ashgate.
- Green, L. (2001). *Music in Society and Education*. In C. Philpott & C. Plummeridge (Eds.), *Issues in Music Teaching* (pp.47-60). London, New York: Routledge.
- Green Paper on Teacher Education (2000). *High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training*. Retrieved from <http://tntee.umu.se/publications/greenpaper.html>
- Gronbach, L. J. (1984). *Essentials of psychological testing*. (4th ed). New York: Harper & Row.
- Grossberg, L. (1998). The Cultural Studies Crossroads Blues. *European Journal of Cultural Studies*, 1(1), 65-68.
- Grossberg, L., Nelson, C., & Treichler, A.P. (1992). *Καλειδοσκόπιο. Μελέτες για τον πολιτισμό*. (Μ. Διάφα, Μτφ.). Θεσσαλονίκη: Μάγια.
- Gombrich, H. E. (1994). *Το χρονικό της τέχνης* (Λ.Κάσδαγλη, Μτφ.). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Governments of the Member States, meeting within the Council of 15 November 2007b, on improving the quality of teacher education. Official Journal of the European Union C

300,(pp. 6-9). Ανακλήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007 από <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:300:0006:0009:EN:PDF>

- Habermas, J. (1986). *Theorie des Kommunikativen Handelns*, Band 1: Handlungsrationality und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt am Main.
- Hein, G. (2005). *Learning in the Museum*. London: Routledge.
- Hedt, B. L., & Pagano, M. (2011). Health indicators: Eliminating bias from convenience sampling estimators. *Statistics in Medicine* 30(5), 560-568.
- Heneghan, F. (2001). *A Review of Music Education in Ireland, Incorporating the Final Report of the Music Education National Debate (MEND – Phase III)*. Dublin Institute of Technology.
- Hickey, M., & Webster, P. R. (2001). Creative thinking in music. *Music Educators Journal*, 88, 19-23.
- Ηλιού, Μ. (1984). *Εκπαιδευτική και Κοινωνική Δυναμική*. Αθήνα: Πορεία
- Hoggart, R. (1978). In Rhoades. J. (1987), *A History of InSEA*. Ph.D Thesis. The Ohio State University. Columbus, Ohio.
- Hodges, D. (2000). Does music really make you smarter? *Southwestern Musician*, 67(9), 29.
- Hoskyns, J. (2002). Music Education. A European Perspective. In G.Spruce (Ed), *Teaching Music in secondary schools: A reader*. (pp.51-61). The Open University: Routledge Taylor & Francis group.
- Humphreys, J.T. (2002). Σύνδεση θεωρίας και πράξης στη μουσική εκπαίδευση: Μερικές ιστορικές, φιλοσοφικές και πρακτικές απόψεις. Στο *Μουσική Εκπαίδευση - Πρακτικά 3ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*. (σσ.39-51). 28-30 Ιουνίου, 2002, Βόλος. Θεσ/κη: ΕΕΜΕ.
- Humphreys, J.T. (1998). Review of In Search of Music Education, by E.Jorgensen. *International Journal of Music Education*, 31, 66-68.
- Θεοδωρακοπούλου, Μ., Παπαντώνης, Γ., Παρασκευοπούλου, Χ.Α., & Σπετσιώτης, Ι. (2012). *Μουσική ΣΤ' Δημοτικού. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Θεοδωροπούλου, Ι. (2012). *Τα Εικαστικά στο Δημοτικό Σχολείο: Η σχολική πραγματικότητα, τα σχολικά εγχειρίδια, και ο ρόλος του δασκάλου. Έρευνα δράσης στην Ε' τάξη του Δημοτικού. Προτάσεις και προοπτικές*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία. Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, ΤΕΕΑΠΗ. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάτρα.
- ΙΚΥ (1999). *Comenius- Δράση Ι. Στατιστικά στοιχεία για το πρόγραμμα*. Αθήνα: ΙΚΥ.
- Ιμβριώτη, Ρ. (1978/1985). *Παιδεία και Κοινωνία. Ελληνικά εκπαιδευτικά προβλήματα*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

- Ινστιτούτο Νεολαίας (2009). Μελέτης ωρίμανσης δράσεων Παιδείας και Πολιτισμού στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση” ΕΣΠΑ 2007-2013. Προσβάσιμο στο <http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/62/3/62.pdf>
- Ιωακειμίδης, Κ. Π. (1990). *Η Ευρώπη σε μεταλλαγή. Η Ευρωπαϊκή κοινότητα και η Ελλάδα στη νέα προοπτική*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ιωαννίδης, Γ. (2002). *Ο ρόλος του εθελοντικού τομέα στην τοπική πολιτιστική ανάπτυξη: η περίπτωση της πόλης του Πειραιά κατά την περίοδο 1974 – 2000*. Διδακτορική διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου.
- Jacob, E. (1994). *Culture, cognition and education*. In T.Husen & T.Neville Postlethwaite (Eds), *The International Encyclopedia of Education* (2nd ed.). Oxford: Pergamon.
- Jacobs, H.H (1989). The Growing Need for Interdisciplinary Curriculum Content. In Jacobs (Ed.), *Interdisciplinary Curriculum*. Alexandria, VA:ASCD.
- Jacobi-Karna, K. (2007). The Role of Play in Early Childhood Education. *The Orff Echo*, 40(1), 13-16.
- Jallade, J.P., & Mora, J.G. (2001). Lifelong Learning: international injunctions and university practices. *European Journal of Education*, 36(3), 361-377.
- Jarvis, P. (1995). *Adult and Continuing Education: theory and practice*. London: Routledge.
- Jenks, C. (1993). *Culture. Key Ideas*. London: Routledge.
- Johnston, B., & Webber, S. (2003). Information Literacy in Higher Education: A review and case study. *Studies in Higher Education*, 28, 335-352.
- Jorgensen, E.R. (2003). What philosophy can bring to Music Education: musicianship as a case in point? *British Journal of Music Education*, 20 (2), 197-214.
- Jorgensen, E. R. (1997). *In search of Music Education*. Urbana – Champaign, IL: University of Illinois Press.
- Jorgensen, E.R. (Ed.). (1993). *Philosopher, Teacher, Musician: Perspectives on Music Education*. Urbana: University of Illinois Press.
- Καζάζη, Μ. (2000). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: κοινωνικοποίηση-εκπαίδευση, η εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Κακαβούλης, Α. (1993). *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Παιδεία Ερευνητική προσέγγιση- Προβληματισμοί*. Αθήνα: Κακαβούλης.
- Κακούρου-Χρόνη Γ.(2005). *Μουσείο-Σχολείο, Αντικριστές Πόρτες στη Γνώση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Kampylis. P. (2010). *Fostering Creative Thinking. The role of Primary Teachers*. Ph.D. Thesis. University of Jyväskylä, Finland.
- Καλογήρου, Α., Ιωαννίδης, Γ., & Γασπαρινάτος, Κ. (2006). *Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα σύγχρονης κοινωνίας*. Μέρος Β’: Πολιτισμός και Ανάπτυξη. Σημειώσεις για την Κοινή Φάση σπουδών της ΕΣΤΑ. Αθήνα.

- Καλομοίρης, Μ. (1913). Η Τέχνη μου κι οι πόθοι μου. Η Μουσική στο σχολείο. *Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου*, τομ.3, 196-205.
- Καραμανάκου, Ε. (2010). *Πολιτιστικοί Οργανισμοί και Δημόσιες Σχέσεις. Στόχοι και προοπτικές στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η περίπτωση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ)*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική Εκπαίδευση στην ειδική αγωγή*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Kassotakis, M. (2000). Greece. In C.Brock & W. Tulasiewicz (Eds.), *Education in a single Europe*. London: Routledge.
- Κασσωτάκης, Μ., & Ρουσάκης, Γ. (1995). Το πρόγραμμα Σωκράτης και η ελληνική εκπαίδευση: Προκλήσεις, προβλήματα και προοπτικές. Στο Α. Καζαμίας & Γ.Κασσωτάκης (Επιμ.), *Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Σείριος.
- Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Κατσιρέας, Π. (1932). Μουσική και Σχολείον. *Διδακταλικόν Βήμα*, αρ.φ.369-370, 7.
- Κατοχιανού, Α. (2006). Μουσικοκινητική Αγωγή – Carl Orff. *Classical Music Review*, 2, 109-111.
- Καψάλης, Α., & Παπασταμάτης, Α. (Επιμ.). (2006). *Επαγγελματισμός στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Kiehn, T. M. (2007). Creative Thinking: Music Improvisational Skills Development among Elementary School Students, *Journal of Education and Human Development*, 1(2).
- ΚΕΑ European Affairs, 2009. *The Impact of Culture on Creativity. Study prepared for the European Commission, Directorate General for Education and Culture*. Brussels: ΚΕΑ European Affairs.
- Κεφάλου-Χορς, Ε. (2001). *Ρυθμική. Το χρονικό της ρυθμικής. Σύστημα και μέθοδος διδασκαλίας*. Αθήνα: Editions Orpheus.
- Κεχλιμπάρη, Μ. (2011). *Ιστορία, εφαρμογή και αξιολόγηση του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. Σέρρες: ΕΑΠ.
- Κλάδης, Δ. (2001). *Το Κοινό Ανακοινωθέν (Communiqué) των Υπουργών Παιδείας των Ευρωπαϊκών Χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001) Κείμενα - Σχόλια – Ανάλυση*. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: http://www.ypepth.gr/el_ec_pages779.htm
- Κλάδης, Δ. (2000). *Η Διακήρυξη της Μπολόνιας και η Πορεία από τη Μπολόνια στην Πράγα Κείμενα Σχόλια Ανάλυση*. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: http://www.ypepth.gr/el_ec_pages779.htm
- Klamer, A. (2002). *On the economics of art and culture*. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: www.klamer.nl/art.htm
- Κλεάνθους – Παπαδημητρίου, Μ. (1932). *Παιχνίδια με τραγούδια*. Αθήνα.

- Kluckhohn, C. (1949). *Mirror of Man* (pp17-44). McGraw Hill.
- Κοκκίδου, Μ. (2009). *Ευρωπαϊκά Μουσικά Προγράμματα Σπουδών: Φιλοσοφικοί προσανατολισμοί, Τάσεις και Συγκριτική Θεώρηση*. Θεσσαλονίκη: ΕΕΜΕ.
- Κοκκίδου, Μ. (2006α). Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Το ζήτημα της αισθητικής απόλαυσης της μουσικής. Στο Λ.Καρτασίδου, & Λ.Στάμου, (Επιμ.), *Μουσική Παιδαγωγική – Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή – Μουσικοθεραπεία - Σύγχρονες τάσεις και Προοπτικές*. Πρακτικά Ημερίδας (σ.σ.25-34). Θεσ/κη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Κοκκίδου, Μ. (2006β). *Αξιολόγηση του σχεδιασμού και δομική σύγκριση των προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της μουσικής στο δημοτικό σχολείο από χώρες / περιφέρειες της Ευρώπης*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Πανεπιστήμιο Δ.Μακεδονίας. Φλώρινα.
- Κόκκινος, Γ., & Αλεξιάκη Ε. (2002). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κοκώνης, Ι. (1830). *Εγχειρίδιον ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου*. Εν Αιγίνη.
- Κόμης, Β., & Μικρόπουλος, Α. (2001). *Πληροφορική στην εκπαίδευση*, Τόμος Β'. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόνσολα, Ν. (2006). *Πολιτιστική ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κόνσολα, Ν. (2003). *Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής* (σημειώσεις). Πανεπιστημιακές παραδόσεις για το μάθημα: Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική. Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κόνσολα, Ν. (1998). *Θέματα πολιτιστικής πολιτικής*. Αδημοσίευτες πανεπιστημιακές σημειώσεις. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κόνσολα, Ν. (1995). *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κόνσολα, Ν. (1990). *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα: Η περιφερειακή διάσταση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κόνσολα, Ν. (1982). *Οργάνωση πολιτιστικής διοίκησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Koopman, C. (1998). Music Education: Aesthetic or Praxial? *Journal of Aesthetic education*, 32 (3), 1-17.
- Κόρδος, Δ. (2011). *Η Πολιτιστική Διπλωματία ως μοντέλο προσέγγισης των διεθνών σχέσεων και του πολιτισμού. Η άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Kors, N. (2007). *Case Studies Of Non-Formal Music Education And Informal Learning In Nonformal Contexts*. Lectorate Lifelong Learning. (pp. 1-44). Music Prince Claus Conservatoire, Groningen & Royal Conservatoire. The Hague The Netherlands.
- Kotler, P. (1991). *Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ*. (Τομ. Α.). Αθήνα: Interbooks.

- Kotler, P., & Scheff, J. (1997). *Standing room only. Strategies for marketing in the performing arts*. Boston: HarvardSchoolPress.
- Κορωναίου, Α. (1992). *Νέοι και μέσα μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2003) *Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στα Σχολικά Εγχειρίδια και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουλουμπαρίτση, Α. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζει το Σχολείο: Μια μελέτη περίπτωσης μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες και αμοιβαίες δεσμεύσεις, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 57-75.
- Κουρετζής, Λ. (1998). Η Αισθητική Αγωγή στη σύγχρονη εκπαίδευση. Στο *Το παιδί και η αισθητική αγωγή*. Πρακτικά συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Αισθητικής, (σ.σ. 43-57). Αθήνα.
- Κουρή, Μ. (2007). Μουσική: Πολιτιστικοί οργανισμοί και εκπαίδευση. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, 2, 11-19. Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ.
- Κουρουπός, Γ., Μαραγκόπουλος, Δ., Μαυροειδής, Μ., Λιάβας, Λ., & Μόσχος, Κ. (1994). *Πόρισμα Επιτροπής Μουσικής του Προγράμματος Μελίνα*. Αθήνα.
- Κουτσούμπα, Μ. (2010). Η διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού σε σύγχρονα εκπαιδευτικά πλαίσια, σελ. 101-126. Στο Η. Δήμας, Β. Τυροβολά & Μ Κουτσούμπα, *Ελληνικός παραδοσιακός χορός. Θεωρήσεις για το λόγο, τη γραφή και τη διδασκαλία του*. Αθήνα: αυτό-έκδοση.
- Κουτσούμπα, Μ. (2009). Μουσικοπαιδαγωγική επιμόρφωση και εξ αποστάσεως πολυμορφική εκπαίδευση. Στο Μ.Αργυρίου (Επιμ), *Μουσική Παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές, Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή*. Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΕΜΑΠΕ). CD-rom, ISBN: 978-960-89479-7-9.
- Κουτσούμπα, Μ. (2004). Η συμβολή της διδακτικής του ελληνικού παραδοσιακού χορού στη σύγχρονη ελληνική πολυπολιτισμική κοινωνία, σελ.:213-226. Στο Ευάγγελος Αυδίκος κ.ά. (Επιμ.), *Χορευτικά Ετερόκλητα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουτσούμπα, Μ. (2002). Πολιτισμική ταυτότητα και χορός: μια πρώτη προσέγγιση. Στο *Η τέχνη του χορού σήμερα: εκπαίδευση, παραγωγή, παράσταση*, Πρακτικά Συνεδρίου Έντεχνου Χορού (σελ. 17-24). Αθήνα: Σύνδεσμος Υποτρόφων Κοινοφελούς Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης».
- Koutsouba, M. (1997). *Plurality in Motion: Dance and Cultural Identity on the Greek Ionian Island of Lefkada*. Ph.D. Thesis, Music Department, University of London.
- Κυμινού - Πριντάκη, Α. (1995). Αδημοσίευτη Εισήγηση στο Πολιτιστικό Κέντρο Θέρμης, Θεσσαλονίκη.
- Κυμινού - Πριντάκη, Α. (1992). Ίδρυση του Ελληνικού Συλλόγου Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff (ΕΣΜΑ-Carl Orff). *Ρυθμοί*, 4, 3.

- Κύρδη, Κ. (2002). *Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης στο Μουσείο – Σχολείο*. 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καβάλα 20-22 Σεπτεμβρίου, 2002 (σ.σ 26-29). ΥΠΕΠΘ - ΥΠ.ΠΟ - ICOM-Ελληνικό Τμήμα.
- Κυριακοπούλου, Σ. (2010). *Επικοινωνιακή Πολιτική Πολιτιστικών Ιδρυμάτων. Μελέτη περίπτωσης: Δημόσια εικόνα και επικοινωνία του Ιδρύματος της Βουλής μέσω των πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία. Αθήνα: Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΕΑΠ.
- Κυριακουλάκος, Π. (2009). *Οπτικοακουστικές Τεχνικές*. Σημειώσεις για το μάθημα του 7ου εξαμήνου, Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Κωστάκης, Μ. (2004). *Η Ελληνική Πολιτιστική Εξωτερική Πολιτική. Τομείς και μορφές δράσης. Στο Τριάντα χρόνια Δημοκρατία. Το Πολιτικό Σύστημα της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας, 1974-2004*. Συνέδριο του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Ρέθυμνο.
- Κωσταράς, Γ. (1965). *Η πολιτιστική πορεία*. (Τόμ. Ι.). Αθήνα.
- Langer, S.K. (1974/1983). *Mind: An Essay on Human Feeling*, (Vol. 2). The Johns Hopkins University Press. USA.
- Langer, S.K. (1942). *Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art* Cambridge, (pp.191). MA: Harvard University Press.
- Lapidaki, E. (2009). *Challenging music students' assumptions about the nature of music teaching: the example of C.A.L.M. The Reflective Conservatoire*. 2nd International Conference - Building Connections, 28 February – 3 March, 2009. London: Guildhall School of Music & Drama.
- Lapidaki, E. (2008). Music learning communities in schools: Music Education as social action (invited keynote) (in Greek and English). In M. Argyriou (Ed.), *Current Trends and Dynamics of School Psychology in Education and Music Pedagogy: Symposium Minutes*, 11-12 April. 2008 (pp.123-124). Athens, Greece: Greek Association of Primary Music Education Teachers & Diaplasia Books. Pireaus, Greece.
- Lapidaki, E. (2007). Learning from masters of music creativity: Shaping compositional experiences in music education. *Philosophy of Music Education Review*, 15, 93-117.
- Larchetowa, H. (1976). The ISME International exchange Scholarship programme (IESP). *Information Bulletin*, ISME, 6:9
- Lau, J. (2006). *Guidelines on Information literacy for lifelong learning*. Retrieved February 27, 2009, from <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf>
- Lave, J., & Wenger, E. (1990). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge. UK: Cambridge University Press.

- LeBlanc, A. (1982). An interactive theory of music preference. *Journal of Music Therapy*, 19, 28-45.
- LeBlanc, A. (1980). Outline of a proposed model of sources of variation in musical taste. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*.
- Legras, B. (2005). *Πολιτισμός και Εκπαίδευση στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. 8ος αιώνας π.Χ – 4ος αιώνας μ.Χ.* Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Leming, J. (1987). Rock music and the socialization of moral values in early adolescence. *Youth and Society*, 18(4), 263-283.
- Λεμπέση, Λ., & Τσαφταρίδης, Ν. (1994). *Μουσική Αγωγή 1. Παιχνίδια με Ήχους, Ρυθμούς, Μελωδίες.* Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Leonhard, C. (1999). A Challenge for Change in Music Education. *Music Educators Journal*, 86 (3), 40-43.
- Leonhard, C. (1965). *Philosophy of Music Education*. (Vol. 52., pp. 58-61). Sage Publications, Inc.
- Leonhard, C. (1955). Research: Philosophy and Esthetics. *Journal of Research in Music Education*, 3 (1), 23-26.
- Leroy, B., & Oliver, J. (2007). *Διεθνείς Οργανισμοί.* Αθήνα: Gutenberg.
- Levin, B. & Füssel, H.P. (2008). *Έκθεση για τη Μελλοντική Κατεύθυνση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Ελλάδος.* Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Little, D., Goullier, F., & Hughes, G. (2011). *The European Language Portfolio: the story so far (1991-2011).* Strasbourg: Council of Europe.
- Ludke, K. & Weinmann, H. (2012a). *Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής: Μία δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών. Εκπαιδευτικός Φάκελος Μαθητή.* Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ.
- Ludke, K. & Weinmann, H. (2012b). *Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής: Μία δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών. Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού.* Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ.
- Ludke, K. & Weinmann, H. (2012c). *Ευρωπαϊκός Φάκελος Μουσικής: Μία δημιουργική προσέγγιση της εκμάθησης των γλωσσών. Οδηγίες για τον Εκπαιδευτικό Φάκελο Μαθητή.* Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ.
- Λιοναράκης, Α. (2008). *Αναφορά για τη βελτίωση της διαδικασίας εκπαίδευσης από απόσταση – Η εκπόνηση Μεθοδολογικής Προσέγγισης (Διδακτική) των Προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης από απόσταση, σ. 33.* ΤΕΙ Λαμίας: Ενίσχυση σπουδών Πληροφορικής στο ΤΕΙ Λαμίας. Διαθέσιμο στο <http://esp.inf.teilam.gr>
- Λυκούδης Μ. (2006). *Το video και η οπτική επικοινωνία στην εκπαίδευση.* 2ο Θερινό Πανεπιστήμιο Ανοικτής και Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου 2009 από <http://www.edc.uoc.gr/Therino%202006/Keimena%20pdf/LYKUDIS.pdf>

- Λυκουρέντζος, Α. (2007). Πρόλογος. Στα Πρακτικά 1ου Επιστημονικού Συνεδρίου (2007), *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα. Μουσική και Παιδεία – Αναδρομή, αξιολόγηση και προοπτικές*, 16-17 Μαρτίου 2007, Ξάνθη. Πανελλήνια Ένωση Γονέων Μουσικών Σχολείων.
- Μαγαλιού, Μ. (2007). *Η συμβολή των μουσικών δραστηριοτήτων στη μουσική ανάπτυξη και την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από κινητικές και εικονικές αναπαραστάσεις*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Τμήμα Μουσικών Σπουδών. Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Μαζαράκη, Δ.Β., Κεφάλου-Χορς, Ε., & Δημητράτου, Β. (1979/1986). *Μέθοδος Διδασκαλίας τραγουδιών για την Α' τάξη του δημοτικού σχολείου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μαζαράκη, Δ.Β., Κεφάλου-Χορς, Ε., & Δημητράτου, Β. (1983). *Τραγούδια – Παιχνίδια. Συμπλήρωμα της Μεθόδου Διδασκαλίας Τραγουδιών για την Α' τάξη του δημοτικού σχολείου. Εισαγωγή για τη Β' τάξη του δημοτικού σχολείου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μαραγκουδάκης, Γ.Π. (1994). Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση 1964-67. *Το σχολείο του μέλλοντος*, 10, 26-28.
- Maris, B. (1998). Independent Music Teachers and Other People who are involved in Music. *American Music Teacher*, 47, 36-41.
- Mark, D. (1994). Digital Revolution as a Challenge to Music Education. In Lees H. (Ed.), *Musical Connections: Tradition and Change*. Auckland New Zealand: Printed by Uniprint.
- Mark, L.M. (2002). *Music Education: Source Readings from Ancient Greece to Today* (2nd edition). New York: Routledge.
- Mark, P. (2004). *Formal, Non-Formal and Informal Learning in Music: a conceptual analysis*. Publication available at http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning_policy/doc2082_en.htm
- Marks, S. (1977/78). UNESCO and Human Rights: The Implementation of Rights Relating to Education, Science, Culture, and Communication. *Texas International Law Journal*, Vol.35.
- Μάρκου, Γ. (Επιμ.) (1999). *Διαπολιτισμική Αγωγή. Σειρά θεωρητικών μελετών και πρακτικών εφαρμογών. Θέματα Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα: Κ.Ε.Δ.Α.
- Martin, B., & Tang, P. (2007). The benefits from publicly funded research, SPRU Electronic Working Paper Series, Paper No 161.
- Μασλιάς, Ρ. (1998). *Η πολιτιστική από μέσα*. Θεσσαλονίκη: Ιανός.
- Μασούρα, Λ. (2009). Η Καμεράτα πάει Σχολείο: Επισκόπηση προγραμμάτων 2006-2009. Στο Αργυρίου, Μ. & Καμπύλης, Π. (Επιμ.), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη: θεωρία και εφαρμογή στη μουσική εκπαίδευση*. Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου ΕΕΜΑΠΕ, Μάιος 2009. Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ-ΕΙΝ.

- Ματέυ, Π. (1993). Χαιρετισμός στον Hermann Regner. *Ρυθμοί*, 8, 8.
- Ματσαγγούρας, Η. (2004). *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μαυρογιώργος, Γ. (2003). Ανιχνεύοντας την εκπαιδευτική πολιτική για τον εκπαιδευτικό στα επιχειρησιακά προγράμματα (ΕΠΕΑΕΚ) του Υπουργείου Παιδείας. Στο Μπαγάκης, Γ, (Επιμ), *Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή, διάσταση στην εκπαίδευση*. (σ.σ. 349-365). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μαυρογιώργος Γ. (2000). Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Οι μορφές της και το κοινωνικοπολιτικό τους πλαίσιο. Στο Α.Γκότοβος, Γ.Μαυρογιώργος, & Π. Παπακωνσταντίνου (2000), *Κριτική παιδαγωγική και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1999a). Ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Στο Α., Αθανασούλα-Ρέππα, Ανθοπούλου, Σ., Κατσουλάκης, Γ., Μαυρογιώργος, Γ. (1999), *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων*, τόμος Α΄.(σ.σ. 120-122). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1999b) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και επιμορφωτική πολιτική στην Ελλάδα. Στο Α., Αθανασούλα-Ρέππα, Σ.Σ., Ανθοπούλου, Σ., Γ.Κατσουλάκης & Γ.Μαυρογιώργος, Γ. (Επιμ.), *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων*, Τόμος Β΄. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- May, C. (2002). *Arts Ambassadors in Schools Final Report. New Audiences Programme*. Ανασύρθηκε 14.3.2007 από <http://www.newaudiences.org.uk/resource.php?id=755>
- McBride, J. (2002). The Mozart Effect for Children: Awakening your child's mind, health, and creativity with Music. *Notes-Quarterly Journal of the Music Library Association*, 58(3), 608-610.
- McCarthy, K., & K. Jinnett. (2002). *A New Framework for Building Participation in the Arts*. CA: Rand.
- McCarthy, M. (2003). *Towards a Global Community: The International Society for Music Education 1953-2003*. ISME
- McCathry, (M. 2000). Music Matters: A philosophical foundation for a sociology of music education. *Bulletin for the Council for Research in Music Education*, 144, 3-10.
- McDermott, J. (Ed) (1981). *The Philosophy of John Dewey*. University of Chicago Press.
- McDonald, D.T., & Simons, G.M. (1989). *Musical Growth and Development: Birth through Six*. New York: Schirmer Books.
- McMurray, F. (1958). Pragmatism in Music Education. In *Basic Concepts in Music Education*, The Fifty-seventh Yearbook of the National Society for the Study of Education (p. 33). Chicago: The University of Chicago Press.

- McNicol, S., & Dalton, P. (2003). *Public Libraries: Supporting the Learning Process*. Birmingham: Centre for Information Research, 1998 pp. 49. Retrieved 14 March 2009, from http://www.ebase.uce.ac.uk/docs/Academic_libraries_and_learning.doc
- Μέγα, Γ. (2011a). Η Τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία. Στο Α.Κόκκος (Επιμ.), *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μέγα, Γ. (2011b). Η αξιοποίηση της αισθητικής εμπειρίας στην Εκπαίδευση. Στο *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης. Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό*. Τομ.Α: Γενικό Μέρος. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Meriam, A.P. (1964). *The Anthropology of Music*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Messick, S. (1993). *Validity* (3rd ed.). Phoenix, AZ: The Oryz Press.
- Miles, S., & Padisson, R. (2005). Introduction: The Rise and Rise of Culture-led Urban Regeneration. *Urban Studies*, 42 (5/6), 833-839.
- Miles, R., & Zavala, L. (επ.). (1994). Towards the museum of the future. *New European Perspectives*. London: Routledge.
- Μούζας, Α. (2008/09). Cam-Media. Στο Α. Χαρκιολάκης (2008/09), *Η Καμεράτα πάει σχολείο*. Εκπαιδευτικό Έντυπο Γυμνασίων. Αθήνα: Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.
- Moore, J. (1990). Strategies for fostering creative thinking. *Music Educators Journal*, 38-42.
- Morin, E., & Naïr, S. (1998). *Για μια Πολιτική Πολιτισμού*. (Ε.Αστερίου, Μτφ.) Αθήνα: Λιβάνης.
- Μόσχος, Κ., Τουμπακάρη, Ν., & Τόμπλερ, Μ. (2009). *Μουσικό Ανθολόγιο Α' - ΣΤ' Δημοτικού. Βιβλίο Δασκάλου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μόσχου, Π. (2009). *Ο θεσμός του Σχολικού Συμβούλου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα και η συμβολή του στην ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία. Θεσ/κη: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μούσης, Ν. (1995). *Ευρωπαϊκή Ένωση Θεσμοί και Πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μπαγάκης, Γ., Δεμερτζή, Κ., Γεωργιάδου, Σ., Σκουτίδας, Λ., Τσεμπερλίδου, Μ., & Κοσμίδης, Π. (2005). Ηγεσία για τη μάθηση με μεθόδους αυτοαξιολόγησης σχολικής μονάδας. Ένα νέο ξεκίνημα. Στο Γ.Μπαγάκης (Επιμ.), *Επιμόρφωση και Επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (Επιμ.) (2003). *Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (Επιμ.) (2001). *Εμπειρίες και Σκέψεις Εκπαιδευτικών για τα προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα: Πολιτιστικά, Περιβαλλοντικά, Comenius, Κινητικότητα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. & Μπαλάσκα, Γ. (2000). Διερεύνηση των καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας στα προγράμματα κινητικότητας μαθητών του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

- Στο Γ.Μπαγάκης (Επιμ.), *Προαιρετικά προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (2000). *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (Επιμ.) (1999). *Εκπαιδευτικές αλλαγές. Προγράμματα κινητικότητας και κοινοτικό πλαίσιο στήριξης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπακαλάκη, Α. (1997). Εκδοχές της έννοιας του Πολιτισμού στην Ανθρωπολογία. *Σύγχρονα Θέματα*, 62, 55-68.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Α΄ Έκδοση. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπελιά, Ε. (1970). *Η εκπαίδευσις εις την Λακωνίαν και την Μεσσηνίαν κατά την Καποδιστριακήν περίοδον (1828-1832)*. Εν Αθήναις.
- Μπέσσας, Δ., & Κοκκίδου, Μ. (2004). Ο δάσκαλος στο μάθημα της μουσικής μέσα από τα αναλυτικά προγράμματα (1969-2004). *Μουσικοπαιδαγωγικά*, ΕΕΜΕ, 1, 67-83.
- Μητρόπουλος, Β. (2008). Τα νέα βιβλία μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, 5-6, 8-12.
- Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη. Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.
- Μπιτσάνη, Ε. (2002). *Πολιτισμός κα Τοπική Κοινωνία: η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 1980-2000*. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου.
- Μπιτσάνη, Δ. (2001). *Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση*. ΤΕΙ Καλαμάτας.
- Μπογδάνη – Σουγιούλ, Δ., Σαλκιτζόγλου, Δ., & Καφημάνη, Μ. (2012). *Μουσική Γ' και Δ' Δημοτικού. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Μπουμπάρης, Ν. (2006). Εισαγωγή στην Ελληνική Έκδοση. Στο P.Smith (Ed.), *Πολιτισμική Θεωρία. Μια εισαγωγή* (σ.σ. 9-16). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Μπουρνάκα, Σ. (2011). Εκδοχές πολιτιστικής πολιτικής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Ο Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός Βίοςκαι το Φεστιβάλ Αθηνών. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός. Από τη σκοπιά της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής*. Αθήνα: Νήσος.
- National Advisory Committee on Creative and Cultural Education (NACCCE) (1999). *All Our Futures: Creativity, Culture and Education*. Διαθέσιμο στο:
<http://www.cypni.org.uk/downloads/alloutfutures.pdf>
- National Endowment for the Arts (1988). *Research Division Report No42: Age and Arts Participation, 1982-1997*. USA: National Endowment for the Arts.

- National Endowment for the Arts (1981). *Research Division Report No14: Audience Development. An Examination of Selected Analysis and Prediction Techniques Applied to Symphony and Theatre Attendance in Four Southern Cities*. USA: National Endowment for the Arts.
- Nettle, B. (1995). Heartland excursions. *Ethnomusicological Reflections on School of Music*. Urbana: University of Illinois Press.
- Nettle, B. (1994). ISME Panel of the World's Culture. *International Journal of Music Education*, 24, 66-68.
- Neubecker, A.J. (1986). *Η Μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Νούτσος, Χ. (1979). *Προγράμματα Μέσης Εκπαίδευσης και κοινωνικός έλεγχος (1931-1973)*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Nugent, N. (2004). *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, (Μ.Μενδρινός, επιμ.). Αθήνα: Σαββάλας
- Ξωχέλλης Δ. Π. (1983). *Θεμελιώδη προβλήματα της παιδαγωγικής επιστήμης. Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Odena, O., & Welch, G. (2009). A generative model of teachers' thinking on musical creativity. *Psychology of Music*, 37, 416-442.
- O'Farrell, L. (2011). *The Seoul Agenda: Goals, Strategies and Action Items*. Presentation in the frame of the 3rd IMC World Forum on Music. Διαθέσιμο στο: www.worldforumonmusic.org/fileadmin/IMC-WFM/sessions/OFarrell.pdf
- O'Farrell, L. (2010). *Final Report. Closing Session of The Second World Conference on Arts Education Seoul*. Paris: UNESCO.
- Οικονομίδου – Σταύρου, Ν. (2004). Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση της Κύπρου. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, ΕΕΜΕ, 1, 49-66.
- Olsson, B. (2007). Social Issues in Music Education. Στο Liora Bresler (Ed), *International Handbook of Research in Arts Education*. Springer.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (1996). *Lifelong Learning for All, Meeting of the Education Committee at Ministerial Level*, 16-17 January, 1996, Paris.
- Ogbu, J. (1994). Anthropology of Education. In T.Husen & T.Neville Postlethwaite (Eds), *The International Encyclopedia of Education*, 2nd edition. Oxford: Pergamon.
- Orff, C. (1963). The Schulwerk- Its Origins and Aims, *Music Educators Journal*, 49 (5).
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο. Πεδίο: Πολιτισμός – Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008). *Θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιμορφωτικό φυλλάδιο για εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Αθήνα.

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003a). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για το Δημοτικό*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003b). *Προδιαγραφές για τη συγγραφή των σχολικών βιβλίων*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000a). *Ενιαίο Πλαίσιο προγραμμάτων Σπουδών (ΕΠΠΣ) για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η Εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* (Επιμ. Χ.Δούκας), Β' έκδοση. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000b). *Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αισθητική Αγωγή και Σχέδιο*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ.
- Παΐζης, Ν. & Θεοδορίδης, Μ. (1995). *Εκπαίδευση και Πολιτισμός. Πρόγραμμα Μελίνα*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ – ΥΠ.ΠΟ - ΓΓΛΕ.
- Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (1996). *Αξιολόγηση Προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ» Εκπαίδευση και Πολιτισμός: Προσωρινή Έκθεση*. Πάτρα.
- Παντίδης, Σ., & Πασιάς, Γ. (2004). *Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαγεωργίου, Δ. (2005). Παραστάσεις και αναπαραστάσεις: η επιτέλεση (performance) του πολιτισμού και του πολιτισμικού θεάματος. Στο Ν.Βερνίκος κ.ά (Επιμ.), *Πολιτιστικές Βιομηχανίες*, (σ. 101). Αθήνα: Κριτική.
- Παπαγιάννης, Δ. (1995). *Ο πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το κοινοτικό κεκτημένο και οι νέες ρυθμίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Παπαδάκης, Ν. (2003). *Εκπαιδευτική Πολιτική. Η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδάκης, Σ., & Παπαδημητρίου Σ. (2007). *Αξιοποιώντας την Εκπαιδευτική Τηλεόραση στη διδασκαλία της πληροφορικής στο Γυμνάσιο: Μια διδακτική πρόταση με αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες υποτιτλισμού ταινιών*. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2009 από:
http://www.etpe.gr/files/proceedings/21/1223455189_DIDINFO08_487_492.pdf
- Παπαζαρή, Α. (1991). *Η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία. Θέματα παιδαγωγικής της μουσικής, διδακτικής και μάθησης*. Κατερίνη: Τέρτιος.
- Παπαθανασίου, Σ. (2000). *Για μια κοινωνιολογική θεώρηση του πολιτισμού*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Παπαμαύρος, Μ. (1933). Η Μουσική στο Σχολείο, *Διδασκαλικόν Βήμα*, αρ.φ.416, 3-4.
- Παπαοικονόμου – Κυπουργού, Κ. (2003). Ειδικά θέματα Ήθους. Στο Βιρβιδάκης κ.ά (Επιμ.), *Τέχνες II: Επισκόπηση Ελληνικής Μουσικής και Χορού. Διαλεκτικοί Συσχετισμοί – θεωρία της Ελληνικής Μουσικής* (Τομ. Α.) (σ.σ 292-296). Πάτρα: ΕΑΠ.

- Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας. (2009). *Έκθεση Αναφοράς Αποτελεσμάτων χρήσης των Νέων Τεχνολογιών στα σχολεία*. <http://www.observatory.gr/>
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας: Έννοια, χαρακτηριστικά, είδη και στάδια της επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα
- Parsons, T. (1959). An Approach to Psychological Theory in Terms of Action, In S.Koch (Ed.), *Psychology: A study of a Science*. (p.p.612-711). New York.
- Parsons, M.J., & Blocker, H.G. (1993). *Aesthetics and Education*. Urbana: University of Illinois Press.
- Πασχαλίδης, Γ., & Χαμπούρη - Ιωαννίδου, Αικ. (2002). Οι διαστάσεις των πολιτισμικών φαινομένων. Στο Ι.Βούρτσης, Ε.Μανακίδου, Γ.Πασχλίδης & Κ.Σμπόνιας (Επιμ), *Εισαγωγή στον Πολιτισμό. Η έννοια του Πολιτισμού. Όψεις του Ελληνικού Πολιτισμού*, Τόμος Α'. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Πασχαλίδης, Γ. (1999). Οι έννοιες του πολιτισμού και της κουλτούρας κατά τον ύστερο 20^ο αιώνα. Στο Ι.Βούρτσης, Ε.Μανακίδου, Γ.Πασχλίδης & Κ.Σμπόνιας (Επιμ), *Εισαγωγή στον Πολιτισμό. Η έννοια του Πολιτισμού. Όψεις του Ελληνικού Πολιτισμού*. Τομ. Α (σ.σ.44-48). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Payne, J. L. (1975). *Principles of Social Science Measurement*. College Station TX: Lytton.
- Paynter, J. (1982). *Music in the secondary school curriculum: Trends and developments in class music teaching*. Cambridge University Press.
- Pearce, S. (2002). *Μουσεία Αντικείμενα και Συλλογές Μια πολιτισμική μελέτη*. Αθήνα: Βάνιας.
- Perkins, D. (1994). *The intelligent Eye: Learning to Think by looking at the Art*. Los Angeles, California: The Getty Education Institute for the Arts.
- Perotti, A. (1994). *Plaidoyer pour l' interculturel*. Strasbourg: Editions du Conseil de l' Europe.
- Piaget, J. (1951). *Play, dreams and imitation in childhood*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Πετρουλάκης, Ν. (1981). *Προγράμματα, εκπαιδευτικοί στόχοι και μεθοδολογία*. Αθήνα: Φελέκης.
- Platform on Access to Culture (2009.) *Policy Guidelines*. Brussels.
- Platform on the Potential of Cultural and Creative Industries (2009). *Recommendations for Cultural and Creative Industries*. Brussels: Platform on the Potential of Cultural and Creative Industries.
- Platform for Intercultural Europe (2008). *The Rainbow Paper. Intercultural Dialogue: From Practice to Policy and Back*. Brussels: Platform for Intercultural Europe.
- Plummeridge, C. (1991). *Music Education in Theory and practice*. London: Farmer Press.

- Plummeridge, C. (2001). The Justification for Music Education. In C. Philpott & C. Plummeridge (Eds.), *Issues in Music Teaching* (pp.21-31). London, New York: Routledge.
- Plummeridge, C. (1998). Music education and Aesthetic Education. Στο *Πρακτικά Ιου Διεθνούς Συνεδρίου για τη Μουσική Εκπαίδευση*. Λευκωσία: Σύνδεσμος Καθηγητών Μουσικής ΟΕΛΜΕΚ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.
- Πολυχρονόπουλος, Π. (1978). *Παιδεία και πολιτική στην Ελλάδα. Κριτική ανάλυση και αξιολόγηση των ιδεολογικών και γνωστικών λειτουργικών του σχολικού συστήματος 1950-1975*. (Τομ. Β). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πυργιωτάκης, Γ. (1981). *Προβλήματα στην ιστορία της εκπαίδευσης των δασκάλων στα πρώτα πενήντα χρόνια μετά την απελευθέρωση (1828-1878)*. Αθήνα.
- Postman, N., & Weingartner, C. (1975). *Η εκπαίδευση σα μέσο ανατροπής του κατεστημένου*. (Κ.Σχινάς, Μτφ.). Αθήνα: Μπουκουμάνης.
- Read, H. (1992). *Πέντε δοκίμια για τη ντέχνη. Η αισθητική του φιλμ* (Δ.Θεοδορακάτος, Μτφ.). Αθήνα: Μπουκουμάνης.
- Read, H. (1965). *Education through Art: A Revolutionary Policy*. A lecture given by Sir Herbert Read at an Open Meeting at University, College London, 3rd January 1965 (Pamphlet published by SEA – no other details available).
- Regelski, T.A. (2006). Reconnecting music education with society. *Action, Criticism and Theory for Music Education*, 5(2).
- Regelski, T.A. (2005). Music and music Education: Theory and Praxis for “Making a difference”. *Educational Philosophy and Theory*, 37(1), 7-27.
- Regelski, T.A. (2004). Social Theory, and Music and Music Education as Praxis. *Action, Criticism & Theory for Music Education*, 3(3), 7.
- Regelski, T.A. (2003). *Implications of aesthetic versus paraxial philosophies of music for curriculum theory for music education*. Διαθέσιμο στο:
<http://www.maydaygroup.org/php/resources/thoriticalpapers/regleski-aestheticalandpraxialcurriculum.php>
- Regelski, T.A. (2002). On “methodolatry” and music teaching as critical and reflective praxis. *Philosophy of Music Education Review*, 10(2), 102-123
- Regelski, T.A. (1999). Action learning: Curriculum and instruction as and for praxis. In M.McCarthy (Ed.), *Music Education as Praxis: Reflecting on Music Making as Human Action*. The 1997 Charles Fowler Colloquium on Innovation in Arts education, April 18-19, 1997 (pp.99-120). College Park: University of Maryland.
- Regelski, T.A. (1998). The Aristotelian bases of praxis for music and music education as praxis. *Philosophy of Music Education Review*, 6(1), 22-59.

- Regner, H. (1977). *Carl's Orff Educational Ideas Utopia and Reality*. 1st National Conference of Music For Children. Carl Orff Canada Musique Pour Enfants. AOSA, Supplement, 12.
- Reimer, B. (2003). *A philosophy for Music Education* (3rd Ed.). New Jersey: Prentice –Hall, Inc.
- Reimer, B. (1997). Should there be a universal philosophy of Music Education? *International Journal of Music Education*, 29, 4-21.
- Reimer, B. (1970/1989). *A philosophy for Music Education* (2nd Ed.). New Jersey: Prentice – Hall, Inc.
- Reimmer, M. (1996). David Elliott's New Philosophy of Music Education: Music for performers only. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*. Spring, 128.
- Rheingans, D. (2002). Idea Bank: Pictures, Words, and Music. *Music Educators Journal*, 89 (1), 65-67.
- Roberts, (1991). Doubt in aesthetic education as a complete rationale for school music: a sociological perspective. *Morning Watch: Educational and Social Analysis*, 18(3-4), 2-10.
- Robertson, A.E., & Willet, J. (2001). Οι μαθητές ως εθνογράφοι, εθνογραφική σκέψη και πράξη: Βιβλιογραφική επισκόπηση. Στο D. Bloome & A.E. Robertson (Eds), *Γλώσσα και Πολιτισμός: Οι μαθητές/-τριες ως ερευνητές/-τριες*. (σ.σ.27-65). (Μ.Καραλή, Μτφ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Robinson, K. (1999). Οι τέχνες στα σχολεία. Αρχές, πρακτικές, προβλέψεις (Α.Ζαφειρίου Μτφ.). Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Robinson, K. (1999). Culture, Creativity and the Young: Developing Public Policy. *Cultural Policies Research and Development Unit Policy*, Note No. 2. Strasbourg: Council of Europe.
- Rogers, A. (1998). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Rogers, R. (1998). *Audience development. Collaborations between education and marketing*. London: The Arts Council of England.
- Ross, A. (2000). *Curriculum: Construction and Critique*. London: Routledge Falmer.
- Ross, M. (2007). Cultural Centers and Strategies of Being: Creativity, Sanctuary, the Public Square, and Contexts for Exchange. In L.Bresler (Eds), *International Handbook of Research in Arts Education*. Springer.
- Ross, M. (1995). What's wrong with school music? *British Journal of Music Education*, 12, 3.
- Runfola, M., & Rutkowski, J. (1992). General music curriculum. In R. Colwell (Ed.), *Handbook of Research on Music Teaching and Learning* (pp. 697-709). New York: Schirmer Books.

- Ρωμανού, Κ. (1985). Η μεταρρύθμιση του 1814. *Μουσικολογία*, 1.
- Σάββα, Ε. (1999). Το ευρωπαϊκό- κοινοτικό ενδιαφέρον για τα θέματα της εκπαίδευσης Προσέγγιση της εξέλιξης, *Νέα Παιδεία*, 90, 13-25.
- Σακελλαρίδης, Γ. (2008). *Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Σαρρής, Δ. (2003). *Πολιτιστική Διαχείριση - Επικοινωνιακή Πολιτική*. Φάκελος σημειώσεων. Άρτα: ΤΕΙ Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής.
- Schwardon, A. (1966). Music and the classroom teacher. *Music Journal*, 64.
- Schiller, F. (2004). *On the Aesthetic Education of Man*. N.Y: Courier Dover Publications.
- Sciller, H. (1993). Προς το τέλος του πολιτιστικού πλουραλισμού. (Χ.Λυρώνη, Μτφ.). *Αφιέρωμα Le Monde Diplomatique*, 1, 46-50.
- Scheirer, B. (2000). *The changing role of the teacher – librarian in the twenty-first century*. Graduate thesis, University of Saskatchewan. Retrieved March 7, 2009, from <http://www.usask.ca/education/coursework/802papers/scheirer/sheirer.pdf>
- Scottish Arts Council (2001). *Education and audience development audit*. UK: Morag Ballantyne Arts Management.
- Σέργη, Λ. (Επιμ). (2007). *Αρχείο Παναγιώτη Σέργη. Η Συμβολή του Παναγιώτη Σέργη στην Πολιτιστική Ανάπτυξη και τη Διαμόρφωση της Πολιτιστικής Πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού-Πολιτιστικές Υπηρεσίες.
- Σέργη, Λ., & Αργυρίου, Μ. (2007). The profile of the successful music educator: Relevant literature and research. Πρακτικά Συνεδρίου: Training Music Teachers (TMT07), 5-6 Νοεμβρίου 2007. Τμήμα Επιστήμης της Εκπαίδευσης. Πανεπιστήμιο Padova, Ιταλία.
- Σέργη, Λ. (1995/2003). *Προσχολική Μουσική Αγωγή. Η Επίδραση της Μουσικής μέσα από τη Διαθεματική Μέθοδο Διδασκαλίας στην Ανάπτυξη της Προσωπικότητας των Παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σέργη, Λ. (2002). Φιλοσοφικές θέσεις και Μουσική Αγωγή. Στο *Μουσική Εκπαίδευση - Πρακτικά 3ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση* (σ.σ.15-25). Βόλος, 28-30 Ιουνίου, 2002. Θεσ/κη: ΕΕΜΕ.
- Σέργη, Λ. (1994). *Θέματα Μουσικής και Μουσικής Παιδαγωγικής*. (1^η εκδ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Σέργη, Λ. (1992). Η εκπαίδευση στις Τέχνες: Τάσεις στην ευρωπαϊκή και κυπριακή εκπαίδευση. *Κυπριακή Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 2, 83-92.
- Σέργη, Λ. (1982/2002). *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας*. (1^η εκδ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Shapiro, J.J., & Hughes, S.K. (1996). Information as a Liberal Art. *Education Review*, 31, 2. Retrieved 10 March, 2009 from

<http://www.educause.edu/pub/er/review/reviewArticles/31231.html>

- Sharp, C., & Le Métais, J. (2000). *The Arts, Creativity and Cultural Education: An International Perspective. International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Project*. London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Shehan, P. K. (1986). Major Approaches to Music Education. *Music Educators Journal*, 72(6), 26-31.
- Σκαλτσά, Μ. (Επιμ.). (1997). *Η Μουσειολογία στον 21ο αιώνα. Θεωρία και Πράξη*. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη.
- Σκιά-Πανοπούλου, Χ. (1998). *Ανάλυση της διαδικασίας της πολιτιστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Η περίπτωση της Καλαμάτας*. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Smith, P. (2006). *Πολιτισμική Θεωρία. Μια εισαγωγή*. Αθήνα: Κριτική.
- Σμώλ, Κ. (1983). *Μουσική-Κοινωνία-Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Snell, B. (1981). *Η ανακάλυψη του πνεύματος. Ελληνικές ρίζες της Ευρωπαϊκής σκέψης*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Snyder, S. (2001). Connection, correlation and integration. *Music Educators Journal*, 87 (5), 32-39.
- Solbu, E. (1984). ISME Commission Reports. *International Journal of Music Education*, 4, 77.
- Soler, S.V. (1990). *Τα δικαιώματα των παιδιών του κόσμου. Ένα εγχειρίδιο εκπαίδευσης για την Ανάπτυξη*. Unisef.
- Spindler, G., & Spindler, L. (1987). Issues and applications in ethnographic methods. Στο Spindler, G. & Spindler, L. (Edit). *Interpretive Ethnography of Education at home and abroad*. NJ: Erlbaum, 1-10.
- Spruce, G. (2001). Music Assessment and the Hegemony of Musical Heritage. In C. Philpott., C. Plummeridge (Eds.), *Issues in Music Teaching* (pp.118-130). London, NewYork: Routledge.
- Σπυροπούλου, Δ. (2004). Η Ευέλικτη Ζώνη ως εκπαιδευτική καινοτομία: Μια μελέτη περίπτωσης της σε τρία γυμνάσια. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9, 157-171.
- Στάμου, Λ., & Custodero, L. (2009). Αναζητώντας ένα «άλλο» μάθημα μουσικής: Η μελέτη εμπειρίας ροής στην Ελλάδα. Στο Μ.Αργυρίου (Επιμ.) (2009), *Μουσική Παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: Προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές*. Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Μουσικής Αγωγής με Διεθνή Συμμετοχή, 20-22 Απριλίου 2007, Αθήνα. (σ.σ.25-47). Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ.
- Στάμου, Λ. (2007). Η περίπτωση ενός ερευνητικού προγράμματος στη μουσική παιδαγωγική στο πλαίσιο του Πυθαγόρα ΙΙ. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, ΕΕΜΑΠΕ, 1, 8-20.

- Στάμου, Λ. (2005). Δημιουργικότητα και μουσική εκπαίδευση. Στο *Πρακτικά του 4ου Συνέδριου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.)* (σ.σ. 1-14). 1-3 Ιουλίου 2005, Κάστρο Λαμίας. Θεσ/κη: ΕΕΜΕ.
- Stamou, L. (2004). *Discovering the musical world of preadolescents: A research investigation*. Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 26th World Conference – ISME 2004, Tenerife, Spain, July 11 - 16, 2004. (CD-rom)
- Stamou, L. (2002). Plato and Aristotle On Music and Music Education: Lessons From Ancient Greece. *International Journal of Music Education*, 39(1), 3-16.
- Σταύρου, Γ. (2009). *Η διδασκαλία της Μουσικής στα Δημοτικά Σχολεία και Νηπιαγωγεία της Ελλάδας (1830-2007): Τεκμήρια Ιστορίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σταύρου, Ι. (2006). Απόψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις επιπτώσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής στη διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής στο Δημοτικό Σχολείο. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, ΕΕΜΕ, 3, 31-50.
- Σταύρου, Ι. (2004). *Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ιστορική Ανασκόπηση – Σημερινή Πραγματικότητα*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Στρατή, Λ. (2010). *Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και ο ρόλος τους στην επικοινωνιακή πολιτική των μουσείων*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. Αθήνα: Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων - Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Steers, J. (2006). InSEA: Past, Present and Future. Ανακλήθηκε στις 15.5.2012 από http://insea.org/sites/default/files/uploads/zzz/InSEA_Past_Present_Future.pdf
- Steinel, D. V. (Ed.) (1984). *Music and music education: Data and information*. Reston, VA: Music Educators National Conference.
- Stevenson, D., & Gibson, L. (2004). Urban space and the uses of culture. *International Journal of Cultural Policy*, Taylor & Francis, 10 (1), 1-4.
- Stoll, L., & Myers, K. (Eds.) (2001). *No quick fixes: Perspectives on schools in difficulties*. London: Falmer Press.
- Συρακούλη, Β. (2007). Εθνο-εκπαιδευτές: Όταν η Εθνομουσικολογία συναντά τη Μουσική Εκπαίδευση. *Μουσική Σε Πρώτη Βαθμίδα*, ΕΕΜΑΠΕ, 2, 21-26.
- Swanwick, K. (1999). Music making and Music teaching as thoughtful action. Στο McCarthy (Ed.), *Music Education as Praxis: Reflecting on Music Making as Human Action*, College Park, MD: University of Maryland, 26-40.
- Swanwick, K. (1996). Music Education: Is there life beyond schools? *Finnish Journal of Music Education*, 1(1).
- Swanwick, K. (1988). *Music, Mind and Education*. London: Routledge.
- Swanwick, K. (1979). *A Basis for Music Education* (2nd ed.). London: Routledge.

- Swidler, A. (1986). Culture in Action: symbols and strategies. *American Sociological Review*, 51, 273-286.
- Swieringa, J., & Wierdsma, A. (1992). *Becoming a Learning Organization. Beyond the learning curve*. Cambridge: Addison – Wesley.
- Σωτηρόπουλος, Α.Δ. (1996). *Γραφειοκρατία και πολιτική εξουσία. Κοινωνιολογική έρευνα σχέσεων διοίκησης και πολιτικής στην Ελλάδα της δεκαετίας του '80*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Σωτηροπούλου - Ζορμπαλά, Μ. (2007). *Κάθε μέρα πρεμιέρα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Taggart, G., Whitby, K., & Sharp, C. (2004). *Curriculum and Progression in the Arts: An International Study*. Final report (International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Project). London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Tait, M., & Haack, P. (1984). *Principles and Processes of Music Education: New Perspectives*. New York: Teachers College.
- Τασούλα, Α. (2011). *Το ελληνικό τραγούδι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μια εθνογραφική μελέτη*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία. Τμήμα Μουσικών Σπουδών. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Temmerman, N. (1991). The Philosophical Foundations of Music Education: The Case of Primary Music Education in Australia. *British Journal of Music Education*, 8(2), 149-159.
- Τερζάκης, Φ. (1990). *Σημειώσεις για μιαν ανθρωπολογία της μουσικής*. Αθήνα: Πρίσμα.
- Therens, J. (1996). ISME: *Making Connection...with the International*. Music Council. *ISME Newsletter*, 1, 9.
- Thistlewood, D. (1984). *Herbert Read: Formlessness and Form*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Thomas, J., & Nelson, J. (1996). *Research methods in Physical Activity*. Champaign IL: Human Kinetics.
- Thoresby, C. (1947- 48). Unesco and Music. *Hinrichen's Musical Year Book IV-V*, 278.
- Τοκμακίδου, Ξ. (2009). Η χρήση των εκπαιδευτικών ταινιών στη Σχολική Τάξη: Μια πρόταση αξιοποίησης της σειράς της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης. Στο Τσιβάκου, Ι. (Επιμ), *Δράση και σύστημα. Σύγχρονες προσεγγίσεις στη θεωρία των οργανώσεων*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Τρούλης, Γ. (1985). *Η διαρκής επιμόρφωση των Ελλήνων Εκπαιδευτικών, Κίνητρα-Προσδοκίες - Σχέδια*. Αθήνα: Δίπτυχο.

- Τσαούσης, Δ.Γ. (2007). *Η εκπαιδευτική πολιτική των Διεθνών Οργανισμών. Παγκόσμιες και ευρωπαϊκές διαστάσεις*. Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαούσης, Δ.Γ. (Επιμ.) (1996). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*. Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαφταρίδης, Ν. (2011). *Η σύγχρονη θέση της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στο Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης. Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό*. Τομ.Α: Γενικό Μέρος. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Τσαφταρίδης, Ν.(1997). *Μουσική, Λόγος, Κίνηση. Η στοιχειοδομική μουσική στο παιδαγωγικό έργο Orff*. Αθήνα: Νήσος.
- Τσιβάκου, Ι. (1997). *Υπό το βλέμμα του παρατηρητή. Περιγραφή και σχεδίαση κοινωνικών οργανώσεων*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Τσουκαλάς, Κ. (1991). *Είδωλα πολιτισμού*. Αθήνα: Θεμέλιο
- Τσιομίδης, Α. (2000). Η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση. *Παιδαγωγικός Λόγος*, 3, 7-21.
- Tylor, E.B. (1871/1903). *Primitive culture: Researches in the Developments of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*. (A & B volumes). London: J.Murray.
- UNESCO (2010). *The Second World Conference on Arts Education. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2006). *Road Map for Arts Education. Building Creative Capacities for the 21st Century*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2005) *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (1999). *Records of the General Conference, 30th Session*. Paris, 26 October to 17 November 1999. Paris: UNESCO.
- UNESCO (1998). *1946 UNESCO: 50 χρόνια για την Εκπαίδευση* Αθήνα: Γραφείο Διοίκησης και Πληροφόρησης του Τομέα Εκπαίδευσης - UNESCO – ΥΠΕΠΘ – ΟΕΕΚ.
- UNESCO (1991). *Appeal by the Director General for the Promotion of Arts Education and Creativity at School as Part of the Construction of a Culture of Peace*. Available at: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=9747&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201.html
- UNESCO (1969). *Cultural policy, a preliminary study*. Paris.
- UNESCO (1952). *The Visual Arts in general Education: Report on the Bristol Seminar*. Paris, 12 May 1952, 12.

- UNESCO (1953). *Report on the International Conference on the Role and Place of Youth and Adults*. Brussels, 29 June – 9 July 1953, 1.
- UNESCO (1948). *Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Paris: UNESCO.
- Υπουργείο Εξωτερικών (1994). *Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Υ.Π.ΔΒ.Μ.Θ - Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης, (2011). ΕΠ «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» - ΕΣΠΑ 2007-2013. Σχέδιο Δράσης Για την εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών & την επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στο Νέο Σχολείο.
- Υ.Π.Ε.Π.Θ - Π.Ι. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών – Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα.
- Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού και Μουσείο Λαϊκής Τέχνης (1988). *Λαογραφικά Μουσεία και συλλογές. Οργάνωση - Λειτουργία*. Αθήνα: Εθνικό Ιστορικό Μουσείο 7-10 Μαΐου, 1985. Πρακτικά Εκπαιδευτικού Σεμιναρίου. Αθήνα: ΥΠ.Π.Ο.
- Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. (1991). *Συντήρηση λαογραφικών αντικειμένων*. Αθήνα: Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, 7-10 Νοεμβρίου 1988. Πρακτικά Εκπαιδευτικού Σεμιναρίου. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής μουσειολογίας.
- Ψαρρού, Μ. (2010). *Η Πολιτιστική Πολιτική στην Ελλάδα σε Συνθήκες Οικονομικής Κρίσης: Θέατρο του Παραλόγου, Θέατρο Συγκρούσεων ή Θέατρο Σύνθεσης*; Ανακλήθηκε στις 26.2.2013 από http://mariapsarrou.blogspot.gr/2010/12/blog-post_17.html
- Vallance, E. (2007). Museums, Cultural Centers, and what we don't know. In L.Bresler (Eds), *International Handbook of Research in Arts Education*. Springer.
- Varelas, D. (2002α). Orff-Schulwerk Applications in Greek Settings. Unpublished Ph.D Thesis. UK: University of Reading.
- Verma, G.K, & Mallich, K. (1999). *Εκπαιδευτική Έρευνα. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές* (Ε.Γρίβα Μτφ.). Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ.Δαρδανός.
- Walker, D.E. (1989). *Teaching Music*. New York: Schirmer Books.
- Ward, S. (2002). *British Culture and the End of Empire*. Manchester University Press.
- Webster, P. R. (2002). Creative thinking in music: Advancing a model. In T. Sullivan & L. Willingham (Eds.), *Creativity and music education* (pp. 21). Edmonton: Canadian Music Educators' Association.
- Wilson, F. (1986). *Tone Deaf and All Thumbs?* New York: Viking.
- Wimmer, M. (2006). *Promoting Cultural Education in Europe. A Contribution to Participation, Innovation and Quality*. Austrian Ministry of Education, Science and Culture. Graz – Austria.

- Winterbottom, M. (1958). The relation of need for achievement to learning, experiences in independence and mastery, In: Atkinson, J.W. (Ed.), *Motives in Fantasy, Action and Society*. Princeton, N.Y.
- Φίλιας, Β. (1996). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών ερευνών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Φλουρής, Γ., & Πασιάς, Γ. (2004). Σχολική γνώση και προγράμματα σπουδών: «Συστήματα γνώσης», «καθεστώτα αλήθειας» και «πολιτικές ρύθμισης» στη γενική εκπαίδευση (1980-2000). Στο Μπαγάκης, Γ. (Επιμ), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα* (σ.σ.125-137). Αθήνα: Μεταίχμιο
- Φλουρής, Γ., & Κανδαράκης, Ι. (1979). *Επιστημονικά πλαίσια της παιδαγωγικής*. Αθήνα: Ορόσημο.
- Φραγκουδάκη, Α. (1996). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Εισαγωγικό σημείωμα στο ομώνυμο σεμινάριο σε μουσουλμάνους και χριστιανούς δασκάλους των μειονοτικών σχολείων Θράκης*. Σημειώσεις.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Χαμπούρη, Ι.Α. (2002). Η δομή του πολιτισμού στην Ελλάδα. Στο *Οι Διαστάσεις των Πολιτισμικών Φαινομένων*, τομ.Β, (σ.σ. 15-133). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Χαραλαμπίδης, Θ. (1971). *Οι κυριότεροι σταθμοί της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ελλάδος (1821-1971)*. Αθήνα: Δελτίο Ε.Ι.Ο Βασιλεύς Παύλος.
- Χάρης, Κ.Π., Πετρουλάκης, Β.Ν., & Νικόδημος, Σ. (1999). *Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*. Αθήνα: Ατραπός.
- Χαρίλας, Ν., Αντωνίου, Π., Γούργουλης, Β., Αγγελούσης, Ν., & Αποστολάκης, Ν. (2012). Η Επίδραση της Εκπαίδευσης με τη Βοήθεια Προγράμματος Ψηφιακών Πολυμέσων στην Αλλαγή του Προτύπου της Καθιστής Θέσης σε Παιδιά Σχολικής Ηλικίας, κατά την Ενασχόληση με Υπολογιστή. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, ΤΕΦΑΑ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 10 (2), 61 – 79.
- Χαρκιολάκης Α., & Κρίκη Ε. (2007). Ο ρόλος της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» στην εκπαιδευτική διαδικασία. *Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα*, 4.
- Χορταρέα, Ε. (2002). Ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (Επιμ), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χριστοδουλίδης, Θ., & Στεφάνου, Κ. (1993). *Η συνθήκη του Μάαστριχτ. Συνθετική θεώρηση*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Χρονοπούλου, Ε. (2008). *Η συμβολή του παιχνιδιού της μουσικοκινητικής αγωγής στη δημιουργική σκέψη παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

- Χρυσαδάκου, Ε., & Spano, G. (2009). Το Παιδικό Δωμάτιο της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη. Στο Αργυρίου, Μ. & Καμπύλης, Π. (Επιμ.), *Η συμβολή του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική πράξη: θεωρία και εφαρμογή στη μουσική εκπαίδευση*. Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου ΕΕΜΑΠΕ, Μάιος 2009. Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ-ΕΙΝ.
- Χρυσοφίδης, Κ. (2004). Το ελληνικό σχολείο και η συζήτηση γύρω από τα ανοικτά και κλειστά αναλυτικά προγράμματα. Στο Γ.Μπαγάκης (Επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χρυσοφίδης, Κ. (2000). *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η Εισαγωγή της Μεθόδου Project στο Σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Χρυσοστόμου, Σ., & Ζεπάτου, Χ. (2011). *Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Οδηγός Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Υ.Π.ΔΒ.Μ.Θ.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η Μουσική στην εκπαίδευση. Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Παπαρηγορίου – Νάκας.
- Χρυσουλάκη, Σ. (1997). *Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου*. 5ο περιφερειακό σεμινάριο Μουσείο - Σχολείο. Πρακτικά Συνεδρίου. Καλαμάτα: ΥΠ.ΠΟ -ΥΠ.Ε.Π.Θ. - ICOM.
- Χρυσουλάκη, Σ. (1993). *Σύνδεση της σχολικής ύλης με τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία*. 3ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο - Σχολείο. Πρακτικά Συνεδρίου. Πάτρα: ΥΠ.ΠΟ. - ΥΠ.Ε.Π.Θ. - ICOM.
- Ziegfeld, E. (1951). A report to American art education: *The UNESCO seminar in art education*, Bristol, England, July 7-29, 1951, Art Education. *The Journal of the National Art Education Association*, Volume 4.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ, ΟΔΗΓΙΕΣ, ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ε

Ανακοίνωση της επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή οικονομική και Κοινωνική επιτροπή και στην Επιτροπή των περιφερειών. Έκθεση σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος «Πολιτισμός 2000» κατά τα έτη 2000 και 2001, Βρυξέλλες, 24.11.2003, COM(2003) 722.

Αναφορά για το πρόγραμμα «Kaleidoscope» για το έτος 1999: υποστήριξη προγραμμάτων (Projects) Πολιτιστικής Συνεργασίας (IP/99/562 , Brussels, 26 July 1999). Διαθέσιμο στο: http://europa.eu.int/comm/culture/eac/cpkaleidoscope99_en.html

Απόφαση αριθ. 1350/2008/ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας (2009), EE L 348, 24.12.2008. Διαθέσιμο στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0115:0117:EL:PDF>

Απόφαση αριθ. 1983/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008) .

Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:412:0044:0050:EL:PDF>

Απόφαση αριθ. 1855/2006/ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με τη θέσπιση του προγράμματος Πολιτισμός (2007-2013).

Απόφαση 1720/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Νοεμβρίου 2006, για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της διά βίου μάθησης [Επίσημη Εφημερίδα L 327 της 24.11.2006]. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:327:0045:0068:EL:PDF>

Απόφαση 2318/2003/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Δεκεμβρίου 2003, για τη θέσπιση πολυετούς προγράμματος (2004-2006) για την αποτελεσματική ενσωμάτωση των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης («ηλεκτρονικήμάθηση»). Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0009:0016:EL:PDF>

Απόφαση αριθ. 508/2000/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 2000, για τη θέσπιση του προγράμματος «Πολιτισμός 2000» (EE L 63 της 10.3.2000, σ. 1). Απόφαση που τροποποιήθηκε τελευταία με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 885/2004 (EE L 168 της 1.5.2004, σ. 1).

Απόφαση αριθ. 2228/97/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 1997, για τη θέσπιση κοινοτικού προγράμματος δράσης στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς (Πρόγραμμα «Raphael») (EEL 305 της 8.11.1997, σ. 31-41). Καταργήθηκε με την απόφαση αριθ. 508/2000/EK (EE L 63 της 10.3.2000, σ. 1). Διαθέσιμο στο: <http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/el/9709/p102129.htm>

Απόφαση αριθ. 2085/97/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 1997, για θέσπιση προγράμματος υποστήριξης, περιλαμβανομένης και της μετάφρασης, στον τομέα των βιβλίων και της ανάγνωσης (Ariane) (EE L 291 της 24.10.1997, σ. 26-34). Απόφαση που τροποποιήθηκε τελευταία με την απόφαση αριθ. 476/1999/EK (EE L 57 της 5.3.1999, σ. 1). Διαθέσιμο στο:

<http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/el/9710/p102248.htm>

Απόφαση αριθ.719/96/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Μαρτίου 1996, για τη θέσπιση προγράμματος στήριξης των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων με ευρωπαϊκή διάσταση (Καλειδοσκόπιο) (EE L 99 της 20.4.1996, σ. 20-26). Απόφαση που τροποποιήθηκε τελευταία με την απόφαση αριθ. 477/1999/EK (EE L 57 της 5.3.1999, σ. 2. Διαθέσιμο στο:

<http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/el/9603/p103170.htm>

Cohesion policy: Strategic Report 2010 on the implementation of the programmes 2007-2013 of 31.03.2010, COM(2010)110, SEC(2010)360. Available at:

http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/reporting

Commission of The European Communities (2007a). Commission Staff Working Paper Schools For the 21st Century. Brussels. Available at:

http://ec.europa.eu/education/school21/consultdoc_en.pdf

Commission of The European Communities (2007b). High Level Group on Multilingualism. Final Report . Available at:

http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/multireport_en.pdf

Committee on Culture and Education. DRAFT REPORT on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on establishing the Creative Europe Programme [COM(2011)0785 – C7-0435/2011 – 2011/0370(COD)]. Available at:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONGML%2bCOMPARL%2bPE-494.523%2b01%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN>

Council of Europe (2008). White Paper on Intercultural Dialogue: Living Together as Equals in Dignity. Launched by the Council of Europe Ministers of Foreign Affairs at their 118th Ministerial Session, Strasbourg, 7 May 2008.

Council of Europe (2005). The Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Council of Europe Treaty Series No. 199, Faro, 27 October 2005.

Council of Europe (1981). Parliamentary Assembly, RECOMMENDATION 929 (1981)[1] on music education for all. Available at:

<http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta81/EREC929.htm#1>

Council of the European Union (2009). Council Conclusions on Culture as a Catalyst for Creativity and Innovation. 2941th EDUCATION, YOUTH AND CULTURE

Council meeting, Brussels, 12 May 2009. Available at:

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/107642.pdf

Council of the European Union (2008). Council Conclusions on the Work Plan for Culture 2008-2010, 2868th Education. Youth and Culture Council meeting, Brussels, 21 May 2008, Available at:

http://www.eu2008.si/si/News_and_Documents/Council_Conclusions/May/0521_EY_C2.pdf

Council of the European Union (2007). Resolution of the Council of 16 November 2007 on a European Agenda for Culture. Official Journal of the European Union C 287, 29.11.2007, pp. 01-04. Available at: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:287:0001:0004:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:287:0001:0004:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:287:0001:0004:EN:PDF)

Έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών. Ενδιάμεση επανεξέταση του προγράμματος Δια βίου μάθησης. Βρυξέλλες, 7.7.2011, COM(2011) 413. Διαθέσιμο στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0413:FIN:EL:PDF>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2010). Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κρατών μελών των συνερχομένων στο πλαίσιο του Συμβουλίου, σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014 (2010/C 325/01).

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006). Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης (2006/962/EK).

European Commission (2010). Commission report to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the European Agenda for Culture. Brussels: July 2010, COM (2010)390 final.

European Commission (2007) .Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European agenda for culture in a globalizing world. Brussels: May 2007, COM 2007, 242 final.

European Commission (1999). Setting targets for lifelong learning in Europe στο Progress report achieved in implementing the Luxembourg process: Common indicators and lifelong learning. Report to the European Council, Annex 2 to the Annex, Brussels, The EC Council.

European Commission (1993). Green Paper on the European Dimension of Education, Brussels, COM457.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). Βασικές ικανότητες για τη Δια Βίου Μάθηση – Ένα Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ανακλήθηκε την 15.1.2013 από http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/l1-learning/keycomp_el.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001). Οδηγός των Προγραμμάτων και Ενεργειών, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002α) SCADPlus: Socrates- Phase I. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <http://www.europa.eu.int/scadplus/printversion/el/cha/c11023.htm>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002b) SCADPlus: Turkey. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: <http://www.europa.eu.int/scadplus/printversion/el/lvb/e19113.htm>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002c) SCAD Plus: Quality of Higher Education. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: <http://www.europa.eu.int/scadplus/printversion/el/cha/c11038.htm>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002d) Η Μελλοντική Ανάπτυξη των Προγραμμάτων για την Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Νεολαία της Ευρωπαϊκής ένωσης μετά το 2006 Έγγραφο Δημόσιας Διαβούλευσης, Βρυξέλλες. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu.int/comm/sport/key_files/youth/a_youth_en.html
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002e) SCADPlus: Concrete Future Objectives of Education Systems. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <http://www.europa.eu.int/scadplus/printversion/el/cha/c11049.htm>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998). Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την «Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση της δεύτερης φάσης του κοινοτικού προγράμματος δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης – Σωκράτης», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C410.
- European Parliament (2009). European Parliament Resolution of 24 March 2009 on Artistic Studies in the European Union. INI/2008/2226.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2004). Κοινή θέση του Συμβουλίου ενόψει της έγκρισης της απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του προγράμματος Πολιτισμός (2007-2013) [6235/3/2006 – C6-0269/2006 – 2004/0150(COD)]. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/cu0007_el.htm
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2000). Απόφαση αριθ. 253/2000/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιανουαρίου 2000 για τη θέσπιση του δεύτερου σταδίου του προγράμματος κοινοτικής δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης «ΣΩΚΡΑΤΗΣ», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L28.

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1997). Ψήφισμα σχετικά με το Λευκό Βιβλίο της Επιτροπής για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση «Διδασκαλία και Εκμάθηση: Προς την κοινωνία της γνώσης», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C115.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (1995). Απόφαση αριθ. 819/95/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαρτίου 1995 για τη 94 θέσπιση του προγράμματος κοινοτικής δράσης ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L87.
- European Union (2009). Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European co-operation in education and training ('ET 2020'). Brussels: Official Journal of the European Union (2009/C 119/02).
- Recommendation 2006/962/EC of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning [Official Journal L 394 of 30.12.2006]. Available at:
http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm
- Regulation of the European Parliament and the Council on establishing the Creative Europe Programme, XXX, COM(2011) 785/2, Brussels. Available at:
http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/documents/proposal-regulation_en.pdf
- Συμβούλιο (1999). Απόφαση αριθ. 1999/382/EK του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 για τη θέσπιση του δεύτερου σταδίου του κοινοτικού προγράμματος δράσης στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης "Leonardo da Vinci", Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L146.
- Συμβούλιο (1994). Απόφαση αριθ. 94/819/EK του Συμβουλίου της 6ης Δεκεμβρίου 1994 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης σχετικά με την εφαρμογή πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την επαγγελματική κατάρτιση, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L340.
- Συμβούλιο (1988). Ψήφισμα του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου σχετικά με την ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C177.
- Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 4ης Μαρτίου 2011 για το ρόλο της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης στην εφαρμογή της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (Επίσημη Εφημερίδα (2011/C 70/01). Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:070:0001:0003:EL:PDF>
- Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 2ης Δεκεμβρίου 2010 σχετικά με το Πρόγραμμα Εργασιών στον Πολιτιστικό Τομέα 2011-2014 (Επίσημη Εφημερίδα C 325 της 2.12.2010, σ. 1).
- Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2010 σχετικά με την πρόσβαση των νέων στον πολιτιστικό τομέα, (Επίσημη Εφημερίδα C 326 της 3.12.2010, σ. 2).

Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020») (Επίσημη Εφημερίδα C 119 της 28.5.2009, σ. 2).

Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με τον πολιτισμό ως καταλύτη της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, Έγγρ. 8749/1/09 REV 1.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2002). 7η Διάσκεψη, Ελσίνκι 16-17/8/2002, Τελική Διακήρυξη, άρθρο 24. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/about-eu/eu-history/2000_today/2002/index_el.htm

Σύσταση 2006/962/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες της Δια Βίου Μάθησης.

Τελική Έκθεση της ομάδας εργασίας όσον αφορά την ανάπτυξη συνεργιών με την εκπαίδευση, ιδίως με την καλλιτεχνική εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/MOCedu_final_report_en.pdf

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Action Plan on Cultural Policies for Development adopted in by the Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development. Stockholm, Sweden, 2 April 1998. Available at: <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/cultural.pdf>
- Bernier, I.A. A UNESCO International Convention on Cultural Diversity. Available at: <http://www.diversite-culturelle.qc.ca/fileadmin/documents/pdf/update0303.pdf>
- Bologna & Music. Available at: <http://www.bologna-and-music.org/home.asp?id=301&lang=en>
- Complete list of the Council of Europe's treaties. Available at: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>
- Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/diversity-of-cultural-expressions/the-convention/convention-text/>
- COUNCIL OF EUROPE <http://www.coe.int/lportal/web/coe-portal>
- Contribution of THE EUROPEAN ASSOCIATION OF CONSERVATOIRES (AEC) to the consultation on the next generation of EU Programmes in Education and training. Available at: <http://www.bologna-and-music.org/home.asp?id=301&lang=en>
- CULTURE COUNCIL (2010). 'Council conclusions on the contribution of culture to regional and local Development', 7973/10 CULT 23 SOC 228 REGIO 22 FSTR 19 Note from General Secretariat of the Council to: Permanent Representatives Committee (Part 1) / Council. Available at: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st08/st08263.en10.pdf>

- CULTURE COUNCIL (2009). Council Conclusions on Culture as a Catalyst for Creativity and Innovation (12 May 2009). [online] Available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/107642.pdf
- COUNCIL OF EUROPE, White Paper on Intercultural Dialogue (2007). Available at: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/whitepaper_en.asp
- COUNCIL OF EUROPE, Intercultural dialogue – an international political priority. Available at: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/policy_EN.asp
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2012). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on establishing the Creative Europe Programme – Partial general approach, (Interinstitutional File:2011/0370 (COD), 9097/12, Brussels, 30 April 2012, [online] Available at: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st09/st09097.en12.pdf>
- COUNCIL RESOLUTION of 15 November 2007 on the new skills for new jobs (2007/C 290/01). Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:290:0001:0003:EN:PDF>
- Διακοπούλου, Α. Ο παγκόσμιος λόγος για τη δια βίου εκπαίδευση και η «έκρηξη» των επιμορφωτικών πολιτικών για εκπαιδευτικούς. Κυρίαρχη έννοια ή παράγοντας νομιμοποίηση. Διαθέσιμο στο: http://edu4adults.blogspot.com/2010/03/blog-post_7985.html#ixzz1qCrdTRIR
- Dakar Framework of Action. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>
- Development of an international convention on cultural diversity. UNESCO Executive Council, March 31 - April 16, 2003. Available at: <http://www.unesco.org/exboard/fr/166ex1provf.pdf>
- Education and training within the framework of the Lisbon Strategy. Available at: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/index_en.htm
- The European framework for key competences: Βασικές Ικανότητες για τη Δια Βίου Μάθηση. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_el.pdf
- ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ. Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/index_el.htm
- CULTURE 2000 -2006. Available at: http://ec.europa.eu/culture/archive/culture2000/cult_2000_en.html
- Η Νέα Πολιτική της Διά Βίου Μάθησης. Διαθέσιμο στο: <http://www.prmelina.gr/>
- Lifelong learning. Available at: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/index_en.htm

- Lifelong Learning. Commission Memorandum of 30 October 2000 on lifelong learning [SEC(2000) 1832 final. Available at: http://europa.eu/legislation_summaries/other/c11047_en.htm
- Πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη Δια Βίου μάθηση [Επίσημη Εφημερίδα L 394 της 30.12.2006]. Διαθεσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:EL:PDF>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Επιτροπές - Πολιτισμός και Παιδεία. Έγγραφα συνεδριάσεων. Διαθεσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/committees/el/cult/home.html>
- Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA)). Διαθεσιμο στο: http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php
- The EU 2020 strategy: analysis and perspectives. Available at: <http://www.cultureactioneurope.org/lang-en/component/content/article/41-general/597-the-eu-2020-strategy-analysis-and-perspectives>
- European Agenda for Culture. Available at: <http://www.cultureactioneurope.org/lang-en/advocate/eu-agenda-for-culture>
- EUROPEAN MUSIC COUNCIL - Cultural Policy. Available at: <http://www.emc-imec.org/cultural-policy/>
- The Bologna Declaration Process. Available at: <http://www.bologna-and-music.org/home.asp?id=1769&lang=en>
- Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education. Available at: http://portal.unesco.org/culture/en/files/41117/12798106085Seoul_Agenda_Goals_for_the_Development_of_Arts_Education.pdf/Seoul%2BAgenda_Goals%2Bfor%2Bthe%2BDevelopment%2Bof%2BArts%2BEducation.pdf
- Policy-making. Available at: <http://www.elearningeuropa.info/en/category/freetags/policy-making>
- UNESCO-NIE Centre for Arts Research in Education (CARE). Available at: <http://www.unesco-care.nie.edu.sg/research/category/music>
- European Agenda for Culture. Available at: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/european-agenda_en.htm
- Europedia - Η πολιτιστική πολιτική της Ε.Ε. Διαθεσιμο στο: http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/4/10/03/?lang=gr&all=1&s=1&e=10
- Πολιτική στον τομέα του πολιτισμού. Διαθεσιμο στο: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7317_el.htm
- Διεύθυνση Μορφωτικών & Πολιτιστικών Υποθέσεων, Υπ.Εξωτερικών. Διαθεσιμο στο: <http://www2.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Multilateral+Diplomacy/InternationalOrganizations/UNESCO/>

- Διεύθυνση Πολιτιστικών Δράσεων, ΥΠ.ΠΟ. Διαθεσιμο στο: http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=2678
- Προγράμματα Πολιτισμού. Διαθεσιμο στο: <http://www.yppo.gr/4/g40index.jsp>
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Διαθεσιμο στο: <http://www.yppo.gr/6/g6150.jsp>
- Cultural education: the promotion of cultural knowledge, creativity and intercultural understanding through education. Available at: http://www.assembly.coe.int/ASP/NewsManager/EMB_NewsManagerView.asp?ID=4945
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Πολιτική στον τομέα του πολιτισμού. Διαθεσιμο στο: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7317_el.htm
- European Commission “Education and Culture”. Available at: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm
- Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Διαθεσιμο στο: http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php)
- Formalism (art). Διαθεσιμο στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Formalism_%28art%29
- International Music Day (IMD). Διαθεσιμο στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Music_education
- The Jean Monnet Programme: understanding European integration. Διαθεσιμο στο: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/monnet_en.htm
- The Gordon Approach: Music Learning. Διαθεσιμο στο: http://www.allianceamm.org/resources_elem_Gordon.html
- The year 2010 is the International Year for the Rapprochement of Cultures. Διαθεσιμο στο: <http://www.un.org/en/events/iyrc2010/>
- International Year of Youth: Dialogue and Mutual Understanding. Διαθεσιμο στο: <http://social.un.org/youthyear/>
- Προγράμματα δράσης. Διαθεσιμο στο: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7317_el.htm
- Πρόγραμμα για τη διά βίου μάθηση 2007-13. Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11082_el.htm
- Recasting cultural policies. Διαθεσιμο στο: <http://kvc.minbuza.nl/uk/archive/report/background.html>
- RECOMMENDATION 1001 (1985)[1] on European Music Year: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta85/EREC1001.htm#1>
- REPORT of the International Commission on Education for the Twenty first Century. Available at: <http://www.unesco.org/delors/highlights.htm>
- Resources for Elementary Music Teachers. Διαθεσιμο στο: <http://www.allianceamm.org/resources.htm>

- Συνθήκη του Μάαστριχτ, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 191 της 29ης Ιουλίου 1992. Διαθεσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>
- Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1997, Ενότητα «Πολιτιστικά Θέματα», παράγραφος 696. Διαθεσιμο στο: <http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/el/1997/elx52697.htm>
- «Cultural Cooperation in Europe», Forum 2001 - 21-22 November 2001, Brussels. Διαθεσιμο στο: http://europa.eu.int/comm/culture/eac/forum_en.pdf
- RECOMMENDATIONS to the European Union on the role of music education and training in the new EU cultural programme in 2004. Available at: http://www.emc-imc.org/efmet/archiv/EFMET_Recommendations_English.pdf
- European Music School Union, Weimar Declaration, Music Schools in Europe <http://www.musicschoolunion.eu/index.php?id=48>
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. Council Regulation of 10 February 1975 establishing the European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop) EEC No 337/75, Official Journal of the European Communities, L 39, 13.2.1975 as last amended by Council Regulation EC No 2051/2004. Available at: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/Consolidated_version_Founding_Regulation_EN_01975R0337-20041221-en.pdf
- EUROPA. Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ. Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008). Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/129017_el.htm
- EUROPA. Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ. Η Ευρώπη για τους πολίτες (2007-13). Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/129015_el.htm
- EUROPA. Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ. Πρόγραμμα «Πολιτισμός» (2007-13). Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/129016_el.htm
- EUROPA. Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ. Ευρωπαϊκό έτος δημιουργικότητας και καινοτομίας (2009). Διαθεσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/129020_el.htm
- EUROPEAN COMMISSION. Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Διαθεσιμο στο: http://ec.europa.eu/eu2020/index_en.htm
- Europe 2020: a new European strategy for jobs and growth: European Council Presidency conclusions 25-26 March 2010. Διαθεσιμο στο: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st00/st00007.en10.pdf> [cited 4.11.2010]
- UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Available at: http://www.emc-imc.org/fileadmin/user_upload/ConvLegisEN.pdf [cited 15.5.2012]
- Road Map for Arts Education, 1st World Conference on Arts Education, 6-9 March 2006, Lisbon, Portugal. Διαθεσιμο στο:

- http://portal.unesco.org/culture/en/files/40000/12581058115Road_Map_for_Arts_Education.pdf/Road%2BMap%2Bfor%2BArts%2BEducation.pdf
- Dakar Framework for Action, 2000. Available at: http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml
 - UNESCO, Appendix 2, Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education, 2010. Διαθεσιμο στο: http://portal.unesco.org/culture/en/files/41171/128628564452nd_World_Conference_on_Arts_Education_-_Final_Report.pdf/2nd%2BWorld%2BConference%2Bon%2BArts%2BEducation%2B-%2BFinal%2BReport.pdf
 - EUROPEAN MUSIC COUNCIL. Bonn Declaration: The Next Steps, 2011. Available at: <http://www.emc-imc.org/events-conferences/from-seoul-to-bonn/bonn-declaration-next-steps/>
 - Υποστήριξη προγραμμάτων Πολιτιστικής Συνεργασίας, IP/99/562, Brussels, 26 July 1999). Διαθεσιμο στο: http://europa.eu.int/comm/culture/eac/cpkaleidoscope99_en.html
 - International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Available at: <http://www.iea.nl/>
 - Organisation for Economic Co-operation and Development. Available at: http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1,00.html
 - International Student Assessment (PISA). Available at: http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1,00.html
 - Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 20.12.2011, C 372/1, Συμπεράσματα του Συμβουλίου για τις πολιτιστικές και δημιουργικές ικανότητες και τον ρόλο τους στην οικοδόμηση του διανοητικού κεφαλαίου της Ευρώπης (2011/C 372/05). Διαθεσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:372:0019:0023:EL:PDF>
 - EUROPEAN MUSIC COUNCIL, From Seoul to Bonn - Translating the Goals for the Development of Arts Education for Music in Europe, Bonn, Germany, 16 May 2011. Available at: <http://www.emc-imc.org/events-conferences/from-seoul-to-bonn/>
 - Working Group on developing synergies with education, especially arts education, Final Report (2010). Available at: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/MOCedu_final_report_en.pdf
 - Second World Conference on Arts Education, Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education, Seoul, Republic of Korea, 25 – 28 May 2010. Available at: http://portal.unesco.org/culture/en/files/41117/12790338165Seoul_Agenda_Goals_for_the_Development_of_Arts_Education.pdf/Seoul%2BAgenda_Goals%2Bfor%2Bthe%2BDevelopment%2Bof%2BArts%2BEducation.pdf
 - European cultural and educational policies through national parliaments, Doc. 12228, Paris, 28 April 2010. Available at: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc10/EDOC12228.htm>

- COUNCIL OF EUROPE (2009). Cultural education, Autumn session: 28 September-2 October 2009. Available at:
http://assembly.coe.int/ASP/NewsManager/EMB_NewsManagerView.asp?ID=4945
- COUNCIL OF EUROPE (2007a). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). Language Policy Division, Council of Europe, Strasbourg. Available at:
www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/documents_intro/common_framework.html
- COUNCIL OF EUROPE (2007b). From linguistic diversity to plurilingual education: Guide for the development of language education policies in Europe. Main version available at: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Guide_niveau3_EN.asp#TopOfPage (last access 14-07-2011).
- COUNCIL OF EUROPE (2006a). European Language Portfolio: key reference documents. Strasbourg: Council of Europe. Available at:
<http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/keyrefdocs.doc>
- COUNCIL OF EUROPE (2006b). Plurilingual education in Europe: 50 years of international co-operation. Language Policy Division, Council of Europe, Strasbourg. Available at:
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/PlurinlingalEducation_En.pdf
- COUNCIL OF EUROPE (2001). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Cambridge: Cambridge University Press. Available at:
<http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Common%20European%20Framework%20hyperlinked.pdf>
- COUNCIL OF EUROPE (1981). RECOMMENDATION 929 (1981)[1] on music education for all. Parliamentary Assembly. Available at:
<http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta81/EREC929.htm> (last access 10.2.2013).
- COUNCIL OF EUROPE. Παιδεία, Νεολαία, Πολιτισμός και Αθλητισμός. Διαθέσιμο στο: <http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/education,-youth-and-culture.aspx?lang=el>
- Assembly debate on 29 September 2009 (30th Sitting) (Doc. 11989, report of the Committee on Culture, Science and Education, rapporteur: Mrs Muttonen). Text adopted by the Assembly on 29 September 2009 (30th Sitting):
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC11989.htm>
- Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών της 10ης Μαΐου 2007 σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης [COM(2007) 242]:
http://europa.eu/legislation_summaries/culture/l29019_el.htm

- First World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century, Lisbon, Portugal, 6-9 March 2006,
http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=40216&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- UNESCO WORLD CONGRESS OF ARTS IN EDUCATION, Lisbon, March 6, 2006. Joint Declaration of the International Drama/Theater And Education Association (IDEA), INTERNATIONAL SOCIETY FOR EDUCATION THROUGH THE ARTS (INSEA), INTERNATIONAL SOCIETY FOR MUSIC EDUCATION (ISME), http://www.insea.org/docs/joint_decl2006.html
- Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions 2005, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Agreement on the Importation of Educational, Scientific and Cultural Materials, with Annexes A to E and Protocol annexed, Florence, 17 June 1950-Protocol, Nairobi, 26 November 1976, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12074&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Agreement For Facilitating the International Circulation of Visual and Auditory Materials of an Educational, Scientific and Cultural character with Protocol of Signature and model form of certificate provided for in Article IV of the above-mentioned Agreement, Beirut, 10 December 1948:
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12064&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Ελληνική Μονάδα Ευρυδίκη:
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php
- Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων (όλα τα τεύχη): http://europa.eu.int/eur-lex/el/search/search_oj.html
- Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρ. Κοινότητας: http://europa.eu.int/eur-lex/el/treaties/dat/EC_consol.html
- Δελτία της Ε.Ε.:<http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/el/welcome.htm>
- Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1996 (Περίληψη):
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/en/1996/summary1.htm>
- Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1997:
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/el/1997/elm00097.htm>
- Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1998:
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/el/1998/m0000.htm>
- Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1999:
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/el/1999/index.htm>
- Σύνοψη νομοθεσίας για τον Πολιτισμό:
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/s20014.htm>
- Γλωσσάριο Όρων κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
<http://europa.eu.int/scadplus/printversion/el/cig/g4000.htm>
- Ιστοχώρος για την Πολιτιστική δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
http://europa.eu.int/comm/culture/index_en.html

- Φόρουμ 2001 (21-22, Νοέμβριος 2001) «Cultural Cooperation in Europe», Brussels: http://europa.eu.int/comm/culture/eac/forum_en.pdf
- Evaluating the impact of Arts and Cultural Education on children and young people - Centre Pompidou, Paris, 2007: <http://www.centrepompidou.fr/Pompidou/Pedagogie.nsf/0/D9E5FC50EAF95536C12570D7004A1A24?OpenDocument&L=2>
- Cultural education, innovation creativity and youth, Brussels, 2009 <http://www.cultuurnetwerk.nl/cicy/Docs/CICY%20report%20%28En%29.pdf>
- Πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/cu0007_el.htm
- Η ηλεκτρονική μάθηση: πρόγραμμα eLearning (2004-2006): http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/c11073_en.htm
- Good practices - EU Cooperation with US, Canada, Australia, Japan and New Zealand in Higher Education and Training: http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/practices4_en.htm
- Public consultation "Schools for the 21st century" http://ec.europa.eu/education/school21/index_en.html
- ICT Policy Support Programme as part of the Competitiveness and Innovation framework Programme (CIP) - Call for Proposals 2012. http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/participating/calls/call_proposals_12/index_en.htm
- The Information and Communication Technologies Policy Support Programme projects: http://ec.europa.eu/information_society/apps/projects/index.cfm?menu=secondary&prog_id=IPSP
- From ICT Research to Innovation http://ec.europa.eu/information_society/tl/research/innov/index_en.htm
- Resolution on the European Language Portfolio (adopted at the 20th Session of the Standing Conference of the Ministers of Education of the Council of Europe, Cracow, Poland, 15-17 October 2000). <http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/ResolutionELP.doc>
- Education and Languages, Language Policy: <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/>
- Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/diversity-of-cultural-expressions/the-convention/convention-text/>
- European Commission (2009). ‘Can creativity be measured?’ 28-29 May 2009, Brussels. Conference contributions available at: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1427_en.htm
- IDEA. World Alliance of IDEA ISME InSEA and WDA: http://www.idea-org.net/en/articles/World_Alliance_of_IDEA_ISME_InSEA_and_WDA/

- Dakar Framework of Action:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>
- Cedefop (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης):<http://www.cedefop.europa.eu/>
- Υπηρεσία Προσανατολισμού για τους Πολίτες: <http://ec.europa.eu/citizensrights/>
- CRELL (Κέντρο Έρευνας για τη Διά Βίου Μάθηση): <http://crell.jrc.ec.europa.eu/>
- EIT (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας): <http://eit.europa.eu/>
- ETF (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης): <http://www.etf.europa.eu/>
- Eures (Ευρωπαϊκή πύλη για την επαγγελματική κινητικότητα):
<http://ec.europa.eu/eures/>
- Europass: <http://europass.cedefop.europa.eu/>
- Eurydice (Πληροφορία για τα εκπαιδευτικά συστήματα και τις πολιτικές της Ευρώπης) http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php
- EVE: αποτελέσματα έργων με θέμα την εκπαίδευση, την κατάρτιση, τον πολιτισμό, τη νεολαία και την ιθαγένεια:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/eve/index_en.htm
- Ploteus (Πύλη για τις ευκαιρίες μάθησης σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο):
<http://ec.europa.eu/ploteus/>
- Europe Direct: http://ec.europa.eu/europedirect/index_ro.htm
- Study in Europe <http://ec.europa.eu/education/study-in-europe/>
- Δικτυακή πύλη της νεολαίας: <http://europa.eu/youth/index.cfm>
- Δημοσιεύσεις της Γενικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Πολιτισμού:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/eac_en.html
- Cultural Action Europe, Exploring Intercultural Dialogue
<http://www.cultureactioneurope.org/lang-en/think/intercultural-dialogue>
- Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008)
<http://www.interculturaldialogue2008.eu/>
- Ευρωπαίοι πρεσβευτές δημιουργικότητας και καινοτομίας. Μανιφέστο (Manifesto for Creativity and Innovation in Europe)
http://create2009.europa.eu/fileadmin/Content/Downloads/PDF/Manifesto/manifesto_el.pdf
- European Year of Creativity and Innovation 2009
http://create2009.europa.eu/index_en.html
- Summaries of EU legislation http://europa.eu/legislation_summaries/index_en.htm

ΝΟΜΟΙ, ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ, ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ , ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Νόμος 6/18.2.1834 «Περί δημοτικών σχολείων», ΦΕΚ 11/ 3-3-1834.
- Βασιλικό Διάταγμα «Περί του κανονισμού των Ελληνικών σχολείων και γυμνασίων», 31.12.1836 (12.1.1837), ΦΕΚ 87/31.12.1836.
- Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 21,) ΦΕΚ 107/Α/3.6.1927. (σχετικά με τη θέση της Καλλιτεχνικής Αγωγής στην εκπαίδευση).
- Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964 (σχετικά με την ίδρυση Θέσης Επιθεωρητή Μουσικής).
- Προεδρικό Διάταγμα 465/1981, άρθρο 1 (σχετικά με το περιεχόμενο σπουδών των Μουσικών Σχολείων).
- Προεδρικό Διάταγμα 213/1989, άρθρο 2 (σχετικά με το περιεχόμενο σπουδών των Μουσικών Σχολείων).
- Νόμος 1566/1985 (σχετικά με τη διδασκαλία της μουσικής αγωγής από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων).
- Νόμος 1566/1985, ΦΕΚ 167/30.9.1985 (σχετικά με την ίδρυση θέσης Παρέδρου Μουσικής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο).
- Νόμος 1824/1988 (άρθρο 16), ΦΕΚ 296/30.12.1988 (σχετικά με την ίδρυση του πρώτου Μουσικού Γυμνασίου στην Παλλήνη της Αττικής).
- Νόμος 3345/1988, ΦΕΚ 649 Β' «Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων»
- Νόμος 2413/1996 «Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση», ΦΕΚ 124/Α', 17.6.1996.
- Νόμος 2525/1997 «Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο», ΦΕΚ Α'188/23.9.1997.
- Νόμος 3966/2011 «Έναρξη λειτουργίας του Ι.Ε.Π», ΦΕΚ 118Α'/24-05-2011.
- «Περί ορισμού των μαθημάτων του δι' έκαστον τούτων προς διδασκαλίας αναγκαίου χρόνου, και περί της κατά τάξεις κατανομής της διδακτέας ύλης εις τα πλήρη δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων», ΦΕΚ 174/Α', 10.9.1913.
- «Περί χορηγίας αδείας εις την Φιλεκπαιδευτικήν Εταιρείαν ιδρύσεως σχολείων θηλέων», ΦΕΚ 255/Α', 11.9.1914.
- «Περί προγράμματος των αστικών σχολείων θηλέων», ΦΕΚ 333/Α', 17.11.1914.
- «Περί των ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ 218/Α', 31.10.1969.
- «Περί των διδασκόμενων μαθημάτων και των Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ 347/Α', 1977.

- «Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Α΄ και Β΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ 107/Α΄, 31.8.1982 (σχετικά με τη θέση της Αισθητικής Αγωγής ως αυτόνομου μαθήματος).
- «Διδασκόμενα μαθήματα και ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας στα Μουσικά Γυμνάσια», ΦΕΚ 453/Α', 1989.
- «Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής (Εικαστικά, Μουσική, Θεατρική Αγωγή) των Γ΄, Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ 53/Α΄, 10.4.1990.
- «Θεσμός, οι κατηγορίες, το περιεχόμενο και ο τρόπος υλοποίησης των Σχολικών Δραστηριοτήτων», Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/28-8-1992, ΦΕΚ 629 τ. Β/ 23-10-1992.
- «Νέα Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών – Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ)», ΦΕΚ 303Β/13-03-2003 & ΦΕΚ 304Β/13-03-2003.
- «Ίδρυση θέσεων Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», Υ.Α. 69259/Γ7/10-07-2003, ΦΕΚ 1321 τ.Β/16-09-2003.
- 3ο Κ.Π.Σ.\2ο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.\Α.Π. Α2\Μέτρο 2.1\Ενέργεια 2.1.1\Κατηγορία Πράξεων 2.1.1.β, «Ταχύρυθμα επιμορφωτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα νέα διδακτικά πακέτα», Τμήμα Αξιολόγησης και Επιμόρφωσης - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006-2007. Ανακλήθηκε από <http://www.pi-schools.gr/programs/epimorfosi/>
- Πράξη, αριθμ.10/5-5-2009, Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Υπουργική Απόφαση, αριθμ.103162/Γ1/27-8-2009 «Ανάθεση συγγραφής Διδακτικού Πακέτου Μουσικής για την Α και Β΄ Δημοτικού»
- Πράξη «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3 – Οριζόντια Πράξη MIS 295450.
- «Ωρολόγια προγράμματα Δημοτικών Σχολείων με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα – ΕΑΕΠ» Φ.12/620/61531/Γ1/31.5.2010.
- «Διδασκαλία-Πρόγραμμα Σπουδών των Νέων Διδακτικών Αντικειμένων που θα εισαχθούν στα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία που θα λειτουργήσουν με ΕΑΕΠ - επανεξέταση & επικαιροποίηση των Α.Π. και οδηγιών για τα διδακτικά αντικείμενα του ολοήμερου προγράμματος». Απόφαση, Φ.12/879/88413/Γ1/20-7-2010. Ενιαίος Διοικητικός Τομέας, Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄. Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.
- "Νέο Σχολείο" πεδίο: Πολιτισμός - Δραστηριότητες. Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση. (πρόταση β'), 2011.

- «Πράξη της Υπουργού Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων για την παύση λειτουργίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου», Φ.908/18254/Η, ΦΕΚ 372Β'/20-02-2012.

ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

- Ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια www.wikipedia.org και <http://el.wikipedia.org>
- New York Times: www.nytimes.com, Le Monde: www.lemonde.fr, BBC: www.bbc.co.uk
- Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης – Περιβάλλον Πρόσβασης Πηγών Πληροφόρησης <http://argo.ekt.gr/>
- Science Direct: <http://www.sciencedirect.com/> και http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_files/help_Elsevier.pdf
- Διεθνής Κοινότητα για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education, ISME) www.isme.org
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής (European Music Council, EMC) www.emc-imc.org
- Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Μουσική στα Σχολεία (European Association for Music in Schools, EAS) www.eas-music.org/
- Ευρωπαϊκή Ένωση Ωδείων (European Association of Conservatoires, AEC) <http://www.aecinfo.org/>
- European Cultural Foundation <http://www.eurocult.org/>
- Διεθνής Ομοσπονδία Νέων Μουσικών (International Federation of Jeunesses Musicales, FIJM) <http://www.jmi.net/>
- Διεθνής Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία (EuropeanMusicSchoolUnion) <http://www.musicschoolunion.eu/>
- International Research Institute For Media, Communication and Cultural Development (MEDIACULT Association) <http://www.mediacult.at/en/main.html>
- MENC - The National Association for Music Education (USA) <http://www.menc.org/>
- International Society For Education Through Arts (InSEA) <http://www.insea.org/>
- International Drama/Theater and Education Association (IDEA) <http://www.idea-org.net/>
- Διεθνής Ένωση για το Δράμα, το Θέατρο και την Εκπαίδευση (International Drama/Theater and Education Association, IDEA) <http://www.idea-org.net/>
- Ομάδα Εργασίας Νέων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Μουσικής <http://www.emc-imc.org/working-group-youth/>
- European League of Institutes for the Arts – ELIA www.elia-artschools.org

- The Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen – AEC www.aecinfo.org
- National Association of Schools of Music (NASM) <http://nasm.arts-accredit.org/>
- The Bologna Declaration and Professional Music Training www.aecinfo.org/bologna.html
- The Bologna Declaration and Higher Arts Education www.bda.ahk.nl
- The Bologna Follow-up Conference of European Ministers of Higher Education in Prague 2001 www.msmt.cz/summit/index.html
- The Bologna Follow-up Conference of European Ministers of Higher Education in Berlin 2003 www.bologna-berlin2003.de
- The European Association of Institutions in Higher Education - EURASHE www.eurashe.be
- The European University Association – EUA www.unige.ch/eua/
- The National Union of Students in Europe – ESIB www.esib.org
- International Network for Research in Arts Education (INRAE) www.arts-edu.org
- UNESCO Arts Education Portal EU culture portal <http://ec.europa.eu/culture>
- EU education portal http://ec.europa.eu/education/index_en.htm
- UNESCO Chair Arts & Learning <http://educ.queensu.ca/unesco/arts-and-learning.html>
- UNESCO Chair in Arts and Culture in Education www.paedagogik.phil.uni-erlangen.de/institut/
- European Commission http://ec.europa.eu/atoz_en.htm
- Culture Action Europe: The political platform for Arts and Culture <http://www.cultureactioneurope.org>
- Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice) (2009). Arts and Cultural Education at School in Europe. Brussels Available at http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/113EN.pdf
- Languages and Cultures in Europe (LACE). The Intercultural Competences Developed in Compulsory Foreign Language Education in the European Union (2007). Europublic sca/cva. Available at http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/lace_en.pdf
- UNESCO (2010). Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education. The Second World Conference on Arts Education, May, Seoul. Available at http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf
- European Music Council (2010). Bonn Declaration. Bonn. Available at http://www.emc-imc.org/fileadmin/user_upload/Cultural_Policy/Bonn_Declaration.pdf
- Learning outcomes in the higher music education sector. AEC studies at: <http://www.bolognaand-music.org/home.asp?id=1769&lang=en>

- Learning outcomes in the field of Music Teacher Training. The meNet learning outcomes at: <http://www.eas-music.org/en/activities/publications/policy-papers/>
- Πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα 2011-2014
http://europa.eu/legislation_summaries/culture/cu0007_el.htm
- Culture Action Europe reacts to Council agreement on future EU budget
http://www.wearemore.eu/wp-content/uploads/2010/08/CAE_Statement-Council-Agreement_20130211.pdf

ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

- Diversity of Cultural Expressions: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=33014&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Creative Industries: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=35024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Status of the Artist: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=32056&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Safeguarding of the intangible cultural heritage:
<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=EN&pg=home>
- IMC Development and Music: http://www.imc-cim.org/index.php?option=com_content&task=view&id=200&Itemid=215
- Music Education Network, meNet:
<http://menet.mdw.ac.at/menetsite/english/index.html>
- EFMET-project:<http://www.emc-imc.org/efmet/>
- The Creativity Project:<http://www.eua.be/index.php?id=109>
- The AEC Project “The Effects of the Bologna Declaration on Professional Music Training in Europe”: www.aecinfo.org/bologna.html
- Polifonia Projec: <http://www.polifonia-tn.org/Content.aspx?id=2229>
- Mundus Musicalis: <http://www.aecinfo.org/Content.aspx?id=1881>
- MUSE “Arts at School”, International Yehudi Menuhin Foundation:
<http://www.menuhin-foundation.com/mus-e/>
- The Promuse Project: <http://aecsite.cramgo.nl/Content.aspx?id=107>
- DoReMiFaSocrates: <http://www.doremifasocrates.org/>
- MusicWeb: <http://musicweb.koncon.nl/en/>
- The Netsounds Project: <http://www.netsoundsproject.eu/>
- eContent Programme (2001-2004): <http://cordis.europa.eu/econtent/>

- The Integra - Fusing Music and Technology Programme (2005-2008):
<http://netsoundsproject.eu/know-how/good-practices/integra-fusing-music-and-technology>
- The Music Web project: <http://musicweb.koncon.nl/en/General%20information/>
- Culture in the Digital Age "Example Projects":
http://ec.europa.eu/information_society/tl/soccul/cult/projects/index_en.htm
- YOUTH MUSIC (2002). Creating a Land with Music. The work, education and training of professional musicians in the 21st century: www.youthmusic.org.uk
- ProjectZer: <http://pz.harvard.edu>
- Visiblethinning: <http://pz.harvard.edu/vt/visibleThinking>
- Artfulthinking: <http://pz.harvard.edu/vt/artfulThinking>
- Life Long Learning in Music: www.lifelonglearninginmusic.org
- C. A. L. M. (Community Action in Learning Music)
<http://calm.web.auth.gr/index.htm>
- Ακαδημαϊκή και Επιστημονική Αριστεία: <http://excellence.minedu.gov.gr/listing/86-calm>
- Πρόγραμμα «Μουσικοί Διάλογοι»: <http://www.musicaldialogues.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

Μαρία Αργυρίου

Εκπ/κος Μουσικής Αγωγής – Υπ. Διδάκτωρ Τμήμα Μουσικών Σπουδών
Ιόνιο Πανεπιστήμιο
Διεύθυνση: Εσπερίδων 60, 184 51, Νίκαια
Τηλέφωνο επικοινωνίας: 6979 342401
E-mail: maria.argiriou@gmail.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Εκπαίδευση

Δεκέμβριος 2009

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Η έρευνα, στην οποία καλείστε να εκφράσετε τις απόψεις σας, αφορά θέματα που σχετίζονται με την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αποτελεί μέρος της διδακτορικής μου διατριβής στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής με έμφαση στην Πολιτιστική Εκπαιδευτική Διαχείριση. Σκοπός αυτής της έρευνας είναι η εξεύρεση των δυνατοτήτων και το εύρος της εφαρμογής της πολιτιστικής πολιτικής μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καταγράφοντας και αναδεικνύοντας τις απόψεις των εκπαιδευτικών.

Παρακαλώ, συμπληρώστε το ερωτηματολόγιο για το οποίο χρειάζεται να διαθέσετε 15 λεπτά για τη συμπλήρωσή του. Η ανωνυμία σας και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων που θα προκύψουν είναι εγγυημένη, ώστε να είστε ελεύθερες/οι να δώσετε ακριβείς προσωπικές απαντήσεις, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. Ευχαριστώ πολύ για τη συνεργασία και τον χρόνο σας.

Με εκτίμηση,

Μαρία Αργυρίου

Ενότητα Α: Ερωτήσεις Δημογραφικού χαρακτήρα

Παρακαλούμε να συμπληρώσετε τα στοιχεία επιλέγοντας με ένα ✓

1. Φύλο

Γυναίκα Άνδρας

2. Ηλικία

20-30 31-40 41-50 50 και άνω

3. Σπουδές

Πτυχίο Ωδείου Μετεκπαίδευση - Επιμόρφωση
 Παιδαγωγική Ακαδημία/Παιδαγωγικό Τμήμα Μεταπτυχιακός τίτλος
 Τμήμα Μουσικών Σπουδών Διδακτορικός τίτλος

4. Χρόνια εκπαιδευτικής εμπειρίας

1-5 6-10 11-15 16-20 21-25 25 και άνω

5. Αυτή τη σχολική χρονιά διδάσκετε

Στην Α/θμια Εκπαίδευση Στη Β/θμια Εκπαίδευση

ΕΝΟΤΗΤΑ Β: Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική

Διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση και με βάση την ακόλουθη κλίμακα, απαντήστε βάζοντας σε κύκλο τον αντίστοιχο αριθμό:

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

6. Ο Πολιτισμός:

α. Αφορά ένα ιστορικά μεταβιβαζόμενο σύνολο ιδεών και πρακτικών συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν. 1 2 3 4 5
 β. Περιλαμβάνει τις αλληλεπιδράσεις του τρόπου ζωής και σκέψης κάθε ανθρώπου. 1 2 3 4 5
 γ. Διαμορφώνει την αίσθηση που έχει ο άνθρωπος για τον εαυτό του και τους άλλους. 1 2 3 4 5

7. Ο ρόλος του πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι σημαντικός όταν:

α. καθιστά κάθε μαθητή πολιτισμικό φορέα. 1 2 3 4 5
 β. συμβάλλει στην ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών. 1 2 3 4 5
 γ. οργανώνει τη γνώση σχετικά με τις διάφορες μορφές πολιτισμού. 1 2 3 4 5
 δ. ενισχύει το ρόλο του σχολείου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. 1 2 3 4 5

8. Κατά πόσο είστε εξοικειωμένοι με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική (cultural policy): 1 2 3 4 5

9. Η Πολιτιστική Πολιτική:

α. αποτελεί έκφραση μιας ευρύτερης εθνικής πολιτιστικής πολιτικής ενός κράτους.	1	2	3	4	5
β. θεωρεί επιβεβλημένη τη συμμετοχή των μελών μιας κοινότητας σε πολιτιστικές δραστηριότητες.	1	2	3	4	5
γ. περιλαμβάνει την ανάπτυξη των Τεχνών.	1	2	3	4	5
δ. περιλαμβάνει τα τεχνολογικά επευήγματα ενός πολιτισμού.	1	2	3	4	5

10. Οι φορείς που σχεδιάζουν την Πολιτιστική Πολιτική:

α. υλοποιούν προγράμματα δράσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.	1	2	3	4	5
β. χαράζουν την πολιτική πολιτιστικών οργανισμών.	1	2	3	4	5
γ. διαχειρίζονται τους πόρους για την υλική περιουσία των πολιτιστικών οργανισμών.	1	2	3	4	5
δ. αξιοποιούν το ανθρώπινο δυναμικό των πολιτιστικών οργανισμών.	1	2	3	4	5
ε. διαχειρίζονται εκδηλώσεις για λογαριασμό πολιτιστικών οργανισμών.	1	2	3	4	5
στ. ενισχύουν την κινητικότητα και τις διακρατικές σχέσεις.	1	2	3	4	5

Ενότητα Γ : Πολιτισμός και Προγράμματα

Παρακαλούμε επιλέξτε με ένα ✓

11. Έχετε συμμετάσχει σε ένα ή σε περισσότερα από τα ακόλουθα προγράμματα;

Καινοτόμων Δράσεων (π.χ. Ευέλικτη Ζώνη)	ΝΑΙ	☐	ΟΧΙ	☐
Ευρωπαϊκό πρόγραμμα <i>Δια Βίου Μάθησης</i>	ΝΑΙ	☐	ΟΧΙ	☐
Ερευνητικό πρόγραμμα Ακαδημαϊκού Φορέα.	ΝΑΙ	☐	ΟΧΙ	☐
Άλλο (αν ΝΑΙ, παρακαλώ διευκρινίστε) _____				

12. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα παρακάτω στοιχεία θα πρέπει να χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα που προωθεί τον πολιτισμό.

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

α. καινοτομία.	1	2	3	4	5
β. δημιουργικότητα.	1	2	3	4	5
γ. κινητικότητα.	1	2	3	4	5
δ. αυτοέκφραση.	1	2	3	4	5
ε. ανάδειξη των ανθρωπιστικών αρχών.	1	2	3	4	5
ζ. ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας.	1	2	3	4	5
η. ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση.	1	2	3	4	5
θ. συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς.	1	2	3	4	5
ι. ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών.	1	2	3	4	5
κ. ανάπτυξη καλλιτεχνικών δεξιοτήτων.	1	2	3	4	5

λ. άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.	1	2	3	4	5
μ. αξιοποίηση των εκπαιδευτικών διαφορών ειδικότητων.	1	2	3	4	5

13. Με βάση την ακόλουθη κλίμακα, παρακαλούμε να αξιολογήσετε κατά πόσο ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων επιτυγχάνεται όταν:

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

α. Το σχολείο δίνει πολλές ευκαιρίες στους μαθητές να εκδηλώσουν τα καλλιτεχνικά τους ενδιαφέροντα.	1	2	3	4	5
β. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα δίνει πολλές ευκαιρίες στους μαθητές/τριες να εκδηλώσουν τη δημιουργικότητά τους.	1	2	3	4	5
γ. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα βοηθά τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις διάφορες μορφές του Πολιτισμού.	1	2	3	4	5
δ. Τα σχολικά βιβλία προωθούν την πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών/τριών.	1	2	3	4	5
ε. Οι μαθητές/τριες έχουν αρκετό χρόνο για να ασχολούνται με προγράμματα προώθησης του πολιτισμού στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος.	1	2	3	4	5
ζ. Η ατμόσφαιρα της τάξης προωθεί την εκδήλωση των πολιτιστικών ενδιαφερόντων των μαθητριών/ών.	1	2	3	4	5
η. Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ενισχύει δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή σε πολιτιστικά προγράμματα και εκδηλώσεις.	1	2	3	4	5
θ. Το Ολοήμερο Σχολείο δίνει πολλές ευκαιρίες στις μαθήτριες/τες να εκφραστούν μέσα από τις Τέχνες.	1	2	3	4	5
ι. Το σχολείο συνεργάζεται με εκπαιδευτικούς / καλλιτεχνικούς φορείς.	1	2	3	4	5
κ. Παρέχεται το κατάλληλο εποπτικό υλικό για την υλοποίηση προγραμμάτων (μουσειοσκευές κτλ.)	1	2	3	4	5

Ενότητα Δ: Πολιτισμός και Μουσική Εκπαίδευση

14. Παρακαλούμε να αξιολογήσετε κατά πόσο ένα πρόγραμμα με έμφαση στη μουσική εκπαίδευση:

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

α. Ενισχύει την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση των μαθητριών/ών.	1	2	3	4	5
β. Καλλιεργεί το σεβασμό και την ανεκτικότητα.	1	2	3	4	5
γ. Προσδιορίζει τις ιδιαιτερότητες διαφορετικών μουσικών πολιτισμών.	1	2	3	4	5
δ. Καλλιεργεί θετικές στάσεις απέναντι σε διαφορετικούς πολιτισμούς.	1	2	3	4	5
ε. Ενισχύει την αισθητική εμπειρία μέσα από τη μουσική επικοινωνία και δημιουργία.	1	2	3	4	5
ζ. Αποτελεί κίνητρο καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών.	1	2	3	4	5
η. Συμπεριλαμβάνει μορφές τεχνών από διαφορετικούς πολιτισμούς (χορός, εικαστικά, visual arts)	1	2	3	4	5
θ. Ενσωματώνει μουσικές παραδόσεις/στυλ διαφορετικών πολιτισμών στην εκπαιδευτική διαδικασία.	1	2	3	4	5
ι. Αξιοποιεί ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις μέσα από την εφαρμογή διαφόρων μουσικών δραστηριοτήτων (ακρόαση, τραγούδι, κίνηση, μουσική εκτέλεση κ.ά.)	1	2	3	4	5
κ. Ενισχύει τη μουσική παράδοση.	1	2	3	4	5

- λ. Αναπτύσσει κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών. 1 2 3 4 5
 μ. Ενισχύει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε κοινές δράσεις. 1 2 3 4 5

15. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η πολιτιστική διάσταση του μαθήματος της Μουσικής ενισχύεται:

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

- α. από τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις εντός και εκτός της σχολικής μονάδας. 1 2 3 4 5
 β. από τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων εντός της σχολικής μονάδας. 1 2 3 4 5
 γ. από τη δημιουργία άλλων μουσικών συνόλων. 1 2 3 4 5
 δ. με τη σύμπραξη καλλιτεχνικών φορέων. 1 2 3 4 5

Ενότητα Ε: Πολιτιστική πολιτική και Εκπαιδευτικοί

16. Σε ποιο βαθμό η Ελληνική Πολιτεία προωθεί αποτελεσματικά την πολιτιστική πολιτική μέσα από την εκπαίδευση. Εκφράστε τη δική σας άποψη κυκλώνοντας έναν αριθμό σύμφωνα με τα παρακάτω:

1 Καθόλου 2 Λίγο 3 Μέτρια 4 Πολύ 5 Απόλυτα

- α. Με τα αναλυτικά προγράμματα. 1 2 3 4 5
 β. Μέσα από διδακτικά εγχειρίδια. 1 2 3 4 5
 γ. Με αντίστοιχο εποπτικό υλικό. 1 2 3 4 5
 δ. Με διδακτικές προσεγγίσεις. 1 2 3 4 5
 ε. Με επιμορφωτικά σεμινάρια. 1 2 3 4 5

17. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η πολιτισμική διάσταση της μάθησης πρέπει να αποτελέσει βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. 1 2 3 4 5

18. Έχετε παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα σε σχέση με τον Πολιτισμό; 1 2 3 4 5

19. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε καταρτισμένοι:

- α. Για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση. 1 2 3 4 5
 β. Να προσεγγίζετε παιδαγωγικά μαθητές με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. 1 2 3 4 5

20. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι πολιτισμικοί κανόνες και οι αντιλήψεις σας, επηρεάζουν την εκπαιδευτική σας πρακτική. 1 2 3 4 5

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Ενδεικτική θεματολογία για τη Μουσική την περίοδο 1996-2000

Χαρακτηριστικά παραδείγματα προγραμμάτων με ενδεικτική θεματολογία για τη Μουσική την περίοδο 1996-2000 που σχεδιάστηκαν, υλοποιήθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από την Ε.Ε είναι τα παρακάτω:

- Ευρωπαϊκή μουσική κληρονομιά του 20ου αιώνα
- Ο Bach στο Leipzig
- Ο ρόλος της Βενετικής μουσικής στην Ευρωπαϊκή Μουσική Κουλτούρα
- Ιστορία και Ανθρωπολογία της Μουσικής στη Μεσόγειο
- Αρχαία (Antique) μουσική
- Μπαρόκ Μουσική
- Λυρική (Lyrical) μουσική
- Κλασική (Classical) Μουσική
- Παραδοσιακή (Traditional) μουσική και χοροί
- Εθνική (ethnic) και λαϊκή (popular) Μουσική
- Μουσική Πνευστών (Horn music)
- Τοπική μουσική (Regional music)
- Πολυφωνική και Γρηγοριανή μουσική
- Μουσική του Φλαμέγκο
- Εβραϊκή Μουσική
- Μουσική του κόσμου (music of the world)
- Σύγχρονη Μουσική
- Ηλεκτροακουστική μουσική
- Jazz
- Rock
- Ευρωπαϊκή θεατρική (theatrical) μουσική
- Χορωδιακή μουσική
- Παραδοσιακό (Traditional) τραγούδι
- Τραγούδι χωρίς όρχηση (A capella)
- Τραγούδια της Θάλασσας (Sea songs)
- Σύθεση της μουσικής
- Ερμηνεία μουσικής
- Όπερα στο διαδίκτυο
- Διδάσκοντας όπερα στα παιδιά
- Η Ευρωπαϊκή κληρονομιά του Montiverdi
- Τα έργα του Άγγλου συνθέτη Thomas Ades
- Όπερα Μπαρόκ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Νομοθετικές ρυθμίσεις για τη διαμόρφωση του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου

Νόμος 1566/1985 (αρ.57): Κοινωνικός έλεγχος στα συλλογικά όργανα.

Νόμος 1966/1991 (αρ.8-9): Αύξηση των απαιτούμενων τυπικών και ουσιαστικών προσόντων.

Νόμος 2188/1994: Πλήρωση θέσεων των Σ.Σ. για τετραετή θητεία.

Νόμος 2266/1994: Σύσταση των συμβουλίων επιλογής των Σ.Σ.

Νόμος 2413/1996: Ορισμός ελάχιστου ορίου αξιολογικών μονάδων στη διαδικασία επιλογής του Σ.Σ.

Νόμος 2525/1997(αρ.8): Σύνταξη αξιολογικών εκθέσεων για την επιστημονική και διδακτική επάρκεια των εκπαιδευτικών.

Νόμος 2817/2000: Ρυθμίσεις πλήρωσης των θέσεων των Σ.Σ.

Νόμος 2986/2002: Θεσμική και οικονομικής αναβάθμιση του έργου των Σ.Σ.

Νόμος 3467/2006: Σύσταση συμβουλίου στην κεντρική υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ για την επιλογή Σ.Σ. δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Νόμος 3838/2010: Κριτήρια επιλογής Σ.Σ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. Ελληνόγλωσσες

Α.Ε.Ι	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
Α.Π	Αναλυτικά Προγράμματα
Α.Π.Θ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Α.Π.Σ	Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
Γ.Γ.Δ.Β.Μ	Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης
Δ.Ε	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Δ.Ε.Π.Π.Σ	Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών
ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ	Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα
Δ.Ε.Π.Α	Δημοτικές Επιχειρήσεις Πολιτιστικής Ανάπτυξης
Δ.Σ.Ε.Π.Ε.Δ	Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων
ΕΑΕΠ	Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΜΑΠΕ	Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
ΕΕΜΕ	Ελληνική Ένωση Για την Μουσική Εκπαίδευση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΕΔΒΜ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης
Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ	Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΕΠΠΣ	Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
Ι.Δ.ΕΚ.Ε.	Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων
ΙΕΜΑ	Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής
Ι.Ε.Π	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Ι.Κ.Υ	Ινστιτούτο Κρατικών Υποτροφιών
ΚΕΜΕ	Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών
ΜΕΛΜΟΦΑΚΕ	Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων «Φοίβος Ανωγειανάκης» - Κέντρο Εθνομουσικολογίας
Μ.Μ.Ε	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ο.Ε.Δ.Β	Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων
Ο.Ε.Σ.Β	Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Τ.Α	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Ε	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Π.Ι	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Π.Σ	Πρόγραμμα Σπουδών
Σ.Ε	Συμβούλιο της Ευρώπης
Σ.Ε.Π.Ε.Δ	Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων
ΣΔΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Τ.Ε.Ι	Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
Τ.Μ.Σ	Τμήματα Μουσικών Σπουδών
Υ.Π.Θ	Υπεύθυνοι Πολιτιστικών Θεμάτων
ΥΠ.ΠΟ	Υπουργείου Πολιτισμού
ΥΠ.ΠΟ.Τ	Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού

Υ.Π.Ε.Π.Θ	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ	Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
Υ.Π.ΑΙ.Θ.Π.Α	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού

B. Ξενόγλωσσες

AEC	Association Européenne des Conservatoires
CALM	Community Action in Learning Music
CAE	Culture Action Europe
CEDEPOF	European Centre For The Development of The Vocational Training
CEF	Common European framework of reference for languages
E.A.C.E.A	Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
E.A.S	European Association for music in Schools
EDUC	Education, Youth, Culture and Research
EFAH	European Foundation of Arts and Heritage
EHEA	European Higher Education Area
EJC	Education, youth, culture and sport
ELIA	European League of Institutes of the Arts
EMU	European Music School Union
EMC	European Music Council
ENCATC	European Network of Cultural Administration Training Centres
EYCS	Education, Youth, Culture and Sport Council
JMI	Jeunesses Musicales International
I.CO.M	International Council of Museum
IDEA	International Drama, Theater and Education Association
I.E.A	International Association for the Evaluation of Educational Achievement
IESP	International Exchange Scholarship Programme
IMC	International Music Council
IMEE	Intercultural Music Education in Europe
InSEA	International Society for Education through Art
ISME	International Society for Music Education
MeNET	European Network for Communication and Knowledge Management of Music Education
NAfME	The National Association For Music Education
NGO	Non-Governmental Organisations
O.E.C.D	Organisation for Economic Co-operation and Development
PISA	Programme for International Student Assessment
U.N.E.S.C.O	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΠΙΝΑΚΑΣ 1	Συστάσεις για τη Συνέργεια του Πολιτισμού και της Εκπαίδευσης	58
-----------	---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1	Διεθνείς Οργανισμοί & Φορείς για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό	128
-------------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2	Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί & Φορείς για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό	129
-------------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3	Ευρωπαϊκές Συνθήκες με επιρροές στη Μουσική Εκπαίδευση	187
-------------	--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΠΙΝΑΚΑΣ 3	Ο Πολιτισμός ως Θεμελιώδης Διαθεματική Έννοια σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα	303
-----------	---	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΠΙΝΑΚΑΣ 1	Δημογραφικά στοιχεία δείγματος	322
-----------	--------------------------------------	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 2	Μέσοι όροι και Τυπικές Αποκλίσεις Δημογραφικών στοιχείων δείγματος	326
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 3	Απόψεις των εκπαιδευτικών για την έννοια του Πολιτισμού	328
-----------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 4	Ο ρόλος του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση	331
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 5	Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του Πολιτισμού στην Εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους	332
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 6	Απόψεις των εκπ/κών για τον ρόλο του Πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία	333
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 7	Σε ποιο βαθμό είναι εξοικειωμένοι οι εκπαιδευτικοί με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική	334
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 8	Συχνότερες απαντήσεων % για τον όρο Πολιτιστική Πολιτική	336
-----------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 9	Ερμηνεία της Πολιτιστικής πολιτικής	337
-----------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 10	Απόψεις εκπαιδευτικών για το ρόλο των φορέων στο σχεδιασμό της Πολιτιστικής Πολιτικής (Μ.Ο, Τ.Α)	338
------------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 11	Συμμετοχή Εκπαιδευτικών Μουσικής σε Προγράμματα	341
------------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 12	Συμμετοχή εκπαιδευτικών σε προγράμματα σε σχέση με το φύλο, την εμπειρία και τις σπουδές	341
------------	--	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 13	Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση	342
------------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 14	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων	347
------------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 15	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση	356
------------	---	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ 16	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη	
------------	--	--

	Μουσική Εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους (Μ.Ο)	361
ΠΙΝΑΚΑΣ 17	Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής	363
ΠΙΝΑΚΑΣ 18	Απόψεις εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση	367
ΠΙΝΑΚΑΣ 19	Μέσοι Όροι των απόψεων των εκπαιδευτικών για την προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση	368
ΠΙΝΑΚΑΣ 20	Μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση	371
ΠΙΝΑΚΑΣ 21	Η πολιτισμική διάσταση ως βασικό στοιχείο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής	372
ΠΙΝΑΚΑΣ 22	Μεταβλητές επιλογής για τον βαθμό της πολιτισμικής διάστασης της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική	373
ΠΙΝΑΚΑΣ 23	Συμμετοχή εκπαιδευτικών σε προγράμματα σχετικά με τον Πολιτισμό	375
ΠΙΝΑΚΑΣ 24	Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα για τον Πολιτισμό με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εμπειρία	376
ΠΙΝΑΚΑΣ 25	Βαθμός κατάρτισης εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής	378
ΠΙΝΑΚΑΣ 26	Επάρκεια κατάρτισης για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής (Μ.Ο, Γ.Α)	378
ΠΙΝΑΚΑΣ 27	Επάρκεια κατάρτισης παιδαγωγικής προσέγγισης μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο με βάση το φύλο, τις σπουδές και την εκπαιδευτική εμπειρία των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής	379
ΠΙΝΑΚΑΣ 28	Επιρροές πολιτισμικών κανόνων και αντιλήψεων στην εκπαιδευτική πρακτική	381
ΠΙΝΑΚΑΣ 29	Βαθμός επιρροής της πρακτικής των εκπαιδευτικών με βάση τους πολιτισμικούς κανόνες και τις αντιλήψεις	382

ΣΧΗΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΣΧΗΜΑ 2.1	Ενδυνάμωση της συνέργειας Παιδείας-Εκπαιδευτικών Μηχανισμών και του Πολιτισμού	186
-----------	--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΣΧΗΜΑ 1.1	Φύλλο συμμετεχόντων	323
ΣΧΗΜΑ 1.2	Ηλικία συμμετεχόντων	324
ΣΧΗΜΑ 1.3	Εκπαιδευτική εμπειρία συμμετεχόντων	324
ΣΧΗΜΑ 1.4	Υπηρεσία συμμετεχόντων σε Βαθμίδα εκπαίδευσης	325
ΣΧΗΜΑ 1.5	Σπουδές των συμμετεχόντων	326
ΣΧΗΜΑ 3.1	Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση το φύλο. Δείκτες περιγραφικής στατιστικής (Μ.Ο, Τ.Α)	329
ΣΧΗΜΑ 3.2	Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση τις σπουδές	329
ΣΧΗΜΑ 3.3	Αντίληψη της έννοιας του Πολιτισμού με βάση την εργασιακή εμπειρία	330
ΣΧΗΜΑ 7.1	Εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση τις σπουδές	335
ΣΧΗΜΑ 7.2	Εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση την προϋπηρεσία	335
ΣΧΗΜΑ 9	Απόψεις εκπαιδευτικών για τον όρο Πολιτιστική Πολιτική με βάση τις σπουδές τους (Μ.Ο)	337
ΣΧΗΜΑ 10.1	Ο ρόλος των επίσημων φορέων άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής με βάση τις σπουδές	339
ΣΧΗΜΑ 10.2	Ο ρόλος των επίσημων φορέων άσκησης Πολιτιστικής Πολιτικής με βάση το Φύλο	339
ΣΧΗΜΑ 13.1	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος με βάση την εργασιακή εμπειρία	344
ΣΧΗΜΑ 13.2	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος με βάση την εργασιακή εμπειρία (Μ.Ο)	345
ΣΧΗΜΑ 13.3	Χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος με βάση τις σπουδές των εκπαιδευτικών (Μ.Ο)	346
ΣΧΗΜΑ 13.4	Χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού προγράμματος με βάση τις σπουδές των εκπαιδευτικών (Μ.Ο)	347
ΣΧΗΜΑ 14.1	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση την εργασιακή εμπειρία	350
ΣΧΗΜΑ 14.2	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση την εργασιακή	

	εμπειρία	351
ΣΧΗΜΑ 14.3	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση τις σπουδές (α)...	352
ΣΧΗΜΑ 14.4	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση τις σπουδές (β)...	353
ΣΧΗΜΑ 14.5	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση το επίπεδο σπουδών με βάση το φύλο	354
ΣΧΗΜΑ 14.6	Κριτήρια σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων με βάση το επίπεδο σπουδών με βάση το φύλο	355
ΣΧΗΜΑ 15.1	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση με βάση το φύλο	358
ΣΧΗΜΑ 15.2	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος για τη Μουσική Εκπαίδευση με βάση το φύλο	360
ΣΧΗΜΑ 16.1	Χαρακτηριστικά μουσικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με βάση τις σπουδές	362
ΣΧΗΜΑ 16.2	Χαρακτηριστικών μουσικών εκπ/κών προγραμμάτων με βάση τις σπουδές	362
ΣΧΗΜΑ 17.1	Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής με βάση το φύλο	364
ΣΧΗΜΑ 17.2	Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής με βάση τις σπουδές	365
ΣΧΗΜΑ 17.3	Κριτήρια ενίσχυσης της πολιτιστικής διάστασης του μαθήματος της Μουσικής με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία	366
ΣΧΗΜΑ 19.1	Απόψεις εκπ/κών για τα μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση με βάση τις σπουδές τους	369
ΣΧΗΜΑ 19.2	Απόψεις εκπαιδευτικών για τα μέσα προώθησης της πολιτιστικής πολιτικής στην εκπαίδευση με βάση την εμπειρία τους	370
ΣΧΗΜΑ 21	Η πολιτισμική διάσταση ως βασικό στοιχείο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής	372
ΣΧΗΜΑ 22.1	Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση το φύλο	374
ΣΧΗΜΑ 22.2	Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση τις σπουδές	374
ΣΧΗΜΑ 22.3	Απόψεις εκπαιδευτικών για την πολιτισμική διάσταση της μάθησης στην Εθνική Εκπαιδευτική Πολιτική με βάση τις σπουδές	374
ΣΧΗΜΑ 24	Συσχετίσεις με βάση τις σπουδές, το φύλο και την εμπειρία	377
ΣΧΗΜΑ 27	Συσχετίσεις με βάση το φύλο, την εμπειρία και τις σπουδές σχετικά με την επαρκή κατάρτιση των εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής.....	380
ΣΧΗΜΑ 28	Σύγκριση Μέσων Όρων σχετικά με τις πολιτισμικές αντιλήψεις και τους κανόνες ανά κατηγορίες	381

